MONVMENTA GERMANIAE HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI VI PARS POSTERIOR

ALCIMI AVITI OPERA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

OPERA QVAE SVPERSVNT

RECENSVIT

RVDOLFVS PEIPER

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXXIII

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

SANCTVS
AMOR PATRIAE
DAT
ANIMVM.

FRANCOFVRTI A. M.
XIII. KAL. FEBR. MDCCCXIX.

I.

Alcimi Ecdicii Aviti operum non unum corpus est in libris antiquis: separatim describebantur epistulae homiliae carmina. Atque ut ab Epistvlis initium capiamus: querebatur olim Baluzius[1], quod Iacobus Sirmondus lectorem celasset, unde haberet librum, ex quo Aviti epistulas edidisset. Non nescius erat Ferrandus qui 'quae tamen, ait, in nostri Sirmondi manus e Parisiensi chartusia tandem aliquando venerunt'. De huius bibliothecae fatis pauca quaedam narravit A. Franklinus[2], unde exeunte s. XVIII in bibliothecam Mazarinaeam transisse eorum librorum partem discimus: epistularum Aviti codex inter eos non fuit et pronum est credere de Flori libro Cartusiano quod dixerat Sirmondus, male illum interpretatum esse. Qualis autem fuerit incertae bibliothecae codex ille, cuius nusquam ne tenuissimum quidem apparet vestigium, praefatione sua lectorem Sirmondus non celavit: 'Fecit epistolarum utilitas et elegantia, ut taedium quod in vitiosi codicis emendatione devorandum fuit, alacrius perferremus: ac librorum etiam quinque partitionem, quam promittebat, amplexuri eramus, si integram praestitisset. Verum tanta inerat perturbatio, ut satius nunc quidem visum sit, omisso librorum discrimine epistolas tibi omnes uno textu continuas repraesentari. . . . proximum erit ut corruptae quoque lectionis vitia quae restant

1) Lettre au président de Valbonnay du 11 mars 1717, vid. M. A. de Lagrevol, Notice sur Saint Avite, Lyon 1863 p. 11.

2) A. Franklin, Les anciennes bibliothèques de Paris, Paris 1867 sqq. tom. I p. 323—328, tom. III p. 129. Tenue quidem vinculum inter Avitum et Cartusianos Parisinos extitit; Ioh. enim Cordesii canonici Lemovicensis, qui sepultus erat a. 1643 in coemeterio Cartusiensi, libros Mazarinus cardinalis coemerat, cf. Franklin. III 141; inter eos quod fuit exemplar carminum Avitianorum Gagneianum, cuius in margine Cordesius lectiones aliquot ex vetere nescio quo codice adiecerat, bibliotheca Mazarinaea possidet

feras indulgentius'. Multos autem annos vir prae ceteris suae aetatis egregius in corrigendis epistulis, quas olim se editurum promiserat, desudavit[3]: tandem post Ennodium et Sidonium emisit hoc libro:

> S. Aviti archiepiscopi Viennensis opera edita nunc primum, vel instaurata. cura et studio Iacobi Sirmondi Societatis Iesu Presbyteri. Parisiis apud Sebastianum Cramoisy. M.DC.XLIII. 8°[4].

quae tamen fuerint libri vel librorum quos adhibuerat lectiones, ut mos erat viri, prorsus tacet[5]). Inde ex eo tempore Sirmondianus textus aliquotiens repetitus est[6], nemo neque codicem requisivit, qui nescio an numquam suis possessoribus redditus sit, neque ingenio fretus tollere naevos mendasque corrigere studuit, quas multas satis editor corrigendas reliquerat posteris.

L Vnus quidem extitit, quem supra dixi, Ferrandus, qui quidem meliorem fontem, ad quem felici casu delatus erat, aperuit, sed uti eo prorsus nescivit:

> Sancti Alcimi Ecdicii Aviti Viennensis episcopi epistolae quatuor nunc primum in lucem editae et notis illustratae opera et studio R. P. Ioannis Ferrandi Aniciensies (! societate Iesu Theologi. Cabilone. apud Philippum Tan, Typogr. Regis et Vrbis. M.DC.LXI. 4°.

Quattuor is epistulas, quas Sirmondianum exemplar non habet (nostrae editionis sunt epp. VI. L. LVIII. LXIIII) amplissimis sed futilibus maximam partem adnotationibus inlustratas edidit ex libro, qui nunc est Lugdunensis, adiectaque diversitate lectionum in m. s. codicibus epistolarum Aviti a p. 57—62 (1. diversus epistolarum titulus. 2. diversus epistolarum ordo et series. 3. magna et frequens lectionum diversitas. 4. aliqua in iisdem codicibus identidem desiderantur).

Leviter cum versatus esset Ferrandus in describendo et conferendo libro multaque quae erant sana in contextu quattuor illarum epistularum temere mutavisset, mox iterum eas edidit Stephanus Baluzius Miscellaneorum tom. I p. 355 sqq. a. 1678. Idem ipsum librum descripserat antea in praefatione ad Agobardum, ed. Paris. 1666, locos quosdam ex ep. 2 et 28 et 80 Sirm. protulerat ad Agobardi de Iudaicis superstitionibus c. 4 (Mign. p. 82) et in adnot. ad eiusdem adversus Felicem libri c. 11 (p. 67 Mign.), atque etiam primam epistulam (ipsius codicis quartam) totam dederat in appendice actorum veterum ad Agobardum tit. II p. 156 sq.

3) 'Epistolarum Aviti, quas tibi, lector, iam tot annos debebamus, verendum erat ne sera nunc apud te vel consumpta sit gratia'.

4) Praefixo novo titulo: Iacobi Sirmondi Soc. Iesu presbyteri opuscula varia in duos tomos tributa. Tomus primus. (Eugenii Toletani opuscula. Paris. 1619. Aviti Viennensis opera. Paris. 1643. Eusebii Pamphili opuscula XIV. Paris. 1643. Fulgentii librorum contra Fabianum excerpta. Paris. 1613). Parisiis, apud Sebastianum Marbre-Cramoisy. M.DC.LXXX.

5) Ter vel quater tantum quid in libro fuerit satis distincte memorat: ad ep. XVIIII (17 *S.*), infra p. 53, 11: 'Eugendi nomen, ait, quod in codice nostro desiderabatur, supplevimus ex schedis Thuanis'; ad ep. XXXVI (33 *S.*), p. 66, 21 'de Sidonii filio ut coniiciam, monet sub finem nomen Archadii'; ad ep. LI (45 *S.*), p. 80, 12 'quoniam si vos a patre vestro Archadio [vestro hoc *L*] didicistis] Archadius vero, quem Apollinari patrem affingit (Avitus), quis fuerit, quaerendum est'; adde ep. LXXXX (80 *S.*), p. 98, 13, ubi 'in parochia Eponensi' scribit, cum ante in Conciliis Galliae scripsisset 'Epaonensi'.

6) In variorum Sirmondi operum tomo II Paris. 1696 et Venetiis 1728, in Bibliothecae Maximae Patrum a. 1677 tom. IX, in Gallandi Bibliothecae Patrum tom. X a. 1774, denique in Mignii Patrologiae latinae tom. LIX.

Liber bibliothecae est civitatis Lugdunensis a Delandino[7] descriptus sub n. 535, nunc 111 membranaceus formae maximae, scriptus s. X vel XI, ut Lagrevolius putat, s. XI/XII vel XII, ut ego crediderim; coaeva manus atramento nigerrimo sed neglegentiore scriptura multa correxit aut supra addidit eodem usa exemplari: supplevit aliquotiens totos versus, quos omiserat librarius deceptus verborum similitudine. Vna quaeque epistula a rubricatore scriptam inscriptionem habet: eam atramento praescripserat librarius in margine: sed librarii verba oblique in margine posita saepe recisa sunt; et nonnumquam illis neglectis rubricator scripsisse videtur, quod in ipso exemplari scriptum erat: sic statim ante ep. LXXXX (80 S.), quae prima est in *L*, 'ad quintianum epm' librarius in margine, 'ad amandum' rubricator: ep. LXVI (57 S.), quae numerum 59 fert in *L*, 'ad elexandrinū epm' rubr., 'ad maximū epm' librarius.

Hunc ipse librarius titulum fecit f. 1v:

In hoc uolumine continentur
eplę scī paulini. ae scī auiti. } (*minio*)
Liber etiā agobardi archiepī
lugdunensis . contra amalariū abbatē. Epl'a quoque eiusdem
agobardi de sacerdotii dignitate (ad barnardū uien. epum *m. s. XVII/XVIII add.*)
Incipiunt capitula epl'arum
bī paulini epī. que in hoc uolumine
continentur. } (*minio*)

(*sequuntur col. 1: capitula epp. I—XVIII. col. 2: epp. XVIIII—XXXX numeris minio scriptis*)

Expliciunt capitula (*minio*)

Paulini epistulis adiecta est epistula Eucherii, quam tabula quoque exhibet: desunt capitula epistularum Aviti. Prima Aviti epistula eadem in pagina incipit, ubi finit Eucherii epistula. Aviti epistulae leguntur a quaternionis XVII fol. 4v ad quat. XXIIII fol. 4v[8].

Constat liber XXV quaternionibus integris atque quinque foliis; numeri quaternionum in calce quaternionum adscripti: nisi quod in calce quat. XXIIII et q. s. pro numero prima verba quaternionis qui sequitur apparent.

Possessorum nomina ex variis inscriptis comperimus: in integumenti parte priore habetur:

Petri de Trivio E. Vien. Can. ex libris
en 203 Feuillets
LEVSSE

---

7) Manuscrits de la Bibliothèque de Lyon . . . par Ant. Fr. Delandine, Paris 1812 t. I—III.

8) ·Q· XVIII. incipit p. 34, 17 *P.* ep. VI inter voces: clamet | quod
·Q· XVIIII. incipit p. 49, 14 *P.* 58 *S.* ep. XVII (15 *S.*) med. inter voces: videtur | dum
·Q· XX. incipit p. 66, 2 *P.* 83 *S.* ep. XXXVI (33 *S.*) in. inter voces: mihi | domnus
·Q· XXI. incipit p. 80, 5 *P.* 101 *S.* ep. LI (45 *S.*) med. inter voces. securitatis | accepto
·Q· XXII. incipit p. 90, 17 *P.* 119 *S.* ep. LXX (63 *S.*) ex. post extremam vocem: direxi
·Q· XXIII. incipit p. 15, 7 *P.* 6 *S.* ep. I (1 *S.*) ex. post extremam vocem: acquisivit
·Q· XXIIII. incipit p. 25, 17 *P.* 26 *S.* ep. III (3 *S.* med. inter voces: circumpendentium | latronum

fol. 1r summo

N° 6℞

media pagina impressum est sigillum bibliothecae Lugdunensis

fol. 1v sub tabula sinistrorsum exhibeo quae mihi legere videbar):

Mr. le Conseiller Leysse
a qui ce liure appartenait
auait se? mos? les antiquite. de
Nisartj por poldo in fol. en
quelques autres liures que les
heritiers ont vendu avec sa
bibliotheque au lieu de ne les vendre.

dextrorsum:

Tandem post multos annos, cum recuperandi
spes iam nulla superesset, Kal. Martis ann.
MDCLXXXV restitutus: quod faustum, felix,
fortunatumque siet. Monacho praeterea nun-
quam confideris.

folio ultimo verso (post octo ultimos versus Agobardi contra Amalarium) minio scr. s. XIIII:

Liber See Marie bonenall'

infra repetitur m. rec.

Bonnenall'

supra scriptum:

Leusse

in integumenti parte posteriore:

De Trivio

Abbatia Bonae Vallis, cuius olim erat hic liber, dioecesis Viennensis erat auctore Sancto Bernhardo per monachos Claravallenses a. 1117 condita; Petrum de Trivio Delandinus dicit canonicum fuisse S. Mauricii Viennensis; Leusse 'in summo rei tribunariae tribunali, a Christianissimo Francorum Rege Ludovico Iusto Viennae Allobrogum excitato, sapientissimus olim senator' appellatur ab Ioh. Ferrando. A Leussio liber venit ad Petrum Marnaesium senatorem Gratianopolitanum. Agobardi priorem librum Chiffletius descripserat; Chiffletii copia usus Baluzius mox per Franc. Sollcisel. Clapierium patricium Lugdunensem ex Marnaesii bibliotheca codicem Parisios missum non solum contulit ad Agobardi libros quos edidit a. 1666, sed et ad Aviti epistulas 'meliore fortean luce aliquando donandas'. Frustra inter Baluziana quae servat bibliotheca Parisiensis hanc conlationem quaesivi: nil inveni praeter ordinem epistularum qui est in Lugdunensi codice, notatum eodem in volumine, quod papyri Thuaneae apographum Bignonianum continet f. 79v.

F Parata erant Sirmondo ad singulas epistulas vel epistularum partes alia quoque subsidia, in quibus primum locum obtinent Flori diaconi Lugdunensis excerpta, de quibus infra plenius agetur, cum de homiliis disputabimus. Nobis copia libri egregii tum demum facta est, cum epistulae praelis essent absolutae: retinueramus tamen primum atque alterum quaternionem itaque in dialogi relliquiis eius lectionibus uti licebat. Hic adnotabimus, ubi in ipsis epistulis Sirmondus (S) ab Flori lectione (F) defecit[9]. Quod raro factum est: nam qui intellexisset, quam egregium praesidium

9) Itaque in adnotatione locorum ab Floro sublatorum pro *S* littera *F* ponenda erit, nisi ubi index qui sequitur aliud quid scripsisse Florum adfirmet; adieci tamen etiam leviores res orthographicas, in quibus *F* ab contextu nostro discedit.

Maior Cartusia sibi subministrasset, ubique artissime ad magistrum Lugdunensem se adplicavit suumque prae illo codicem plane neglexit. Qua in re quam prudenter se gesserit, quivis conparatis *LFS* lectionibus perspiciet.

p. 17, 11—30] 12 esaias *F* 18 cętera *F* 19 uocabulorum: a *ex* u *corr.* *F* 21 hereticum *F* 22 intelligi *F* seculi *F* (*aliis locis* scl') 26 postquam inquiens autem venit *S*] postquam inquit uenit (autem *om.*) *F* 29 genitrix *F* 29 *sq.* concepit — erit] concepit hęc & dei fili' ut hominis erit (*pr. corr.*) *F*

p. 18, 2—26] 2 Intelligit *F* 6 pareat ne *S*] p ea necne *F* 9 penę *F* 11 reconciliat: ci *ex* co *pr. corr.* *F* 17 cyragrapho *FL* 17 Hoc ergo remedium idem apostolus *LS*] Hoc remedium apl's *F* 19 qua *post lin. add.* *F* 23 nichil *F* (nihil *S*)

p. 18, 27—35] 29 adquireret: ad *ex* ac *pr. corr.* *F* 30 erunt *F*

p. 19, 4—21] 9 redisse *FL* 10 et *non om.* *F* pciosissimi *F* ascendet *FL* 12 Etsi *FL* "ipse "ita *F* 16 Et ne *FL* inseparabilitate *FL* 17 testimoniorum *F* 18 egit *FL* 20 terrena *FL*

p. 21, 10—12] 12 pater (*non* patre) *F*

p. 23, 12—16] 13 nichil *F* 14 nichil penę *F* 17 nocturnis f. t. dies] diurnis f. t. mundus *F* 19 *sq. verba* caret — sufficiat *omisit* *F* 24 quoniam] quia *F* affigitis *F* 24 *sq.* Rogo — obstruat *omisit* *F*

p. 26, 9—26] 9 sēę ysaiēa *F* 10 euthycetis *F* 11 langores *FL* tulit et] et *om.* *F* 13 noluntarię *F* 16 "omni "recte *F* 19 nostros] nros *in marg. suppl.* *F* ista sunt *FL* 25 prelia *F* in naturam *F*

p. 27, 6—12] 10 illusione *F* 12 conclusit *FL* dolore *F*

p. 30, 29 — 31, 7] 34 est *om.* *F* a commemoratione *FL* 31, 2 tucius *F* 4 denuncians *F* 5 orationi *F* 6 in ipsum (id *om.*) *F* 7 uicerat (*non* uiderat) *F* 15 quilibet *FL*

p. 31, 13 — 32, 12] 15 ant] ul' *F* 15 heresi *F* euo *F* 16 iactitor *F* 17 nichil *F* bone *F* 23 solo *FL* 24 insticiam *F* 24 rahab *F* preteritam *F* 25 chananitis *F* 28 n̄.gligere *F* 30 quoque *post lin. pr. add.* *F* Pharisaeus ille *S*] Pharisaeus *om.* *FL* 32 cęteri *F* 33 elemosinas *F* 34 sola] in sola *F* 35 preripiens *F* 32, 2 sentiens] sentit in *F* 3 addit] paradyso *F* 4 deductus (*hic quoque* est *omisso*) *F* euum *F* 5 si *om.* *F* insticiam *F* 11 non ut super — nobis sed *omisit* *F*

60, 23 — 61, 14] 23 Esaias *F* 24 spū *in marg. suppl.* *F* 30 ac *ex* hac *corr.* *F* 32 dedit] dedit eā *F* (et tradidit illam *Vulg.*) 61, 1 uideatur *F* 4 cum in] in *om.* *F* et hiulcum *FL* 7 noli/nt noli/nt *F* heretici *F* 9 quadraginta] quinquaginta *F Vulg.* 11 queat *F* 13 passionum *FL* 14 antequam] prinsquam *F*

p. 61, 16—26] 18 non rapiunt *FL* 20 heretici *F* intelligere *F* 22 accipiunt *F* 26 filii *ex* filiū *F*

p. 61, 27—33] 27 autem *om.* *F* postquam uero uenit *FL* 29 ceteris *F* 29 dei filium] dī filiū *in margine add. pr. m.* *F* 30 dilexit deus *FL* 31 ineffabibili *F* 33 cepisse *F*

Neque silentio praetereundae (quamquam praeteriit in praefatione Sirmondus) pa- *P*
pyri Thuaneae, quae infra accuratius describentur. Codicis antiquissimi s. VI ex.

sunt relliquiae, qui non solum homilias, sed etiam epistulas conplectebatur. Eis olim usus erat Sirmondus: folium 10r v. 7 sqq. (ep. VIIII 7 S.) proposuit in nota ad Facundum a. 1629 Parisiis editum, f. 9 [XVIII (16 S.) XVIIII (17 S.)] eum habuisse cum lectionibus *LSP* conlatis proditur, tum ipse testatur ad ep. XVIIII, ubi Eugendi nomen supplevisse se ait ex schedis Thuanis. Non descripsit, quod merito miramur, epistulam quae est in f. 10v, quam cum postea descripsisset Bignonius, tamen usque ad hoc tempus fuit inedita. Inter minutulas scedulas, quae praeter tota folia restiterunt ex codice chartaceo, quas si noverat Sirmondus, certe sprevit, quinta, cuius imaginem p. 154 exhibet, epistularum aliquot vestigia praebet.

P Porro epistulae XXXIIII (31 S.) praeter codicem suum epistularum Aviti alterum exemplar in regia bibliotheca nanctum se dicit editor: est is codex Parisinus lat. 1920 membr. s. XIIII miscellaneus, in quo epistula illa legitur sub n. 39 fol. 232r. Vsus est eo, cum Conciliorum Galliae tomum I ederet a. 1629 eundemque postea Harduinus inspexit Conciliorum tom. II 981.

P De basilicis haereticorum non recipiendis epistula VII (6 S.) servata est praeter *L* et *S* in antiqua canonum conlectione olim Laureshamensi, quam descripsit post Ballerinos de antiq. collection. et collector. canonum 2, 10, LVI 149 sqq. Reifferscheidius B. P. L. I. I 249 sqq. Codex nunc est Vaticanus Palat. 574 membr. oct. s. VIIII f. 86r. Sirmondus eo non est usus; nostrum in usum contulit A. Mauius.

Epistula quam nomine episcoporum Gallicanorum ad Hormisdam scripsit Avitus Hormisdaeque responsum XXXXI et XXXXII (87 et 88 S.) si non aliena fuerunt ab initio epistularum Avitianarum conlectioni, at a communi fonte librorum *L* et *S* afuerunt; ex Hormisdae epistulis et decretis transtulit Sirmondus in Conciliorum Galliae
V tom. I, postea inter epistulas Aviti: earum antiquissimus codex Vaticanus est 4961 s. X., quem nobis contulit A. Mauius: collectionem dicunt Avellanam eamque olim possedit S. Petrus Damianus, qui factus est cardinalis a. 1058 (sed vid. P. Ewaldus in Neues Archiv III 149): cf. Maassenii Geschichte der Quellen des kanonischen Rechts I 1 *B* 2 *K* p. 787 sqq. coll. pp. 288 et 376; A. Thielii Romanorum pontificum epistolae I p. XXV.
v Ex hoc libro, priusquam alterius manus correcturas passus est, descriptus est Vaticanus 3787 s. XII: in rebus orthographicis saepe ab illo recedit librarius, quin etiam graviora mutat, quae ipsi minuta viderentur, velut cum Alexius reponit pro Alecio. Neglegenda duximus recentiora apographa Vaticana 3786 et 4903 et Corsinianum 817, quorum priora duo Thielius, omnia P. Ewaldus ex ipso vetustissimo descripta existimant, praeterea Angelicanum 5 III 9 (de hoc et Corsiniano vid. Ballerin. II xII § 3) Marciana 171 et 172 s. XV et XVI.

Symmachi papae epistula (XXXIII) post Sirmondum demum reperta est a Pet. Franc. Chiffletio, edita a Dacherio Spicil. vet. ed. V 583, nov. ed. III 306; ex schedis Hieronymi Vignerii descriptam dicunt Labbeus eumque secutus Bréquignyus: propterea, ni fallor, quod Collationem quae dicitur episcoporum inde hauserat Dacherius. Codicem neque Maassenius neque ante eum Thielius investigarunt: latet haud dubie in meridionalis Galliae bibliotheca aliqua, unde etiam Viventioli epistula, quam p. 165 dedi, emersit: nisi forte sicut ad papam urbis epistula, quae in *LS* desideratur, etiam haec in una ex Thuaneis papyris fuit, quae paulo postquam descripta est, rur-

sus intercidit. ex illo enim rivo nunc occluso deductum suspicor et fragmentum ad Symmachum papam ep. XX (18 S.) et ep. XXII (20 S.) ad Gundobadum regem, quin etiam ad Anastasium imperatorem ep. LXXXXIIII (84 S.), quae in editione Sirmondiana sunt, non reperiuntur in *L*. Quamquam sane fieri potuit, ut liber Sirmondianus quamvis recentior servaret, quod non servavit Lugdunensis codex: velut in uno *L* deest ep. LXXXVII (78 S.) posterior pars (ad Apollinarem episcopum), ep. LXXIIII (65 S.) quinque ultimi versus, contraque in *S* non sunt quattuor illae epistulae, quas edidit Ferrandus.

II.

Recensis quotquot innotuerunt libris iam disquirendum erit, ex principalibus libris utrum Lugdunensi an Sirmondiano potior sit adiudicanda dignitas atque auctoritas. Ad quam conparationem recte instituendam ab initio praetermittendae sunt eae epistulae, in quibus Sirmondo Flori excerpta aut papyri Thuaneae praesidium praesto fuerant. Quorum quanti fecerit auctoritatem, cum ampla verba testantur quae de alteris fecit in praefatione, tum de papyris ex ipsius Sirmondiani textus consensu iudicium ferendum: nam praeter orthographicas res vix quidquam invenies in papyris, quod ille non receperit.

Prorsus aliter egit in ep. XXXIII (31 S.), ubi ad plenum codicem epistularum subsidium non contemnendum accedebat Parisinus iste recentior. Quae res si non ipsius Sirmondi testimonio constaret, vix crederes. Nam cum Parisinus ille liber satis bonus esset paucisque nec vehementibus indigeret correctionibus, tamen princeps editor multis magnisque mutationibus deformavit verba auctoris, quas non dubium quin illi non praestiterit scriptus liber. Nam cum Parisinus iste, qui nequaquam derivatus est ex Lugdunensi[10], ab hoc tamen non valde diversus sit, epistulas autem Avitianas neque ab ipso auctore neque post eum umquam ab alio docto viro relectas et inmutatas esse sit credibile, facile conieceris ne illum quidem codicem, quo usus est Sirmondus, neque ab Lugdunensi, cum quo *S* multa vitia habet communia[11], neque ab Parisino tantopere variasse, quantum ab utroque variat contextus, quem Sirmondus edidit. Nil certius esse potest quam Sirmondum ipsum suum librum principalem non minus refugisse quam Parisinum. Neque latent causae. Quae fuerit externa libri indoles ipsius Sirmondi querela supra adlata docet. Lectio libri satis recentis ni fallor inpedita erat quam maxime: celerrime atque summa incuria cum esset exaratus, in-

10) *L* et *S* et Parisinus ex diversis exemplaribus descripti erant; orthographica quidem unusquisque librarius ex sua voluntate inmutare poterat. igitur quod 64, 27 'theoderico' *L*, 'theudericho' *P* habet nolo urgere: neque etiam quod alter recte 'vester', alter male 'noster' habet 64, 30. 65, 1 verum gravissimum est, quod in *SP* legitur 65, 2 'si profundo illo tractatus vestri consilio rem videtis', cum *L* omittat pronomen 'illo'. Contra *L* et *S* adversus Parisinum consentiunt 65, 13 ubi illi 'reintegratae', *P* vulgatam magis formam 'redintegrate' profert.

11) Sufficiant pauca: 19, 32 cum faenore] cum fine *LS*; 20, 5 dilige] diligo *LS*; 22, 32 iacturam] facturum *L*, facturus *S*; 32, 33 patruum *L*, parvum *S* *sequitur lacuna*; 46, 9 exulantibus] exultantibus *LS*; 48, 18 *lacuna post* 'ausu'; 58, 25 possit *L*, pasci *S* *utrumque vitiosum*.

certa saepe erant scripturae conpendia, id quod multis locis ex Sirmondianis lectionibus cum Lugdunensi conlatis patet; aliquotiens vulgatae pronuntiationis vestigia restiterant, quae cum ceteris non consentientia difficultatem praebebant legenti e. g. 75, 32 'crines nutritos' (plura vid. infra p. XV n. 17). Accedebat, quem non satis perspectum habebat, sermo auctoris inaequalis, qui passim salebrosus intricatus nodosus, alibi placido flumine decurreret, mox diffusus nimis intellectum impediret; denique labes atque vulnera illa, quibus nullus paulo antiquioris auctoris liber prorsus caret. Vnde factum est, ut nulla omnino sententia sine gravi luctamine ab editore explicaretur. Quid mirum quod Sirmondus noster [12]) ipso legendo libro atque describendo occupatus permulta temptavit coniectura: ex quo adsiduo coniectandi labore qui natus erat epistulae XXXIIII (31 S.) contextus, eum ne tum quidem abiecit, cum reperisset apographum Parisinum, sed typis descripsit a. 1629 in Conciliis Galliae. Quin ne multis quidem annis post, cum ederet omnia Aviti opera a. 1643, ad simplicitatem melioris libri rediit, sed inventionum suarum cumulum novis auxit fetibus quaeque antea sana servaverat, mirum in modum corrupit [13]).

Proditur hoc exemplo, quam rationem in ceteris epistulis, ubi tam fido duce destitutus erat, Sirmondum secutum existimare debeamus. Pluris illi erat plenus epistularum liber, quam frustula illa in miscellaneo codice deprehensa, sed ita maiorem libro suo auctoritatem tribuebat, ut mendas, quibus scatebat, melioris lectionis atque plenioris vestigia putaret, in Parisino mera vitia scripturae vitiosius etiam descripta cerneret. Tantumque aberat ut longo illo tempore rectius iudicare disceret, ut coniecturarum seges maior potius in dies pullularet atque lolio illi infelici et avenae similis etiam sanissima obrueret.

Haec quae dixi vera esse quo facilius quisque intellegeret, collegi locos, quibus contextus Sirmondianus aut amplificatus est additis vocabulis, quibus Lugdunensis liber caret, aut truncatus omissis quae in illo leguntur. Tantum vides numerum, quem non casus quotquot acciderunt infelices potuerint gignere, sed sola ratio et consilium strenui editoris atque intenti quam maxime solvere aenigmata atque nodos, quos liber praeberet.

	omissa:		*omissa:*
19, 22	exerta	49, 23	simpliciter dico
21, 5	vellet	51, 8	Eugendi
22, 7	dicta	55, 35	velle proponere
30, 23	Salomoniacum illud	56, 4—7	(*vid. ipsa verba*)
38, 17	quae usu careant	57, 5	consortio
41, 5	accepimus	57, 7	Lugdunensi

12) Non enim ut obtrectem iustis laudibus, quibus C. Barthius (Adversariorum libro XXVIIII c. 2, LI c. 4) Arevalus (in prolegomenis ad Dracontium p. 11 et 46) alii Sirmondum extulerunt, haec dico, 'sed non propterea sine examine illico recipiendum est, quidquid ab eo ita profertur, ut ex aliquo vetere ms. videri possit desumptum' Arevalus p. 11.

13) Velut 65, 3 recte olim cum libris scripserat 'in sacerdotibus ceteris potest si quid (quidem *LP*) forte nutaverit reformari', postea sententia ipsi quoque obscura, id quod asteriscus margini additus prodit, sic effinxit: 'sed et in sacerdotibus ceteris potest si quid forte quod vocaverat reformari'. — Minus saepe a priore editione descivit in epistula ad Clodevechum (ubi a. 1643 ex libro suo semel veram lectionem restituit, a qua olim discesserat, bis cum olim posuisset corrupit, semel dubiam nova ratione temptavit) atque in epistula qua episcopos Epaonem vocat ad synodum. In epistula ad Hormisdam data atque Hormisdae in responso nescio an novis auxiliis usus sit: nam priorem scripturam saepius deseruit.

omissa:

58, 6 redubiarum
58, 11 Lugdunensi episcopo
60, 23 ergo
61, 20 ipsi
63, 8 sinerer
68, 23 Ravennati
72, 23 episcopo
74, 5 cum
74, 9 regi
75, 27 qua competentem vos profitebamini
76, 28 (*inscriptio deest*)
76, 30 non convenit
82, 20 etiam
82, 28 vobis
83, 1 (*inscriptio deest*)
85, 17 pandendo
85, 19 eum rumor ex vobis susurriat (*pro his* audio *praefigitur*)
85, 24 discendi cupiditas non mutatur
85, 24 quia
86, 10 nosti
86, 11 cum — indecores (*totus versus*)

addita:

31, 31 Pharisaeus
48, 18 qui studio a
55, 17 regione
55, 23 consulte
57, 12 satis
57, 20 versata est
58, 4 promitto quod
58, 8 cupit
58, 9 nec falli
58, 22 istam
63, 9 sui
68, 33 perinde
73, 31 quia
79, 20 debemus
80, 13 nec ego parum
81, 20 semper
82, 3 fraena
82, 11 itaque

omissa:

86, 13 ergo
86, 15 sq. (*vid. totus locus*)
86, 27 sequi — possumus (*dimidius versus*)
89, 11 episcopus
90, 21 tanto
92, 7 deliciis
92, 20 quia divisi aegre prospere
93, 1 (*inscriptio deest*)
93, 28 adhuc
94, 29 iam
95, 16 (*inscriptio deest*)
97, 1 occupatione (*additur* exegeris)
97, 20 atque
97, 24 laetitiae
98, 6 assiduitate (*additur* utinam)
98, 13 die
98, 15 fieri
98, 18 que
99, 10 simus
100, 1 (*inscriptio deest*)
100, 31 iura
102, 26 (*inscriptio deest*)

addita:

83, 29 autem
84, 7 quo peiori
84, 19 adhuc
85, 4 iniuriam
85, 5 meque
85, 7 saltem
87, 14 quoque
87, 25 fuit
89, 22 sed quibus
90, 13 qui
92, 9 nunc
92, 13 peto *et* nobis
94, 28 ut si
95, 13 indicans
95, 18 tamen
98, 20 cuicumque
98, 29 debeant [14])

14) Ne quis me iniuste egisse arguat: in *L* quoque singula verba exciderunt. 16, 14 in id ipsum; 26, 7 in]carnatione; 60, 25 et vocabitur nomen eius; 63, 6 ipse; 67, 8 legis; 74, 9 domno; 91, 7 viro illustrissimo; 94, 6 intuitu; 98, 19 excusationis; 99, 2 patriae. Quod totos versus omissos a Sirmondo indicavi (ad 86, 11. 27 adde 85, 19. 24): potuit talia, concedo, ipse librarius committere (sic 36, 6 'obitum cui' deest in *PS*, totum versum 39, 11 solus Palatinus servavit): sed cum rariores sint in *S* tales lacunae, Sirmondo potius adscribendas putavi. Earum numerus multo maior est in *L:* decies iacturam ver-

Igitur Lugdunensis liber et Sirmondianus mea quidem sententia inter se non magis differunt, quam Lugdunensis et Parisinus: nil interest nisi minutiora illa discrimina, quae conplurium deinceps librariorum sive ingenio vario sive incuria nasci solent. Inter *S* autem, qui non est liber Cartusiensis sive quocumque editor usus est, sed ipse contextus Sirmondianus: inter hunc igitur atque libros sive Lugdunensem sive Cartusiensem maximum illud interest discrimen, quod Sirmondi praeproperum simul et praeposterum emendandi studium peperit.

Sed ne leviora atque debiliora videantur argumenta, quibus nititur mea sententia, luculentus testis examinandus erit accuratius atque audiendus Palatinus liber qui ep. VII (6 *S.*) exhibet. Hunc enim et Sirmondianum ex uno fonte derivatos diverso quidem ab eo exemplari, unde descriptus est Lugdunensis, communes utrique errores ostendunt, ubi Lugdunensis vitio caret, e. g.

36, 6 et quia post nostri quoque regis obitum, cui deus tribuat *L*
et quia post nos nostrique regis deus tribuat *PS*

36, 23 id primitus haereticis conceditur. fecit transitum *L*
idem } primitus hereticus {conditor} fecit. {transit *S*
eadem} {conditur} {transmisit *P*

37, 14 dicit apostolus despondisse se uni viro virginem castam *L* (*cum vulgata*
dicit apostolus suscepisse (viro *addit S*) virginem castam *PS*

37, 17 post hinc in exitia sera coniunctio est *L*
post incerti nexi sera coniunctio est *P*, *unde*
post incesti nexum sera coniunctio est *S effinxit*

37, 26 rugam igitur talem necat (*leg.* negat) sancta sinceritas *L*
ruga tegitur. talem nequaquam sancta sinceritas *S*
fugiat igitur talem nevum sancta senceritas *P*

Primam igitur vocem rectius legebat Sirmondus in suo codice, quam librarius ipsius libri *P* vel quem iste secutus est (nam inter archetypum et Palatinum plures interfuisse libros verisimile); quarta vox quid sibi vellet, haerebant: igitur uterque vitium coniecturis texerunt.

Idem sine dubio consensus vitiorum *PS* Sirmondum his locis ad coniecturas ut confugeret, perpulit:

38, 5 funeribus *L* funerebos *olim cum legeretur*, funereos *erravit librarius archetypi PS*, *inde* funerum *coniecit Sirmondus*

38, 6 consumptis alba iam carnibus tumuli ossa tollantur *L* *idem prorsus sed* tumulis *P et*, *nisi fallor*, *Sirmondi codex*, *unde editor effecit:* consumptis iam carnibus albis tumulis attollatur

38, 13 fugiam *L*] fugiat *P*, *unde* fugiendum *Sirmondus coniecit*

39, 16 in domni inpendia *L*] domni inpendio *P*, *unde* haud omni impendio *Sirmondus*

39, 17 orandum est *L*] orandum *P*, orate *Sirmondus*

suum passus est hic liber 12, 18 sq. (librarius ut mancum locum sanaret, verba aliquot immutavit) 32, 27. 56, 19 sq. 83, 20. 84, 22 sq. 85, 14 sq. 86, 17. 91, 15—17 (extremi epistulae versus). 98, 14. 100, 26 sq. Interpretamentorum numerus par est in utroque: in *L* 12, 21 et 25, in *S* 13, 2. 89, 27. Totarum epistularum iacturam saepius puto factam esse in *S* quam in *L*, qua de re infra agetur.

Exemplar autem, quo utebatur librarius *P*, satis vetustum erat; inde et antiquiorem melioremque scribendi rationem[15] et vulgarem Gallicanum usum[16] adscivit: quae res ne ab Lugdunensi et Cartusiensi quidem libris prorsus aliena Sirmondum passim in errores induxit[17]. Praeterea non semel ex vetusta et insolita litterarum forma vitia nata videntur[18].

At ab vetusto illo libro, ex quo fluxit, Palatinus innumeris locis declinavit; tot singularibus vitiis scatet (sexaginta et quod supra est locos numerare potes) quibus Cartusiensis liber vacabat (id quod consensus *LS* ostendit), ut multorum deinceps librariorum incuriam grassatam inter archetypum *PS* et exemplar *P* deprehendas. Haec igitur in communi *PS* fonte non aderant: aderant in archetypo *PS* aliae permultae lectiones ab eo exemplari, unde Lugdunensis descriptus est, alienae, ex quibus paucas supra delibavimus. Tantum autem abest ut librorum *PS* consensus meliorem lectionem quam *L* habet suadeat, ut plerumque meros errores agnoscas, quibus sermo auctoris inquinetur[19].

15) E. g. praepositio ad litteram d servat ante p, s, t: adplecari, adtrahat, adsueta, in non mutatur ante l, m, p, r: inlecita inmerito inposita inrogari; thensaurus turabula; nescio an etiam 38, 8 'et mortuam' i. 'ecmortuam' huc pertineat.

16) E. g. vocalium e et i, o et u commutationem: antestites praestetet condedirit facire consoleres consolantur pulluta tutius (pro totius); h omissum: redebeat; d pro t: inquid; e pro ec: eclesia, aliaque.

17) 38, 6 recordationi *L*] recordatione *PS*
39, 1 praecipit *L*] praecepitur *P*, *unde* praeceptum est *Sirmondus*
38, 9 faetoris *L*] faetores *PS*
37, 25 simplum *L*] simblum *P et sine dubio Sirmondianus, quod cum non intellegeret editor* symbolum *effecit*
36, 7 immutabile *P*] inmutabili *LS*
62, 20 communioni] communione *LS*
82, 3 pudores *L*] pudoris *S*, *propterea* fraena *addidit editor*
75, 7 fides *S*] sedes *L*
76, 21 affectu fervet] affectu servit *L*, affectum servat *S*
67, 22 potest *L*] putes *S*
82, 11 potuit *L*] puduit *S*, *nimirum ex* putuit *natum*
93, 23 debitor] debetur *L*, debitus *S*
80, 9 sequente] exequente *LS*; *sic non raro* expectare *LS pro* spectare (*qua de re cf. Hartelius ad Cyprianum III 453*)
ad vulgarem sermonem etiam pertinet: 36, 15 utar gloriam *P*, fortasse etiam 36, 22 altarem *P* etc.

18) Velut 38, 17 usu careant] usu capiant *P*
37, 24 inpenditur] infunditur *P*
39, 4 comparationem] operationem *P*
cf. 39, 18 conpos] opus *P cum post L post S*.

19) Excipienda sunt minuta quaedam, quae aperte vitiosa sunt in *L*, atque potuit haec unius librarii iniuria delinquere: velut
35, 16 fuerit *PS*] fieret *L* (*ex* fueret *ortum*)
36, 16 si qui] sed qui *PS*, qui (*om.* sed) *L*
39, 9 poterunt *PS*] poterant *L*
36, 24 divinam *PS*] divina *L*
huc pertinent aliquot loci, ubi unus *P* vera auctoris verba dare videatur, velut
38, 7 aspectui *P* (*quod perperam a me neglectum est, respondet enim* recordationi), aspectu *S*, aspectus *L*
36, 14 metum ridens *P*, metrum ridens *L*, me deridens *S*
36, 26 horrori *P*, errori *L* (*ex* orrori *ortum*), honori *S*
fortasse etiam 35, 13 crededirent (*i.* crediderint) *P*, crediderunt (quod ferendum) *LS* — his enim locis parvulis erroribus *L* inquinatus est, veram lectionem quam Cartusianus habebat, Sirmondus sprevit. Aliquotiens

Vnus est locus 39, 14 ubi Palatinus solus Aviti verba integra servavit, cum propter repetitum in duobus versibus 'propriae' vocabulum ceteri totum versum omitterent. Poterat sane talis error ab diversis librariis committi: quod tamen uterque librarius *L* et *S* media in voce 'religiosis simus' sententiam interrumpit, non casu factum crediderim, sed archetypi *LPS* habitu effectum; nec tamen habeo qua ratione illud explicem.

Percenseamus denique locos ubi Palatinus cum Lugdunensi contra contextum Sirmondianum stant. Iam illud consentaneum est lectiones illas *LP* multo vetustioris libri proprias esse quam archetypus *PS* fuit, ideoque nisi archetypus *LPS* prorsus degeneratus fuit ab ipsius auctoris exemplari (id quod nisi multis certissimisque testimoniis prolatis non constabit) plerasque pro veris atque sinceris esse habendas; contra lectionem Sirmondianam, ubi pugnat cum *LP*, ut recentiorem esse spernendam, nisi forte inveteratam aliquam mendam tollit, quod tamen non nisi raro factum esse poterit. Hinc prope quadraginta locis textus Sirmondianus ex consensu *LP* corrigendus erat[20].

Quae cum ita sint, non est credibile Sirmondum habuisse librum ab illis tribus Lugdunensi Parisino Palatino tantopere diversum. Credibilius sane, cum in ep. XXXIIII Lugdunensis cum Parisino, in ep. VII Lugdunensis cum Palatino Sirmondiano textui repugnent, hunc textum non esse libri cuiusdam scripti, sed ab editore quasi constructum super fundamento debili quidem sed quam maxime cognato ceteris libris, qui nobis sunt praesto.

Non igitur fieri poterit, ut Sirmondiano textui priorem locum concedamus in emendandis Aviti epistulis quam Lugdunensi, quantumvis ille habeat speciosas lectiones, quae auctoris verbis videantur lucem adferre. Premenda ubique erunt Lugdunensis libri vestigia ac ne tum quidem statim deserenda, ubi difficilior et obscurior est vetusti libri lectio, plana atque dilucida Sirmondiana: dum appareat, quo modo altera ex altera potuerit oriri, aut aliqua tamen ratione quod Lugdunensis habet, possimus interpretari, aut denique non sit desperandum fore ut ex ipso vitio melioris libri verius aliquando, quam quod est in Sirmondi editione, possit expediri. Nam qui aliter egerit, maximopere verendum ne videatur fucum fecisse legentibus. Nec tamen infitiabimur in amplectendis Lugdunensibus lectionibus aliquotiens nos pro constantiae laude rigoris crimen subisse[21].

Habet nimirum etiam *S* virtutes suas non in sola coniectura positas, quia cum diligentissimus quoque librarius passim dormitet, ubi alter erravit, ex altero subinde

non merus error, sed coniectura aut potius arbitrium librariorum deprehenditur, ut 39, 7 ministeriis] meministis *P* quod ex inculcata vocula 'me' et 'ministeriis' ortum est. 38, 24 aeterna signante] aeterno igne *P* vid. quod supra ad 37, 26 'nevum' diximus.

20) Aliquotiens consensus *LP* aut *LS* auctoritate Vulgatae fulcitur:
velut 36, 28 legem *LP Vulg.*, legis *S*
36, 28 sacerdotes *LS Vulg.*, sacerdotem *P*
37, 5 et dixerunt *LS Vulg.*, et dixit *P*
cf. 37, 16 *ubi* renubere *LP Tertulliani auctoritate contra S, qui habet* nubere, *defenditur.*

21) Reponendum nunc censeo 27, 30 transpuncti coll. 61, 5; 14, 10 affatus; 62, 21 prosperitatis; 75, 26 nostris; 99, 13 risum moverit (nam quod habet *L* 'ris submoveris', ex eo ipso natum est).

medela peti potest; accedit quod Cartusiensis librarius nonnumquam veterem memoriam servavit, quam Lugdunensis (consulto, ut suspicor) deleverat, quia iam parum rationis inesse putaret. Rarius hoc quidem obtigit, sed ita ut nulla paene dubitatio existat: in illis lubrica saepe res est nec nisi omnibus diligenter expensis in gratiam Sirmondiani textus decernenda. Quin ne leviorum quidem emendationum magna pars utrum ipsi Sirmondo debeatur[22]) an libro, ubique satis certo constabit.

Restat ut de papyris Thuaneis dicamus, quae cognationem aliquam cum Palatino habere videntur propter vulgarem litteraturam. Hae cum sint vetustissimae — nam ipso saeculo quo obiit Avitus exaratae creduntur — integriores quis non expectet fore ac puriores quam esse potest Lugdunensis multis post saeculis scriptus? Et sane Sirmondiano libro omnibus numeris praestabant, quare vir doctissimus ita se adiunxit ad haec folia, ut prae eis suum codicem prorsus neglegeret vel eis locis ubi charta aperte manca erat velut 43, 9 (‘oportet exemplo’ *L*, ‘et exemplo’ *S*: in papyro ‘oport]et exemplo’ manifesta scissura [23]).

Ad unum autem fontem librum chartaceum atque Lugdunensem redire errores communes ostendunt: 42, 15 regionis *pro* religionis; 42, 15 expetat *pro* spectat; 42, 16 arbitrio *pro* arbitri?; 51, 1 ingemui *pro* ingemuit; 52, 17 maximus *pro* in maximis, cf. 52, 19 dissensio . . . potuissit . . *P*, discessione potuistis *L*.

Multa tamen vitia etiam chartaceus contraxit: ex vulgari litteratura fluxerunt haec: 51, 1 adebuisset (*i.* adhibuisset) *pro* debuisset; 51, 13 expectat *pro* spectat; 51, 21 lugduno *pro* lugdunum; 52, 11 vicissitudine *pro* vicissitudinem; 52, 12 minimum *pro* minimo; 52, 19 dilixio *pro* dilectio.

Litterae et syllabae vel omissae vel additae: 41, 9 vim *deest*; 41, 10 geretis *pro* quas geritis *vel* quas regitis; 51, 7 eo *pro* ab eo; 51, 7 quod *pro* quo; 51, 17 excusso *pro* excussus; 52, 1 aegere *pro* egeret; 52, 5 adhunc *pro* adhuc; 52, 6 taliter *pro* ut taliter; 52, 10 inventae *pro* in veritate (quod ex sermone illius aetatis comprobatur); 52, 14 simplicitates *pro* simplicitate; 52, 18 secreti conscientia *pro* secretam conscientiam; 52, 18 quo *pro* quod; 52 19 monatirium *pro* monasterium.

Permutantur litterae: 42, 4 se *pro* de; 52, 1 praepositum *pro* propositum; 52, 13 ad *pro* ab.

Non plura habet his in epistulis vitia Lugdunensis liber: atque quae primo loco recensebo, veniam habent ex sollemni quadam verborum permutatione: 42, 6 cum *L*, dum *P*; 51, 8 dum *L*, cum *P*; 51, 1 correptionem *L*, correctionem *P*; 52, 14 ut *L*, uti *P*; 42, 15 quis non merito delectetur reditum . . . statum *L*, reditu . . . statu *P* (quod ex vulgari sermone explicandum); 42, 11 reintegratae *L*, redintegratae *P* (cf. 37, 20); 42, 5 quod est in *P* papae Constantinopolitano, pro eo recentior Lugdunensis

22) Ipsi sine dubio debetur 64, 19 ‘quia sicut’, ubi ‘quasi quod’ *LP*; 65, 23 ‘quid’, ubi ceteri ‘quod’. 65, 3 verum quidem est quod scripsit ‘si quid’, pro eo quod est in *LP* ‘si quidem’, sed ut puto scriptum hoc invenit in Cartusiensi, cum evanuisset compendium, quo ‘quid’ et ‘quidem’ vocabula inter se differebant.

23) Tamen hic quoque praeter necessitatem Sirmondus mutavit quae in *P* erant: 49, 19 concordia vestra *PL*] concordiae vestrae; 51, 14 sufficiant *PL*] sufficiunt; 51, 21 pietate *PL*] pietatis; 52, 6 ut taliter *L*, taliter *P*] qualiter; 52, 9 locum quo *PL*] locum qui; 52, 14 retrahat *PL*] retineat.

libri aetas episcopum scripsit, similiter pro episcopo Avito reposuit archiepiscopum in inscriptione totius libri.

Litterae et syllabae omissae vel additae in *L*: 42, 6 gloriosimum *pro* gloriosissimum; 51, 12 secura *pro* secutura (quod Sidonii loco probatur); 52, 3 ad rationem *pro* adhortationem; 52, 4 conlatione *pro* consolatione; 52, 11 et *deest*; 52, 19 discessione *pro* dissensione.

Permutantur denique litterae in *L*: 51, 21 suppliciter *pro* dupliciter; 52, 1 p'us *pro* plus.

Sunt denique loci quidam, ubi pro incerto haberi possit, utra sit vera lectio, chartacei an Lugdunensis libri: 51, 15 intestabili *L*, instabili *P*; 51, 21 veniendo *L*, veendo *P* (alterum ex altero coniectura factum); 51, 17 petatur paenitentia *L*, patiatur paenitentiam *P*; 42, 13 quis enim qui vel catholicus dici potest de . . . pace non gaudeat *P*, quis enim vel catholicus dici potest, qui non de . . . pace gaudeat *L*, quod cum olim spreverim, nunc recipiendum duco; 52, 2 deferatis *L*, debentibus *P*: utraque sententia bona, modo sublato chartacei vitio scribatur 'debeatis'; 52, 2 conventus *L*, conversus *P*: hic coniectura mea nihil opus erat: conversus enim ex conventus natum, conventus autem aegrotus est Lugdunensis episcopus quem visitaverat Viventiolus.

Verum quidquid senties de his locis, Lugdunensis libri auctoritatem si non superiorem, attamen non inferiorem esse concedes chartis Thuaneis.

Plane idem de Flori excerptis valebit. Nimirum qui excerpit librum, non tenetur singula sic ad verbum transcribere, quae in suum usum veniunt, ut facit is, qui totum aliquem librum denuo exarat. Potest ille resecare quae non opus sunt, debet nonnumquam alia verba ponere, quae aptiora videantur ad sententiam explicandam, modo ne ipsius auctoris sententiae refragentur. Hanc igitur liberius versandi licentiam in tollendis locis Avitianis ne Florus quidem fugit: quin cum idem dialogi fragmentum bis describeret, non eadem verba utrobique servavit (nam altero loco pro 'idem' reposuit 'unus' p. 9, 1), sed tamen moderate usus est. Sic fit ut, ubi dissentit Lugdunensis ab Floro, plerumque ille *L* meliora praebeat (e. g. 19, 9 'terrenis' *L*, 'terris' *F*, at 19, 20 'terrena' uterque; 23, 18 'nocturnis fuscatus tenebris dies' *L*, 'diurnis fuscatus tenebris mundus' *F*; 31, 23 'laudanda credulitas' *L*, 'laudata credulitas' *F*: causa mutationis apparet 31, 28 'fidelem non pertinet' *L*, 'non pertinet ad fidelem' *F*), nonnumquam utriusque lectio paris pretii esse (velut 23, 15 'odium rependere' *L*, 'odium reponere' *F*), aliquotiens in sacrae scripturae locis veriora Florus habere videatur, quippe qui scriberet, quod vulgatum eo saeculo erat (19, 12 'qui erat prius in caelo' *L*, 'qui est in caelo' *F*; 23, 21 'quoniam' *L*, 'quia' *F*; 61, 9 'quadraginta' *L*, 'quinquaginta' *F*). Aperta vitia scripturae cum non desint in *F* (8, 38 'alter (aliter)' *F*; 17, 30 'aeque (hęc et)' *F*; 18, 6 'pereat (perea)' *F*; 27, 12 'dolorem (dolore)' *F*; 26, 25 'in natura (in naturam)' *F*), evitavit tamen passim quae errata erant ab librario Lugdunensi (26, 14 'commenticium (commenticios)' *L*; 30, 30 'in usu (in usum)' *L*; 31, 27 'fluxum (fluxu)' *L*; 61, 24 'planissime (plenissime)' *L* etc.). In universum tamen eundem prorsus textum Avitianum Florus habuit sine dubio, quem Lugdunensis librarius, nondum quidem tot levioribus deformatum vitiis, nisi forte ipse ratione et

consilio agens inter scribendum multa correxit, neque turpatum pravo scribendi more, qui medii aevi saeculis paulatim invaluit (velut 26, 16 'diffinitione' *L*)[24].

Ex eodem quo Florus libro nescio an Agobardus hauserit, cuius tamen contextus altero inprimis loco quo Avitum citat, maxime est depravatus.

III.

Epistularum Avitianarum corpus olim magnas turbationes passum esse cum epistulae quae singulis in libris desiderantur, tum ordo qui diversus plane est in *L* et *S*, ostendit. Atque ut priore loco quae interciderunt recenseam:

In utroque libro desunt ex papyris, ex Floro et Conciliorum conlectionibus prolatae
- 1. ep. VIII ad papam urbis,
- 2. ep. XXXIII Symmachi ad Avitum,
- 3. 4. ep. XXXXI. XXXXII (85. 86 *S.*) ad Hormisdam et Hormisdae,
- 5. librorum contra Arrianos relliquiae quas Florus servavit.

In uno Sirmondiano exemplari desiderantur quattuor illae epistulae ex Lugdunensi editae a Ferrando et Baluzio.

In uno Lugdunensi libro deest ep. LXXVIII (78 *S.*) ad Apollinarem episcopum posterior pars, ep. LXIIII (65 *S.*) quinque ultimi versus. Desunt porro ep. LXXXXIIII (81 *S.*) ad Anastasium imperatorem et ep. ad Symmachum papam fragmentum XX (18 *S.*) et ep. ad Gundobadum XXII (20 *S.*):

has tamen utrum ex suo libro Sirmondus descripserit, an alienas ab pleno corpore epistularum aliunde adsciverit, incertissimum putaverim.

Praeterea adsunt vestigia quibus plures olim in archetypo *LS* fuisse epistulas apparet, qua de re vide quaeso quae adnotavimus ad epp. LXXXXVIIII (80 *S.*) et LXIIII sqq., adde epp. XX[a] et LXXXXVII titulos quos ipse supplevi.

Plenior aliquanto quam Lugdunensis et Sirmondianus vel eorum quem modo dixi archetypus (decurtatum nuncupo), fuit codex chartaceus, unde protraximus ep. VIII: qui cum tempore attingat vetustissimum illum codicem Lugdunensem, unde hausit auctor de dubiis nominibus, quae ex ep. ad Anastasium laudat (adde fr. LXXXXVII), ne hanc quidem epistulam a papyris olim exulasse suspicor, quin ex ipsius huius codicis disiectis dispersisque foliis quae postea rursus perierint, ipsam hanc epistulam edidisse Sirmondum, Symmachi epistulam Chiffletium. Nec gravior dubitatio oriri possit de duabus epistulis, quas ad Hormisdam Avitus, ad Avitum Hormisdas dedit, utrum ab ipso Avito omissae fuerint an receptae postea exciderint: nam cum in conlectionem receperit auctor ad Senarium et ad Petrum epistulas, quae propter priorem

---

24) Egregium hoc in epistulis emendandis praesidium multis tamen locis nullo negotio Sirmondus sprevit: 17, 26 postquam inquit *F*, ait postquam *L*] postquam inquiens *S*; 19, 18 captivitatem egit *FL*] captivitatem duxit *S cum vulgata* (et sic *F* S. 34); 27, 12 conclusit *FL*] conlusit *S*; 31, 23 solo *FL*] solum *S*; 31, 31 ille *FL*] Pharisaeus ille *S*: aperte haec contra librum suum, ex quo semel Florum correxit huius mendam cum vero quod in Cartusiensi invenerat coniungens 17, 30: 'aeque — ut' *L*, 'hęc et — ut' *F*, 'hic aeque — et' *S*; peius egit 18, 6 ubi parvulam mendam quae erat in *F* 'perea necne' (pro 'pereat nec ne' *L*) exaggeravit 'pareatne' scribens.

illum ad Hormisdam scriptae erant, quid in causa potuerit esse, cur multo graviores has chartas cum papae responso sperneret, non video; video fontem, ex quo conlectionis Avellanae quam dicunt conditores hauserint, vetustissimum librum vel Lugdunensem vel Viennensem chartacei codicis similem, cuius cum tres chartas inplevisse videantur, facile potuerint inde removeri sive casu sive iniuria.

Hinc quotquot habemus Aviti et ad Avitum datas epistulas olim uno volumine congestas fuisse facile tibi persuadeas.

Iam conferamus ordinem epistularum qui est in Lugdunensi cum Sirmondiana editione. Est autem hic, si numeros Sirmondianos sequimur:

80, 4, 5 1), 31, 6—30 2), 32—50, 66, 67, 51—65 (deest finis), 68, 69, 79, 81ª, 70—78ª (altera pars deest), 81ᵇ—86 3), 1—3

1) Quattuor epistulas a Ferrando editas *L* habet post 5, post 44, post 51, post 56.

2) Excidit in *LS* epistula quam papyrus habet ante ep. 7; epp. 18 et 20 ne in Sirmondiano quidem libro fuisse suspicor: propterea seriem 6—30 non interrupi, quamquam *L* eas non habet.

3) Omissa tamen ep. 84 ad Anastasium, qui ab utroque codice alienus videtur; epistulae 87 et 88 ex Romano codice descriptae sunt.

Facilius haec ad Sirmondianum ordinem restitui posse intellegitur quam ad Lugdunensis libri normam Sirmondianum inmutari. Nam ubicumque Lugdunensis ordo alius est, aut transpositionis violenter grassatae indicia manifesta habes (interierunt epp. 65 et 78 posteriores partes, discissa est ep. 81 in duas partes), qua correcta ex *S* habebimus non interruptam nisi bis seriem ab ep. 1 ad ep. 86; aut certa cernitur causa transpositionis: locis suis pulsae sunt ep. 31 et 80, altera ad Faustum et Symmachum senatores urbis de iniuria Symmacho papae inlata, altera invitatoria ad Epaonense concilium gravissima utraque auctoritate, quae possunt a prudente quodam lectore in numero earum epistularum, quae cognitu maxime dignae erant (quales sunt ad Gundobadum scriptae epp. 4 5 VI, ad Victorium de basilicis Arrianorum 6), esse sepositae in prima voluminis parte 25), atque propter eam dignitatem ex eis duae (6 et 31) in alios libros transcriptae sunt 26). Accedit quod de ep. 80 falso in fronte libri posita certissimum testimonium habemus.

Superest enim, ut de epp. 1—3 agamus, quae primum obtinent locum in *S*, ultimum in *L*. Hoc non nisi auditis antiquissimis testibus fieri potest Gregorio Adone eoque qui vitam Aviti enarravit. At hagiographum et Adonem non duos esse testes dicunt, sed unum tantum modo; summam illi intercedere similitudinem cum Adone in eis partibus, quae non sunt descriptae ex vita Apollinaris; igitur non dubitarunt vitae auctorem contemptui dare, qui exscripserit Adonem; prorsus nullius pretii eum dicit Bindingius p. 170 n. 560 et p. 238 n. 819 (cf. Pagius ad a. 516 n. 4. Histoire litt. de la France V p. 680, ubi dicitur s. VIIII ex. scripsisse). Mihi quidem diligentius comparanti utriusque narrationem contra videtur: episcopus Viennensis vitam

25) Atque habet ep. 80 sine inscriptione 54 versus Sirmondianae editionis, quorum cum 33 unam papyrei codicis pagellam efficiant, in una charta perscriptam fuisse atque sic transpositam conicias: haec autem translatio ante eam facta esse debet, qua ep. 79 et 81ª ordine motae sunt.

26) Idem factum olim videtur in epistulis ad Anastasium Hormisdam Symmachum pertinentibus: inde nescio quo casu accidit, ut epistulae illae prorsus exciderent ex collectione Avitiana.

exscripsit, non vitae auctor Adonis chronicon[27]. Contorta sunt et implicata prima Adonis verba (Avitus — filii infra p. 177), simplicia, quae alter narrat: pleniora huius, non quod amplificaverit alterius narrationem, sed quia Ado inlepide excerpsit, quae ille dixerat:

Vita: Tempore Zenonis imperatoris b. Avitus episcopus sapientia et doctrina mirabilis deo mortalibus favente Viennensem ecclesiam post patrem Isicium aeque episcopum suscepit regendam. Hic Isicius vir primum fuit senatoriae dignitatis; cui fuerant duo filii, clarissima lumina, infula sacerdotali praediti Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis et Avitus, qui, sicut iam dictum est, in Viennensi episcopatu patri successor extitit.

Ado: Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate praecipuus, cuius frater Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis, Isicii senatorii primum viri, postea Viennensis episcopi, duo lumina clarissimi filii.

'Sapientiam et doctrinam' vitae auctor laudat, 'eloquentiam et sanctitatem' Ado: sed ne quid desideres, in martyrologio ait: 'cuius fide et industria atque admirabili doctrina' etc.

Quae secuntur (p. 177, 13 — 178, 2) ad verbum descripsit alter ab altero, neque potest dubium esse, uter sit auctor, uter sectator: nam quae addidit alter paucula verba vel inmutavit, satis clare loquuntur. Pro 'hic' Ado posuit 'hic beatus Avitus', 'magna ex parte' pro 'ex parte, eloquio' posuit pro 'sermone'.

Quae porro persequitur auctor vitae cetera Aviti opera, ea omisit Ado, quem si unum hagiographi fontem credere deberemus, ne potuisset quidem ille recensere, quae recensuit. Nedum potuisset homiliae, quam papyri Parisinae nobis servarunt, in capite quinto tam amplam perscribere memoriam, de qua ne verbum quidem legitur apud Adonem. Similibus uterque verbis hunc conspectum concludit:

Vita: et multa alia tam prosaice quam metrice ad eruditionem omnis ecclesiae dei composuit.

Ado: fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi ecclesia probatissima.

quae quidem potuit Ado ex vita, vitae auctor non potuit ex Adone scribere. Quae secuntur in vita de Verano et Viventiolo Lugdunensis ecclesiae episcopis, Ado praetermisit; quae ille narrat de Symmacho, hoc quidem loco neglexit, quia non opus erat memorato, sed alibi exhibet in chronico (vid. p. 178 not.) truncata quidem, sed ita ut non dubites, quin ex ipsa vita, non ex communi quodam fonte, ea hauserit.

Quae ex vita Apollinaris fratris transumpta sunt in Aviti vitam, ea Ado non conmemorat, sed descripsit quinti capitis initium et finem:

Vita: Hunc Sigismundum regem beatus Avitus post exilium in fide pietatis erudivit, qui illo agente monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauricii sociorum que eius construxit: quem

Ado: Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudivit. Qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauritii sociorumque eius construxit. Quem postmodum captum et a

27) Accedit meae sententiae A. Iahnius II 132 adnot. 2: Dieselbe ist aber nicht so ganz werthlos, wie er (Binding) glaubt; obschon z. Th. aus der Vita S. Apollinaris abgeschrieben, bietet sie doch auch Eigenes, was bei Ado fehlt, so dass, wo der Verfasser der Vita S. Aviti und Ado wörtlich übereinstimmen, eher Ado den Hagiographen, als dieser jenen ausgeschrieben hat.

postmodum captum a Francis et occisum vehementissime doluit . . . . Quantus autem in ecclesia, dum vixerit, fuerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat, et quantus fuerit, videre poterit.	Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in ecclesia Christi vixerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat: ibi quantus fuerit, videre poterit. Vbi inter alia sic metrice lusum est veritate pura subnixum etc.

Haec quem fugiat Adonem ex ampliore narratione vitae auctoris mutuatum esse? quin etiam erravit aperte Ado in describendo: nam cum voculae 'dum' compendium 'dei' interpretaretur vel 'domini' (ipse reposuit 'Christi'), quid verbum 'fuerit' sibi vellet, non perspexit, atque eiciendum censuit. Magisque etiam erravit, Aviti dolorem cum narraret, qua de re statim agemus.

Ante Adonem igitur scripta est vita[28]), neque multo post quam fratris Apollinaris gesta ab nescio quo[29]) narrata erant, sed tamen tanto tempore post, ut errores in vitam Avitianam potuerint inrepere. Vt taceam de 'Verano episcopo', quem potuit librarii incuria efficere ex 'Stephano': quod 'Anastasio adhuc principe' mortuus dicitur Avitus, ignosci hoc facile potest ei aetati, qua ipse episcopus nescire se ait, quis esset papa urbis, in regione praesertim, quae tam spatio quam animis satis procul posita esset ab sede imperii: eoque facilius potuit errari, quod Iustini vel Iustiniani successorum in epistulis nulla memoria occurrit, Anastasius scribentis memoriae inhaerebat, ipsiusque Aviti et auctoritas et vires multo ante Sigismundi regis mortem fractae erant atque exhaustae. Gravius est, quod Sigismundum occisum doluisse narratur Avitus; nam sane cum nemini dubium esse possit, quin revera Avitus doluerit pro familiaritate, quae inter regem et episcopum fuit, proque pietate episcopi: scriptorem tamen nisi singulari quadam causa permotum non fuisse narraturum constat. Quare recte monuerunt haec non ad nostrum Avitum, sed ad cognominem abbatem Miciacensis coenobii pertinere non procul siti ab Aurelianensi urbe, prope quam Sigismundus interfectus in puteumque deiectus erat.

Hoc autem errore magis profuit auctor, quam nocuit: inde enim patet, ni fallor, eum scripsisse Gregorii tempore, qui in hist. Franc. III 6 narrat Avitum illum magnum tunc temporis sacerdotem suasisse nec tamen persuasisse Chlodomeri regi, ut parceret Sigismundo cum coniuge et liberis. Hoc aut ipsum perperam interpretatus est auctor[30]), aut famam Gregoriana narratione ortam (nam neque Gregorii librum vitae auctor neque vitam Gregorius vidit) ad nostrum Avitum transtulit. Peius gessit Ado, qui cum ipse eodem folio Miciacensem presbyterum in morte Sigismundi commemoret[31]) (ex Gregorio ut videtur), hic tamen indicio destitutus quantopere sibi imposuerit vitae auctor non perspexit. Sic Adonis auctoritate eversa maior fides adcre-

28) Et dubito an Ado, qui mortuus est a. 874, integrum atque plenum Avitianorum librorum corpus non potuerit videre, vid. infra p. XXVII sq.

29) Ab coaevo quodam auctore forsan Eladio diacono composita dicuntur in Actis SS. Bolland. Octob. III p. 58 (Antverp. 1770). Nescio an Elpidii diaconi Lugdunensis nomen, quod vita Aviti c. ultimo memorat, huius famae ansam dederit.

30) Id quod A. Iahnius II 138 suspicatur.

31) 'Tunc temporis et Avitus presbyter insignis apud Aurelios habetur'.

vit vitae auctori; inter hunc autem et Gregorium quam bene conveniat de ordine epistularum, iam videamus.

Vita (*infra p.* 177, 15 *sqq.*):

Hic adversus haeresim Arrianam . . . magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur. Scribit enim dialogum haeresim illam (Arrianam) oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundobadum Burgundionum regem filium Gundovei; item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio; item de subitanea paenitentia; item consolatoriam de transitu filiae Gundebadi; item epistolam (epistolas *libri*) ubi solvit illud quod in evangelio (Matth. 19, 29 sqq.) dicit dominus . . .; item epistolarum ad diversos libros tres: item homilias de diversis temporibus anni, et multa alia tam prosaice quam metrice . . . composuit.

Gregorius (*infra p.* 182, 2 *sqq.*)

(Gregorius postquam conloquium inter regem et episcopum habitum narravit, pergit:) Rogante Gundobado rege ipse contra eos (Eutychetem et Sabellium) scripsit. Extant exinde nunc apud nos epistolae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. Scripsit enim homiliarum librum unum, de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros sex versu compaginatos; epistolarum libros novem, inter quas supradictae continentur epistolae. Refert enim in quandam homilia, quam de rogationibus scripsit *etc.*

Haec neuter ex altero descripsit, nam uterque propria habet satis multa, quae alter omittit. Neque credendi sunt tertio quodam auctore ut communi fonte usi esse[32]: nam nemo, credo, eo saeculo tam ample et luculenter de Avito egit, ut in paribus tam diversa transumerent posteriores scriptores; si autem extitisset tam locuples testis, non dubium quin etiam de vita episcopi multo plura traditurus fuerit et certiora. quae nec vitae auctor sprevisset nec Gregorius. Vtrumque igitur ipsa opera Aviti ante oculos habuisse veri est simile. Atque alter novem epistularum libros Avitum scripsisse diserte pronuntiat: alter novem scriptiones epistulares, inter quas tres libri epistularum inveniuntur, proponit: sed ita proponit, ut vix quisquam Gregorianum illum numerum consummando potuerit efficere. Ab dialogo ille initium capit. quem cum bis Agobardus quoque commemoraverit (p. 2, s. 23), et ita commemoraverit, ut scriptionem eam fuisse epistularem pateat (id quod etiam vitae auctor verbis 'ad Gundobadum' exprimit), Gregorius quod ex conloquio cum rege habito narrat, ex eodem petitum sine dubio est. Hinc quod Gregorius dicit 'inter quas supradictae continentur epistolae', non ad solos libros adversus Eutychem et Nestorium scriptos pertinere puto, sed etiam ad illum dialogum, qui et ipse ad haereticos oppugnandos scriptus erat.

Hic igitur dialogus cum Gundobado rege habitus in fronte voluminis epistularum conlocatus erat. Tum libellis duobus contra Eutychetem et Nestorium subiciuntur tres epistulae (epp. IIII. V. VI) breviores quidem, quam ut iure librorum nomen adrogare possint[33]: sed interpositas inter libellos, quos modo diximus, et tres epistularum libros videbat auctor inscriptionibusque singularibus ornatas, quas in Lugdunensi quoque libro

32) Gregorius praeter homilias et epistulas etiam carmina vidit, vitae auctor carminum obscuram tantum famam habet.

33) Neque Avitus ipse sic appellavit, qui si Sidonii exemplum secutus novem libros epistularum voluisset edere, aliter rem instituisset.

invenimus[34]; itaque vitae auctor singulas recenset, Gregorius pro libellis numerat. Ante septimam epistulam, quae carebat inscriptione illa singulari, quam Palatinus et Sirmondianus liber habent, non habet Lugdunensis, titulus positus erat (primi ex tribus epistularum ad diversos libris), qui doceret hinc incipere epistularum conlectionem tribus libris conprehensam; vereor tamen, ne non fuerit vera inscriptio, quam ipse posui p. 35, epistularum ad diversos: nam hoc ad diversos vel de diversis sollemne erat auctoribus significantibus ad plures sive homines sive res pertinere scriptionem aliquam nec velle se singula percensere: sic vitae auctor Avitum de diversis temporibus anni scripsisse homilias refert, quod falsum est: sic Gregorius de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros VI, quem titulum nullus umquam carminum codex habuit, sed praeivit ipse Avitus, cum dicit in prologo carminum 'si quid a me de quibuscumque causis metri lege scriptum est' (p. 201, 5); sic Gennadius XLVIIII de Paulino Nolano: 'ad sororem quoque epistulas multas de contemptu mundi dedit et de diversis causis diversa disputatione tractatus edidit'. Igitur qui praecedebant libri epistularum speciem praeferentes, cum videret ad unum Gundobadum regem scriptas esse, ad diversos homines quae sequebantur, hunc titulum fecit pro eo, qui videtur fuisse in codice: INCIPIT LIBER PRIMVS EPISTVLARVM, id quod cum Gregorio convenit, qui adnumeratis prioribus epistularum libros novem fuisse perhibet.

Hunc trium librorum numerum prorsus adspernatur Lugdunensis liber: videtur enim librarius omisisse consilio, quorum propter turbationem, quam passus erat liber, nullam iam videret utilitatem[35]: Sirmondianus liber adgnovit: 'ac librorum etiam quinque partitionem, quam promittebat (vitiosus codex) amplexuri eramus, si integram praestitisset'. Amplexus esset sine dubio editor, si vitam legisset (quae tamen anno demum 1657 ab Labbeo protracta est): tum enim intellexisset prioribus duobus dici Eutychianas commentationes, epistulis 1 et 4 et 5 non turbari illum ordinem, sed aperte ab his detrectari librorum nuncupationem, trium librorum partitionem pertinere ad epp. 6 ad 86[36].

Vetusti igitur testes nostri, vitae auctor atque Gregorius, non eum ordinem epistularum viderunt in libro vel potius libris, quem Lugdunensis habet, sed Sirmondianum: non erat primo loco posita ep. 80, sed dialogum sequebantur epp. II—VI. Desideratur in conspectu operum Avitianorum, quem illi proponunt, epistula prima. At hic nodus facile solvitur: dialogum illum non breviculam fuisse commentationem neque unam, sed pluribus contineri partibus cum multae quae in eo tractantur res, tum Agobardi verba ostendunt, qui non forte fortuna dialogos videtur dixisse (p. 2, 24): atque epistulare illud fuisse conloquium nulli dubium esse poterit, qui hagiographi, Gregorii, Agobardi verba accurate pensaverit: ex quibus cum duo priores dialogum

34) Etiam ep. XXX (28 S.) singularem titulum habet 'de divinitate filii dei' L, 'de Christi divinitate' apud Florum: quam cum medio in libro positam viderent, pro singulari libello cur recenserent nihil fuisse causae dicas: veram tamen causam infra indicabo.

35) Eadem de causa Hieronymiarum epistularum libros librarii neglexerunt, cf. Birt, Das antike Buchwesen p. 378. — Neque solum omisit librarius Lugdunensis, sed etiam mutavit suo quidem iure inscriptiones; sic epistulae LXXVIIII (70 S.) rubrica in L est: 'item epistola ad eundem' (sc. Sigismundum), praecedit enim in L per errorem epistula 81 S. etc.

36) Videtur tamen in S etiam libri primi initium (incipit —) abreptum fuisse cum epistula VI.

inter epistulas retulerint, Agobardi quoque verba 'dialogos in praesenti conficiens et epistulis absenti respondens' ad eandem prorsus rem, sc. dialogum nostrum, pertinere credas. Hic autem liber deperditus est, nec quidquam ex eo habemus praeter paucula illa, quae Gregorius et Agobardus narrant. Vbi tamen olim legebatur in libris, nunc adest epistula ad Gundobadum, in qua Arrianos adgreditur Avitus regemque ad ultimum monet, ut tandem aliquando veram fidem profiteatur. Quid potest clarius esse quam hanc epistulam, quae nunc est prima, ultimam olim fuisse dialogi partem, qui quia primam efficiebat codicis partem, interiit!

Neque prorsus deest vestigium eius iacturae in codicibus. Nolo hanc in partem vocare verba, quibus epistula illa concluditur: 'illud in fine sermonis . . . obsecro' (p. 14, 37): nam huius ipsius epistulae, non totius dialogi finem, significare possunt (similiter enim ep. LXXXVII 78 S. concluditur: 'in fine autem epistulae, luteo operi, sermo faeculentus deposcit'): sed in libro Lugdunensi huic epistulae praefigitur rubrica non quae aliis epistulis praefigi solet: 'Epistola beati Aviti episcopi ad domnum regem' (vel 'ad Gondobadum regem'), sed haec:

Item beati Aviti Viennensis epistola

atque deest, quae deesse non debebat, inscriptio: Avitus episcopus domno Gundobado regi. Nempe abrepta priore parte cum inscriptione librarius ad quem data esset ista epistula haesitans nemini adscripsit[37]).

Integrum istum dialogum saeculo VIIII medio doctissimi viri Lugdunenses Agobardus episcopus (obiit 841) et Florus eiusdem ecclesiae diaconus (obiit post 854) viderunt atque legerunt: nam Aviti locus ab Floro exceptus ad Philipp. 2, 11 (fragm. XXV p. 10, 1) tam similis est eius, quem ex dialogo profert Agobardus libri de imaginibus sanctorum c. 9, ut non possit non ex eodem fonte haustus esse. Quem fontem cum libros contra Arrianos vel epistolas contra Arrianos dixerit Florus, dialogum autem ad oppugnandos Arrianos scriptum vitae auctor dicat, neque alios libros, quam quos novimus, prosaico sermone scriptos ab Avito credibile sit (nam quod dicit vitae auctor 'et multa alia tam prosaice quam metrice composuit', sui tuendi gratia in fine adiecit, si quid fugisset ab Avito scriptum), quidquid ex eis vel libris vel epistulis protulit, ex dialogo deprompsisse credemus; neque dubitaverunt Historiae litterariae Franc. auctores III 135.

Confirmatum inde videmus, quod ex Agobardo aliisque coniecimus, epistulare opus etiam dialogum fuisse atque varias huius scriptionis fuisse partes. Nam quae posuimus fragmenta XII—XIIII, ex libro de divinitate spiritus sancti contra Gundobadum descripta habet liber quidam Sancti Galli, ex epistolis contra Arrianos dedit primum eorum Florus. Inde nostro iure duo fragmenta, quae ex libro contra phantasma sustulit Florus (XXVIII sq.), ex alia quadam dialogi parte excepta dialogique relliquiis putavimus interponenda[38]). Amplamque satis fuisse

37) Inscriptionem quae est in S, aut prudentior librarius, aut ipse Sirmondus fecit.

38) Nam quamquam Florus libros contra Eutychianam haeresim noviens libros contra phantasma appellaverit, tamen non est quod erroris eum incusemus; neque enim dialogi partium neque epistularum singularum tituli ab ipso Avito facti sunt, sed ab legentibus vel librariis. Sic Florus epistulam IIII non de subitanea paenitentia sed contra Faustum inscripsit.

scriptionem numerus locorum ad solas Paulinas epistulas pertinentium, quos Florus conlegit, ostendit, in quibus aliquotiens auctor saepe iam de eadem re locutum se praedicat (velut fr. XXVI p. 10, 30 ut saepe iam dixi) [39].

Reduximus vel potius probavimus ordinem epistularum: reducenda erit quantum fieri potest librorum trium partitio. Fieri autem potest ita, ut quas librarius Lugdunensis habuerit causas de ea tacendi, inquiramus. Equidem crediderim perturbato ordine epistularum amissisque aliquot epistulis si qua superfuit nota librorum, eam, quia iam inritam atque vanam putaret, librarium delevisse. Patet autem in ipsis librorum commissuris vel singulorum fasciculorum aut initio aut exitu damna facilius accipere potuisse epistulas. Iam si totam epistularum congeriem ab ep. 6 ad 86 (p. 42—143 S.), in tres aequales partes distribuere velis paginarum 33 vel 34 Sirmondianarum: finis primae partis in exitum epistulae 30 (p. 79) cadet, unde depulsa est epistula 31 in *L*, secundae in exitum ep. 50 (p. 111), ubi intrusis epp. 66 et 67 ordo turbatus est in *L*.

His igitur locis ne prorsus partitionis illius memoria ab ipso nimirum Avito institutae extingueretur, librorum II et III initia posui, quam lubrica res esset quamque parvi momenti non ignarus. Sed neglegitur, quod est in notis: quod non vult sperni, omnium oculis obversari oportet [40].

Verum ita turbari non potuit, nisi cum transpositae epistulae plenas efficiebant chartas: atque hoc aliquotiens ita esse facile conprobatur; nam epistula 80 Sirmondianorum versuum 54 vel 55 unam sine dubio explevit chartam; ep. 66 cum ep. 67 tantum 47 versus faciunt, at cum transponerentur, quinque ultimos epistulae 65 versus secum traxisse videntur, quae cum nullam praeberent sententiam, omisit librarius: 52 igitur fiunt versus, qui unius chartulae modulum efficiunt: eundemque versuum numerum praebet ep. 68 cum ep. 69 (versuum ille 18, hic 33 vel 34), eundem ep. 78 posterior pars, quam sprevit librarius, cum ep. 79 (sunt autem 27 et 26 i. e. 53 versuum). Minores igitur paginae erant libri, ex quo *L* descriptus est, quam foliorum Thuaneorum, quorum quaeque pagella 33 Sirmondianos versus habet. Nescio quo casu factum, ut ep. 81 A (quae est 9 versuum Sirmondianorum) intruderetur inter ep. 79 et 70: neque modulus iste 52 versuum consentit cum ep. 31 (85 vel 86 versuum), nisi plures alias epistulas una cum ep. 31 loco motas posteaque omissas suspicamur: nam una Symmachi epistula (38 versuum), quam ego epistulae 31 praemisi numero XXXIII

39) Eorum autem refellenda opinio, qui ad unum quoddam conloquium cum rege habitum pertinere dialogos crediderunt inprimisque de eo agi conloquio, de quo Avitus ep. XXIII 21 S. Sigismundo se relaturum pollicetur (ita autem erravit Henschenius p. 663) ex eodemque esse petita, quae Gregorius tradiderit. Nam ep. XXIII 21 *S.* quod recte viderunt et Bindingius et A. Iahnius praeter alios, ad conloquium a. 499 habitum pertinet, cuius imaginem aliquam 'Conlatio episcoporum coram rege Gundobado' servavit.

40) Breviter indicabo, quomodo quae post Sirmondum accesserunt inserenda mihi visa sint. Quae accesserunt ex *L* et ex Papyris epistulae, nullo negotio suis locis interponi poterant cum novis illis titulis ex *L*: epp. VI, L, LVIII, LXIIII, tituli LXV et LXXXVIIII; ex Papyro ep. VIII, nec dubito quin eadem duce ad Anastasium epistulam (LXXXXIIII 84 *S.*) Sirmondus eo in loco reposuerit. Litteras papales Hormisdae, quas in fine posuit Sirmondus, Symmachi quae post Sirmondum inventa est, opportunis locis interposui (Symmachi XXXIII, ad Hormisdam atque Hormisdae XXXXI et XXXXII); novum titulum feci non duplicato numero XX[a]: nam etsi non omnes quotquot scripsit Avitus epistulas credendus est in nostram conlectionem recepisse, quin hanc omissurus non fuerit nemo dubitabit. Denique in fine addidi incertam ac dubiam aliarum epistularum memoriam.

insignitam, non sufficit ad explendas tres chartas. Verum neque meum est haec omnia conputare et in prioribus libris non dubium quin multa fuerint turbata. Vnum adferam exemplum, in quo libri *LS*, qui ex decurtato fluxerunt, consentiunt.

Quaeritur enim, num ex epistulis ad Gundobadum scriptis quae in aliis fasciculis leguntur, illa quam de divinitate Christi inscribit Florus XXX (28 S.), ex dialogo illuc translata sit; nam concordant cum dialogo et adversarii[41] quibuscum pugnat, et ipsa ratio pugnandi, et res quae tractatur, et tempus. Accedit aliud quoddam momentum, quod antea minus pensaveram. Agobardus[42] in libro adversus Felicem Vrgellitanum (qui a. 799 Aquis condemnatus exul degebat Lugduni ibique mortuus est a. 818)[43], postquam ex Aviti libro I contra Eutychetem locum quendam laudavit, alterum locum adnectit ex epistula, de qua agimus, his quidem verbis: 'Sed quia (Avitus) haec dicens nec credidit nec docuit . . . apparet ex eo quod ibidem praemisit dicens: Apostolus autem' etc. Hic aut mutanda vox 'praemisit', aut coniciendum, quod diximus, epistulam XXX (28 S.) Agobardi temporibus ante libros contra Eutychetem et Nestorium conlocatam fuisse in eodem nimirum fasciculo, id quod 'ibidem' voce exprimitur: quod si verum est, ex dialogo translata est ad eum locum, quem in *LS* obtinet[44].

At si aequales fuerunt tres fasciculi epistularum scriptarum ad diversos, crassior fuit fasciculus primus, si dialogum, Eutychianos libros, epistulas IIII—VI amplectebatur; duobus fasciculis illa perscripta fuisse conicio, quorum prior dialogum, posterior cetera continebat. Inde amplitudo dialogi quae fuerit, facile conputatur: mille vel mille ducentos habebat versus, ex quibus quae servata sunt, tres faciunt ex quinque partibus[45].

In fine huius sermonis (ut cum nostro loquamur) si minus luteo at lubrico opere quae fuerit textus Avitiani historia quam brevissime delineabimus. Diversa igitur exemplaria fuerunt, quibus vetustissimi testes Gregorius atque vitae auctor utebantur: alter homiliarum librum cum ante epistulas recenseat, diversis eas codicibus exaratas habuit, alter sine dubio uno codice coniunctas: itaque hic si non ipsum papyreum at cognatum papyreo librum habebat, ex quo et homiliarum et epistularum partes ad nos venerunt.

Vterque tamen contextus idem erat atque eisdem vitiis inquinatus per primos librarios, quae qui sequebantur quasi per manus alter alteri tradiderunt. Sic factum

41) Sed si sit quisquam de his contra quos agimus p. 62, 1.

42) Cf. p. 102, 24 sqq.

43) Cf. Leistii commentationem Agobard von Lyon I. Stendal. 1867 p. 3 sqq. Fabricius bibl. med. et inf. lat. II 161 M.

44) Haec autem epistula 129 versus cum habeat, epistula 30 et 31 versus 124 efficiant, nescio an archetypus *LS*, postquam inde is liber, ex quo *S* derivabatur, transcriptus est, novam turbationem scilicet epistulae 30 et 31 transpositionem passa fuerit, antequam pater libri *L* transcriberetur. — Non prorsus tacendum est iam antequam vitae auctor et Gregorius epistulas viderent, ordinem epistularum confusum esse. Quod ait Avitus epistulae IIII in fine (p. 32, 11) 'non ut super audistis assertum quasi creatura nobis sed quasi creator infusus, auctor et testis est nostri spiritus, non natura', pertinent haec ad ep. I p. 13, 20, p. 14, 9; hinc epistulas IIII. V. VI quoque eodem quo ep. I tempore scriptas, ut videtur, dialogi olim fuisse partes conicias: quod si conprobetur, mirum illud singulas aliquot epistulas inter opera librorum nomine inscripta receptas esse, sublatum sit.

45) 33 paginae Sirmondi efficiunt 1089 versus; excerpta Flori atque codicis St. Galli cum epistula prima 369 versus meae editionis, 679 igitur editionis Sirmondianae efficiunt.

est, ut Lugdunensis liber, qui est alterius familiae, in malis non raro consentiat cum foliis Thuaneis. Integrum corpus epistularum ut olim vitae auctor et Gregorius, ita nono saeculo Agobardus et Florus viderunt. Quorum alter cum multa ex homiliis excerpserit, eiusdem familiae, cuius vitae auctor, exemplar habuisse conicias, quod idem fuit sine dubio eiusdemque bibliothecae sc. Lugdunensis, quo utebatur Agobardus et ante Agobardum Felix Vrgellensis antea episcopus. Paulo post magnam iacturam passus est liber: abreptus est dialogus paene totus: quae dialogi olim fuit particula ep. 28, intrusa est inter epistulas quas ad diversos dedit auctor; in fine autem codicis interierunt homiliae. Ex libro ita decurtato duo exemplaria fluxerunt, quorum alterum progenuit Lugdunensem nostrum, alterum fons est et Palatini et Sirmondiani cum Parisino.

AVITI

edita exemplaria

HOMILIARVM — EPISTVLARVM

postea uno codice conprehensa

s. VI — * disiuncta rursus epistularum et homiliarum exemplaria Gregorius Turonensis vidit († 591) — * codex quo et Vitae auctor utebatur s. VI ex. et Auctor de dubiis nominibus, Lugdunensis — *P* = Papyrus olim Lugdunensis vulgari sermone exaratus s. VI

Lugdunensis

* Decurtatus abrepto dialogo abiectisque homiliis, archetypus librorum *LPS*

VIIII — * Agobardi († 841) Flori († post 854) excerpta — * archetypus librorum *PS*

P Palatinus ep. VII (6 *S*) s. VIIII

L Lugdunensis membranaceus s. XI/XII

s. XIIII — *P* Parisinus ep. XXXIII (31 *S*.) s. XIIII — *S* Sirmondianus (Cartusiensis?) s. XIIII? XV?

IIII.

Ex Homiliarvm libro una homilia, quae est de institutione rogationum, lectitata olim fuit pluribus. Primus eam edidit Ioa. Gaigneus s. Gagneius theologus Parisinus Lugduni a. 1536 post carminum libros VI ex Viennensi codice (vid. infra) quem impertiverat ipsius Viennensis archiepiscopi benevolentia. Minus autem in ea homilia grassata est hominis libido quam in eiusdem Aviti atque Victoris carminibus. Postea edidit Sirmondus, qui in notis p. 59 adfirmat: 'Quae in hac editione nostra discrepant a Gagneiana omnium prima, veteri exemplari debentur, ex quo deprompta sunt'. Quod ubi nanctus sit Sirmondus non narrat. Christianus quidem Daumius ep. XXXV ad Reinesium (Ienae 1670) p. 111 scribit: 'Cum in MSto Parisiensi hodieque exstet initio Homiliae de Rogationibus Rogationalis observantiae flumen irriguum, supposuit Primus Editor Gagneius: Rogationis obs. fl. irr.': sed tamen Parisinum fuisse exemplar coniecisse potius quam certis testimoniis fultum adfirmasse illum suspicor. Diversum utique Sirmondianum ab Gagneiano exemplari fuisse atque magis genuinum lectionum varietas prodit. Neque desunt qui testentur alibi quoque extitisse olim huius sermonis apographa. Sic librorum par Montefalconius recenset p. 1234 et 1235 in catalogo librorum mstorum Abbatiae S. Theodorici prope Remos. In altero n. 51 post sermones S. Augustini, S. Maximi, S. Leonis aliaque circa finem libri habebantur Aviti sermones in Rogationibus et in natali unius confessoris, idemque in altero, ad quem lector reicitur, n. 105, extitisse videntur, cuius ibi titulus est: Sermones diversorum patrum per aestatem. Qui libri, si non interierunt, in Anglia aliquando, ut sperare licet, reperientur. Sirmondum quidem prorsus fugerunt: nam ei una tantum homilia de Rogationibus innotuerat, homiliae autem de natali confessoris illius incerti ne titulum quidem exhibet. Quamquam in promptu est suspicari per errorem Avito tribui a catalogi scriptore, quae essent aliorum.

G. Henschenio, cum ederet S. Mamerti Viennensis episcopi Acta (Acta Sanctorum Maii collecta . . . a G. Henschenio et D. Papebrochio. Tom. II, Antverpiae 1680 p. 631 sq.) praesto fuit exemplar primae in Rogationibus homiliae ab Sirmondiano alienum vix diversum ab exemplari Viennensi, unde Gagneius edidit, diversum tamen ab editione Gagneiana locis aliquot, qui non possunt coniectura ab Henschenio mutati esse (eiusque lectiones *H* littera significatas subscripsi): nec tamen dicit ille, unde prompserit. Eandemque nostram homiliam Ruinartius in vetere msto se invenisse profitetur ad Gregorii Turonensis Hist. Franc. II c. 35 p. 231 Mign.

Prima homiliae particula (v. 1—8) legitur in cod. Bernensi 394 s. VIIII f. 225v 226r Alcvini Aviti homelia in rogationibvs Currit quidem — ęgritudinis suę (reliqua parte f. 226r vacua). Meum in usum contulit Hermannus Hagenus.

Exscripsit ex hac homilia quae ad originem Rogationum pertinent Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34 cuius verba p. 109 subscripsi. Ex Gregoriano opere descripta haec leguntur in cod. S. Gallensi n. 454 fol. membr. s. VIIII vel

s. X teste Waitzio), qui continet martyrologium Adonis aliaque. Hic inter passiones S. Ignatii Gereonis Severini (ab n. 343—368) interpositum est p. 355. 356 excerptum 'de institutione rogationum ante ascensionem domini celebrandarum'. Ex hoc autem codice transiit in alterum Sangallensem librum 620 fol. membr. 331 s. XIII vel s. XII teste Waitzio ubi legitur p. 10 (praecedunt excerpta ex martyrologiis Notkeri et Adonis): utrumque descripsit et contulit Waitzius.

Eadem paullulum inmutata narrantur ex Gregorio in Gestis Francorum c. 16, ex quorum codice Bernensi 599 f. 46^{r} descripsit A. Iahnius Geschichte der Burgundionen II 534; hinc rursus deprompta est 'Explanatio Mamertini episcopi de letanię ante ascensa domini' quam ex codice Cassinensi 95 f. 186^{v} s. XI protraxit A. Reifferscheidius B. P. L. I. II 373 sq.

Eandem sine dubio narrationem de institutionis huius origine sequuntur Sidonius et Avitus: quae ut commodius inter se possent comparari, quae huc pertinent ex Sidonii epp. VII, 1, V, 14 ad ipsum Mamertum et Aprum data homiliae praemisi.

Alteram homiliam, quae ad nostra usque tempora integra pervenit, sermonem in Rog. feria III. ex vetere codice manuscripto Maioris Cartusiae transcriptam a R. P. Domno Innocentio Bouchart eiusdem loci monacho ediderunt Edmundus Martenius et Vrsinus Durandus in Thesauro Novo Anecdotorum t. V p. 50—56. Lutetiae 1717. Adquiescendum erat in horum exemplari, cum nova subsidia non praesto essent.

Denique ex Remensi quodam codice, quem laudat Montfaucon, titulum XXXIIII dedi.

Aliorum XVI sermonum quorum plerique agunt de diversis temporibus anni, duo tantum de singularibus festis, Sirmondus ex Flori diaconi Lugdunensis opere quodam transcripsit relliquias una cum selectis ex dialogo atque epistulis locis. Codicem, quem suppeditaverat Cartusiae maioris bibliotheca, descripsit ipse editor p. 167 sq. et in notis p. 60 sq., accuratius de eo opere egit Mabillonius (Vetera Analecta ed. Paris. 1675 I 20, ed. Paris. 1723 p. 189)[46]. Baluzius quoque in epistula ad Tourneminium data nescio quid de codice dixisse fertur (Journal des Scavans a. 1716 p. 234).

Singularem plane Flori librum frustra apud Gratianopolitanos atque ipsos Cartusienses quaesiveram neque etiam Chiffletianum illud apographum poteram invenire[47].

---

46) 'Posteriorem hanc collectionem ex codice ms. maioris Cartusiae descriptam Petrus Franciscus Chiffletius, Societatis Iesu Presbyter eruditus, Acherio nostro transmisit ac dono dedit, observatque statim in limine Collectionem istam delibatam esse non tantum ex decem, ut Sirmondus scripsit in notis ad Avitum, sed ex duodecim Patribus, nimirum ex Cypriano Carthaginensi, ex Hilario Pictavensi, ex Ambrosio Mediolanensi, ex Paciano Barcinonensi, ex Theophilo Alexandrino, ex Gregorio Nazianzeno Episcopis; ex Ephrem Diacono, ex Leone Papa, ex Cyrillo Alexandrino, variisque Romanorum pontificum et Conciliorum Canonibus ac decretis, ex Fulgentio Ruspensi, ex Paulino Nolensi, ac demum ex Avito Viennensi Episcopis. In duodecim libros pro totidem patribus partitus est Florus Collectionem suam uno volumine contentam: tertium decimum ex Augustino contexuit, quem uno volumine, quia maioris erat molis, separatim inclusit'.

47) Apographum illud Chiffletianum duobus voluminibus conprehensum servari Parisiis in Armario S. Germani a Pratis dicit Auctor Hist. litt. Franc. loco infra citato, secutus Iac. Le Longium (Bibliotheca sacra Paris. 1723 p. 727), qui laudatis de nostro opere Mabillonii verbis numeros, quibus in celeberrima illa bibliothecae signata essent ea volumina (488 et 631), subicit. Verum enimvero ea ipsa volumina, quae in bibliothecam nationalem transierunt (nunc codd. latt. 11636), nec Chiffletianum aliquod apographum, nec nostrum opus continent, sed commentarios a Floro ex solo Augustino collectos, quorum frequentia sunt exemplaria

iamque verebar, ne adquiescendum esset in eis quae Sirmondus inde descripserat (quamquam damnum litteris inflictum tam egregii libri iactura non tam ad Avitum pertinere videbam, in cuius fragmentis edendis nullum fuisse laborem dixit Sirmondus, Flori enim exemplar probum et castigatum secutum se, quam ad ipsum Florum aliosque Christianae ecclesiae patres): cum Pitrae Spicilegia denuo retractans propter Christiana quaedam carmina incidi in locum, qui antea oculos fugerat, unde edoctus sum codicem nescio quo casu quove tempore ablatum[48] ex Maiore Cartusia dudum inter libros mstos ill. viri Martini Routhii doctoris, qui tum hospitio Sanctae Magdalenae Oxoniensis gaudebant, emersisse (Spicilegium Solesmense I p. VIIII). Inde non multo post mortuo Routhio a. 1855 auctionis iure soluto pretio 160 librarum in Phillippicam bibliothecam, quae nunc est Cheltenhami in Thirlestan House, transiit, ubi aestate a. 1881 F. Vogel Onoldiensis quae ad Avitum pertinent sollerter contulit atque descripsit. Cuius cum plenior sit descriptio, quam quae in catalogo Phillippico (cuius exemplar possidet bibliotheca Berolinensis) narrantur, totam propono.

Cheltenhamensis 14036 saec. XI, quaternionum XXV fol. binis columnis scr.: Incipiunt sententiae ex ep̄l'a beati Pauli apostoli ad Romanos. A beato et glorioso Cypriano (ep̄o & martyre exposite atque ex opusculis eius in ordinem digeste.

Ex epistula ad Cornelium I. III. IIII; ad Quirinum I 1. III 1. II 28. III 2. I 20. I 8. II 10. de ecclesie unitate. de Martiali et Basilide. ad Fortunatum. de dominica oratione. ad Rogatianum et confessores. de laude martyrii. ad martyres et confessores. ad clerum de deprecando deo. de lapsis. ad Donatum. de zelo et livore. de opere et elemosynis. de habita virginum. ad Pomponium de virginibus. epistola ad Magnum II. de sacramento calicis. de mortalitate. ad Antonianum. ad Epictetum. ad Tibaritanos. ad Iubaianum I. quod idola dii non sunt. ad Rogatianum de diacono. ad clerum et plebem ecclesie. ad Maximum et ceteros. ad Pompeium.

[Q. II fol. ultimo (8)] Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore Hylario exposite etc.

Tract. psalm. 128. 127. 138. 131. 125. 129. 136. 119. 132. 133. 130. 122. 138. 134. 136. 20. 140. 28 etc. lib. in Constantium. de fide contra Arrianos XII libri.

[Q. III f. 2] Incipiunt . . . confessore Ambrosio etc.

Psalm. 118. evang. Lucae. expos. cantici. de virginitate. incarn. domini. fuga saeculi. hex. ad Gratianum. Officia vitae beatae. Epistolae ad Orontianum. Hyreneum. Simplicium. ad Marcellum. Eusebium. Iustum. Sabinum, Felicem. Sermo de sacramentis. de hystoria Iosephi.

[Q. XIIII f. 7] Incipiunt . . . a beato Paciano episcopo admirandae sanctitatis et doctrinae viro expos. etc.

Ex libro de paenitentibus: de baptismo. Ex epistola ad Simphronianum III. II.

---

cum Parisiis tum in aliis bibliothecis. Eodemque sine dubio errore duo alia nostri commentarii exemplaria extare Le Longius dicit, S. Laurentii Legionensis et Monasterii Camberonensis, quorum alterius Sandero, alterius Possevino notitiam debet.

48) Divenditos aliquot Cartusianos libros in usum ipsius monasterii etiam nostris diebus Leopoldus Delislius refert (Le Cabinet des manuscrits I 68).

(Q. XV f. 5) Incipiunt . . . . . . Theophilo episcopo Alexandrino expos. etc.
Ex epistolis paschalibus

(Q. XV f. 8) Incipiunt . . . a beato Gregorio episcopo Nazanzeno expos. etc.
Ex libro de grandinis vastitate; de reconci(li)atione monachorum; ex libro apologetico. ex libro solitudinis. Ex sermone Iheremiae prophetae. Ex sermone de natali domini.

(Q. XVI f. 8) Incipiunt . . . a beato Ephrem diacono expos.
Ex libro de paenitentia; de iudicio et compunctione cordis; de regno et mundicia animi; de agone; de beatitudine.

(Q. XVII f. 5) Incipiunt . . . a beato Leone papa expos.
Ex sermone de natali domini; de epiphania; de passione; de quadragesima; de ieiunio mensis septimi; de penitentia. Ex epistola ad Flavianum Constantinopolitanum; ad Anastasium episcopum Thessal.; ad Rusticum episcopum Narbon. Ex libro de sacro baptismate Sicilie. Ex epistola ad Iulianum episcopum; ad Turybium episcopum; ad episcopos Mauritaniae Caesariensis.

(Q. XVIIII f. 8) (Expositiones ad Romanos, Corinthios etc. *nullo titulo*).
Ex concilio Calchydonensi; ex epistola Africani concilii ad Zosimum papam. Ex epistola Symmachi papae ad Anastasium imperatorem (hereticum); Anastasii papae ad Anastasium imp. Ex concilio Carthaginiensi. Ex libro S. Gelasii papae contra Euthicem et Nestorium. Ex epistola Syricii papae ad Hymerium episcopum; Innocentii papae ad Victricium episcopum; ad Felicem episcopum; ad episcopos Macedoniae. Ex concilio Eph'. Ex epistola Sancti Gregorii papae ad episcopos Hyberos; Sancti Cyrilli ad Successum episcopum.

(Q. XX f. 3) Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore χpi Fulgentio expos.
Ex libris contra Fabianum. Ex libro de praedestinatione; ad Ferrandum diaconem; de incarnatione χpi.

(Q. XXIII f. 1) Incipiunt . . . a beato et glorioso confessore χpi Paulino ecclesiae Nolensis episcopo expos.
Ex epp. ad Iovium, Severum, Amandum episcopum, ad Sanctum et Amandum, Aprum, Victricium, Delfinum, Desiderium, Pammachium. Ex sermone de gazophylatio. Ex ep. ad sanctum Augustinum.

(Q. XXIIII f. 6 col. 2 ima) 'Incipiunt sententiae ex epistola beati Pauli apostoli ad Romanos — a sancto et illustrissimo doctore ecclesiae Avito episcopo Viennensi expositae atque ex eius opusculis in ordinem digestae'. (*In minio, post* digestae *tres versus vacui*). Praemittitur singularum epistularum Paulinarum excerptis tabula omnium locorum quae ibi tractantur, quorum numerus non ubique cum ipsis excerptis convenit. Propono tabulas additis excerptorum et numeris et titulis [49]).

I (1, 3) Qui factus est ex semine David secundum carnem	I Ex libro contra phantasma (Dialogi fr. XXVIII)
II (4, 11) Vt sit pater circumcisionis et sit pater credentium per praeputium	II Ex libris contra fantasma (Contra Eutychen I p. 21, 10—12)

49) Sacrorum librorum verba quae tabula habet ex suo exemplari descripsit Florus; omitti igitur poterant in adnotatione Avitianorum operum. Ipse Avitus non ubique Hieronymianum exemplum sequitur, sed mox Italam mox Vulgatam usurpat. Cf. Kaulen, Geschichte der Vulgata p. 197, atque scriptorum in indice locos asterisco notatos. Gundobadus rex ep. XXI (19) Itala videtur uti, Avitus in responsione ep. XXII (20) Hieronymi versione. Ipse antiquos codices laudat in ep. I ad Gundobadum missa.

III [5, 18] Igitur sicut per unum hominem in omnes homines in condemnationem, ita et per unum hominem in omnes homines in iustificationem	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. IIII]
IIII [8, 26] Nam quid oremus sicut oportet nescimus	IIII Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. V]
V [8, 32] Qui etiam proprio filio suo non pepercit	V Ex sermone die VI° pasche [Hom. V 1]
VI [8, 32] Item de eodem	VI Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen II p. 27, 6—12]
VII [9, 3] Obtabam ego ipse anathema esse (ēē *m. alt. ex* ee *corr.*) a χpo pro fratribus meis	VII Ex sermone de natali calicis [Hom. I 1]
VIII [9, 5] Quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem etcet	VIII Ex libro de Christi divinitate [Ep. XXX p. 60, 23 sqq.]
VIIII [11, 33] O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae dei	VIIII (*ex* VIII *corr. m. alt.*) Ex epl'is (libris *m. alt.*) contra Arr. [Dialogi fr. VI]
X [14, 23] Omne quod non est ex fide peccatum est	X Ex epl'a contra Faustum [Ep. IIII p. 31, 13 sqq.]
[10, 9]	XI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VII]
XI [15, 4] Vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus	XII Ex sermone die II° Rogationum [Hom. VIII 1]

Ad Corinthios primae:

I [1, 28] Et ignobilia et contemptibilia mundi elegit deus &cet	I Ex sermone in ordinatione episcopi [Hom. XVI 1]
II [2, 8] Si enim cognovissent, numquam dominum gloriae crucifixissent	II Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen II p. 23, 12—26 et p. 26, 9—26]
III [2, 8] Item de eodem	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VIII]
IIII [2, 10] Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda dei	IIII Ex sermone de symbolo [Hom. XII 1]
V [2, 10. 11] Ita et quae dei sunt nemo cognovit nisi spiritus dei	V Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. VIIII]
VI [3, 16] Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis?	VI Ex sermone de Pentecoste [Hom. XI 1]
VII [5, 7] Etenim pascha nostrum immolatus est Christus	VII Ex sermone de natali calicis [Hom. I 2]
VIII [9, 21] Cum sine lege dei non essem, sed in lege essem Christi	VIII Ex libris contra phantasma [Contra Eutychen I p. 18, 27 sqq.]
VIIII [11, 3] Caput autem Christi deus	VIIII Ex sermone de Iona [Hom. XV]
X [11, 19] Nam oportet et hereses esse & cetera	X Ex sermone die (die *atram. supra add.*) II° Rogationum [Hom. VIII 4]
XI [11, 19] Item de eodem	XI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. X]
[12, 3] [Nemo honorat dominum Iesum nisi in spiritu sancto]	XII Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XI]

XII [12, 6] Deus qui operatur omnia in omnibus	XIII Ex epl'is contra Arrianos [Dialogi fr. XII]
XIII [12, 11] Omnia autem haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult	XIIII Ex sermone de ascensu Heliae [Hom. XIII]
XIIII [15, 24] Cum tradiderit regnum deo et patri	XV Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XV]
XV [15, 28] Cum autem subiecta fuerint illi omnia & cętera	XVI Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XVI]
XVI [15, 47] Primus homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis	XVII Ex libris contra phantasma [Contra Entychen I p. 19, 4 sqq.]
XVII [15, 47] Item de eodem	XVIII Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XVII]

Ad (*min.*) Corinthios secundae (*m. rec. atramento scr.*):

I [3, 7. 13] Vt non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius	I Ex sermone die natali calicis [Hom. I 3]
II [3, 7. 13] Item de eodem	II Ex sermone die VI° pasche [Hom. V 2]
III [5, 6] Quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a domino, & cętera	III Ex sermone de symbolo [Hom. XII 2]
IIII [5, 19] Quoniam quidem deus erat in Christo mundum reconcilians sibi [12, 4] [Audivit arcana verba, quae non licet homini loqui]	IIII Ex libris contra phantasma [Contra Entychen I p. 18, 2—17] V Ex sermone die sexto pasche [Hom. V 3]

Ad Galatas:

I [3, 20] Mediator autem unius non est, deus autem unus est	I Ex libris contra phantasma [Contra Entychen I p. 18, 17—26]
II [4, 4] Misit deus filium suum factum ex muliere	II Ex libris contra phantasma [Contra Entychen I p. 17, 11—30]
III [4, 4] Item de eodem	III Ex libro (*ex* libris *corr. m. pr.*) de Christi nativitate (divinitate *supra scr. m. alt.*) [Ep. XXX p. 61, 27—33]
IIII [6, 14] Michi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi	IIII Ex sermone die III° Rogationum [Hom. VIIII 2]

Ad Ephesios:

I [1, 30] In quo signati estis in diem redemptionis vestrae	I Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XVIII]
II [4, 5] Vnus dominus, una fides, unum baptisma	II Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XVIIII]
III [4, 10] Qui descendit, ipse est, et qui ascendit super omnes caelos	III Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XX]
IIII [5, 30] Quia membra sumus corporis eius de carne eius et de ossibus eius	IIII Ex sermone de passione domini [Hom. II]
V [5, 31 sq.] Et erunt duo in carne una & cętera	V Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXII]

Ad Philippenses:

I [2, 6] Qui cum in forma dei esset, semet ipsum exinanivit etcęt̄a	I Ex libris contra phantasma [Dialogi fr. XXVIIII]
[2, 8] Factus obędiens usque ad mortem	II Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XXIII]
[2, 9] Propter quod et deus illum exaltavit et donavit illi nomen, quod est super omne nomen	[III] Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XXIIII]
[2, 10] Vt in nomine Iesu omne genu flectat	
[2, 11] Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris	IIII Ex sermone de Pentecoste [Hom. XI 2]
[2, 11] [Item de eodem]	V Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XXV]
[2, 11] Item de eodem	VI Ex sermone in dedicatione ecclesiae archangeli Michahelis [Hom. XVIII]

Ad Colossenses:

I [1, 18] Qui est principium primogenitus ex mortuis	I Ex sermone die primo pasche [Hom. IIII]

Ad Thessalonicenses I^e:

I [4, 15] Quoniam ipse dominus in iussu et in voce archangeli et in tuba dei etcę̄t	I Ex libr sermone de ascensione domini [Hom. X]
II [4, 16] Rapiemur in nubibus obviam Christo in aera	II Ex sermone die I. Rogationum [Hom. VII 139—150]
III [4, 16] Item de eodem	III Ex libris contra Arr. [Dialogi fr. XXVI]

Ad Timotheum primae:

I [2, 5] Vnus et mediator dei et hominum homo Christus Iesus	I Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXI]
II [3, 1] Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat et cęt̄a	II Ex sermone in ordinatione episcopi [Hom. XVI 2]
III [5. 11] Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt etcęt̄a	III Ex epl'a contra Faustum [Ep. IIII p. 30, 29 — 31, 7]
IIII [6, 7] Nihil intulimus in hunc mundum & cęt̄a	IIII Ex sermone die scd'o Rogationum [Hom. VIII 1]

Ad Timotheum secunde:

I [2, 20] In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia	I Ex sermone die III Rogationum [Hom. VIIII 3]

Ad Hębreos:

I [1, 5] Filius meus es tu, ego hodie genui te	I Ex libro de Christi divinitate [Ep. XXX p. 61, 16—26]

II [2. 7] Minorasti eum paulo minus ab angelis
III [9, 16] Vbi enim est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris [9, 16] [De eodem]
IIII [11, 17] Fide obtulit Abraham Isaac, cum temptaretur
V [11, 37] Lapidati sunt, secti sunt

II Ex libris contra Arrianos [Dialogi fr. XXVII]
III Ex sermone de natali calicis [Hom. I 4]
IIII Ex sermone die pasche [Hom. III]
V [*in ras.*] Ex sermone de Ezechia rege [Hom. XVIII]
VI (I *in ras.*) Ex sermone die II° Rogationum [Hom. VIII 3]

In fine ultimo quaternionis XXV folio recto:

Ex dictis patrum diversis catholicorum
haec Lugdunensis Florus collegit in unum.

Subiciuntur m. saec. XV/XVI octo nomina auctorum quorum opera excerpsit Florus (omissus est Hilarius Pacianus Gregorius Conciliorum collectio). *fol. versum vacuum est.* — *Adiecta autem sunt duo folia alia m. s. XI/XII scripta, quorum alterum incipit:* alius alio sapientior alius alio sanctior. in domo patris mei multae sunt mansiones. Nullus eorum alienabitur ab illa domo *etc.*, *finitur col. 3:* quod oportunius vobis patrefamilias nostro largiente reddamus. *col. 4 versu 5:* (p)er idem tempus helena constantini mater. femina incomparabili fide religione animi ac magnificentia singularis. cuius vere constantinus et esset filius et crederetur. divinis admonita visionibus iherusolimam petit atque ibi locum in quo sacro sanctum corpus χρ̄i patibulo affixum pependerat ab incolis requirit; Qui idcirco ad conveniendum difficilis erat quod ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo veneris fuerat defixum; vt si quis χρ̄ianorum in loco illo χρ̄m adorare voluisset venerem videretur adorare *etc.* *Fol. 2 col. 2 ima:* cibum apponeret et poculum porrigeret aquam manibus ministraret et regina orbis ac mater imperii famularum χρ̄i se famulam deputaret. haec quidem iherusolimis gesta sunt[50]). *post duo versus vacuos:* (S)i quantum me necesse est dicere et vos oportet audire, tantum prosequi corporis infirmitas posset, profecto omnes excusati essemus; scilicet ego insinuando praeceptum vos exequendo mandatum *etc.* *Finitur columna his:* Quis enim bonum factum videns non gaudeat. misereatur. imitetur. ac veluti tacito magistro utens *columna 4 tota vacua est.*

Dubitare possis num Phillippicus liber idem sit atque ille quo usus est Sirmondus, qui in notis p. 61 narrat: 'post hunc librum sequitur in eodem codice Cartusiano liber II Flori eiusdem de Missa et de aliis quibusdam Ecclesiasticis institutionibus'. Hic aut erravit Sirmondus[51]) aut liber de Missa post Sirmondi tempora abreptus est: nam lectiones idem prorsus exemplar produnt[52]).

De Floro autem atque Agobardo, cuius ille fuit familiaris, videatur D. Rivetus

50) Rufinus hist. eccl. X c. 7 et 8 (Autores historiae ecclesiasticae recogniti per Beat. Rhenanum, Basil. 1523 p. 223 sq.).

51) Addit Sirmondus: 'In alio vero eiusdem Bibliothecae volumine operibus Irenaei praefixa est Flori praefatio cum epistola Agobardi'. De illa praefatione vid. Pitra Spicil. Solesmense I p. IX et p. 8 sq.

52) Ne quid desideretur, ex catalogo Phillippico haec suppleo: 'The Press Mark of the Monastery on the side of the Cover is 'H. H. . .' The No. is partly erased, bot seems to have been either 3 or 5. Underneath, on a bit of paper, or vellum pastedon, is B. 9. the B. red, the 9 black. 95'.

in Historiae Galliae litterariae t. V 213—210, et qui nuper de eis egerunt, E. Duemmler, Die handschriftliche Ueberlieferung der lateinischen Dichtungen aus der Zeit der Karolinger. Neues Archiv IV 263 sq. 296—301, atque A. Ebert, Allgem. Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande II 268—272.

V.

Maiora homiliarum fragmenta integrasque aliquot homilias debemus papyris Thuaneis s. VI ex. scriptis i. codd. Parisinis latinis 8913 (antea Suppl. lat. 668) et 8911 in fol., quorum alter quindecim folia, alter tres et triginta scedulas maximam partem papyraceas continet, quas descripsi Parisiis m. Iuli 1877. Harum relliquiarum fata Leopoldus Delislius indagare coepit[53].

Erant olim in bibliotheca Iacobi Augusti Thuani (ob. 1617); ibi vidit praeter alios[54]) particulasque aliquot descripsit Iac. Sirmondus, cum Aviti opera edere pararet. In eadem bibliotheca post Sirmondum Hieronymus Bignon (n. 1590, ob. mense Aprili 1656) bibliothecae regiae praefectus folia quae tum extabant quattuordecim descripsit: scedularum nullam dedit notitiam: Bignonii apographum Emericus Bigotius (ob. 1689) fertur contulisse cum papyris[55]): hoc exemplar ex Baluziana bibliotheca

53) Études paléographiques et historiques sur des papyrus du VI siècle, en partie inédits renfermant des homélies de Saint Avit et des écrits de Saint Augustin. Genève 1866. 4⁰. Conplectitur liber has commentationes: Avertissement, Genève, Janvier 1866 p. 5. 6. Notice sur un feuillet de Papyrus récemment découvert à la bibliothèque impériale de Paris et relatif à la basilique que Maxime, évêque de Genève, substitua vers l'année 516 à un temple payen. par *Leopold Delisle* de l'Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). p. 9—30 (parue d'abord dans les Mém. et Doc. de la Soc. d'hist. et d'arch. de Genève XV 285, puis dans les Comptes-rendus de l'Acad. des Inscr. 1865 p. 70—74). Conjectures historiques sur les homélies prêchées par Avitus, évêque de Vienne dans le diocèse de Genève et dans le monastère d'Agaune en Valais par *Albert Rilliet* ancien Professeur à l'Académie de Genève p. 33—106. Restitution d'un Manuscrit du sixième siècle mi-parti entre Paris et Genève contenant des lettres et des sermons de Saint Augustin par *Henri Bordier* Membre du Conseil de la Société de l'histoire de France. p. 109—154. Accedunt quattuor tabulae ad Avitum (in quibus sunt imagines foliorum 6^r, 6^v, 4^r v. 1—10, 15^r ex., 15^v), una ad Augustinum pertinentes, cf. Revue critique 1866 art. 142. — Inde textus papyrorum cum fragmentis a Sirmondo editis repetitus est in: Annales de philosophie chrétienne 5e série, XV 426—447 et XVI 82 sq., cf. Revue critique 1869 n. 8 p. 119 not. — Iterum brevius de codice egit L. Delislius Cabinet des manuscrits III 222 sq. imaginesque aliquot dedit Planches XV 1—3 (f. 3^v v. 6—10, 'Finit' folii 15, crucem ornatam folii 16) totumque folium 15^r photographi opera exhibuit in 'The palaeographical Society' ed. a Bondio Thompsonioque I—VIII 1873—1878 tab. LXVIII. Praeterea de scriptura atque aetate papyrorum sententias tulerunt atque imagines dederunt: *Mabillon*, de re diplomatica supplementum 1704 p. 10 (imago inest f. 10^r v. 5—13); *Nouveau traité* de diplomatique 1754 III 422 (f. 10^r ex Mabillonio repetitum); *Champollion-Figeac*, Chartes et manuscrits sur papyre de la bibliothèque royale. 1840. planches XIII et XVI (foll. 3^r, 3^v, 9^r, 9^v); *Natale de Wailly*, Élements de paléographie II 288; *Silvestre*, Paléographie universelle tab. CLXIV; cf. *Hist. litt. Galliae* III 728 sq., *W. Wattenbach*, Das Schriftwesen im Mittelalter, Leipzig 1871 p. 66 sqq. 2. Aufl. 1875 p. 80 sqq. Scriptura cursiva est quae Merovingica dicitur s. VI, cuius et originem et patriam ductus litterarum graecarum simillimi produnt; cf. *V. Gardthausen*, Griechische Palaeographie, Leipzig 1879 p. 421 sq.

54) Titulum quem exhibet f. 4^r etiam *Godefroi* ibi vidisse testatur 'dans ses mémoires conservées aux archives de Genève', cuius viri notitiam de homilia Genevensi (qua postea nixi sunt historiae Genevensis scriptores velut *Spon* hist. de Genève ed. 1730 I p. 24 not. b) *H. Bordier* l. l. communicavit.

55) Bigotiana ab Bignonianis discernere accurate nec licebat per temporis angustias neque opus erat; ubique unum Bignonium in notis nominasse satis habui.

a. 1719 in regiam bibliothecam inlatum servatur inter Baluziana vol. 297 foll. 68—78 (Baluze Papiers-Armoires Paquet 12 N° 1 || fol. 69: 'Ex vetustissimis membranis in cortice scriptis quae fuerunt olim bibliothecae Thuanae'. Adiectae sunt lectiones aliquot epistularum XVII et XVI diversae ab ed. Sirmondi cum nota: 'Vide etiam Notas Sirmondi ad Ennodium pag. 68'. fol. 68: 'Aviti episcopi Viennensis fragmenta | Hactenus non edita | Manu Illustr. V. Hieronymi Bignonii; cuius sunt & coniecturae margini appositae'). Ipsa folia inter regios thesauros conspexit Ruinartus a. 1689 (vid. Acta sincera ed. 1731 p. 238 col. 2) posteaque Mabillonius.

Vltimum folium (XV) felici casu repertum est m. Ianuario 1865 in codice quodam Dalechampiano (nunc Paris. 11859), qui ab a. 1715 ad civilium turbarum tempora in bibl. S. Germani de Prato, ante illum annum Seguerii cancellarii fuerat emptus Lugduni a. 1626.

Cetera quoque folia Lugduni olim fuisse Guillelmi Paradini historici et poetae Lugdunensis (c. 1550) testimonium luculentum habemus in libro Mémoires de l'histoire de Lyon p. 103. Qui codicem nostrum aliquanto pleniorem vidit in bibliotheca cathedralis S. Iohannis; nam praeter initium epistulae VIIII (7 S.) ad papam Constantinopolitanum (quae est in f. 10ʳ) homiliamque de Segistrici sororisque conversione (f. 8ʳ) alteram homiliam quae post illud tempus periit commemorat de conversione Lenteildis Chlodovechi sororis.

Videtur igitur inter turbas ecclesiasticas s. XVI Aviti codex ex ecclesiae illius bibliotheca ablatus maximam partem interisse.

Sed ne post Bignonium quidem relliquiae manserunt integrae: ut taceam paucas litteras in initiis paginarum abreptas (e. g. f. 2ᵛ, 3ʳ, 7ᵛ, 7ʳ, 8ᵛ), totorum versuum iacturam fecerunt f. 13ᵛ (v. 21), 7ʳ (v. 20 sq.), rescissae sunt particulae foliorum F, 8, 13. 14. quarum partem tantum recuperavi ex scedulis 28 et 29. Plura quoque Sirmondum habuisse ex epistulis quam Bignonius vidit, supra suspicatus sum.

Foliorum et scedularum vetus numeratio non neglegenda erit, quamvis in foliis qui olim fuerunt numeri, non respondere videantur ordini ab librario instituto.

Sirmondus igitur cum mentionem iniceret homiliarum Aviti ad Ennodii Vitam B. Epiphanii (Sirmondi opera ed. Venet. II p. 1029), quinque titulos recenset ex eis, quos in ed. Aviti descripsit postea, hoc quidem ordine:

8. 7. 3. 6. 4.

omisit 1. 2. 5. Propius idem accessit ad verum foliorum qui tum erat ordinem in editione, ubi titulos octo, fragmenta septem dedit, eumque ipsum Bignonius ante oculos habuit. Is enim a f. 71 ad 78 sic descripsit folia Thuanea: adscribo titulorum et fragmentorum Sirmondianorum numeros):

Bignonii:	*Papyri:*	*Tituli Sirmondiani:*	*Fragmenta Sirmondiana:*
f. 71 :	10ʳ, 10ᵛ	—	—
71ᵛ:	7, 8ᵛ	VII Acaunum	V & VI
72 :	8ʳ	VIII Segistricus	VII
73ʳ:	1	I Superior basilica	—
73ᵛ:	13	—	—
74 :	11	—	I

Bignonii:	*Papyri:*	*Tituli Sirmondiani:*	*Fragmenta Sirmondiana:*
f. 74^{v}:	3	II S. Maria	—
75 :	2	III Baptisterium Viennae	—
75^{v}:	11	—	—
76 :	4	IIII Basilica Genevae	—
76^{v}:	5, 6^{v}	V Dedicatio incerta	II
77 :	6^{r}, 12^{r}	VI S. Petrus Tarantasiae	III
77^{v}:	12^{v}, 9^{v}	—	IIII
78 :	9^{r}, 10^{r}	[epp. XVIII et XVIIII (16. 17 S.); VIII et VIIII (7 S.)]	—

Vides eo tantum differre, quod quae priora sunt apud Bignonium tria folia (10. 7. 8.), Sirmondus eum describeret posteriora erant; sed cum apud illum f. 10^{r} particulae transcriptae sint in ultimum et primum folium, nescio an is qui conligavit ea folia errorem potius commiserit quam ipse Bignonius.

Eum autem ordinem maxime vereor ut, quia sic forte fortuna traditus erat, amplexi sint Sirmondus et Bignonius vel si quis ante hos chartas perscrutatus est: sed ita, ut cohaerere videbantur sententiae, ordinarunt. Coniectura igitur quamvis facili eum ordinem assecuti videntur, quo f. 7 et 8, 1 et 13, 14 et 3, 2 et 11 et 4, 9 et 10 coniuncti apparent.

De vero ordine, qui mihi quidem videatur, infra disputabitur.

Coniectura autem nil proficiebatur in scedulis, quas cum adeo essent mutilatae atque truncatae, ut paene nihil eliceretur sententiae, prorsus neglexerunt priores. Pleraeque autem earum pauca tantum verba vel litteras in initio sive exitu versuum conlocatas continent: laciniae sunt, quae in tergo restiterunt, cum folia sive abriperentur sive longo situ putria et corrupta ultro solverentur; binorum igitur foliorum plerumque fragmina continent conplicatorum olim. Quae cum nunc glutine chartae adfixa sint, vix discernitur, quod tamen usui esse possit, ubi sit s i n u s id est anterior s. interior pars, ubi posterior s. exterior, quae voluminis tergum spectabat. Atque n u m e r i, quibus antea inscriptae erant laciniae, non raro obtecti nunc sunt aut perierunt prorsus; neque ego, quod alicuius tamen momenti esse poterat, satis curavi, utra in parte scedulae numeri isti essent scripti, utrum dextra an laeva. Priorem igitur numerationem, quatenus inveni, adscribo cum ea, quae nunc est, conlatam.

2^{r}	[1?]	(1 potius esse videtur)
3^{r}	2	
3^{v}	3	
2^{v}	4	(2^{r} legitur 1)
5^{r} d. + 5^{v} s.	5	
6	[6?]	numero caret
7^{v} d. + 7^{r} s.	[7?]	obtectus numerus ut videtur
8^{r} d. + 8^{v} s.	8	(sed plumbo adscriptus 9)
8^{v} d. + 8^{r} s.	[9?]	obtectus numerus videtur
7^{r} d. + 7^{v} s.	10	(plumbo 8 additus)
6	[11?]	numero caret
5^{v} d. + 5^{r} s.	12	

10^r	13	unam olim plagulam effecerunt: numerus autem 14
11^v	14	scriptus est in sced. aversa quae est 11^r
13^r d. + 13^v s.	15	
14^v d. + 14^r s.	16	
14^r d. + 14^v s.	17	
13^v d. + 13^r s.	18	
15 A	19	
16^r d. + 16^v s.	?	
16^v d. + 16^r s.	21	
15 B	22	
30^r d. + 30^v s.	23	
31^r	24	media pars folii cuius fragmen est 31^r = 24, nunc 33, olim 1 erat signata
32	?	videtur olim cum sced. 31 unam effecisse plagulam
30^v d. + 30^r s.	?	
17^v d. + 17^r s.	26	
19^v d. + 19^r s.	27	
18^r d. + 18^v s.	28	
18^v d. + 18^r s.		
19^r d. + 19^v s.		videtur cum 27 pro una scedula numerata esse
17^r d. + 17^v s.	29	

sced. 21 et 25 numeris carent, 26^r et 27^r plumbo inscripta sunt num. 3 et 4: sced. 1 prorsus vacua est. 22 et 23 videntur particulae esse foliorum servatorum, ut 28 et 29 (a fol. 8 et 13 abreptae): omnes autem scedulas, quae hodie numeris 20—33 insignitae sunt, abreptas esse contenderim ex foliis quae s. XVII extabant. *Quinque membranulae* complicatae (4. 9. 12. 20. 21), quae inserviebant servandis quaternionibus, olim non erant numeratae; totidem fere, quot membranulae, sine dubio restiterant ex toto codice fasciculi vel fasciculorum interiores particulae, quarum scedulae non omnes sed pleraeque numeris, ordini qui conveniebant, consignatae sunt olim in bibliotheca Thuanea.

Non complicatae fuerunt aut non iam apparuit mihi plicatura 1. 2? 3? (10. 11). 15. 22. 23. 26. 27. (28 et 29 vid. supra). (31. 32. 33).

Aliena ab his quinque vel octo fasciculis, quos *scedulae* repraesentant, *folia* quindecim nostra fuisse veri simile est. Nam ex foliis hisce nullum adiunctum fuisse olim scedulis, quas supra indicavimus, probari potuit.

Pertinebant autem fasciculi illi sicut etiam folia non solum ad *homilias*, sed etiam ad *epistulas*. Nam in scedula 5^v sinistr. exitus aliquot versuum ep. LI (45 S.), 5^r sinistr. exitus versuum epp. LV et LVI (49. 50 S.) inventi mihi sunt. Quae res docet non prorsus verum esse posse nec vetustiorem nec recentiorem scedularum ordinem. Nam cum unaquaeque papyrorum pagella aequiparet unam pagellulam Sirmondianam (ed. 1643), facili ratiocinatione efficitur inter 5^r dextr. et 5^r sinistr. totidem defecisse folia, quot intersunt inter pag. 101 et 110 ed. Sirmondi, nempe quattuor folia vel duas plagulas, non sex folia (quod numeri 6—11 vetusti suaderent) vel tres plagulas (quod quis ex numeris recentioribus 6. 7. 8 suspicari possit). Haec quantumvis exigui sint fructus, non tamen transeunda silentio videbantur.

Praefixa est unicuique et epistularum et homiliarum titulo crux qualis solita erat olim praefigi scriptionibus ecclesiasticis[56]. Atque simplex quidem crux cernitur in homiliis f. 4^r et 3^v, paulo ornatior habetur f. 1^r, 5^r, littera ω adpensa 15^r. In scedulis simplex crux apparet 2^v, 6^v, 26, ornatior 18^v, 15^a, 15^b, denique utraque Christi littera adpensa[57] 16^r. Abrepta est crux in homiliarum titulis fol. 2^v, 6^r, 7^r, 8^r; quae nescio an addenda sit ex scedulis 2^v, 15 A, 15 B, 26. Restabunt tres cruces quae in scedulis 6^v, 18^v, 16^r conspiciuntur: si non plurium, trium igitur homiliarum initia ex scedulis accedunt eis quas servarunt folia. Epistularum cruce signatarum nunc unum exemplum est f. 10^r (ep. VIIII 7 S.), ornamentum supra additum mansit, disperiit ipsa crux in scedula 5^r ante ep. LVI (50 S.), neglecta est aut non iam apparet f. 9^r ante ep. XVIIII (17 S.).

Sicut initia sic exitus et homiliarum et epistularum suis notis ornantur. Sed diversa utrisque est ratio; nam homiliarum conclusio fit voce FINIT, epistularum voce EXPLICIT. Illa vox extat f. 15^r[58], 6^r, 7^r, 8^r ('Fini' nunc, Bignonius 'finit' habuit), 12^v (Bignonius dedit, deest nunc), abrepta est f. 11^v, 3^v, 1^r, 5^r. In scedulis servata est aliquotiens: 32^r (fortasse ad f. 3^v pertinens), 18^v Fi nit, 30^r Fi[nit] (ad f. 11^v vel 12^v pertinens?), 32^r sola F littera, 3^r sola t littera adest, haec fortasse abrepta ab f. 12^v. EXPL' f. 10^r (ep. VIII), f. 9^r (ep. XVIII 16 S.), f. 9^v (ep. XVIIII 17 S.); accedit in scedula 5^r PL exitum ep. LVI 50 S. significans.

Versuum numerus non idem omnibus pagellis[59]. Versus 20 numerantur in f. 15, 6, 1?, 5?, sced. 31 et 33; 21 in f. 13, 7, 8, 12 et 10; 22 in f. 11, 4^r?, 14, 9^r (quin etiam 23 in hoc folio, nam unum verbum latius expressum subiectum est versui 22; sic f. 8^r quoque 22 versus habet, si quidem vox FINIT sola septimum efficiat); 23 in f. 2; 19 tantum leguntur in f. 9^v: sed noluit scriptor post 'explicit', quod versum 19 claudit, solum titulum vel paucculos versus sequentis epistulae in hanc paginam transcribere, quamquam f. 9^r id commisit; 18 tantum in f. 4^v, cuius rei singularis erat causa; nam medio in versu 18 post 'inpediret' ut significaret scriptor nihil in hac pagella amplius se additurum, lineolam extensam adpinxit. Hoc autem signum non intellectum est a prioribus editoribus, qui finiri ita homiliam opinati sunt, cum potius in sequenti pagina pergendum significaretur. Idem signum f. 11^v v. 13 posuit librarius media in pagina et post 'finit' f. 15^r, atque in ultimo paginarum versu f. 6^v et 3^v, eo ni fallor consilio, ne novam enuntiationem discinderet sive quod in exemplari, unde transcribebat, finis paginae erat. Nam pensi vel quaternionis finiti signum nostris in foliis non agnosco.

Litterarum numerus singulis versibus non constat in scriptura vetere Gallicana propter frequentes ligaturas, nec tamen superare videtur numerum 60.

Ipsarum scedularum effigiem qualemcumque dedi infra p. 154—157 et 152: non dubitans, quin, qui post me diligenter conparabit, multo plura quam ego potui sit inventurus.

---

56) Cf. Le Blant Inscr. chrét. des Gaules I 215 (tab. XXIV n. 144): ✝ Hije sunt . pignora de cobertorio domno Monulfo Treiectense Epo.

57) L. Delisle, Cabinet des manuscrits tab. XV n. 3.

58) L. Delisle, Cabinet des manuscrits, Planches tab. XV n. 2.

59) 'L'espace occupé par l'écriture sur chaque page forme un cadre large de 254 millimètres, et dont la hauteur varie entre 260 et 280 millimètres'. L. Delisle, Cabinet des manuscrits III 222.

Homiliarum sermo qualis est in papyris vulgarem sequitur pronuntiationem[60] non ubique nec certis legibus sed frequentissime permutatis vocalibus *ae* et *e*, *e* et *i*, *o* et *u*: qua in re quae cernitur inconstantia nata est contentione quadam inter manum scriptoris, quae adsueta erat formis vere latinis, et linguam quae cottidiano favebat sermoni. Eius generis quae in epistulis ceterisque homiliis ne dicam in carminibus, ubi Vergilianum exemplum ne hac quidem in re deserere par erat, deprehendimus, tam pauca sunt exempla, ut librariorum ea incuria inrepsisse pateat: hic non inrepserunt, sed arbitrio atque studio librarii inculcata sunt, quo melius intellegerentur Aviti scripta a popularibus, id quod dignitatis, qua ille post mortem quoque apud populares suos florebat, non exiguum est indicium. Neque enim mihi persuadere possum Burgundionum in aula et prope aulam sollemnem fuisse iam tum eum sermonem adeo, ut in litteris publico usui destinatis posset usurpari.

Vocalium *e* et *i* permutatio sollemnis erat in certis quibusdam vocabulis. Sic ubique fere caeteri, praecor, praecibus, praetium, praessura, faecundus, caelebrare, hodiae; at pre in verbis conpositis, heresis, hereticus, longevitas, premium etc. Vocalium *e* et *i*, *o* et *u* permutatio nec primitivis verborum syllabis pepercit nec ultimis, unde quae nasci potuerit et saepe nata sit confusio, facile intellegitur, praesertim ubi consonantium mutationes accedebant: quis primo statim obtutu libra pro lepra positum intellegat, abetit pro habitet, hereus pro aereus, hedebus pro aedibus? Vt praeteream *i* pro *y* positum et invicem (aelyseum, paralisi, misterium), non praetereundum *y* pro *e* vel *ae*: scyptris 12^r, 3, cymenta 13^v, 17; *i* pro *oe*: prilia 12^v, 17; *h* nunc additur, nunc omittitur. hac 2^r, 10^r, hisdem 3^r, herimi 15^v, heremo 9^v, herimum 9^v (at eremus 9^v, 10), hedebus 6^v, hereus 6^r, hisrahilita 15^v, hodio 7^r — as 7^v, actinus 6^v, aeresis 10^v, orreis 15^r, omilia 15^r, abitantum 14^r, abetit 8^v, adortatione 9^v, 10^v, aelyseum 6^v, retraat 9^v, proviendi 9^v, veendo 9^r, quoercendam 9^r — crisma 8^r, scola 9^v, scisma 10^v. *c* pro *t*: discricione, lavacione, sullercia, duricia, diviciarum, hospicio, meciens, sicientibus etc., (at solatii). *c* pro *cc* constanter fere in voce eclesia (7^v, 19, 8^v bis, 10^r bis). Rectius *cch* pro *ch*: Zaccheus 1^r, 4^r, 15^r. *ct* ante *io* syllabas in *x* transiit: dilixio 9^v, 19. *qu* pro *c*: quoram 1^v, quoactus 6^r, quohabitatio 9^r, quoercendam 9^r. *c* pro *g*: docmata ut videtur 10^v, 1 (at dogmatis 15^v). *cx* pro simplici *x*: punexisse 15^v, 18. *b* et *p*: librae (i. leprae) 11^r, 9, scribto 10^v. *v* et *b*: libor 6^v, fabore 6^v — serovibus 12^v, provandam 1^r, laxavetur 9^r. *f* pro *ph*: lymfa 11^r, 11^v. *d* pro *t*: ad 10^v, 5, adque 9^r, 12^v, 14^v, capud 4^v, 6^r, 10^v, 14^v. *l* duplicatum: malluissimus 9^r, vellit (utrum pro velit an vellet incertum) 6^v, nollentia 7^v, mollibus 14^v: at solemne simplici *l*. *n* pro *m*: nunquam 8^v, 10?. Adde porro: quicquid pro quidquid ubique, sicut quicquam pro quidquam; prorsus singulare est quidpe pro quippe 9^v; duplici *m* scribitur nummerus vox cum derivatis suis nummerosus et nummerositas et saepenummero 6^v, 8^v, 11^r, 12^v, 13^v, 8^r: efflagrat pro effragrat 15^v, 17, fluvidi 11^v, oportunitate 10^r; *m* ante *t* interposito *p* levatur plerumque (redemptis, redimptor, timptationis), sed pro sumptibus quod est 11^r, legitur sumtibus 8^v.

60) De hac et quae cum ea coniuncta sunt pauca ex epistulis supra p. XVII dedi

Praepositiones cum verbo plerumque non coalescunt: *ad* non mutatur ante *g*, *q*, *t*, raro ante *c*, *n*, *p* (accuratione 3^{r}, annisu 15^{v}, apponet 15^{r}), saepius ante *s* (ascenderet 1^{r}, ascensus 4^{r}, aspersit 6^{v}, aspici 1^{v}) et ante *l* (alliserat 12^{v}, allegante 2^{v}, alligati 15^{v}) et ante *f* (affectu 6^{v}, 9^{r}, 10^{v}). *con* coalescit raro cum sequente *l* et *p* (collegistis 15^{r}, compos 1^{r}), saepe cum *m* (commissam 12^{v}, commendandum 14^{v}, commotum 14^{v}, committi 9^{r}, communis 9^{v}, communione 7^{v}, commutatio 15^{r}), ubique cum *r* (correctio 9^{r}, corregens 10^{v}). *in* non nisi ante *p* mutatur aliquotiens (impiis 8^{v}, implere bis 1^{r}?, imponi 1^{v}?). *ob* semel facit optenere 10^{r} (at obtenuit 14^{r}). *sub* bis manet integrum: submittentibus 2^{r}, subfragante 7^{r}. Verborum ab *s* incipientium post *ex* praepositionem prima littera excidit (expectat 9^{r}, exultatione 6^{r}, 12^{r} etc.).

Non praetereunda hoc loco compendia scripturae quae rara sunt: s'cs, semel sc̄ts 1^{r}, 16, χ'ps, χp̄ianum, d's (pro deos 6^{v}, 11), d'om (domini 8^{r}, 1), ep's, prbo, basiL, inL (inlustris), ExpL', q'm (quam) 3^{r}, 8^{r}, 6^{r}: *u* inprimis syllabarum finalium littera *v*, saepius nota ' vel ˢ vel ~ vel simili superposita indicatur (parvor'm, tenetˢr, qumqe, aedim̄, diverss, praecibˢs, exercitˢs), finali littera *m* abiecta: sacraˢr 3^{r}.

Nec minus contra linguae latinae leges aliquotiens peccatum est ab librario, suae aetatis qui sequebatur consuetudinem: scribit enim 'infercesse' pro 'infersisse' 13^{v}, 16, 'in altario' 8^{v}, 6, cum verum servaverit 7^{r}, 1. Haec igitur ab editore spernenda erant, sicut sprevit pro ablativo positum accusativum 2^{v}, 2 'sine fundamentum', pro accusativo ablativum 12^{r}, 17 'ferro suppliciis coaptatu', 'deo' 8^{r}, 'psalmisono' 8^{v}, 'Lugduno' 9^{r}. Alia ratio erat urbium ablativi positi pro genetivo: 'Tarantasia' 6^{r}, 'Genova' 4^{r}, atque accusativi absoluti quo usus est in inscriptione 15^{r}: 'revertentis': haec enim leguntur in inscriptionibus homiliarum, quas num ipse Avitus posuerit, maximopere dubitandum (quamquam non dubitavit Rillietus): iniuria igitur partim in contextu correcta.

Non pauca vitia commisit librarius, quae cum scripturae generi quo usus est, tum orthographicis quas modo exposuimus rationibus adscribenda erunt. Nam et omisit singulas litteras: diviso *i.* divisor 6^{v}, 12, de *i.* deo 12^{r}, 13, nostroncessanter 8^{r}, 10, a supernis *i.* ac supernis 15^{v}, 16, et addidit: vitaturibus *i.* viatoribus 6^{v}, 1, transmissor refulgit *i.* transmisso refulget 4^{v}, 10, adseruam *i.* adseram 1^{v}, 13, suggestum modico *i.* suggestu modico 13^{v}, 9, germinis *i.* geminis 12^{v}, 7, posttridiae? 8^{r}, 9, acque *i.* aquae 11^{r}, 5; permutavit: helsae *i.* Heliae 6^{r}, 4, notae *i.* Noae 13^{v}, 3, quondam *i.* quoddam 12^{r}, 15, sacrarum *i.* sacrorum 3^{r}, 9, constipatus *i.* constipatas 13^{v}, 5, discretus *i.* discretas 7^{v}, 10, fornacibus *i.* fornicibus 14^{r}, 16, omicienda *i.* committenda 1^{v}, 20; transposuit syllabas: dedeceret *i.* decederet 11^{v}, 15; etiam maiora commisit: caeteris *i.* cernens 8^{v}, 14. Huius generis alia memoravi supra p. XVII. Syllabas omisit: quadrui *i.* quadridui 8^{r}, 17, tam et sit *i.* tametsi sit 1^{r}, 17, caebrat *i.* caelebrat 8^{r}, 17, diligenssimo *i.* diligentissimo 11^{v}, 2, geratio *i.* generatio 14^{v}, 7, instemando *i.* in aestimando 4^{r}, 7: syllabas duplicavit: sanareremedio *i.* sana remedio 11^{v}, 3, neglexit denique totum versum f. 12^{v} inter v. 6 et 7.

Parum veri simile est pauca illa folia, quae ex magna epistularum et homiliarum collectione servata sunt, ex diversissimis eius codicis partibus abrepta fuisse neque inter se olim cohaesisse. Sine dubio folia nostra XV paucorum fasciculorum,

qui nexu soluti soli restiterunt, relliquiae sunt, atque vix aliter fieri potuit, nisi ut fasciculi parte sive anteriore sive posteriore absumpta quae restiterunt folia continuam homiliarum seriem efficerent, nisi ubi infelici casu uno alterove folio vel etiam plagula haec quoque pars destituebatur sive aliunde infereiebatur quod illo fasciculo ab origine esset alienum.

Non igitur mirum papyris Parisiensibus non nisi dedicatorias homilias contineri, nullam ex solitis anni sollemnitatibus: nisi epistulae aliquot occurrerent duobus in foliis, quibus Sirmondi temporibus tertium ni fallor accessit, in quo mea quidem opinione legebantur, quae desunt in Lugdunensi libro, fragmentum ep. XX (18 S.) et ep. XXII (20 S.). Haec igitur alieni ab homiliis erant fasciculi, quae probare possint duarum plagularum eos si non omnes at plerosque fuisse, membranulis insertarum, ne bibliopegi filis tenuis charta conciderctur. Illud quoque recte ni fallor inde concluditur, cum fasciculi illi, ex quibus sive folia sive schedulae servatae sunt, ad unam eandemque codicis partem videantur pertinuisse neque separati fuisse interiectis aliis multis, nostras homilias aut praecessisse epistulas, posteriorem igitur homiliarum tamquam partem effecisse, aut subiectas epistulis homiliarum corpus esse auspicatas.

Exiguus erat dedicatoriarum homiliarum ambitus; nam quicumque dedicanti episcopo amicus ex propinqua quadam dioecesi advenerat consalutaturus talia recitabat verba (vid. Sidonius ep. VIIII 3): igitur Rogationum sermones quos apud suos habuit Avitus, octo quidem alter, alter duodecim pagellas Sirmondianas explent, Parisinae homiliae dimidio sunt breviores nec plus quam quattuor efficiunt paginas.

VI.

Brevissime exponam causas, quibus commotus eum quem infra habes ordinem foliorum homiliarumque in eis perscriptarum XVIII—XXX constituerim; praeterea addam, quae de locis temporibusque notanda videntur.

XVIII. Ordiatur seriem par foliorum, quod utrum cum ceteris olim fuerit conexum necne dubium, quia alterius in fine desinit homilia, quae ibi tractatur. Praeposui autem ceteris propterea, quod de Viennensis civitatis ecclesia s. baptisterio ibi agitur. Sunt autem folia 2 et 11. Cum f. 2^v summum titulum habeat, 2^r imum, quod folium integrum est, non habeat alius homiliae conclusionem, recta quae nunc est pagina continuari patet versam. Ad eandem homiliam pertinere f. 11 luculentum testimonium exhibet Avitianae vitae auctor c. V, qui prima huius partis verba 'Ante locus' etc. commemorat. Sed ut sententiae recte se excipiant paginarum 2^r ex. et 11^r in.[61] (quod quamquam non integra sunt f. 2^r ultimi versus, contra videtur), sunt tamen in hagiographi verbis quae non leguntur in f. 11 neque tamen in alia homiliae parte possunt dicta esse, ea nempe quae de constructione et ornatu ecclesiae ille

61 Nam f. 11^v quae perficit rem f. 11^r ex. incohatam, revera posterior est.

protulit. Intercidisse igitur censebimus unum folium inter f. 2 et f. 11, item absumpta est ultima pars, ubi patriarchis et prophetis sanctoque Iohanni baptistae baptisterium commendabatur. Quae pars cum extremae paginae 11ᵛ verbis his 'Quid multis' etc. praeparari videatur, una tantum pagella eaque non tota in fine deerit.

Dirutum autem erat hoc baptisterium sine dubio a. 500, quo tempore urbs ab hostibus est capta, qua de re vid. A. Iahnius, Geschichte der Burgundionen II 129, restauratum vix ante a. 515 atque intra anni spatium, cum templum Lugdunense, cuius mentio fit hom. XXVI f. 8ʳ, intra quinquaginta dies esset constructum c. a. 516.

Hanc sequi iussi septem folia 1, 15, 6, 14, 3, 1, 13, non pari omnia fide, nam de duobus quidem vel tribus utrum sese recte excipiant eorumque partes ad unam eandemque pertineant homiliam res incertissima est.

XVIIII. Dedicatur basilica quaedam Genevensis f. 4ʳ: cuius sollemnitatis lectio evangelica Lucae apostoli narrationem de Zacchaeo proponebat. Quem cum f. 1ʳ iterum conmemorari legeret Rillietus, nostram ibi homiliam continuari et finiri credidit. Sed ibi Zacchaeus tamquam novum aliquod exemplum infertur: narrantur quae dudum in principio orationis narrata erant. Si lectio de eo egisset, aliter prorsus tractanda res erat, ita e. g. ut factum videmus f. 15ʳ: 'ex qua hodie Zacchaeus noster Abrahae sui filius declaratur'. Fugit hic locus virum doctissimum et de Avito optime meritum Rillietum; fugit et alterum doctrina et meritis longe superiorem Leopoldum Delislium, cum alia prorsus in mente agitaret: cum enim ab hoste olim incensam hanc basilicam in titulo legisset, folium 12 occurrit oculis, ubi scriptum est: 'Erexisti quod hostis illiserat; rediit quae perierat forma templorum'; sed multas tamen multis regionibus excisas esse Aviti temporibus ab hostibus ecclesias atque renovatas scimus. Iam mihi uterque confido concedet Zacchaei memoriam quae est f. 15ʳ, satis evincere f. 4ʳ et 15ʳ de una eademque sollemnitate agi. Iam cum altero, Rillieto, solo agendum erit, qui Delislio adversatus f. 1ᵛ alienam ab f. 4ʳ putat: paganici enim fani restitutionem (qualem Namasci factam testatur f. 15) significari ait verbis: 'sileantur loca (erepta) errori, adiecta veritati, viduata idolis, desponsata (domino)': verum haec quid ad nostram basilicam, de aliis templis eiusdem quidem regionis intellegenda nimirum. Neque finem homiliae in pagina 4ᵛ extare dixeris, quod non solitus ibi sit versuum numerus et concludatur extensa quadam et curvata linea; nam ipsa verba parum apta sunt ad concludendam orationem; immo quae breviter laudaturum se promittit orator f. 4ʳ ex., hic laudata invenies f. 4ᵛ superiori. De ista autem linea rectius interpretanda supra exposuimus. Iam cum veri simile non sit, a laudatione eorum, quorum studio et beneficio aedes erat renovata, Maximi ut videtur episcopi[62] (nam hunc maxime amplexus est Avitus, cum de antecessore vel antecessoribus nihil legatur in epistulis) atque Sigismundi principis, statim ad ea quae f. 15ʳ leguntur potuisse transiliri, breviorque iusto videri possit haec homilia, unum inter f. 4 et 15 deperisse folium suspicor.

Basilicam illam bello quod exarsit inter Gundobadum et Godegiselum fratres a. 500 incensam putat Rillietus, neque ille de cathedrali ecclesia, quae Sponsii erat sen-

---

62) pontifex vester f. 4ʳ.

tentia olim refutata a Gautierio. sed de S. Victoris basilica quae erat prope Genevam agi coniecit. Non Burgundiones — quos ne postea quidem hostes poterat dicere auctor — sed Francos destruxisse censet Bindingius p. 158 n. 534 ex., cui adcedit A. Iahnius II 169. Ipsam homiliam non post a. 522 recitatam Rillietus, non ante 525 ex. vel 526 in. putat Bindingius p. 260, cf. p. 265. Circa idem tempus hanc et homiliam XXIIII p. 141 scriptam suadent similia verba quibus in utraque laudat Sigismundum[63]. Omnes autem et epistulas et homilias, quae pertinent ad Genevam urbem, intra annos 513 et 516 scripsisse puto Avitum, quibus annis Sigismundus cum persequendis haereticis tum catholicis ecclesiis et renovandis et aedificandis fidem, quam professus erat nuper, conprobare studebat.

XX. Eodem folio sequitur basilicae Namascensis dedicatio 15ʳ, 15ᵛ, quam continuari vidit Delislius f. 6ᵛ, cuius primis verbis absolvitur enuntiatum, quo manna describitur. Integra igitur est homilia. De anno vid. ad homil. Acaunensem: de loco Rilliet. p. 49 sqq. Binding. p. 249 sqq.

XXI. Subiciebatur ab Avito in codice f. 6ʳ homilia de Tarantasiensis ecclesiae S. Petri dedicatione. Quaeritur utrum in foliis quae restant inveniantur, quae huic folio possint adiungi. Atque Bignonius folio 12ʳ continuari putavit nostram homiliam, quia ibi quoque de Petro apostolo sermo est. Verum enimvero ibi Petro adiungitur Paulus atque in his Christianae ecclesiae principibus cunctum sanctorum numerum contineri dicitur: quae res minime convenit in dedicationem ecclesiae soli retifici apostolo consecratam. Celebratur autem solus apostolorum princeps, ut dedicatae ecclesiae patronus f. 14ᵛ (quae pagina aperte sequitur f. 14ʳ): 'hic quoque non minus ad habitationem quam ad imaginem Petri aedem fide fundatam securitas insequetur' etc. iterumque f. 3ᵛ, quam pagellam nemo non agnoscet artissime cum 14ᵛ cohaerere, atque ita celebratur, ut ultimam homiliae ad Petri aedem aliquam pertinentis partem ab ultimis versibus f. 14ᵛ incipere, primis f. 3ᵛ confici nemo sit infitiaturus. At Petri multae fuerunt ecclesiae: Viennensem habes in inscriptionibus Gallicis apud Le Blantium 402. 405. 425. 438 A, Genevensem alibi commemoratam ab Avito ep. XXXI (29 S.); Arvernense, Burdegalense, Parisiense templum in Gallia laudat Gregorius Hist. IIII 31. de gloria martyrum I) 34. Hist. III 18 etc.; atque cum post paucos versus, qui in nostra post titulum servati sunt f. 6ʳ, lacuna satis magna sequatur, quae prohibeat perspicere, num sententiarum nexus intersit inter f. 6ʳ et 14ʳ satis artus, dubitatio existere possit, num f. 6ʳ foliis 14 et 3 re vera excipiatur; eam autem tollit ni fallor cognatio quae intercedit inter prima verba 'Par est decrescat facultas virium crescente materia gaudiorum' etc. cum eis quae f. 14ʳ leguntur: 'absistente aedific andi materia materiam crevisse dicendi' etc. Ego autem praeter absumptas versuum particulas paucosque versus nihil deesse huic homiliae crediderim.

Sanctus episcopus quem exhibet titulus, Epaonensi concilio a. 517 subscripsit, atque circa id tempus recitata videtur homilia.

63) Eisdem paene verbis utitur f. 1ᵛ et f. 7ᵛ (p. 145, 18): legimus ibi: 'prae]sul inclite, religionis columen, caput regionis', hic: 'catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis'.

XXII. XXIII. Iam delati sumus ad basilicam S. Mariae f. 3^v nescio ubi aedificatam nec quidquam elucet de tempore; abrumpitur oratio f. 3^r ex. Vnius folii lacuna interiecta submittendam olim putavi f. 1^r nescio an non satis idoneis causis. Sermo enim quo concluditur homilia incerta quae est in 1^r similitudinem habere videbatur cum nostra; accedebat quod initio f. 3^v atque in dedicatione superioris basilicae eundem episcopum designari putabam verbis 'sanctus pontifex vester' atque sic iuxta positas, quae ad unum papam unam pertinerent civitatem. Atque Genevensem S. Mariae basilicam Sirmondus quoque fecit in indice p. 184. Haec igitur cum non sufficere prorsus putarem, ut offensionem omnem fugerem, duplicem posui numerum XXII. XXIII.

XXIIII. Verum in illa ipsa explenda quae est de superiore basilica (f. 1^r, 1^v) non vereor, ne quis consensum negaturus sit, si continuari eam dico foliis 13 et 7, in quibus manifeste agitur de superiore aliqua alienae civitatis basilica. Nam vox superior non significat, quod quis putaverit, maiorem ecclesiam s. cathedralem; cf. 13^v, 18 'multiplex templum' et 'cernas quasi vice mutata super terra scriptam basilicam fulgere sub terris'. Neque diu quaerendum, quae fuerit illa civitas: hic quoque habemus Genevam 'plus basilicis quam propugnaculis urbem munitam' (7^v, 6). hic quoque 'catholicarum gentium patrem, religionis lumen et columen regionis' (7^v, 18) Sigismundum principem, cuius in gratiam modo nummorum Burgundicorum inscriptionem orationi intexuerat (7^v, 14), de quo ampliora sibi pollicentur Burgundiones (7^r, 6: 'in quiddam sublimius tuorum gaudia se reservant').

Optime inter se cohaerere f. 1^v et 13^r quisque videt, quamquam ultimus prioris versus excidit: nimietatem praeconii vitare se velle. huic sententiae et prioris paginae exitus et posterioris initium deservit.

Non tam evidens est coniunctio inter f. 13^v et 7^v. Quasi breve opificium aedificationem descripserat multis verbis f. 13^r, multiplex tamen templum mirandamque molitionem demonstrat f. 13^v: Iam praecipiti transitu 'Tunc nobis' ait 7^v, 1 'patronos, quos colimus, nolentia regna fecerunt; nunc nobis, cum communes sancti suspiciunt, in gloria praesentis aevi parum [videtur] esse, si permitti ad haec fabricanda dicamur; illud supra est, quod ad tales conatus, si otiari vellemus, inpellimur': Illud 'tunc' interpretatione caret nobis quidem, sed qui aderant, poterant ni fallor intellegere. Verba autem 'ad haec fabricanda' et 'ad tales conatus' ostendunt talem expositionem, qualem habemus f. 13^v, praecessisse. Desideramus autem in tota oratione adhortationes, quas in aliis legimus, sumptaque ex sacra scriptura exempla et dictiones: de solo opere loquitur atque in ultima parte conditorem nimio praeconio celebrat. verum cur Avitum talem orationis cursum ipsum instituisse negemus, nullam ego video causam.

Haec autem basilica, quod f. 7^v, 2 et 8 proditur, 'communibus sanctis', 'sanctis ianitoribus' consecrata erat: intellegendi sunt Petrus atque Paulus, quorum coniuncta veneratio eis saeculis iam sollemnis erat: apud urbem Turonicam in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli basilicam construxerat Perpetuus Gregor. Hist. Fr. II 14: cf. Gregorius X 31, 6 de vigiliis ab eodem Perpetuo (ob. c. a. 490) institutis, alterumque exemplum infra exhibebitur f. 12.

Genevae igitur, Sigismundo ibi commorante, recitata est homilia eodem (ut ex Sigismundi laudatione conicias) tempore, quo habita est basilicae Genevensis dedicatio, quam servavit f. 4^{v}; ad eamque basilicam nescio an pertineant verba quae de Sigismundo Avitus scripsit ad papam epistula VIII, quam primus ex papyris protuli. 'basilicam legis nostrae in urbe quae regni sui caput est, quantum ad [exter]nam paupertatem pertinet, magno sum[ptu], maximo construxit affectu' et si non eiusdem ecclesiae in usum destinatae erant relliquiae beati Petri, quas petit Sigismundus a Symmacho papa a. 514 ep. XXVIIII (27 S.) p. 59, 27, ('nobis venerabilium relliquiarum conferte praesidia, quarum cultu beatissimum Petrum in virtute habere mereamur'), eodem tamen tempore omnia ea studia fidei catholicae et probandae et provehendae agitata fuisse probabile erit.

XXV. Subsequitur homilia recitata in Acaunensis monasterii innovatione f. 7^{r}, cuius finem f. 8^{v}, 8^{r} contineri priores (Sirmondus, Bignonius, Rillietus) viderunt. Vnum tamen vel duo folia inter folia 7 et 8 interciderunt. Marius Aventicensis episcopus monasterium anno 515 constructum scribit, quod de innovatione, quam Aviti homilia celebrat, intellegendum vidit Ruinartus ad Gregorium Hist. Franc. III 5 p. 107, eumque secuti sunt L. Delislius, W. Arndtius; anno demum 522 post Sigistrici necem ex ipso Gregorio III 5 restauratam psallentiumque ibi adsiduum institutum Rillietus p. 43 et 82, Bindingius p. 247 sq. et adnot. 852 sqq. (cf. p. 217 n. 750 sq.), A. Iahnius II 188 n. 1, 288 n. 3 censuerunt (cf. infra p. 180 ad v. 12).

XXVI. XXVII. Excipit eam homilia in Sigistrici conversione habita f. 8^{r}: eam paulo ante ep. VI a. 516 recitatam suspicatur Bindingius p. 185, a. 517 A. Iahnius II 43 atque adnot. 2; cui duorum foliorum iactura indicata subieci f. 5^{v}, 5^{r}, quae cum et ipsa de conversione aliqua agere videantur, ad eandem pertinere facile quis coniecerit.

XXVIII. XXVIIII. His laciniis succedit eodem in folio 5^{r} incertae dedicationis fragmen exiguum, quod quo pertineat, nihil prorsus docet. Restat tamen f. 12 quod partem posteriorem dedicationis ecclesiae consecratae geminis apostolis vel communibus sanctis i. Petro atque Paulo continet. Alienam hanc a f. 4 esse supra ostendi; et ad Genevam non posse pertinere Rillietus recte contendit Bignonii ut videtur amplexus sententiam, qui Tarantasiensi dedicationi folium adiunxerat. Et sane flumen praeterlabens ecclesiam Isaram potius quam Rhodanum qualis est apud Genevam interpreteris. Certiora de tempore docentur: 'florent' enim, ut auctor ait, 'sceptra catholicae potestatis' (f. 12^{v}), quod, quamvis liberiore oratione in laudem catholici principis Sigismundi iam pridem videatur usus Avitus, non nisi postquam ipse sceptra sumpsit, potuit scribi; atque cum haec quoque ecclesia ab hoste olim diruta dicatur (12^{v} 'erexisti quod hostis alliserat'), in hoc tempus quominus deprimatur homilia, nihil obstat. Subiunxi igitur folio 5 (cautione tamen eadem qua supra ad XXIII usus). Nam ad unam ex ceteris quae servatae sunt homiliis f. 12 nullo modo pertinere potest, potest ad incertam folii quinti dedicationem ita, quod in paucis versiculis, qui post titulum servati sunt, prorsus nihil est, cur aut cognata dixeris inter se argumenta aut aliena.

XXX. Sequuntur quae extant in scedulis 33 et 34 attrita adeo, ut vix aliquot verba potuerint intellegi Ad homiliam ea pertinent, quae post Gundobadi regis mortem recitata est. Cum Moyse conparari quis rectius poterat quam rex ille, cui per quadraginta annos inter Arrianorum deserta cum migrasset, verae fidei lux versabatur ob oculos nec tamen ipsam terram repromissionis videre contigit; cf. Gregorius II 34.

XXXI—XXXIII. Addidi tres titulos, quorum primus in papyris olim fuit teste Paradino. De cuius auctore Avito quam dubitationem levem movit A. Iahnius II 136 not. 3 ('Die Homilie hatte wahrscheinlich Remigius zum Verfasser; denn wie wäre Avitus dazu gekommen sie zu halten?'), ipse infregit subdita hac coniectura: 'oder übersandte er sie zum Recitieren'? Certo si fuisset Remigii, non in codice Avitianarum homiliarum esset lecta; si ibi legebatur, quod minime est dubium. Aviti erat, eiusque auctor ut Chlodoveum gratulatur transisse ad fidem Christianam, ita par erat gratulari sororem redisse ex Arriano errore ad catholicam fidem, quam iam frater amplexus erat. Hoc quo tempore factum sit, non satis certo ex Gregorii narratione elucet, utramque tamen conversionem in idem fere cadere tempus consentaneum est.

Tertium ex ipsius Aviti epistula posui, qui provecta iam aetate scripsisse istam homiliam se dicit ubi 'omnia fert aetas, animum quoque'. Non tamen senex fuisse inde putandus erit, etiamsi seniles partes agere se simulat: idem ego tempus intellego, eundem animum, qui carminum prologis proditur. Vnde nescio an haec ad homiliam XVII habitam in dedicatione ecclesiae S. Michahelis pertineant, quae ante a. 506 est dedicata, non tamen multo ante ut videtur. Nam quin Caretene regina, quae Michahelis templum istud condidit, Gundobadi fuerit uxor, post ea quae disseruit A. Iahnius II 36 sqq., vix dubium esse potest satisque puto testantur versus epitaphii, quibus dicitur 'praeclaram subolem dulcesque gavisa nepotes ad veram doctos sollicitare fidem'. Qui versus Le Blantium iniuria Fortunato carmen illud adscribere convincunt; auctoris sunt, qui certamini catholicorum et Arrianorum ipse intererat: neque equidem habeo, quod adverser, si quis ipsi Avito velit adscribere, qui ne talia quidem epigrammata refugisse credendus est.

Maior sine dubio erat numerus homiliarum Aviti, quam qui Flori opere atque papyris traditus est. Multas ille omisit. quia nulla Paulinarum epistularum in eis erat mentio: quod inprimis dicendum est de papyris, in quibus pro Paulinis locis exempla et locutiones ex historicis maxime libris petita leguntur. Diversarum homiliarum relliquias eodem per errorem titulo inscripsisse Florum, quod suspicatur auctor in Historiae litt. Francogall. t. III p. 133, non credo.

Eiusdem igitur aetatis omnes sunt eae homiliae, quarum relliquias papyri Parisinae suppeditarunt: inter Maximi episcopi Genevensis vocationem a. 513 et primum Sigismundi regis annum 516/517 recitatae sunt. Iam paucae illae, de quarum tempore ambigitur, in idem tempus conferendae erunt patebitque aliquam tamen temporum rationem secutum auctorem in homiliarum libro condendo. Quae non servatae sunt de Lenteildis atque de Sigismundi conversione, diversa in parte codicis, unde nil est servatum, positae erant.

Attamen testatur Avitus in prologo carminum ad Apollinarem fratrem dato: 'Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum discri-

men editionis intravi'. Aut igitur falso c. a. 507 carmina edidisse auctorem infra dixerimus, aut cum iam propior esset mortem, alterum homiliarum librum ei quem antea ediderat adiunxit. Priori sententiae favere videtur et Gregorius, qui scripsisse homiliarum librum unum, non duos, dicit — nisi forte, quamvis nosset ipsas homilias, hac in re prologi verba exscripsit —, et vitae auctor, qui scripsisse quidem homilias de diversis temporibus anni Avitum narrat, id est homilias cuius generis sunt quas priores posuimus I—XVI, sed etiam posterioris temporis unam, qua de Viennensi baptisterio agitur, multis verbis laudat, uno igitur omnes libro coniunctas habuit, quamquam inscriptionem finxit, quae in priores tantum conveniebat.

Verum haec testimonia etiam in contrariam partem possunt adhiberi gravioresque videntur rationes ex epistulis ad Apollinarem Sidonii f. adlatae. Circa idem igitur tempus, quo epistularum corpus conligebat Avitus, novam puto homiliarum quoque conlectionem instituit.

Eo minus ordo temporum, quibus Avitus opera sua edidit, a nobis poterat servari: nos vitae auctorem secuti quae gravissima sunt, priora fecimus. cetera subsequi iussimus pro ea quae cuique litterarum generi est in illorum temporum rebus investigandis auctoritate.

Superest ut quam secutus sim in papyris edendis rationem ostendam. Primum igitur folia quam potui accuratissime descripsi, ut qualia nunc habentur repraesentarem, additis tamen quae olim Sirmondus et Bignonius legerant vel legisse sibi videbantur; haec tamen uncinis separavi. Litteras quae non satis certae essent cursiva quam dicunt scriptura expressi, sola litterarum vestigia punctis indicavi. His foliorum imaginibus subieci varias lectiones et coniecturas, quae temptatae erant a prioribus. Tum ut legendi difficultatem pro viribus levarem, contextum dedi vulgaris sermonis vitiis purgatum, distinctum, correctum et quantum vel fieri poterat vel satis videbatur suppletum, denique lacunarum magnitudine diligenter definita. Ea tamen supplementa ne putaveris pro Avitianis me velle venditare, cuius quis crediderit ad verbum posse vindicari sermonem; interpretandi potius munere fungendum erat satis lubrico; quo factum est, ut aliquotiens proponerentur, quae non prorsus consentirent cum ipsis auctoris verbis, saepius quae vitiosa esse quis non intelleget, relinquerentur ita ut erant, quia remedia non erant in promptu.

In scedulis describendis p. 154 sqq. inutilem conlocasse me operam non deerunt qui dicant: confido tamen, qui praeeunte me repetito studio eas tractaverint, multo plura lecturos homiliarumque cognitionem aliquantum aucturos.

VII.

Olim cum CARMINA sua — EPIGRAMMATA ipse dicit — Avitus ordinare meditaretur 'non minimo volumine' servato causarum vel temporum ordine, omnia paene in infelici perturbatione, quam genuerat Viennensis civitatis a. 500 facta expugnatio (cf. A. Iahnius II 128), dispersa sunt. Quae quoniam singillatim aut requirere difficile

aut invenire inpossibile esset, 'abieci, ait, ea de animo, quorum mihi vel ordinatio salvorum, ne dicam dispersorum reparatio dura videretur. Aliquos sane libellos apud quendam familiarem postea repperi, qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materiae opportunitate perstringunt'. Iam postquam hortatu amicorum homiliarum corpus emisit, Apollinare fratre maiora suadente hos libellos — sunt autem priores quinque carminum libri — fratri adscripta edidit. Hoc autem factum est aut ipso anno 507 aut non multo post; agitur enim de libris apud familiarem quendam inventis in epp. XXXXIII 38 S. et LI 45 S., quae scripta sunt ante pugnam Vogladensem[64] interfectumque ibi Alaricum Gotthorum regem[65]. Atque in altera quidem opusculi illius iam diu quaesitum praedonem[66] in manus suas venisse laetatur Emeteriumque (is nimirum fuit praedo) Eufrasio Arvernorum episcopo, ad quem data est epistula, libellum illum reportare nuntiat rogatque, ut is Apollinari Sidonii f. tum in ea civitate commoranti tradat. Traditus est atque placuit Sidonii filio atque placuisse hos de spiritalis historiae gestis libros ad communem quendam amicum scripserat. Puduit tamen libelli, qui sine dubio ad Avitum reverterat, auctorem; nam, ut scribit Apollinari aliquot mensibus post quam legerat ille et laudaverat, 'libellum amicus, qui ut puto ad vos pervenire fecit (Emeterium dicit, non Eufrasium, ut voluit Bindingius p. 296: nam hic librum non praeripuerat, sed ab auctore tradendum Apollinari acceperat), non de librariis, sed adhuc ex notarii manu adeo mihi inemendatum crudumque praeripuit, ut non facile denotes, auctoris magis scriptorisne vitiis irascaris' (et dixerat in priore epistula ad Eufrasium 'qualecumque opusculum nec antea editum nec omnimodis emendatum'), quapropter in membranas redactum, sed adhuc non quanta voluerat correctione politum celeriter illi transmittit. Accessit igitur haec causa ad fratris admonitiones permovitque, ut tandem carmina illa in publicum emitteret. Quod ipse dicit in prologo sexti libri: 'libellorum quos non sicut voluerat edidit dispositio mea, sed tua sodaliumque quorumpiam festinatio affectuosa quidem sed inconsulta praeripuit'. Hanc autem editionem paulo post instituit, ut apparet ex verbis epistulae LI p. 80, 31 sqq. cum prologo p. 201, 5 conlatis, neque ita instituit, ut Sosiis[67] divulgandum daret, sed ut fratris Apollinaris nomine praefixo absolutum iam opus professus nec postea limae subiciendum tamquam sua possessione cederet illiusque in fidem potestatemque libros permitteret.

Mox post consummationem librorum quinque fratre iterum petente singulari praefatione ornatum sextum librum ad Fuscinam adiungit cum familiae coniunctissimis tantum hominibus communicandum. Quod ut fieri posset, duobus voluminibus perscripta fuisse oportet carmina, quorum alterum Mosaicae historiae libros, alterum de virginitate carmen complecteretur paucis tantum insinuandum.

Priora ista exemplaria anni 507, quia non erant comprobata ab auctore, nemo de-

---

64) Cui ipse Apollinaris intererat: cf. Gregor. II 37: Maximus ibi tunc Arvernorum populus, qui cum Apollinare venerat.

65) Scripsistis circa vos dignationem domni regis Alarici illaesam et pristinam permanere p. 79, 34.

66) Per iocum nimirum praedonem appellat, quod dico propter A. Iahnium II 129.

67) Qui quidem multi fuerunt Viennensi in civitate Bedae temporibus (Bedae opp. IV 364 sqq. Ebert, Lit. des Mittelalters I 601).

scripsit et interierunt: exemplum Apollinari fratri dedicatum mox in unum volumen transcriptum est, atque ad hoc exemplar VI libros conplexum quae ad nos venerunt exemplaria omnia referenda sunt, ea quoque quae quinque tantum libros exhibent.

Ex libris, qui ad nostra tempora aut ipsi venerunt aut quorum aliqua memoria α servata est, primum recensendi sunt GALLICANI (α), qui integriora multo servarunt auctoris verba ibi quoque, ubi ab usu priscorum poetarum descivit, orthographicasque superioris aetatis rationes sequuntur.

Eorum tres ordines constituendi sunt, quorum primus et alter dignitate ab initio parum fuisse videntur diversi, tertius ab primo ut videtur derivatus multo est inferior.

Praemittenda tamen aliquot librorum memoria, qui utrum propius ad archetypum Avitianum recedant, quam tres illi ordines, an cum tertio ordine habeant cognationem, incertissimum est.

Laudat enim versiculum Aviti V 135 auctor qui dicitur de dubiis nominibus (Gramm. lat. ed. H. Keil 574, 4): Lugdunensem eum fuisse suspicatus sum nuper[68], scripsisse autem non ante medium s. VII.

Porro in vetere catalogo quem exhibet codex Dietzianus (Berolin. Santen. 66) s. VIIII legitur:

> Libri Alchimi. sic incipit In adulescentiam qui In publico patre cadente risisset et languenti puellae amatorium dedit. De controversia fullonis vel calvi.

Ad rhetoris Alcimi deperdita opuscula pertinere haec suspicabatur M. Hauptius (Hermae t. III 222, Opusculorum III 425 sqq.), neque hunc neque episcopum spectari alii voluerunt. Rectius A. Riesius (Anthol. lat. I p. XXXVI not. 21) coniecit episcopi nostri poematis, qualia nunc habentur, subiecta fuisse eodem in volumine incerti cuiusdam auctoris epigrammata eorum similia, quae servavit Salmasiana anthologia. Nisi forte fuerunt opuscula similia 'dictionum' quae vocantur conpositarum ab Ennodio[69]. Quod autem verbis 'sic incipit' librarius quod Alcimum sequitur opus inducit, non est quod offendat.

Huc pertinere putaverim Alcimi laudationem quam exhibet Aethici Istri breviarium[70]) scriptum Merovaeorum in regno c. a. 630:

> [ex c. 11] Et illud quod ait Alchimus: ut diabolus, qui primus conditus fuerat et primus corruerat, in die iudicii ante omnes pessimos homines punietur et in infernum reclaudetur. Quia 'quique[71] creaturae praefulsit in ordine primus' et viarum dei claruit in rude miraculum idemque 'primus'[72] in novissimo 'iudice' terribile 'venturo poenas daturus', quales ab initio dictae sunt, in ca-

68) R. Peiper, Die handschriftliche Ueberlieferung des Ausonius, Jahrbücher für class. Philol. Supplementband XI 297.

69) E. g. In novercam quae cum marito privigni odia suadere non posset, utrisque venena porrexit. In eum qui praemii nomine Vestalis virginis nuptias postulavit. In aleatorem, qui agrum, in quo parentes eius erant positi, pro ludi pretio dedit etc.

70) H. Wuttke, Die Kosmographie des Istrier Aithikos. Leipzig 1853 c. 11 et 12 p. 6 sq.

71) Quia enim cuique *Wuttkius*, *sed enim om. codd. Lips. Guelpherbyt. Sangallensis*, quippe *Lips. Guelpherb.; est Aviti versus II 47.*

72) *Avitus II 48* primas venturo pendet sub iudice poenas; primus *Aethici libri*; iudice *Guelpherb. Sangall.* (*de Lips. non constat*), iudicio *Wuttkius*; daturus *scripsi*, damnaturos *Lips.*, dampnaturus *Guelpherb. Sangall.*

vernam laci, tales et tot ante tribunal regis in ipso iudicio dilatae mortis indicium peccatorum itemque cum auctore mortis praeferendae atque ostendendae erunt, religato ac catenato eodem antiquo serpente, ut cernant impii truculentissimum ac furibundum mortis auctorem, quem secuti fuerunt in desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt hominem in interitum . . . . . . [12] Haec omnia Aethicus in chosmografia et Alchimus pulchre dixerunt.

Cum haec scriberentur, dudum extra artiores provinciae fines in alias inde regiones evagata erat collectio carminum Aviti; neque solius Aviti, sed aliorum quoque poetarum, qui vel olim lectitabantur in civitatibus Lugdunensium Viennensium Arvernorum vel quorum laus nuper eo pervenerat: iam enim in unum corpus redacta multorum opera per codices vulgabantur. Id quod primum factum esse videtur s. VI ad exitum labente, cum innotuissent in Galliis et Aratoris carmina missa ad Parthenium praefectum Galliarum, et eius auctoris, qui Cyprianus dicitur in vetustissimis libris.

PRIMI ORDINIS LIBRI.

Vetus catalogus codicum Sti Nazarii Laurissensis (ed. A. Maius, Spicileg. Rom. V 192) in uno rubricae *L* codice haec refert conprehensa:

> 20 Metrum Cypriani super heptateuchum et regum et Hester Iudith et Machabaeorum. 21 Metrum Alcimi ad Apollinarium episcopum lib. .VI., .I. de initio mundi, .II. de originali peccato, .III. de sententia dei, .IV. de diluvio mundi, .V. de transitu maris rubri, .VI. de decem plagis Aegypti. 22 de virginitate metrum Dracontii. 23 de fabrica mundi metrum Columbani. alii versus quam plurimi in uno codice.

Falsissimarum de Dracontii et Columbani carminibus opinionum auctores extiterunt, qui temere haec sicut scripta erant amplexi sunt. Legendum enim erat:

> 'V de transitu maris rubri; VI de virginitate: 22 Metrum Dracontii de fabrica mundi; 23 Metrum Columbani; alii versus quam plurimi, in uno codice'.

Columbani autem sine dubio fuerunt praecepta vivendi sive monastica (monosticha), quae olim a Quercetano, nuper ab E. Duemmlero inter Alcuiniana recepta sunt[73]. Quae autem numero VI subiciuntur verba 'de decem plagis Aegypti', Eugenii notissimos versus significant sive in ipso codice, sive in catalogo falso loco positos: nam in codice non verum opus Dracontii legebatur, cuius quattuor libros sine dubio enumerasset is qui catalogum confecit, sed Eugeniana transcriptio: inter 'alios versus' autem minora Eugenii carmina fuisse putaverim, quorum XX in ed. Sirmondi est illud quod est de decem plagis Aegypti.

Hunc codicem interisse dolemus magnopere; nam non omnia, quae continebat, servarunt codices duo Laudunenses, quorum vetustior est

Laudunensis n. 279 fol. maximo, s. VIIII in. (olim 'no. 361 varia opera'). *N*
Extremo in folio legitur *PP* litteris Pithoeanae manui simillimis, insunt autem in eo haec:

1^r metrum sancti Hilarii Pictaviensis episcopi in genesi (fragmentum)
1^v Proba de aeptatico
3^v Cipriani de Sodoma
5^r—18^r Alcimi libri I—IIII

73) Poetae Latini aevi Carolini t. 1 p. 1. Berol. 1880 p. 275—281, cf. p. 164 sq.

18^r Dracontii liber I
22^v—33^v Liber geneseos metricus Cipriani
34^r (vacuum)
34^v Incipit liber questionum super librum Genesis
100^v—105^v Alcimi liber V
105^v, 1 — 114^v, 1 metrum de Exodo (inscr. deest. subscr. Finit liber Exodus)
114^v, 2 (vacua)
115^r, 1 — 125^v, 2 explanatio libri exodi
125^v, 2 — 127^v, 2 liber leviticus
128^r, 1 — 132^r, 2 capitulatio (et explanatio) de levitico
132^r, 2 — 137^v, 1 metrum super numerum
137^v, 2 — 144^v, 1 capitula (et explanatio) libri numeri
144^v, 1 — 146^v, 1 metrum deuteronomii
146^v, 1 — 150^r, 2 (capitulatio et explanatio) libri deuteronomii
150^v (vacuum)
151^r, 1 — 155^r, 1 metrum Iesu nave
155^r, 1 — 157^v, 2 capitula et expositum in Hiesu nave
157^v, 2 — 162^v, 2 metrum super librum iudicum
162^v, 2 capitula et expositum de libro iudicum
163^v, 2 abrumpitur codex inde a f. 158^r mutilatus

Conpositus est hic liber quaternionibus XX, qui insigniti sunt in fine litteris A-V. Primi autem quaternionis interierunt folia 1 et 2; inter quat. D et E tria folia interposita sunt (f. 32—34), in quibus posterior pars Cypriani metri de genesi perscripta est.

Foliorum numeratio recenti manu facta est neglegenter: non semel omissi sunt numeri, nec tamen praeter prima et ultima folia quidquam excidisse videtur.

n Laudunensis n. 273, forma quaternaria maxima, s. VIIII ex. (olim 'no. 360 varia opera'). 'Hunc librum dederunt Bernardus et Adelelmus deo et S. Mariae Laudunensis ecclesiae. Si quis abstulerit offensionem dei et scę Mariae incurrat'. Paulo inferior aetate est altero.

1^r in nomine dn̄i nr̄i ihv xp̄i incipit metrum sc̄i Hilarii pectaviensis epi in genesi ('ad leonem papam' al. add.
2^v, 1 Proba de aeptatico
5^r, 1 versus Cipriani de Sodoma
6^r, 2 Alcimi Aviti libri I—IIII
21^r, 1 Dracontii liber I
25^v, 1 Liber questionum super librum genesis
111^r, 2 Alcimi Aviti liber V
116^v, 2 explanatio libri Exodi
129^v, 2 — 130^r, 1 metrum super leviticum (pars extrema a. v. 263—309)
130^r, 1 capitulatio et explanatio in leviticum
135^v, 1 metrum super numerum
140^r, 1 capitulatio et explanatio libri numeri et catalogus mansionum
147^v, 2 metrum super deuteronomium
150^r, 1 capitulatio et explanatio libri deuteronomii
154^v, 1 metrum Iesu nave
159^r, 1 capitula et expositum in Hiesu nave
162^v, 2 metrum super librum iudicum
169^r, 1 capitula et expositum de libro iudicum

Recensentur huius libri novem capitula, quorum ultimum agit 'de ruth moabitide'. Huius autem capitis explanationi f. 173^{r}, 2 inscriptio praefixa est minio ornata 'Incipit explanatio libri ruth∴' atque subscriptum est 'Explicit expositum libri ruth'. Hic finitur f. 173^{v}, 2 quaternio XXII totusque simul codex, cuius quaterniones VI et VII ternis tantum foliorum paribus constant (f. 42—47, 48—53).

Quoniam autem carminum nostrorum fata coniuncta sunt cum libro quaestionum super veteris testamenti libros, adscribere placet titulum et initium et exitum eius operis:

Liber questionum super librum Genesis ex dictis sc̄orum patrum Augustini Gregorii Hieronimi Ambrosii Hilarii Hisidori Eucherii et Iunilii.

Δ Primo omnium praeceptor mi inquiri mihi necesse est quis huius libri qui Genesis apud nos dicitur scribtor habeatur — — quicumque enim fidem domini promeretur, nullis maculis carnalis nativitatis offuscatur. Nam hoc ita futurum etiam per prophetam significatur, dicente domino, erit in novissimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Prologus autem quaestionum de libro Exodo haec est:

In dei nomine orditur prologus. Quaedam mysteria ex libro geneseos et obscuriora rerum gestarum quae allegoricis sunt obtecta figuris ex libris maiorum breviter excerpta perstrinximus. Nonnulla vero sequentis legis typica et figurata mysteria singillatim ex litteris sanctorum virorum sublata subiungimus, pauca scilicet ex eorum stilo promentes. Nam omnia legis quis poterit indagare, quae tam inmensa sunt, ut nec iuxta hystoriae textum explicari facile possint. proinde tantum secuti sumus quantum contiguo operi sufficiendum putavimus. ut nec libellus excedat modum nec lector incurrat fastidium. expl.

incipiunt capitula libri huius.

Exodus quae in se contineat I *etc.* (*recensentur capitula LVIIII*) — — expliciunt. Incipit explanatio sanctorum patrum quorum in praefatione prima huius libri memini super Exodum∴ Δ Exodus iuxta fidem historiae quae describit? M Exodus continet haebraeorum servitutem — — — *finis:* — et exoret pro omnibus in se credentibus∴ Explicit explanatio libri Exodi.

Post metrum super Leviticum sequitur:

incipit capitulatio de Levitico (*sunt autem XVII capitula*) — expliciunt cap libri Levitici *n*, *om. N*). Incipit explanatio in Leviticum. Hostiarum diversitates exsequitur (exsequuntur *al. corr. n*) quarum — — — huiusmodi sacrificium ab ecclesia catholica. explicit Leviticus.

Post metrum super Numerum:

Incipiunt capitula libri huius (*sunt XXV*) — finiunt capitula. Incipit explanatio liber Numeri et catalogus mansionum. Δ Prima nobis questio oritur. cur hic liber Numeri nomen acceperit — — — idolatria omnia etiam vitia extinguimus. explicit [liber Numeri *n*, *om. N*]

---

10 obscuriosa *n* alligoricis *n* 11 excrepta perstruximus *n* 13 stillo *n* promentes] *n*, promerentes *N* 14 tam] *n*, tamen *N* 15 conticuo *N*

Post metrum Deuteronomii:

Δ Deuteronomium iuxta fidem historiae quae describit? M In Deuteronomio — — — Incipit capitulatio libri Deuteronomii (*sunt XXVII capita*) — explicit capitulatio. incipit capitv libri Deuteronomii I Liber Deuteronomii repetitio est praecedentium — — — si enim hic pro peccatis cedimur, illic sine peccato invenimur;· explicit liber Deuteronomii.

Post metrum Iesu Nave:

Incipiunt capitula libri huius (libri iesu nave *n*) (*capita sunt XVIII*) — — — expl'. capitula [nave *add. n*]. Expositum in Hiesv nave. I Post mortem ergo Moysi loquitur dominus — — — explicit [liber iesu nave *add. n*].

Post metrum super librum Iudicum:

Incipiunt capitula libri Iudicum. *sunt autem VIIII, quorum ultimum inscriptum est* de ruth moabitide. *Sequitur* expositum de libro Iudicum. Historia iudicum non parva mysteriorum indicat sacramentum — — — *Capitis noni inscriptio minio ornata:* Incipit explanatio libri ruth: *finit:* cum quo est illi honor et gloria in saecula saeculorum. Amen. Explicit expositum libri ruth.

Forte fortuna, cum haec scriberem, Martenianae collectionis tomum VIIII pervolvens incidi in Wiebodi quaestiones in Octateuchum[74], quarum vir doctissimus priora aliquot capita ex pervetusto codice Trevirensis S. Maximini monasterii edidit p. 295—366, agnovique easdem quas in Laudunensibus libris inveneram quaestiones. Praefigitur autem in codice Trevirensi inscriptio cum laude Caroli regis et allocutione ad librum. Inscriptio haec est: 'Carolus rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum hunc codicem ad opus suum scribere iussit'. Sequitur: Lavs regis:

Quis digne indoctus metrorum versibus umquam
Rusticus explanet, cuius praeconia passim
Latus concelebrat sub caeli cardine mundus *etc.*

sunt XIIII hexametri. Sequitur: 'Epigramma operis subsequentis':

O quam magna tuae clarent praeconia laudis *etc.*

Iterum Carolus rex celebratur (LXI hexametris) maximeque merita eius de servandis patrum scriptis extolluntur v. 8—10

Quis saltem poterit seriem enumerare librorum,
Quos tua de multis copulat sententia terris
Sanctorum renovans patrum conscripta priorum.

---

74) *Octateuchus* falso inscribitur a Martenio: nam librum Ruth appendicem libri Iudicum esse voluit auctor, ut supra vidimus. Idque solito more ut videtur, cf. Forcellinius s. v. Heptateuchus [ex Sidonii ep. V 15 quocum iunge Avitum ep. VII (6 *S.*) p. 38, 23]. Octateuchus quidem Cassiodorius dicit instit. divin. I 'Primus scripturarum divinarum codex est Octateuchus'. Sed tamen per medium aevum Heptateuchi nomen frequentius. Exemplis a Du Cangio s. v. heptaticus atque Wattenbachio conlectis (Schriftkunde² p. 126, ed. pr. p. 102 et 395) praeter Cypriani et Probae heptatychos supra p. 7 et 8, infra p. 20 (Alchimi) commemoratos adde haec: 'sextus heptateuchi voluminis textus' Aldhelmus ep. ad Acircium p. 223 Gil.; 'Volumen in quo continetur Ribani [Rabani?] stilus in eptateucum' Cluniacensium codd. vetus catalogus n. 338 (Delisle, Cabinet des manuscrits II 471); 'Origenes in Heptateuchum' cod. Phillippicus 1670 s. XI (Meermann. 294); 'De quaestionibus (de locutionibus) super Eptateuchum (Augustini)' cod. Abrincensis n. 74 s. XII: Claudius Gregorii Magni discipulus Expositiones in Heptateuchum scripsit, cf. Fabricius III 88 M.

Atque hoc loco apte offerebantur Alcimi versus ex libro ad Fuscinam sororem 379—414

Nam quicquid sacrum divina volumina verbis etc.

quos haud cunctatus transcribit v. 11—46 inflexos turpiter suum in usum: nam pro eo quod Alcimus scripsit 414 'studio converte virili', ille reposuit: 'studio converte regali'. Post hos ex Eugenii praefatione Dracontiani operis v. 13—25 exscribit (v. 47—59):

At si de plebe quisquam livore perustus etc.

in quibus multo meliorem, quam qui editionibus circumfertur, contextum praebet cum codice Parisino 2832 ante me non adhibito consentientem — nam haec carminis Eugeniani pars in Laudunensibus libris non habetur. Eorum in ultimo suum nomen auctor reposuit pro parvulo Eugenio:

Vvigbodus humilis nucarum mole piavi.

post quem duobus versiculis praefationem finit, quos mutuatus est ex monostichis Dracontiano operi subiciendis v. 666 sq. ed. Carpzov.:

Haec tibi rex summe iussu compulsus herili
Servulus ut potui devota mente dicavi.

Iam subsequuntur versus inscripti Ratio VII dierum, scilicet ipsa illa monosticha Eugeniana praeter versus iam dictos 666 sq.

Huius autem Wigbodi opus collectaneum servabatur in armario Laureshamensis coenobii viditque A. Maius[75] in prisco codice Vaticano[76]. Vetus S. Nazarii catalogus quem ille edidit Spicileg. Rom. V 179, hunc eius recenset titulum:

Collecta quae collexit Wicbodo ex opusculis Sancti Augustini Ambrosii Hieronymi et ceterorum patrum in quinque libros Moysi in uno codice.

Quis harum quaestionum auctor fuerit, quando et quo loco scripserit, satis certo pro re nostra erui poterit. Primum enim constat eius farinae opera non ante Alcuinum condita esse[77]. Porro scripsisse nostrum ante a. 800 inde apparet, quod Carolum regem appellat, non imperatorem (vid. Duemmlerus N. A. IV 147). De loco autem, ubi scripserit, vix dubia res esse poterit: convertimur statim ad ipsum Laureshamense coenobium conditum a. 764, ubi erant ea opera, quibus Wigbodum usum videmus, Eu-

---

75) Spicilegium Romanum V p. XV.

76) Recentiores aliquot codices quos nominat E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 147; Poetae latini aevi Carolini I p. 88 (Vindobonensis 1004 s. XIII et Admontensis 174 (18) 2 s. XII hanc inscriptionem habent: 'Incipit explanatio quam fecit Wichbodo presbiter domni Caroli imperatoris'. Desunt in Vindobonensi, nescio an et in Admontensi, carmina praemissa in Trevirensi. Ipse Trevirensis ubi nunc sit nescitur, sed Martenianum apographum possidet bibliotheca Parisina cod. lat. 17188, cf. E. Duemmlerus l. c. p. 577.

77) Vid. quae de hac re dixit A. Ebertus, Allg. Geschichte d. Lit. des M.-A. im Abendlande II p. 21; praeterea cf. Alcuini ep. 143 ed. Iaffé (p. 546 sq.) ubi Alcuinus Carolo regi in conponendo maiore suo adversus Felicem episcopum Vrgellitanum opere quibus auctoribus usus sit, exponit a. 800 medio mense Iunii: 'Hos quinque panes et duos pisciculos, simul septenario numero consecratos . . . vestrae sanctissimae auctoritati direxi, domine mi David, . . . In hoc namque opusculo catholicae fidei veritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronimi atque sancti Augustini, Gregorii papae Romani, Hilarii Pictaviensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Ravanensis episcopi et beati Bedae presbyteri Gregoriique Nazanzeni nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuvenci eiusdem provintiae scolastici . . . Origenis quoque quaedam vel Cassiani exempla posui' *etc.*

genii et Aviti carmina et quidem plena, et ubi priscum Wigbodianorum conlectorum codicem fuisse testatur catalogus S. Nazarii. Neque ignotum fuit Wigbodo nomen apud Laurishamenses s. VIIII: citatur a Foerstemanno I 1295 ex cod. diplomatico Laureshamensi edito Mannhemii 1768, 4°. Nihil attinet quaerere, qui illud opus ad S. Maximinum Treverensem translatum sit: nam multis modis fieri illud poterat nec quidquam ea in re mirum. Sed tamen recordabimur tertium abbatem coenobii Nazariani a. 791 in sedem (archi)episcopalem Trevirensem vocatum esse, qui dicitur 'vir plane dilectus deo et hominibus, simplex et sapiens atque tam in divinis quam in secularibus disciplinis adprime eruditus'. Eius nomen mirum in modum accedit ad nostrum auctorem: erat Richbodo, qui obiit eodem anno 804 quo Alcuinus[78]. De eius scriptis nihil quantum scio traditum: nostro si commentarii illi parassent episcopatum, non mirandum illo tempore. At ne unum hominem ex duobus faciamus, oblatrat atque obstrepit littera illa canina, quae non minus constare videtur episcopo quam W littera commentatori biblico[79].

Quidquid de nomine auctoris[80] statuemus eorum commentariorum, illud certissimum codicum Laudunensium archetypum prodiisse ex S. Nazarii coenobio: ibi fuisse qui, ut et delectaret et prodesset, Hilarii Probae Dracontii Aviti Cypriani denique carmina cum Wigbodi conlectis coniungeret eum ordinem secutus, ut singulis carminibus singulas commentationes submitteret. Ita factum, ut Aviti liber V a prioribus seiungeretur absciderenturque quae ab eo consilio erant aliena, velut Eugenii ad Chindasvintum regem epistula eiusdemque praefatio atque monosticha alterque liber Dracontii sive elegia ad Theodosium, item Probae dedicatio (v. 1—15) et ultimi veteris testamenti versus cum toto novo testamento, denique ad Fuscinam Aviti liber.

Inde patet non exiguum Laudunensium librorum pretium esse cum in ceteris carminibus[81], tum in Avitiano opere, ubi Wigbodianarum lectionum ex sexto Alcimi libro petitarum cum optimo Leidensi consensum deprehendemus.

Laudunensium codicum frater fuit quem Cluniacensis monasterii (conditi a. 910) armarium habebat. Vetus catalogus conpositus Delislio iudice sub abbate Hugone III (1158—1161) ita eum describit (L. Delisle, Le Cabinet des manuscrits II 459 sqq.).

> '537 Volumen in quo continetur Alchimus episcopus in eptateucum versifice, et in libros Regum, Paralipomenon, Hester, Iudith, Machabeorum, et opusculum de veteri Testamento, nativitate ac passione domini, excerptum de Virgiliano, de sententia dei, de diluvio mundi, de originali peccato, de transitu maris rubri et de enigmatibus variarum rerum'.

In Alcimum igitur translata iam hic vides, quae sunt Cypriani; Probae est opusculum de vetere testamento Virgilianum, aenigmata in fine adiecta aut Symphosii aut Aldhelmi. Aviti ut in Laudunensibus liber sextus desideratur; Wigbodiani commen-

78) Inter Alcuini discipulos vel sectatores numerat Ricbodum Guizot Cours de l'histoire moderne p. 345.

79) Quidam *Vvighodus* abbas presbyter, qui a Carolo legatus Georgii episcopi Ostiensis comes erat in duabus Britanniae synodis, in epistula Georgii ad Hadrianum papam a. 786 memoratur (Monumenta Alcuiniana p. 155).

80) Falsa sunt, quae Martenius et post eum Hist. litt. Franc. IV 177—179 ed. novae (1866) de auctore dicunt.

81) Alio loco disserendum erit de Cypriano Hilario Dracontio; Probae centonem non examinavimus.

tarii nescio an hic non fuerint omissi: non defuerunt in codice S. Richarii, cuius inter libros quos monasterium Centulense a. 831 possidebat, mentio est in Hariulfi chronico, quod Dacheryus edidit Spicilegii tom. IV p. 419, ed. nov. II p. 310:

> Hilarii autem: de fide sanctae Trinitatis; quaestiones Hilarii, Cypriani, Alcimi Aviti, Hieronymi, Augustini super Pentateuchum in I. vol. qui sunt libri duo.

unde falso quaestiones de Pentateucho scripsisse Avitum coniecerunt, vid. Hist. litt. de la France III 137.

Derivatus ex hoc vel illo videtur codex Parisinus lat. 11328 (Suppl. lat. 388) foll. 56 s. XI/XII (non VIIII, ut infra p. 200 inpressum est) unum Avitum habet; media in pagina sexti libri v. 430 abrumpit. Omnium librorum particulas excussi. *P*

Nescio an ad eandem familiam pertinuerit codex quem recenset vetus quidam catalogus bibliothecae Ovetensis a. DCCCCXX aerae Hispanicae

'Alchimi episcopi libros VI corpore uno'.

(Neues Archiv VI 279). Prologum libri ad Fuscinam in libro Scorialensi & I 14 membr. s. VIII f. 167 reperit P. Ewald (Neues Archiv VI 250) mihique benevole transmisit.

Ex duarum familiarum, prioris et quam posteriorem enarrabimus, libris conpositus est codex Sti. Victoris ille, unde Morelius a. 1560 primus edidit Hilarium, *p* de Sodoma carmen, Cypriani Genesin, Dracontium, olim S. Victoris 380, hodie Paris. lat. 14758 s. XIII. Prudentius qui in fronte erat, totus abreptus est; nunc continet Sedulium ab libri IIII v. 172 (Deponens habitus proprium suscepit amictum); sequitur Arator, sequuntur Prosperi epigrammata, Iuvencus, Hilarius in Genesim. Prosa de eptatico (*i.* Probae cento a versu: Iam dudum temerasse duces —, Cypriani Sodoma, f. 69—80: Alcimi libri I—IIII, Dracontius de opere VI dierum (Prima dies lux est terris —), Liber geneseos metricus Cypriani. Adiciuntur duo carmina s. XI/XII: alterum 'Liber sacramentorum super canonem missae (Scribere proposui, quid mistica sacra priorum —)' Hildeberti est, alterum 'quatuor libri regum metrificati, ut ait tabula praefixa codici, ('Incipit Prologus libri Regum. Maxime pontificum romane signifer aule Carnotensis apex et pater urbis ave —') nescio cuius auctoris. Insunt igitur, quae in priore codicis Laudunensis 279 parte leguntur usque ad f. 23ᵛ, 1; nec tamen derivatus est Victorianus ex ipsis Laudunensibus libris; nam non habet lacunas quae in *Nn* extant: nullius prae illis esse pretii, cum ipse Avitianorum carminum praeter prologum paucos tantum versus contulerim, ex Harteliana Cyprianeorum conlatione Hilariique et Dracontii libris a Morelio editis conicio.

Ex hoc libro Avitianorum carminum prologum dedit Sirmondus anno 1611 ad Ennodii Vitam B. Epiphanii (Sirmondi Opera I 1019 sq.). Non tamen uno hoc libro in edendis a. 1643 carminibus usus est[82]. Praecipuum locum inter Sirmondianos videtur liber Carolivillensis habuisse signatus n. 97 s. XII, in quo post Alcimi libros VI (nunc desiderantur primus et pars alterius libri) leguntur Probae centones,

82) '. . . hoc igitur contagio ut liber sit Avitus in posterum, suae illum origini genuinoque nitori reddere conati sumus ope nixi veterum aliquot exemplarium, cum quibus hos libros religiose contulimus.

Ecloga Theoduli, Libellus gestorum viae nostri temporis Hierosolimitanae, quem edidisse dicitur Duchesnius ad Sirmondianum manuscriptum: id est ad hunc ipsum codicem Carolivillensem aut ad eius exemplar a Sirmondo factum.

Dicendum erit, antequam progrediamur, de Cypriani istius carminibus, quae falso tributa Avito Sirmondum non fugerunt[83].

Sunt autem eiusdem Cypriani carmina, quae codex Nazarianus pleniora quam nunc feruntur habuit. Eorum praeter Laudunenses libros, ut omittam Vietorinum librum[84], qui Genesis particulam habet, atque Corbeiensem[85], ex quo Martenius Genesin paene totam descripsit[86], nunc extat tertius liber Cantabrigiae[87]: qua triga Pitra[88] in edendis huius heptateuchi eclogis — perverse autem Iuvenco adscribit, cuius nomen, cum deesset Cypriani. secunda manus in Corbeiensi libro addiderat — usus est.

---

varias lectiones nullas aspernati praeter inutiles aut quas aliorum codicum consensus refelleret'. Sirmondi nota ad Avitum p. 62.

83) Sirmondus Notarum p. 62 sqq.: 'Praeter hos quinque libros et sextum qui adtexi solet. ad Fuscinam sororem, carmen hactenus Aviti nullum prodiit: nec plura his olim Gregorio Turon. et Isidoro cognita fuisse Aviti poemata constat. Sed alia tamen non pauca diversis de rebus ab eo versibus scripta docet epistola ad Apollinarem fratrem. De quibus sermo nobis hoc loco non est: sed de iis tantum libris, qui Mosaicam historiam continuantes, Exodum, et reliquas Heptateuchi partes persequuntur, atque Alcimi Aviti nomine in nonnullis Bibliotheeis reperiuntur. Quos ego ut ad Avitum pertinere non abnuerim, adeo tamen rudes passim, et impolitos ac mendis scatentes in tribus quae vidi exemplaribus animadverti, ut religioni sit, opus, quod auctor ipse, ni fallor, hoc habitu premi mallet, in lucem evulgare . . . Singulorum autem librorum initia, si cui animus est cognoscere, ex subiecto indice deprehendet' etc.

84) Hunc solum habuit Hartelius: Martenii atque Arevali editiones neglexit.

85) Corbeiensis ille idem est atque liber Sti Germani de Pratis quem Montefalconius p. 1136e ita descripsit:

675 Iuvenci, aut sane Cypriani. Historia Genesis.
Epistola quaedam S. Hieronymi et S. Augustini.
S. Cypriani quaedam.
Iuvenci carmen de ascensione domini.
Sibyllae versus de die iudicii.
Iusti episcopi epistola ad Siagrium Papam et ad
Iustum diaconum alia.

Liber nunc est Paris. lat. 13047 s. VIIII (olim S. German. 841), cf. L. Delisle, Inventaire des mss. de St. Germain, Paris 1868 p. 86; Hartel in praef. ad Cypriani opera III p. XXII (qui tamen Genesim in hoc codice pleniorem haberi non comperit); H. Omont in Revue de philologie, Nouvelle série IV 1880 p. 67 sq. Martenius eodem Collectionis suae tomo p. 1—14 ex eodem libro S. Cypriani carmen ad Felicem de resurrectione mortuorum ediderat: ibi maiusculis exaratum librum dicit; porro Sedulii (?) carmen de verbi incarnatione 'Omnipotens genitor tandem miseratus ab alto —' (ex Martenio repetivit A. Riese, Anthol. lat. n. 719) quod ne desideres in tabula codicis 675 Martenii verba addam: 'In pervetusto codice Corbeiensis monasterii (ante annos nongentos exaratum dicit p. 14; in fine Genesis sequentis libri solam inscriptionem librarius servavit 'Incipit Exodus'), unde Iuvenci librum in Genesim eruimus, extat absque ullo auctoris nomine Sedulii presbyteri Scoti operis paschalis liber I, cui tamquam pars eiusdem nulla interposita dictione, nulla divisione nulloque titulo praemittitur sequens de verbi incarnatione carmen'. — Lugdunensis olim fuisse declaratur hic codex S. Iusti epistulis: neque neglegendum est Sibyllae versus in Lugdunensibus libris, e. g. Parisino 2832, reperiri.

86) Ampliss. Collectionis t. IX, Paris 1733 p. 14—56; Martenii textum correctum repetivit Arevalus in calce Iuventii, Romae 1792.

87) Cantabrigiensis Colleg. S. Trinitatis s. X. 'Aldhelmus in Pentateuchum et alios libros' (cf. Catalog. Angliae et Hiberniae, Oxon. 1697, I 3 p. 99 n. 448. Zangemeister, Bericht über die Durchforschung der Bibliotheken Englands p. 74. Pitra, Spicil. Solesm. I p. XXXVIII).

88) I. B. Pitra, Spicilegium Solesmense, Paris 1852, I p. 171—258.

Sed aliorum quoque librorum memoria extat, qui interisse videntur. Alter quidam Corbeiensis a Montefalconio p. 1408[d] describitur in catalogo codicum quem illi miserat ipsius monasterii Prior:

> Carmina Iuvenci in vetus testamentum, quibus succedunt categoriae Aristotelis [89]; cod. membr. saec. X.

Temere Arevalus Proleg. in Iuvencum n. 16 p. 10 et n. 44 p. 22 mutat: 'in novum testamentum'. Potius iuvenci nomen ex libro illo vetustissimo Corbeiensi pro Cypriano positum suspicari licet.

Labbeus nova bibliotheca mss. Paris. 1653 p. 57:

> 'Alcimi opera poetica nondum edita in Leviticum, Numeros, Deuteronomium et libros Iosue ac Iudicum proferemus in lucem. Ex Apographis mss. eo praesertim quod Theodori Pulmanni manu descriptum sibique ab Abrahamo Ortelio donatum miserat huc alias R. P. Andreas Schottus Soc. nostrae Presbyter'.

Non indicantur primi libri Genesis et Exodus: desinit in libro Iudicum; unde conicitur diversum ab illa triga librum Pulmannum habuisse, sed in fine aeque truncatum [90].

Ipsius Sirmondi liber Exodum quidem praebebat, non autem Genesin; quae post Iudicum sequebantur, aut desiderabantur aut neglegebantur.

Nostri carminis codicem habuerunt Aldhelmus et Beda [91] qui aliquot versus inde proferunt non addito auctoris nomine, cuius ipsi ut videtur ignari erant. Codex autem quo Aldhelmus utebatur, Avitum cum Cypriano servabat. Mirum quidem possit videri, quod cum Cypriani aliquot versus in epistula ad Acircium habeat, quos infra adscribam, nullum ibi legatur Aviti exemplum. Huius tamen ad Fuscinam libro consilium sine dubio debet carminis de laudibus virginum, in qua etiam Eugenia illa (ab Avito vv. 503 sqq. laudata) celebratur.

Aldhelmus igitur in epistula ad Acircium haec habet:

> p. 281 'ut ille versificus septimo divinae legis libro de pellice fraudulenta Samsonis, quae subdola pellicatus persuasione synagogae typum praetulit, eleganter cecinisse memoratur dicens [v. 619]:
>
> Suspensa nectit dextra palisque reflectens
>
> et infra [v. 621]:
>
> Exiliens (inquit) reicit palos crinemque renodat'.
>
> p. 244 'libro Iudicum
>
> Septuaginta prius truncarat corpora regum'.

desideratur versus in Laudunensibus: quare ex libro Regum, qui in Laurissensi co-

---

89) Categoriae puto, quae ab Augustino latine versae sunt, quas continet praeter alios liber Vindobonensis 843 s. X.

90) Quae Sixti Senensis Bibliothecae sacrae libro IIII, Lugduni 1575 fol. p. 229, 2 dicuntur Aviti de Genesi et Exodo carmina in bibliotheca Wolfgangi Lazii Vindobonis extare, parum recte Historiae litterariae Francicae auctores III 135 ad Cypriani nostri carmina referunt; Avitiana sunt et nescio an codex Cuspiniani, qui nunc est in bibl. imperiali Vindobonensi, significetur.

91) Vera quaedam falsis interposita profert de heptateucho carmine tractato L. Mueller, Zu Ennius und den christlichen Dichtern, Rh. Mus. XXI (1866) p. 123—133, Zu Hieronymus Porfirius und Alcimus Avitus, ibid. p. 263—272.

dice extitit posteaque absumptus est, petitum suspicor. Accedit alter locus ex Regibus sumptus:

p. 232 'sicut in novissimo versu libri Regum cautum[92]

Purpureis maior Persarum in sede tyrannis'.

cf. Reg. IIII 25, 28: 'et (Evilmerodach rex) locutus est ei (Ioachino regi Iudae) benigne et posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone'. Quod autem Aldhelmus profert:

p. 310 'tener tenerrimus ut in Basilion cautum est.

Quasi vermiculus ligni tenerrimus':

legitur Reg. II 23, 8: 'ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus'[93]. Poterant haec ad verbum transcribi in carmen: titulo tamen moveor, ut ipsius sacrae paginae, non carminis locum dedisse Aldhelmum existimem.

Porro Beda de arte metrica I 17 (Gramm. lat. ed. Keil. VII 254): 'Est igitur metrum dactylicum falleucium pentametrum quod constat ex spondeo et dactylo et tribus trocheis. Huius exemplum (Exodus v. 562—577):

Cantemus domino deoque nostro —
cui gloria cum honore pollens
sese magnificis decorat actis,
dum currus celeres Aegyptiorum
iunctis equitibus gravique turba
rubri marmoris enecat fluentis.
Adiutor validae meae salutis
plebem de medio tulit profundo.
custos et genitor salusque vera.
hic est, hic dominus meus et altor:
ipsum conspicua sacrabo laude.
est qui progenitor mei parentis.
Ipsum vocibus arduis fatebor
qui bellum tulit obruitque fortes.
dignus nomine, quo deus vocatur'.

Ad Exodi v. 340, qui receptus est inter exempla poetarum (ed. H. Keil v. 196)

His actis cynomia fluit quae musca canina
Dicitur —

pertinere suspicor quod ait Beda de orthogr. p. 6 Giles:

'Κυνομυῖα per y scripta caninam muscam significat; κύνος enim graece canis dicitur: κοινομυῖα per diphthongum oe, communem muscam: κοινὸν enim graece commune est: unde coenobium a communi vita nomen accepit: quod in Exodo et in Psalterio inprimis translatum esse arbitramur, ut omnis generis musca significaretur: sed similitudine soni per incuriam contigisse, ut cynomia pro coenomia scriberetur'[94].

---

92) 'cautum' voluit L. Mueller.

93) Falso igitur L. Mueller 'teter teterrimus' coniecit.

94) Psalt. 77, 45 et 104, 31 Vulgata habet coenomyia ex auctoritate Hieronymi (cf. H. Roensch, Itala und Vulgata[1] p. 251) qui κυνόμυια quod habet graecus textus Exod. 8, 21. 22. 24, latinis verbis sic expressit. 'omne genus muscarum' (et sic vulgatus textus v. 21) 'muscis diversi generis' (Vulg. v. 24 ab huiuscemodi muscis, v. 22 muscae).

Illorum autem carminum omnium unum fuisse auctorem et ingenium et sermo et metricae rationes evincunt. Ad incertum auctorem refertur Genesis a Baluzio in ed. Cypriani, Parisiis 1726, appendice; sed fuerunt etiam qui Cypriano martyri[95], Tertulliano[96], Salviano Massiliensi[97] adsignarent. Alcimo Avito indignos esse versus iudicavit L. Muellerus Rh. Mus. 1866 p. 270 atque 'bis eadem recoxisse Avitum nemo sanus existimaverit', ut ait Pitra p. XXXIX[98]. Hic igitur post Martenium fortissimus Iuvenci propugnator extitit, non satis diligenter perpenso Arevali iudicio, qui dudum redarguit hanc coniecturam[99], neque contentione inter incerti auctoris et Iuvenci carmina, quam flagitaverat Arevalus, recte instituta[100].

Vidit L. Muellerus (Rh. Mus. 1866 p. 127) de Genesi carmen s. V vel VI (priorem ipse temporis definitionem amplectitur) in Gallia factum esse, Italamque, non Vulgatam, auctorem sequi. Cypriani nomen per illa saecula cum in oriente tum in occidente vulgare erat neque rarum in Gallia. Atque ad meridionalem Galliam convertimur collectione, cuius partem efficiunt Cyprianea carmina: ibique hominem invenimus saeculo VI medio celebrem, cuius et ingenium et studium ad ea carmina pangenda idoneum fuisse videtur: Cyprianum dico, qui Sancti Caesarii Arelatensis episcopi (ob. 542) discipulus rogante Caesaria sorore vitam et res gestas magistri usque ad a. 530 scripsit, ante Caesarii mortem Tolonensis episcopus electus[101]. Sed sive is ipse sive alius Gallicanus homo est Cyprianus poeta: eidem cetera quoque carmina tribuenda censuerim, quae Cypriani nomine in optimis libris circumferuntur, velut de Iona, de Sodoma et si qua sunt alia eiusdem generis.

ALTERIVS ORDINIS LIBRI.

Cum aliis sacris poetis iam olim (non inferioribus demum saeculis, ut in codice S. Victoris) Alcimum coniunctum ferebant libri: quod eiusdem Cluniacensis bibliothecae catalogus testatur:

> '524 Volumen in quo continetur Arator, idem Fortunatus, ut supra, Porphyrius, Iuvencus, Sedulius, Fortunatus, Aviti episcopus'.
>
> '526 Volumen in quo continentur Iuvencus, Sedulius, Arator, Prosper, quoddam metrum Tertuliani, Cato, Avianus, quedam diverse collectiones ver-

95) G. Fabricius p. 295, Comment. p. 42, Pamelius aliique; de Cypriano cf. Martenius IX p. 1 sqq.

96) Rivinus in Tertulliani opusculis ed. Lips. 1651; Tertulliani ed. Wirceburg. 1781 II p. 723.

97) El. Pinius, Bibl. nov. auctt. eccles. I p. 141 not. p. 172 cui adstipulatur Allixius: putant Genesin idem illud esse poema, quod Gennadius de viris illustr. c. 67 Salviano adsignavit.

98) Iam accedit quod M. Hertzius Cyprianea carmina frustulis Horatianis repleta invenit (Analectorum ad carminum Horatianorum historiam part. IV p. 23 sq. 1880), Avitianis paucissima Horatiana inspersa sunt.

99) In Prolegomenis ad Iuvencum § 17 p. 11 ait: 'Quod attinet ad carmen in Genesin, quoniam a multis Iuvenci opus dicitur, referendum illud est inter opera Iuvenci dubia, et mea quidem sententia inter supposititia: cuius rei non aliud magis efficax argumentum a me proferri potest, quam ipsa contentio huius poematis cum Historia evangelica' (cf. cap. 25 not. 220) qua de re nuper optime disseruit A. Ebert, Lit. d. Mittelalters I p. 114—116, L. Schwabe in Teuffelii Gesch. d. röm. Litt.[4] § 403, 5.

100) Cf. Pitra p. XL—XLV, Addenda p. 569.

101) Eam vitam cum alii tum Bollandistae ediderunt in Actis Sanctorum 27 Aug. VI p. 64—83, ubi conf. cap. V not. 40 p. 73, not. 46 p. 74 atque testamentum Caesarii p. 62 col. 2 E. praeterea vid. Guil. Cavei SS. eccles. historia litteraria ed. noviss. Basil. 1741, t. I 524; Casim. Oudini, Commentarius de SS. eccles. antiquis Basil. 1722, t. I 1434 sq.

suum diversorum actorum, libri Archini episcopi, ars Isidori de grammatica et de disciplinis aliarum artium'.

'560 Volumen in quo continentur libri Sedulii et Alchimi Aviti'.

Horum poetarum opera non eo demum tempore, quo conditum est coenobium Cluniacense consociabantur: prisca ea fuit coniunctio. Nam in uno vel paucis libris[102] Fortunatum eos legisse coniunctos veri est simile (atque vetustior tum esset haec conlectio quam illa, quae Avitum Cyprianum Eugenium continet — modo ab initio Eugenium habuerit —, et fortasse ab ipso Fortunato instituta), quique post eum sacros illos poetas recensuerunt Isidorus, Theodulphus, Alcuinus, quibus accedit Rabanus: nam quis alterum ab altero exscriptum existimet, cum librorum sat magnam copiam praesto fuisse constet[103]?

Fortunatus ait in praefatione librorum de divo Martino:

Primus enim docili distinguens ordine carmen
Maiestatis opus metri canit arte Iuvencus;
Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli,
Paucaque perstrinxit florente Orientius ore
Martyribusque piis sacra haec donaria misit:
Prudens prudenter Prudentius immolat actus:
Stemmate, corde, fide pollet Paulinus et ore;
Sortis apostolicae quae gesta vocantur et actus,
Facundo eloquio vates sulcavit Arator;
Quod sacra explicuit serie genealogus olim,
Alcimus egregio digessit acumine praesul[104].

Isidorus qui, ut patet ex libro de illustribus ecclesiae scriptoribus c. XXIII, nonnisi carmina Aviti habuit, libro usus est, ubi carminis ad Fuscinam titulus cum Sancti Galli libro (vid. infra) consentiebat: 'Avitus episcopus, scientia saecularium[105] litterarum doctissimus, edidit quinque libellos heroico metro compositos: quorum primus est de origine mundi[106], secundus de originali peccato, tertius de sententia dei, quartus de diluvio mundi, quintus de transitu maris rubri. Scripsit et ad Fuscinam sororem de laude virginitatis[107] librum unum pulcherrimo compositum carmine et eleganti epigrammate coaptatum'.

Eidem Isidoro adscribuntur versus in bibliotheca[108], in quibus haec nomina leguntur:

102) Paulini opera, quae a Fortunato et ceteris citantur, cum Aviti epistulis, non cum carminibus coniuncta habet codex Lugdunensis; Fortunati ipsius carminibus Paulini vita Martini addita erat in codice Cluniacensi 525.

103) E. g. inter libros quos Dungalus obtulit beatissimo Columbano (apud Murator. Antiqq. italic. med. aevi III p. 818 sq.) catalogus habet 'Librum Fortunati unum, in quo est Paulinus, Arator, Iuvencus et Cato'. Ibidem ex libris Benedicti presbyteri: 'Iuvenci unum .... Sedulii, Iuvenci et Prosperi ac Prudentii et aliorum versificatorum libri unus'.

104) Fortunatus carmen suum de virginitate VIII 3 Avito auctore fecisse videtur.

105) Al. 'sacrarum'.

106) 'de initio mundi' Aviti codices ω.

107) Sic Aviti cod. *G*.

108) Fabricius bibl. med. et inf. lat. V 317 M. (extant in cod. Vatic. Palat. 276 s. X f. 39v, cf. Reifferscheidius B. P. L. I. 1 291).

Si Maro, si Flaccus, si Naso et Persius horret,
Lucanus si te Papiniusque tedet:
Pareat[109]) eximio dulcis Prudentius ore
Carminibus variis nobilis ille satis.
Perlege facundi studiosum carmen Aviti.
Ecce Iuvencus adest Seduliusque tibi.
Ambo lingua pares, florentes versibus ambo,
Fonte evangelico pocula larga ferunt.

Theodulphus Aurelianensis de libris quos legere solebat v. 11 sqq. (Sirmondi ed. l. IV c. 1, Duemmleri ed. c. XLV p. 543):

Cura decens patrum nec erat postrema piorum,
Quorum sunt subter nomina scripta, vide:
Sedulius, Rutilus, Paulinus, Arator, Avitus
Et Fortunatus tuque Iuvence tonans.
Diversoque potens prudenter promere plura
Metro, o Prudenti, noster et ipse parens.

'Sedulius rutilus' quod cum aliis Arevalus ad Iuvenc. Proll. § 100 p. 46 legit ex Theodulphi v. 91: 'Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli', aperte perversum est. De Rutilio Namatiano quominus cogitemus cum et metrum prohibeat et quod Christianorum erat adversarius (cf. Ebertus II 71 not. 1), mihi potius auctor Porphyrii nomen latine vertisse videtur, qui celebris erat saeculo maxime Carolino — imitabantur eum Iosephus Scottus, Rabanus, Eulogius[110]) — cuiusque carmina in Cluniacensi libro 524 cum Aratore, Iuvenco, Sedulio, Avito, Fortunato legebantur.

Alcimi quoque carminum exemplar fuisse in Eboracensis ecclesiae bibliotheca ab Egberto Alcuini praeceptore condita Alcuinus narrat, ubi sacros recenset poetas in versibus de sanctis Euboricensis ecclesiae v. 1550 sqq. ad a. 778[111]):

Quid quoque Sedulius vel quid canit ipse Iuvencus,
Alcimus[112]) et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus vel quid Lactantius edunt[113]).

Rabanus de clericorum institutione l. III c. 18[114]). Quamobrem non est spernenda haec quamvis gentilibus communis (metrica) ratio, sed quantum satis est perdiscenda, quia utique multi evangelici viri insignes libros hac arte condiderunt et deo placere per id satagerunt, ut fuit Iuvencus, Sedulius, Arator, Alcimus, Clemens, Paulinus et Fortunatus et caeteri multi.

Non unum puto codicem Aviti vidit Rabanus: at inter eos quos vidit fuit unus aliquis Laurishamensis familiae. Nam hymnum suum dicendum in Pascha domini[115]) ad Cy-

109) 'Par eat' Fabricius.

110) De Iosepho vid. E. Duemmlerus, Poetae latini aevi Carolini I 1 p. 149—159, de Rabano Ebertus II 142 not. 3, de Eulogio idem II 301 not. 3.

111) Monumenta Alcuiniana a Philippo Iaffeo praeparata ediderunt Wattenbach et Duemmler p. 129. Poetae latini aevi Carolini rec. E. Duemmler I 1 p. 204.

112) 'Alcuinus' edd. et cod. Cantabr., emend. Frobenius.

113) Aperte significatur liber qualis vel fuit Trevirensis Brouweri vel est Parisinus lat. 13048, in quo Fortunati carminibus interpositum est Lactantii de ave Phoenice carmen.

114) Opera t. I p. 396, ed. Mignius Patrol. curs. t. 107.

115) Rabani opp. ed. Mignius t. 112 p. 1655.

priani metri in Exodum c. 15 exemplar conposuit; neque enim credo solum Bedae locum, quem supra adscripsi ex Metr. I 17, potuisse eum ad imitandum permovere[116].

Liceat his adiungere Godelbertum presbyterum, qui temporibus Anastasii c. a. 500 historiam a mundo condito usque ad natalitia salvatoris scripsisse fertur metro heroico (Allegoriae scripturarum libros IIII) imitatus Aviti studium, ut ait Sigebertus de scriptt. eccles. c. 23 quem sequuntur Trithemius de scriptt. eccles. n. 198, P. Leyserus p. 73, Fabricius III 67.

Nescio an ille Wandalberti Prumiensis[117] (n. a. 813) carmen aliquod iam deperditum ita significaverit per errorem. Iuvencum, Aratorem, Prudentium is laudat in Martyrologio; Avitum non laudatum tamen sequi potuit.

Ex libris Cluniacensibus quos nominavi unus ad nostra venit tempora. Est is
L codex Lugduno-Batavus Voss. lat. Q 86 membr. s. VIIII (P. Colomesi catalogus codd. Vossianorum n. 143) decurtatus quidem, nam abrepti sunt qui olim initium faciebant Iuvencus et Sedulius, Avitianorum tamen librorum multo praestantissimus. Haec autem continet:

f. 1—63 Arator (Moenibus undosis — Et tenet aeternam socialis gratia palmam. Aratoris subdiaconi sc̄ae ecclesiae (romanę *al. ss.*) historię apostolicae explicit liber II. In nomine patris et filii — in aethere regredientem. Explicit f. 1—41ᵛ *paginas habent 16 versuum. f.* 42ʳ—63 *versuum 52.*

f. 63ᵛ—79ʳ Prosperi epigrammata (Incipit praef̄. lib̄. epigrammatorū. Dum sacris mentem — Crescere non cupiens perdit adepta tenens. EXPLICIT EPIGRA MATV̄).

f. 79ᵛ Hymnus Sedulii cum figura epanalesi INCIPIT (Cantemus socii domino cantemus honorem etc.).

f. 81ʳ Inc̄p Ambrosianum ipsius Sedulii (A solis ortu cardine adusque terrae limitem etc.).

f. 81ᵛ In χp̄i nomine inc̄p dictatus Tertuli/ani metrica arte constrictus inprimis de incendio sodomorum *duabus columnis; cf. L. Muellerus, Mus. Rhen. XXII 529.*

f. 83ʳ col. 1 *ima:* de sodomis explicitum. de IONA *duabus columnis.*

f. 84ʳ col. 1 — 85ᵛ col. 1 de IONA explicitum. finit. incipit liber Catonis etc.

f. 86ʳ (col. 1 — 91ᵛ col. 2 Dictatus Theod^osi^ op^ti^me (*est* Avianus). Sequuntur usque ad f. 111ʳ Anthologiae carmina (*Ries. n. 592—479*) et excerpta ex Martiale (*contulerunt Naekius 1826, Schneidewinus 1840, Boeckingius 1845, nuper L. Muellerus, Riesius qui de codice dixit Anthol. praef. I p. XXXVIII sqq.*).

f. 111ᵛ col. 2 incipit versus sapientium etc.

116)
Cantemus domino deoque nostro
Fratres unanimes probas verenter
Laudes ex animo pio canentes,
Nunc paschalia festa cum tenemus;
Surrexit quia Christus a sepulcro
Collaetetur homo choro angelorum.
. . . .
Qui sicut populum tulit priorem
Per rubrum mare hoste ibi interempto,
Sic baptismate nosque liberavit
Submerso sabulo unda passionis.

117) Cf. E. Duemmlerus in Neues Archiv IV 305.

f. 114r col. 1 de singulis libris Vergilii Aeneidos (Primus habet etc.).
col. 2 versus Siville.
f. 114v versus XII sapientium.
f. 116r de pedibus lib̄ IIII (Pes est pondius etc., *Anthol. Ries. n. 480, subdita sunt haec verba:* AROS^FL TREOM'. ELIAE.
f. 116r Alchimus.
f. 145r—150v incip̄ ars isidori epi de grammatica (*abrumpitur his verbis:* unde non oportet in carmine has syllabas quodlibet excedere nomen).

TERTII ORDINIS LIBRI.

Memorabilis liber est Vaticanus Reginae 2078 olim Petavianus s. VIIII—X *R*
quem descripsit Arevalus ad Prudentium 4, 78; Reifferscheidius, Bibliotheca Patrum Latinorum Italica I 319—324; E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 142—145 et Poetarum latinorum aevi Carolini tomo I p. 393 sqq., excussit Mauius a. 1879.

Post Theodulphi versus biblicos Avitus sequitur f. 2v—58r. Hunc excipiunt Prudentii Psychomachia, Ars Capri et Agroetii, Aldhelmi carmina. Cato, Carolini aevi carmina (Hibernici exulis, Epitaphia) Aldhelmi et Simphosii aenigmata, Eugenii minora carmina, iterumque aevi Carolini versus a Bernowino potissimum facti ut videtur. Inmixta sunt alia, quae habentur in Anthologia latina.

In fine sexti libri leguntur tres versiculi:

ALCIMVS HEC LVBRICO TEXIT QVE CARMINA VERSV,
BINIS IAM BREVIBVS, SED SENA VOLVMINA, PINNIS
CONSCRIPSI EN CELERIS DENO SVB LVMINE SOLIS.

Rectius hic leguntur, quam in omnibus aliis libris, ubi falso ad ipsum Alcimum referuntur — nam TEXI scribitur vulgo — sed non ita recte, ut autographam subscriptionem agnoscas: nam in codice est ALTIMVS, et pro LVBRICO reponendum erit LVDICRO, et falso distinguitur DENOS VB[118]. Scatet codex ingenti multitudine vitiorum, quae commisit librarius, non solum in eis partibus quas descripsit Duemmlerus, sed etiam in Alcimo: sed praeter has scripturae mendas, quae scribentis oscitantiae debentur[119]), sexcenties mutatum habes textum coniectura quamvis prava: qua grassabatur, qui exemplaris lectu difficillimi evanidas ut patet non raro litteras et syllabas interpretari ingenio, atque celeriter interpretari et raptim, coactus erat. Verum is non fuit librarius Vaticanus, sed ille ipse, qui versiculos istos subiecit. Ilis autem propagatorem se fatetur librorum paene omnium qui Avitum solum separatumque ab ceteris sacris poetis continent.

Cognatus est cum libro *R* codex Laurentianus pl. XXXIII cod. 20 membr. *F*
s. X, qui unum Avitum continet, vid. Bandinius II 103 sq., Reifferscheidius, Bibliotheca Patrum Latinorum Italica II 280 sq. Magna cum cura scriptum dicit G. Meynckius, qui librum contulit mense Octobri 1879. Ipse librarius saepe correxit atque in margine et inter lineas addidit glossas. Alia manus s. XII pallidiore atramento priores quin-

118) Casui tribuo, quod versiculi tres ab litteris *A B C* incipiunt septenosque habeant voces atque septenas et tricenas litteras.

119) Correctus est textus non solum ab ipso librario (m. 1), sed tribus aliis manibus, quarum una nigro, fulvo altera, tertia flavo atramento est usa; multa tamen non satis certo uni ex his tribus poterant tribui.

que libros correctionibus temptavit, in sexto libro paucas tantum glossas adiecit. Diversa ab ea manus in quinto libro quaedam addidit in margine.

De patria libri non constat. Vt orthographica, ita pravas illas libri *R* emendationes plerumque exhibet, maxime libro IIII: accedunt alia multa vitia, quae partim librario partim exemplari quod descripsit debentur.

Desiderantur sexti libri ultimi versus 569—666; non tamen prorsus interierunt; nam cod. Monacensis lat. 756 (Victorianus) chart. fol. s. XV fol. 182—184 Petri Criniti manu a. 1500 scriptus exhibet 'Excerpta ex cod. antiquissimo Aviti poetae'. Sunt autem ipsi illi versus, qui in Laurentiano interierunt 569—666: atque contextus eundem prae se fert colorem, quem habet totus Laurentianus: accedit subscriptio, quae eandem quam contextus cum sequioribus libris cognationem prodit.

K Sperabam Gratianopoli ex thesauris Maioris Carthusiae egregium aliquod subsidium me nancturum: ea tamen spe deceptus sum: nam praeter eum librum, quem Haenelius p. 168 recenset 'Aviti versus de laude castitatis: olim bibl. Carthusian. c. 95 s. XII membr. 4°', nihil ibi extat quod ad nostrum pertineat; neque hic sextus liber Aviti totus atque integer: desunt vv. 1—106. Continet enim hic codex (olim signatus 401 et 219 et Y, vel Y/401) tantum quaterniones XX—XXIII; adnotaturque in fronte libri initium huius fragmenti inveniri in codice 49. 195 (scil. Carthusiensium) nunc deperdito. Alcimum sequuntur: 'Meditationes Guigonis prioris Cartusiae' et Boetii quinque opuscula sacra (eodem ordine quo a me edita sunt, sed liber contra Eutychen et Nestorium non integer). Neque magni pretii est liber: nam Vaticani et Laurentiani textum depravatum propriis mutationibus continet.

In conspectum hic proferam Exempla poetarum a diversis conlecta, quae Alcimi sive veri sive spurii versiculos exhibent. Et ea quidem, quae ex codice Vaticano Reginae 215 s. VIII ex. vel VIIII (quem non describit Reifferscheidius) edidit H. Keilius (Index scholarum aest. a. 1872 [120]), Mico Centulensis monasterii s. VIIII civis, de quo praeter alios optime egit E. Duemmlerus, Neues Archiv IV 516, non conlegisse quidem, sed in suum usum convertisse videtur: in utraque autem conlectione Cypriani versus citantur, omisso poetae nomine in Vaticano, addito Alchimi primo et alteri apud Miconem. Sunt autem hi:

196 His actis cynomya fluit quae musca canina
190 Protenus adscribit vatis populoque viritim
191 Saffirus hanc sequitur cum qua carbunculus ardet.

Leguntur apud Cyprianum Exod. 340, Iosua 105, Exod. 1157.

In ipso illo codice Vaticano, quem S. Marii Forcalqueriensis (Galliae meridionalis) olim fuisse ex rubris litteris 'Sancti Mar....' initio libri servatis coniecit Arevalus ad Isidori opp. II p. 304, interiectis minoribus carminibus [121]) sequuntur f. 129r Ex-

120) Codicibus ab H. Keilio laudatis addendus est Parisinus 1928, quem inspexit Ch. Thurot, Notices et Extraits XXII 2 p. 424: 'Il commence par Perseverat. Post manes tumulum quae perseverat Marcialis. Il finit par Zizania. De satione dei Zizania fulsit amara. Fortunatus'. (hic etiam apud Miconem legitur). Inest v. 58 Keil. addito nomine 'Sophocles' (cf. Keilium p. IV), Statii Achilleidis v. 419 addito nomine 'Achilles'. 'Et vitam insignem laudamus Socratis arte. Rufinus. V. C.' praeterea Avitus et Alcuinus laudantur.

121) Anth. lat. 488, Versus de palmis (psalmis), Anth. lat. 489. 490.

empla' Ex libris Alchimi Aviti (sunt triginta). Iuvenci presbyteri (septem) Furtunati presbyteri (duodecim, quorum primus: Fortior adriacas nec padus intrat aquas CATLC adrĭacās), quos omisit H. Keilius. Eos qui ibi Aviti vel sunt vel dicuntur, benevolentia A. Maui descriptos hic habeto:

'Ex libris Alchimi Aviti.

Sereni 3	Tuque potens artus reduces qui tradere vitas	Rèducēs
9	Huc ades et quicquid cupido michi sepe locutus	Cŭpĭdō
150 (155)	Cigneos adipes claro miscere lieo	Cīgnēōs Lĭēō
210 (214)	Seu fel perdicis equo cum pondere mellis	Pĕrdīcĭs
260 (264)	Et nondum extincti moreretur lingua diserti	Disērtī
331 (335)	Que ciato diluta garimandesque bibesque	Dīlūtá
400 (404)	Persicum huic potum e nuce dabitur interiore	Pērsĭcum
408 (412)	Sive meraea potens seu ros cum pane marinus	Mĕrācă
435 (439)	Atque poma macidon creteis misit ab horis	Crētēīs
459 (463)	Fertur amiedalinae sucus nucis esse bibendum	Ămīcdalīnāe
474 (478)	Heminis tribus in limpham validam coque rutam	Hēmīnīs
583 (588)	Aut ederae sucum aut lacrimosi trita sinapi	Sĭnăpī
617 (624)	Diptamnum bibitur cocleae mandantur edules	Édūlēs
639 (646)	Succida lana malos remoratur subdita cursus	Sūccĭda
772 (779)	Cum vino veteri sic contractos perline nervos	Pērlĭnĕ
Aviti I 62	Astra notet caelique vias ac sidera norit	Nòtĕt
II 240	Et sic orsa loqui semesum namque gerebat	Sēmēsum
367	Nec sicut tonitru crebro cum percitus ether	Tŏnĭtrū Pērcĭtus
III 296	Ille gemens vanum repetita voce precatur	Rĕpètītā
IIII 130	Pressa giganteas tellus produxerit arces	Gĭgāntēās
240	Machina que surgens fluctus supernatet omnes	Sūpērnatèt
438	Vmida massilas tetigerunt frigora sirtes	Māssīlās
441	Non aliter tanais nivibus cum pascitur	Tanăĭs
442	Rifeo de monte ruens inriditur amni	Rīfēō Īnridĭtŭr
517	Parnasi vertex cautem non protulit altam	Părnāsī
631	Saffirus atque virens maculosus cerulus albus	Săffírŭs
V 64	Testor nile tuos et dive vocis anubem	Ănūbem
VI 11	Non hic fallaci tingetur barbitus unda	Bărbĭtus
138	Nam qui diffusam spatio laxante plateam	Plátēam
552	Primum disiuncto quos coepit clausa viritim	Vĭrītīm'

Priora exempla ex codice Laudunensibus simili fluxerunt; Mico demum nomen adposuisse videtur ex codice S. Richarii. Quae secuntur, non ab ipso libri scriptore conlecta esse docet error, quo Aviti nomen Serenianis praefixum est, descripta autem sunt ex codice qui Serenum cum Avito coniunctum habebat[122]. Cuius familiae is fuerit, libri IIII v. 240 indicare videtur: nam 'supernatet' pro 'superenatet' Laurentianus liber habet, eiusdemque libri v. 631 'atque' pro 'que' legitur in Laudunensibus, Vaticano itemque Laurentiano. Laurentiani inde contextum multo priorem esse videmus eo saeculo, quo ipse liber *F* scriptus est.

122) Sereni textus alterius atque deterioris est familiae *B* (cf. Baehrensius P. L. M. vol. III), quae tamen multo superior est aetate Carolina Iacoboque scriba, cuius operae quod unum habemus integrioris textus (*A*) exemplar Turicense debetur.

β A Gallicis libris transeundum ad GERMANICOS (β) non patria solum sed etiam lectionibus, quibus corrigebantur priorum librariorum vitia et quae vitiosa visa sunt, rationibusque orthographicis seiunctos ab superioribus. Atque primum de Gagneiana editione Avitianorum carminum dicendum videtur, cuius exemplar Gymnasii Carolini quod est Osnabrugae bibliotheca mihi commodavit. Eius titulus hic est:

> Christia|na et docta divi | Alchimi Aviti Viennensis archi|episcopi. & Claudii Marij Victoris | Oratoris Massiliēsis, poēmata, aliaq́3 | non poenitenda. | Per Ioannem Gaigneium[123] Parisi|num Theologū è vetustiss. libra-|riis in lucem asserta, | suoq́3 nitori restituta. | quo|rum catalogum proxima pa|gella indi|cabit. | - | Vaeneunt Lugduni a vin-|centio Portonario. | Cum privilegio Regio ad quadriennium. | 1536[124].

p. 259:

FINIS
excudebat Lugduni Melchior
et Gaspar Trechsel fratres
1536.

Quid conclamatissimo huic Aviti et Victoris editori[125] fuerit subsidii, quae fuerit causa, cur tantopere immutatos horum poetarum libros emiserit, ex ipsius verbis discas infra positis[126].

---

123) Qui Gaigneius scribitur in titulo, in inscriptione carminum suorum Gagneius dicitur.

124) Habentur autem in hoc libro post Praefationem Aviti vita ex Gennadio, Adone, Trithemio atque Epitaphium. Deinde Index materiarum scitu dignissimarum et Erratorum recognitio (hucusque cum titulo 12 folia 8⁰). Alcimi poemata libri VI p. 1—158. Eiusdem Homilia de festi Rogationum institutione p. 159—164. Apostolicae tres ac pietatis plenissimae Romanorum pontificum ad Viennenses episcopos epistolae p. 164 et 165. Cl. M. Victoris De historia Geneseos libri 3 p. 168—249. Eiusdem de perversis suae aetatis moribus lib. quartus ad Salmonem p. 250—254. Ioannis Gagneii Parisini Theologi 1) De sacro Christi corpore in Eucharistia carmen, 2) Hendecasyllabon (sic!) Divo Leufredo sacrum p. 255—259.

125) De Gagneio haec scribit Chr. Daumius ad Thomam Reinesium Kl. Martiis CIↃIↃCLIII (Thomae Reinesii epistolae ad Christianum Daumium, Ienae CIↃIↃCLXX epist. XXXV p. 110): '— si examinaverimus singula quae Gagneius supposuit, ne verbum quidem, nedum versum, commode producere possumus, qui non a Genio Aviti, seculique illius longe absit, manifestissimisque indiciis, quorum Glossario in Alcimum non exiguam farraginem σὺν Θεῷ producturus sum, novitatem monstret et cum caeterorum Gagneianorum Carminum conspiret indole. Sunt in genuino Alcimo multa alibi non lecta, aut saltem aput συγχρόνους exstantia, ideoque quod florentis aevi non essent, a temerario hac in parte et inconsulto Correctore (qualis et Ingolstadiensis Galteri Editor fuit) expuncta'. Quae exemplis satis multis vir doctus probat.

126) Divione agente mihi . . . indicavit . . . Panagius Hocedius abbas Honecurtius . . . esse in antiquo coenobio quod divo benigno sacrum est, vetustissimam librariam bonorum librorum ut existimabat refertissimam. Adductus ego . . . loci illius subpraefectum (ipsi priorem appellant) adeo fratrem Antonium a medio ponte. Peto et impetro . . . inspiciendae librariae copiam ut faciat, quo ego comitante illo quum pervenissem et ille per immodicum pulverem et situm ab evolvenda libraria dehortaretur, conieci statim latitare posse preciosam aliquam in vili pulvere drachmam, nec vanus augur. Nam praeterquam quod supra triginta pietatis et eruditionis plena illic volumina reperi nobis adhuc incognita, offendi poemata Divi Alchimi Aviti Viennensis archiepi . . . cogitavi apud me extare forsan apud Viennenses multo plura tanti viri opuscula . . . Igitur Petrum Palmerium . . . Viennensem archiepiscopum . . . Is . . nihil prius duxit quam meam operam sua diligentia adiuvare. Summa igitur diligentia inspectis librariis omnibus nihil e tanti viri lucubrationibus praeter cuiusdam homiliae fragmenta reperimus . . . Enimvero quum diu asservaret in scriniis . . . apostolicas tres Romanorum pontificum ad episcopos Viennenses epistolas, in publicum mihi dedit proponendas . . . . Acceptis itaque his a Viennensi archiepo divitiis Lugdunum reversus, quum in praelo versaretur Alchimus, audivi in insula Barbarensi insignem esse librariam, nec fallax rumor. Profectus enim eo loci et in bibliothecam admissus supra viginti insignioris monetae ac purioris metalli statuas reperi: tum vero victoris cuiusdam nobilis monimentum egregium. Is est Claudii Marii Victoris oratoris Massiliensis in genesim commentarius . . . existimavi non parum rei literariae profuturum, si eadem opera uterque in lucem exiret. Nemo vero crediderit quam in restituendis illis

Ex Divionensis S. Benigni bibliotheca Montefalconius p. 1284 Avitum non adfert. Igitur aut eo ipso tempore, quo describendum curavit librum Gagneus, deperditus est aut turbis ecclesiasticis, quibus non multo post Galliae bibliothecae vastabantur, evanuit.

Hunc in locum reiciendum putavi librum, quod eis in lectionibus, quibus ab editoris correctionibus atque supplementis liberum textum arguit ceterorum codicum conlatio, summam cum Sangallensibus cognationem prae se fert, quibus tamen, quantum ex Gagnei verbis conicitur, multo fuit vetustior, ut hos ex illo fluxisse veri fiat simile. Hanc autem familiam ex turbato et vitiato *RF* familiae contextu, quem nescio quis coniectura emendare conatus est, repetendam esse lectiones textui meo subditae satis indicabunt[127].

Ceteri omnes quos in hoc ordine recensebimus libri derivati sunt ex codicibus Sancti Galli (*G*, *g*) 197 et 198 s. VIIII et X[128]. In altero est Dictys s. VIIII—X. *Gg*
Epistulae Pauli et Senecae s. XIII, Dares s. X, Avitus s. VIIII, Columbani monosticha s. X, Thietholfi, Salomonis, Waldrammi versus, Iuvencus et Sedulius s. X. Alter qui unius Aviti libros habet cum Columbano, descriptus est ex priore: utilis autem erat, cum in illo excidisset quaternio X i. sexti libri vv. 96—101. Hunc alterum designari Weidmannus[129]) dicit vetere catalogo s. VIIII: 'Metrum Alcimi Aviti epi. libri VII in vol. I'. Ex eodem libro 197, quod ostendit e. g. quarti libri v. 255, descriptus est s. X fortasse Vdalrici episcopi (923—973) temporibus (nam Augustanis cum S. Galli monachis artissima erat per eos annos coniunctio) liber olim Augustanus monasterii *D*
SS. Vdalrici et Afrae (cuius bibliothecae est numerus 118 ni fallor, qui legitur f. 1): postea fuit V. E. Loescheri, cuius ex bibliotheca Henr. Ionath. Clodius redemit, nunc possidet bibliotheca regia Dresdensis (*D*). Solum Avitum continet, cuius liber VI non integer est: abrumpitur VI 98: 'Def. complura' Loescheri manus adscripsit. Supersunt 71 foll. in 8°. Ex Augustano autem nisi omnia fallunt derivatus est codex

---

laborandum mihi fuerit codices nacto tum vetustate exesos, tum inerti et imperita exscriptorum ignavia depravatos, quos tandem plus mille locis restitutos, ac quingentis paene versibus immutatos sub tuae maiestatis patrocinium, Francisce Rex Christianissime abire sinimus .... Lugduni anno 1536 Idibus Martiis. — *Porro in praefatione ad Marium Victorem p. 166 haec dicit:* incidit in manus nostras ex eius loci vetusta, sed ante annos aliquot depeculata libraria, poema doctum et elegans quatuor libris distinctum historiam libri Geneseως ad vigesimum usque caput persequens, Claudii Marii victoris Massiliensis oratoris titulo insignitum ... Tot vero partim vetustatis iniuria, partim eius qui descripserat incuria mendis liber scatebat, ut nullum plane descriptorem liber invenire potuerit. Itaque quum illi describendo animum manúmque coactus adiecissem, necesse habui divinare plerisque in locis magis quam legere. Nam quum vix locis non paucis literarum superessent vestigia, multa etiam sic descriptoris culpa immutata essent, ut ne sensum quidem ullum subodorari possemus nobis ex ipsis, quod potuimus ex sacris bibliis et Geneseως historia mutuati: qualicumque nostra Minerva temporis iniuriam descriptorumque sarcire curavimus inertiam. Quae autem ab historica Geneseως serie remotiora erant (ut plerumque non inepte autor digreditur) ea locis aliquot compulsi omisimus ..... alioqui quae ad rem faciebant, et ad historiae pertinebant narrationem, si quando cariosa monimenta legendi neque locus daretur neque facultas, factis de integro versibus aliquot proxime ad scripturae sancte ordinem restituere conati sumus, si quando emendatiorem nacti erimus codicem integrum autorem reddituri. Horum te lector optime admonitum voluimus, ne nos temere autorem aut mutilasse crederes aut immutasse.

127) Libri β prologum non habent — abreptus erat in libro unde originem traxerunt. — Quod tamen Viennensis episcopus dicitur auctor, hoc non nisi is potuit addere, qui sive Lugduno oriundus sive Vienna aliunde novisset auctorem. — Habuit autem archetypus ordinis β traditam libro Leidensi tabulam, quae deest in *R*.

128) Vid. Scherrer, Verzeichniss der Handschriften der Stiftsbibliothek von St. Gallen p. 72—74.

129) Weidmann, Geschichte der Stiftsbibliothek St. Gallen p. 392.

V Vindobonensis 391 Endl. (Tabularum 261/*R* 2132) (*V*) foliorum 75 in 4°, incertae originis, s. X scriptus Denisio et Endlichero arbitris, s. XI adscriptus rectius ab H. Hoffmanno Fallerslebensi p. 387, quem sequuntur Tabularum auctores. Continet solum Avitum. Libros *GDV* totos excussi.

Hac data occasione error castigandus est, qui antiquissimo natus tempore ad nostra usque manavit tempora. Notkerus enim Balbulus de interpretibus divinarum scripturarum agens c. 7 (B. Pezius, Thesaurus Anecdotorum t. I August. Vind. 1721 fol. p. 9: I. A. Fabricius, Bibl. med. et inf. latinitatis t. V p. 313) 'Si vero, ait, etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariae gentilium fabulae, sed habes in Christianitate prudentissimum Prudentium . . . Alcwinus (Alcimus *Fabricius*) vero nomine Avitus licet historiam Geneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra (Heptateuchum *Fabricius interpretatur*) dulcissimo carmine decantavit et pulcherrimum librum de virginitate ad sororem suam descripsit, et alium de institutione mortalium (*al.* moralium), pro quo tu legisti Catonianum: sed quantocius facito tuum esse. Iuveneum et Sedulum (*Fabr.* Sedulium) Oratorem (*lego* Aratorem) Hymnosque Ambrosianos scio quia iam memoriae commendasti'. Ad haec verba Fabricius in nota monet: 'Hoc Aviti poema, quantum memini, hodie non exstat' eiusdemque sententiae est auctor Historiae litt. Franc. III 137. At enim poema quidem exstat, poetae nomen evanuit. Notkerus enim procul dubio ipsa illa Praecepta vivendi intellegit, quae in Sangallensibus libris Aviti carminibus subiciuntur. Titulus ibi est qui in aliis libris: INCIPIT LIBELLVS CVIVSDAM SAPIENTIS ET VT FERTVR BEATI COLVMBANI. Ita est, est libellus 'cuiusdam sapientis', poetae nomen in oblivionem dudum venerat: pro auctore postea habitus est operis quod praecedebat auctor: sic Lucano Orestis tragoedia, sic Statio Oedipi querimonia, sic aliis alia attribuebantur. Sic mox Avitus, mox Columbanus praecepta illa scripsisse putatus est, quae utique ab alterius, Alcimi dico, ingenio prorsus abhorrebant. At certa, obicies, res est de praeceptorum auctore; nam Lupus Ferrariae abbas ep. XX ad Altuinum data (Lupi epp. ed. Baluzius p. 40): 'In versibus, inquit, moralibus, quos Alcuinus dicitur edidisse, statera sic posita est: Non tibi sit modius duplex nec statera duplex' (est autem praeceptorum v. 88), eamque auctoritatem secutus recte inter Alcuiniana carmen recepit E. Duemmlerus[130]. Rectius ego contendo eundem statuisse antea, cum Frobenium secutus removendum esse ex Alcuinianis putaret (Neues Archiv IV 138). Lupi ego quoque auctoritatem libenter amplecterer: sed hac in re nihil moramur. Nam si magistrum suum Alcuinum significare voluisset, non nudo extulisset nomine: at scripsit ille: 'quos Alcimus dicitur edidisse': nempe Notkeriani erroris consors est; Alcimi autem et Alcuini nomen quam facile potuerint commutari, quam saepe commutata sint, praeter ipsius Notkeri locum qualis est in ed. Peziana pauca alia exempla satis docent: sic cod. Bernensis 394 s. X f. 225^{v} 'Alcuini Aviti homelia de rogationibus'; contra 'Alcimi ex libris Augustini de trinitate'. Catalogus codd. Casinensium ad Paulum II transmissus (A. Maius, Spicileg. Rom. V 222). 'Carmina et dictamina Alchuini de Veteri et novo testamento' titulus est codicis Tegernseensis s. XV, si recte memini, scriptus; sic 'Alcuini carmina'

130) Poetae latini aevi Carolini I 1 p. 275 sqq. cf. p. 161.

Aviti codex Vindobonensis 2132 habere dicitur a Graffio Diut. III 186. Alcuino autem, qui s. VIII ad finem vergente in Franciam venit, antiquius esse carmen ipse ille versus quem Lupus laudat ostendit. Nam is in Exemplis poetarum Vaticanis legitur (v. 804), quae poetarum Eugenio Toletano (ob. a 657) minorum versiculos non habere videntur (eius autem ex Hexamero v. 210 sumptus est versus Dracontianus, qui sine auctoris nomine profertur 193).

Bavarici libri, ad quos transeo, alteram ordinis β classem constituunt interpolatam adscitis ordinis α libris maximeque eius classis ad quam pertinet *F*[131].

Monacensis lat. 330 membr. 4°. s. XI et X. 75 fol. Ex codd. veteris bibliothecae electoralis Monacensis. Fol. 1 s. XI Alcimi Aviti Viennensis episcopi libri (carmina) numero VI. f. 60 s. X Persii satirae cum Cornuti conmento; cf. ed. O. Iahnii p. CCIV, ubi codicis aetas non recte indicata est. Additi sunt in extremo folio (eadem manu scripti) octo versus remedium ut crines renascantur continentes, quos edidi Mus. Rhen. XXXII p. 531. Ex cod. Vercellensi LVIII 39 s. X ediderat Reifferscheidius. Bibl. Patr. Lat. Ital. II 2 p. 212 et multo ante Du Cangius v. cima ex cod. Canonum Chauveliniano s. X. Totum contuli. *M*

Monacensis lat. 493 membr. 4°. s. XII. 61 fol. Ex electorali bibl. utriusque Bavariae ducum, olim liber H. Schedelii. Fol. 1 Alcimi Aviti Viennensis episcopi carminum libri VI descripti ex cod. 330; contuli librum I[132]. f. 60 Elegia de Philomela (Riesii, Anthol. lat. Ries. n. 762). f. 61 Ad quendam amicum. Inc. 'Quot caelum retinet stellas quot terra lapillos'. Sunt 6 hexametri; f. 61^b De variis bestiarum vocibus. Inc. 'Apes bombilant vel bombizant'; vid. de omnibus his Mus. Rhen. l. l. p. 527—531. *M*[1]

Monacensis lat. 14420 (Ratisbonensis S. Emmerami E, 43) membr. in 4° mai. s. VIIII (f. 1—54) et s. XII. 199 fol. Fol. 1—20 Bedae lib. de arte metrica, item de schematibus et tropis. f. 21—36 Pauca de metrica ratione ex multis grammaticorum libris excerpta. f. 37—54 Idem II libri Bedae qui supra f. 1—20. f. 55 Divisiones super Boetium de consolatione philosophiae. f. 66—72 Quaestiones in Donatum de VIII partibus orationis. f. 73—78 Glossae in Statii Thebaidem. f. 79—144 Com- *E*

---

131) Ab ordine *GDV* ordo *MEB* discedit e. g. II 161, ubi altera paragraphum habet, altera omittit, illa 'Hic', haec 'Sic' legit. *M* non raro lectiones Leidenses habet; *E* habet secundae manus codicis *M* lectiones atque cum hoc consentit in paragraphis, non omittit VI 502 qui desideratur in *M*, ante VI 500 paragraphum in *M* omissum ponit cum *GV*. Vbi *M* lectiones ordinis α vel Leidenses habet, *E* plerumque dissentit, ipse non raro librum *F* sequitur, ita ut si quando lectio *F* in hoc codice obviam fit, statim plura eius generis occurrant, inprimis libro II a v. 300 (ut 315 lingua, 320 putant). *B* non raro cum Leidensi consentit, aliquotiens singulares lectiones habet; in libro II cum glossis et variantibus lectionibus in *M* suprascriptis convenit. *T* consentit cum *GgV*, *X* cum *E*; sed mox mutatis partibus *T* cum *M*[1]*E*, *X* cum *GVM*[2] consociantur (ut VI 289 *X* erugine, *T* rubigine), postremo alter tendit cum altero.

132) Praefixum est hoc carmen s. XV ex.:

Alcimus in lucem nunc prodeo sydere dextro.
  Conditus en latui secula dena quidem.
Quae nam sit cecini mundi melioris origo.
  Et quo flagitio primus adam cecidit (cecinit *codex*).
Iusta dei patris que sit sentencia lata.
  Dextera cur christi diluvium peperit.
Transitus et pelagi rubri narratur abunde
  Atque placens summo candida virginitas.

mentarius in Terentii comoedias. f. 145—148 Glose Sedulii (ad opus paschale). f. 149—161 Virgilii Bucolica. f. 162—193r Alcimi Aviti poematum de mosaicae historiae gestis libri V. f. 193—199 Eiusdem poematum liber VI de consolatoria laude castitatis. Contuli totum[133].

B Monacensis lat. 4652 (Bened. 152) membr. misc. 8°. s. XII—XIIII. 117 fol. Fol. 1 (s. XII Halmio indice, mihi s. XI scriptus videbatur): (Alcimi Aviti) Poematum lib. I—III v. 406: contuli librum primum. f. 29 (s. XIII XIIII) Palpanista Bernhardi (Geistensis). Libro in fine mutilo desunt 29 extremi versus: cf. Leyser p. 2001 (1101). f. 47 (s. XIII) Liber Aviani poetae (Novus Avianus). Inc. 'Huc precor invito cum musis phoebe venito' *etc.* edidit Aemilius Grossius in programmate collegii Fridericiani Regiomont. a. 1868. f. 61 'Liber Catonis' (Novus Cato Martini) s. XIII ab eadem manu quae Avianum scripsit. f. 65—117 (s. XIIII) Varia ad logicam pertinentia, inter quae f. 104—116 Introductoria dialecticae. De toto codice nostro post Docenium (vid. Aretinus, Beiträge IX 1235 sqq.) et alios diligentissime disputavit idem Grossius.

T Monacensis lat. 19450 (Tegerns. 1450) membr. in 8°. s. X. 109 fol. Alcimi Viennensis episcopi libri. Desunt in cod. versus libri I 218 usque ad lib. II 120. Contuli libri I quae supersunt et librum VI.

N Monacensis lat. 23480 (cod. mixti n. 480) membr. in 8°. s. XII. 63 fol. Alcimi Aviti poematum lib. I v. 274 — lib. V 552 et lib. VI v. 177—661. Contuli librum VI[134].

Carminum contextum, quem Sirmondus deteriorum librorum lectionibus sexcenties deformatum dederat, ego ex optimis libris Lugdunensi Laudunensibus Vaticano restitui, qui quidem quo cognationis vinculo inter se cohaereant, non liquide adparet: nam ne illud quidem satis constat, utrum *n* ex *N* sit descriptus, ut Pitra censebat Spicil. Solesm. I p. XXXVII (quod non nisi antequam *N* corrigeretur ab incurioso librario potest factum esse), an uterque, quae mea est sententia ex communi fonte sint derivati. Ex his igitur principalibus libris plenam lectionis diversitatem subscripsi, ita tamen ut leviora velut *c* pro *t* atque invicem, *e* pro *ae* (non *ae* pro *e*) posita in *R* non indicarem: in Laurentiano (*F*) qui cum Vaticani sit socius, tamen pauca quaedam cum altero Laudunensi habet communia (vid. subscriptionem prologi prioris et I 124), satis habui diligenter indicare, ubi consentiret cum ceteris vel minutulis in rebus. Tanta enim conlecta est in eo foedissimorum errorem conluvies, ut eis subscriptis taedium movere legentibus puderet.

Alterius ordinis (β) librorum, qui ad exemplar aliquod cum *RF* cognatum recedunt, quamvis nullus omnino sit usus in constituendis auctoris verbis, non vereor ne quis abiciendam eorum memoriam fuisse iudicet: nam cum non nihili intersit indagare, quae fuerint per medii aevi saecula veterum auctorum fata, tum quantum possit ex eorum fatorum cognitione ad proferendam artem criticam profici, quis negaverit? Velut conferendis Gallicanis et Germanicis Aviti libris, qui uno illo S. Gallensis libri vin-

133) Libro *E* cognatus videtur Fuldensis, quo utebatur Zehnerus (ed. Lips. 1604), 'annis abhinc ducentis in membrana vetustissima pulcerrimo literarum ductu exaratus'; cf. VI 534—666 quos versus Zehnerus in commentariis integros ex eo libro descripsit.

134) Praeterea aliquot folia (vier doppelblätter) libri s. XI scripti formae quart., ex quibus olim Schmeller glossas germanicas descripserat ad tertium librum pertinentes, atque fragmentum libri IIII Elias Steinmeyer nuper denuo invenit Monaci, vid. libri infra laudati p. 5 et 770; ego non vidi.

culo inter se coniungantur. quid fuerit discriminis inter Gallorum, quae superior est aetate, atque Germanorum orthographiam, luculento docemur exemplo. Ego vero rem tam late fusam, ut Fabii verbis utar, tam breviter adstrinxi, ut hinc quoque omnem reprehensionem evitasse me sperem.

Neque recentiorum librorum memoria praetermitti debet, si studiorum in Avito conlocatorum pleniorem aliquam notitiam habere volemus[135]. Nominandi igitur

Cracoviensis bibl. Zaluscianae 436 s. XV (Sedulius. Aviti carmina).

Parisinus lat. 8321 s. XV, Arator, Iuvencus, Aviti carmina V.

Gabrielis Naudaei (Doctoris med. et Prioris Artigiae in Lemovicibus) codicem describit Labbeus nova bibl. Paris. 1653 p. 226. Inerant in eo post acta ad Benedictum XIII et Vrbanum VI spectantia Fulgentii fabulae, Sedulii opus paschale, Aviti libri VI (subditis in fine tribus istis versiculis, de quibus egi supra p. LXVII), sequebantur sermo beati Martini de trinitate, Albertini Mussati Eccerinis aliaque opuscula in Italia s. XIIII et XV scripta.

Ex catalogis Vaticanis qui recensentur recentiores libri a Montefalconio, frustra quaesivi: p. 53 Vatican. Reginae Sueciae 1719 'Alani, Aviti vel Matthaei Vindocinensis carmina. Ovidii de remediis amoris. Matthaei Vindocinensis Tobias'. p. 133[d] (Vaticana. Autre catalogue trouvé dans les manuscrits de D. Claude Etiennot): 'Cresconii Breviar. Canonum. Marcellini Comitis Illiriciani Chronic. Ioannis Maxentii Scythae Monachi opera. S. Aviti Archiep. Viennensis opera (an Sirmondianus epistularum is fuit codex?). Leontii Byzantini opuscula. Dracontii Hexameron. Iusti Orgelitani Epī expositio in Cantica. Aretae Caesareae Episcopi explanatio in Apocalypsim. Agapeti Diaconi Paraenesis ad Iustinianum. Zachariae Mitylenensis Epī Syntagma et alia. Facundi Hermianensis defensio trium capitulorum 572. 573. 4276. 1321'.

Prima et antiquissima editio erat Argentinensis Iohannis Adelphi Muelingi[136], qui exemplum manuscriptum a praeceptore suo Philippo Beroaldo Bononiensi acceptum anno MDVII Grueningero imprimendum tradidit.

Vindobonensis 3279 (V 636) s. XIIII (s. XVI Endlicher) Arator. Aviti libri VI (al. m. subscripsit tres istos versiculos: Alcimus — solis). Pseudocypriani carmen de ligno crucis; codex olim Io. Cuspiniani.

Monacensis lat. 24515 s. XVI: Arator, Aviti libri VI cum I. A. Mulingi praefatione.

Berolinensis Theol. lat. Fol. 265 membr. s. XV ex. descriptus est ni fallor ex Argentinensi editione. Subiecti sunt tres isti versiculi; habeo totum olim excussum ab H. Middeldorpfio.

Bruxellensis n. 5254—5267, olim Gemblacensis s. XVI in. (1495—1510, scriptus a Iean Baillini monacho Gemblacensi), Aviti I 14—108: cf. Reiffenberg, Annuaire de la bibl. royale de Belgique 1842 III 152 sq.

135) Eberhardus Betuniensis in Laborinto Avitum non laudat.

136) Sequitur Parisina 1508 et 1510 (Hist. litt. de la France III 140), ed. Coloniensis Martini de Werdena 1509, ed. Lugdunensis Gagnei de qua supra dictum est a. 1536, repetita Parisiis 1545, Basileensis Menradi Moltheri (l. I—V) impressa ab Oporino a. 1545, Georgii Fabricii Poetarum Veterum Ecclesiasticorum opera Christiana Basileae per Ioannem Oporinum 1562. 4°. p. 367—441, Lipsiensis Zehneri 1604. Patrum bibliothecae maximae quae dicuntur aut Gagnei textum habent (velut Bignii Paris. 1589, Coloniensis 1618, Parisiensis 1654) aut Sirmondianum (velut Lugdunensis 1677 et Gallandiana etc.).

Georgius Fabricius habuit codicem manuscriptum, quem communicaverat poeta clarus Michaelus Toxites: is plane convenit cum Menradi Moltheri et Ioannis Adelphi editionibus (G. Fabricii Comment. p. 6).

Capita vel partes carminum, quas non agnoscit *L*, raro habet *N*, frequentiores quidem *n*, sed ut nulla prorsus lex nisi ipsius librarii cernatur libido: ego plerumque cum Sirmondo constitui, cui hac in re plerumque cum *P* convenit, quo in libro numeri quoque praefixi sunt singulis partibus. Cum recentioribus libris Gallicanis cognata est etiam divisio quam sequuntur ordinis β libri, ut tamen multo plures faciant partes; aliter tamen distinguunt priores huius ordinis libri *GDV*, aliter *MBE* interpolati ex ordine α. Ex *RF* ab eo qui contulit nil traditum est de ea re, quam tamen ad studia medii aevi cognoscenda non minoris momenti est quam scholia atque glossae teutonicae exemplaribus adiecta. Atque has quidem ex libris Sangallensibus Vindobonensibus Monacensibus *METN* denuo sollertissime conlectas edidit Elias Steinmeyer in libro: Die althochdeutschen Glossen gesammelt und bearbeitet von Elias Steinmeyer und Eduard Sievers tom. II Berlin 1882 p. 1—5 et 770.

Ne quid omittamus: ex Avito, cuius tam multi codices per Germaniam erant vulgati, multa sine dubio patriae nostrae poetae latini hauserunt, nec tamen quisquam Avitum cum nostris contulit, praeter A. Pannenborgium, qui carminis de bello Saxonico vel de gestis Heinrici IV imperatoris[137] auctorem libro I vv. 11—19 extulisse quaedam ex nostri l. IIII 13 sqq. suspicatus est[138], quamquam mihi fallacia ista vestigia imitationis apparent.

Secutus sum in carminum libris atque in homiliis quantum licebat optimorum librorum orthographiam, levissima quaeque, ubi deserendi erant libri, adnotationi commendans. In epistulis quoniam non obsequendum erat libro Lugdunensi utpote inferiori demum saeculo exarato, tacite correxi quae ubique recurrunt *e* et *ae*, *c* et *t* permutata. genitrix intelligere negligere, epistola soboles adolescens, nichil nichilominus michi: in eis tamen epistulis, ubi Lugdunensis cum aliis libris conferendus erat, ne talia quidem praetermisi. In compositis si cui non satis severe adsimilationem evitavisse videbor, his in rebus quae veterum quoque fuerit inconstantia cogitet. Sirmondianae orthographiae, quam non repetiverat ille ex libris, nullam habui rationem in commentario, atque tacite correximus scripturam eorum opusculorum, quae non scriptis sed inpressis tantum libris debebamus.

Superest ut doctissimos viros memorem qui pro adornanda appendice canonum Epaonensium Lugdunensiumque libros excusserunt. Primum in eis locum obtinet F. Maassenus, cui codices Phillippicos et Amandinum conlatos debeo, W. Schmitzius qui Coloniensem, W. Meyerus qui Diessensem, A. Maiius qui Palatinum et Vaticanum, A. Schoenius qui ceteros Parisinos atque vitae libros contulit.

137) Ed. E. Waitz in Abhandlungen der K. Ges. d. Wissensch. zu Göttingen Bd. 15, Göttingen 1871 histor.-philol. Classe p. 3—86.

138) Forschungen zur deutschen Geschichte XIII 1873 p. 413.

Wratislaviae m. Iulio a. MDCCCLXXXIII.

Rudolfus Peiper.

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

EPISTVLAE HOMILIAE CARMINA.

TABVLA.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI
1 DIALOGI CVM GVNDOBADO REGE VEL LIBRORVM CONTRA ARRIANOS RELIQVIAE.

I.

GREGORIVS TVRONENSIS HISTORIA FRANCORVM II 34.

Cum autem [Gundobadus rex] cognovisset adsertiones haereticorum nihil esse, a sancto Avito episcopo Viennensi, Christum filium dei et spiritum sanctum aequalem patri confessus, clam ut chrismaretur expetiit. Cui ait sacerdos:

Si vere credis, quod nos ipse dominus edocuit, exequere. Ait autem: Si quis me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in caelis. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo, qui est in caelis. Sic et ipsis sanctis ac dilectis suis beatis apostolis, cum de futurae persecutionis temptationibus doceret, insinuavit dicens: Attendite vobis ab hominibus; tradent enim vos in conciliis et in synagogis suis flagellabunt vos et ante reges et praesides stabitis propter me in testimonium illis et gentibus. Tu vero, cum sis rex et a nullo apprehendi formides, seditionem pavescis populi, ne creatorem omnium in publico fatearis. Relinque hanc stultitiam et quod corde te dicis credere, ore profer in plebe. Sic etenim et beatus apostolus ait: Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Sic et propheta ait: Confitebor tibi, domine, in ecclesia magna: in populo gravi laudabo te. Et iterum: Confitebor tibi in populis, domine: psalmum dicam nomini tuo inter gentes. Metuens enim populum, o rex, ignoras, quia satius est, ut populus sequatur fidem tuam, quam tu infirmitati faveas populari? Tu enim es caput populi, non populus caput tuum. Si enim ad bellum proficiscaris, tu praecedis cater-

4 Matth. 10, 32. 33. 9 Matth. 10, 17. 14 Rom. 10, 10. 15 Psalm. 34, 18. 17 Psalm 56, 10.

Vita Aviti c. 1: Hic [b. Avitus] adversus haeresim Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur: scribit enim dialogum haeresim illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei. *Haec omnibus apicibus transcripsit Ado in chronicon sexta aetate (Mignii t. CXXIII p. 105). Vid. fragm. I—III atque adnot. ad fragm. IIII, XII—XIIII et XXVIII s. Duo vel plures videntur libri fuisse.*

vas hostium et illac, quo abieris, subsequuntur. Vnde melius est, ut te praecedente cognoscant veritatem, quam te pereunte permaneant in errore. Nam deus non irridetur: nec enim diligit illum, qui propter terrenum regnum eum non confitetur in saeculo.

Ista ille ratione confusus usque ad exitum vitae suae in hac insania perduravit nec publice aequalitatem trinitatis voluit confiteri.

II.

S. AGOBARDVS EPISCOPVS LVGDVNENSIS LIB. DE IMAGINIBVS SANCTORVM cap. 9.

His ita se habentibus est modus divinae sive angelicae vel etiam humanae gloriae, sicut Alcimus Avitus episcopus Viennensis in dialogo, ubi cum Gundobado rege loquitur, dicit:

Illud tamen, quod ab aequalitate caelestis gloriae patrem et filium perinde ut creaturam angelicam secludentes quandam mihi invidiam illicite supernis virtutibus delati honoris obtenditis dicentes: Ergo et angelis atque archangelis et quaecumque in excelsis sunt, gloriam ferre debemus: licet minime pertineat ad causam, etiam ad praesens non omnino sic renuo, quasi creaturae sublimi atque praestanti gloriam ferre timeamus. Est quippe divinae, est angelicae, est etiam humanae gloriae modus, quem in multis scripturarum locis inveniamus et sanctorum meritis et apicibus regum sine vitio adsentationis adscribi. Quae enim inter homines prima gloria, haec est omnibus sanctis eius et in evangelio dominus dicit, quod nec Salomon in omni gloria sua sic vestitus est, sicut lilii flosculus specie naturali.

III A

S. AGOBARDVS LIB. ADVERSVS LEGEM GVNDOBADI cap. 13.

Temporibus praedicti Gundobadi regis Burgundionum fuit in urbe Vienna sanctus episcopus Avitus nomine, fide catholicus, eloquentia facundissimus, ingenio acerrimus, sacrarum scripturarum expositor suavissimus, litterarum etiam saecularium doctissimus et in metris facillimus, sicut et eius opera testantur: qui cum eodem Gundobado frequenter de fide altercans, et dialogos in praesenti conficiens et epistulis absenti respondens plura et clara ingenii sui et virtutis opera reliquit. Qui ipso Gundobado in sua perfidia perdito successorem eius Sigismundum regem ad fidem catholicam convertit; in cuius conversione recitavit homiliam in populo sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. Quid iste venerandus et sanctus vir saepe dicto Gundobado de supradictis certaminibus responderit, audiat, si placet, benignitas vestra. Cum de his inter utrumque sermo esset et beatus Avitus talia certamina reprehenderet, respondit ei Gundobadus:

Quid est, quod inter regna et gentes vel etiam inter personas saepe singulas dirimendae proeliis causae divino iudicio committuntur et ei maxime parti, cui iustitia competit, victoria succedit?

Ad quod beatus Avitus intulit dicens:

Si divinum, inquam, iudicium regna vel gentes expeterent, illud prius quod scribitur formidarent dicente psalmista: Dissipa gentes, quae bella volunt, et illud diligerent, quod perinde dicitur: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit

2 Galat. 6, 7. 18 Matth. 6, 29. 37 Psalm. 67, 31. 38 Rom. 12, 19.

II—III B *vid. Mignii t. CIIII p. 207, 124, 254.* 14 *cf. fr. XXV.*

dominus. An forte sine telis et gladiis causarum motus aequitas superna non indicat? cum saepe, ut cernimus, pars aut iuste tenens aut iusta deposcens laboret in proeliis et praevaleat iniquae partis vel superior fortitudo vel furtiva subreptio.

III B.

IDEM AGOBARDVS LIB. CONTRA IVDICIVM DEI cap. 6.

Haec pie humiliterque considerantibus apparet non posse caedibus, ferro vel aqua occultas et latentes res inveniri. Nam si possent, ubi essent occulta dei iudicia? Deberet ergo inter catholicos et haereticos tali examine veritas indagari, sicut quidam superbus ac stultus haereticus Gundobadus Burgundionum rex temptabat a beato Avito egregio et orthodoxo praedicatore, qui eius vesaniam sapientissime laudabiliterque repressit atque redarguit.

IIII—XXVII.

Ex libris contra Arrianos.

IIII.

Abraham, Moysen et prophetas non solum salvos, sed et beatissimos esse pronuntio eosque non nisi per Christum salvatos esse convinco dicente in evangeliis ipso domino: Abraham, pater vester, concupivit, ut videret diem meum: vidit et gavisus est. De Moyse: Si crederetis Moysi, utique crederetis et mihi. De me enim ille scripsit. Etiam de prophetis similiter: Quanti prophetae cupierunt videre, quae videtis, et audire, quae auditis? Et alio evangelii loco ipse dominus ista, quae singillatim memoravi, cuncta perstringens: ut impleantur omnia, quae scripta sunt in lege et prophetis et in psalmis de me. Vos porro conicite, utrum crediderint Christum, quos tam manifeste constat scripsisse de Christo. Nam et Paulus apostolus, qui ante ortum Christi salvati sunt, in Christo redemptos exponens sic omnem causam definit: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. Vnde sicut nemo perit nisi per Adam veterem, ita nullus adquiritur nisi per novum.

V.

Quia quid oremus, sicut oportet, nescimus, firmum apud nos debet fixumque teneri, quod quidquid omnipotens non fecerit, restat ut nolit.

12 Ioh. 8, 56. 13 Ioh. 4, 46. 14 Matth. 13, 17. Luc. 10, 24. 16 Luc. 21, 14. 20 Corinth. I 15, 22. 23 Rom. 8, 26.

IIII—XXVIIII (*exceptis* XIII et XIIII) *ex Flori commentariis collegit Sirmondus*, *ubi* ex libris contra Arrianos, *bis* (VI *et* XII) ex epistolis contra Arrianos *inscriptum est*. *Singulares titulos habent XII—XIIII in codice Sancti Galli*, *XXVIII et XXVIIII apud ipsum Florum. Librorum Paulinorum ordinem nisi in his et fr. XXI non deserui.*

IIII *Florus ad Rom. 5, 18.*

V *Florus ad Rom. 8, 26.*

III B 4 ferroue *Mommsenus*

IIII *F = Flori codex. Ante hoc fragmentum legendum fr. VII, subiciendum autem videtur fr. XXVI quod est de ascensione Christi* 11 euangelio *S* (= *Sirmondus*) 13 De Moyse] se *ex* si *pr. corr. F* 16 ista] ita *F* 19 apostolus *supra add. F*

V 23 Quicquid (a *supra*) *minio corr. F* debet apud nos *S*

VI.

O, inquit, altitudo divitiarum sapientiae et scientiae dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae ipsius! Quis enim cognovit sensum domini aut quis consiliarius eius fuit aut quis prior dedit ei, ut retribuatur illi? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula saeculorum. Non ergo altitudo sapientiae et scientiae solius patris, sed dei, in quo et filii adnuitis esse personam. Cuius nec consiliarius quisquam fuit nec sensum ullus scrutator agnovit, quanto minus, qui summo nec augmentum recipienti convicium etiam minorationis intendit? cum ipse apostolus inscrutabilem dei altitudinem pro corporea infirmitate suspiret. Quis autem prior dat deo, ut retribuatur illi, nisi qui dat initium creatori, ut et ipse quasi ab inchoata substantia dei inchoationem sui recuperasse videatur? Vnus hic nempe nominatur, unus exponitur deus. Certe si secus quam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia, si haec, ut vultis, trium sunt, dicite nunc, cui ipsi gloria in saecula saeculorum? Si tribus, quare non ipsis? Si ipsi, cui de tribus? Certe si, ut vultis, tripartita est substantia maiestatis, cur non dixit: ex ipso per alterum in tertio, nisi quatenus nominatus ipse unus in tribus est? De quo et apostolus alio loco: Et ipse est, inquit, ante omnia et omnia in ipso. Porro autem si, ut dixistis, omnia in spiritu sancto constant et ipse est ante omnia, ne post multa esse incipiat, non erit creatura et cum creatura non fuerit, servitium non debebit restatque, ut sit dominus, si non est servus: et qui famulari ratione non colligitur, dominari veritate credatur.

VII.

Libera responsione profiteor, quod deo suorum animos inspirante longe fulget claritas veritatis. Illud namque apostolicum, quod saepe repetitis, sufficit in redemptore cognosci: quia si confitearis dominum Iesum et quia deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Sic tamen ut intellegatur divinitas sua cum patre vitam crucifixo homini reddidisse. Sicut ipse in Iohanne evangelista testatur: Potestatem habeo ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam. Porro nequaquam salvat de homine Christo tantummodo rectum credere, nisi iungas etiam catholico intellectu de divinitate sentire. Nam et Photiniani mortuum ac resuscitatum adserunt Christum. Et quoniam scelestissimas in hoc eorum blasphemias perinde etiam vestrae ut nostrae legis sententia detestatur, si tantummodo adsumptum hominem interisse ac sola patris virtute resuscitatum esse dicitis, quaero, quid in supradictae pestis professionibus arguatis, cum ipse dominus noster, ut legitur, suo nutu suscitet templum ab adversariis dissolutum? Quod certe de quo templo dicatur, in promptu est, cum reparatio templi inter biduum in statum pristinum revertentis resurrectionem dominicae carnis, quam divinitas sua templi vice habitaverat, evidenter exponat. Idem ergo filius dei deus, qui mori non potuit, defunctum hominem suscitavit et templum inimicis manibus dissolutum in unitatem personae solidata rursus divinitati, quam adsumpserat, carne restituit.

1 Rom. 11, 33—36. 16 Coloss. 1, 17. 23 Rom. 10, 9. 25 Ioh. 10, 18. 32 Ioh. 2, 19.

VI *Florus ad Rom. 11, 33.* VII *Florus ad Rom. 14, 23.*

VI *cf. fr. XI. XVIII sq. XXII de trinitate* 6 annuitis *F* 12 quam] qm̄ *F* 19 dominus *scripsi,* deus *FS* 20 familiari *F*
VII *cf. fr. IIII et XXVI* 25 in Iohanne] in *post lineam add.,* Iohanne *in ras. F* 28 fotiniani *F* 29 asserunt *F* scelestissimam — blasphemiam *S* 30 assumptum *F* 31 ac] hac *F*[1] quaeso *S* 37 solid[a]ita *F* 38 assumpserat *F*

VIII.

Dominus maiestatis crucifixus exponitur, cum, si alternae substantiae respicias proprietatem, divina celsitudine ab omnibus crucis contumeliis sequestrata sola suscepti corporis humilitas senserit passionem. Nam postquam deus in Christo mundum reconcilians sibi creaturae, quam adsumpsit, unitus est, significatur plerumque homo per deum deusque per hominem, sicut est illud: Cum venerit filius hominis in maiestate sua, cum maiestatem deo potius quam homini nemo convenire dubitet. Quod et psalmista de deo exponens: Et videbitur, inquit, in maiestate sua. Et Malachias propheta ob dictorum perspicuitatem angelus cognomento de cruciaria domini passione: Si affigit, inquit, homo deum suum, quia vos configitis me? Cum tamen, quod nullus infitiabitur, non deus. sed homo confixus sit.

VIIII.

Nobis autem deus revelavit per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei. Quis enim hominum novit quae in homine sunt. nisi spiritus hominis qui in ipso est? sic et quae in deo sunt, nemo novit nisi spiritus dei. Rogo suppliciter, locum istum utpote illuminati a deo arbitri iudicate: et utrum aequalis sit patri vel filio spiritus sanctus, ex ipsa scientiae suae profunditate perpendite. Nemo novit filium nisi pater neque patrem quis novit nisi filius. Sed quia nec pater nec filius sine spiritu aliquid novit, ideo quae in deo sunt, nemo scit nisi spiritus dei: quia nec spiritus scire aliquid sine patre vel filio potest. Quid est: nemo novit praeter patrem, nemo praeter filium, nemo praeter spiritum sanctum, nisi quia in trinitate praeter unitatem nihil possumus invenire? Legimus alio loco: Qui filium non habet, nec patrem habet. Itemque alio loco: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quod non potest non simul totum haberi, quomodo poterit dividi?

X.

Dicit apostolus, quod oporteat haereses esse. Oportet autem non haereticis, quod sunt, esse, sed catholicis sustinere, quod non sunt. Sicut de Iuda traditore suo dominus dixit: quod bonum fuerat homini illi non nasci. Inde enim ait illi, quia suum nasci illi malum erat, qui tradidit, nobis bonum, ad quos salus ex traditione pervenit.

XI.

Cum apparuissent angeli in terra. clamaverunt: Gloria in excelsis deo. Si pater et filius et spiritus sanctus in excelsis est, bene dicimus: gloria patri et

5 Matth. 25, 31. 7 Psalm. 71, 19. 9 angelus] cf. p. 23, 23. Mal. 3, 8 11 Corinth. 12, 10. 11. 21 Ioh. ep. I 2, 23. 24 Corinth. 11, 9. 26 Matth. 26, 24. 29 Luc. 2, 14.

VIII *Florus ad Corinth. I 2, 8.* VIIII *Florus ad Corinth. I 2, 10.* X *Florus ad Corinth. I 11, 19.* XI *Florus ad Corinth. I 12, 6.*

VIII *hoc et fr. XX ex eadem dialogi parte petita videntur* 4 assumpsit *F* 7 uidebitis *S* 8 crucaria *FS*

VIIII *cf. de divinitate spiritus sancti fr. XII—XIIII* 11 reuelabit *F* 23 quomodo] quo[m][o] *F* 27 a[d]quo[s] *F*

filio et spiritui sancto nec possumus patri sine filio gloriam honoremque dare, cum ipse in evangelio iubeat, ut omnes sic honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et apostolus dicit, quod nemo honorat dominum Iesum nisi in spiritu sancto.

XII—XIIII.

[De divinitate spiritvs sancti.]

XII.

De divinitate spiritus sancti, quem nec factum legimus nec genitum nec creatum, apostolus ait: deus est, deus qui operatur omnia in omnibus. Et eodem loco: Omnia autem haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult. Et Petrus in actibus apostolorum: Quid convenit, inquit, inter vos mentiri spiritui sancto? et post: Non es mentitus hominibus, sed deo. Item alio loco: Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Et alibi: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nos vero spiritum sanctum dicimus a filio et patre procedere.

XIII.

Ipse certe per se dominus spiritum, inquit, veritatis, qui a patre procedit. Enimvero non dicendo processit, sed procedit, non tempus procedentis docuit, sed praeterito futuroque submoto sub interminabilis aeternitate praesentiae virtutem processionis ostendit; ut sicut est proprium spiritui sancto a patre filioque procedere, istud catholica fides, etiamsi renuentibus non persuaserit, in suae tamen disciplinae regula non excedat.

XIIII.

Spiritum sanctum aeque patris et filii esse confiteor eumque a patre vel filio similiter mitti. Quod mecum prolata quoque apostoli sententia videtur adprobasse. Nam legimus: Paraclitus quem mittet pater in nomine meo. Et alio loco: Quem ego mittam vobis a patre. Nec tamen, ut nuper habita conlocutione tractavimus, scinditur una personarum discretione divinitas. Quia si spiritus, ut adquiescitis, a patre filioque vel mittitur vel procedit, non potest missus mittensque misceri et ex quo procedit procedensque confundi.

2 Ioh. 5, 23. 3 Corinth. I 12, 3. 6 Corinth. I 12, 6. 7 Corinth. I 12, 11. 8 Act. 5, 3. 9 Act. 5, 4. 10 Corinth. I 3, 16. 11 Rom. 8, 9. 14 Ioh. 15, 26. 22 Ioh. 14, 26. Ioh. 15, 26.

XII. XIII. XIIII *Baluzius Miscell. 1678 p. 361 ex veteri cod. Sancti Galli nescio quo edidit: excerpta videntur qualia Flori.* XII Sanctus Avitus in illo libro quem de divinitate spiritus sancti contra Gundobadum Arrianum regem scripsit, processionem spiritus sancti a patre et filio ita declarat *Baluzii liber,* Ex epistolis contra Arrianos *Florus ad Corinth. I 12, 6.* XIII *et* XIIII *Florus non dedit.*

XIII. Item Avitus in eodem libro *Baluz.* XIIII. Item Avitus *Baluz.*

XII 6 deus est *om. F* 9 non est *Baluz.* 11 Christi] dei *Baluz.* 12 nos — procedere *non habet F*

XIII 19 excedat *scripsi,* excedit *Baluz.*

XIIII 23 *vid. Avitus in collatione episcoporum et dialogi fr. XVIIII et XXI*

XV.

Quia posueram de evangelio: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra, ut potestatem illam, quam sibi dicebat datam, semper in natura divinitatis suae salvam fuisse monstrarem, commemoravi apostolicum illud, quod de filio dictum est: Cum tradiderit regnum deo patri, cum utique pater nullo tempore sine regno esse potuerit: nec ideo patrem, qui potestatem filio dedit, esse maiorem, cum et ipse filius regnum patri traditurus esse dicatur. Vbi enim quis beneficio aliquid confert, iure censetur maior accipiente qui donat. In divinitate autem, ex qua, quod ineffabiliter filio datur, non est gratia sed natura, restat dantis et accipientis aequalitas.

XVI.

Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc etiam ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, ut sit deus omnia in omnibus. Istud apostolus ab octavi psalmi posuit exemplo. Sic namque scriptum est: Minorasti eum paulo minus ab angelis: omnia subiecisti sub pedibus eius. Ergo eius pedibus omnia subdidit, quem paulo minus ab angelis minoravit. Nec mirum est, ut in ea creatura patre dicatur minor, in qua ei etiam beatitudo angelica extitit maior.

XVII.

Apostolus Paulus ad Galatas personae inseparabilitatem designans ipsum dicit natum de muliere, quem misit deus filium suum, sicut alio loco: Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis; cum unus idemque mediator, de caelo deus, homo de terra sit: qui de utero virginis editus, antequam caelos ascenderet, caelestis congrue dictus est, quia celsitudini substantiae caelestis immixtus caeli dominus factus est.

XVIII.

Vnum nomen est trinitatis. Neque enim est aliud nomen, ut in actibus apostolorum legimus, in quo oporteat salvos fieri. Si sequestrato filio de solo istud nomine patris creditur, dicendus est non salvare salvator rursusque si patre secluso in solius redemptoris nomine adquirimur, cessavit ab hac redemptione pater, de quo scriptum est: quod redemptionem miserit populo suo. Cum et de spiritu sancto apostolus dicat: In quo signati estis in die redemptionis vestrae.

1 Matth. 28, 18. 4 Corinth. I 15, 24. 9 Corinth. I 15, 28. 11 Psalm. 8, 6. 16 Gal. 4, 4. 22 Act. 4, 12. 26 Psalm. 110, 9. 27 Ephes. 4, 30.

XV *Florus ad Corinth. I 15, 24.* XVI *Florus ad Corinth. I 15, 28.* XVII *Florus ad Corinth. I 15, 47.* XVIII *Florus ad Ephes. 4, 30.*

XV 1 posueram: *vid. fr. XXVII (p. 11, 9). de aequalitate filii praeter XV et XVI agunt fr. XXIII sq.* 8 filo *F*

XVI 11 Minorasti: *cf. fr. XXVII*

XVII *cf. fr. XX sq.* 16 inseparabilitem (ta *suprascr.*) *F*

XVIII 23 nos saluos *S*

XVIIII.

Vbi plurale aliquid in divinitate subresonat, non dualitas videtur intellegenda, sed trinitas, sicut in ipso Sodomiticae urbis refertur exitio. Apparuit, inquit, dominus Abrahae sedenti in ostio tabernaculi in ipso fervore diei: cumque levasset oculos, apparuerunt ei tres viri: quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum et adoravit in terram et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum. Certe non in aliquo horum trium aut cultior habitus aut eminentior forma praestabat. Et tamen Abraham sacramentum indivisae divinitatis intellegens uno nomine tres precatur, quia trina in unitate persona et una est in trinitate substantia. De qua et apostolus dicit: Vnus deus, una fides, unum baptisma. Quis praesumat contra vas electionis unitatem istam pluralitate confundere? Noverat namque cum patre vel filio dominari spiritum sanctum, cui quasi domum corpora nostra sacrabat dicens: Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Quo umquam magis testimonio deus probabitur spiritus sanctus, quam quod habitaculum ipsius sumus et deus habitat in nobis. Sed iam dudum huiusmodi credulitatem divinae vocationi Paulus debebat. Sic quippe in apostolorum actibus scribitur: Deservientibus autem illis et ieiunantibus dixit spiritus sanctus: Sequestrate mihi Paulum et Barnabam ad opus, ad quod vocavi eos. Non ex superioris praecepto, sed spontanea est, ut opinor, ista vocatio. Sibi sequestrari praecipit, sibi dicit adsumi. Deus est sine ambiguo, qui inspirat, eligit vel mittit apostolos. Et tamen idem sanctus Paulus, cum distincte aliquotiens patrem, filium vel spiritum sanctum dominum esse doceat, fidei culmen ea qua supra dixi definitione consummat: Vnus dominus, una fides, unum baptisma. Sic ergo non possumus duos deos sicut nec duas fides nec duo baptismata dicere. Deos nominare gentilitas appetit, crebro se lavacro a peccatis ablui Iudaeus credit, fides plurali numero quasi multas dici veritas prohibet nec Latinitas sinit. Vnus dominus est, non dividimus: una fides, non scindimus: unum baptisma, non iteramus. Cui honorem suum etiam in Bonosiacorum aliorumque receptione servantes si se in nomine patris et filii et spiritus sancti baptizatos esse respondeant, quod bene confessi sunt, servando recipimus, quod perperam crediderant, benedicendo sanamus et quod minus fuerat nominatione praemissa, suppletur credulitate firmata.

XX. XXI.

Psalmus dicit: A summo caeli egressio eius et recursus eius usque ad summum eius. Nemo porro recurrit nisi quo fuit: sed ascendente Christo filius hominis recurrit in caelum, qui erat prius in caelo. Sicut etiam sanctus Paulus exponens ait: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Et paulo post: Qui descendit, inquit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia. Cumque per omnem eloquii sui locum deum venisse praedicet hominem redisse concludens, hic tamen ipsum dicit ascendere, qui descendit: quia in Christo deus et homo, non alter, sed ipse, non duo ex diversis,

2 Genes. 18, 1—3. 9 Ephes. 4, 5. 12 Corinth. I 3, 16. 16 Act. 13, 2. 22 Ephes. 4, 5. 31 Psalm. 18, 7. 34 Ephes. 4, 8. 35 Ephes. 4, 10.

XVIIII *Florus ad Ephes. 4, 5.* XX 31 Psalmus — *p.* 9, 1 persona est *Florus ad Ephes. 4, 10.* XXI 38 in Christo deus — *p.* 9, 9 indicaturus: *Florus ad Timoth. I 2, 5.*

XVIIII 1 plurale *ex* pluraliter *pr. corr. F* 2 exs̩itio *F* 3 hostio *F* 8 diui||nitatis *F*, trinitatis *S* 17 Sequestrate] Segregate *S* ad quod] ad *om. FS* 19 assumi *F*
XX. XXI 33 Sicut] Sic̄ *F*, Sic *F* 38 alter] aliter *F in fr. XXI*

sed idem ex utroque mediator; gemina quidem substantia, sed una persona est. Quam soliditatem si quis scindere dualitate praesumat, primum est, quod publice contra apostoli sententiam profitetur dicentem: Vnus mediator dei et hominum Christus Iesus. Deinde eligat necesse est de duobus, id est divina humanaque, quam naturam mediationis huius velit mysteria suscepisse. Si solus deus mediator, non est alius, apud quem intercedat; si solus homo, non est, qui reconciliare praevaleat. Iunge porro. ut sit deus in Christo, et est mundum reconcilians sibi. Ipse videlicet, penes quem agendum est, ipse qui agat: sic idem missus et idem regressus, sicut ipse iudicatus et ipse iudicaturus.

XXII.

Consultus in evangelio dominus quid de vinculi matrimonialis soliditate decerneret: Non sunt, inquit, iam duo, sed una caro. Propter quod dico vobis: quod deus iunxit, homo non separet. Ecce quod ait apostolus de coniugio: Sacramentum hoc magnum: ego autem dico vobis: in Christo et in ecclesia. Nascitur nempe ab humilitate exempli altitudo mysterii. Si ex duobus dicitur unum facere copula corporalis, quare totam trinitatem non solidaverit una substantia? aut cum dicamus in terrenis separari non licere, quod deus iunxit per concordiam, quanto periculo in supernis separari velimus, quod deus iunctus est per naturam? Iam ut illud taceam, quod scriptum est, quod multitudinis credentium erat anima una et cor unum. Quorum singula corda unum cor reddebat unanimitas, sicut proprias in trinitate personas solidat et exuuat aequalitas.

XXIII.

Non per hoc minuit aequalitatem filii dei, quod filius hominis oboedivit. Quomodo enim non oboediret patri, qui subditus erat matri? dicente evangelista de parentibus eius: Et venit Nazareth et subditus erat illis. Sic enim factus est, dicente apostolo, oboediens usque ad mortem, sicut ipse dominus dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem.

XXIIII.

An forte solus pater dicendus est dominus? In evangelio Christus discipulis ait: Vocatis me magistrum et dominum: bene dicitis, sum enim. Et apostolus ait, quod post mortem Christi, mortem autem crucis, exaltaverit eum pater et dederit ei nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectat caelestium, terrestrium et infernorum, id est adoret, dicente alibi ipso domino: dominum deum tuum adorabis et illi soli servies.

3 Timoth. I 2, 5. 11 Matth. 19, 6. 12 Ephes. 5, 32. 18 Act. 4, 32. 23 Luc. 2, 51. 24 Philipp. 2, 8. Matth. 26, 38 = Marc. 14, 34. 27 Ioh. 13, 13. 28 Philipp. 2, 8—10. 31 Matth. 4, 10.

XXII *Florus ad Ephes. 5, 31.* XXIII *Florus ad Philipp. 2, 8.* XXIIII *Florus ad Philipp. 2, 9. 10.*

1 idem] unus *F in fr. XXI* persona] forma *S in fr. XX*
XXII 15 totam] ã *minio corr. F* 17 separare *F*
XXIII 21 quod *bis F*[1] 23 erat subditus *S*
XXIIII 26 est] ē *ss. F* 29 flectatur *S*

XXV.

Dixi cum patre filio aequalem gloriam honoremque nos docere, quia legimus, ut omnis lingua confiteatur, quod dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Si tantummodo dixisset in dei, forte putaretur: esto, in dei certe minoris; at cum in patris gloria, quid inaequale, quid exiguum, quid divisum? Non enim in angelica, vel humana, sed in gloria est dei patris. Alias autem, nisi aequalis gloria ista credatur, contra ipsius domini iussionem, non omnes sic honorificabunt filium, sicut honorificant patrem. Nulla enim ratione sic honorari poterit maior ut minor. Sed quicumque non sic honorificaverit filium, sicut honorificat patrem, quidquid gloriae dempserit, contumeliae deputavit.

XXVI.

Intellegendum est, quod dicente filio: Nemo ascendet in caelum nisi qui de caelo descendit, divinitatis tantum potestas, unde venerat, ascensura dicatur, non eo modo, quo ascensum sanctis vel tribuit idem dominus vel promittit. Ex quibus Henoch propter meritum translatus a terris, Helias curru elatus est caelis. Taceo illum, qui in corpore an extra corpus nescio, deus scit, in triplicibus supernorum secretis audivit verba, quae non licebat hominibus eloqui, quia videbat arcana, quae non licuerat mortalibus intueri. Sed forte parum videtur de ascensu fidelium personalia replicari. Noverat videlicet apostolus praemia futurorum, cum sponderet illis, ad quos scribebat, quod recte viventium conversatio iam nunc esset in caelis, quo utique post resurrectionem corporis et habitatio servaretur: sicut et dominus noster discipulis suis in evangelio Iohannis insinuat dicens: Vado parare vobis locum. Et si abiero et paravero vobis locum, iterum venio et accersibo vos ad me, ut ubi ego sum et vos sitis. Iuxta quam promissionem sancti in caelo futuri sunt. Numquid sine ascensu celsitudinem regni caelestis intrabunt? Et quomodo nemo ascendet in caelum, nisi qui de caelo descendit? Sed quia incommutabilis veritas tam de se falli, cum protestatur, quam de nobis fallere non potest, cum pollicetur, quamlibet illic cum illo futuri sint, qui fuerint glorificandi, ille solus ascendit, qui levari alterius ope non indiget, cui cum voluit, solide substratus est aeris gradus, cuius quo venerat revertentis de superno vigore vibratum, de terrestri substantia corpulentum viae famulata pendenti sustinuit aura vestigium. Praeter hunc ergo solum, cui, ut saepe iam dixi, per duplicem generationem subpetiit haec potestas, multi in caelo futuri sunt, sed nullus ascendet. Quia, ut impleatur fidelibus divina promissio, non ascensuris sed adsumendis dabitur altitudo. Quod praevidebat apostolus, cum sociandos nos domino et apud ipsum semper futuros per nubem rapiendos in aera praemoneret. Porro intellegi promptum est, quod alieno subvectus arbitrio non graditur propria libertatis sponte, qui rapitur. Nec semper invitos rapi rearis: frequenter raptos suos monstrat et gratia. Siquidem teste evangelio

1 Philipp. 2, 11. 6 Ioh. 5, 23. 10 Ioh. 3, 13. 13 Hebr. 11, 5 (Eccles. 44, 16). Reg. IIII 2, 11. 14 Corinth. II 12, 2—4. 18 Philipp. 3, 20. 20 Ioh. 14, 2. 3. 24 Ioh. 3, 13. 33 Thessal. I 4, 16. 36 Ioh. 6, 44. Matth 11, 12.

XXV *Florus ad Philipp.* 2, *11.* XXVI *Florus ad Thessalon. I 4. 16.*

XXV 1 docere *scripsi,* dicere *F,* debere *Mommsenus* 9 quicquid *F*
XXVI 12 promisit *S* 13 enoch *F* 14 illum — corpore *in ras. F* 16 archana *F* 22 accersio *FS* 27 ascendet *F* 32 assumendis *F* 34 praemoneret] *syllaba* ret *minio corr. ex* bat *F*

et pater trahit, qui ad filium veniunt et a violentis rapitur regnum caeleste. Quae sic rapina desiderii sui sancti efficit compotem, ut dei, cui hoc violenter eripitur, magis provocet largitatem.

XXVII.

Minorasti eum paulo minus ab angelis. Quod apostolus de Christo exponit dictum, cum in natura divinitatis suae maior esse angelis a nemine dubitetur. De quo dicit apostolus ad Titum scribens: ut abnegantes impietatem et saecularia desideria prudenter et iuste et pie vivamus in hoc saeculo expectantes beatam spem et adventum gloriae magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi, qui dedit pro nobis semet ipsum. De quo alio loco scriptura nostra dicit: Qui est, qui erat quique venturus est omnipotens. Si omnipotens, unde minor? Nam et illud omnipotens dicit iam post resurrectionem suam secundum Matthaeum: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Quod si quis minorem putat accipientem eo, qui dat, legat et de Christo per apostolum dici: Cum tradiderit regnum deo et patri, cum sic non possit esse pater sine regno, quod ei filius dicitur traditurus: sicut nec filius sine omni potestate, quam sibi dicit datam in caelo et in terra. De quo sanctus Paulus ad Colossenses prohibens, ne credamus secundum traditionem hominum, secundum elementa huius mundi et non secundum Christum: Quoniam, inquit, in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

XXVIII—XXVIIII.

[Ex libris contra phantasma.

XXVIII.

Ideo in capite dominicae generationis totiens David scriptura commemorat, ut cum patuerit veritas de auctore, nulla possit dubitatio esse de subole. Nam ut taceatur illud, quod in evangeliis duo caeci una consonantis fidei voce clamabant: Miserere nostri, domine, fili David, scientes de patriarcha genitum recte hominem credi et nihilominus fructuose miserenti deo pro sanitate luminum supplicari: quis evidentius quam sanctus Paulus hoc explicat? Segregatus in evangelio, inquit, dei, sicut ante promiserat in scripturis sanctis per prophetas suos de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Adseruit duplicem plena descriptione naturam: unam, in qua secundum divinitatem factor est omnium, et alteram, in qua factus est ex semine David secundum carnem. In quarum neutra substantia suspicio potest phantasmatis inveniri: quia sicut per se invisibilis erat divinitas, quae inclinabatur e caelo, ita de David stirpe descendens nihil ludificatorium habere potuit veritas carnis Christi: quae non solum usque ad David per proavos suos, sed per ipsum David usque in Adam expressa parentum nominatione revolvitur. Et ideo dixit apostolus esse ex semine David secundum carnem, ut eum consubstantialem exponeret matri, de qua utique sumpsit et mortem, cum phantasma nec nasci nec mori possit, sed principium eius deludere finisque vanuisse sit.

4 Hebr. 2, 7 = Psalm. 8, 6. 6 Tit. 2, 12—14. 10 Apocal. 11, 17 12 Matth. 28, 18. 14 Corinth. I 15, 24. 18 Coloss. 2, 9. 22 Matth. 9, 27. 25 Rom. 1, 1—3.

XXVII *Florus ad Hebr.* 2, 7. XXVIII Ex libro (*sic*) contra phantasma *Florus ad Rom.* 1, 3.

1 trahit] rapit *Mommsenus* 6 quo *ss. pr. F* 12 matheum *F* 15 esse traditurus *S* 16 colosenses *F* 21 taceamus *S* 23 nostri] mei *S* 27 asseruit *F* 29 factus *ex* facta *pr corr. F* 31 styrpe *F* 34 dicit *S*

XXVIIII.

Cum in forma dei esset, semet ipsum exinanivit formam servi accipiens et humiliavit semet ipsum usque ad mortem, mortem autem crucis. Verus deus est, qui dignatur inclinari: verus homo est, qui potuit mori. Propter quod, inquit, et deus pater exaltavit illum et donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Inter eum, qui dat et eum, qui accipit honorem, trinum est omne nomen: imum est homo, medium angelus, summum deus. Hoc nomen donavit, quod super omne nomen est, non ei quem genuit, sed illi quem misit, qui factus est oboediens usque ad mortem. Aut quid novum est credi in eo formam servi, qui nec maledicti obprobria ferre despexit apostolo protestante: Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis maledictum fecit. Quia scriptum est, inquit, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Propter quod exaltatus est, ut in nomine Iesu omne, id est non solum hominis, verum etiam angeli genu flectatur: ei scilicet, qui secundum eiusdem apostoli dictum propter vos pauper factus est, cum dives esset, dives ab aeternitate, pauper ex ventre; dives in caelis, pauper in pannis.

XXX.

(1) [Avitus episcopus domno Gundobado regi.] post a. 500

Tantum Christo propitio per diversas sollicitudines mentem vestram veritas indagata perdocuit, ut nihil prorsus sit, quod de totius divinae legis definitione vos lateat. Vnde ex his, quae pietas celsitudinis vestrae dignatur inquirere, iam de plenae instructionis arce descendens non est nescientis interrogatio, sed conferentis, in tantum ut sententia evangelii, quam litteris attigistis, non aliquid ambiguitatis in fide habeat, sed de reprehensione Iudaica sensum magis expositionis inquirat. Sic ergo ait lectio evangelica, cuius in subdito mentionem fecistis: Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri suo aut matri: corban (id est Hebraica lingua munus, illud specialius quod obsequio devotae oblationis offertur), tibi profecerit (hoc est patri aut matri): et non missum facitis eum quidquam facere patri aut matri. Puto vos autem hoc sermone morderi, quia revera ipsum specialius in epistula memo-

1 Philipp. 2, 6 sqq. 4 Philipp. 2, 9. 9 Corinth. II 5, 21. 10 Gal. 3, 13. 11 Philipp. 2, 10 13 Corinth. II 8, 9. 22—25 Marcus 7, 11. 12.

XXVIIII Ex libris contra phantasma *Florus ad Philipp. 2, 6 sq.* *Praeterea* ex libris contra phantasma *Florus novem locos dedit, qui deprompti sunt ex libris contra Eutychetem; sunt autem hi: ex ep. II: p. 17, 11. 18, 2. 17. 27. 19, 4. 21, 10. ex ep. III: p. 23, 12. 26, 9. 27, 6.*

XXX *Ab hoc sermone Sirmondianus epistulurum codex incipiebat; post epistulam LXXXVI (86 S.), quae est 84 in L, in fine codicis L legitur cum libris contra Eutychianam haeresin, praefixo numero 85.*

XXVIIII 6 trium *FS* imum] Inimum (r *in marg. add.* *F* 13 ei *ex* ei' *corr.* *F*

XXX Item bī auiti uiennensis ep̄i epl'a *rubr. et marg. L* Auitus Viennensis Episcopus Domno Gundobado Regi *S* 17 quod de catholicae legis *S* 18—19 unde — conferentis *om. L* 19 in tantum ut *S*. scitis quod *L* 20 ęugl'ii *L* 21 sed reprehensiones iudaicas *S* sensum *L*, in summa *S* 22 ęugl'ica *L* autem *S*. inter *L* 23 specialiter *S* 24 quod obsequio *S*. quod iudęi donaria. obsequio *L* profuerit *S* 25 *post* matri *iterum glossa inrepsit* improperatur parentes accipere quae domino deberentur *L*. *om. S* et iam non *S* quicquam *L* 26 mo^r^deri (*pr. c.*) *L*. ordiri *S*

rastis, quid vel unde dictum sit: non missum facitis, quod omnino nihil est aliud quam non dimittitis. A cuius proprietate sermonis in ecclesiis [palatiisque sive praetoriis] missa fieri pronuntiatur, cum populus ab observatione dimittitur. Nam genus hoc nominis etiam in saecularis linguae auctoribus, nisi memoriam vestram per occupationes lectio desueta subterfugit, invenitis. Ergo non missum facitis, id est non dimittitis, eum quidquam facere patri vel matri, a quo honorari senium parentelae non verbis tantum sed rebus obsequiisque praeceptum est. Et similia, inquit, huiusmodi multa facitis traditionem vestram institutis caelestibus praeponendo. Sed haec ad solos scribas et Pharisaeos dicta, qui sibi de legis supercilio blandientes quasi debita doctrinae pretia reposcebant, nullum locum in sermone, qui de fide tractatus est, habuisse reperio. Racha vero, Hebraeum nomen, Latine sonat inanis aut vacuus: quod, ut nostis, convenientius exprimit uno vocabulo Graecus dicens cenos. Hoc autem convicium fratri, id est sub uno deo patre et una ecclesia matre in una fide posito, dicere prohibemur, quia inanitatis obprobrio indigne appetitur, qui non est vacuus a salute.

Sed his conlationis magis quam elucidandae fidei exercitio reseratis illud potius revolvamus, quod a sacerdotibus vestris scripsistis obiectum. Igitur discentientibus vobis, utrum spiritus sanctus, qui in sacro baptismate indivisae dominationis vindicat unitatem, creator an creatura credendus sit, cum, si creator est, a divinitate nequeat separari, si creatura, deo non possit uniri: pro penuria respondendi sub cuiusdam lubrico quaestionis interrogatum est a parte diversa, utrum spiritus noster creatus an sempiternus debeat iudicari, quasi exemplo scripturae caelestis intersito, quo dictum sit: Insufflavit deus spiritum in animam vitae. Primum ergo conicite, quid in dispositione facturi sint, qui de testimonio mentiuntur, aut qualiter adinventiones suas fallaciae tumoribus impleant, qui dicta divinae auctoritatis immutant. Nam quod dixerunt: Insufflavit deus spiritum in animam vitae, artificiosa fraude confictum est. Quem locum si recensendum sibi pietas vestra decernat offerri, sic inveniet scriptum: Et fecit deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem. Perpendite nunc quanta sit in sermone distantia. Illi dixerunt: Insufflavit in animam, cum scriptum sit: Inspiravit in faciem. Inspirare enim incorporeus potest, insufflare nisi corporeus non potest. Deus autem non quasi animae iam viventi spiritum legitur insufflasse,

7 Marcus 7, 13. 11 Matth. 5, 22. 23 Sap. 15, 11. 28 Genesis 2, 7.

---

3 *Florus diaconus de missa c. 92* (*Martenii et Durandi Ampl. collectio VIIII p. 641*): Missa ergo nihil aliud intellegitur quam dimissio, id est absolutio, quam celebratis omnibus tunc diaconus esse pronuntiat, cum populus a sollemni observatione dimittitur.

13 *Hilarius in Matth. c. IIII* (*I p. 684 Maff.; Mignii Patrol. VIIII 957*) Racha vacuitatis opprobrium est, et qui sancto spiritu plenum convicio vacuitatis insimulat, fit reus concilio sanctorum, contumeliam spiritus sancti sanctorum iudicum animadversione luiturus.

---

2 palatiisque siue praetoriis *S*, *om. L adulterina puto* scl'aris *L*, saecularіis *S* linguae *om. S* 5 inuenietis *S* 6 quicquam *L* senio parentali *S* 11 nomen est *S* 12 uacuis *L* 13 cęnos *L*, κενός *S* 14 uuanitatis *rasura pr. c. L* 16 collationis *S*, consolationis *L* lucidandae *S* reseruatis *S* 17 reuoluemus *S* 18 sacro *L*, secreto *S* nominationis *S* uendicat *S* 19 diuinitatę *L* 22 sepiternus *L* interposito *S* 23 sit *L*, est *S* 24 disposicione *L*, expositione *S* sunt *S* suas *om. L*[1] (*ss. coaeva m.*) 25 timorib, (t *in ras., ante* t *littera* u *erasa vid.*) *L* 26 art. eorum fraude *S* 27 locum cum si *L*[1]

quem adderet, sed materiae nondum viventi, sicut antiqui codices habent, spiramentum vitae, quo in animam viventem sublimaretur, infudit. Ergo si inspiratione hac anima hominis facta est et non est aliud anima humana quam spiritus, restat spiritum principio non carere. Quod obiurgati a vobis senserunt sibi protinus obponendum, nisi per insufflationis carnale commentum spiritum ipsum animae potius quam corpori inditum mentirentur. Nam cum quaerant intentione letali, non quomodo quae sunt scripta cognoscant, sed qualiter scripta putentur esse quae praedicant, quid, putamus, imperitis faciunt, qui instructionis vestrae reverentiam non pavescunt?

Tractemus nunc, si propitii sinitis, quanta ineptia proponatur: quod si dei spiritus creatura non est, ac si nec in homine creatura poterat dici spiritus, quem deus insufflasse perhibetur. Nihil omnino esse praeter duo, id est creatorem creaturamque, saepe definitum est. Dei porro spiritus factor, hominis vero factura accipi debet. Vnde spiritus, qui in nobis vivit, potentia dei intellegitur, non natura. Nam si vegetandis nobis substantia sancti spiritus credatur inmixta, placabilis sit dei et vester auditus, blasphemia talis ut etiam convincatur, vix sine peccato repeti potest: quoniam si praeventus carnalitate peccat spiritus humanus, spiritus sanctus peccare in eo dicendus est: vel certe spiritui sancto remissionem dari poscimus, cum pro defunctorum spiritibus supplicamus. Parumne rogo hactenus fuit, ut alter spiritus sanctus, alter Paraclitus diceretur: nisi addatur haec pro ultima perfugii necessitate numerositas, ut mancipati insuper contagio delictorum tot divini spiritus quot hominum computentur? Et perite scilicet decrevit sacerdotalis auctoritas uno modo cunctis generaliter spiritum divinitatis infundi. Perinde se fortasse Iudaeo, haeretico gentilique ut catholico spiritus sanctus insinuat, an forsitan patris vel filii iussione invitus in criminosorum membra contruditur? Sed quid facimus, quod spiritus ubi vult, spirat? Quia, si arbitrio suo corpora indigna sanctificat, revincet prophetam dicentem, quod non habitabit in corpore subdito peccatis. Quo circa humanus spiritus creatione inchoatur, divinus autem benedictione conceditur. Non enim absque vitae suae spiritu erant, quibus in apostolorum gestis imponitur manus, ut accipiant spiritum sanctum. Quod si ipsum quoque spiritum sanctum pro eo, quod creatorum fidelium mentes introeat, volunt fieri creaturam, de supra scripta videlicet conclusione, qua peremptorie nihil dicentes: Si dei, aiunt, spiritus creatura non est, ac si nec in homine creatura poterat dici: quid nunc de patris vel filii divinitate censebunt, quam et creatam comminisci non poterunt et lectione perterriti habitare sanctorum corpora non negabunt apostolo fidelibus protestante: Templum enim dei sanctum est, quod estis vos.

Sed cum incomparabiliter plura sint, quae sub praesentia gloriae vestrae suggeri queant, illud in fine sermonis, cui non solum tribuitis, sed iniungitis libertatem, deum vosque divina vestraque promissione fretus obsecro, ne diutius sacerdotes vestri dicantur, qui sancto spiritui contradicunt: ne deinceps coram vobis putentur docere, qui

24 Ioh. 3, 8. 26 Sap. 1, 4. 28 Apost. acta 8, 17. 19, 6. 34 Corinth. I 3, 17.

---

1 addiderit *S* 1. 2 uiuenti *sqq.*] uenti — animam *om. L*[1], *add. coaeva m. partim in rasura in ipso versu, partim in margine L* 6 inditum *S*, indutum *L* (*fort. recte cf. Paralip. II 24, 20* Spiritus itaque dei induit Zachariam) 7 qualit̄. it̄ *in ras. pr. L* 9 nunc *om. S* 10 poterit *S* 14 substentancia *L* 15 pecto (ca *ss.*) *L* 16 carnaliter *S* 19 paracletus *S* 20 homines *S* 25 qui si absque arbitrio *S* reuincit *S* 27 benedictione *L*, benignitate *S* 30 qua *L*, qui *S* 32 poterit *S* 36 quę *ex* quē *ut vid. L* 37 tribuetis *L* iniungetis *L* 39 putentur *L*, permittantur *S*

renuunt discere; ne ad perfectionem vestram aliquatenus differendam persistant blasphemare, quod audiatis, qui nolunt sentire, quod creditis; ne tolerando imperitorum versutias et ineptias callidorum suspendamini a professione, cum iamdudum in confessione teneamini. Vobis enim per epistulam suam sanctus apostolus Paulus inclamat: Quae pax fideli cum infideli? quae societas luci cum tenebris? Propter quod, inquit, exite de medio eorum et separamini: id est ne communicaturos ultra peccatis alienis laevae partis vicinitas maculet, quos dexterae veritas adquisivit.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI CONTRA EVTYCHIANAM HAERESIM LIBRI II.

II (2) LIBER PRIMVS. a. 512 vel 513

Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Vnicum simul et multiplex donum saeculo nostro nutu divinitatis indultum est, ut inter regias ordinationes gloriosissimi principatus vestri principaliter de tuenda catholicae partis veritate curetis. De cuius studii pietate processit, quod dimissa nuper clementis praecepti auctoritate iussistis, ut contra Eutychiani dogmatis redivivum furorem velut ab extincto resurgentis incendii fomite pullulantem de sacro scripturarum caelestium fonte exemplorum flumina derivem. O res dignissima, quam tantus praesul iubet, si eligeretur, qui iussionem dignus exciperet: si virtus facundiae thematis responderet auctori; si ad multiplicandam populorum salutem sic nostra satis faceret lingua proloqui, ut abunde sufficit benignitatis vestrae praeceptum, cum devincti vobis imperatoris patriam personamque non, ut regibus ceteris moris est, tantummodo ad commodum mundanae pacis amatis: sed dum earum vobis praeveniri timetis errore, omnem quae inter vos est amicitiam in eo illi vultis prodesse, ne peccet. Quem quod et praeconio attollitis et fidelem deo devotumque laudatis, de quo praecipuae ac triumphalis venia in plenitudine veniat, quis digne miretur? Ego tamen deum pro viribus

5 Corinth. II 6, 15. 14. Corinth. II 6, 17.

1—4 *vid. Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34 (supra p. 1 sq.).*

II *Gregorius Turonensis Hist. Franc. II 34:* Magnae enim facundiae erat tunc temporis beatus Avitus: namque insurgente haeresi apud urbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quam illa quam Sabellius docuit, id est nihil divinitatis habuisse dominum nostrum Iesum Christum, rogante Gundobado rege ipse contra eas scripsit. Extant inde nunc apud nos epistulae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. *Vita Aviti c. 1 (ex eaque Ado Viennensis chronicon aetas sexta, Mign. CXXIII p. 105):* Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio.

---

4 enim *om. S* 5 quę *ex* quē *ut vid. L* cum infidelibus *S* 7 maculet] *conpendium syllabae* et *in ras. ni f. L* acquisiuit *L* *explicit quat.* ·XXII·, *incipit quat.* ·XXIII· *L*

II · 86 incipit liber primus bī auiti uiennensis epī contra euthicianam hęresem *L, om. S* 8 auitus — regi *S, om. L; S tamen ubique in titulis* Auitus Viennensis Episcopus *habet* 12 euthiciani *L* 14 diriuem *L*, deriuentur *S* 15 iuberet *S* stematis *L* 17 linga *L* benignitas uestra praecipere *S* 19 carum *L*, coram *S* 20 quod *L*, quidem *S* 21 de qua praecipui ac t. ueniam plenitudine ueniat *L*, de qua praecipue ad t. ueniam plenitudinis ueniant *S*, de quo praecipua ac t. uenia in plenitudine ueniat *scripsi* 22 miretur *L*, meretur *S*

quaeso, ut is ipse, de quo loquimur, Caesar Graecorum, si fidelis vobis, etiam nobis honorabilis, persuadeatur a principe nostro, quod suadeat populo suo. Cumque se ad tenendam veritatem vobis reddiderit docilem, ad expugnanda propriae regionis contagia praedicationis vestrae factum se gaudeat adiutorem.

Eutyches ergo, perniciei, cuius mentio est, funestus incentor, Constantinopolitanae ecclesiae quidem presbyter, sed copiosae monachorum multitudini praepositus fuit: cuius officii personas episcopi orientales archimandritas appellant. Hic ergo ad summum sacerdotium famae suffragio comparandum intromittendae cuiuscumque novitatis studio adpetenter ardescens istud, quod in sectatoribus eius horremus, susurriis dicitur magis invexisse quam litteris. Siquidem nihil extitit clarae eruditionis in viro, quod in aliqua recti similitudine sensum conceptae animositatis adstrueret. Infectis primitus monachorum animis hoc veneno, quos nefario docens sub colore gubernaculi naufragiis exponebat, numerosi, ut supra diximus, comitatus haeresiarches effectus, multorum antistitum iudicante concilio nec non et presbyteris urbis Romae in id ipsum directis discussus, detectus atque damnatus est. Sed quia nullum scisma sic umquam cum auctore suo potuit abrogari, ut ex integro depelleret perniciem magisterii mors magistri, quod digna pontificum fuerat provisione succisum, contagia susceptorum iampridem seminum servans velut ab infecta loliis tellure surrexit.

Hinc nunc haereseos, contra quam loquimur, audite propositum. Filium dei cum patre ante saecula permanentem, quem idcirco ad salutem nostram descendisse de caelo, ut corpus adsumeret, fides recta compellat, negant in alvum femineam potuisse contrudi: cum dei filius, utique deus, qui dixerat per prophetam: caelum et terram ego impleo, non potuerit venire, quo erat, nisi per susceptionem carnis adquiesceret esse quod non erat. Quam conclusionem metuens Eutyches ille, de quo loquimur, cum, in synodo superius designata studiose ab auditoribus urgeretur, ut Mariam virginem theotocon, id est quae deum peperisset, pronuntiaret atque subscriberet, ad ingenii nequitiam fraude conversus christotocon, quae Christum tantummodo videretur edidisse, confessus est, ut scilicet divisa credatur persona, quae servat divinitatis naturam, ab ea quae sustinuit passionis iniuriam. Sed refrenandam a praerupto ancipiti laevam fugiens, dexteram non praesumens ac perinde latus utrumque formidans, sub temperamenti medio via tutior, in qua duplicem substantiam redemptoris discerni dicimus posse, non dividi. Neque nos nitimur, ut inviolabilis divinitas dolores corporeos perpessa credatur, cum omnis cunctorum corporum dolor secuturam mortem naturali quodam praecedat officio. Vnde sicut et ipsa caro nostra resurrectionis dono impassibilis futura post mortem est: sic deus, qui sentire obitum non potest, suscepto corpori, cui unitus adhaeserat, sine patiendi acerbitate compatiens nec defuit in salutis nostrae glorioso agone nec doluit. Contra huius distinctionis sensum haeresis adversa se subrigens veris cruciatibus nec Christum patitur inquinari: cum in ipsa divinitate, in qua inveniri non potest afflictio corporalis, interdum tamen pietatis reperiatur affectio, sicut legimus dici de Israhelitis: Exclamaverunt ad deum. Qui doluit

22 Ier. 23, 24. 40 Iudic. 10, 16.

1 is] his *L* 2 cumque *L*, et cum *S* 5 euthices *L* funestus *S*, functus *L* 6 quidam *L* multitudinis *S* 9 sussurriis *L*, susurris *S* 10 clarem L^1 (*litt.* m *deleta al.* clarę *corr.*) uero L^1 (*al. c.*) 11 astrueret *L* 14 in id ipsum *S*, *om.* *L* 16 mors magistri *L*, mox malum *S* 17 succissum *L* contagio *S* 18 semina *S* ab infecta *S*, ab in effecta *L* 21 assumeret *L* compellat *L*, confitetur *S* 24 esse quod *S*, esse *om.* *L* euthices *L* de quo *L*, quem *S* 26 θεοτόκον *S* 27 χριστοτόκον *S* 29 Sed] *S*: *L*, *om.* *S* 38 inclinari *S*

super miseriis eorum. Et apostolus iubet, ut non contristemus spiritum sanctum dei: et si qua his sententia similis, quae in sacris voluminibus recensita bonitas potius misericordiae quam necessitas est naturae. Interim in consequentibus duorum adsertione dilata unitas mihi in Christo substantiae duplicis adstruetur. Vbi sunt enim tanta in scripturis caelestibus mysteria veritatis, quae nihil aliud moliuntur, nisi ut nobis incarnationem verbi cum hominis divinitate persuadeant? In principio, inquit, erat verbum. Et verbum erat apud deum. Et deus erat verbum. Ecce agnovimus, quid erat, quod non coeptum est: nunc studeamus videre, quid coeptum atque secutum sit. Et verbum, inquit, caro factum est. Quod deus in principio erat apud deum, et initio caret et termino: quod verbum carne vestitur, caret fine, sed constat a capite. Adsit nunc sermoni nostro Emmanuhel ille prisca prophetalis oraculi voce praedictus, qui, ut nobiscum deus esset, sicut dixit Isaias, puer natus et datus est nobis filius dei. In cassum corporalitas a divinitatis dividitur sacramento, si veraciter propheta dei filium processisse confirmat in puero. Et vocabitur, inquit, puer ipse admirabilis, consiliarius, deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. Quantum pertinet ad vocabuli proprietatem, sufficit Emmanuhel puerum nuncupari. At vero cum dicat: vocabitur admirabilis, consiliarius, deus, fortis vel cetera quae secuntur, quae rogo tot vocabulorum ratio reperitur, nisi ut agnoscas veridicum vatem, in una eademque persona quae divinitati humanitatique competerent exprimentem, ex operibus secuturis beneficia mediatoris potius enumerasse quam nomina? Cogam tamen hic haereticum respondere, quis vocandus possit intellegi deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis? Si filius dei ante saecula manens, cur adhuc in futuro sic vocabitur, qui semper hoc extitit? Si filius hominis qui nascitur, servat copulandae diversitatis mysterium temporum plenitudo, quam cum utique consequenter apostolus replicaret, ait: Postquam autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum natum ex muliere. Quod mater peperit, pater misit. Hoc est nasci corporeum, quod venire divinum. Noluit deus latere, quem destinat: capiat mundus dominici adventus indicia. Quem pater sine matre genuit, genetrix sine patre concepit, aeque dei filius ut hominis erit. Super sacramentum tamen unitatis istius Gabrihelem archangelum consulamus: principem videlicet ministrorum, cui ineffabilia perspicuae maiestatis arcana, ut pote qui indefessae obsecrationis ministerio conspectibus perpetuae claritatis assistat, non intellegenda tantum modo sed contemplanda monstrantur. Hic quippe primus legationem caelorum terris adtulit: hic verbo virginem fecundatam divini germinis promissione dotavit: hic unius mulieris salutatione omnem mundum salute complevit. Spiritus, inquit, sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Cum ratio nulla reperiat, ut solus homo credatur de spiritu sancto conceptus, cum omnem hominem psalmista in iniquitate concipi et in peccato asserat

1 Ephes. 4, 30. 6 Ioh. 1, 1. 9 Ioh. 1, 14. 13 Is. 9, 6. 26 Gal. 4, 4. 33 cf. Luc. 1, 19. 36 Luc. 1, 35. 39 Psalm. 50, 7.

11—30 Adsit nunc — hic et dei filius et hominis erit *Florus ad Gal. 4, 4.*

1 contristemur *L¹ pr. c.* 2 quae *om. S* 4 duorum *S*, quorum *L* 5 caelestia *S* 8 uidere quid *S*, uidere quod *L* 12 ysaias *L* 19 agnoscamus *S* 24 nascetur *S* 26 ait *om. S* postquam inquiens autem *S* 30 hic aeque *S*, hic *om. L*, hic et *Florus teste Sirmondo* ut *L*, et *S Florus t. Sirm.* super sacramento tamen isto Gabrielem *S* 32 archana *L* obsecutionis *S*

nasci: ostenditur hic per angelum ob spiritus sancti virtutem feminae membris infusam sanctum, quod de tali mysterio esset edendum. Quod nunc separatione conexi intellegit apostolus ac definit, quod ad redemptionem nostram deus esset in Christo. Sed callidus forsitan contradictor sic apostolici sermonis huius testimonio volet abuti, ut adquiescat deum esse in Christo, sed gratia, non natura: sicut est in corde sanctorum, quorum mentes a peccato liberas habitatio divinitatis illustrat. Videamus nunc, pereat necne commentum, si sententia compleatur. Deus, inquit, erat in Christo mundum reconcilians sibi. Eligat hic doctor adversus, quis mundum, inter ipsa paene sui exordii rudimenta benignissimo creatori peccato primi parentis offensum, sibimet ipsi in saeculorum fine conciliet. Si solus deus, quid excuset sibimet, quod sufficit remisisse? Si autem solus homo, quo effectu sibi mortalis reconciliat, quod divinitas non relaxat? Vnus est ergo deus et homo, qui sibi mundum ipse commendet, qui pro saeculi vita sibi patris filio supplicet filius matris. Vnde non dixit apostolus: mundum reconcilians deo, sed sibi: ne forte pro redemptione humani generis solum hominem orasse sentires, qui utique, nisi in divinitatis naturam transiret assumptus, non solum obnoxietatem humani generis nulla intercessione dissolveret, sed et ipse communis debiti sarcinam parentali cirographo sustineret. Hoc ergo remedium idem apostolus dicit dispositum esse per angelos in manu mediatoris. Et ostendens causam, qua medium se praebuerit, assumptus ab infimis, inclinatus a summis, mediator, inquit, unius non est: deus autem unus est. Quae cum ita sint, sicut, nisi inter duos agat, incongrue mediatio nominatur: ita ipse, quem mediatorem dicimus, si solam quam velis ex duabus substantiam reciperet, ad subeundum mediationis officium ipse medium nil haberet. Quod uno quidem et tali, qui nulla calliditate fucetur, sermone concludit dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum. Ipse videlicet pax humilium atque celsorum, unus factus ex utroque, unum reddidit ex utrisque. Certe, sicut supra posuimus, aut expositione testimonium, aut argumento egere videtur exemplum. Quid vel illo apostoli sermone lucidius, quo cum diversis hominum generibus se coaptans omnibus omnia se factum referret, ut omnium animas talentorum caelestium cupidus duplicator acquireret, factus sum, inquit, his qui sine lege erant, quasi sine lege essem, cum sine lege dei non sim, sed in lege sim Christi? Numquid est quisquam tam in profunda demersus, qui istud censeat explanandum, si in lege Christi est sine lege divina? Patet nempe, quod unus est lator legis, qui unus idemque, ut significat psalmus, praeterita futuraque complectens, benedictionem dat in baptismo, qui legem dederat in praecepto. Offendit quidem mentes carnalitate depressas et coniecturis humanae consuetudinis hebetatas tantae disparilitatis in unum coacta proprietas:

7 Corinth. II 5, 19. 18 Gal. 3, 19. 20 Gal. 3, 20. 24 Ephes. 2, 14. 29 Corinth. I 9, 20 sq. 34 Psalm. 83, 8.

2—17 intelligit — chirographo sustineret *Florus ad Corinth. II 5, 19.*
17—26 Hoc remedium — ex utrisque *Florus ad Gal. 3, 20.*
27—35 Quid vel — praecepto *Florus ad Corinth. I 9, 21.*

1 feminē L^1, feminę *corr.* L 2 mysterio esset edendum L, ministerio esset dicendum S conexi L, connexa S 4 uelit S 5 *post* deum *in marg. obelus antiqua manu add.* L 6 pereat necne L, pareatne S 12 diuinitatis L^1, *litt.* ti *expunxit al. m.* L re^lax^xat *al. corr.* L 15 natura L transiret et L, et *om.* S 16 obnoxitatem L^1 (e *pr. ut vid. ss.*) 17 cyrographo L 19 praeberet S 23 nihil S 25 unus factus S, unius pactus (*et in marg.* r *add. pr. m.*) L 30 inquit L, dixit S qui sine lege S, qui sub lege L 34 dat L, dabit S

ut scilicet divina plenitudo et humana condicio, ut servi humilitas dominique maiestas, ut creatoris virtus et servitus creaturae unam ex his omnibus videantur reddidisse personam. Sed nec ratio soliditatis istius a sapientum soliditate longinqua est, quae videtur maximum tenere in heredibus, quod ille solus hominis statum potuit reformare de perdito, qui formavit e caeno. Vnde beatissimus Paulus: Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus de caelo caelestis. Verum quidem hominem dixit, sed terrenum cum contagio pollutionis, caelestem cum consortio divinitatis. Rogo nunc, cum apostolus dicat hominem descendisse de caelis: quis est, qui negare audeat deum redisse de terrenis? Adhuc si parum est, quod vas electionis asseruit, consulamus illum, qui mentem electi et pretiosissimi vasis implevit. Nemo, inquit, ascendet in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui erat prius in caelo. Et si ita ipse deus veritas cum sua incarnatione concordat, ut ante omne saeculum uniret praescientia, quod in saeculorum fine assumere disposuerat in natura: videte, utrumnam deus sit, cum conscendit post resurrectionis triumphum, si cum patre filius fuisse dicitur ante carnis exordium: aut quanta facta sit soliditas in praeteritis, cuius unitas tanta praedicatur in futuris. Et ne aliquid de hac inseparabilitate cunctemur, adhuc addit apostolus de psalmo testimonium ponens: Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam egit captivitatem: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, inquit, quid est, nisi quod etiam descendit in inferiora terrae? Parum est, quod deum dicit in terrena venisse, nisi confirmet eum propter unitatem personae, quam susceperat, in inferna descendere. Certe circumfrementibus Iudaeis et in dominum nostrum exerta blasphemiarum tela vibrantibus, quem respondisse credimus: Amen amen dico vobis: ante Abraham ego sum? nisi quia per concordiam genitoris et generis ipse per traducem maternorum parentum descendit ex Abrahae semine, qui sine annorum numero Abraham praeivit aeternitate? Qui maximus patriarcharum, cum videret illum diem, in quo sine fide permanet deus, concupivit tamen illum videre, quo homo unitus est deo. Vidit, inquit, et gavisus est. Quia sicut cernebat illum, in quo erat genuina maiestas, ita et istum desiderio concupierat, in quo adoptata illustrabatur humilitas. Tulerunt ergo, inquit, lapides, ut iacerent in eum. Quid porro miremur Eutychianos contra catholicam fremere, cum videamus caput nostrum a suis, ad quos venerat, pertulisse reddituruinque perfidiam indignatione una cum faenore? eo contumeliae sensu illic Iudaeos saevisse, quo hic haereticos? Parricidalis quidem illic fuit in dominum caeli lapidum iactus; sed putes et istos tempore suo veritati perspicuae cum duris

5 Corinth. I 15, 47. 10 Ioh. 3, 13. 17 Ephes. 4, 8. 9. cf. Psalm. 67, 19. 23 Ioh. 8, 58. 28 Ioh. 8, 56. 30 Ioh. 8, 59.

4—21 ille solus — in inferna descendere *Florus ad Corinth. I 15, 47.*
22—29 Certe — humilitas *Agobardus adv. Felicem c. XLI.*

3 longinquę (est *om.*) *L* 4 uidentur *L* 9 rediisse *S* terrenis *L*, terris *S* 10 et *om. S* ascendit *S* 11 qui erat prius in caelo *L*, qui est in caelo *S* 12 etsi *L*, si *S* 13 omnē *L*[1] 14 cum *L*, qui *S* resurrectio *L*[1] (nis *ss. antiqua m.*) 15 exordiu/. *L* 16 tanta unitas *S* sed ne *S* inseparabilitate *L*, immutabilitate *S* 18 egit *L*, duxit *S* 20 terrena *L*, terram *S* 22 exerta *L Agob.*, *om. S* 23 quem *L Agob.*, quid *S* amen] *semel S Agob.* 24 genitoris] nitoris *L* generis *L Agob.*, geniti *S* 26 p̄ iuit (*ras. pr. m.*) *L* 27 tamen] talem *Agob.* 29 concupierat *L*, conceperat *S Agob.* 30 miramur *S* 31 euthicianos *L* 32 indignatio *L* cum faenore *scripsi*, cum fine *LS*, *in marg.* r *pr. m. L* 33 illic *L*, hic *S* iudeos *L*, Iudaeus *S* saeuit *S* haereticus liuet. *S*

mentibus saxa iaculare: ne deus et homo unum credatur, coniurat furor duorum. Liceat rogo quod facti sumus in melius provehi: liceat compactam luto materiam supernorum honore sustolli. Quid tantum contra te, homo, niteris, ne in deum transire posse credaris? Vocat te ad participationem sui superna maiestas: cur offerentem renuis? cur despicis ingerentem? excole pro adipiscenda similitudine veritatem, dilige pro sectanda imitatione doctrinam. Si caput nostrum est Christus, in sublimatione sument quantulaecumque sublimitatis consortium membra de vertice. Poscant igitur alii instructioni de utriusque testamenti corpore exemplorum multitudinem, quibus proposita tueantur; negotio autem huic sic adnisus bibliothecae utriusque constat, ut si confirmare quod loquimur testimonio adstipulante velimus, cuncta videantur in unum opus canonicorum voluminum oracula congerenda. De quorum multitudine iuste, ad declinandam prolixitatem, electa quaeque ac deflorata ponuntur. Quia sicut minimi effectus sunt, quae tantum de nostro prolata nullo scripturarum caelestium adminiculo fulciuntur: ita qui recipere pauca fastidit, non virtute, sed mole rem conicit; quoniam vinci metuens, instrui nolens, ad deferendam veri cognitionem volumen potius quam documenta desiderans, non causis putat rerum magnitudinem constare, sed paginis. Dominus itaque ac redemptor noster adventum gloriae suae discipulis specialius inter praecepta omnia manifestans: cum, inquit, venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli cum eo, tunc congregabuntur ante illum omnes gentes. Et separabit eas ab invicem, et statuet iustos quasi agnos a dextris, impios autem sicut haedos a laeva. Tunc dicet rex illis: venite benedicti patris mei, possidete regnum, quod paratum est vobis a constitutione mundi: et eis qui a sinistris sunt, ut discedant ab eo in ignem aeternum, quem praeparavit deus pater diabolo et angelis eius. Quid rogo hic contemptibile in Christo superbia humana fastidiat? quid tam metu dignum? tam honore conspicuum? tam terrore venerandum? Et cogitet haereticus, utrum istud patris gloriae adiungat an filii? Ad negotium, quod gerimus, audire mihi sufficit: cum venerit filius hominis in maiestate sua. In praesenti saeculo discite a me quia mitis sum et humilis corde; in futuro praenoscite, quia celsus et terribilis claritate in gloria sua veniet cum angelis sanctis suis. Dicat nunc divisor mediatoris uniti, in corpore contumeliis inclinato unde sit quaecumque maiestas, si non est ulla divinitas? ut taceam, quod a patre seu regnis seu gentibus per singulorum merita destinatur: formidabilius videri potest hominem retributiones congruas iudicando decernere, quam deum patrem sententiae filii hominis instrumenta iudicii praeparasse. Filius enim hominis venturus est in maiestate patris sui cum angelis sanctis suis et tunc reddet unicuique secundum opera eius. Non dixit: cum patris angelis veniet, sed: cum suis: quia quaecumque habet pater, et sua sunt. Vnde cum filius matris recipiat in celsitudine, quod patris filius contentus est in humilitate: quis umquam sit haereticus tam

6 Ephes. 4, 15. 18 Matth. 25, 31—34. 23 Matth. 25, 41. 28 Matth. 25, 31. 29 Matth. 11, 29. 30 Matth. 16, 27. 35 Matth. 16, 27.

1 iaculari *S* 2 cōpactum *L* 5 cur *L*, quid *S* excole *L*, excolo *S* diligo *LS correxi* 8 instructionis *L correxi*, destructores *S* multitudinem *L*, similitudinem *S* 9 autem *om. S* 12 minime *L* 14 uirtute sed mole rem *S*, uirtutē sed molarem *L* conicit *L*, coniicit *S*, *an* conficit? 16 causis] causas *S*, ausis *L* magnitudine *S* const are *L* 21 aedos *L* a leua *L*, ad laeuam *S* 26 excogitet *S* 31 in *om. L*[1] (*pr. ss.*) 34 sententiae filii *L*, sentiat filio *S* 36 suis sanctis *S* 37 eius *L*, sua *S* 38 filius t s (*vel* ∂ s) matris; *erasa littera* u *fait ni f. L*, *vocem mediam om. S*, *in marg.* r *L* 39 contentus *L*, contemptus *S*

rebellis, qui deum, cui immortalem angelorum substantiam videt subici, ipse mortalis, immo iam mortuus nolit intellegi. Sed dixerat iam patriarcha rem, cuius supra fecimus mentionem, cum a quodam pro remedio aestuantis incendii cassis sero precibus oraretur, quod si quis Moysen vel prophetas noluisset recipere, utique nec venientem a mortuis vellet audire. Quis est autem praedicator ex mortuis suscitatus, nisi Iesus Christus, in cuius duplicem quam loquimur substantiam duplicis testamenti unitas ex diversitate colligitur? Ea siquidem referuntur in evangeliis, quae praedicata sunt in prophetis. Et fit ex viribus novitas testamenti non diversitate, sed tempore. Recens quippe, quod hodie completur: quod autem diu expectabatur, antiquum est. Nam quia de Abraham opportunitas sermonis exorta est, qui auctor utriusque testamenti legitur institutus, vetusti scilicet intromittendo circumcisionem, novi vero placendo per fidem, in illo Iudaeorum tantummodo, in isto autem multarum gentium pater: experiamur, utrum evangeliis de Christi generatione concordet, in quo se patrem gentium recognoscat, an aeternitatem huius ipsius subolis, quam erat geniturus, intellegat; utrum se in iuniore nepote cognoscat, utrumnam redemptori, qui se Abraham anteponit, et ipse consentiat: utrum sine supercilio parentali reverenter impenderit ministerium seminis corporali exortu creatoris. Inserat se paulisper loco praesenti illa obtestatio, iuramentum quidem poscens, sed sacramenta patefaciens, qua dispensatorem domus suae non sine mysterio gratiae subsequentis adiurans: P o n e, inquit, m a n u m t u a m s u b f e m o r e m e o e t i u r a m i h i p e r d o m i n u m c a e l i, q u o d n o n a c c i p i a s u x o r e m f i l i o m e o d e f i l i a b u s C a n a h a n. Dicatur mihi quaeso, quae iurisiurandi reverentia putetur in femore? Quod si personaliter tantummodo fieret, facilius caput tangeret adiuratus. Aut quae causa femoris interposita dei ac domini mentione iurandi, nisi quia per illum deum ac dominum caeli, quem inde saecula videbantur prolatura, iuratum est? Scit ergo, scit nimirum, cui prosapiae non tam praeemineat ipse, quam serviat. Novit quippe, quid in corpore suo debeat adorare: intellegit membra, quae contra humanam consuetudinem speciali honore veneretur. Post quae praecedentum indicia, miracula subsequentum, licet plurima testimoniorum de evangeliis apostolisque promamus, metuo ad ultimum, quod, cum Eutychiani nec patriarchalibus factis nec dictis prophetalibus excitentur, s i M o y s e n e t p r o p h e t a s n o n a u d i e r i n t, n e c e i, q u i e x m o r t u i s r e v e r s u s e s t, c r e d a n t.

2 Luc. 16, 31. 11 Act. 7, 8. Gal. 3, 7. 19 Genesis 24, 2. 3. 30 Luc. 16, 31.

10—12 Abraham auctor utriusque — gentium patre *Florus ad Rom. 4, 11.*

2 immo iam *L*, in mortem *S* nolit intelligi *L*, nollet inflecti *S* sed — rem cuius *sic L*, Dixit quodam euangelii loco Abraham ille cuius *S* 5 uellet *om. S* Christus Iesus *S* 8 *ante* uiribus *in marg.* r *L* nouitas *om. S* 10 oportunitas *L* utrisq; L^1 (utri'/q; *al. c.*) 12 patre *Florus t. Sirm.* 13 ęuangelis (*pr.* i *ss.*) *L* 15 se in iuniore *L*, se iuniorem *S* qui *L*, quod *S* ante Abraham ponit *S* 16 impenderet *S* 17 semine *S* exorto creatori *S* 18 iuramentum quidem *L*, iuramenti fidem *S* 21 chanahan *L*, Canaam *S* dicatur *L*, dicat *S* 25 scit ergo nimirum *S*, sic ergo sic mirum *L correxi* 28 post quae *S*, post quam *L* 29 promanus (*al. c.*) *L* euthiciani *L* 31 credent *S*

III (3) ## LIBER SECVNDVS. a. 512

[Avitus episcopus domno Gundobado regi].

Puto nunc non parvi operae pretium esse momenti, si occasionem, quae praesenti tempore in abruptam diversitatem letabundum virus erupit, pagellae praesentis mentione contingam. Quieverat ergo post Acacii quondam Constantinopolitani sacerdotis excessum mali huius, quod expugnandum suscepimus, pullulans ab Eutychete persuasio. Cuius idem Acacius, ut celsitudo vestra potest habere compertum, amator trepidus quam adsertor publicus erat: laudans quidem, quae ab illo dicta repeteret, sed praedicare ea devoto tunc atque impolluto populo non praesumens. Pro cuius obumbratione figmenti simulati ob gratiam imperatoris saeculi sui non impunitus tantummodo, verum et indiscussus interiit. Hinc se de impudenda defuncti communione in contrarium vulgi, immo, quod asperius fuit, et sacerdotum studia diviserunt. Et ut quisque recte aut prave de fidei ratione conceperat, ita etiam de praedicatoris praeteriti memoria sentiebat. Tracta est interim non manifesta sub hac nec tam separatione quam simulatione dissensio. Agitur cum rege orientis anno superiore, hinc cum episcopo urbis suae, quasi leni colloquio et blanda meditatione conferret. Est autem illic consuetudo in ecclesiis nobilium civitatum supplicationem cum laude divina inter missarum initia celebrari: quam tanta devotione atque alacritate consonae plebis clamor attollit, ut credant non immerito omne suffragium sacrificii subsequentis praemisso huius devotionis obsequio placiturum. Supplicationis vero ipsius imam partem, licet pietati vestrae notissimam, in loco, sicuti res postulat, suggerendam putavi:

ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς·
ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Itaque sicut insusurratum fuerat principi, et ipse insinuat sacerdoti: nil in querelam veniret; nullam fieri de scismate mentionem, si hoc, quod in ipsa oratione animos aliquantorum movebat, a principe obsecratus antistes aut iusserit aut permiserit abrogari. Illud moleste quospiam ferre, quod in ima praedicationis ipsius parte clamatur:

ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς.

quod Latine intellegitis dici: qui crucifixus es propter nos, miserere nobis. Persuadetur episcopo neglegenti nec usque quaque sic docto, ut tantae urbis perque eam totius orientis patriarcham decet. Concipit ergo atque disponit sollemnis huius praeconii incauta definitione iacturam tam maximi effectus, quo res nec de canonicis scripturis tradita nec apostolorum temporibus instituta etiam contra vota populorum facile videri posset mutari. Sed ubi primum hymnus in ecclesia cantari solitus, ultima orationis

---

III: 87 Explicit liber primus. Incipit sed's *L*, *om.* *S* 1 Auitus — regi *S*, *om.* *L* 2 quae *LS*, qua *Mommsenus* 3 in abruptae diuersitatis *S* 5 huius *L*, eius *S* euthicete *L* 6 trepidus *L*, magis trepidus *S* 7 dicta *om.* *S* repeteret *L*, repererat *S* 8 atque *L*, itaque *S* 9 simulati *S*, simulat *L* 10 de impudenda defuncti *L*, de impendenda defuncto *S*, dein pudenda *Mommsenus* 12 de fidei *S*, de *om.* *L* 13 non manifesta sub hac *L*, non per manifesta sed subita *S* 14 simulatione *L*, simultate *S* agitur *L*, actum est igitur *S* hinc *L*, ut hinc *S* 18 oms *L* 19 imam] unam *ut vid.* *L* 21. 22 ΛΝΛCO ΘCΛTIOCI · CXYPOC · ΛΓIOC ΛΘΛΝΛΤOC ‖ EΛEHCON · HΛCOCCTΛYPOΘNC ΛINHΛEHCONHΛIΛC; (H *et* N *accurate satis discerni nequeunt*) *L* 24 uenire *S* scysmate *L* 25 iuberet aut permitteret *S* 26 clametur *S* 28 *graeca om.* *L* 30 usqueqq; *L*, usque *S* perquę eam tocius *L*, perindeque totius *S* 31 incaute definitionem *S* 32 iacturam tam maximi effectus *scripsi*, facturum tam maxime effectus. *L*, facturus: eo maxime effectu *S* 33 uideri posset *L*, uideretur posse *S*

parte truncatus minus audientibus satisfecit, quicquid putabatur ab Eutychianis haereticis concipi, patuit totum hoc ab episcopo praedicari. Quis enim fidelium non iure moveretur audiens crucifixo pro nobis, ut misereatur, minime supplicandum? Quid multis? crescente seditionum procella, dum insistit populus nec obsistit Augustus, antiqua sacerdos, quodque magis dolendum est nec innocens, sede propellitur. Sicut legimus quodam loco scripturae: Si peccaverit vir in virum, orabit pro eo sacerdos. Quodsi peccaverit sacerdos in deum, quis exorabit pro eo? Super omnia vero delicta specialius in deum peccat, quod doctrinae apostolicae contradicens a regula veritatis exorbitat; sicut nihil est gravius, quam si caecus praesumpto ducatu ex praedicatore fidei incipiat esse destructor. Vos modo perpendite amentiam totius haeresis in unius reprobatione sermonis. In quo parum est quidem, quod auribus putetur ablatum: sed totus cum verbo illo catholicae veritatis sensus excluditur. Nolunt enim a nobis ei, qui crucifixus est, supplicari, ut videatur tam nihil posse praestare persona hominis, quam nihil poenae pati potuit substantia maiestatis. Quod quid est aliud quam odium pro dilectione rependere et convicia pro beneficiis repensare? Inserta est namque humano corpori dignitas supernorum. Deus quidem non subiacet cruciatui, sed divinitas interest passioni. Dei iniuriam crucis tempore nocturnis fuscatus tenebris dies expavit: in caelum peccare Iudaeos testata est terra quae tremuit. Caret coniecturarum: per necessitatem veritas fulget: necesse adfirmari a nobis expectat, cum sola sibi auctoritate sufficiat. Audiamus ex his apostolum protestantem: Qui si, inquam, cognoscerent, numquam dominum maiestatis crucifixissent. Sed dixerat hoc prius etiam ille propheta, qui ob praescientiam futurorum cognomento angelus nuncupatur: Si affiget homo deum suum, quoniam vos adfigitis me? Rogo, intentionis obstinacula tam aperta sibi perstruat? Si dominus maiestatis pependit vel affixus est patibulo, dicat adversarius, cur hominem non rogemus in caelo? Adhuc quippe caelestem gloriam in corporis secreto reposuerat, adhuc obitum ex ventre debebat, adhuc ad informationem nostram exercebat humilitatis studia, etiam inter opera claritatis. Cum Cananaea quaedam credulitatis quidem Israeliticae, sed gentis alienae, virtute virili, petitione laudabili, obstinatione victrice Christo propitio supplicaret: Miserere mei, fili David, quiddam hic sensus interiore sapientia ' sexu carnis suprahumanum sentit in homine. Non acquiescunt Eutychiani doctores ei, qui propter nos crucifixus est, supplicare: ista in cruce figendam et divinitatem praedicat, quae non poterat mori, et humanitatem, quae poterat suscitari; fili David carnem resonat, miserere mei deum declarat. Dominus caeli vocatus est in virtute, auctor hominis vocatus in genere. Longa iam, ut

6 Reg. I 2, 25. 17 Matth. 27, 45. 21 Corinth. I 2, 8. 23 Augustinus de civ. dei XX 25: Malachi qui et angelus dictus est. Mal. 3, 8. 30 Matth. 15, 22.

12—26 Nolunt — non rogemus in caelo *Florus ad Corinth. I 2, 8.*

1 minus] //ininus (*ex* himnus *ut vid. pr. m. corr.*) *L* euthicianis *L* 5 antiquam *L* 7 peccauit *S* 8 quod *L*, qui *S* 9 quam si caecus *S*, quam casus *L* 12 nolint L^1 (*al.* v *ss.*) 15 rependere *L*, reponere *S* 17 tempore mundus diurnis fuscatus tenebris expauit *S* 19 coniectura quae per *S* necesse] nec ēē *L*, nec se *S* 20 sola *L*, salua *S* 21 inquit *S* 22 praesentiam L^1 (*litt.* ci *antiqua m. ss.*) 24 rogo quis contentionis obstaculo t. a. s. obstruat? *S* 26 gloriam *L*, potentiam *S* 28 etiam in opere *S* crudelitatis *L* (*al. m. non coaeva corr.*) 30 propicio *L*, pro filia *S*, *an* prospicuo? miserere, inquiens, mei *S* quiddam hic *L*, uicit hic *S* 31 sexu *L*, sexum *S*, *an* conexu? acquiescunt *S*, quiescunt *L* 32 euthiciani *L* in crucifigendo *S* 33 praedicat *L*, precata est *S* 35 inuocatus est *S* uocatus est *S* longe *S*

opinor, post mortem David, de cuius semine terris per Mariam Christus effulsit, temporum series, stemmatis regiae prosapiae ducebatur. Posco nunc, his proavorum successionibus ac nepotum, ex memorato patre usque ad virgineum fetum toto derivatae hereditatis accessu phantasmatis linea ducatur an traducis? Porro autem ambiguo caret, quod et de genere caro vera processit et phantasmatis genus habere non potuit. Experiamur tamen, utrum praelibaverit Christus praefatae Cananitidis in oratione sermonem, an fortassis exasperet ineptiam supplicantis. O mulier, ait, magna est fides tua; fiat tibi sicut vis. Si ista fides est utique magna, quae non sic constat, non erit recta. Altera certe fuerat ad matrem illa responsio, cum comitante discipulorum choro festis nuptialibus invitatus deficiente vino ad faciendum miraculum posceretur. Ad quam ille: Quid mihi et tibi est mulier? nondum venit hora mea. Velut si dicat: cur illud tantummodo, quod peperisti, esse me credis? Si hoc solum mihi putas constare, quod carnis est, non possum complere, quod exigis. Sublime hoc, quod a me requiris, de patre attuli, non in matre suscepi. Formato in te corpori debita infirmitatis instituis et opera virtutis iniungis? Bene me putas posse quod petis, si te, sicut mei corporis, sic matrem tui intellegis creatoris. Quod si solum te edidisse hominem velis, nondum venit hora mea. Nemo autem sic ineptire putandus est, ut istud quod dixit: Nondum venit hora mea, velut errore gentili constitutis velit fatalibus adplicare. Ad intellegendum horae illius mysterium discretionem potius requiri convenit, quam decretum. Quo cum ipsa quoque nostrae mortalitatis condicio non ligetur, sed omnis status nostri necessitas gubernatoris perpetui sit voluntas: quanto magis Christus, qui potestatem habet ponendi animam suam et iterum sumendi eam, nullo se fati voluit implicare praescripto. Sed cum venerit subeundi hora patibuli, apparebunt caelestia, quae pater genuit, et corporea, quae alvus effudit. Ergo cum ipse dominus hic in perficiendo miraculo actus divini non repulerit genetricem, sed instruxerit ignorantem, videamus quid hinc cum apostolis suis tractatu impensiore contulerit. Interrogabat autem eos quodam evangelii loco, quae de persona sua vulgi variantis sentiret opinio. Cumque diversitate sententiae populos aut unum ex vatibus priscis aut Moysen vel certe Heliam illum credere suggessissent: Vos autem, inquit, quem me esse dicitis? Tum princeps condiscipulorum principium responsionis assumens: Tu es, inquit, Christus filius dei vivi. Sufficere plane potuerat, quod confitetur hic Petrus, etiamsi hoc non tam manifesta responsione confirmasset et Christus. Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Beatus es, inquam, qui, ut dei filium cerneres, non carne tantum modo et sanguine censuisti: nec revelandam tibi gloriam meam liniamenta sumpti corporis obtulerunt. Non avertisti generosae mentis aspectu, quod de sanguine et carne prolatum est; sed pater meus, qui est in caelis, revelavit tibi filium, cui adhaeret in terris: cuius gloria paupertate

7 Matth. 15, 28. 11 Ioh. 2, 4. 22 Ioh. 10, 17. 27 Matth. 16, 13—17.

2 serie *S* stemmatis regii prosapia *S*, *an* stemmate? 3 dirinatae *L* 5 fantasmatis *L*, phantasma *S* 6 praelibauerit *L*, spreuerit *S* 8 magna. quę n̄ sic constat *L*, magna si constat *S* 9 recta *S*, relicta *L* altera. Certe *L* 10 Ad quam *L*, atque ille *S* 13 sublimia haec quae *S* 15 institutione, opera *S* 16 intelligas *S* 17 ineptus reputandus est *S* 20 quo *L*, quod *S* 21 ligetur *L*, eligatur *S* 22 habebat *S* 23 implicare *LS*, *an* implicari? 24 apperebunt (*sic plene scr.*) *L* 25 in *om. S* 28 populum *S* 29 eliam (*pr.* h *ss.*) *L* 33 et *om. S* symon *L* quia c. et s. non reuelauit *S* 35 quia ut deum cerneres *S* carnem t. sed et sanguinem *S* 37 aspectum *S* de sanguine *om. S*

non tegitur, cuius honor contumeliis non celatur. Pendebat siquidem in ligno salutaris excelso triumphali praeminentia mediatoris nostri corpus altatum. et unius cuiusque sententiam de cordis penetralibus virtus salutiferi stipitis exigebat. Iniuriam ille deridens: Ecce qui destruebat, inquit, templum dei, ut illud triduo suscitaret: alter aceti potionem ferino felle corruptam spongiae poculo porrigebat. Ipse tamen servans inter poenas hominis misericordiam creatoris, dolens eos, pro quibus venerat, adhuc sub tempore ipsius redemptionis errare, clamabat: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quod faciunt. Quid est nesciunt quod faciunt, nisi quia credunt se solum hominem addixisse iudicio? Ignorat, quid faciat, qui non sentit in cruciato corpore maiestatem. Et si illi, solius matris filium interficere se credentes, quid facerent ignorabant, cur adhuc hodie Eutyches ignorare se simulat? Quod si illi tunc scissent, Christo et apostolo protestante numquam dominum gloriae crucifixissent. Vnde quod hic dominus nescientibus optat ignosci, constat expertorum conscientiae non posse concedi. An forte miramur, quod tam evidenter Christus passionis suae martyrium dignatur exponere? Ausim dicere, habemus hic adhuc amplius, quod mirari oportet. Comitata est, ut legitis, dominicam mortem circumpendentium latronum coniuncta crucifixio, quos tamen temeritas crudelis iudicii, non servilis culpae meritum, coaequaverat innocenti. Non enim poterat sancti germinis incorruptum nitorem vicinae pollutionis horror aspergere. sicut et sol, si radium in faeculenta dimittat, intratum prorsus nescit sentire contagium. Illorum igitur unus latronum, longi sceleris vitam brevis compendii fine permutans, ex interfectore medicus, martyr ex fure, nexus membris, criminibus absolutus, fixus clavis, liber affectu: Domine, inquit, memento mei, cum veneris in regnum tuum. O felicis beatitudo testimonii, o ineffabilis fortitudo credendi! Non istum, ut divinitatem in homine sentiat, signa vicerunt, sed virtutis dilectionem infirmitatum collegit indicio. Concupivit invocare similiter vinctum, et adhuc Eutyches orare despicit sublimatum. Obeuntem ille contremuit, regnantem iste fastidit. Iste mortem non timebat a iudicaturo, cum ille vitam requirat a mortuo. Sed redemptori suo squalentis veterni mortificatione compassus iunxit dominicae propriam crucem: adoravit expertus culpae, particeps poenae; dudum invadendi cupidus mutavit vota praedicando: armatus trabalibus clavis vim intulit regno caelorum. Intellexit in Christo paupere locupletem vicinum, invenit quod tolleret nudo, sumpsit veniae plenitudinem, rapuit innocentiae portionem, in ligno deum contuitus, in caelo hominem consecutus. Iam porro quam transacta passio docet hominem verum, cruciatum doloribus, latronibus comparatum, confectum supplicio, tumulatum sepulchro: per quae omnia phantasmatis adsertoribus assumpti corporis veritas contradicit. Quos cum in Christo unitas utriusque substantiae perspicua testimoniorum luce convincit, omnem, quae in consequentibus replebitur, dominicae seriem passionis phantastica honoris contumeliosi molitione perturbant: asseren-

4 Matth. 26, 61; 27, 40. 5 Matth. 27, 48. 7 Luc. 23, 34. 12 Corinth. I 2, 8. 16 Matth. 27, 38. 23 Luc. 23, 42. 30 (cf. Matth. 11, 12; Luc. 16, 16). 31 (cf. Luc. 14, 12).

1 non *L*, nunc *S* non *L*, nunc *S* ligno *L* (salutare *substantivi loco usurpatum ut Luc.* 2, 30. 3, 6), ligni *S* 2 praeeminentia *S* 3 deridebat *S* 8 quod faciunt] *utrobique* quid faciunt *S* 9 addixisse *L*, *cf. Iacob.* 5, 6, adduxisse *S* 11 euthices *L* 13 obtat *L* 16 oportet *om. S* 17 *post* pendentium *explicit quat.* ·XXIII·, *incipit quat.* ·XXIIII· *L* 20 intratum *L*, intactum *S* 22 clauo *S* 25 sentiret s. uicerant *S* 26 euthices *L* 28 scalentis *L* ueterni *S*, ęterni *L* 29 expertus *L* (*i. sibi conscius*, *cf. Luc.* 23, 41), expertem *S* 30 praedicando *L*, praedandi *S* 31 paupere *scripsi*, pauperem *LS* 33 quam *L*, quoniam *S* 35 per quē (*in* que *corr.*) *L*, per haec *S* 37 replebitur *L*, replicatur *S*

tes quoddam nebulosi corporis extitisse figmentum, quod pro redemptore nostro iniuriis poenarum dolorumque videatur oppositum, exanimis hominis similitudine, poenas quod maiestas incurrere non possit, adficta, quodque vera caro non extiterit, quam exequitur populus, cruciat iudex, pulsant verbera: quam contumeliae inludunt, spinae transpungunt: cui calamus illiditur, figitur clavis, sanguis excutitur. At cum omne quod spei est in solo redemptionis nostrae mysterio collocemus, nec sit aliud nostrum reviviscere, quam domini necem pertulisse, falsum est, quod incarnatione sua nos salvat, si et hoc in dubium venit, quod tolerandum pro nobis in carne susceperat. Veni potius, sancte Isaias, propheta quidem tui, sed evangelista temporis nostri: veni celeriter: ad tuendam contra Eutychetis mendacia Christianorum salutem dicere de Christo, immo etiam iurare non pigeat: Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit et livore eius sanati sumus. Non medendi facultate secura, sed voluntarie pro nobis dolendi veritate suscepta. Si veraciter dolores nostros ipse portavit, iam et nos securi sumus, quod veros dolores commenticium phantasma non pertulit et si livore eius sanati sumus, in cassum collatam mihi sanitatem invidet falsiloquus livor. Ceterum recte omni definitione concluditur, quia quod potuit esse commenticium, non potuit vivere simulatum. Sed etiam in hoc prophetae sermone evidens geminatae substantiae proprietas invenitur. Vere, inquit, languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit. Duo ista sunt, quorum aut deus solus aut homo solus utrumque non faceret, sed unum deus, aliud posset homo. Dicendo autem propheta: ipse languores nostros tulit, ipse dolores portavit, unum evidenter expressit, qui ex divinitate constaret et corpore. Languores enim, quos Adae sauciata progenies ex vulnere corruptae originis attrahebat, ille solus sanavit, qui sanum ante condiderat. Dolores vero nostros portavit, qui desudare proelia passionis nisi cruciatibus ac labore non potuit. Quo circa quod in natura malum habuimus, tulit deus; quod in corpore malum patimur, pertulit Christus. Vnde respiciendum est hic, quantum Eutychiani Bonosiacis baratro profundiore mergantur. Illi Christo divinitatis honorem tantummodo adimunt, isti et corporis veritatem. Photinus hominis personam nos adorare deridet, hic nebulam. An forte haeretici huius ipsius illusionis exordium ab ipsis in Christo sacrae nativitatis tripudiis ordiuntur? Et perinde falsum erit, quod iacuit in pannis, quod apparuit magis, quod planxit in cunis? Taceo reliquos in succidua aetate profectus, quibus divinam pariter humanamque naturam complectens lassitudinem refectio pertulit, consolatio lacrimas fudit, lux dormivit, panis esuriit, fons sitivit. Taceo planctu illum, quem super defunctum

11 Isa. 53, 4. 5. 31 Matth. 2 34 Ioh. 11, 35. 36.

9—26 Veni — pertulit Christus *Florus ad Corinth. I 2, 8.*

2 ex animis *L*, et per inanis *S* similitudine *scripsi*, similitudinem *S*, simulitudinem *L*[1] (u *in* i *corr. pr.*) pęnas quod *L*, poenis quas *S* 3 adficta *scripsi*, addicta *LS* quodque *L*, quoque *S* 4 exequitur *L*, execiatur *S* 5 clauus *Mommsenus* at cum *L*, adhuc cum *S* 7 dominicum (*om.* necem) *L*, dominum necem *S correxi* (*cf. Rom. 6, 4—10*) quod sua incarnatione nos *S*, quod in sua nos *L correxi* 9 ysaias *L*, Esaia *S* 10 euthicetis *L* de *L*, te de *S* 11 langores *L* 14 commenticios *L*, commentitium *S* 16 diffinitione *L* quia quod potuit *L*, quod si potuit *S* 17 bibere *L*, liuere *S correxi; an* non uiuere? 19 duo sunt ista *S* 20 fecerit *S* possit *S* 21 nostros *om. S* 27 euthiciani *L* 28 fotinus *L* 30 "natiuitatis "sacrae (*transponendi notae al. m.*) *L* tripudiis *L*, *cf. Esth. 8, 16*, crepundiis *S* 31 et *L*, ac *S* 33 naturam *om. L* fudit *L*, effudit *S* 34 planetum *LS correxi* 34 *sq.* quem s. d. lazarum antequam e. r. o. d. p. h. condicionis impendit affectum *L*, *verbo* impendit *transposito correxi:* quem s. d. lazarum habuit antequam e. r. o. d. p. h. condicionis affectum *S*

Lazarum impendit, antequam effectu resuscitandi ostenderet deum, praemisisse humanae condicionis affectum. Quod si in dubium vocatur, qui tanta praestitit, necesse est, ut ambigua incipiant esse, quae gessit: ac perinde falso se putat sanatum paralyticus, claudus erectum, circumscribitur solis radius, quem caecus ab utero post nativi carceris tenebras intuetur. Aut hoc phantasmate Lazarus ipse delusus est, ut cum inter mortuos dormiret, iam surrexisse se crederet? Quod si haec omnia vera esse recipiunt et solius passionis iniuriis contradicunt: respondeant, ubi tunc fuerit filius virginis, cum umbram tenui nube fallentem pro se offerens, quem pro nobis putamus offerri, vana sui specie et persequentes falleret et fideles, patrem quoque faciens hac inlusione mendacem, de quo apostolus ait, quod *filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* Quem filium, si non verum? quomodo *tradidit*, si conclusit? qualiter *non pepercit*, si dolorem prohibuit? Vel certe qua dominus noster morte finitus sit, qui non potuit non aliquantulum mortem pro matris mortalitate debere, soluturus condicionem obeundi lege, etiamsi corruptionem pro resurgendi instantia non visurus? Quam legem utriusque naturae significavit fel illud, quod *gustatum noluit bibere*, dum mortem, quam ex Adam parente omnes debemus, pro divinitate noluit bibere, sed debuit pro dispensatione gustare. At vero cum factum est, quod apostolus dixit, cum *resurgens Christus iam non moritur et mors ei ultra non dominabitur*, optet nunc, si quid valet, haereticus aut Christum sine deo, aut sine homine deum. Afuerat sanctus Thomas, cum reversus salvator a mortuis praesentia visibili praestolantium discipulorum vota repararet et vacillantem quodammodo fidem suorum revalescens a mortuis vita componeret. Referunt ergo discipuli dominum se vidisse; negat ille se credere nec se adhibiturum ullatenus fidem promittit nisi contemplatione percepta. Transacto temporis intervallo superveniens secundo Iesus, sed iam omnibus simul, pacis salutatione praemissa, arguit increpatione mitissima cunctantis apostoli tarditatem: et iubente domino, ne adhuc parum sit, quod visus indicat, fidem tactus explorat. *Infer*, inquit, *digitum tuum in latus meum et noli esse ambigens, sed fidelis.* Qui utique inexcusabiliter iam perseverabis incredulus, cum palpando reddaris expertus. Scrutatur ille digito vestigia passionis. Permanebat, ut inflictum fuerat, medicum vulnus, et hiulcum transpunctu lateris aditum felici indicio vitalis plaga servabat. Tunc demum in semet ipsum reversus et tactu sancti illuminatus corporis: *Deus meus*, inquit, *et dominus meus.* Quid rogo sanctus apostolus de caelestibus intellexit in carne, quid curiosae manus attactu divinum sensit in vulnere, nisi quia iam pridem didicerat Christum sine deo esse non posse, et haec ipsa vulnera, quae palpabat, praevaluisse quidem homini, sed cessisse victori? Quae tamen nec adficere morte nisi hominem nec vinci a deo nisi resuscitante

4 Matth. 9, 2. Ioh. 5. Ioh. 9, 1. 10 Rom. 8, 32. 16 Matth. 27, 34 18 Rom. 6, 9. 20 Ioh. 20, 19 sqq. 27 Ioh. 20, 27. 32 Ioh. 20, 28.

6—12 si haec omnia — prohibuit *Florus ad Rom.* 8, 32.

4 paraliticus *L* circumscribit *L*, *corr. Mommsenus*, circumscribendus *S* 10 inlusione *L*[1] (*unde* illusione *pr. ut vid. corr.*) 12 conclusit *L*, conlusit *S* dolorem *L*, dolere *S*, dolore *Florus* 13 aliquantulam *S* 14 solĭturus *L* lege etiamsi *L*, legitimam sed *S* 15 illud *L*, istud *S* 18 cum *L*, quod *S ex vulgata* 19 optet *Mommsenus*, obstet *L*, audeat *S* 20 deum *L*, deum confiteri *S* affuerat *L*, abfuerat *S* 27 indicat *L*, iudicat *S* tuū *ex* tūū *corr. L* 30 ^{h}iulcum *pr. corr. L* transpunctu *scripsi*, transpunctum *L*, transpuncti *S* 32 tactu *om. S* sancto — corpore *S* 33 sanctus *scripsi*, sicut *L*, sacer *S* quid *S*, quod *L* 36 quae *om. S*

potuerint. Hic itaque, magno miraculorum stupore conclusi, cum audiunt, agnoscant dominum nostrum, recepti corporis situ visibilem oculis digitisque palpabilem, locum, quo apostoli consederant, clausis foribus introisse: ad familiare commentum asserendum phantasmatis per fallaces inanium nebularum fraude praestigias illusos humanae caliginis queruntur obtutus. Sentiunt enim in facti magnitudine quiddam divinum vigoremque illius subtilitatis, quo foribus obseratis penetrale secretum sine aditu corpus intraverit; ne cogantur fateri mirificum, comminiscuntur incertum. Quod videte ad quantam spectet divinitatis iniuriam, si veritatis magister, qui nobis etiam verborum mendacia interdixit, ipse factis credatur potuisse mentiri. Procul dubio enim mendacii genus foret, si quod a se gestum non fuerit, credi a suis velit, et putaretur factum a Christo, quod non licet facere Christiano. Qui ad cognoscendam mysterii dispensationem et visu instructus, quod sufficit sano, et tactu convictus est, quod additur caeco. Sed caret remedio sponte petita debilitas: quicquid libet medicaminis oculis lippientibus imponatur, curari non potest, quem caecum ire delectat. Aut quis in tali obstinatione usus oculorum est, qui verum esse renuit, quod annuit visu? Quasi non minus sit deum penetrasse conclusa, quam homini patuisse caelestia. Qui tamen suis post resurrectionem saepe testatus est: P a l p a t e e t v i d e t e, q u i a s p i r i t u s c a r n e m e t o s s a n o n h a b e t, s i c u t m e v i d e t i s h a b e r e. Quid Eutychi tam clausum, quid contra phantasmata tam apertum? velut si dicat: Molem ossium carniumque specimen ventosum non recipit. Noluit se vel solum quamlibet verum, hoc est sine corpore, spiritum dici: sed ut talem hominem recognoscatis in iudicio, qualem redisse conspicitis a sepulchro. Vnde iam post passionis certamina triumphator nihil quidem habuit, quod mundanum indigentia redivivi corporis postularet. Non illic quippe aut fames cibum aut potum sitis aut requiem labor aut somnum poposcit operatio. Quae omnia non solum in capite nostro, quod est Christus, exigua illa parvi temporis morte decocta sunt, sed etiam in nobis sic usque ad obitum valebunt, quod resurrectione finientur. Et tamen, ut dicere coeperam, cum membra illa dominica nulli iam indigentiae obnoxia tenerentur, ad suspicionem phantasmatis suorum cordibus eximendam cum apostolis visus est, cibum iussit apponi, quibus convesci commissa benedictione dignatus, quod faciebant illi adhuc pro redemptione corporis, fecit bonus magister pro testimonio veritatis. Nisi forsitan dicat phantasmatis praedicator caliginem illam, membrorum speciem seductricem, quae ponebantur absumere, nec escam illam pignoris sancti in dominicum corpus sine onere corruptionis intrare, sed inanem ventum incerti esus gravare ponderibus. Quem certe pastum fallens imago aut furata est, si subripuit, aut non est aeria, si comedit. Scio tamen, quod non alter quam Christus inter suprema cibi illius monumenta testatur: Q u i a o p o r t e t i m p l e r i o m n i a, q u a e s c r i p t a s u n t i n l e g e e t p r o p h e t i s e t p s a l m i s d e m e. Et nos pauca exemplorum quaerimus, cum ille omnino scripturam in sua dicat unitate compleri? E t p o s t h a e c [inquit]

8 e. g. Matth. 12, 36. Ioh. 8, 11. 17 Luc. 24, 39. 25 Corinth. I 11, 3. Ephes. 5, 23. 36 Luc. 24, 44. 38 Luc. 24, 51.

---

1 potuerunt L^1S, potuerint *L ex corr. pr. m.* agnoscant *om. S* 3 consederant *L*, consuerant *S* asserendi *S* 4 per *L*, et per *S* 7 fateri *L*, facere *S* 9 interdicit *S* 10 si quod a se gestum non fuerit credi *L*, si quod ipse non fuerit se credi *S* 11 quē cęcū ire *L*, caecutire *Mommsenus*, qui caecatus ire *S* delectat̃ L^1, delectat *L corr. rasura*, *S* 15 uisum *S* 16 homini patuisse *S*, omĩa patuisse (a *ex* o *corr. ni f.; sed non certa satis res*) *L* 18 euthici *L* quid *S*, quod *L* 19 speciem uentosum *L*, specimen *scripsi*, species uentura *S* 20 quemlibet uirum *S* 21 hominem *om. S* 22 e sepulcro *S* 23 illic *L*, illi *S* 29 dignatus est *S* 31 forsitam L^1 32 apponebantur *S* absumere *L*, assumere *S* 33 uentum *L*, uentrem *S* 31 furata *L*, futura *S* 36 monumenta L^1, monimenta L^2S 38 inquit *LS*, *delevi*

eum benediceret suos, ferebatur in caelum. Recede procul, Eutyches, cum praestigiis, quas animo concepisti. Solus hac benedictione careat, qui se a phantasmate aut benedici laetatur aut redimi. Interim ferebatur filius hominis, qui erat in caelo dudum praescientia, nunc natura. Nec aliquo angelicae manus auxilio, quamquam portari dicatur, indiguit: sed ferebat matris filium filius patris: ibat, quod deus erat; quod homo, ferebatur. Patebat redeunti porta caelestis et deum suum cum accessu corporis revertentem originalis patriae claritas invitabat. Quo recepto duo, inquit, angeli astiterunt apostolis sic loquentes: Viri Galilaei, Iesus hic, qui receptus est a vobis, id est: quem in sede pater, quem vos recepistis in fide, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Habent ergo in hoc sermone, quod sperent, quibus phantasma videtur esse, quod gestum est, si sic veniet, quomodo vidistis euntem in caelum. Vbi videbunt catholici, quem ambiunt, adversarii, quem confixerunt; ubi ad eadem clavorum vestigia, quae cernuntur, vel illos ignes Eutyches simulatos putare desinat, quibus post phantasmatis fumum sera paenitudine perpetuus torris ardebit. Ad cuius pristinum dogma denotandum vel corrigendum aliquantisper, sicut optandum est, sectatores pauca haec suscepisse sufficiat: ut ex similitudine testimoniorum, quae posuimus, etiam ipsi sibi necessaria et numerosiora perquirant. Quod si forte pristino sceleri dogmatis sui aut infidelitatis perseverantiam servant aut aliquid novae molitionis accumulant: si quidem peculiaris errantibus mos est, in obstinatione perversa semper dicere velle, quo pereant: dabit deus, ut iussu vestro meoque famulatu pravitas, quae adhuc augmento accenditur, uno et semper aequali scripturarum caelestium magisterio propulsetur.

IIII (1) Epistola ad Gvndobadvm regem de svbitanea paenitentia. post a. 500

Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Sciscitatio vestra plena religionis atque pietatis est. Sed quia inquisitione proposita consultoris vel respondentis nomina praemisistis, suggerendum puto fuisse in Africa quendam Faustum episcopum secta Manichaeum, opusculorum quorumpiam conditorem execrabilium sane et in nonnullis etiam sermone turpissimorum. Hic autem, quantum ad frontem pertinet, quasi abstinentissimam vitam professus, et non secretam crucem, sed publicam vanitatem iactantia ventosi tumoris exaggerans, quantum potuit auditoribus veniae desperationem velut indeclinabilis virtutum servator indixit. Et quia legistis consulenti cuidam Paulino Burdegalensi ab episcopo supradicti nominis fuisse responsum: cuius temporibus Paulinus quidam (deus viderit, utrum is quem memoratis, tamen Burdegalensis) non pauca stilo catholico et inreprehensibili fide conscripsit: praefati haeretici mentionem idcirco praemisi, ne Manichaei ipsius Fausti opus infaustum

7 Act. 1, 10. 11. 31 Fausti episcopi ad Benedictum Paulinum epistula (Max. Biblioth. veterum Patrum Lugdunensis t. VIII p. 550 col. 2).

1 euthices *L* 3 ferebatur in caelum *S* 9 pater, seu quem *S* 12 eum euntem *S* 13 ad eadem] ad *pr. ss.* *L* 14 euthices *L* 15 perpetuo *S* corrigendos *S* 16 obtandum *L* suscepisse *L*, dixisse *S* 17 necessarie numerosiora *S* 18 sceleris *L* 22 *sequitur in L:* Epl'a agobardi epi lugdunensis de sacerdotii dignitate ad barnardum niennensem archiepm (*paginae XVIIII*) *eaque absoluta* Incipit liber uenerabilis agobardi. archiepi lugdunensis! contra libros quatuor amalarii abbatis (*folia VIII*).

IIII: 2 Incipit epl'a auiti epi ad gondobadū regem de subitanea pęnitentia. Auitus episcopus gondobado regi *rubr. L*, Auitus Viennensis Episcopus Domno Gundobado Regi *S* 24 inquisiṭatione *L* 26 Faustum] factum *L* 27 ex/ecrabilium (c *ex* r *ni f.*) *L* 29 iactantiam *L* 30 ueniae desperationem *L*, uenenatam disputationem *S* 33 tamen perinde Burdegalensis *S*

citeriorem hunc, quem etiam gloria vestra noverat, ortu Britannum habitaculo Regiensem, titulo nominis accusaret; simul etiam qui aut consulere supra ambiguo quaestionum aut dignus rescripto posteris reservando potuerit inveniri. Cuiuslibet tamen eorum in manus vestras dicta pervenerint, sancte, sollicite regieque vos moverunt: paenitentiam, quam proprie momentaneam nominastis, id est in aegritudine quasi sub momento mortis acceptam nihil aut nulli prodesse adversa veritati et admodum cruda definitio est. Apud divinam quippe misericordiam vel ipsa humilitas confitentis non debet fructu carere. Quia, cum legimus, quod qualitate vitae anterioris abolita, qua plerumque contingit et peccare iustos et resipiscere peccatores, in ea quis via iudicetur, qua obitus sui tempore fuerit deprehensus, incunctanter credenda sit vel ipsa correctionis voluntas placere, si vera sit. Sed totum apud caelestem clementiam fidei qualitate pensatur. Vnde et inter illos operarios, quos in evangelio legitis esse conductos, pro devotionis ardore mercedem prioribus exaequatam etiam qui tardius venerunt sortiuntur. Sicut et Ninivitarum brevissima paenitudo, omnem indulgentiae summam triduo fervente mercata, gladium peccatricis urbis cervicibus imminentem, quem iam ictu destinato per monita Ionae prophetae dies statuta vibraverat, repagulo consonae satisfactionis obtudit. Contradicant autem exemplis huiusmodi, quos verius reddidit appetita superbia turgidos, quam conscientia illibata securos. Hoc tamen loco quid saepe doleam, quia fandi licentiam dignamini praestare, confiteor. Contristamur nonnumquam in hac nostrorum facilitate, quod rem tam pretiosam pro levi accipere grave discrimen est. Cum enim videntur paenitentiam precibus ac lacrimis poscere, impium dicimus, si negetur. Contingit interdum, ut acceptam quicumque, si sanitatem corporis recipit, aut neglegat aut factus sit, ut Salomoniacum illud apostolus ait, canis reversus in vomitum. Qui tolerabilius oneraretur fragilitate peccati, plectibiliter obprimitur abusione remedii. Et dicitur ei illud, quod Ananiae in actibus apostolorum: Nonne manens tibi manserat et promittendo in tua potestate pendebat? Melius est autem, ut ait propheta, non vovere, quam vovere et non reddere. Vnde contraxit consuetudo sermonis, ut, donec quisque nostrum votum compleat, voti reus dicatur. Quocirca fateor in necessitate positis non sine metu dari debere paenitentiam. Quos si absque capitalibus culpis in usu coniugalis copulae dies suprema reperiat, utpote rem licitam praesumentes nec damnatione dignos putamus nec sacrificio commemorationis excludimus. E contra si professam conpunctionis saeculo retrahente vacuaverint, quasi iam apostatas, id est ab standi firmitate deciduos, necesse est a commemoratione suspendi: cum melius sit manere intra quantulam-

12 Matth. 20, 1—16. 14 Ionae 3. 23 Proverb. 26, 11. 24 Pet. II 2, 22. 26 Act. 5, 4. 27 Eccles. 5, 4.

29 — p. 31, 7 fateor — coniugatos *Florus* 'ex epistola contra Faustum' *protulit ad Timoth. I 5, 11 sq.*

1 citeriorem hunc *L*, uel alterum *S* 2 etiam *L*, et *S* qui *S*, quia *L* 4 regieq; *L*, que *om. S* 8 anterioris *S*, interioris *L* qua *L*, quia *S* 9 respicere L^1 (*pr. ut vid. corr.*) quis] *fort.* quisque 10 obitus *S*, oblitus *L* tempore *S*, temporis *sed* is *in ras. al. m. L* sit // uel *L*, est uel *S* 11 correctionis *S*, correptionis *L* 13 uenerant *S* 15 feruentem *L* 16 ictui *S* per monita *L*, per manum *S* 17 cousone L^1 huiusmodi (s *eras.*) *L* 18 reddit *S* 19 sepę L^1, sepe *al. c. L* 22 si negetur. contingit *L*, denegare. sin igitur contingat *S* quicumque poenitentiam si *S* 23 sit *om. L* salomoniacum illud *om. S* 24 qui ueniabilius onerabatur *S* 25 plectibilius opprimetur *S* et dicetur illud *S* 26 et de promittendo *S* 30 usum *L* 32 nec a sacrificio *S* conpunctionis *L*, compunctionem *S* 34 a communione suspendi *S*

eumque salutem humilitate mediocrum, quam ipsam salutem ex toto destrui violatione summorum: et tutius inveniatur cum honestate in matrimonio vivere, quam castitate mentita illicitis licita maculare. Quod praevidens apostolus et viduas, quae primam fidem irritam fecerint, maiorem damnationem denuntians subituras, personas legitimi atque inreprehensibilis tori pace devinctas vacare orationi ad tempus ac rursus in id ipsum regredi sinit: ne Satanas, inquit, per incontinentiam illorum temptet in promissione perfidos, quos in carne non vicerat coniugatos.

In secunda quoque quaestione quod negatum est fidem solam homini prodesse non posse, minime probo: neque me ab illorum parte profiteor, qui, sicut ait dominus, grave super humeros discipulorum pondus imponunt, quod ipsi tamen uno digito movere detrectent. Propter quod tam rigidam de fide sententiam aut extraneus potuit praesumere aut noster debuit temperare. Quod si dignanter admittitis, coniectura breviter exemplisque patefaciam. Fidem esse omnium bonorum spiritalium fundamentum per hanc primitus informata Christianorum rudimenta testantur. Nam si baptizatus aut etiam translatus ab haeresi quilibet parvulus vel forsitan aevo longiore provectus celeri post lavacrum fine rapiatur, nec ipse operis iactitator abnuerit hominem sola fide salvatum. Extra quam quod nihil quaelibet bonae profuerint actiones, de saeculi philosophis aestimemus: quos contemptores mundi amatoresque sapientiae castitate proposita, facultate despecta, quicquid hodie catholici praedicamus, quia fides defuit, non profuit operatos. Adeo machina vanitatis nutabundis exculta fastigiis, quia sine fundamento surrexit, per se sola constare non potuit. Quid si nunc diversorum in scripturis caelestibus fidem retexam, quam semper desiderii compotem reddidit laudanda credulitas? Abraham quod solo credidit deo, reputatum est illi ad iustitiam. Raab meretrix vitam praeteritam prostitutione sordentem Israelitarum populum per fidem praestolata purgavit. Sic illa evangelii Cananitis, quamquam repulsa convicio, dari tamen catulis suis filiorum panem perseverantia petitionis elicuit. Alia fluxum carnalitatis obscenae tactu fideliter medente restrinxit. Suadetur tamen, quod et bonorum operum sit iungenda devotio, quam neglegere fidelem non pertinet. Sed cum dicat apostolus: quicquid non est ex fide, peccatum est, videtis ipsam quoque quam rectam credimus operationem, nisi fidei suffragio fulciatur, in peccatum posse mutari. Expertus est hoc nimirum ille in evangelio, qui gratias se referre, quod non esset sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri; elemosynas subinde facere, bis in sabbato ieiunare tumido ac resupino pectore iactitabat: cum publicanus fronte cernuus, fide rectus, merita bonorum operum sola humilitate praeripiens domum suam, de qua non iustus exierat, iustificatus intraret. Quid plura commemorem? adhuc unum patienter accipite. Latro ille, cuius assuetum

3 Timoth. I 5, 12. 6 Corinth. I 7, 5. 8 Faustus l. l. p. 550 Fides ergo nuda meritis inanis et vacua est, sicut apostolus dicit. Quid prodest . . . [Iac. 2, 14]. 10 Matth. 23, 4. 23 Rom. 4, 3. 24 Ios. 2, 1. 25 Matth. 15, 22—28. 27 Matth. 9, 20—22. 29 Rom. 14, 23. 31 Luc. 18, 11—14. 36 Luc. 23, 40—42.

13 — *p.* 32, 12 Fidem — spiritus, non natura *Florus* 'ex epistola contra Faustum' *protulit ad Rom. 14*, 23.

1 mediocrium *S* 2 castitatem mentitam illicitis maculare *Mommsenus* 5 thori *L* 6 sathanas *L* 7 uiderat *Florus t. Sirm.* 8 negamus est *S* 9 hoc minime *S* me *om. S* 11 detrectent *L*[1], detrectant *pr. corr. LS* 15 qualibet *S* 20 operatos *S*, operat⁹ *L* 23 laudata *S* solum *S* 24 prostitutione/// (m *eras.*) *L* 25 cananites *L* 27 fluxu *L* 28 quod *om. S* sit *om. S* fidelē (ē *ex corr. pr.*) non pertinet *L*, non pertinet ad fidelem *S* 31 ille] Pharisaeus ille *S*

sceleribus corpus iuxta crucem dominicae puritatis servili patibulo criminum vindicta suspenderat. sentiens in morientis Christi corpore maiestatem, pro praemissa crudelitate addictus supplicio, pro subsecuta est confessione additus paradiso, per iniustum deductus aevum, ut de iusta raperet morte martyrium. Ecce, sunt virtutes ex fide: ostendat quisque, si potest, sine fide virtutem. Dominus in evangelio exiguitatem fidei grano sinapis comparatam quaecumque voluerit valituram promittit. Sic fit, ut, cum opera sine fide possint esse, fides sine operibus esse non possit. Quia corde credatur ad iustitiam, et ore fiat confessio ad salutem. Apud sensum spiritus sancti promissiones sequentem principium est boni operis integre credidisse: si tamen, ut apostolus ait, ipse spiritus testimonium reddat spiritui nostro: non, ut super audistis assertum, quasi creatura nobis, sed quasi creator infusus auctor et testis est nostri spiritus, non natura. Ecce ad epistulam Fausti episcopi, nec interest cuius, quae veritati arbitror convenire, suggessi. Mihi in eis, quorum salutem sitio, fidei plenitudo donetur: illis opera sua, si fide fuerint vivificata, sufficiunt.

V (5) EPISTOLA CONSOLATORIA AVITI EPISCOPI DE TRANSITV FILIAE REGIS.

Avitus episcopus domno regi.

Si gratiam priscae pietatis expertus rite artificium sanctae dignationis interpretor, ad consolandum me domnos et conservos meos sacerdotes vobis iubentibus puto venisse. Quod ecce, sub divino testimonio loquar, pro debiti famulatus reverentia praecelsissimo domno dependere non praesumpsi. Virtuti enim vestrae derogat, si quis super casu, qui contigit, consolationis aliquid scripto verboque suggesserit. Neque porro cadit in regiam quidem, sed philosophicam mentem maeroris abiectio. Lacessivit, verum est, cunctorum lacrimas amor vester, sed si ambienti saeculo salus vestra concedit, parum est, quod perdidit unum pignus omnium pater. Temporalis luctus est, ubi tam innocens quis obiit, cuius mortem nullus putavit. Iudicet unusquisque quod sentit, nihil umquam vestris temporibus contingere, quod non semper arbitrer profuisse. Vnde nihil hic casuale praesumo, nil asperum. Ordinavit hunc potius occulta dispensatio quem inflixit angorem. Flebatis quondam pietate ineffabili funera germanorum. Sequebatur fletum publicum universitatis afflictio, et occulto divinitatis intuitu instrumenta maestitiae parabantur ad gaudium. Minuebat regni felicitas numerum regalium personarum et hoc solum servabatur mundo, quod sufficiebat imperio. Repositum est illic, quicquid prosperum fuit catholicae veritati. Et nesciebamus illud tunc frangi tantum modo, quod deinceps nesciret inflecti. Aut quid de fraterna sorte dicamus? Ipse quem vocitari patruum · · vestra natura circumdedit bonis vestris, omni malitia

5 Matth. 13, 31 sq. Marc. 4, 31 sq. Luc. 13, 19. 7 Rom. 10, 10. 10 Rom. 8, 16.

---

3 est *om.* *S* 4 deductus est *S* 7 esse/ (t *eras.?*) *L* quia] quia si *S* 9 promissionis *L* 11 arssertum *L* quasi *L*, qui *S* quasi *L*, qui *S* 13 ueritate *L*[1] mihi et eis *S* 14 sufficiunt *L*, sufficient *S*

V: 3 Epistola *et q. s. rubr.* *L*, *om.* *S* 15 Auitus Viennensis e. d. Gundobado r. *S* 17 dominos *S* 18 praecelsississimo *L* 20 cadet *S* 22 conceditur *S* 24 putabit *L* iudicet] *an* uidelicet? 25 contingere potest quod *S*, potest *om.* *L* 26 casule (a *suprascr.*) *L* nil] nihil *S* 27 quem *L*, quam *S* flebatis — germanorum *S*, *om.* *L* 28 publicum *LS*, publica *Bluhmius Jahrbuch des gemeinen deutschen Rechts 1 66* 30 illic repositum est *S* 33 patruum *L*, paruum *S* *excidisse aliquid post h. v. suspicor* (*an* uocitari patrium in regnum passa?) *cum Bluhmio l. l. p. 67*, circumfecit *dubitanter coni. Bindingus p. 116 not. 416* omni *L*, absque omni *S*

militavit: cum saeviret vobis nescientibus, periculum gentis; cum futura pace disponeret, turbatio regionis: experto credite, quicquid hic nocuit, hic profecit; quicquid tunc flevimus, nunc amamus. Nec valentibus ista praescire potest equidem durum videri vicinam thalamis virginem taedio incumbente praereptam. Quae tamen ambita est ut regina, defuncta est incontaminata. Quamquam revera maiorem causam luctus sui reliquisse dixerim, si diem ultimum post recentia vota clausisset. Ibi enim forte potuerat inveniri, ubi mihi post invidiae nodum insultationis dentem fixisset aemulus livor. At vero nunc quae mens tam barbara, quae non misereatur virginis felicitatem, quae in paterno regionisque sinu recepta nec mutavit sedem nec contigit peregrinationem, ubi diu esse potuit domina nec breviter extitit peregrina. Vnde cum laetitiam vestram quasi serenitatem caeli expectet universitas, reddite vos gaudiis populorum, quia numquam vestra respublica orphanitatis incurrit perniciem, quamdiu sustentantibus vobis mater ecclesia non sensit orbitatem.

VI Avitus episcopus domno regi. post a. 500

Quaestio, quam pietas vestra disserendam proposuit, tota prorsus ad interiorem figuram spiritali consideratione referenda est. Neque enim illud centuplicato faenore promittitur reformandum, quod unusquisque animo miserendi alimoniae pauperum pia professione contulerit. Quia et in hac ipsa elemosynaria largitate, in qua operantis sensus potius quam census aspicitur, non est doni quantitas pensanda, sed studii. Quo factum est per evangelicam lectionem, ut infinitis auri argentique donariis paupertina numi duplicis praeferatur oblatio: quae si utique viduae donatrici ad mensuram centupli redderetur, sine dubio cunctis minus reciperet, quae minus omnibus intulisset. Vnde et sanctus Petrus, cum dixisset: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te: qui certe, sicut lectio docet, nihil aliud quam retia reliquerat, quibus tenuem victum piscandi artificio transigebat, responsum illi est: Omnis qui reliquerit domum aut fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit. Namque cum in scripturis sanctis centenarius numerus omni perfectione sacratus sit: discernite, quod reddantur in centuplum non quae tribuuntur Christi nomine, sed quae pro Christi nomine relinquuntur. Quia licet

2 Verg. Aen. XI 283. 20 Luc. 21, 2. 3. 23 Matth. 19, 27. 24 Matth. 4, 20. 25 Matth. 19, 29.

---

1 cum *ex* Cum *pr. L* seuiret *L*, seruiret *S* f[u]itura pace *L*, futuram pacem *S* 2 credito *L* hic nocuit] illic nocuit *Mommsenus* proficit *L* 3 nec *L*, non *S* 7 potuerit *S* nudum *L* 8 barbara non (quae *om.*) *S* miser[e]atur *L* uirginitatem felicitatemque in p. regioque s. receptam *S* 12 uestra *om. S* orfanitatis *L* 13 senserit *S*

VI: 4 *ex L ediderunt F*(*errandus*) *et B*(*aluzius*), *non habetur in S*, Epistola auiti episcopi ad domnum regem facta *rubr. L*, item epistolas (scripsit), ubi soluit illud quod dominus in euangelio dicit: Omnis qui reliquerit domum aut fratrem aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum centuplum accipiet etc. *Vitae auctor c. I* 14 domino *B* 18 professione *L*, profusione *coni. F* elemosinaria *L* 23 relinquimus *L*, *corr. F* 26 aut matrem *L*, et matrem *F* 30 reliquuntur *L*, *corr. F*

magna salutaris prosit merces elemosynae, incomparabiliter tamen maius est omnia dimittere, quam plurima dispensare. Quo circa definiat gloria vestra de solo istud martyrio praedicari, cuius coronae nullum penitus meritum humani operis exaequatur. Iste est centesimus fructus, qui in futuro quidem vitam aeternam expectat, sed in praesenti quoque saeculo illatas martyribus contumelias mirificato honore compensat. Vnde et alio evangelii loco dominicus sermo testatur, quod ad centenariam frugem cadens in terram bonam nutritae sementis germen exierit. Parentes ergo, uxorem vel filios sive fratres pro Christi tantum consecrat nomine relinquendos, id est cum pro adserenda nominis confessione non tantum huiusmodi necessitudinum, sed animarum quoque nobis corporumque facienda iactura sit; de qua divisione idem dominus alio loco: V e n i, inquit, s e p a r a r e f i l i o s a d v e r s u s p a r e n t e s, n u r u m a d v e r s u s s o c r u m; id est ut quorumlibet affectuum personae tendentibus nobis ad Christum, si comitari noluerint, deserantur. Excepto autem hoc sensu propinquitates istas non semper nobis ut praeindicatas debere dimitti et exemplis et ratione colligitur. Nec enim et illi propinqui dimittendi sunt, qui ad caelestes coronas contemptu saeculi calcata morte festinant; neque suadere fidelibus possumus, ut coniugia vel parentes abiciant, cum dominus clamet, quod n o n l i c e a t h o m i n i d i m i t t e r e u x o r e m, et: Q u o d d e u s, inquit, c o n i u n x i t, h o m o n o n s e p a r e t. Et apostolus protestatur, quod q u i s u i s e t m a x i m e p r o p i n q u i s n o n p r o v i d e t, f i d e m n e g e t s i t q u e d e t e r i o r i n f i d e l i. Dominum Petrus, Petrum coniunx propria sequebatur; cessante carnali usu manebat spiritale solacium; et comitante se Andrea germano nec fratrem nec uxorem dimiserat, in quorum contubernio Christi vestigiis adhaerebat. Quapropter personas huiusmodi non obesse nobis, sed impedire timendum est. Nam cum omnino hominum generi, ordini, dignitati obtinendum caeleste regnum divinus sermo proponat: est temerarius praedicator necessitati principum, quae regnum divinis nutibus administrat, si omnia, quae supra diximus, relinquenda suaserit, cum tamen etiam personis huius culminis contemptus mundi suggeri et caelorum regnum debeat repromitti, apostolo, sicut recolitis, protestante locupletibus, ut d i v i t e s s i n t i n o p e r i b u s b o n i s e t t h e s a u r i z e n t s i b i f u n d a m e n t u m b o n u m, u t a p p r e h e n d a n t v e r a m v i t a m. Quibus secundum hanc sententiam agrorum sive redituum et prodesse usus poterit, si non nocuerit appetitus.

Est tamen et aliud sanctitatis genus, in quo, si tempus persecutionis absistat, martyrium quoddam plena confessio queat imitari. Si quis enim antiquam parentum consuetudinem sive sectam melius credendo commutet nec teneatur privilegio consuetudinis, cum veritas provocat ad dilectionem salutis, utiliter hic parentes, fratres sororesque dimittit: velut Abraham dives, qui cunctis caelestibus donis fruens, filiis famulis, auro argento, patrimonio matrimonio recte usus, patriae se tamen et cognationi suae voto mutandae religionis excussit et imminente iam senio signum circum-

5 Matth. 13, 8. 10 Matth. 10, 35. 17 Matth. 19, 3. 6. 18 Timoth. I 5, 8. 20 Corinth. I 9, 5. 28 Timoth. I 6, 18. 19. 37 Genes. 12, 1. 38 Genes. 17. cf. Rom. 4, 11.

1 magna et salutaris *F* prosit *L*, sit *F* elemosine *L* 3 exequatur *L*, *corr. B*, aequatur *F* 8 consecrat *L*, consulit *coni. F* 10 inquid *L*[1] 12 noluerint *scripsi*, noluerint *L* 13 ut praeindicatas] ut *ex* aut *rasura corr. L* 17 clamet] *post hanc vocem incipit quat.* ·XVIII· *L* 21 spāle *L*, spirituale *F* co///‖mitante *L* 22 contubernio *ex* contubernium *pr. corr. L* 23 omnino *L*, omni *F* *fort.* omnino omni generi 25 quę *L*, qui *F* nutibus *F*, nitib; *L* administrant *F*, *qui etiam* quae r. d. uicibus administrat *coniecit* 29 ueram uitam *L*, uitam aeternam *F* 30 reddituum *L*, *corr. F* poterit usus *F* 31 appetitus *L*, abusus *coni. F* 32 absistat *F*, assistat *L* 37 cognationis suae onere uoto *F*

cisionis, quo Christianitas figurabatur, accipiens provectos iam per aetatem conversione pueros fieri posse praemonuit; de quibus et propheticus sermo: P u e r, inquit, c e n t u m a n n o r u m m o r i e t u r, id est centuplum accipiet, quod puer factus est; quem praefata sacrati numeri pluralitate praestantem sicut aetate matura vivendi novitas fecit puerum, sic custodita renovatio immortali facit longaevitate perfectum.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI

EPISTVLARVM AD DIVERSOS

LIBRI TRES.

[L I B E R P R I M V S].

VII (6) De basilicis haereticorvm non recipiendis. ante m. Sept. a. 517

Avitus episcopus Victorio episcopo.

Petisti, immo potius praecepisti, frater piissime, ut datis ad beatitudinem tuam litteris indicarem, utrum haereticorum oratoria sive basilicae ad usus possent nostrae religionis aptari, cum conditores earum ad catholicam se legem erroris correctione transtulerint. Digna profecto res, de qua tu consuleres, si ad respondendum idoneum repperisses. Quia iussisti tamen, reserabo in subditis, quid consequens putem. Nec ea scilicet definitione, ut locum censendi aliis non reservem, si modo id, quod statuendum crediderint, vel ratione perspicua vel prolata de canonicis voluminibus auctoritate confirment. Istud quod de oratoriis vel basiliculis privatis interrogasti, perinde ut de ecclesiis eorum difficile definitur. Hoc namque suadendum est catholicis regibus, quod de subiectis eorum fuerit constitutum. Unde primum quaeso, si a principe regionis nostrae, cuius nobis deus praestitit in vera religione consensum, sortis suae antistites

2 Isa. 65, 20. 8 cf. Concilii Epaonensis can. XXXII (XXXIII).

1 accipiens *om. F* prouectus *L, corr. B* 5 immortalis *L, corr. F* faciet *B* perfectum *L*, prouectum *B*

VII: 6 Ad uictorium epm *rubr. L, om. SP* (*P = Palatinus 574 f. 86*) 6 uictorio *LS*, uictori *P* de basilicis hereticorum non recipiendis *post* episcopo *add. P*, de haereticorum oratoriis non recipiendis *S*, *om. L* 8 indecarem *P* utrum de hereticorum oratorię *P* possint nostre relegionis *P* 9 ad catholicam] ad *om. P*[1] errores *P* 10 transtulerint *PL* (nt *in ras. pr. m.*), transtulerunt *S* consuleres *L*, consoleris *P*, consulis *S* ad respondendum *L*, respondendi (ad *om.*) *PS* 11 repperisses *P*, reperisses *LS* iussisti *LS*, dixisti *P* consequenter *P*[1] (*pr. corr.* ter *del.*, s *ss.*) nec ea *PL*, ea (nec *om.*) *S* 12 censendi *P*, censensi (*prior* s *in ras.*) *L*, succensendi *S* 13 crediderint] crededirent *P*, crediderunt *LS* de canon.] de *ss. P* 14 uel de basilicolis *P*, de *om. LS* 15 eclesiis *P* difinitur *P* 16 fuerit *PS*, fieret *L* regiones *P* 17 praestetet *P* relegione *P* antestites *P*

consulantur, utrum respondere possimus fabricas a patre suo haereticis institutas catholicis debere partibus adplicari. Quod si aut nos suadeamus aut ille consentiat, persecutionem in se commotam haeretici non inmerito causabuntur, cum catholicam mansuetudinem calumnias haereticorum atque gentilium plus deceat sustinere quam facere. Quid enim tam durum, quam si illi, qui aperta perversitate pereunt, de confessione sibi aut martyrio blandiantur? Et quia post nostri quoque regis obitum, cui deus tribuat felicissimam longaevitatem, si quidem nihil de processu temporum inmutabile credi debet, poterit forsitan haereticus quicumque regnare, quicquid persecutionis locis personisque commoverit, non sectae suae studio, sed ex vicissitudinis retributione fecisse dicetur, et nobis etiam post mortem gravandis ad peccatum reputabitur, quicquid fuerit perpessa posteritas. Et forsitan adiciet divina miseratio, ut proles principis, de quo loquimur, per receptam fidei plenitudinem catholicum sequatur auctorem. Quid tamen, si nunc quisquam de vivis regibus legis alienae ulcisci in regione sua similiter velit, quod hic sacerdotibus suis doluerit inrogari? Aut si quis huiusmodi metum ridens in haec verba prorumpat: 'utar gloria temporis mei: prospiciat statui suo subsequens aetas!' — si qui talia secum tractat, paulisper mihi redhibeat quam postulo rationem: ut haeretici nobiscum veritatem receperint, recipiantur. Lucidissima salus est, quia, sicut scriptum est, c r e d i d i, p r o p t e r q u o d l o c u t u s s u m. Praecedit fides locutionem et sequitur confessio credulitatem; et per inpositionem manus sacerdotalis pravitatis amissio fidei redditur plenitudo. Res autem insensibilis, quae primum innovata polluitur, ignorare me fateor, qua deinceps sanctificatione purgetur. Dico certe, si potest pollutum ab haereticis altare sacrari, posse et panem, qui super illo positus est, ad sacrificia nostra transferri. Id primitus haereticis conceditur: fecit transitum ad repromissionem divinam libertate gaudens: dimittit Aegyptum ad fidem rectam felici mutatione transmigrans: reliquit potius mala, quam attrahat * *. Cum aliquid non legitimum inpurgabili confertur horrori, gravant magis polluta contactum, quam capiant a tangente remedium. Vnde et in Aggaeo propheta: H a e c d i c i t d o m i n u s e x e r c i t u u m: I n t e r r o g a s a c e r d o t e s l e g e m d i c e n s: S i s u s t u l e r i t h o m o c a r n e m

18 Psalm. 115, 1. 27 Aggae. 2, 12—14.

1 consolantur *P* 2 adplecari *P*, applicari *LS* suade,mus (a *ss.*) *PL* (*in utroque* a *pr. ss.*), suademus *S* 3 in se *om.* *L*[1] (*pr. ss.*) inmerito] *P* mansuetudinem *LS*, consuetudinem *P* 4 calumpnias / hereticorum (n *ut vid. eras. pr. m.*) *L* facire *P* 5 aperta *LS*, aduersa *P* 6 et quia post nostri quoque regis obitum cui deus tribuat *L*, et quia post nos nostrique regis deus tribuat (obitum cui *om.*) *PS* 7 longenitatem *PL* si quidem *om.* *P* nichil *L* immutabile *P*, immutabili *LS* 8 debit (i *in ras.*) *P* et quicquid *S*, et *om.* *PL* locis personisque *PL*, ecclesiis personisque *S* 9 commonerit *LS*, condedirit *P* uicessitudinis *P* 10 dicetur *LS*, dicatur *P* 11 forsitam *P* principes *P* 12 perceptam (re *ss.*) (*al.* re *ss.*) *P* 13 nunc quisquam *LS*, nusquam *P* uiuis *L*, uicinis *PS* 14 inrogari] *P* aut *L*, at *PS* metum ridens *P*, metrū ridens *L*, me deridens *S* 15 gloriam *P* 16 si qui *scripsi*, sed qui *PS*, qui (*om.* sed) *L* secum *om.* *P* michi *L* redibeat *L*, redebeat *P* postolo *P* 17 ut *PL*, utrum *S* nobiscum *L*, a nobis cum *PS* ueritatem receperint *PL*, ueritate recipi debeant *S* 18 crededi *P* precedit *L*, praecedet *P* 19 inpositionem] *P* sacerdotalis fit prauitatis *S*, fit *om.* *PL* 20 amissio *LS*, amisit *P* insensibelis *P* 21 polluetur *P* 22 heretecis *P* altarem *P* illo *L*, illud *P*, illum *S* 23 id *L*, idem *S*, eadem *P* hereticis conceditur. Fecit *L*, hereticus conditur (conditor *S*) fecit *PS*, *an* heretico? Fecit transitum *L*, fecit. transmisit *P*, fecit. transit *S* 24 diuinam *PS*, diuina *L* dimittit *L*, dimittat *PS* egiptum *L* 25 reliquit *LS*, relinquat *P* mala *PL*, maculam *S* quam (a *in ras. pr.*) *P* attrahat *S*, adtrahat *P*, attrahit *L* *excidisse* bona *suspicor* 26 inpurgabili] *P* confertur *PL*, *om.* *S* horrori *P*, honori *L*, errori *S* pulluta *P* 27 aggeo *PL* 28 sacerdotem *P* legem *PL*, legis *S* sustulerit *LS*, tulerit *P*

sanctificatam et tetigerit de summitate eius panem aut quodcumque aliquid, numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes dixerunt: Non. Et dixit Aggaeus: Si tetigerit pollutus ex omnibus his, numquid contaminabitur? Id est ille panis, qui dudum sanctus extiterat. Et dixerunt sacerdotes: Contaminabitur. Qua propter coniciendum est, si potest ille panis in his altaribus consecrari, quem si consecratus panis tetigerit, redditur inquinatus. Malachias quoque propheta sic dicit: Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, nonne malum est? Et paulo post: Maledictus, inquit, dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile domino. Quid hoc iudicio sincerius? quid tali auctoritate manifestius? Fabrica, quam iterata cupis innovatione praesumere, si sana est, quid benedicitur? si languida, cur offertur? Quantumcumque munera a malis oblata in bonum trahere concupiscas, sequi te ad sanctitatem clauda non poterunt. Dicit apostolus despondisse se uni viro virginem castam exhibere Christo, id est ecclesiam. Ecclesia porro quae haereticorum fuit, etsi licet meliori renubere, non erat virgo. Cur ergo appetat sacerdos illicita, qui prorsus a contactu repudiatae et viduae prohibetur? Post hinc in exitia sera coniunctio est. Qui sociatur, inquit, meretrici, unum corpus efficitur. Nec tollam membra Christi et faciam membra meretricis. Vide si possit iunctis sibi Christi membris meretrix adintegrari, in cuius corpus unita Christi, id est Christiani, per pollutionem membra vertuntur. Vnde et alio loco apostolus dicit talem se ecclesiam velle, quae non habeat maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi. Numquid ullo pacto poterit istud de haereticorum fabricis dici? Benedictio, quae rebus fide carentibus ac pollutis inpenditur, nec purgat maculam nec explicat rugam. Immo magis, si paulo attentius intuemur, caret macula, quod simplum est novitate; rugosum porro, quod iteratione duplicatum est. Rugam igitur talem negat sancta sinceritas et Adam veterem exuens novo quod offertur homini conparatur. Quam novitatem nobis auctoritas testamenti novi evangeliorum voce commendat. Vnde etiam ipsum sibi dominus sterni pullum praecepit, cui ante ipsum nullus insederat, quem totius saecu-

7 Malach. 1, 8. 9 Malach. 1, 14. 14 Corinth. II 11, 2. 17 Corinth. I 6, 16. 15. 21 Ephes. 5, 27. 27 Ephes. 4, 23. 24 sqq. 28 Matth. 21, 5.

1 tetegerit *P* quodcunque *L* 2 nunquid *L* 3 aggeus *L*, aggeos *P* tetegerit *P* pollutus (o *ex* u *pr. c.*) *P* 4 extetirat *P* 5 et dixerunt sacerdotes contaminabitur *LS*, et dixit contaminabitur *P* 6 panis consecratus *P* tetegerit *P* 7 malcias (a h *ss.*) *P* cecum *L* 8 et si offeratis — 9 malum est *om. P* 9 inquid *P* 10 ma/colum *P* domino debilem *P* 11 sencerius *P* tale *P* manefestius *P* 12 presumere *L* 13 sanctitatem *LS*, sanitatem *P* 14 pot/erunt (u *eras.*) *P* despondisse *L*, suscepisse *PS* (suscipisse *P*) se uni *om. S*, se uni uiro *om. P* 15 ęcclesiam. ęcclesia *L*, eclesiam. eclesia *P* fuit (ui *in ras. pr.*) *P* etsi *LS*, etiam si (*pr.* si *ss.*) *P* licet *LS*, lecito *P* 16 meliori renuberet *P*, meliori //nubere *L*, meliori nubere *S* illicita *L*, inlecita *P*, illicitam *S* 17 repudiate *P* et *L*, ac *PS* uidue *L* post hinc in ex,tia (i *ss.*) sera (x *ex correct. pr.*, i *ss. pr.*) *L*, post incerti nexi sera *P*, post incesti nexum sera *S* 18 inquid *P* 20 adintegrari *L*, redintegrari *PS* unitas *P* pollucionem *L* 21 se *om. P* ęcclesiam *L*, eclesiam *P* 23 de haereticorum] de *om. P* fabrecis *P* 24 fide *PL*, sensu *S* impenditur *LS*, infunditur *P* explicat *LS*, exemplicat *P* 25 attenti' intuemur: *litt.* i' intu *in ras. pr. L* carit *P* simplum *L*, simblum *P*, symbolum *S* 26 rugam igitur *L*, ruga tegitur *S*, fugiat igitur *P* negat *scripsi*, necat *L*, neuum *P*, nequaquam *S* senceritas *P* 27 comparatur *L*, conparetur *P*, comparetur *S* 28 eugl'iorum *L* ipsum *PL*, ipse *S* 29 nullus // insederat *L* totius *S*, tocius *L*, tutius *P*

laris usus expertem feliciter redderent non inposita flagella subditum, sed exordia sancta mansuetum. Et ut ipsum quoque dominicae mortis mysterium novitatis honore non careat, in monumento novo, quod in petra excisum est, redemptricem nostram dominicam carnem legimus quievisse. Quis ergo mihi persuadere conetur post horrores funeribus sepulchrum posse mundari? Quamvis putredinis humore siccato consumptis alba iam carnibus tumuli ossa tollantur, remanet inmunditia recordationi, etiamsi abesse putetur adspectus. Expulisti quidem morticinum dogmatis alieni et fortitudinem eius emortuo de sepulchro suo quasi ossa honore carentia proiecisti: sed puto, quod poni in faetoris diuturni reliquiis sacri corporis membra non debeant. Et dices forsitan haereticos, si eis potestas detur, altaria nostra temerare. Verum est nec refello. Saeviunt quidem, cum possunt, foedis unguibus alienarum aedium pervasores. Sed vim intendere, loca pervadere, altaria commutare non pertinet ad columbam. Specialius ergo fugiam, quod licere sibi haereticus putat ab exemplo. Magis vitare convenit, quod hostis amplectitur. Nec mirum est, ut dedicationes geminare audeant, qui baptismata confrequentant. Quocirca non quid statuam, sed quid optem, breviter indicabo. Haeretici cultus loca pervadi nollem, cuperem praetermitti in morem ergastulorum, quae usu careant. Semper optandum est, non ut mutata transeant, sed infrequentata torpescant. Salubri populorum correctione desertis maneat aeterna viduitas: nec umquam recipiatur a nostris, quod conversionis studio repudiatur a propriis.

De ministeriis haereticorum, quae ab illis facta a nobis execrabilia iudicantur, id est patenis paterisque, quia quid censeam rescribere me iussisti, validae quidem observationis exemplum est, quod legitur in heptatycho de turabulis peccatorum, qui ignem inlicito praesumentes incendio temporalis gehennae aeterna signante consumpti sunt. Iacebant namque cineri prunisque permixta ad mortuorum iudicium terroremque viventium vasa, quae diximus, et odoribus turis adsueta abominabilem immunditiam perversi

3 Matth. 28, 60. Marc. 14, 46. Luc. 23, 53. Ioh. 19, 41. 12 columbam] Matth. 10, 16
23 Num. 16, 6—32.

1 red^{n}det *P* inposita] *P* sed exordia] sed *om. P* 2 ut *om. L*[1] (*pr. ss.*) quodque *P* domini^{e}ca *al. c. P* mysterium *LS* (misterium *L*), ministerium *P* 4 michi *l.* 5 horrores *PL*, errores *S* fu/nerib; *L*, funereos *P*, funerum *S* putridinis honore *P* 6 consomptis alba iam carnibus tumuli (*sic L*, tumolis *P*) ossa tollantur *LP*, consumptis iam carnibus, albis tumulis attollatur *S* inmunditia *P*, immundicia *L* recordationi *L*, recordatione *PS* 7 aspectus *L*, aspectui *P*, aspectu *S* 8 emortuo *L*, et mortuam *P*, emortuam *S* proicisti *P* 9 poni *PL*, imponi *S* faetoris *L*, faetores *S*, foetores *P* diuturni reliquiis *om. S* 10 dicis *P* forsitan *LS*, forte et *P* haereticos *S*, hęreticos (ę *ex* e *corr. al.*) *L*, heretici/ *P* datur *P* tem/erare (p *eras.*) *P* 11 refello *LS*, repello *P* saeuiunt *LS* (seuiunt *L*), saeui/unt (*altero* u *eras. ut vid.*) *P* fedis *L*, faedis *PS* 12 commotare *P* pertenit *P* 13 ergo specialius *P* fugiam *L*, fugiat *P*, fugiendum *S* lecere *P* 14 est ut *PL*, est si *S* dedicationes *LS* (dedicaciones *L*), debeationes *P* 15 confrequentant *LS*, consequentur *P* quocirca *PL*, quod circa *S* obtem *L* 16 hinc breuiter *P*, hinc *om. LS* indicabo *PL*, indicaui *S* nollim, cuperim *P* 17 quę usu careant *L*, quae ut usu capiant *P*, *desunt haec verba S* obtandum *PL* non ut *LS*, ut *om. P* 18 ^{in}trequentata turpiscant *P* 19 recipiantur *P* 21 quae ab illis facta a nobis *L*, quae illis sacra nobis *PS* 22 patinis paterisquę *P* perinde rescribere *S*, perinde *om. PL* in^{s}sisti *P* ualidae *LS* (ualide *L*), ualde *P* exemplum obseruationis *P* 23 heptatycho *S*, eptatitico *L*, yptateco *P* turabulis *P*, tur*u*bulis *L*[1] (u *in* i *pr. corr.*), thuribulis *S* 24 inlicito *PL* (illicito *L*), illicite *S* temporales *P* aeterna (aeternam *S*) signante *LS*, aeterno igne *P* 25 ceneri *P* uiuentum *P* 26 adsueta *P*, assueta *LS* inmundicitiam *P*, imomundiciam *L*

usus factore contraxerant. Tunc duci legifero consulenti praecipit sermo divinus, ut haec infusa fornacibus et distenta per lamminas ornatibus sacri altaris adfigeret. Vides ergo, quod illic pariter erudimur usum execrabilem metallorum ad bonum, si ignibus careat, non posse transferri: adeo ad catholicam comparationem hoc praestat metallis ignis, quod sensibus fides. Vnde et in psalmo propheta: Vre renes meos et cor meum. Reprehendat certe quispiam pro sensus sui discretione, quod sentio. Fateor ministeriis illis minime delectari, quae in superioris Galliae partibus ad ecclesias legis nostrae captiva venerunt: quaeque nil voluntarium, nil innocens praeferentia, si dolentibus rapiuntur, offerentibus prodesse non poterunt. Cur mihi dicat victor: quod altaribus tuis exhibeo, quoquo libet ordine meum factum est, si iubetur: Honora dominum de tuis iustis laboribus? Parum est de laboribus, nisi de tuis; parum est de tuis, nisi de iustis. Numquam oblata pronuntiem, quae antequam offerrentur ablata sunt. Sed talia semper munera gratuler sanctis altaribus superponi, qualibus religiosissimus princeps patriae nostrae ecclesias propriae regionis exornat. Plane non solum propriae, quia ei sua videtur, ubicumque catholica est, cum de thesauris suis lectissima quaeque producens in domini impendia curat, ut in his, quae ad sanctum ministerium pertinebunt, non magis pretiositas possit placere quam novitas. Orandum quod restat est, ut longo tempore conpos votorum, opes sibi a deo creditas non in secretis molibus, sed in publicis muneribus possessurus, cum populo sibi subdito gaudens usibus sacris semper habeat, quod donavit.

1 Num. 16, 36—39. 5 Psalm. 25, 2. 10 Proverb. 3, 9.

1 tun (c *supra* n) *P* duci] doci *P* consolenti *P* peip sermo diuinus *L*, praecepitur (praeceptum est *S*) sermone diuino *PS* 2 lamminas *P*, laminas *LS* ornatibus sacri altaris *PL*, sacro altari (ornatibus *om.*) *S* adfigerit *P*, affigeret *LS* 3 illi (c *supra* i) *L* ignebus *P* 4 comparationem *LS*, operationem *P* hoc *om.* *P* prestat *L* 5 propheta sic orat *S*, sic orat *om* *PL* 6 certe quispiam *in ras. pr.* *P* 7 ministeriis *LS*, meministis *P* minimę *P* quae in] in *om.* *S* superiores *P* ęcclesias *L*, eclesias *P* leges *P* 8 queque *P* nil — nil] nihil — nihil *P* 9 rapiuntur *L*, rapiantur *PS* poterunt *PS*, poterant *L* 10 meum factum est *PL*, meo factum (est *om.*) *S* honera (r *supra* e; e *in* o *al. c.*) *L* 12 *numquam* (nu *in ras. al.*) *P* offerentur *L* ablata *LS*, oblata *P* 13 gratuler *PL*, gratulor *S* qualibus *P*, qualia *L*, qualiter *S* relegiosissimus *P*, religiosus *L*, religiose si *S* 14 *verba* princeps — Plane *solus P habet* (eclesias *P* propriae *al. m. ss.* *P* regiones exhornat *in ras pr. m.* *P*), *desiderantur LS* 15 propriae *P*, proprie *LS* quia *LS*, quae *P* ei *PL*, eis *S* cum *PL*, cur *S* thensauris *P* 16 in dñi impendia (a *pr. rasura corr. ex* ai *vel* ʍ) *L*, domni impendio (in *om.*) *P*, haud omni impendio *S* 17 pertinebunt *LS*, pertinebant *P* preciositas *L*, praetiositas *P* orandum *PL*, orate *S* 18 est *L*, *om.* *PS* conpos *scripsi*, cum post *L*, opus (*om.* cum) *P*, post (*om.* cum) *S* 19 possessurus *L*, possessuras *PS* 20 usūb; *L* sacris *LS*, suis *P* donauit *PL*, donabit *S*

VIII * * * inter a. 496 et 4

. . diu do*g*mata tenebrarum et mysteriorum orientalium *feroci*um barbarorum corda secluserant. Si quod autem vel in Romanorum *cordibus* culpa cuiuscumque scismatis offendere possit et . . . . . . sic divers*arum* terribiles animos nationum aut haeresis Arriana maculaverat aut naturalis *inmani*tas possidebat; a*t* postquam princeps praefatus, in catholicam vestram d*e pristino* errore conmigrans, velut Christianorum signifer portanda coram populo veritatis vexilla suscepit, omnes adhortatione inliciens, nullum potestate conpellens suam gentem proprio, extraneas autem suae adquirit exemplo. Nec vobis *in*geri dignum est, quam *vim* veritas habet; catervatim quidem populi ad caularum *quas reg*itis saepta concurrunt: sed adhuc de regibus solus est, quem in bonum trans*isse non* pudeat. Sic quoque illos, quos adhuc provocatione non corrigens, iam tamen admiratione conpescens, si nondum saluti potuit adponere, saltem praestitit *ita* persecutione cessare. Servate, quod superest, oratu adsiduo his partibus soli religioso unicum pignus et inpetrate a deo aliis regionibus tribui, qu*icqui*d nobis petimus custodiri. De cetero veraciter ignorare me fateor, utrum memoratus filius vester scripto aut verbo votum suae obligationis aper*ueri*t; *basili*cam legis nostrae in urbe, quae regni sui caput est, quantum ad *exter*nam paupertatem pertinet, magno sum*ptu*, quodque de poten*tibus ra*rum est, maximo construxit affectu et benedico munere vestro . . . . . . pars quae desiderat*ur* ad*huc*, pre*cibus* illius au * * *

VIII *ex Papyro Parisiensi f.* 10^v. 10^r = *P cuius exemplum p. 41 exhibet; deest in LS; epistulae ad papam urbis de conversione Sigismundi regis fragmentum. Litteris obliquis supplementa et mea et aliorum exaravi* 4 inmanitas *suppl. Bignonus* 5 in catholicam uestem de ariano errore commigrauit *Bignon.* 8 nec nobis narrationem ingeri dignum est *Bignon.* 9 regitis *scripsi: in apographo* geretis, *quod habet P, delevit Bignonus et* christi *superscripsit* *an* quarum curam geritis? *ut ep. LXII* (55). *praeterea cf. ep. XXXIIII* (31): qui ouili dominico praeest 10 transisse *scripsi:* transformauit diuinitas *coni. Bignon.* prouocatione] prouida ratione *Bignon.* corrigens] corrigit *Bignon.* 11 admiratione] pro ueneratione *coni. Bignon.* 12 ita] *nisi forte deleta syllaba* it, *quae videri potest per errorem repetita esse, praestat* a persecutione cessare 13 nobis] hunc sane nobis *suppl. Bignon.* 15 basilicam *superiorem Genevae extructam ni fallor, in cuius dedicatione Avitus recitavit homiliam XXIIII* 17 *ante vocem* rarum *nescio an* diei *supplendum sit* uestro: *an* uestrae pietatis?

Exemplum Papyri Parisinae f. 10[v] (Bignon. f. 71[r]).

VIII . . d*ud*e*c*cmata tenebrarum et mistiriorum [orien]tali[um] *cer*.
um barbarorum corda secluserat. si quod autem [ue]l in romanorum
d culpa cuiuscumque scismatis offendere possit et sic di*u*ers*a*
terribilis animos nationum. aut aeresis arriana macolauerat aut natural[is
*t*as possedebat; ad postquam princeps praefatus in catholicam uestram d
errore conmegrans uelut christianorum signefer portanda coram popul*o*
[u]eritatis uixilla suscepit omnes adortatione iniciens nullum potestate coupellens
suam gentem proprio extraneas autem suae adquirit exemplo, nec uobis *l*
ge]ri dignum est quam uerita[s] habet cateruatem quidem populi ad caularum
geretis septa concurrunt sed adhuc de regebus solus est quem in bonum trans
*g*on podeat. sic quoque illos quos adhuc prouoeatione non corregens iam ta[m]en
*ad*miratione conpescens; si non dum saluti potuit adponere! saltim praestitit
et a persecutione cessare: seruate quod superest oratu adseduo hiis partibus
sole re*l*ig*i*oso unicum pignus et inpetrate adeo aliis regionibus tribui qu . . . d
uobis petemus custodiri: de cetero uerace*t*er ignorare me fateor utrum
memorat*us* filius *u*ester scribto. aut uerbo notum suae oblegationis ape*r*
t; *l* eam legis nostrae in urbe quae regni sui capud est quantum ad
N*a*m paupertatem pertenit magnosum . . . . quod quae de poten . e .
rum est maxemo construxit affectu *et* benedico m*u*nere uestr
pars quae d*i*siderat . . *r* ad*e*praet . *l* ill*i*us au

Vncinis inclusi quae post Bignonum evanuerunt; obliquis litteris quae parum certa sunt exaravi, puncta posui, ubi vestigia litterarum, non litterae adparent.

5 possedebat] *hic et in ceteris* e *littera non raro in* i *correcta est antiqua ut vid. manu.* praesatus *an* praefatus *dubium* 8 *post* uobis *sequebatur longa littera* (i *vel* l) 11 prou ratione *descripsit Bignon.* corregens] corrigens *fort. pr. m. corr.* 12 ad ratione *neglecta* mi *syllaba dedit Bignon.* praestitit] praestans *falso Bignon.* 13 hiis] *falso* piis *Bignon.* 14 soli *dedit Bignon.* et] ex *falso Bignon.* aliisque *falso Bignon.* 18 magnosum] magnorum *falso Bignon.; cetera desiderantur prorsus in exemplari Bignoniano* *post* poten . e *sequebatur longa littera* 20 adepraet? adebraet? *unum versum post v. 20 excidisse prodit versuum numerus quem habet fol. 10'*

Exemplum Papyri Parisinae f. 10r (Bignon. f. 78 et 71).

VIII *int*ellegete verum totis *ue*lle tribuere quod a nobis poterit optenere petition*is* suae nos quantum talis persona meriri uidetur adicite; ceterum ille piissima humilitate decernit quod cum omnes ciuitas uestra recte una dicatur eclesia iuste pro caelo habetur quicquid se sacro terrae uel puluere miseretis EXPL'

VIIII (7) ✝ Auitus eps /// /// /// /// papae Constantinopoletano

dum domnus meus filius uester patricius segismundus gloriosissimum princepem off(ci)io legationis expetiit nobis quoque deferendi ad uos famolatus aditum dupleciter sancta oportunitate prospexit Cum enim ut praecipuum sacerdotem iusto uos disiderio sitiremus adiciit uir inl laurentius honorem uestri animis nostris indecans apecibus suis omne nubilum quod quietem orientalium populorum ambiguo caligante fuscauer[at] redintegratae pacis serenetate detersum et eam cum romano antestete uos habere concordiam quam uelut geminus apostolorum princepes mundo adsignare conueniat: quis enim qui uel catholecus dici potest de tantarum hac talium eclesiarum pace non gaudeat quas uelut in caelo positum regionis signum pro gemino sidere mundus expetat; Quis non merito dilectetur infirmantium reditu incolomium statu cum aliis ouibus intra claustra saluatis illa quae uitio errantes arbitrio fuerat euagata caelestibus caulis l[*aetitia*] plaudente reuocatur. Custodite igitur quasi patres traditam uobis etiam su[*per no*]s eclesiae disciplinam. Concordia uestra tantum opus est magisterio quantum [oportet exemplo qua]m *care*tatem populis suadebimus si hanc in nostris ricto[ribus nesciamus quid in corpore firmum uideri poterit]

1 petitioni *legit Bignon.* 3 omnis *Bignon.* 5—21 *vid. notas ad ep. VIIII (7) infra p. 43* 5—13 *papyri imaginem dedit Mabillonius Supplem. Paris 1704 p. 11: viderat olim hanc epistulam Paradinus. — Lacunas explevi ex Lugdunensi libro* 20 oportet exemplo: *abscissa* haec *ante Bignonum; idem verba* quam caritatem *non vidit legitque* magisterio quantum * * * pro populis 21 *ex hoc versu pauca litterarum vestigia restant*

intellegite *v*irum totis velle tribuere, quod a vobis poterit optinere petitioni*s* suae. Vos quantum talis persona mereri videtur, adicite. Ceterum ille piissima humilitate decernet, quod, cum omnis civitas vestra recte una dicatur ecclesia, iuste pro caelo habetur, quicquid *de* sacro terrae vel pulvere miser*i*tis.

VIIII (7)

Avitus episcopus papae Constantinopolitano. post m. Mart. a. 515

Dum domnus meus filius vester patricius Sigismundus gloriosissimum principem officio legationis expetiit, nobis quoque deferendi ad vos famulatus aditum dupliciter sancta opportunitate prospexit. Cum enim ut praecipuum sacerdotem iusto vos desiderio sitiremus, adiecit vir inlustris Laurentius honorem vestri animis nostris, indicans apicibus suis omne nubilum, quod quietem orientalium populorum ambiguo caligante fuscaverat, redintegratae pacis serenitate detersum et eam cum Romano antistite vos habere concordiam, quam velut geminos apostolorum principes mundo adsignare conveniat. Quis enim, qui vel catholicus dici potest, de tantarum ac talium ecclesiarum pace non gaudeat, quas velut in caelo positum religionis signum pro gemino sidere mundus spectat? Quis non merito delectetur infirmantium reditu, incolumium statu, cum aliis ovibus intra claustra salvatis illa, quae vitio errantis arbitri fuerat evagata, caelestibus caulis laetitia plaudente revocatur? Custodite igitur quasi patres traditam vobis etiam super nos ecclesiae disciplinam. Concordia vestra tantum opus est magisterio, quantum oportet exemplo. Quam caritatem populis suadebimus, si hanc in nostris rectoribus nesciamus? Quid in corpore firmum videri poterit, quod nutat

16 Matth. 18, 12.

VIIII: 7 Ad constantinopolitanum epm *rubr. et marg. L, om. PS* (*P = Papyri Parisiensis f. 10ʳ ubi leguntur v. 5—20 huius editionis; eius exemplum vid. p. 42. Versus 9—17 olim Sirmondus ediderat in nota ad Facundi episcopi librum XII* (*inter Opuscula varia Paris. 1696 II 820*) = *s*) 5 † Auitus eps//////// papae Constantinopoletano (*post* eps *III vel IIII vocibus erasis*) *P sequitur S*, Auitus e. constantinopolitano epo *L* 6 dum *PSs*, cum *L* segismundus *P* gloriosimum *L* 7 offio (ci) *P* 8 oportunitate *PL* 9 adiciit *P* inl; *P*, illustris *LSs* 11 reintegratae *LS* eum *L*[1] (*pr. corr.*) antestete *P* 12 adsignare *PS*, assignare *Ls* 13 qui uel *PSs*, qui *om. L* potest de] potest qui non de *L* ac *Ss*, hac *P*, aut *L* 14 non gaudeat *PSs*, non *om. L* religionis *Ss Bignon. ex coni.*, regionis *PL* 15 spectat *scripsi*, expetat *PL*, expectat *S*, aspectat *s* reditu *et* statu *PSs*, reditum *et* statum *L* incolumique *s* 16 arbitri *scripsi*, arbitrio *PL*, arbitrii *S* 17 l[*aetitia*] *P* (*litteram* l *non vidit Bignon. supplevitque* mundo plaudente) 18 su[*per no*]s *P* concordiae uestrae *S* 19 oportet exemplo *L*, *absumpta haec* (*lacuna circa viginti litterarum*) *P*, et exemplo (*litteris* oport *om.*) *S* [qua]m *caretatem P omisit haec et* quantum necesse erit pro populis *coni Bignon.* 20 rieto‖ *P*, *quibus neglectis* partibus *coni. Bignon.*; *cetera desunt in P praeter vestigia quaedam incerta insequentis versus*

in vertice? Vnanimi ergo copiam redeuntibus date: ne quis intentione pereat, praedicatione prospicite, ne speculam adsignatam furax bestia populetur, si ab unitate sensus vestri Roma dissultet. Maeror noster, si super dissensionem vestram sol occidat, damnum orientis est. Quia nos prosperrimum, quem supra dixi, nuntium per fidelissimum virum accepimus, ad notitiam nostram vestro firmate rescripto: ut expectans occidentalis ecclesia in sermonibus vestris donum caelestis oraculi, quod se laetatur accepisse per condiscipulum, multiplicari sibi gaudeat per magistrum.

X (8) Avitus episcopus Eustorgio episcopo. post a. 494

Adventu praesentium portitorum ecce iam secundo ad me desiderandi reverendique affectus vestri dona venerunt: quae tamen plus fierent prosperitate secunda, si fierent numerositate copiosa. Revera duplex in litteris vestris materia gratulationis accessit. Primum quod salvam mihi gratiam sic etiam in vestro, sicut in vestrorum extitit animo decessorum, hereditario monstratis affectu; deinde quod in eo me famulari negotio praecepistis, quo dum tuendae vel reparandae libertatis curam geritis, etiam me non indignum tali ministerio censuistis. Impletum est igitur beatitudinis vestrae sanctum ac spiritale praeceptum. Cumulastis oratione mercedem: interventu vestro pretiosius factum est pretium, quod misistis; victa est per reverentiam vestri in rigore barbarico humilitate immanitas, intercessione crudelitas, inlatione cupiditas. Conicimus, qualiter illic praedicationibus duriores animos edomatis, cum etiam interveniendi viribus absentia vobis saxa sic frangitis. Visitatur opere vestro nostrarum aerumna regionum: et emanans ex largiendi thesauro irrigui fontis ubertas, cum Italiam rigaverit, respergit et Galliam. Quapropter depenso salutationis honorificae famulatu me utique vestro intercessu vel favori votis profusae supplicationis insinuo: optans licet in cunctis, in his tamen specialius causis litteras vestras: in quibus sic vobis per misericordiam competat, ut etiam me per oboedientiam vestrorum operum fructus attingat.

---

1 Vnam ergo copiam *L correxi*, mancum? Ergo piam *S* pereat *pr. in ras. L* pdicatione p *in ras., lineola superscripta non in ras.*, *L*. praedicationem *S* 2 speculata signa tam fera bestia *S* assignatam *L locus ex Isaiae c. 21, S intellegendus ni f.* census L^1 *pr. corr.* 3 meror ūr *L*, memores uero nostri *S* si super *L*, quia si super *S* 4 quia nos *om. S* 5 accepimus *L*, *om. S* nostram *S*, ūram *L* uestro *om. LS addidi* firmitate *L* expectans] *fort.* spectans

X: S Ad fortugium epm *rubr. et marg. L* S foturgio *sed* t *ex corr. vel cum* r *ligatum pr. m.*, forturgio *Ferrandus legit.* Eustorgium *Mediolanensem episcopum agnovit Sirmondus (coll. Cassiodor. Var. I 9. II 29 Ennodii epigr. 149)* 9 ad me *L*, a te *S* 10 affectus *L*, affatus *S* dona uenerunt *S*. donauerunt *L* 16 uestrę (ę *in ras.*) *L* 19 cum etiam *L*, etiam *om. S* 21 egionum (r *superscr.*) *L* 22 respergit *L*, adspergit *S* 23 me utique uestro *scripsi*, metuq; uestro *L*, me uestro *S* intercessu *L*, intercessui *S* profuse supplicationis *L*, praefusa supplicatione *S* obtans *L* 24 in his tamen specialius *L*, mihi tamen specialibus *S*

XI (9) Avitus episcopus Caesario episcopo.

Licet ipsa se venerandi portitoris persona animis fraternae caritatis insinuet, sanctus tamen Maximianus antistes hanc peculiarius ad vos officii mei paginam petiit destinari: per quam me potius ab illo, quam illum a me commendari debere manifestum est. Et quia iubere dignatus est necessitates suas sermone meo pandere, nihil dicendum de peregrinationis labore suscepi: quia, quantalibet vel temporum longitudine vel itineris vastitate genitalis patriae linquat habitaculum, peregrinus sacerdos dici non potest, ubi catholica reperiri ecclesia potest. Quamquam nec illa vobis regionis suae subversio quasi incognita exaggerari debeat: cum pietatem vestram quaerentem ubique misericordiae aditus non lateat, ubi est miseriae locus. Principalis tamen ei, quantum dignatur adserere, causa veniendi est, ut peritiorem medicum quocumque perquirat, qui imbecillitati corporeorum luminum cuiuscumque remedio artis succurrat. Quamquam religiosae mentis intuitus contemplandis magis spiritalibus occupatus nec nimium de exterioris hominis caecitate perterritus eo temperamento hanc, quantum comperi, curam requirat, ut amatoribus potius suis satisfacere in huius studii necessitate contendat; simul et ne videatur per neglectae sanitatis culpam facultas in eo sacerdotalis officii reprehensibiliter minorata. Spem vero recipiendi obtutus, quantum arbitror, et ab exemplo requirit, quod scilicet Tobiam nostrum caligantem quidem terrestribus, sed quae mundo erant invisibilia contuentem, attentum aeternae luci et iam paene diei mortalis immemorem, latens in angelo medicina reduxerit per collyrium fellis ad dulcedinem sanitatis. Quocirca suscipite fratrem sinceritate solita, reverentia digna: et si quid consolationis anxio debetur, impendite. Implebitur autem commune desiderium, si etiam qualiscumque infirmitatis medela provenerit. Quod certe si minus, saltem incorruptibilem vultum pietatis alternae nulli obnoxius caecitati sacerdotalis conscientiae oculus recognoscat.

XII (10) Avitus episcopus Maximo episcopo.

Licet nulla, quibus ad praesumendum hoc ipsum officium provocarer, vestri apostolatus scripta promeruerim, offerre me tamen paginam debiti famulatus, cum appellatione non iusseritis, opinione compellitis. Si quidem ad occurrendum animis vestris, si non meremur aspectibus, fama trahimur, etiam dum absentia cohibemur. His additur, quod ita aerumnas infelicium Gallorum consolatione consilii et largitate palpatis, ut

18 Tob. 11, 8. 13.

XI: 9 Auitus uiennensis episcopus ad cesarium epm̄ *rubr. et marg. L* 2 se *L*, sese *S* 3 pecularius (i *suprascr.*) *L* 5 est necess. — pandere *L*, est ut necess. — panderem *S* 7 iteneris *L* 11 asserere *L* 12 remedii arte *S* 14 de exterioris *L*, de *om. S* 20 collirium *L* 22 anxio *L*, sancto *S* 23 qualicumque (s *suprascr.*) *L* infirmitatis *L*, infirmitati *S*

XII: 10 Ad maximum episcopum *rubr. et marg. L* 26 maximo *L*, magno *S* 28 promonerim *L*, promeruero *S correxi* cum compellatione *S* 31 consilii et largitate *S*, et *om. L*

sub specie eius, quam comperi, misericordiae ad agnoscendam suorum necessitatem in Italiam festinantes post longam peregrinationem, cum duce Christo vestram meruerint videre personam, merito propriam credant intrare se patriam. Commendo, quod superest, regionis nostrae presbyterum, praesentis scilicet obsequii portitorem. Qui licet pro redimendo cuiusdam propinqui sui filio laborem fatigationis adgressus sit, a quodam tamen nobili viro provinciali cum mea prosecutione directus est, ut praefati filium a comite Betanco, nomine Avulum, ante hos circiter quattuor annos pro pignere obsidatus adsumptum, sub auxilio vestrae intercessionis requirat ac revocet. Quod superest obsecro, ut dignabili beatitudinis vestrae rescripto et illic exulantibus ingenuitatis statum reparabilem et hic desiderantibus scribendi aditum doceatis esse communem.

XIII (11) Apollinaris episcopus Avito episcopo.

Satis licet iam poenarum dederit sera paenitudo, tamen, quia ad diem festum angelis nobiscum colendum nec vicario quidem famulatu adesse merui, qui devotionem non ostendi, vel satisfactionem deferre curavi. Ad quod vere, ut confido, ipso sum beato, reverentissime domine, spiritu visitante commonitus. Nam in ipsa sancta nocte in visione nescio quid manibus meis haeserat, quod considens iuxta me fulgentissima, sed inusitato colore rubea columba vellebat. Cumque expergefactus cotidianum quidem manuum mearum horrorem recognoscerem, sed purgari me inmerito nihilominus meminissem, dum ipsum ambiguum maestus mecum atque anxius volvo, repente quasi stimulo percussus illico sum reliquati faenoris recordatus. Iam quae me hinc confusio quaeve presserit amaritudo, pietas sancta perpendit. Aliquatenus tamen hac spe solatus sum, quod ignoscat, quae commonere dignata est, ut misero mihi non omnis sancti obsequii opportunitas fraudaretur. Vnum tantum mixta debitis commemorationi eius officiis supplicatio deposcit, ut hanc quoque indulgentiae suae partem sensibus vestrae, quae in me plus iam iusta est, imputationis inspiret.

4 petitorem L^1 (potitorem *pr. c.*) 5 redimendo — filio *L*, redimenda — filia *S* 7 Aulum *S*, aulsum *L*, Auolus *nomen non raro occurrit* quatuor *L* pignere L^1 (e *in* o *pr. ut vid. corr.*) obsiatus (d superscr.) *L* 8 assumptum *L* 9 exultantibus *LS*, *correxi*

XIII: 11 Apollinaris eps. ad auitum ep̄m germanum *rubr. et marg. L* 11 Auito episcopo] Auito Viennensi e. germano *S* 12 tamen quia *L*, quia *om. S* 13 angl'is nobiscum *L*, ante alios nobis *S* nec *L*, ne *S* 15 beato *L*, beate et *S* 16 consedens *S* 17 (inusitato (a *ante* i *eras. pr. m.*) *L* *post* columba *interrogandi nota praeter punctum erasa L* 20 ilico *L* iam quae me *S*, iamq; me *L* 21 *fort.* perpendet hac] ac *L* 22 misero *L*, miserto *S* 23 oportunitas *L* debitis SL^1, debetis *pr. c. L* commemorationi *scripsi*, comemoratione *L*, commemorationis *S* 24 officiis quod supplicatio *L*, quod *om. S*

XIIII (12) Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Apparet liquido, quanta sit in vestri merito gratia dei aut quantus conici debeat virtutum cumulus, ubi error ipse tam sanctus est. Nam dum iustus accusator sui conatur in se convincere, quod peccare non potuit, confitentis humilitas crescit ad meritum, non confessionis veritas ad reatum. Excessistis fateor consuetudinem, sed pietatis augmento. Semper diei, cuius meminisse dignamini, dulcis vobis venit a nobis sollicitudo, sed non incomparabilitêr praevenit oblivio. Minus enim procul dubio salva observatione apparet effectus. Sed ostendistis, quanta spiritalitate vos exercere delectet, quod praeterisse sic doluit. Vere secuta est dignitatem delicti vestri sancta revelatio: et tale repertum est in dormiente supplicium, quale fuerat in vigilante peccatum. Ecce *veritatem dico* in Christo, *non mentior*. Cum parturientibus lacrimas oculis legissem somnium, quod vidistis, omnis mentem meam subiit necessitudinum recordatio praemissarum, quibus per visitationem vestram honorem dependere nos admonitos intellexi. Porro autem de ipsa revelatione quid senserim, in simplicitate depromo. Sic ergo inquis: *Nam in ipsa nocte sancta*, in qua scilicet germanae communis depositio celebrabatur, *nescio quid manibus meis haeserat, quod considens iuxta me fulgentissima, sed inusitato colore rubea columba vellebat.* At vero cum iuxta te pietas tua nec longe avolans celeri recordatione consedit, debitum quod sanctissime tu, piissime propinquorum, tu inquam merito haec columba sentires, fulgentissima, cum simplicitate sic luceas, inusitato colore rubrata, cum innocens singulariter quasi propriis compuncta stimulis erubescas: ampliastis ergo quidem, ut supra dictum est, faenus adsuetum. Nec illud tamen consuetudini defuit, quod putastis: nam nocti ipsi, quam vos excitante Christo non licuit oblivisci, adhuc de abundantia superioris anni vestra nihilo minus luxit oblatio. Sic ex quodam supernae benedictionis irriguo, quod impenditis annis singulis, sufficit multis. Deum quaeso, ut hoc etiam mihi pietas vestra quandoque dependat.

11 Timoth. I 2, 7. 15 Aviti ep. XIII (II) 15—17.

XIIII: 12 Auitus ep̄s. ad apollinarem epm *rubr.* *L* 2 ū̄ri *L*, uestro *S* gratiam *L* 4 in se] id se *Mommsenus* 5 excessisti *S* 6 augmento *S*, angmentum *L* cuius *L*, huius *S* dignanimini *L* dulcis nobis uenit a nobis (a nobis *Mommsenus*) sollicitudo *L*, dulcis a nobis uenit sollicitudo *S* 12 necessitudinis *S* 14 simpli(ci)tate *L* 16 celebratur *L* (h)aeserat *L* 17 consedens *S* (i)nusitato *L* 20 sentiris *L* 22 amplicastis *L* assuetum *L* 24 habundantia *L*

XV (13) Avitus episcopus Contumelioso episcopo.

Quantum vobis apud deum suffragantibus qualiscumque voti mei dies propinquant, tantum animis meis desiderium pudorque decertant. Benedictionem quippe flagito operi imperfecto. Esset fortasse quantulacumque excusatio, si in eo inertiae meae noxam velaret ac tegeret magnitudo. Nunc vero exiguo pariter atque impolito quid potest esse deformius? Vnum igitur est, quod trepidantem animum audaci solatur hortatu, vestro scilicet, si pios deus exaudire dignatur, adventu cuncta in melius esse vertenda. Neque enim est, quod non possitis aut orando componere aut perorando excusare. Tantum sicut de incomparatae pietatis voto certi sumus, ita praevio praestolatae visitationis nuntio gaudeamus.

XVI (14) Victorius episcopus Avito episcopo. a. 516–517

Ad separandum a tritico lolium in area domini ordinationis vestrae ventilabra poscenda sunt; quia ille, qui vos constituit tenere loci principis principatum, nos voluit exequi, quod praeceperitis in opere, quod autem operandum est, vos iubere. Quidam enim civium, ut nunc delatum est, ante quam plures annos sororem defunctae coniugis sibi in matrimonium sociavit. Quod ergo nunc sub multorum praesentia auditus accusator tanti criminis non occulta susurratione a sociis facti disseruit qualitatem, sed ipso coram, qui peregit ista, proposuit quique eodem quo illicita praesumpsit ausu, * * * vobis dispensantibus miserabilis prope modum, non negavit. Proinde qua sit abstinendus condicione, praecipite: sive ut pariter lugeant, vel si est indicenda sequestratio, vel qui modus paenitentiae, edocete. Nam non est, ut puto, minus in coniugium germanam coniugis quam uxorem fratris adsciri. Vos tamen, ut suggessi, statuite, quod videtur: quia praeter ordinationem vestram de tali causa quid pronuntiari conveniat, vix decerno. Communioni nempe eum trepide subtraho vel permitto, nisi auctoritate vestra roboratus extitero.

12 Matth. 3, 12.

XV: 13 Auitus eps ad contumeliosum epm *rubr. et marg. L* 2 qualescuque *L* propinquantur *S* 3 animis meis *L*, animi mei *S* 4 fortasse *om. S* inhertiae *L* 6 ortatu *L* 7 pios *L*, nos *S* 8 po[s]sitis *L* 9 sicut *S*, si quod *L* de incomparatae *L*, de compertae *S*

XVI: 14 Victorius eps ad auitum epm *rubr. et marg. L* 14 Victurius *S* 13 uos] uobis *S* 14 exsequi *L* iubere *S*, iubete *L* 15 sororem *L*, sorori se *S* 16 sibi *om. S* in matrimonium *L*, matrimonio *S* ergo] g[o] *L*, ego *S* auditus *L*, aditus audiui *S* 17 a sociis *L*, atrocis *S* 18 peregit *scripsi*, regit *L*, gessit *S* ausu uobis *L*, ausu, qui studio a uobis *S* *pauca verba hoc loco excidisse suspicor ex eis quae Avitus infra p. 49, 10 habet:* quia indicatis laboriosum ipsum *et q. s.* 19 qua sit sit *L* 21 in coniugio *S*

XVII (15) Avitus episcopus Victorio episcopo. a. 516—517

Probatae summaeque pietatis est, ut de causis ad pontificium vestrum pertinentibus meum quoque consilium consulendum esse ducatis. Quod facere vos, ut dixi, non ambiguitatis animo, sed dilectionis ostenditis. Quapropter contra culpam, quam litteris indicastis, arbitror vos merito moveri. Quis enim vel laicus non advertat non sine grandi macula fieri de affinitatis propinquitate coniugium? Vnde licet sollicitudini nostrae iustissimus dolor de necessitate ipsius districtionis incumbat, salubriter tamen exasperatur in temporaneis, quem salvari cupimus in aeternis. Oportet ergo hominem maritum duarum scilicet germanarum non inrevocabili anathemate percuti, sed propositis observationibus interim ab ecclesia sequestrari. Et quia indicatis laboriosum ipsum ante multos iam annos illicitam secundae uxoris copulam fuisse sortitum, sufficiat impune baiulatum longo tempore crimen incesti. Nil hic quasi timore divortii dubitetis. Merito censetur separatio legitima, ubi extitit coniunctio criminosa. Vtrisque ergo, si videtur, dum in tam infelici obstinatione persistunt, votum excommunicationis indicite, donec a consortio criminali publica paenitentiae professione desciscant. Et tunc miserentibus vobis ad timoris ex correctione exemplum gratiam reconciliationis accipiant. Ego certe sinceritati vestrae quod rationabile credidi, quia tanti habuistis iubere, suggessi. Auctoritatis vestrae est errantium compunctione perspecta severitatis ordinem temperare. Quos tamen aestimo, si veraciter compunguntur, supra scriptis condicionibus parituros.

XVIII (16) Avitus episcopus Victorio episcopo. a. 516—517

Cautelae et caritati satisfacitis, dum me aliquid interrogando non minus honorare quam onerare dignamini. Sed cum veritate simpliciter dico recte vos, si non de peritia mea, saltem de amicitia iudicare nec aliquid vobis umquam responsione mea suggeri, nisi quod volo a Viennensi ecclesia custodiri. Secutus est ergo, ut indicastis, filium nostrum diaconem Vincomalus, quem deus tribuat ut in bono vincat malum. Vidi hominem nimie crudum, cuius miseriae constat vix quemquam posse misereri. Iuvenis vitiis, senex annis se decipit: aevo friget, adulterio calet. Quid multis? optandum est, ut pro voluptate desperabili nec quamlibet perire aetatem liceat. Nam cum adhortatorie plus quam aspere pro incestus facinore culparetur, severitatem nostram sola praescriptione tarditatis accusans, sero non licitae coniugationis triceunale consortium damnasse causatus est. Ad hunc locum cessi fateor imputando, quod scilicet

XVII: 15 Anitus uiennensis eps ad nictorium epm *rubr. et marg.* *L* 1 Victurio *S* 3 ut dixi non *L*, non, ut dixistis *S* 5 merito nos *S* 7 nostrae *L*, uestrae *S* 12 baiulatum *scripsi*, baculum (*in marg.* r *pr.*) *L*, bacchatum *S* longuo *L* crim. Incerti nil *L*, crimen incesti. Nihil *S* 13 sed merito *S* utrique si uidetur ergo *S* 14 *post* uidetur *finis quat.* ·xviii· *L* notum *L*, notam *S* 15 disciscant *L*, dissuescant *S* 16 et tum miserantibus *S* ex correctione *L*, et correctionis *S*

XVIII: 16 Item ad eundem *rubr. et marg.* *L* 22 onerare quam honorare *S* 23 Sed cum — recte uos] sed cum noueritis recte uos *S* 25 a Viennensi *S*, a *om.* *L* 26 diaconem *L*, diaconum *S* uincat] uincatis *S* 27 miseriae] miseriis *S* 28 uiciis *L*, uirtute *S* annis *L*, fide *S* se decipit *L*, *om.* *S* obtandum *L* 29 per uoluntatem disparabilem *S* nec *L*, non *S* ętatem *L*, tam *S* 30 adortatorię *L* incesti *S* 31 non licitae *scripsi*, nos licite *L*, nos illicitae *S* ingationis (s) *S* 32 damnase *L* imputandi *L correxi*, impudenti *S*

sua dilectione sententiam differentes maluissemus correctionem viri conpunctioni ipsius voluntatique servare; ac perinde iustum esse, ut post spatia tot annorum vel criminalia restringeret, qui refrenare iam longaevitatis accessu etiam legitima debuisset. Ad haec, ut sentire me credidi, non conpunctus sed confusus ingemuit, promittere aliquantisper adgressus mulierem cohabitationis indignae ab accessu aspectuque suo protinus coherecendam. Suasi respondens, ut vobis ista promitteret et facti paenitens ab eo se solvi, quo ligatus fuerat, postularet. Tamen, quia iussistis, ut quicquid sensui meo videatur aperiam, sufficiat censurae vestrae separatio personarum. Scindatur infelix coniugium innocentiore divortio. Sufficiat districtionis fructui terminus mali. Nec sane promissio eius fidelis putetur, cuius vita extitit infidelis. Ipsis fideiussoribus emendatio secutura credatur, quibus intercedentibus prior culpa laxabitur. De cetero autem, quod ad paenitentiam spectat, moneatur interim agere, accipere non cogatur. Sufficiant infelici crimina sua, nec ingeratur laborioso, cum respuit, quod tam intestabili animo vix committi debuerat, si petisset. Cesset a fragilitate perfidia nec subeat in carnalitatis cumulum rebellionis augmentum. Si iubetis, breviter ad ultimum suggero: Excussus ab scelere suscipiatur ad veniam; patiatur paenitentiam, cum perdit peccandi occasionem; profiteatur, cum amiserit voluntatem.

XVIIII (17) Avitus episcopus Viventiolo presbytero. a. 516—517

Dupliciter pietate plenum est quod fecistis, dum vehendo Lugdunum hucque mittendo studuistis de duobus fratribus illic requirere infirmum, istic visitare sollicitum.

8 cf. Concil. Epaonensis can. XXVIIII (XXX)

1 sua *L*, sui *S* 1—17 *leguntur in Papyro Paris f. 9ʳ = P. vid. p. 51* 1 correctionem *PS*, correptionem *L* conpunctioni] *P* 3 ac[s]cesu *L* legitima adebuisset *P* 4 ce[r]didi *L* conpunctus] *P* ingemuit promittere *S*, ingemui ‖ promittere *P*, ingemui Promittere *L* 6 coherecendam *L*, quoercendan (*sic*) *P* ab eo *L*, ab *om. PS* 7 quod legatus *P* 9 dis[i]tetionis *sed* st[i]c *ex rec al. corr. videtur L* 10 fideiuss[i]orbus *P* 11 secutura *PS*, secura *L* 12 spectat *L*, expectat *PS* 13 sufficiunt *S* intestabili *L*, instabili *PS* 16 excussus *LS*, excusso *P* patiatur *PS*, petatur *L* pęnitentia *L* 17 cum *PS*, dum *L* expl' *P*

XVIIII: 17 Auitus eps. ad niuentiolum epm. *rubr. et marg. L, om. P* (*Papyrus f. 9ʳ. 9ᵛ*) *S* 19 dupliciter *S*, dupleciter *P*, suppliciter *L* pietate *PL*, pietati *rec. corr. P*, pietatis *S* uecudo *P correxi*, ueniendo *LS* (*et sic rec. m. suprascr. in P*) lugduno *P*

Exemplum Papyri Parisinae f. 9r (Bignon. f. 78).

XVIII (16) sententiam di ffer*entis* malluissimus correctionem uiri conpunctioni ipsius uolu|n
t]ati quae seruare hac perinde iustum esse ut post spatia tot annorum uel
criminalia restringerit qui refrenare iam longeuitatis accessu etiam legiti
ma adebuisset ad haec ut sentire me credidi non conpunctus sed confusus ingemui
promittere aliquantisper adgressus mulierem quohabitationis indignae ab
accessu aspectuque suo protenus quoercendan suasi respondens ut uobis ista
promitterit et facti paenitens eo se solui quod legatus fuerat postolaret
tamen quia iussistis ut quicquid sensui meo uideatur aperiam sufficiat
censurae uestrae separatio personarum scindatur infelix coniugium innocenti
ore diuortio sufficiat districtionis fructui terminus mali nec sanae promissio
eius fedelis pòtetur cuius uita extetit infedelis ipsis fideiussor[i]bus emendatio
secutura credatur quibus intercedentebus prior culpa laxauetur De cetero
autem quod ad paenitentiam expectat moneatur interem agere accipere non
cogatur sufficiant infelici crimina sua nec ingeratur laborioso cum respuit quod
tam instabili animo uix committi debuerat si petisset; cesset a fragilitate per
fidia nec subeat in carnalitatis comolum rebellionis augmentum si iubetis
b|reuiter ad ultemum suggero; excusso ab scelere suscipiatur ad ueniam patiatur
p|aenetentiam cum perdit peccandi occasionem. profeteatur cum amiserit
uoluntatem. expl

XVIIII (17) Auitus ep̄s Viuentiolo pr̄bo

Dupleciter pietate plenum est quod fecistis dum uecendo lugduno hucque
mittendo studuistis de duobus fratribus illic requirere infir|mum istic uisitare
s o l l i c i t u m

1 sententiam *Bignon non iam legit* deferre *ss. Bignon.* *litterarum* entis *inferior pars adest* 10 sane *Bignon.* 11 iussoribus] i *ss. pr. m.* 13 spectat *Bignon.* 21 uecendo] ueniendo *supra additum ab eo qui transcripsit verba in scripturam usitatam,* utendo *Bignon.* hucque] huc . . . . *Bignon.* 22 infirmum isthic uisite *sic Bignon.* 23 *nihil in hoc versu legitur praeter* sollicitum *spatiosis litteris scriptum, quod omisit Bignon.;* 'Require' *praefixit transcriptor*

Exemplum Papyri Parisinae f. 9ᵛ (Bignon. f. 77ᵛ).

XVIIII (17) Nec a nobis praepositum intermissum esse potabitur. cum uos religioso fratri plus in affectu adque honore debentibus spiritalis officii huius conuersus etiamsi non popuscisset aegrotus quidpe cum sacerdotis germani iure uel adortationem nouitas quaereret etiamsi consolatione anxietas non aegereproinde laborem iusta fatigatione susceptum prorsus excusare desistete ne uideamini adhunc adri piendi uel definiendi ambiguetate peccasse. iam uerotaliter dignas pro transmisso munere gratias agam uotis me magis sentio inuenire quam litteris; illud quoque ut de heremo talia proferri posse dicatis elegantia quadam disideria hominum ad locum uestrae cohabitationis adtrahetis quo procul dubio personae uestrae sullicitudine institutione doctrina etiamsi Iiuentae^{s}sint eremus fieret paradisus quapropter pro sella quam transmisistis cathedre uicissitudine inpraecans quaeso ut nutan tem scolam cari communis eugendi et non minimum quantum ad statum suum adtenet praesule uiduatam spiritali solatio et sacerdotali magisterio foueatis neque illud ad inpendenda caretate uos retraat quod simpleecitates magis uti arbitror quam abusio nis animo minus digne ab eis cura uestre ordinationis ambitur ut ad maiora ut pres tante deo cupimus gubernacula prouiendi et ad dupleeanda quinque talenta de duobus addetis adsurgentis probati in secundo gradu fedelis et maxemus ha[ne secreti conscientia feratis ad populus ut quo in aliis fraterna dissinsio . . potuissit a*c* herimum facere in uobis studuerit paterna dilixio mo*n*[a]tirium contenere. Expl

10 Iiuenta] u *inter* I *et* u *altera linea potest sub folii plica latere* 18 dissinsio- *Bignon.* 19 potuisset u: *Bignon.*; *lego* ac, *nam litterae* c *arcus apparet*

Nec a vobis propositum intermissum esse putabitur, cum vos religioso fratri plus in affectu atque honore deferatis spiritalis officii huius, conservus etiamsi non poposcisset aegrotus, quippe cum sacerdotis germani iure vel adhortationem novitas quaereret, etiamsi consolatione anxietas non egeret. Proinde laborem iusta fatigatione susceptum prorsus excusare desistite, ne videamini adhuc adripiendi vel definiendi ambiguitate peccasse. Iam vero ut taliter dignas pro transmisso munere gratias agam, votis me magis sentio invenire quam litteris. Illud quoque ut de heremo talia proferri posse dicatis, elegantia quadam desideria hominum ad locum vestrae cohabitationis adtrahitis, quo procul dubio personae vestrae sollicitudine, institutione, doctrina, etiamsi in veritate sit heremus, fieret paradisus. Quapropter pro sella, quam transmisistis, cathedrae vicissitudinem inprecans quaeso, ut nutantem scholam cari communis Eugendi et non minimo, quantum ad statum suum adtinet, praesule viduatam, spiritali solacio et sacerdotali magisterio foveatis, neque illud ab impendenda caritate vos retrahat, quod simplicitate magis, uti arbitror, quam abusionis animo minus digne ab eis cura vestrae ordinationis ambitur: ut ad maiora, ut praestante deo cupimus, gubernacula provehendi et ad duplicanda quinque talenta de duobus additis adsurgentes, probati in secundo gradu, fideles et in maximis hanc secretam conscientiam feratis ad populos; ut, quod in aliis fraterna dissensio nec potuit istic heremum facere, in vobis studuerit paterna dilectio monasterium continere.

XX (18)

[Avitus episcopus Symmacho papae urbis].

unde, etiamsi pignus reliquiarum sacrae crucis putamus esse vobiscum, a sancto tamen Aeliae urbis antistite hanc specialiter munificentiam credimus expetendam. Qui re vera sacramenti istius veram et inviolabilem puritatem loci administratione conservans, sic desiderabili potens est impertire nos dono, ut ab omni cunctationis absolvat ambiguo. Qua de re plurimum pagina famulante deposco, ut ad praefatae ecclesiae sacerdotem litteras apostolatus vester tribuat portitori: quatenus gemina nobis veniat benedictione firmamentum, quod ecclesiarum praeminentium mundo vel consulta sedis vestrae auctoritas respondebit vel humanitas illius obsecrata porrexerit.

16 Matth. 25, 16.

1 praepositum *P* plus *PS*, pus *L* (i *suprascr.*) 2 deferatis *L*, debentibus *PS* conseruus *scripsi*, conuersus *PS*, conuentus *L* 3 quidpe *P* adhortationem *S*, adortationem *P*, ad rationem *L* 4 consolatione *PS*, conlatione *L* aegere *P* 5 adhuc *L*, ad hunc *PS* adripiendi *P*, arripiendi *LS*, corripiendi *Bignon. coni.* 6 ut taliter *L*, taliter (*om.* ut) *P*, qualiter (*om.* ut) *S*, *fort.* ut aliqualiter, nisi *forte mavis* ut totaliter 7 heremo *PL*, eremo *S* 8 locum] c *ex* l *pr. corr. L* adtrahetis *P*, attrahitis *L* 9 quo *PL*, qui *S* doctrine L^1 *pr. corr.* in ueritate sit *L*, Iuentaesint (*i.* iuuenta essent) *P*, iuuenta sit *S* (s *suprascr.*) 10 heremus *L*, eremus *PS* 11 uicissitudine *P* inpraecans *P*, ĩprẹcans *L* scolam *PL* 'Eugendi *nomen, quod in codice nostro desiderabatur, supplevimus ex schedis Thuanis*' *Sirmondus* 12 minimo *L*, minimum *PS* adtenet *P*, attinet *LS* 13 ab *LS*, ad *P* retrahat *L Gallandus in marg.*, retraat *P*, retineat *S* 14 simplicitate *L*, simplecitates *P*, simplicitatis *S* uti *P*, ut *LS* curam L^1 15 ut praestante] ut *eras. L* prouiendi *P* 17 fedelis et maxemus *P*, fideles et maximus *S*, fidel' maximus *L*, et in maximis *scripsi*, *coll. Luc. 16, 10*, maximos — ad populos *Mommsenus* secretam conscientiam *L*, secreti conscientia *PS* quod *L*, quo *PS* 18 dissensio nec potuit istic *scripsi*: dissinsio . . || potuissita (c *evanuit post* a) *P*, discessione potuistis *L*, dissensio potuisset *S* heremum *L*, herimum *P*, eremum *S* 19 dilixio *P* contenere. Expl' *P*

XX *Hoc fragmentum, quod Sirmondus post ep. XVIIII (17) posuit, ex papyro potius nunc deperdita una cum ep. XXII (20), non ex codice Cartusiano descriptum suspicor. Titulum addidi ex Sirmondi coniectura*

XX[a] [Avitus episcopus papae Hierosolymitano].

XXI (19) Domnus Gundobadus rex Avito Viennensi episcopo. — post a. 509

De prophetica lectione sanctitatem vestram censui consulendam, cuius lectionis exemplar subter adieci. Et ideo utrum iam tempora ista fuerint, an futura sint, scripto vestro declarare dignamini.

Ex Sion procedet lex et verbum domini ex Hierusalem. Et indicabit inter plebes multas et redarguet gentes validas usque longe. Et concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces. Et iam non extollet gens super gentem gladium, et iam non stabunt belligerare.

Et requiescet unus quisque sub vinea sua et sub ficu sua et non erit qui in timorem mittat eos.

XXII (20) Avitus Viennensis episcopus domno Gundobado regi. — post a. 509

Licet de lectione prophetica scitos magis, inter quos ipse profiteri non audeo, debueritis consulere sacerdotes, opto tamen iussioni vestrae satisfacere vel oboedientia, etsi nequeo respondere doctrina. Ita, quod indicari vobis iubetis, etiam textu, ne dicam expositione, prolixum est et maiorem disputationis vacationem postulat, quam succincta celeritas rescripti epistularis admittat. Et idcirco quanta possum brevitate respondeo, quod ex propheta Isaia directae ad me termino paginae subdidistis, iam dudum, id est tempore dominicae incarnationis, impletum. Nam cum dicat: Ex Sion egredietur lex et verbum domini ex Hierusalem, tractate diligentius, an, quae adhuc expectari debeat, promulgandae legis restet auctoritas. Certe post verbum dei, quod caro factum est, ut per nativitatem corporis habitaret in nobis, si adhuc ex Hierusalem aliud verbum sperandum est, istud, quod supra diximus, unicum non est. Vnde incunctanter in eo, quem proposuistis, loco sermo patris Christus et lex Christiana praedicata est. Quia cum duae leges sint, id est Iudaica, quae praecessit, et nostra, quae sequitur, et illa vetusta iam etiam prophetarum temporibus diceretur, videtis ab Isaia istam tantummodo nuntiari, quae vocatione gentium magisterio Christi docentis exorta est. Vnde sequitur: et indicabit inter medium gentium et increpabit populos multos. Quos ex cunctis cognationibus terrae intra unam ecclesiam dominus noster indicando instituit et arguendo convertit. Quod vero ait: concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces, licet possit de corporea aetate domini, in qua per orbem quietum inconcussa pax floruit, aliquantisper intellegi: evidentius hoc tamen Christianis fidelibus coaptatur, quorum cum maiori numero desit ac defuerit ferri usus, quem in perniciem hominis malitia primae nativitatis armaverat, ad usus salutis vitalemque culturam nativitas secunda convertat. Nam cum in evangelio

7 Isa. 2, 3. 4   12 Reg. IIII 18, 31. 32.   21 Isa. 2, 3   23 Ioh. 1, 14.
30 Isa. 2, 4.   32 Isa. 2, 4

XX[a] *Hic sine dubio prior legebatur epistula ad Aeliae urbis antistitem [posterior est XXV (23)] eodem tempore quo XX scripta eodemque casu quo XX et XXII abrepta ut videtur*

XXI: 18 Gondobadus rex. ad anitum uiennensem epm *rubr. et marg. L*   3 Domnus Gundobadus *S*, Gondobadus (domnus *om.*) *L*   4 cuius lectioni *L*   6 dignemini *S*   7 syon *L*   iehrl'm *L*

XXII *haec epistula desideratur L*   36 ferri *om. S, add. Mommsenus*

de fine saeculi praedicetur: Exurgent gens contra gentem et regnum contra regnum, et ex ipsis malorum indiciis imminere iam paene mundi terminum colligamus, nisi quod supra dixi de catholicis figuraliter accipiatur, nescio, ut quid post saeculi finem obtunsa telorum acies in ligones et vomeres commutetur. Illud vero, quod imo lectionis iussistis adiungi, id est: requiescet unus quisque sub vite sua et sub ficu, nec esse in eadem lectione nec ad causam de qua consuluistis suggero pertinere. Quod tamen temporibus priscis Iudaeorum populo, meriti alternante distantia, frequenter aut pro peccati emendatione concessum, aut rursum pro succedentium culparum castigatione sublatum est.

XXIII (21)

Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 499

Quod me de collocutione regali ad notitiam vestram non detulisse culpatis, occursu meo exacta festivitate servaveram: quia revera indicari vobis litterario famulatu cuncta per ordinem disceptationis prolixitas perplexitasque non patitur. Nam quantum in animis domini mei, patris vestri, sensisse me puto, fervet in eius studio confictum otii fronte certamen. Nam quod credebamus animositate deposita, silentio temperante subitam opportunitatem potius quam quietem requirens non cessavit praeterita induciarum brevitate, sed latuit: adeo ut nec ipsa contentionis arma, quae quasi iam in nostra defecerant, poscantur extrinsecus vel usque ad reditum legatorum suorum fervor meditationem expectet. Redeunti igitur mihi de eo, quod nostis, itinere nec aliquid interim de huiusmodi propositionibus opinanti, vel quicquid per implicatissimos quaestionum mordacium nodos longa satisfactio et sagax industria potuit parare, commotum est. Fervet validius prolixa disputatione tractatus, placidus tamen nec aliquid supercilio dominandi turbulentae commotionis interserens. Sed curavit necessarii opportunitas provisa secreti, ut, quicumque contentionis fuisset eventus, nec superiorem tumere nec superatum pateretur erubescere. Quid multis? sine iactantia vobis libere dico, ad proposita, quantum mihi videtur, quod si audissetis potuit placere suggestum est. Quod sane vereor ac . . . audientis plus iudicio satis facere quam studio placuisse. Cum praesentiam vestram deo largiente meruero, per me seriem totius altercationis exponam. Interim sermonis cursum de fine colligite et ex eo, quod discedenti mihi praecepit, utrum ad responsa motus fuerit, aestimate. Iussit namque, ut, quodcumque de scripturis nostris testimonium ad interrogata protuleram, seu si forte occurrisset et aliud, ad singula quae tempore collocutionis aptaveram, subnotatum ei ordinatumque transmitterem. Quod cum sibi ex maxima parte pronuntiaret incognitum, adiecit simpliciter: si scriptum misissem, sacerdotibus, immo magis seductoribus et, ut adhuc verius dicamus, sectatoribus suis se velle proponere. Vnde conicere pietas vestra

1 Marc. 13, 8. 5 Reg. IIII 18, 31

XXIII *vid. Collatio episcoporum.*

XXIII: 19 Epl'a auiti epi ad domnum sigismundum regem *rubr. L* 11 me de] me do *L* occursui meo *S*, occursum mea *L* 14 confictum *L*, conficta *S* 16 oportunitatem *L* 17 in nostra *L*, in nostra regione *S* 19 meditacionē expectet *L*, meditationis expectat *S* 20 uel *om. S* implicatissimas *L* 21 mordacium *L*, mendacium *S* longa satisfactio et sagax *L*, longo spatio sagax *S* parare *L*, arare *S* commotum *S*, quod motum *L* 22 ualidus *S* aliquid a supercilio *S* 23 sed curauit consulte, necessitatis opportunitate prouisa et rei, ut quicumque *S* sed] rex *A. Iahnius I 130 n. 5* oportunitas *L* 27 uereor ac audientēs *L*, uereor audientis *S*, *aut* acrius *legendum aut excidisse* metuo *putaverim* 28 cum] sed cum *S* 29 discedenti *S*, dicenti *L* 32 colluctionis *L* subnotata ei ordinataque *S* 33 *ante* parte *littera erasa quae nescio an fuerit* ē *L* 34 si *L*, sic *S* 35 se *om. LS, addidi* uelle proponere *L, om. S* coniicere *L*

potest, quamquam intento contradictori. tamen arbitro sapienti non invalida vel absque viribus visa, quibus intentionem suorum etsi non optat corrigi, desiderat fatigari. Ego autem, licet sciens, quantum potestatibus divino quoque iussu frequenter et regibus pro veritate non ceditur, utrum parerem diu dubius fluctuavi, sciens et amoris animo timens non tam me per haec illi serviturum, quam hostibus arma ministraturum, et non minus a cive quam ab hoste dissidente impetendum, dum adversas acies odia privata publica obsidione circumdant. Quo deo praestante polletis fastigio culminis, studio religionis, privilegio auctoritatis, vallatam muris discordiam propulsate et furentia in castris velut per campos Emathiae plus quam civilia bella dispergite. Quia cum iamdudum pondere duplicato clamantum querimoniae non audientum duritiam fatigant, aequum est, si dignamini, vestram quoque severitatem aut illic castigandis consulere aut hic erubescentibus condolere.

XXIIII 22 Avitus episcopus viro illustri Apollinari. a. 507

Fecit pietas vestra rem solitam sollicitudinem tam porrigendo de nobis quam de vobis nostram credendo. Nam revera nuntio vestri discessus accepto in summo metu et trepidatione pependimus: quia nobis diversis nuntiis dicebatur vos dominorum, quibus observatis, accitu cunctos pariter evocatos. Vnde faciebat hoc meorum conscientia peccatorum, ut quantum mihi pauciores remanserant, tanto intellegerem remanentibus plus timendum. Sed deo gratias, quia prospero reditu in laetitiam vestros vosque revocavit in patriam. Servet Christus hanc, quod superest, desideriis communibus libertatem, ut nobis et consolari absentiam vestram sit possibile et ad praesentiam pervenire.

XXV (23) Avitus episcopus papae Hierosolymitano.

Exercet apostolatus vester concessos a divinitate primatus et quod principem locum in universali ecclesia dei teneat, non privilegiis solum studet monstrare, sed meritis. Ornat pariter legem nostram cathedra vestra, cathedra cum persona. Vnde obligatus dignationi vestrae debito largitatis per ipsum dependo gratiarum vota, per quem ad me munera pervenerunt non quantitatis pretiis, sed salutis praemiis aestimanda. Ditastis namque sanctificationis opibus pauperiem orbis extremi et obscuritatem solis occidui participato nobiscum fulgidi ortus lumine contigistis. Tersit a provinciis nostris torpentis religionis rubiginem claritas doni, quae boni supercurrentis irriguo

3 Luc. 12, 4. 5 = Matth. 10, 28. Act. 5, 29. 9 Lucani Phars. I 1.

1 arbitrio *L* 2 obtat *L* 4 cęditur *L*[1] 4—7 sciens et amoris — circumdant] sciens, certe hominis animum timens, nunquam me per haec satis facturum, nec minus ab eo cauendum, quam ab hoste, dum aduersa acies odia priuata publica obsidione circumdat *S* 7 Quo] At quo *S* 10 Quia cum iamdudum simus p. d. et cl. querimonia et non audientium duritia fatigati *S* 11 castigandis *S*, castigantes *L*

XXIIII: 20 Auitus eps ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg. L* 13 uiro illustri apollinari *L*, Apollinari illustrissimo *S* 14 solitam *L*, sollicitam *S* 15 nostram *S*, nra *L* s/ummo *L* 16 et trep.] et *om. S* perpendimus *LS correxi* 17 accitu *S*, accitos *L* euocatos *S*, et uocatos *L* 19 quia *L*, qui *S* 19—20 in laetitiam — superest *desiderantur L* 21 uestram *S*, nostram *L* ad *om. L*

XXV: 21 Auitus eps ad papam iherosolimitanum *rubr. et marg. L* 23 iherosolimitano *L* 24 concesseos *L* 25 dei *om. S* 26 cathedra cum persona *L*, cathedramque p. *S* 27 largitati *L* 29 ditatis *L* 30 contigistis (s *supra*) *L* 31 torpentia *L* (torpentis *corr. rec. m.*) doni quae *S*, doniq: *L* boni. Sopcurrentes *L*, boni semper currentis *S* irriguos *L*

fidem nostram contemplatione munerata est, cum patefactis in aetate vestra penetralibus caelestium thesaurorum quicquid catholici credere iubemur, inspeximus. Orate, quod superest, ut dignis talia miseritis: commendate nos mysteriis, quae nobis committenda duxistis. Aedificetur his devotio nostra, regio defendatur, ut indulto nobis pignore salutari, quos terrestris Hierosolymae consortio non censuistis indignos, supernae ac caelestis habitaculo reddatis idoneos.

XXVI (24) Avitus episcopus Stephano episcopo Lugdunensi. inter a. [illegible] et 517

Quamlibet attentis culturae dominicae famulis inter adsidua plantandi studia semper etiam, quae succidi expediat, oriuntur. Ergo pervigilibus sollicitudinis vestrae studiis opportunissimum his operibus adquirendae salutis faenus adcrescit. Sed inter lolium Arriani germinis numerosa, quod peius est, corruptione diffusum conicere nequeo, unde sese facies seminis inimici non quidem nova, sed rara monstraverit, quis transmarina contagia orbi nitido ventus attulerit. Sed navem gubernantibus vobis nullo fulta solamine parum luis ista metuenda est. Non habet de multitudine tempestas profectum, n e c t e n u i s p e r f i c i t a u r a n a u f r a g i u m. Quocirca Donatistarum nomen ne diu in loco vivere possit alieno, benedictione protinus sepelite vitali. In ipso fomenti sui ortu peregrinantis igniculi frigescant incendia. De quo ne vel famae fumus narem Galliae innocentis adspergat, manus impositionem personae, de qua scribitis, adhibete, interdicta nominis ipsius in posterum, si ex corde convertitur, mentione. Quam constat revera in supradicti scismatis professione cum ministerio baptismatis etiam chrismate consignatam. Hoc certe eos in regione illa observare manifestum est in qua primum deus tribuat, ut quicumque huius erroris fuerint, corrigantur; deinde a nobis quam secta distante tam patria, ut ad partem nostram, qui salvandi noluerint, agnoscendi transire non possint.

XXVII (25) Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Iubetis, et voti est, ut cultibus novis paritercue consuetis studio geminae dilectionis occurram. Sed vereor, ne nos hoc teneat, quod potestates diutius tenuistis. Orate tamen, ut par desiderio succedat effectus. Nisi forte illam magis expensam numeraveras, quae penu adhuc frigente animis tuis calet. Quocirca licet pauca erogasse te dicas, licet laxato aulicorum conventu relevatum esse te gaudeas: si qua

11 Matth. 13, 25. 15 incerti poetae.

1 contemplationē *L* in ętatę *L*, a pietate *S* 3 committere duxistis *S* 5 iherosolimae *L* consorcio *L*, *om. S*

XXVI: 22 Ad stephanum lugdunenensem (*marg.* lugdunensem) epm *rubr. et marg. L* 7 lugdunensi *om. S* 8 assidua *L* 9 Ergo peringilus *S* 10 opoitunissimum *L* acquirendae *L* accrescit *L* 11 conicere] re *in ras. pr. m. L* 12 sed satis rara *S* 13 contagia] con *syllaba radendo affecta L* (nelis) contagia, orbi (*lineolam et* nelis *al. m. add.*) *L* Sed — uobis] sed deo gubernante nos *S* 14 luis *scripsi*, lis *L*, labes *S* 17 fomti *L*, fomitis *S* peregrinantis *S*, peregrinantes *L* frigescant *L*, frigescat *S* incendia *scripsi*, incendio *L*, incendium *S* 18 aspergat *L* 20 Quam constat si reuera in suprad. s. professione uersata est, cum ministerio *S* 21 crysmate *L* 22 deinde] tum deinde *S* 23 tam s. d. quam p. *S* ut ad *L*, iam ad *S* saluandi *S*, saluari *L*

XXVII: 23 Auitus ep̄s ad apollinarem ep̄m *rubr. et marg. L* 26 studiis *S* dilectionis *L*, dedicationis *S* 29 numeras *S* pauca errogasse *L*, paucos rogasse *S* 30 aulicorum *S*, aliquorum *L*

tamen mihi excurrendi copia fiet, vel invitos, qui supervenerint, invitabis. Providebit deus epulas multitudini tibi convivii, sibi pauperum. Cibus olei cado et farris hydria persistente cumulabitur. Ibi si vel quinque panes fuerint, geminum piscem providisse sufficiat. Illud autem fidas post haec miraculorum experimenta: Christo pauperum suorum conventui minime defuturo quando plura populorum milia collegeris, plures reduviarum cophinos reportabis. Apud filium nostrum vero, qui sicut scribitis reconciliationem mutuam dignatur ambire, vos estote vadimonium. Quod si ille pacifico voto agere, ego amicum; si ille discordiam poscit tolli, ego cupio concordiam perennari. Si tamen homo ordinis mei, quem nec fallere decet, crediturus catholico senatori non ad hoc solum securus incipiat fieri, ut incautus valeat inveniri.

XXVIII (26) Avitus episcopus Lugdunensi episcopo.

Epistolas vestras post longum tempus accepi: in quibus me servandae caritatis, quamlibet noveritis tristem, nec sic debetis credere neglegentem. Nam vere testis deus est, quod ex magnitudine vestri affectus fit animo meo maior et gemitus. Nec valeo sine grandi vobis dolore suggerere, quam graviter sanctitas vestra de veniae facilitate praeventa sit. Instruxistis adversarios armis vestris, prodidistis imperfectis secreta nostra, cantastis canticum domini in terra aliena; protulistis velut vasa dominica spectaculo convivali, quae Syris dentur; exposuistis velut nudatum Noe cachinnis numquam obprobrio carituris. Si renituntur aut secuntur, periculose subrepsit aequalitas veritati. Certe si pretiosum vobis erat, quod publicari debere putastis, terrere vel Ezechiae regis culpa vos debuit, quem iactantia notavit scriptura peccantem. Sed cum trepidationem dicatis animo convertentis abstersam, iustum est, ut cum exultatione dicamus: Haec est mutatio dexterae excelsi. Nam quod vobis inaniter contradicunt beluati sic minantes: deo protegente quod debilis quisque, plus mirum est, carere dentibus et furoribus possit. Qui cum gemerent perditionis suae perire discipulos, perdere incipiunt et magistros. Salubriter coram deo vel hominibus lucra talia conquiruntur. Nihil in recipiendo expetente violentum est. Vt volentis devotionem benedictio praestanda confirmet, non est rapina sed gratia. Quod Christus dignatur accipere, dicere non possumus invasisse. De reliquo autem, quia me super conversi statu creditis consulendum, definio inspiratione divina ad quemlibet sacerdotii gradum hominem posse consurgere, si non est aut in ratione coniugii aut in

2 Reg. III 17, 12. 3 Matth. 14, 17. 20. Marc. 6, 38. 43. 6 cf. Matth. 16, 9 sq. Marc. 8, 19. 20. 17 Psalm. 136, 4. 18 Syris] Daniel 5, 2. 3. Noe] Genes. 9, 22. 21 Reg. IIII 20, 12 sqq. 23 Psalm. 76, 11.

1 inuitos *S*, inuitus *L* 2 tibi conuiuii sibi pauperum. Cibus *L*, tibi conuiuae. Ibi pauperum cibum *S* ydria *L* 4 fidas *scripsi*, fidus *LS* experimenta *S*, experimento *L* experimenta promitto quod Christo *S*, *media verba om. L* 5 quando *L*, quanto *S* 6 redubiarum *L*, *om. S* cophinos *S*, cofinos (*prior* n *rasura lacsum*) *L* 7 uadimonio *S* 8 ageret *L*, agere cupit *S* ego et amico *S* 9 perennari. Si tamen *L*, confirmari. Tamen *S* nec falli nec fallere *S* 10 sanatori *L*

XXVIII: 24 Auitus eps ad quendam epm lugdunensem *rubr. et marg. L* (Stephano *sine dubio, quod Ferrandus suspicabatur*) 11 lugdunensi epo *L*, cuidam (episcopo *om.*) *S* 13 debeatis *S* 14 fit *L*, sit *S* 15 granit *L*, grani *S* de uenię *L*, date ueniam *S* 18 quę syris dentur *L*, quae irrident *S* 19 cariturus *L* renituntur *scripsi*, retinent *LS* subrepsit b *ex* p *pr. c. L*, subtexit *S* 20 equalitas *L*, qualitas *S* putastis *L*, putatum est *S* 21 iactantia notauit scriptura peccantem *L*, iactantiae odore peccantem propheta redarguit *S* 22 trepidationem istam *S*, istam *om. L* 24 belluae sic minaces *S* sic] *fort.* isti debiles quasque *S* 25 possit *L*, pasci *S*, *intellego* furoribus rumpi solitus sit 29 dicere *L*, dici *S* quia *L*, quod *S* 30 statu *S*, statum *L*

quacumque regula moribusque, quod prohibeat clericatum. Cur enim non pascat Christi gregem, qui sapienter advertit oves non esse, quas paverat? quique, quia non fur latroque, merito pastor futurus per ostia ingressus elegit altaria? Quare non fiat in sacerdotio nostro erectus, qui amore humilitatis a suo voluit esse deciduus? Sit verax sacerdos ex laico, qui fieri laicus ex fallace sacerdote contentus est. Teneat in ecclesia nostra plebem suam, qui in sua contempsit alienam. Datura est tantis bonis augmentum caelestis gratiae plenitudo, ut et ille consecutus incipiat gaudere, qui doluit, et hic cotidie fructuosior praeisse se magis intellegat, quos reliquit.

XXVIIII (27) Sigismundus rex Symmacho papae urbis Romae. ante 19 Iul. a. 511

Dum sacra reliquiarum pignera, quibus per me Galliam vestram spiritali remuneratione ditastis, negare petentibus non praesumo, me quoque sanctorum patrocinia postulare ad irriguum vestri apostolatus fontem necesse est. Quamquam etsi est adhuc apud nos de dono vestro, quod catholicae religionis debeat studio celebrari, etiam illud tamen convenit iustae devotionis intellegi, ut directis litterarii sermonis officiis alloquia illa captemus, quibus me pontificatus vester vel praesentem monitis docuit, vel absentem intercessionibus adquisivit. Nec nunc paginae praesentis obsequium opportunitas reperta complectitur: sed destinato ad vos diacono portitore, viro venerabili Iuliano, ad universalis ecclesiae praesulem spiritu repraesentante concurrimus. Crescit quippe beneficiorum recordatione desiderium: nec umquam meis elabi sensibus possunt, quae nobis apud Italiam vestram vel pontificalis benignitas vel civilitas regalis impendit, cum post familiaritatem totius munificentiae commodis praeferendam, quia istic liberius laxavit reditu, illic tenacius cinxit affectu. Attentior pro vestris, quod superest, incumbat oratio. In augmento namque ovium crescit custodia pastoralis. Sacris nos apostolorum liminibus commemoratione adsidua praesentantes specialem, dum vixero, praedicatorem vestri, ubi obtinuistis initium, impetrate profectum. Litteris nos, in quantum possibilitas patitur aut libertas, quibus nobis doctrina et incolumitas vestra floreat, frequentate et, ut supra speravimus, ambienda nobis venerabilium reliquiarum conferte praesidia: quarum cultu beatissimum Petrum in virtute et vos semper habere mereamur in munere.

3 Ioh. 10, 1. 2.

1 regula *bis scriptum L* moribusque quod prohibeat *S*, moribus qui (i *in ras.*) prohibeat *L* 3 merito *S*, meret. *L* eligit *L* 7 qui *L*, quod *S*

XXVIIII: 25 Epistola ab auito epo dicta (dictata *S*) sub nomine domni sigismundi (regis *add. S*) ad symmachum (symmachū *marg. L*) papam urbis romę (romae *om. S*) *rubr. et marg. L et S* 9 sigismundus — romae *om. S* 10 reliiquiarum *L* pignera L^1, pignora L^2S 12 ab irriguo u. a. fonte *S* 16 acquisiuit *L* nec *S*, hęc *L* oportunitas reperta *L*, reperta opportunitas *S* 17 portitorē L^1 (*rasura corr.*) 19 elabi *L*, elui *S* 21 istic *S*, ista *L* 22 reditum illinc *S* cinxit *L*, uinxit *S* affectum *S* 24 assidua *L* speciali *LS correxi* 25 predicatorem uri *L*, praedicatori uestro *S*, precatori *coni. A. Thielius* (*Pontiff. Romanorum epp. I p. 730*) 27 supra // sperauimus (*litt.* st *ut vid. erasis*) *L* 28 cultu et beatissimum *S*

XXX (28) Avitus episcopus domno Gundobado regi. a. 499

Rediens ab urbe Lugdunensi sanctus Cartenius episcopus, in qua nobis de concilio discedentibus ad privata quaedam negotia expedienda resederat, quaestionem sibi, immo magis omnibus nobis proposuisse vos retulit. Quae si fuisset coram positis indicata, subministrante sancto spiritu facile sciscitationi vestrae, quae ad causam pertinebant, suggeri potuerant. Sed quia tam sanctam sollicitudinem nulla debemus responsi dilatione fraudare, sciens mihi Christo propitio in fide fratrum meorum concordare sententiam, praesentis paginae famulatu respondere ad consulta praesumo. Iubetis igitur ostendi vobis rationem vel potius auctoritatem, qua pateat dei filium habuisse in divinitate substantiam, priusquam sumeret de incarnatione naturam: et per hoc perniciosissima haeresis illa vincatur, quae dominum nostrum ex Maria coepisse contendens etiam deum patrem in filii exauctoratione blasphemat. Necesse est enim, quantum ad illos, inperfectioni divinae aliquid adcrevisse, si tantis retro saeculis sine filio manens paene iam in termino mundi labentis cum Maria prolem tum ille habere inciperet paternitatem. Ac semel ipsius adsertionis suae necessitate constricti quem nominant filium, denegant deum. Sentiunt enim sanas aures ferre non posse, ut ante non multos adhuc annos deus coepisse credatur ex homine. Sed nescio in quem effectum redemptio nostra surrexit, si non creaturae suae pretium deus extitit. Nec enim redimere homo solus hominem poterat, qui in supernis, si deus non est, eguit redemptione. Iubetis ergo, ut haec, quae ratione colligimus, auctoritate doceamus. Sufficiat ergo acrimoniae vestrae paucitas exemplorum, quae sumpta de pluribus abundant cognoscere desiderantibus. Ceterum renitentibus animis et in sua incredulitate durantibus si aliqua non satisfecerint, cuncta non proderunt. Isaias ergo conclamantissimus prophetarum nativitatem Christi spiritu revelante prospiciens: P a r v u l u s, inquit, n a t u s e s t n o b i s, f i l i u s d a t u s e s t n o b i s, e t v o c a b i t u r n o m e n e i u s a d m i r a b i l i s, c o n s i l i a r i u s, d e u s f o r t i s, p a t e r f u t u r i s a e c u l i, p r i n c e p s p a c i s. Intuemini quaeso verbi vigorem: Parvulus natus est, filius datus: natus est nobis hominis filius, datus est dei. V o c a b i t u r d e u s f o r t i s: ac si diceret deus et homo: deus qui creaverat vitam, fortis qui vinceret mortem. Cuius divinitatem sub verbis scribae ac discipuli sui propheta Iheremias ostendens sic ait: H i c e s t d e u s n o s t e r, n o n a e s t i m a b i t u r a l i u s a d e u m: h i c i n v e n i t o m n e m v i a m d i s c i p l i n a e e t d e d i t I a c o b p u e r o s u o e t I s r a e l d i l e c t o s u o. E t p o s t h a e c i n t e r r a v i s u s e s t e t i n t e r h o m i n e s c o n v e r s a t u s. Quod si est forte, cui haec

23 Isa. 9, 6. 30 Baruch 3, 36—38.

23 — *p.* 59, 14 *Florus ad Rom.* 9, 5 'ex libro de Christi divinitate' *profert verba* Esaias — mundus fieret.

XXX: 26 Auitus eps ad domnum gondobadum regem de diuinitate filii dei *rubr. et marg. L* 1 gon-de-dobado *L* 2 cartenius *L*, Chartenius *S*, Charterius *Sirmondus ap. Labbeum IIII p. 1361* 3 discentibus *L* negotia *S*, negocii *L* 4 indicata] ta *in ras. pr. ut vid. m. L* 6 potuerant *L*, potuerunt *S* 9 dei filium *L*, deum *S* (*pro quo* uerbum *coni. Henschenius p. 664*) 11 coepisse *S*, concepisse *L*, *an* concoepisse? 12 exauctoratione *scripsi*, exortione *L*, exceratione *S* 15 inciperet *L*, inceperit *S* hac semet ipsius *L*, ac a semet ipsis *S*, ac semel *scripsi* assertionis *L* 18 redeptio *L* 19 qui *L*, aut qui *S* supernis si deus non est (si d's n *in ras. pr. m.*) *L*, supernis et deus est *S* 22 desiderantibus *L*, cupienti *S* 23 ysaias g *L*, ergo *om. S* 25 et uoc. n. eius *om. L*, *addidit S* 27 paruulus natus est, filius datus *L*, paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, paruulus natus est, et filius datus *S* 28 uocabitur *L*, et uocabitur *S* 31 hic *L*, *om. S* 32 et dedit *L*, et *om. S* 33 cui] e *ex* q *ras. L*

quae de antiquis ponimus, obscura videantur, legat apostolum Paulum, qui cum corporeos parentes domini commemoraret: Quorum patres, inquit, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in saecula. Nam et Thomas apostolus, cum in resuscitati mediatoris corpore fixuras clavorum et hiulcum transpuncti lateris signum digito temptante palpasset, virtutis experimenta inter infirmitatis indicia colligens sic clamavit: Dominus meus et deus meus. Ecce quibus testimoniis velint nolint haeretici ipsi Iudaeorum in perditione confines de filii divinitate vincuntur, quorum verbo credas Iudaeos in evangelio Iohannis dominum discussisse dicentes: Quadraginta annos nondum habes et Abraham vidisti? At ille inquit: Amen dico vobis, ante Abraham ego sum. Est hic, rogo, quod obscurare vel volens queat? Quid nunc restat, nisi ut, qui senior Abraham cognoscitur, iunior vel mundo dicatur? Et istud, quamlibet contentiosum sit, vinci potest ipso domino inter passionum contumelias proclamante: Pater, clarifica me ea claritate, quam habui apud te, antequam mundus fieret. Sed forte et hoc putatur addendum, ut dei filium nominatum cuiuscumque exempli auctoritate doceamus. In psalmo ait: Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie hic aeternitas significatur, quae termino atque principio perinde caret: cui non pariunt crastina tempora futurum, non rapiunt hesterna transactum. Penes nos ergo per tenebrarum vices ista mutantur; apud deum vero, cui nox non est, semper hodie est. Quod tamen si haeretici ipsi aliter volunt intellegere, nostra non refert. Nam cum de solo nomine filii dei agamus, quale volunt hodie accipiant, concessuri sunt, ut ante genuerit filium pater, quam mater ediderit. Certe vel Salomon, cui maximam in scripturis veteribus auctoritatem singularis sapientia facit, planissime filium in proverbiis et lucidissime nominat dicens: Quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terrae? quod nomen eius et quod nomen filii eius, si nosti? De praeteritis ista sufficiant: apostolus autem dicit: Postquam vero venit plenitudo temporum, misit deus filium suum. Enimvero qui mittitur, erat antequam mitteretur. Qui si ante Mariam non fuisset, hunc similem ceteris adoptio fecerat dei filium, non natura. Nec in evangeliis ipse dixisset: Tantum dilexit deus mundum, ut filium suum unicum daret. Non electum ergo ab ipsa ineffabili paternitate, sed genitum, cui tam deo quam homini vero, in utraque natura fideliter proprio, in divinitate mansisse de patre, in corpore coepisse de matre est. Haec ergo, quia iussistis, quaedam nostrae responsionis indicula et ad dilucidandam veritatem pauca testimoniorum semina transmisi. Quae possit quidem acrimonia vestra vel eloquentia in frugem

2 Rom. 9, 5. 6 Ioh. 20, 28. 9 Ioh. 8, 57. 58. 13 Ioh. 17, 5. 16 Psalm 2, 7 24 Proverb. 30, 4 27 Gal. 4, 4. 30 Ioh. 3, 16.

16—26 filius meus es tu — si nosti: *profert Florus* 'ex libro de Christi divinitate' *ad Hebraeos 1, 5.* 27—33 Postquam vero — de matre est: *Florus* 'ex libro de Christi nativitate' (*sic, non* divinitate, *Sirmondus habet*) *profert ad Pauli ep. ad Galatas 4, 4 eademque verba Agobardus adversus Felicem c. XXXVI.*

5 et iulcum (h *pr. ss.*) *L*, et *om. S* 8 diuinitate *S*, dī unitate *L* 10 abraam *L* 11 qui aut senior abraham *L*, qui senior ab Abraham *S* 13 passionū *L*, passionis *S* 15 set *L* dī filium *L*, cum filium *S* 18 non rapiunt] n rapiunt *L*, nec rapiunt *S* esterna *L* 20 ipsi *L*, *om. S* 21 de] do *L* 24 planissime *S*, plenissime *L* 25 uestimento *S*, uento *L* 27 uero *LA*, *om. S* 28 qui si *LS*, quia si *A* (= *Agobardus*) 29 faceret *A* 30 deus dilexit *S* 33 mansisse] emanasse *A* est *om. A* iussitis *L* 34 responsionis nostrae *S* ad delucidandam *L*, ad elucidandam *S*

salutis Christo irrigante nutrire. Sed si sit quisquam de his, contra quos agimus, quem his vestro iudicio ad thorum respondisse credatis, licet sint vigilantissimi in catholica et fidelissimi tractatores, dabit tamen deus, ut ego quoque possim vobis et numerosiorum exemplorum numerum et rationem, quae satisfaciat, praesumpta scribendi vacatione suggerere.

XXXI 29 Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 514-516

Omni quidem vitae meae tempore debitorem me offerendi officii factum agnosco, sed impensius festivitate praesenti, quae sollicitudinem vestram non minus explorandis haereticorum conatibus quam nostrae partis occupat cultibus celebrandis. Si quidem per annuum quoddam contagium congregatis adversis attento vobis labore curandum est, ne alienae calliditatis fraude pullulet, quod in dei nomine iam vestra victoria celebrabili virtute succidit, quamlibet Christo propitio praesentibus vobis absistat. Hinc illa sollicitudine priscior constipatio Genavensis, quae in morem originis primae virilibus animis virus anguis sibilo feminei sermonis insonuit. Unde illud, si mereor, quamprimum scire desidero, utrum in domno clementiae vestrae patre mentio illius ordinationis acciderit, quae Bonosiacorum pestem ab infernalibus latebris excitatam catholicis Arrianisque certantibus intromisit; vel si servatur adhuc credulitatis, immo simulationis illius dolor, quem non impressum animis, sed chartulis exaratum paulatim in antiquam sui dogmatis credulitatem revocat litterata promissio. Quae certe si adhuc, ut coeperat, societatis Arrianae communioni inmixta est, claret gloriosior sub principatu vestro noster triumphus, cum duabus haeresibus in unam redactis non minus adquirentibus quam convincentibus nobis et scismaticorum numerus decrescit et scismatum. Hinc ergo servitium curiositatis meae dignanter adspicite et de peculiaris patroni vestri apostoli festis expectationi nostrae properatis et compellationis vestrae munera duplicate.

XXXII 30 Avitus episcopus domno Sigismundo. post ep. XXXI

Nuper cum officia culmini vestro semper debita pro apostolicae festivitatis consuetudine destinavi, non minus civilitate pretioso quam declamatione conspicuo sermone dixistis idcirco vos tardius dedisse rescriptum, ut humilitas sui conscia, quae a scribendi audacia iure temperat, eo diutius ariditatis supplicia penderet. quo fontem splen-

14 Genes. 3, 1. 6.

2 ad thorum (u litterae rami supra lineola coniuncti ut a existeret, r pr. m. in sinistra marg. apposuit L, ad totum S 5 uocatione S suggrere (e *supra*) L

XXXI: 27 Auitus eps ad domnum sigismundum *rubr. et marg. L* 7 offerendi factum L, officii *addidi* asserendi famulatus S 10 annum (r) *in marg. sinistra* r *pr. m.* L aduersis S, aduese L 12 absistat L, obsistat S 13 priscior L, pressior S in morē L, in more S 14 uerus aguis L, uirus anguium S 15 in domno L, cum domno S 16 acciderit LS, exciderit *Rilliet.* bonosiacorum L (*quod voluit Binding. I p. 218 not. 753*), bonorum S 18 dolor L, dolus S set L^1 *pr. c.* cartulis L 19 antiqua LS *correxi* credulitate *Rilliet.*, crudelitatem L, crudelitate S literata S, liturata L 20 societatis L, societati S communioni *scripsi*, communione LS 21 unam L, unum S non minus L, tam S 22 nobis *Rilliet.*, uobis LS 23 aspicite L uestri: i *ex* e *ras.* L 24 properatis L, prosperitatis S

XXXII: 28 Item ad eundem *rubr. et marg. L* 28 humilitas sui S, humilita(s *supra*) suis L.

didum vestri alloquii plus sitirem. Vindictae, sicut dignamini scribere, genus esset, ut portitor a me segnius destinatus vobiscum diutius moraretur. O retributio ultionis blandissimae! o sententia crudelitatis optandae! Quis scilicet tam intolerabilem poenam aequanimiter ferat, ut paradiso vestri conspectus inclusus mora beatiore vos videat? Timeo plane, ne frequenter me iubeatis scribere, si disponitis tarditatem taliter vindicare. Aut si ego certus forem huiusmodi me animadversione plectendum, ipse procul dubio scripta porrigerem, quae iusto rarius exarassem. Et utinam mihi vobiscum posito negaretur celeritas revertendi: verba quae longum tempus sinerer legere, diutius ex ipso meatus tramite donarer audire. Certe deus viderit, quid ego apud iudicium vestrum vel audacia servitii vel trepidatione promerear: tamen officii mei portitoribus reus ero, si eos prolixitate praesentiae vestrae delicti, quo arguitis, emendatione fraudavero.

[LIBER SECVNDVS].

XXXIII Dilectissimo fratri Avito Symmachus. a. 501, 13 Oct.

Non debuit caritatem tuam offendere, quod ad fratrem et coepiscopum nostrum Aeonium nuper rescripsimus. Non enim iuri tuo, dilectissime frater, praeiudicatum fuit, cum nos inaudita parte et absque competenti instructione non posse iudicare respondimus. Vnde fraternitati tuae salvum est allegare, quod putaverit allegandum, et proponere, quod viderit proponendum. Nam licet confusionem provinciae a praedecessore nostro sanctae memoriae Anastasio episcopo praeter ecclesiae consuetudinem et antiqua praedecessorum nostrorum statuta factam esse diximus et non esse tolerandam; attamen si ea, quae fecit, rationabiliter fecisse fraternitas tua docuerit, gaudebimus nihil esse ab eo contra canones attentatum; quia quod fit praeter regulam, modo sit ex iusta causa, non infringit regulam, quam sola pervicacia et antiquitatis contemptus laedit. Nam quamvis a patribus statuta diligenti observatione et observanti diligentia sint custodienda, nihilo minus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur, quod et ipsa lex cavisset, si praevidisset. Et saepe crudele esset insistere legi, cum observantia eius esse praeiudiciabilis ecclesiae videtur: quoniam leges ea intentione latae sunt, ut proficiant, non ut noceant. Quamobrem pergat dilectio tua rationes, quae praedecessorem nostrum ad tractandam praedictam confusionem impulerunt, ad nos dirigere, ut et sciamus, quid fuerit statuendum, et in domino laetemur beatae memoriae Anastasium nihil fecisse retractandum. Deus te incolumem servet, frater dilectissime. Data III. Id. Octobr. Avieno et Pompeio coss.

De eadem re extant Symmachi papae ad Aeonium Arelatensem episcopum duo epistolae a. 499, 21 Oct. et a. 500, 28 Sept. (Sirmondi Concilia Galliae I p. 156, Labbei Conc. IIII p. 1291. A. Thielius Pontiff. Rom. epp. I p. 654), eiusdem ad episcopos Galliae epistula a. 513, 6 Nov., qua confirmat divisionem provinciae inter Viennensem et Arelatensem ecclesias a Leone papa constitutam (Sirmondi Conc. Gall. I p. 186, Labb. IIII p. 1309, A. Thielius I p. 722) alteraque ad eosdem confirmatio (apud Baronium Ann. VII p. 899 ex Bibliothecae Floriacensis part. ult. p. 33).

1 sitirem *L*, sitiret *S* uindictā *lineola super* ā *post erasa L* esset] ee~. *L*, esse censentes *S* 3 blandissimae *S*, blandissima *L* obtandę *L* 6 forem *L*, fuerim *S* animaduersione (m *ut vid. eras.*) *L*, animaduersione *S* ipse procul dubio *S*, ipse *om. L* 8 uerba *L*, et uerba *S* post longum *S*, post *om. L* sinerer *L*, *om. S* 9 ex ipso *L*, in ipso *S* meatus sui *S*, sui *om. L* 11 dilictico arguitis *L*, delicti quo arguor *S*

XXXIII *deest LS primus Dacherius a Chiffletio repertam publicavit Spicil. ed. vet. V p. 583, nov. ed. III p. 306; codex ubi lateat nescio* 22 quod fit] 'sit *ni f.*' *nov. ed. Dacherii*

XXXIIII (31) Avitus episcopus Fausto et Symmacho senatoribus urbis. a. 501 ex.

Primum fuerat talis status rerum desiderandus, ut ipsi per nos urbem orbi venerabilem pro dependendis divinis humanisque expeteremus officiis. Sed quia istud iam dudum per rationem temporum fieri posse cessavit, vellemus, quod fatendum est, vel ea securitate accedere, ut, quae in causa communi supplicari oportet, amplitudo vestra congregatorum Galliae sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam huius quoque nos voti non compotes reddit provincia praefixis regnorum determinata limitibus, quam primum supplici prece posco, ne celeberrimo ordini vestro pagina haec aliquod moveat, quasi ab uno directa, fastidium: quoniam a cunctis Gallicanis fratribus meis, ad hoc ipsum non minus per mandata quam per litteras oneratus, quaecumque a vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi. Dum de causa Romanae ecclesiae anxii nimis ac trepidi essemus, ut pote nutare statum nostrum in lacessito vertice sentientes, quos omnes una criminatio utique sine invidia multitudinis percusserat, si statum principis obruisset: perlata est sollicitudini nostrae ab Italiae exemplaribus sacerdotalis forma decreti, quam de papa Symmacho apud urbem collecti Italiae antistites ediderunt. Quam constitutionem licet observabilem numerosi reverendique concilii reddat adsensus, intellegimus tamen sanctum Symmachum papam, si saeculo primum fuerat accusatus, consacerdotum horum solacium potius adsciscere quam recipere debuisse iudicium. Quia sicut subditos nos esse terrenis potestatibus iubet arbiter caeli, staturos nos ante reges et principes in quacumque accusatione praedicens: ita non facile datur intellegi, qua vel ratione vel lege ab inferioribus eminentior iudicetur. Nam cum celebri praecepto apostolus clamet accusationem vel in presbyterum recipi non debere, quid in principatum generalis ecclesiae criminationibus licere censendum est? Quod synodus ipsa venerabilis laudabili constitutione prospiciens causam, quam, quod salva eius reverentia dictum sit, paene temere susceperat inquirendam, divino tutius servavit examini, perstringens tamen, prout breviter potuit, nihil vel sibi vel gloriosissimo viro Theoderico regi de his, quae papae dicebantur obiecta, patuisse. Quibus cognitis quasi senatores ipse Romanos quasi Christianus episcopus obtestor, si divinitatis, quam colitis, dono temporibus vestris prosperitas optata succedat, si dignitas, in qua floretis universo orbi, speciem nominis Romani mundo labenti contineat, ut in conspectu vestro non sit ecclesiae minor quam rei publicae status. Quodque vobis deus posse prae-

19 Tit. 3, 1. Marc. 13, 9. Matth. 10, 18 cf. Act. 4, 26. 21 Timoth. I 5, 19.

14 *Synodi Romanae decretum Rufo Magno Fausto v. c. cons. habitae a. DI vel DII (Concilia Labbei IIII p. 1323—1327) intellegit Sirmondus.*

XXXIIII: 5 Auitus ep̄s ad faustum et symmachum senatores *rubr. L* 1 Auitus episcopus *LPs*, Viennensis *add. S* (*P = cod. Parisinus lat. 1920 membr. saec. XIIII fol. 232ʳ; s = Sirmondi Concilia Gall. I p. 158 ed. a. 1629, ubi discrepat lectio S*) symmaco *L*, simacho *P* 3 expecteremus (i *sup.* c) *L* 4 uellemus *LPs*, uelimus *S* 5 ea securitate *LP*, eo securitatis *S* suppleari *L* 7 non compotes *scripsi*, non potes *LPS*, compotes (*om.* non) *Labbeus* 9 directa *LPs*, dictata *S* 10 honeratus *P* 11 anxii nimis *LPs*, anxianimi *S* 14 ab italiae (ytalie *P*) exemplaribus *LP*, ab Italia in exemplaribus *S* forma *LPS*, fama *Sirmondus in notis*, formula *s* 15 simmacho *P* 16 adsensus *S*, assensus *LPs* 17 symmacum *L*, symacum *P* 18 horum *LP*, suorum *S* adsciscere *om. in contextu s* 19 quia sicut *S*, quasi quod *LP* 23 quid *S*, quod *L*, qď *P* principatum *LPs*, praecipuum *S* 25 tutius *LP*, potius *S* 27 theoderico *Ls*, theodorico *S*, theudericho *P* 28 senatores ipse romanos *LP*, senator ipse romanus *S* si *LP*, sic *S* quam colitis *LPs*, caelestis *S* 29 si *LP*, sic *S* in qua] qua (*om.* in) *s* 30 romani nominis *S* labenti *LP*, labente *S* uestro] nro *P*

stitit, prosit et nobis: nec minus diligatis ecclesiae vestrae sedem Petri, quam in civitate apicem mundi. Si profundo illo tractatus vestri consilio rem videtis, non ea tantum modo, quae Romae geritur, causa cogitanda est: in sacerdotibus ceteris potest, si quid forte nutaverit, reformari. At si papa urbis vocatur in dubium, episcopatus iam videbitur, non episcopus, vacillare. Nostis bene, inter quas haeresum tempestates, veluti ventis circumflantibus, fidei puppi ducamur. Si nobiscum huiusce modi pericula formidatis, expedit, ut gubernatorem vestrum participato labore tueamini. Alias autem quae ultio est, si nautae sine magistro fuerint? Non sine illorum periculo ceditur isti discrimini. Reddat rationem, qui ovili dominico praeest, qua commissam sibi curam agnorum administratione dispenset. Ceterum non est gregis pastorem proprium terrere, sed iudicis. Quapropter reddite nobis principalem, si tamen necdum est restituta, concordiam. Quando clienti vestro, venerabili Symmacho presbytero, idcirco laborem huius fatigationis iniunximus, ut nobis in vestrarum oraculo litterarum per redintegratae pacis nuntium supplicationis nostrae referret effectum.

XXXV (32)

Avitus episcopus Liberio praefecto. non ante a. 510

Postquam multiplices Galliarum labores felicissimus potestatis vestrae visitavit adventus, nullo sum ante hoc in affectibus vestris desiderii mei impertitus effectu. Vnde licet etiam nobis prodesse credamus beneficia, quae iam dudum provincialibus spargitis, mihi tamen hactenus sitienti litteras vestras quasi primum modo venistis. Enimvero ut me offerendis ultro epistularibus officiis non offerrem, illis occupationibus obstrepere timui, quibus me credebam tanto temporum spatio a votiva lectione suspendi. Sed quia etsi tarde compellentibus vobis meque ad praecelsos apices rescribente ordo alternantis commercii in litterario sermone servatus est, qui fecistis me absque verecundia respondentem, reddite, ut cupio, frequentia debitorem. Nec desunt, si adnuitis, causae iubendi: abundant, quae possitis iniungere cupientibus oboedire. Maior scilicet potestate civilitas nec minor est dignitate dignatio. Nam haec ipsa causa, cuius vobis scribendi materiam merces ingessit, quibus inter tribunalia operibus magis studeatis florere, perdocuit. Vnde quod nobis a viro spectabili, vicario vestro, pro quorundam captivorum liberatione suggestum est, ad praeceptionem culminis vestri laetus implevi pretio tamen, quod portitores adtulerant, non recepto. Quia si aliquid praefato viro magnifico, filio meo Gemello, condicionis personae ipsae per originem debent, potest hoc, quod mihi obtulerat, redimendis ingenuis distribuere; si vero istos agnoscitis liberos natu, sufficit pretium profuisse.

---

1 ęcclesiae uestre *L*, ecce nre *P*, in ecclesia uestra *S* 2 profundo illo *SP*, illo *om. L* 3 in sacerdotibus *Ls*, sed et in sacerdotibus *S* si quid *S*, siquidem *LP* 4 nutauerit *LPs*, quod nocauerat *S* epscopatus (i *supra*) *L* 6 puppi ducamur (pi *in ras. pr. L*, pupi *P*) *LP*, puppem ducamus *S* huiusce] huius *Labbeus* 8 ultio] ratio *s* si nautae sine magistro fuerint *LP*, si nautis in magistrum furentibus *S* ceditur isti discrimini *LP*, cedatur isto discrimine *S* 9 reddat *LP*, reddet *S* comissam *L* agnorum curam *S* 10 amministratione *L* 12 quando *scripsi*, quā *LP*, quia *s*, quoniam *S* symmaco *L*, simmaco *P* pręsbitero *L* 13 fastigationis *L*[1] redintegrate *P*, reintegratae *LS*

XXXV: 29 Auitus uiennensis eps. ad liberium pręfectum *rubr. et margo L* 17 nullum *LS correxi* ante hoc *L*, antehac *S* impertitus effectu *L*, expertus effectum *S* 21 lectione *bis scriptum L* 22 compellantibus *S* 23 literario *L* 25 annuitis *L* 26 scilicet *L*, siquidem *S* 27 uobis *L*, nobis *S* 30 attulerunt *S* 32 pro redimendis *S*, pro *om. L* 33 natu *L*, natos *S*

XXXVI (33) Avitus Viennensis episcopus viro illustrissimo Apollinari.

Scio, quod revertens ad devinctissimos mihi domnos Domnulus noster, coram me de vestrae piae sollicitudinis ambiguitatibus aestuante aliter quam volui relaturus, adgravavit magis redeundi festinationem, quam minuit. Scilicet me apud Lugdunum in adventu eius gravis oculorum dolor impotem luminis contuendi impetu ingruente reddiderat. Vnde quia nec ipse fuit eliciendi rescripti efficax nec ego idoneus redhibendi, omnem gratiarum, quaecumque vel pretio munerum vel animo munerantum deberi potuit, actionem verbo potius referendam portitoris auribus allegavi, licet minime dubitans apud sanctae dulcedinis aviditatem parvi pendendam mandatorum seriem desiderio litterarum. Sed cum primum rarescentibus tenebris cubicularis ergastuli aliquantisper ordinandi officii copia fuit, solutionem debiti non moratus praesentem baiulum destinavi: cui ultra quam dici potest verbosis salutationibus onerato, quantum pertinet ad mandata loquacia, perbrevem paginam dedisse me computo. Nam ecce mihi deus testis est, quanto lumine praefatus carissimus noster in ipsa contenebrati recessus nocturnali habitatione respersit, cum dulcissimi pignoris nostri reditus, ante quem nescieram, nuntiato resolidatam Christo propitio familiam meam ab eo, quem misissem, inventam esse firmavit. Quocirca nec vos iam de nobis aliquid semiplenum putetis: quorum contubernio divinitate propitia etiam oculi mei per praesentiam paginae satis facientes adcrescunt, tum videlicet sinceritate perfecta hilaris diei gratiam recepturi, si me rescribere hactenus vestra dulcedo sic ignoscens quamlibet infirmum atque anxium ad votivam tamen frequentiam litterarum in dei nomine Arcadio iam dictante solis subscriptionibus occupanda compellat.

XXXVII (34) Avitus episcopus viro illustrissimo Aureliano. a. 501|506

Indicium quidem quantulaecumque prosperitatis esse manifestum est, quod amicorum affectu tantisper illucescente temporariae pacis colore visitamur. Verum tamen aestus ille diluvii, quem procellis temporalibus comparastis, humanis rebus, dum per mundanum pelagus curritur, fluctu adsiduae perturbationis insistit. Quandoquidem hoc ipsum, quod inter adversitates temporum respiramus, discriminum, quae patimur, intervallum magis debemus putare quam terminum. Nam idcirco tantum incommodis calamitatum circumscribendis potius quam sanandis pax quaedam videtur adludere, ut mentes fallaci securitate laxatas instaurato gravius metu succiduus gemitus adficiat. Quo circa desiste, vir optime, in malis ferventibus credere finem malorum, et cum

XXXVI. 30 Auitus uiennensis eps ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg. L* 1 illustri *S* 2 domnos] dnos *L*, *hac voce incipit quat.* ·XX· Domnolus *S* 2—3 me de uestrae — estuante *L*, me uestrae — aestuantem *S* 3 uolui *L*, uoluit *S* 4 aggrauauit *L* festinatione *S* scilicet *L*, si quidem *S* 6 nec quia *L* (*ut. ordinem corr.*) redibendi *L* 8 alligaui *S* 11 officia *S* debeti *L* 13 mandaņta *L* 14 praefatus: a *statim ex* o *corr. L* 15 ante quam nescieram *L correxi*, quem ante nescieram *S* 17 inueniendam *S* nobis *L*, uobis *S* 18 per praesentem paginam *S* 19 accrescunt *L* hilares *S* gram *L*, gratia *S* 20 infirmịum v *pr. ss.*, ü *ex* st *ut vid. corr. L* 21 nomine *L*, nomen *S* Archadio *S*

XXXVII: 31 Auitus eps ad uirum illustrem aurelianum *rubr. L* 23 illustri *S* 25 affectu *L*, affatu *S* interlucente *S* ueruntamen *L* 27 assidue *L* 28 patiamur internalla *S* 29 incommodis *L*, inter incommoda *S* 30 pax *L*, lux *S* 31 secu^ri^tate *L* instaurato *S*, instaurari (*litt.* i *sinistra pars levi rasura affecta*) *L* gemitus *scripsi*, ianitor *L*, angor *S* 32 obtime *L* in malis feruentibus *L*, mala feruentia *S*

se motu dissimili tempestate mollita facies tantillae serenitatis alternat, varietate proventuum non delectare, sed utere. Nec sic te aut prosperitas erigat aut frangat adversitas, ut animis tuis tam amicorum mutetur causa quam temporum. Mementote semper propositae caritatis: si licet, scribite: sin alias, quod prohiberi non potest, vel amate. Et post gurgites, quos litteris descripsistis, in eo magis saeculo sperate portum, quo timere non poterit tranquillitas optata naufragium.

XXXVIII (35) Avitus episcopus Helpidio diacono.

Per quosdam clericos legis alienae divinum munus in nuntio tuae incolumitatis accepi. Nec minuit dirigentis gratiam qualitas portitorum, sicut nec Heliae nostro transmissi caelitus cibi inter horrida volatilium baiulorum rostra viluerunt. Ipsam tamen, cuius satis avidus sum, tuarum dulcedinem litterarum illud aliquantulae amaritudinis asperitate respersit, quod ad te scripta, quae prius reddidi, abnegas pervenisse. Nam per maiorem domus tuae, qui mandatorem tuum, domnum meum Sigismundum, a patre suo in legatione directum in Viennensium civitate repererat, epistulas tuas me accepisse laetatus per ipsum rursus officia profusissimae caritatis exsolvi et affectum tui, quem corde conceperam, studio paginae famulantis excolui. Quae quo eventu in manus tuas perlata non fuerit, maior, quem supra dixi, non potest ignorare. Haec ego quidem moleste tuli et tibi molestum fuisse gavisus sum, in tam idonea opportunitate desideriis duorum unius officii perisse commercium. Veruntamen cum de institutae dilectionis proposito pars alterna secura est, nonnumquam casibus oportet ignosci, quibus colloquia nostra potius quam vota furatis sollicitudini damnum potest contingere, non amori. Neque enim potest, seu negatis occasionibus seu repertis, ullum esse neglegentiae tempus, quo apud me inter quaslibet alias actiones frequentandae sospitatis tepescat ambitio. Illud igitur in mentibus amicorum censeo esse pretiosius, in quo constat fortuitis nihil licere: quod nec itineris dissipat longitudo nec oblivionis frustratur abusio. Compenso tamen in praesenti caritatis verbum, si pro damno dignatus es putare silentium. Simul et specialius adulescentem, si dignaris, insinuo, filium scilicet viri illustris Cereti, qui post deum ut unicae subolis vitam incipiat operiri, tu facies. Nam ita lacrimabili pignoris infirmitate constringitur, ut incertus optandi, cuius quasi mortem timere compellatur, vitam quasi orbatus deflere cogatur. Quapropter opitulaturae divinitati iunge tua, quantum conicimus de peritia singulari. Vestrum promisisse iam ex parte fecisse est. Tribuat Christus, ut exultando atque impensius laudando in hac cura magisterio tuo simul tibi et Italia medicinae opinionem et Gallia pueri debeat sanitatem.

9 Reg. III 17, 6.

1 motu *ex* metu *pr. c. L*, motu *S* mollita facies *S*, molitur acies *L* alternat *S*, alterna *L* prouentuum *S*, prouentu *L* 2 delectare *S*, delicta *L* 3 /ut *L* ut in animis *S* 4 scribere *S* 5 gurgites *S*, uirgines *L* 6 obtata *L*, rata *S*

XXXVIII: 32 Auitus eps. ad helpidium diaconē *sic rubr. et marg. L* 7 Elpidio *S* 8 legis *om. L* diuine *L* m̄unus *L*[1] 9 dirigentis *scripsi*, diligentis *LS* 10 horrida *S*, arida *L* 11 cuius — sum *L*, quam — sumpsi *S* aliquantule *L*, aliquantae *S* 12 quod *L*, quo *S* 13 tue *L*, Tullii *S* mandatorem *scripsi*, damnatorem *L*, amorem *S* dominum *S* 14 directus *S* 16 quę quo *L*, quo (*om.* quae) *S* 17 hęc *L*, et *S* 18 oportunitate *L* 19 ueruntamen *L* 21 furatis *L*, frustratis *S* 22 neque enim potest *L*, neque tu putes *S* 25 nichil *L*, nil *S* 27 adolescentem *L* 28 Cereti *scripsi ex ep. LXXX (74 S.)*, ceriti *L*, Celeri *S* sobolis *L*, soboli *S* operiri *L*, sperare *S* 29 obtandi *L* 30 quasi pater mortem imminere compellitur *S* 31 diuinitatę *L*

XXXVIIII (36)

Avitus episcopus viro illustrissimo Senario. a. 515|516

Magnificentiae vestrae gratiam frequenter expertus, quia dignanter accipitis, salutationis officium pagina famulante direxi. Et quia scitis synodalium legum esse, ut in rebus, quae ad ecclesiae statum pertinent, si quid fuerit dubitationis exortum, ad Romanae ecclesiae maximum sacerdotem quasi ad caput nostrum membra sequentia recurramus, ex consensu antistitum provinciae Viennensis ad sanctum Hormisdam, seu quicumque nunc ille est, papam debitae venerationis obsequium cum sollicitudine destinavi, audire a praefatae sedis auctoritate desiderans, quid de effectu directae a se ad Orientem legationis agnoverit. Cum ergo, ut dixi, a provincialibus meis consulor, respondere etiam ego, nisi priorem consulam, non praesumo. Adminiculo igitur ordinationis vestrae opus est, ut istud ab utraque parte per ordinem compleatur, ut vel a nobis interrogatio perveniat, vel ad nos redeat ab exponente responsio. Non ad solos sacerdotes ecclesiae pertinet status: cunctis fidelibus sollicitudo ista communis est. Quicumque vel quocumque videmur ecclesiam regere, vestram in catholica religione rem gerimus. Cum de fidei regula vel aegrotat aliquid vel sanatur, nobiscum vos aut gaudere oportet, aut gemere. Vnde nec vos aliquid de causa, quam consulo, latere credendum est. Si mihi soli agerem, satis interrogationi meae notitia vestra sufficeret: nihil plus a papa quam a vobis possumus veritatis audire. Sed ecclesiarum poscit utilitas, ut, quae vos nostis, doctor insinuet. Ego tamen peculiaris vester rescriptum, si dignamini, a vobis peculiarius praestolabor, quo revera, ut dixi, tantum mihi veritas innotescere poterit, quantum se Romanae urbis antistes auctoritatis privilegio expectantibus respondisse gaudebit.

XXXX (37)

Avitus episcopus Viennensis Petro episcopo Ravennati. a. 516|517

Etiamsi alia causa non esset, qua beatitudinem vestram litterario famulatu occursus meae devotionis expeteret, iustum esset vos ab omnibus excoli, qui opinione sancta desiderium vestri omnibus intimatis. Dignum quippe est vos expeti non minus sede Romana, quia non magis potestate illa quam vos caritate fulgetis. Cuius reverentiae, ut debitum est, salutatione praemissa fateor apostolatui vestro, etsi cum verecundia, ignorantiam Gallicanam. Nec melius esse puto quemquam simulare, quod sciat, quam didicisse, si nesciat. Quae inter Romanam vel Constantinopolitanam ecclesiam res agantur, non quacumque auctoritate cognoscimus, sed de rumoribus magis ac nuntiorum varietate captamus. Et ideo, ne forte quam rustici tam neglegentes credamur, sanctum papam et beatitudinem vestram per Viennenses clericos provincia tota nunc consulit, ut quae vobis de statu fidei cum Orientis parte definita sint, rescripta salubri lumine declaretis. Quia cum magistris etiam procul positis ultro de-

6 *vid. ep.* XXXXI (87).

XXXVIIII: 33 Epl'a bī auiti epı. ad uir illustrē senarium *rubr. et marg. L* 1 illustri *S* 5 romanę. *levis rasura supra* e *et sub puncto L* 6 ormisdam *L* 10 nisi *L*, ni *S* 11 cōple|/at² *litt.* le *in ras., ex* cōpel||lat² *sine dubio corr. L* 14 uel] 'nl'' (*ex* uult *corr.*) *L* 15 aliquis *S* 18 nichil *L*, nil *S* 22 expectantibus *L*, expetentibus *S*

XXXX: 34 Epl'a bī auiti uiennensis episcopi ad petrum epm rauennatem *rubr. L* 23 Viennensis Episcopus *S* rauennati *om. S*, 'Rauennati *ut opinor*' *Sirmondus* 30 didicisse: e *in ras. ut vid., sed pr. m. L* uel *L*, et *S* 33 sanctum] perinde sanctum *S* 34 rescripti salubris *S* 35 magistros *S*

ceat praerogare doctrinam, curandum est soliditati corporis, ut semper prosperitatem capitis sui membra cognoscant. Quocirca si servis vestris, filiis meis, quos in id ipsum direxi, tribuatur accedendi usque ad Romam facultas, per duos ecclesiae principes abundabit Gallias erudiri. Quod si forsitan a sede vestra, quos misimus, revertentur, vestri apostolatus fida responsio fiet nobis totius instructionis, quae ad cunctos perveniat, plenitudo.

XXXXI (87) Domino sancto, meritis praecellentissimo, in Christo gloriosissimo et apostolica sede dignissimo, papae Hormisdae Avitus. a. 516 ex.

Dum religionis statui et plenis catholicae fidei regulis perspicitis convenire, ut gregem per tota vobis universalis ecclesiae membra commissum pervigil cura vestrae adhortationis informet, Viennensem provinciam superiore anno, si meminisse dignamini, datis ad humilitatem meam litteris visitastis, quaeque ad me, secundum quod opportunitas oblata contulerat, per Arelatensis ecclesiae clericos pervenerunt, et quidem plenissimae sollicitudine pastorali. In quibus nos, sicut per conversionem provinciarum, id est Dardaniae, Hillyrici vel Scythiae, ad communionem gaudiorum provocatis, sic admonitione cautissima, ne quid nos per ignorantiam praevenire possit, instruitis. Eutychetis igitur Nestoriique damnatio, quos iamdudum per beatissimos decessores sanctae sedis vestrae calcavit auctoritas, ad notitiam iampridem nostram apostolicae ad nos diligentiae provisione perlata est. Sed illud nos modo suspensos multum redigit et anxios, quod, cum pendere nos ad effectum legationis secundo Constantinopolim destinatae omni expectationis studio iusseritis, nec quid filius vester sanctus frater meus Ennodius retulerit, nec utrum secuta redierit, indicastis et promissionem vestram tanta silentii diuturnitate suspenditis, ut non minus modo praedicatoris taciturnitas reddat attonitos, quam antea fecerat legationis mora suspectos. Vnde sola causa servos vestros filios meos, Aletium presbyterum et Viventium diaconum, totius provinciae Viennensis nomine, quae ecclesiae ad me pertinenti ab universis decessoribus vestris et apostolica sede commissa est, cum praesentis famulatus pagina destinavi: per quos oraculo beatissimae responsionis agnoscam, utrum fervor scismatum praefatorum, qui intra Constantinopolitanam urbem vitio perniciosae obstinationis exarserat cuique, quod magis dolendum est, Alexandrinam vel Antiochenam ecclesias dicitis inligatas, vobis Christo favente docentibus digna fuerit correctione

12 *vid. Hormisdae ad Caesarium Arelatensem episcopum ep. XXX (11 Sept. 515), Mign. LXIII p. 431, Thiel. p. 758.*

---

1 progare *L*, prorogare *S* 4 si *pr. ss. L* reuertantur *S*
XXXXI *et* XXXXII *desiderantur in L, leguntur inter Hormisdae epistulas et decreta (post ep. VIIII), quorum vetustissimus codex, cuius ceteri omnes sunt apographa, est V = Vatic. 1961 f. 76ʳ. 78ʳ. s. X ex.; ex eo priusquam correctorem passus est, descriptus est v = Vatic. 3787 f. 121ʳ. s. XII. s = Sirmondi Concilia Galliae I p. 190, ubi discrepat S; novissima Thielii editio p. 781 sqq. parum attulit fructus. S = Aviti opera ed. Sirmondus a. 1643* Exemplum relationis Auiti epi Galli *V* 7 sancto *v*, sancti *ut vid.* V^1, sanctis V^2S 8 hormisde V^2, hormisdo V^1v 10 menbra *V* 11 adortationis *V* uienensem *V* annos *V* 12 uisitastis *S*, uisitasti *V* quaeque] quae *s* oportunitas *V* 14 conuersationem *V Thielio teste* 15 id est] id̄ *V* hyllirici *V* Scythiae *S*, squiciae *V*, Thraciae *s* gaudiorum *S*, gaudium *V*, gaudii *s* 16 ne quid *Vs*, quid *S* nos *om. s* 17 nestoriiquae dampnatio *V* praedecessores *s* 22 secura *s* 23 scilentii *V* 24 sola causa *V*, sola hac causa *S* 25 alecium *V*, Alexium *S* presbiterum *V* uiuentium *V*, Venautium *S* diac̄. *V* 26 prouinciae Viennensis (uienensis *V*) *VS*, uiennensis prouinciae *s* praedecessoribus *s* 27 et ab apostolica *s* 28 sismatum *V* 30 exarscerat *V* anteochenam *V* 31 docentibus *S*, dicentibus *V*

restinctus, aut si reversa legatio in paginis evidentibus quod simplex legeretur, exhibuit, an forte nuntio magis retulit, unde vobis ad hoc qualiscumque suspicio reservetur. Veremur enim, ne pontificale iudicium, dum non indicat prospera, sensisset adversa. His adicitur, quod diversorum fida relatione comperimus de reconciliatione vel concordia ecclesiae Romanae iactitare se Graeciam. Quod sicut amplectendum, si veraciter dicitur, ita metuendum est, ne callide simuletur. Quaesumus ergo servitio meo cuncti, ut, quid filiis vestris, fratribus meis, id est Gallicanis, si consular, responderi debeat, instruatis. Quia enim securus, non dicam de Viennensi, sed de totius Galliae devotione pollicear omnes super statu fidei vestram captare sententiam: orate, ut sic nos perditorum professio fucata non fallat, sicut ab unitate, quam regitis, veritas comperta non separat. [Accepta III. kl. Febr. Agapito consule. Per Aletium presbyterum et Viventium diaconum].

XXXXII (88) Hormisda Avito episcopo vel universis episcopis provinciae Viennensis sub tua dioecesi consistentibus. Febr. 517

Qui de his, quae ad disciplinam catholicam pertinent, maxime sciens instrui cupit, quid studii circa mandata divina habeat, evidenter ostendit. Non enim potest esse huiusmodi cura, nisi ubi fides fuerit infucata. Atque ideo exultamus a sinceritate propositi tui, dilectissime frater, dum te secundum directas per Aletium presbyterum atque Viventium diaconum litteras intuemur et de impiis transgressoribus Eutychete atque Nestorio sedis apostolicae constituta recolere et, si quid adversum eos admonitio nostra promoverit, per quos Orientales ecclesiae confunduntur, inquirere. Digna plane sollicitudo fidelibus, ut de miserorum lapsibus ingemiscant et ipsi ne aliena polluantur contagione, provideant. Sed ne nos quidem hoc supersedisse credatis, ut ad notitiam vestram, si quid actum fuisset, competens perferret instructio. Verum breviter silentium nostrum, quo dilectio mordetur vestra, purgamus. Nam quod non saepius nostra admonitio vos frequentat, de conscientiae vestrae et fidei stabilitate confidimus. Sollicitudo impendenda fortasse sit dubiis: satis est vitanda indicasse perfectis. Legationis vero nostrae, quam semel, non secundo, sicut scribitis, misimus, si votivus contigisset eventus, alacres illico vobiscum fueramus desiderata partiti: scientes hoc rationi, hoc nostro proposito convenire, ut quos participes sollicitudinis

7 *cf. Hormisdae hanc ep. VI [Labbei Concil. IIII p. 1450, Mign. LXIII p. 397] ad Anastasium:* Pendent anxia corda cunctorum; ab ultimis ad nos Galliis directa legatio, si quid de unitate redintegrationis sollicitudo nostra promovisset, fama secuta consuluit.

2 adhuc *s* 5 iactare *s* 6 metuendum] uerendum *S* 7 cuncti] iuncto *s* consulant *s* respondere debeam *S* 8 quia cū securus *V*, quia iam securus *s*, et quia securus *S* nie^n^ensi *V* 9 pollicear *Vs*, polliceor *S* stātu *V* uestram super statu fidei *s* 11 *sq. cancellariae romanae notam induxi cancellis* 11 k̄ feb̄ *V*, kalendas (cal. *s*) Februarii *S* Agapito u. c. consule *s* cóns. *V* aletium *V*, Alexium *vS* 12 *reposui* Viuentium, uenatium *V*, Venantium *S* diac. *V*

13 Hormisda episcopus *s* uel] et *s* sub] uel sub *s* 14 DIO·E|ECESI *V*, DIOE||ECESI *v* 15 his] is *V* quae] q; V^1, q;' V^2 disciplinam *V* 16 euidentur *V* 17 exultamus in domino de sinceritate *s* sinceritate *V* 18 aletium *V*, Alexium *S* 19 uiuentium *V*, Venantium *S* li^t^teras *V* 20 aduersus *s* 22 solicitudo *V* ingem*i*scant (i *ex* e) *V* 25 quo *scripsi*, quod *VS* mordeτ *V*, mordet *S* 26 de conscientia uestra *s* 28 scribitis *S*, scriptis *V* 29 partiti *V*, partituri *S*

fecimus, cum his redintegratae unitatis gaudia iungeremus. Sed quantum ad Graecos, ore potius praeferunt pacis vota, quam pectore, et loquuntur magis iusta, quam faciunt: verbis velle se iactant, quod operibus nolle declarant: quae fuerint professi, non exhibent, quae damnaverint haec sequuntur. Nam unde est, quod cum per Ennodium fratrem et coepiscopum nostrum sacerdotales viros ad confirmanda ea, quae sedes apostolica poposcerat, directuros se esse promisissent, multa quoque, quae ad correctionem pravitatis suae a nobis quaesita fuerant, pollicentes, non solum non religiosos viros, penes quos causae ipsius plena esse posset instructio, secundum constituta propria non miserunt: verum etiam, quasi res parva gereretur, laicos et alienos ab ecclesiastico corpore destinantes non se quondam studuerunt de caeno, quo inmersi tenentur, evolvere, verum etiam catholicae fidei claritate fulgente sua, quod absit, se posse crediderunt satietate fuscare. Haec fuit nostri causa silentii, quam vos quoque spiritali vobis prudentia revelante vidistis. Quid enim de hac causa poteram directis litteris indicare, quam in statu suo videbam duram pertinaciter custodire perfidiam? Novi exitus sollicite diligentiam relationis inquirant: qui de rebus cognitis nihil indicat, abunde in statu suo manere priora declarat. Quapropter, dilectissime frater, et vos praesentibus hortamur adloquiis et per vos quoque, quia occasio data est, alios per Gallias, quos fides eadem nobiscum amplectitur, admonemus: promissam et amabilem deo fidei servate constantiam et transgressorum societate declinata constantiam vestram uni viro virginem castam, sicut spopondistis, exhibete Christo. et cavete ne, sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita sensus aliquorum corrumpantur a simplicitate et castitate quae est in Christo Iesu. Perniciosa sunt blandimenta nocentium, atque ideo vigilare vos convenit: quia adversarius salutis humanae, sicut leo rugiens circuit quaerens, quem devoret: cui resistite fortes in fide. Quia hoc speciale habent patris sui de caeli arce deiecti, qui vestigia eius sequuntur et diligunt, ut illa veritatis luce privati alios gaudeant sua obscuritate fuscari et cum perversitatis suae poenas luituros esse se sciant, exultent, si miseros cum sua condemnatione coniungant. Nam unde est, quod, cum pro magna parte a conterminis suis Thracibus, Dardanis, Illyriis cognita eorum perversitate deserantur, procul positos ignorantiae spe, fraudibus aut variis artibus nituntur adlicere, nisi ut lucem quam ipsi non habent, in aliis quoque impia contagione commaculent? Vt autem quae sint partium earum studia, possitis agnoscere, plures Thracum, licet persequen-

20 Corinth. II 11, 2. 3. 24 Petr. I 5, 8.

4 *cf. Hormisdae epp. XI. XVII. XVIII etc. ap. Labb. IIII p. 1448. 1455 sq. (Mign. LXIII p. 397 sqq.).* 9 *vid. Anastasii ep. ad Hormisdam per Theopompum et Severianum homines laicos missam Labb. IIII p. 1436. Mign. LXIII p. 383. Thiel. p. 764.*

1 reintegrate (*te in ras.*) *V*, reintegratae *S*, de integritate *s* 2 praeferunt *s*, praeferī (*sed lineola super t post inducta*) *V*, praeferuntur *S* 3 fuer int *V* professi, non exhibent *scripsi*, professione diliet *V*, professi negligunt *S* 4 quae] et quae *s* dampnauerint *V* 5 quae] q; *V* 6 promissisent *V* 8 ipsius] illius *s* 10 non se quondam *scripsi*, non secundam *V*, non se *S* 11 claritatem fulgentem *s* 12 abscit *V* satietate *scripsi*, sicietate *V*[1], societate *V*[2] *t. Thielio*, obscuritate *S* (*coll. infra 27*) 13 spiritali *V ut vid.*, spirituali *S* 15 sollicite *VS*, sollicitae *s* inquirunt *s* 17 alloquiis *V* 18 fidēs *V* 19 seruate *V*, seruare *S* 21 exibete *V*, exhibere *S* cauete *V*, cauere *S* 24 uigi lare *V* quia] qui *V* 25 deuoret (*t m. sec. in ras. m litt.*) *V* 26 habent] hī *V* arche (*m. sec. corr.*) *V* qui dē uestigia (*m. sec. corr.*) *V* 27 alios *V*, et alios *S* gaudent (a *supra*) *V* 29 condempnatione *V*, damnatione *s* 30 tracibus *V* hylliriis *V*, Illyricis *S* positos *Vs*, positis *S* 31 aut] et *s* 32 habent] hī *V* 33 tracum *V*

tium incursibus atterantur, in nostra tamen communione persistunt scientes fieri fidem per adversa clariorem. Dardania et Hillyricus vicina Pannoniae a nobis, quod iam fecimus, ubi necessarium fuit, ut sibi episcopi ordinarentur, expetiit in tantum se a consortio perditorum separare gaudentes, ut remedia quaererent, dummodo commune cum transgressoribus nihil haberent. Epiri metropolitanus, hoc est Nicopolitanus episcopus, cum synodo sua nuper segregatus ab impiis ad apostolicam communionem deprompta, qua efficeret, professione se contulit. Quae ideo scriptis aestimavimus indenda praesentibus, ut, sicut sortem nos convenit dolere pereuntium, ita laetemur pariter de salute remeantium et ut fideles constituti ab eis longius instruantur, qua virus eorum sollicitudine debeat effugi, quos et a suis videant tam iusta detestatione vitari. Et nos quidem dispensationis nostrae memores necesse est eos repetitae legationis officio convenire, quo adfectu salvationis suae si respectu dei, si rationis intuitu non moventur, saltem pulsantibus inportune et pertinaciter adquiescant et aut ad rectam viam declinatis erroribus revertantur, aut propter impaenitens cor ab omnibus inexcusabiles iudicentur, qui et moniti totiens in perfidiae obstinatione persistunt. Vos orate et nobiscum ad deum preces et vota coniungite, ut per opem misericordiae eius nostra actio laborans pro catholicae fidei stabilitate promoveat, immaculatos vos et integros ab omni transgressorum societate servantes, ut aut cum correctis sensus et corda iungamus, aut ab eorum venenis intacti esse mereamur. Nam qui, sicut vos quoque conscientiam vestram non latere testamini, novimus Eutychetem atque Nestorium apostolicae, id est catholicae sententiae auctoritate damnatos: quemadmodum salvi esse poterimus, si eorum sectatoribus ac posteris qualibet parte communionis haereamus, cum Belial cum Christo nostro portionem habere non possit? Instructionis autem vestrae interesse credimus, ut ea, quae apud nos a Nicopolitanis vel Dardanis acta sunt vel quo in communionem ordine sint recepti, vobis nota faceremus ipsarum lectione chartarum. Data xv. kl. Mart. Agapito consule.

XXXXIII 38 Avitus episcopus Eufrasio episcopo. a. 507

Iam quidem per pueros meos litteras dedi, quibus scire vos facerem, quantum fratri Emeterio apud me commendatio vestra profecerit. Tamen non dubitans eum inter initia pontificatus sui senioris germani, sicut dignum est, officia curaturum, has etiam per ipsum libenter adieci, quibus opusculi mei iam diu quaesitum praedonem

23 Corinth. II 6, 15.

5 *cf. synodicam epistulam Labb. IIII p. 1440, Mign. LXIII p. 389, Thiel. p. 770.*

2 aduersa// (*c. 3 litt. crasis*) *V* yllyricus *V* panoniae *V* 3 *sq.* a communione perditorum *s* 5 nichil *V*, nil *S* 7 depromta *V* qua efficeret *scripsi*, quae efficeret *VS*; *Thielius coniecit* sufficeret; *postea interpretatur* eorum quae efficeret, *vel cum Labatio supplet* quae luculentam fidei et obedientiae declarationem efficeret 10 debea't (n *eras.*) *V* uideat *V* 12 quo *s*, quod *V*, quod si *S* salutionis *V* 13 acquiescunt *V* 15 persistunt *Vs*, persistant *S* 21 dampnatos *V* 23 haereamus (s *ex* r *m. sec.*) *V* 24 quae] q: *V* 25 sunt recepti *s* 26 k marc̄ *V*, kalendas Martias *S* cóns. *V*

XXXXIII: 35 Epl'a b̄i auiti epi ad eufrasiū epm *rubr. L* 27 epo *L*, *om. S* 29 Emeterio *scripsi*, emitterio *L*, Imeterio *S*

in manus meas venisse plus gaudeo. Et quia libellum ipsum, quantum mihi indicavit, vobis reportat, peto ut, qualecumque est opusculum ipsum. nec ante editum nec omnimodis emendatum viro sublimi ac piissimo, si dignamini, fratri nostro Apollinari publicare atque excusare dignemini. Cui impium fuerat non primum iure caritatis offerri, si non rursus fuisset absurdum me domni Sidonii filio inter facundiae paternae delicias meis temporibus nauseaturo movere etiam de praesumptione fastidium. Quocirca volumen per vos temperatius ingerendum si supradictus frater vel infantibus legi debere censuerit, possum per quaecumque magnificentiae suae scripta cognoscere. Si autem post flumina fontium paternorum, ut potius reor, paupertatem venae tenuissimo rore manantem abiecerit, sine verecundia mea suaque impietate sufficiet me reprehensionis suae censuram hinc tantummodo intellexisse, si taceat.

XXXXIIII (39) Avitus episcopus domno Gundobado regi.

Quod servum, qui discussioni necessarius credebatur, de Viennensi ad Lugdunensem basilicam sub custodia destinavi, timoris et oboedientiae fuisse manifestum est. Nam sicut eum hic inexcusatum tradere non praesumpsi, ita illic interrogationibus, quas audientia postulabat, vicinum fieri procuravi. Cum vero et regula ubique una sit et eadem seu impossibilitas seu facultas pro communis ministerii observatione nos maneat, non ego proprietatem Lugdunensis et Viennensis basilicae, sed reverentiam ecclesiae utriusque tractavi: unde intercessionem facilius de proximo suggerendam, quod utrumque nostrum tangere poterat, praesens episcopus allegaret. Si quidem in omnibus locis sanctis sicut ministerio nostro eadem caritas, ita imperium vestrum atque potestas est. Vt taceam, quod servus ipse a domini allocutione digressus non debuit pro concitanda mihi offensa Viennensem expetere, qui illic positus intra Lugdunensem se potuit ecclesiam continere. De causa vero, in qua coram examine celsitudinis vestrae callidus depositi negator arguitur, talis conscientia mea est, qualis deo et vobis in omni actu meo et conversatione monstratur. Quamquam etiam me tacente interpellantis simplicitas. quae, ut pii domni dicatis non dubitarit operatione diffiteri, quid in eius consolatione voluerim, si Christum cogitat, poterit profiteri. Quod etiam testificatione praesenti de servis vestris, civibus meis, aliqui cognoverunt. Pulsatis autem, qui laboriosus extra ordinem suum in omni parum stabilis dicitur esse responso. Vtrum de me certa suggerat, deus vobis declaret et veritas; qui castigatus a me eo forte spiritu falsitatis irascitur, quo contra simplicem de depositi infitiatione mentitur; licet deo vobisque propitiis parum ad defensionem suam proficiente commento, dum se a me dicit admonitum, ne redderet, diffiteri non potest, quod accepit.

---

1 uenisse *om., sed coaeva manu marg. add.* *L* indicaueratt *S* 2 peto *L*, spero *S* nec ante reditum *L*, *correxi* nec uacanter editum *S* 4 non primum *L*, non haec a me primum *S* 6 nauseaturo mouere *scripsi*, nauseaturum. et uere *L*, nausiaturum offerre *S* fastidiū/ (s *eras. ut vid.*) *L* 10 manantis *S*

XXXXIIII: 36 Epl'a bī auiti ep̄i ad gondo(o *in* e *corr.*)badum regem *rubr.* *L* 12 gundobado] *LS* 13 cui discussio necessaria *S* 15 inaccusatum *S* 16 uicinum *L*, niunm *S* 19 intercessioni *et* suggerendae *S* 21 imperium nr̄m atq; potestas *L* (uestrum *ex S correxi*), imperio uestro aequa potestas *S* 22 adomina ‖ locutione *L*, *correxi* a domini collocutione *S* 24 ex*a*mine: a *in ras.* *L* 27 tacente *L*, testante *S* interpell*a*ntes: a *ex* e *pr. c.* *L* simplicitas] *audio* monstrabit dubitarit *scripsi*, deuitaret *LS* 28 diffiteri *S*, deferri *L* quid *L*, qui *S* uoluerem *L* (*.i.* uoluerim), uolueram *S* cogitat poterit *L*, cogitare putaretur *S* 29 praesenti testificatione *S* meis *L*, nostris *S* aliqui// *1 vel 2 litt. erasae pr. m.* *L* 30 qui laboriosus *L*, laboriosis (qui *om.*) *S* in omni *L*, omnem (in *om.*) *S* 31 responso: so *in ras. pr. m.* *L*, responsio *S* certa *L*, erit *S* qui *L*, quia qui *S*

Quae professio sua, etiamsi censeatis, quod gravare me debeat, illum non potest sublevare. Ego tamen praeceptum vestrae pietatis operior. Quicquid habet ecclesiola mea, immo omnes ecclesiae nostrae, vestrum est de substantia, quam vel servastis hactenus vel donastis. Quod inspirante deo praeceperitis, in quantum habuerint vires, parere conabor. Ceterum cum divinae maiestatis adspectus nil ita post offensam suam quam vestram semper timuisse me cernat, hoc suppliciter quaeso, ut infelix ille, ad cuius accusationem satis sufficit, quod excusat, apud iustitiae vestrae animos non me faciat suae infidelitatis socium, etiamsi viderit pro vestra commotione multatum.

XXXXV (40) Avitus episcopus domno Sigismundo regi. a. 507

De festivitate, ad quam profectus fueram, summa quidem festinatione reversus sum. Sed quia iam duce Christo processeratis, laetificandus, ut de deo credimus, reditu vestro, inmodice tamen attonitus reddor abscessu, quod scilicet in ipso successurae prosperitatis regressu advolvi genibus domini mei, permulcere ab osculis manus et in sancto illo pectore sedem fidei nostrae adorare non merui. Nec tamen dicere audeam istud mihi peccato fraudante cessisse: ne divinae gratiae, quae mihi taliter vestram praesentet, reddar ingratus. Nam cum omnibus generale iustumque sit, in gloriae vestrae cultum quod debemus ambire, illud singulariter accepisse me gaudeo, ut pro effectu voluntatum tenente secum a me servitii debitum impossibilitas non sit porrigi, apud vos si pietas censet impendi. Sed ego solus damno percellor, quotiens consolationi meae interesse non mereor: quotiens accensus tribulationum aestus intra me solum ac sermonis vestri refrigerio exclusus includitur: quotiens mihi dolores internos medici illius manus experta non confovet. Qui pro tuendo inter talia famulo suo pietate studens, virtute persistens cum satis esset, si fautorem vellet offerre, laborem dignatur apponere. Sed praesumo de maiestate divina hinc respectum mei sensibus vestris tenacius adhaesurum, quo cum vobis amor catholicae legis infudit. Sub cuius occasionis sancto proventu tam penes vos inpossibile erit quem suscepistis servum reicere, quam quem cognovistis dominum non amare. Quod superest, egressi felices, ite sospites, redite victores. Fidem vestram telis inserite, promissionem divinam promittendo admonete: auxilia caeli precibus exigite, iacula vestra votis armate. Dabit deus, ut bellorum trophaea, quae vobis ipse praestiterit, cuiuscumque sermonis obsequio sub materia eius, quem dudum expecto, triumphi pretiosioris exaggerem.

---

1 censetis (a *above*) *L* 4 "habuerint "uires (*al. m. sic corr.*) *L*, uires habuero *S* 5 parare *S* cum *om. S* aspectus *L* nil ita post *L*, nihil potest *S* 6 timuisse me cernat *L*, timuissem aeternam *S*

XXXXV: 37 Epl'a auiti epĩ ad sigismundum regem *rubr. L* 9 domno *om. L* regi *om. S* 12 successurae *S*, successiore *L* 13 ab *om. S* 16 praesentit *S* 18 ut *L*, ut cum *S* tenente *L*, tenere *S* sit *scripsi*, erit *L*, ferat *S* 19 si pietas censet *L*, pietas censeat (si *om.*) *S* 21 ac *L*, a *S* 23 fautorem *L*, fauorem *S* 24 de *om. S* 25 uobis *scripsi*, nobis *LS* 26 praeuentu *S* tam *L*, tum *S* 27 quam quem *L*, quem (*om.* quam) *S* gressi (e *above*) *L* 28 promissionem *L*, prouisionem *S* 29 caeli *S*, teli (*sed* t *litterae* c *similis*) *L* 30 ut *S*, *om. L* 31 expecto *L*, exequor *S*

XXXXVI (41) Avitus episcopus Clodevecho regi. a. 496/497

Vestrae subtilitatis acrimoniam quorumcumque scismatum sectatores sententiis suis variis opinione, diversis multitudine, vacuis veritate Christiani nominis visi sunt obumbratione velare. Dum ista nos aeternitati committimus, dum, quid recti unusquisque sentiat, futuro examini reservamus, etiam in praesentibus interlucens radius veritatis emicuit. Invenit quippe tempori nostro arbitrum quendam divina provisio. Dum vobis eligitis, omnibus iudicatis; vestra fides nostra victoria est. Solent plerique in hac eadem causa, si pro expetenda sanitate credendi aut sacerdotum hortatu aut quorumcumque sodalium ad suggestionem moveantur, consuetudinem generis et ritum paternae observationis obponere: ita saluti nocenter verecundiam praeferentes, dum parentibus in incredulitatis custodia futilem reverentiam servant, confitentur, se quodammodo nescire, quid eligant. Discedat igitur ab hac excusatione post talis facti miraculum noxius pudor. Vos de toto priscae originis stemmate sola nobilitate contentus, quicquid omne potest fastigium generositatis ornare, prosapiae vestrae a vobis voluistis exurgere. Habetis bonorum auctores, voluistis esse meliorum. Respondetis proavis, quod regnatis in saeculo: instituistis posteris, ut regnetis in caelo. Gaudeat equidem Graecia principem legisse nostrum: sed non iam quae tanti muneris donum sola mereatur. Illustrat tuum quoque orbem claritas sua, et occiduis partibus in rege non novi iubaris lumen effulgurat. Cuius splendorem congrua redemptoris nostri nativitas inchoavit: ut consequenter eo die ad salutem regeneratrix unda vos pareret, quo natum redemptionis suae caeli dominum mundus accepit. Igitur qui celeber est natalis domini, sit et vester: quo vos scilicet Christo, quo Christus ortus est mundo; in quo vos animam deo, vitam praesentibus, famam posteris consecrastis. Quid iam de ipsa gloriosissima regenerationis vestrae sollemnitate dicatur? cuius ministeriis si corporaliter non accessi, gaudiorum tamen communione non defui: quandoquidem hoc quoque regionibus vestris divina pietas gratulationis adiecerit, ut ante baptismum vestrum ad nos sublimissimae humilitatis nuntius, qua competentem vos profitebamini, pervenerit. Vnde nos post hanc expectationem iam securos vestri sacra nox reperit. Conferebamus namque nobiscum tractabamusque, quale esset illud, cum adunatorum numerosa pontificum manus sancti ambitione servitii membra regia undis vitalibus confoveret, cum se servis dei inflecteret timendum gentibus caput: cum sub casside crinis nutritus salutarem galeam sacrae unctionis indueret: cum intermisso tegmine loricarum immaculati artus simili vestium candore fulgerent. Faciet, sicut

XXXXVI: 38 Epl'a bī auiti epī ad clodouehū regem *rubr. et marg. L* (*s = Sirmondi Concilia Galliae I, quem sequitur plerumque Labbeus Conc. IIII p. 1266, ubi discedit ab S*) 1 clodeuecho *L*, Chlodoueco *S*, Chlodoueo *Labbeus* 2 scys‖/matum (si *eras.*) *L* 3 uisi] uisi *margo Labbei* 4 dum ista nos *L*, at dum status nostros *S* 5 interlucentis *S* 6 arbitrañ *L* (*ex* arbitrãm *ut vid. natum*) 7 fides *S*, sedes *L* 8 ortatu *L* 9 ad suggestionem moueantur *L*, suggestione moueantur *S* 10 nocentem *S* 11 futilem *scripsi*, utilem *L*, inutilem *S* seruant confitentur *S*, seruare conferuntur *L* 13 nos *om. S* stemate *L* 14 contentus *L*, contenti *S* omnis *S* 15 exsurgere *L* 16 instituitis posteros quod regnatis *S* 17 equidem *L*, ergo quidem *S* principem legisse nrm *L*, habere se principem legis nostrae *S* 18 dono *S* illustrat tum (tuum *scripsi*) quoq; orbē claritas sua et occiduis *L*, illustrari, quod non desit et reliquo orbi claritas sua. Si quidem et occiduis *S* 19 in rege non noui iubaris *L*, in rege non nouo noui iubaris *S*, in rege nouo non noui iubaris *Labbeus* congrue *S* 20 regenerari ex unda *S* 21 pareat *S* redemptioni *S* 22 ur̄ *L*, uestri *S* 25 si *L*, etsi *S* 26 urīs *L*, nostris *S* adiecit *s* 27 sublimissime humiliatis *L* *verba* qua competentem uos profitebamini *om. S* 28 perueniret *S* 29 nobiscumque tractabamus *S* 30 numerosa *L et sic* numerosa pontificum manus *coniecit Sirmondus in nota posteriore ap. Labb. IIII p. 1827*, numerus *S* manus *Ls*, manu *S* 31 dei seruis *S* 32 crines nutritos *S* salutaris galea *s*, salutari galea *S* 33 uestium *Ls*, *om. S* sicut *L*, si quid *S*

creditis, regum florentissime, faciet inquam indumentorum ista mollities, ut vobis deinceps plus valeat rigor armorum; et quicquid felicitas usque hic praestiterat, addet hic sanctitas. Vellem vero praeconiis vestris quiddam exhortationis adnectere, si aliquid vel scientiam vestram vel observantiam praeteriret. Numquid fidem perfecto praedicabimus, quam ante perfectionem sine praedicatore vidistis? an forte humilitatem, quam iam dudum nobis devotione impenditis, quam nunc primam professione debetis? an misericordiam, quam solutus a vobis adhuc nuper populus captivus gaudiis mundo insinuat, lacrimis deo? Vnum est, quod velimus augeri: ut, quia deus gentem vestram per vos ex toto suam faciet, ulterioribus quoque gentibus, quas in naturali adhuc ignorantia constitutas nulla pravorum dogmatum germina corruperunt, de bono thesauro vestri cordis fidei semina porrigatis: nec pudeat pigeatque etiam directis in rem legationibus adstruere partes dei, qui tantum vestras erexit. Quatenus externi quique populi paganorum pro religionis vobis primitus imperio servituri, dum adhuc aliam videntur habere proprietatem, discernantur potius gente quam principe * * *.

XXXXVI A (41) * * * a. 515

Nulla igitur patria quasi speciali sede sibi vos vindicet; totis, quos honorum gradibus attollitis, constat vos esse communem. Vno solis iubare omnia perfruuntur; vicina quidem plus gaudent lumine, sed non carent remotiora fulgore. Quapropter radiate perpetuum praesentibus diademate, absentibus maiestate. Successus felicium triumphorum, quos per vos regio illa gerit, cuncta concelebrat. Tangit etiam nos vestra felicitas: quotienscumque illic pugnatis, hinc vincimus. Inter haec tamen catholicae religionis affectu fervet in vobis cura miserendi: et in apice rerum omnium gubernacula continente non minus eminet sanctitas quam potestas. Ex qua utique factum est, ut dirigi ad vos servi vestri, viri illustris Laurentii, filium principali oraculo iuberetis; quod apud dominum meum, suae quidem gentis regem, sed militem vestrum, obtinuisse me suggero. Nihil quippe est in quo servire non optet; commendat directum; congaudeo misso, invideo vos visuro. Cui minus computandum est ad utilitatem parenti proprio restitui quam patri omnium praesentari.

XXXXVII (42) Sigismundus rex Vitalino senatori. post m. Mart. 51

Quantum pertinet ad dignam iudicii vestri integritatem, quoscumque honorum privilegiis erigitis, Romanos putare debetis. Ex hac ergo fiducia ut ex toto credantur absentes, quos, etsi patria separat, militia repraesentat? Vnde, quod solum valeo, sedulitate officii animum devotionis ostendens, quid adsidue cuperem, vel

---

2 usque huc praestitit *S* 3 hic *L*, hinc *S* exortationis *L* 6 deuotionis *Labbeus* qui nunc primum *S* 8 unum ergo quod uellemus *S* 9 gentib;// *ex* gentilib; *ni f. pr. c. L* 10 gem^r^ina *L* 11 thesauri *L* 12 astruere *L* quatinus *L* 13 quique *L*, quoque *S* 14 aliam *L*, in alios *S* discernant potius gentem quam principem *S*

XXXXVI A 15—27 Nulla] *quae sequuntur errore librarii ex alia epistula data ad imperatorem huc translata suspicabatur Petignyus II p. 433 not. 1 et p. 488 not. 3, quem sequor; continuant libri videntur autem perpauca excidisse in fine superioris epistulae* 15 uos *om. S* 16 communē. Vno *L*, quo communis uno *S* 19 concelebrant *S* uestra] ūra *L*, *om. S* 20 hīc *L*, *om. S* 21 affectu feruet *scripsi*, affectu seruit *L*, affectum seruat *S* miserendi *L Labbeus*, miserandi *S* 25 optet *L*, potest *S* 26 congaudi *S* inuideo *scripsi*, in diuiduo *L*, inuidi *S*

XXXXVII: 39 Epl'a auiti epi ad uitalinum senatorem *rubr. et marg. L* Epistola ab Auito episcopo dictata sub nomine C. S. ad Vitalianum senatorem *S ubi* C. S. (*quod etiam rubrica ep. LXXXVII (84) exhibet*) Comitis Sigismundi *interpretatur Sirmondus*, clarissumi *vel* gloriosissimi Sigismundi *Binding. I p. 242* 28 Auitus episcopus uitalino senatori *L*, *correxi*, *om. S* 30 f/iducia (i *ex* u?) *L* fiducia non conuenit ut *S*, *media om. L* ut] *fort.* haut 32 quid *S*, qd' *L* assidue *L*

cum possibilitas permittit, allego. Vos nunc clementissimo communi principi, quid velimus, adserite; insinuate adtentius oboedientiae famulatum, quem nunc in obsequio, semper habemus in voto. Suggerite ac pariter commendate ab amatore vestro domno et patre meo impletam me intercedente principalis reverentiae iussionem. Clientis vestri, viri illustris Laurentii, filius studio meo reddatur patri, reddatur regioni. Miseramus dudum in parente famulum: ecce adicimus famulatum. Quo uno vobis directo qualiter cum aliis agatur, advertite. Superest, ut praefatus miles vester, cuius proles et illic gratiae vestrae porrigitur et hinc patriae reservatur, commendatus vobis studio meo ipse commendet, quod vel de illius subolis adeptione iam compos vel de istius, quae nobiscum recedit, prosperitate securus est.

XXXXVIII (43) Avitus episcopus Celero senatori. post m. Mart. 515

Constat non minus desiderii mei esse quam debiti, ut officia, quae merito inclitae magnitudinis urbi devotus impenditis, a me, qui gratiae eius iam dudum videor obligatus, specialius excolantur. Maxime cum opportunam nunc occasionem favor divinus obtulerit, in qua imperio celsitudinis suae plena meruerim devotione servire. Qua propter cultoris vestri, viri illustris Laurentii, filium, quem ad patrem suum dirigi iussio reverenda praecepit, magnificentiae vestrae praefato largissimae sospitatis honore commendo: augeri studio, defendi quod voluistis animo pietatis, in regione expetiit patrem, in vobis reperiat paternitatem. Tuemini etiam cum prole susceptum, qui vobis licet satis sit debitor per honorem, plus tamen incepit debere per subolem, quod per vos potietur proprii affectus solatio, compensaturus erga vos affectionis augmento. De cetero autem, quantum ad fideles vestros pertinet, expectatione semper cupimus iussionem, optamus oboedientiae facultatem. Vos prospera divinitate praestate, ut Romanam sub gloriosissimo principe nostro prosperitatem, in cuius apice digna honoris arce fulgetis, tam serenitate sermonis istius quam dignitatis vestrae rescripto mereamur agnoscere.

XXXXVIIII (44) Avitus episcopus domno Sigismundo.

Si ita, ut dignamini credere, loqui possem, importune obstreperet Graecis auribus sermo Latinus. At cum in lingua nostra hoc magis habituri sint intellegibile, quod minus fuerit expolitum, in litteris, quas per conservum meum fieri praecepistis, possunt vitia cum securitate dictari. Ipsi certe quid velimus dicere, quocumque seru-

2 uellemus *S* asserite *L* 5 studio — regioni] studio meo redditus additur regioni *S* 6 adicimus in filio famulatum *S* 8 hinc *om. L* 9 quod uel de *S*, uel *om. L* 10 recedit *scripsi*, recepit *L*, redit *S*

XXXXVIII: 40 Auitus eps ad "senatorem epm "ad celeriū (epm *antiquitus del. atramento*) *rubr. L*, ad celerum senatorem *marg. L* '*Dictarat, opinor, Avitus nomine Sigismundi non solum superiores litteras ad Vitalianum, sed proximas etiam ad Celerem*' *Sirmondus* 13 magnitudinis urbi *L*, magnitudini orbis *S* impenditis *L*, impendit *S* dumdū *L* 14 oportunam *L* 16 patrem *L*, mundum *S* 18 commendo augeri. studio defendi. Quod *L*, commendo. augete studio defensionis quod *S* 19 tuimini *S* 20 incepit *scripsi*, incipit *L*, incipiet *S* 21 per uos *S*, per *om. L* augmento *L*, experimento *S* 22 expectatioē *L*, expectatam *S* 23 obtamus *L* prospera *L*, propitia *S* 24 romana — prosperitate *S* 25 istius *L*, augusti *S*

XXXXVIIII: 41 Epl'a bī auiti epi ad dōnū sigismundum *rubr. et marg. L* 28 ita *antiquitus del. atramento L prorsus om. S* importune tum obstreperet *S* 29 habituri sint *L*, abiturum sit *S* 30 fieri *L*, offerri *S* 31 uicia *L*, et uitia *S*

tentur interprete: ego in affatu consueto dignationem plus, si dici potest, quam piissimi domni experimento interpretante cognovi. De reliquo Christus vobis pro perseverantia gratiae, quam peculiaribus servis servatis, vicem rependat. Quod etiam in hoc ipso adulescente quem dirigitis tale monstratur, dum cogitantes in eo quidem commodum, sed in utroque mercedem quasi vobis nutristis filium et quasi patri redditis nutritum.

L Avitus episcopus viro illustrissimo Arigio.

Scio quidem, quantae devotionis affectu ire me ad festa communia voluistis: verumtamen ita ut quemquem gavisurum tantum modo vobiscum, non aliquid profuturum credere debueritis. Nam cum vobis sacerdotes et magni merito et multi numero digne atque ambienter occurrerint, ego solus damno percellor, qui singularis patroni gaudiis interesse non mereor. Quibus si praesentia mea secundum desiderium provenisset, sicut optaveram, de lande tanti operis quoscumque digni sermonis audirem, qui omnibus membris fabricae sublimis inspectis congruenter possent adscribere conditori in dispositionum qualitate elegantiam, in expensarum profusione iacturam, in dimensionum ratione concordiam, in spatiis diffusionem, in culminibus celsitudinem, in humilitate firmitatem: expolire praeconiis marmorum dignitatem, quibus gemmarum nomen sola magnitudinis tollat invidia, collectum quodam modo atque inclusum industria diem emolumento metallorum splendentium luce vegetari, hisque omnibus pompis digne inferri reliquias, quibus mundus indignus est. Haec igitur exaggeranda melioribus iure concesseram. Verumtamen peculiarem sibi mercedem suam sermo meus fuerat vindicaturus recolens utique tempus illud, quo inter saevissimas perturbationum procellas confecti operis firmam soliditatem quasi gubernatores invicti ad dedicationis portum, circumstridentibus undique naufragiorum casibus, impune duxistis, me, ut ex communi necessitate recolitis, pro gaudiis lacrimas dependente: cui tum ipsum praematurae invocationis ardore, causarum actione librata, non minus congerere suadeo, quam plangere: quia non ut nuptae tali sponso, cui pacta fuerat, qualitercumque iungendae, etsi satis desiderabantur strumenta cultuum, plus tamen formidari oportuit tela raptorum. Quocirca his omnibus consilio maturiore pensatis mutastis viri fortes constantiae genus et deponentes, quo adprime floretis, saecularis ducatus audaciam, quicquid ab adversa parte discriminis incubuerat, timore vicistis. Quapropter omnis, qui viderit coram positam iucunditatem, laudet praeteritam festinationem. Convenit dispositionibus vestris rapta de adversitate securitas. Ante decuit nostrum fieri, quod taliter libuerat ornari. Ego autem ut horum modo visione non perfruar et quae causa faciat, et nobiles patroni et aequales arbitri, etiam si taceatur, advertitis. Apostolorum namque festivitas Viennensibus quidem vestris inter annuum

---

1 affatu *S*, affectu *L* dignatione *S* 4 adolescente *L* in eo *L*, in neutro *S*

L *Ex Lugdunensi libro ed. Ferrandus* (*F*) *et Baluzius* (*B*), *deest in S* Epl'a bī auiti ad illustrem uirum arigium *rubr. et marg. L* 7 illustrissimo uiro *F* 9 ueruntamen *L* quēquē *L*, quemque *F*, quem *B* gauiṣsurum *L* 12 desiderium meum prouenisset *F* 13 prouenisset] pro *in ras. pr. m. L* obtaueram *L* 14 possent] possim *F* ascribere *L* 16 cōẓcordiam *L* 21 concesserim *F* ueruntamen *L* 22 quo *scripsi*, quod *L* 23 confecti *scripsi*, cum facti *L* 25 lacrimas dependente] lacrimasse *F* tum *scripsi*, cum *L* 26 praemature *F* inuocacionis *L*, innouationis *B* actione *L*, ratione *B* 28 formidare *F* 30 fortes *F*, fortis *L* quo adprime *scripsi*, quo ad pessime *L*, quoad piissime *coni. F*, quo aptissime *coni. B* 32 iocunditatem *L* 35 et quae *L*, *puto* ecquae faciat *L*, fuerit *F* aequales *L*, et quales *B* 36 *fort.* aduertetis inter annuum martyrium dies *L*, inter annuos martyrum dies *F*

martyrium dies peculiari studio subit. Habeo praesentiam tempori, quo diei passionis fabriculae, quam nostis, videtur iniuncta esse dedicatio. Verum quia nihil est, ad quod animum meum vester destinare non possit affectus, excusans plebeculae absentiam meam anteponerem consuetudini singularitatem, nisi, ut nostis, in ipsis paenitentibus nostris fervor appetens vitium vicinum odium formaret atque strepitum, cum e nostris ambitio aliquos, alios sollicitudo, at gliscentior multos gula tractura sit. Veritus sum, ne forte simul paucos, qui forent, aliquos aliena declinantes suae magis festivitati studium mansuetudinis adgregaret, apud aliquos animus, ut solet, tali turbatione motus esset, quasi per absentiam meam eo die cursus nostrae devotionis putaretur omitti, quo diversae partes videbantur institui. Vnde excusationem meremur. Si rationem rite agnovistis, ignoscite; communem festivitatem praeteritorum recordatione, praesentium plenitudine cognoscite. Tam absentium eam quam praesentium officiis celebrate. Confido de misericordia dei nostri, quod etiam mihi in hoc loco, quandocumque opportunius, verbi praestabit aditum, quibus geminatae consecrationis ornatiorem concessit effectum.

LI (45) Avitus episcopus viro illustrissimo Apollinari. a. 507

Diu est, si aut verbo meo creditis aut de affectu mutuo digna sentitis, quod litteras alicuius vestri sumere desiderans plus tamen officii mei offerre cupiebam, quaeque in persona vestra dilectioni primum, deinde necessitudini, ad ultimum etiam dignitati a me debentur, non semper occasionibus commeantum solvenda committere. Quia licet et ipsa nobis opportunitas portitorum propter frequentiam debeat esse votiva, necesse est tamen, ut illa sollicitudo praecellat, quae se appetitu proprio sine interventu alienae necessitatis insinuat. Huius obsequii me obnoxium sciens intercludi redhibitionem iustam, iniusta obstaculi praepediente obice, iam dudum tacitus ingemiscebam. Pervenerat quippe non ad notitiam tantummodo, sed ad maestitiam nostram dispositi fumus incendii, quod sanctae ac simplici innocentiae vestrae velut de effetis cineribus coniuratio procellosa ventis mendacibus sufflans in cassum movere temptaverat. Ob quam causam verebamur anxietatis vestrae sarcinam voto libaminis adgravare et maeroris augmentum pro consolatione transmittere. Sub huius ergo ambiguitatis nubilo confusa expectatione pendentibus litteras vestrae serenitatis pristinae pietatis expertas inopinanti mihi deus obtulit. Recognovi illic, qua satis delectatus sum, manum vestram, quam plus paternam declamationem, quam maxime hereditariam benignitatem. Scripsistis igitur Christo praestante iam redux omnia tuta esse circaque vos dignationem domni regis Alarici illaesam et pristinam permanere. Quam-

1 subit *scripsi*, uiuit *vel* inuit *L* tempori *L*, temporis *F* diei *L*, die *F* passionis] piissimae *F ni f.* 2 uerum *scripsi*, uirorum *L*, *om. F* 5 odium *scripsi* (*an* inuidiam?), diu *L*, defletum *deesse putabat F* formaret *L*, firmaret *F* 6 at gliscentior *scripsi*, adolescentior *L* 7 simul *L*, si uel *B* aliquos *scripsi* (*post* forent), quos *L*, *om. F* 8 aggregaret *L* perturbatione *F* 9 esset *scripsi cum F*, isti *L* 11 praesentiam *F* 12 eam *scripsi*, est *L* cęlebrate (ę *ex* e *al. ut vid.*) *L*, celebrare *F* 13 misericordia] mīa *L* opportunius] erit *add. F*

LI: 43 Auitus uiennensis eps ad uirum illustrem apollinarem *rubr. et marg. L* 16 illustri *S* 18 alicuius *L*, aliquas *S* queque *L*, quod *S* 19 etiam *om. S* 20 non semper debemus occasionibus *S*, debemus *om. L* 21 oportunitas *L* 22 tamen est *S* 24 redibicionem *L* iniusta *L*, iniusto *S* praepediente *L*, praepedientis *S* 26 sanctam et simplicem innocentiam uestram *S* 27 effectis *L* 29 aggrauare *L* 30 uestras *S* pristinae pietatis *S*, '''pietatis '''pristinae *al. m. corr. L* 31 expertas *L*, expertae *S fort. recte* in opinanti *L* 32 quam plus *L*, qua plus *S* quā maxime *L*, qua maxime *S* 33 redux *L*, reduces *S*

quam ego censeam, quod post quamcumque nutationem gratia talium personarum ita sine augmento non redditur, sicut sine periculo non finitur. Volunt enim quasi satisfacere innocentiae lacessitae, tumque erigunt, credidisse eum cernunt, et sic eis conscientia nostra sufficit, si scientia sua testis accedit. Ego tamen nuntio vestrae immo nostrae securitatis accepto, ecce deo teste loquor, in lacrimas mixtas laetitia praeteritorum recordatione prorupi. Animo namque, ut ait vester poeta, subiit cari genitoris imago, ut memoria retractavi usque ad nostras quamlibet dispari professione personas quandam parentum communium sortem, parilitatem laborum invidia sequente, perduci. Illa tamen in dei nomine etiam nobis suppetit, quae illis consolatio fuit: quod toto aemulorum nisu, toto circumlatrantis undique livoris dente temptata, quotienscumque appeti visa est, criminationi subiacuit familia nostra, non crimini. Quoniam, si vos a patre vestro hoc didicistis virum saeculo militantem minus inter arma quam inter obloquia periclitari, exemplum a Sidonio meo, quem patrem vocare non audeo, quantum clericus perpeti possit, adsumo. Quo circa illud divinitas tribuat, ut nobis quam novum non est talia obici, tam nos ulla novitas meritos faciat accusari. Sed desistant nunc laetitiae tempore amaritudines, ex opportunitate sermo perstrictus: quin potius inepte iocantis audacia, unde rideatis, exhibeat. Ante aliquot menses datas ad amicum quendam communem magnificentiae vestrae litteras vidi, quibus salutatione praefata in epistulae declamantis parte succidua scribebatis placuisse vobis libellos, quos inter occupationes seria et magis necessaria conscribendi nihilominus tamen de spiritalis historiae gestis etiam lege poematis lusi. Hic nunc nihil falso, nihil adsentatorie me loqui coram sinceritate vestra imprecor testem deum; tantum me tuo iudicio delectatum, veluti si auribus domni mei patris tui meditata confessus cuiuscumque laudis momentis eo censore donarer. Primum namque gaudebam, quod sensum vestrum hic liberius quam alibi pendebatis; deinde quod agnovi vos aliquod bonum de conatu fraterni operis non minus velle, quam credere: certe metris distinctionis non quantae volebatis inventis suppeditare vos voto, quod non poteratis implere iudicio. Libellum tamen amicus, qui ut puto ad vos pervenire fecit, non de librariis sed adhuc ex notarii manu adeo mihi inemendatum crudumque praeripuit, ut non facile denotes, auctoris magis scriptorisne vitiis irascaris. Qua propter opusculum ipsum in membranas redactum et adhuc non quanta volueram correctione politum, ne moram desiderio tuo facerem, celeriter destinavi. Si revera non solum amantibus, sed et iudicantibus vobis placet, quoniam apud extraneos forte non deerit, quem audacis conatus tangat invidia, abunde mihi sufficiet, ut vos, quod cupio, sentiatis. Quia sicut non minus ad meam quam vestram gloriam

6 Verg. Aen. II 560.

---

1 nutationem gratia *S*, notacionum gratiam *L* 2 reddetur *L* 3 erigunt *scripsi* (*cf. p. 76, 30*), eligunt *LS* 5 securitatis] *post h. v. explicit quat.* ·xx·, *incipit quat.* ·xxi· *L* laeticia *L*, laetitiae *S* 6 animum *S* 8 parilitate *S* 9 sequente *scripsi*, exequente *LS* 10 nisu, toto *S*, n totum (ı above) *L* 12 hoc *L*, Archadio *S* uerum *L* 13 exemplum assidonio *L*, nec ego parum exempli a Sidonio *S* 14 pereti (p above) *L* assumo *L* 15 ulla *L*, nulla *S* 16 meritos *scripsi*, merito *S*, męstos *L* desistat *S* amaritudinis *S* 17 oportunitate *L* inepti iocantis audacia *L*, inepte *scripsi*, ineptia uacantis audaciae *S* 19 declamantes *S* 21 spītali *L* 22 adsenatorię *L* 24 confusus *L* momenti se eo censore *L*, *correxi* momento sub censore *S* 25 hic liberius quam alibi *L*, huic liberius quam alteri *S* pandebatis *S* 27 metris distinctionis *L*, meritis dictionis *S* quantae *scripsi*, quantum *LS* suppeditare *scripsi*, supplicare *L*, supplere *S* 29 librarii *S* 30 scriptorisue *S* 31 in membranis *S* et adhuc non *L*, nec adhuc *S* 32 tuo *L*, meo *S* 34 audac*i*s: i *in ras. litt.* e *ut vid.*, *sed pr. m. L* sufficiet *ut vid.*, et *ex* t *corr. L*, sufficit *S*

pervenit communis Sollii opus illustre, ita vobis favente Christo militari actu magis magisque florentibus si in me nisus tenuis aliquid dignum lectione confecerit, etiam senem quandocumque Arcadium non pudebit.

LII (16) Avitus episcopus viro illustrissimo Apollinari. a. 507 post ep LI (15 S.)

Communi quidem sed veraci sermone vulgatum est, quod sese mutuae dilectionis intuitu concordantium cernant motus animorum. Potest namque tam una nobis sollicitudo nostri esse, ut litteris, quas harum portitor filius meus attulit, ante, si bene metiamini, responderim, quam venirent? Nam in pagina famulatus, quam per meos ex causa direxeram, et gaudium de vestra prosperitate conceptum plus affectionibus quam sermonibus exhalavi, et necessitatem nostram patrumque communium mixta lacrimis exultatione perstrinxi. De cetero autem tribuat divina miseratio, quae spem reparandae prosapiae in personae vestrae honore constituit et secuturae posteritati nostrae te unigenitore etiam nos patres esse concessit, ut calcatis iugiter prosperante successu inimicorum coniurationes seu perfidorum livores, primus victoriae vestrae gradus sit integritatem in conscientia reponere; secundus, cum discutitur, in audientia comprobare; tertius criminantibus post sententiam pepercisse. Torqueatur animo etiam pro indulgentia sibi collata hostis subpressus, et duplici nostro bono, supplicio suo, cum vos genuerit non posse decipi, doleat posse misereri. Sic potestati vestrae ad hoc tantum redditus, ne periret, dum oblatae ultro veniae amarus irascitur, vitae quodammodo suae invidere cogatur. De reliquo, domine piissime frater, cura pectoris mei, pompa generis tui, fer paulisper trepidantem fraternae admonitionis ineptiam. Cavete attentive malos et linguarum mordacium dolis sibilantibus blandimenta venenaque machinantibus docti post experimenta non credite. Nec minus vos sollertia faciat cautos, quam innocentia praestat securos. Siquidem intercluso explorandi nocendique aditu vel ob hoc rarius debetis debellandis eorum conatibus laborare, quod ultionem divino iudicio reservantes debellantibus semper statuistis ignoscere. Quamquam, ut supra iam fatus sum, non ex toto impunitus habeatur, quem gloria lacessit.

LIII (17) Avitus episcopus viro illustrissimo Heraclio. a. 499 aut 500

Dum incessabilis de amicorum fide ac salute mihi cura est, nuper prosperitatis vestrae inter prima sollicitus agnovi, quod cum familiari catholico episcopus tacere

---

1 illustrare *S* 2 in me nisus tenuis *L*, in minimis subtilius *S* 3 senem *scripsi*, sine me *LS* quandocumque *L*, quodcumque *S* Archadium *S* puderet *S*

LII: 14 Item ad eundem *rubr.* *L* 4 illustri *S* 6 intuitu concordantium *S*, intuitu. n concordantium *L*, n *ex* nota *vocis compendio ortum suspicor* cernunt *S* potest *L*, patet *S* 7 unam nobis sollicitudinem *S* 8 responderem *S* uenirent: i *rasura ex* e *ni f. corr.* *L* 10 exalaui *L* 12 quę *ex* quę *pr. c.* *L* 13 posteritatis *S* unigenitorē *L*, uno genitore *S* patris *L* 14 succesu *L* coniuratione et perfidorum liuore *S* 17 animus *S* sįppressus *pr. corr. ex* subressus (įp *ex* u, *alterum* p *ex* b) *L*, oppressi *S* 20 semper piissime *S*, semper *om.* *L* 21 ammonitionis *L* 22 antentiue malos *L*, attente a malis *S* 23 doctius *S* 24 intercluso probis explorandi *S* 25 rarius *L*, gratius *S* 26 debellantibus *L*, debellatis *S* 27 fatus *L*, fassus *S* habeatur *L*, abeat *S* 28 lacessistis *S*

LIII: 45 Auitus ep̄s ad uirum illustrem eraclium *rubr. et marg.* *L* 29 illustri *S* eraclio *L* 30 cura mihi *S*

non debeam: fructum tamen in vobis mercedis taliter adquisitae non tam verbis valeo exaggerare quam gaudiis. Nam nisi vos a praeconio vestro maturitate senatoria temperatissimi pudores cohiberent, effectum certaminis gloriosi ipsa forsitan lingua digne laudaret apud proprios, quae mirabiliter convincit adversos. Habuistis igitur, ut audio, cum rege tractatum, de quo, quantum comperi, quia non seducebamini, liminibus transistis ad proelium. Discussum est nutu divino, qui caelis dudum notus iam et hominibus appareret religionis adsertor. Os saecularis eloquentiae pompis adsuetum et fluentis exundantibus Romuleae profunditatis irriguum alacritate debita missam sibi de supernis materiam dignae disputationis arripuit; facundia cum interfuit aut describendi mundi iucunditatibus aut regalium triumphorum praeconiis, patronam ubi primum melior pars poposcit, adstruendae veritati non servire non potuit. Sicut alias laudando regem reddidistis Caesari, quod Caesaris erat, ita hic, ut redderetis deo, quae dei sunt, nec Caesari pepercistis. Quapropter habet hic in vobis, etsi non sequatur, potestas regia, quod miretur, quae se aliquotiens declamantibus vobis nunc evidentius sentit ornatam. Siquidem nec scire vos adsentationis illecebram, cum res admonuit, etiam resistendo monstrastis. Illos igitur denotat sapientia potestatum facile humanis fidem posse mutare, quos divinis vident terrena praeponere. Ceterum cognosci in promptu est, custodem primarum partium etiam quae sunt residua, servaturum. Haec igitur dicta sint, cum de saeculari parte tractamus. Si vero ad sacerdotum causam venitur, quorum adhuc non augetis scolam et iam sustinetis iniuriam atque ornaturi contubernio prius informatis exemplo: quis horum vos, quis, inquam, nesciat ad certamen huius spiritalis palaestrae non rudes aut ignaros legis, sed sub longo salutarium meditationum gymnasio pervenisse? Quocirca novum sit aliis necessitatem belli huius a perfectione vos virtutis ordiri; ego autem, in cuius animo caritatis arcem tenetis, iam dudum incunctanter agnoveram ad catholicos sensus intuendos per studium tuendosque per verbum probato in vobis devotionis ardore non tam desideria deesse quam tempora. Qua propter famulatu salutationis oblato, pastu, quo mentem vestram ieiuno corpore satiastis, significans etiam me refectum, unde vobis paucula haec saturitas meae gratulationis eructat, deum, quod restat, exposco, ut, cui praedicatoris officium iam imposuit, honorem subiungat. Quod exercetis actu, ostendatur et habitu; non docilem sed doctum, nec discentem sed doctorem cathedra suscipiat. In qua velut triumphatori conspicuo sertis laureae victricis aut myrto, inter adclamantum gaudio consonas voces, quantus in clipeum adsurgas, etiam nolens adstipuletur hostis expertus, numquam inventurus, quod de qualitate meriti contradicat, sed habiturus semper de proelii inaequalitate, quod timeat.

12 Matth. 22, 21. 33 Verg. Aen. XI 283 sq.

2 temperantissimi *L* 3 pudores *L*, puduris fraena *S* digne *S*, digna *L* 5 seduceba[mi]ni liminibus *L*, se ducebant lenibus *S* 6 discussus *S* 7 asserter *L* pompos assuetum *L* 8 irriguo *S* 9 facundia cum *L*, et facundiam quae cum *S* 10 iocunditatibus *L* patronam *scripsi*, patrocinam *L*, patrocinabatur *S* 11 astruendae *L* non seruire *scripsi*, non *om. LS* potuit *L*, puduit *S* sicut *L*, Itaque sicut *S* 13 *pe*percistis: pe *ex* pt *vel* pr *pr. c. L* sequitur *S* 14 meretur *L* 15 nec scire *L*, nescire *S* assentacionis *L* 16 denotet *S* 19 sunt *S* 20 et iam *L*, *om. S* ornaturi *scripsi*, ornatum *L*, ornandam *S* 24 uos *ante* uirtutis *positum in L*, *post* 23 aliis *in S* 26 arderi *S* 27 salutationis *S*, famulationis *L* 28 uobis *om. S* saturitatis meae gratulatio *S* 29 deum *S*, dum *L* restat: st *ex* ct *pr. c. L* 30 honore *L* quod *L*, et quod *S* exercetur *S* non *L*, nec *S* 32 triumphatore *S* laureae uictricis aut myrto *scripsi*, gloriae uictricis alithir|to *L*, gloriae uictricis euincto *S* acclamantum *L* 33 assurgas *L*, assurges *S*

LIIII (48) Heraclius Avito Viennensi episcopo. a. 499 aut 500 post ep. LIII (47 S.)

Vtinam mihi subinde contingat, ut alloquii vestri fecunditate iugi eruditione corroborer. Duplicis enim gratiae effectus tali succedit eventu, dum et fides tepore marcida ferventis hortaminis calescit affatu et ingenium naturali paupertate ieiunum perspicui cultoris ope ditescit. Vnde, si dignamini, comitante salutationis officio maximas grates referre praesumo, quod responsio mea apud principem habita et ad vos, ut indicastis, rumore perlata competens iudicium non ex meo ore, sed ex vestro amore promeruit; quamquam praecellentissimus princeps, cum sit ad inveniendum igneus, profluus ad dicendum, ita sensus scrutatur humanos, ut semper conventibus mitissimo pareat auditu. Tamen laboris mei seriem amputato aequore prolixitatis insinuo; laborem, inquam, dico, quia procellas inopinis flatibus irruentes imperitus nauta vix sustinet. Ergo cum dei beneficio tandem cessantis taedii tranquillitas se publica reddidisset, quasi mutatis diu castris destinatum certamen inveni. Semper enim ignavas imbellesque personas petulantior conflictus adgreditur. Primum quidem e diversa parte proprii luctaminis sermo praelusit; deinde velut ab insidiis repentinis fusus est vomitus transmarinus; denique incidi chartam, vacuam et chaere oblatrante, quae ita se circumductis irridebat erroribus, ut salva respondentis libertate propositionis pravitate exitum non haberet et ex propriis instrumentis in iugulum suum resistenti arma suggereret. Quid multis? pagina, quae legi coeperat, ad silentium se conferre maluit: omnibus probabiliter innotescat quam sit divisa, quam facilis, quam spernenda persuasio, quae excogitatis multiplicibus argumentis divinae instructionis non inopem turbare non valuit. Haec ita replico, ut, quicquid est, quod in causa dei placeat, vobis procul dubio faciam adscribendum. Enim vero in propatulo habetur, quod me sedulo collocutionis vestrae lima componit omnesque in commune praedicationum vestrarum cultus inuberat; ut sedes illa, cui vos contulit caeleste iudicium, multum administrationis muneri praestitisse, sed non minus in administrantis persona meruisse videatur. Incumbe ergo orationi, domicilium pectoris mei, et auxilium dei quam pro te tam pro omnibus, sicut facere consuesti, pius et pervicax tutor implora. Tuae fidei murus nulla obpugnatione quassabitur. Procurandum est, ut filios alumnosque tuos vulgata indesinenter castigatione tuearis et validissimis doctrinae armis, sicut legimus, tecum vincere cogas.

LV (49) Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo.

Plurimum miror, quod persona, pro qua intercedere dignamini, ut mihi Lugduni posito sola negarit crimen, quod universitas conclamabat, ad hoc resipiscendo per-

LIIII: 46 Heraclii rescriptum ad auitum epm *rubr. et marg. L*, Rescriptum uiri illustris Heraclii *S* 1 Heraclius — episcopo *om. S* 2 iugi *L*, augear *S* 3 enim *L*, siquidem *S* gratiae effectus tali *scripsi*, gloria affectus talis *L*, gloriae fructus tali *S* 4 ortaminis *L* 6 gratias *S* 11 inopinatis *S* 12 cessantis taedii *L*, cessante taedio *S* se publica reddidisset *L*, publica redisset *S* 14 aggreditur *L* parte: p *ex* ꝑ *corr. L* 16 incidi in ch. *S*, in *om. L* et chaere *scripsi* (*quod vulgo scribitur* kere), et //ęre (k *ut vid. eraso*) *L*, ueteri *S* oblatrante *L*, obliterata *S* 17 prauitate *L*, prauitas *S* 19 conferre se *S* 20 ut omnibus *S*, ut *om. L* quam sit diuisa — persuasio *om. L* 21 non inopem *scripsi*, non *om. LS* 22 ita *L*, itaque *S* 23 faciam *scripsi* (*an fatear?*), faciat *L*, sentiam *S* sedulo *L*, sic olim *S* 24 omnisque *S* 25 ut sedes *S*, ut *om. L* administracionis *L*, administratori *S* 26 muneri *scripsi*, muneris *LS* 27 domicilium *L*, domine *S* quam *L*, quantum *S* 28 Tuę *L*, ut *S* 29 quassetur *S* est *L*, autem est *S*

LV: 47 Epl'a beati auiti epi ad uirum illustrem ansemundum *rubr. L* 32 illustri *S* 33 ut mihi *L*, ut *om. S* 34 negarit *scripsi*, negaret *LS* ad hoc *L*, et post ad hoc *S*

venit, ut vobis pro venia supplicaret. Quod si simpliciter petit, constet hominem etiam reatus ordinem confiteri. Quo circa licet in omnibus causis pro dignatione, quam mihi impenditis, liberum non habeam aliud facere quam iubetis: non possum tamen, quia sic vobis visum est, remissurus non prius exaggerare, quod doleo. Scit enim pietas vestra et in ecclesia legi frequenter audivit, in ipso adulterii malo quantos scriptura divina gradus exprimat: Primo fornicandi lapsu peccavit, qui feminam coniugio carentem libidine inflammatus appetiit; secundo, qui furto super cuncta damnabili simplicis tori pudicitiam violavit. Cumque nihil gravius hac iniuria humanus animus putet, vos conicite, qualiter caelestis iustitiae castitas moveatur, si sponsam Christo devotam et in sancti altaris thalamo benedictione dotatam, ut nihil amplius dicam, vel petulanter adspexerit. Audio tamen dicere iuvenem ipsum non se virginem temerasse, cuius turpibus votis prior multorum carnalitas sit abusa. Qua propter cum reum facinoris manifesti nisi satisfactio sua et intercessio vestra non liberet, dici non potest, quantum mirer hunc pro reconciliatione sui aliorum crimina confiteri. Accuso in hac parte nostri temporis neglegentiam sacerdotalem. Non nos ista perquirimus, offert se nobis inexplorata criminum magnitudo. Quid in malis socium quaerit? quid alios maculosos adserit? Atque utinam et ipsius vel sic se temperasset obscenitas, ut lateret. Deinde ex duobus eligat, utrum velit. Si primus in puellam carne peccavit. expectet, quod praedicit apostolus: S i q u i s t e m p l u m d e i v i o l a v e r i t, d i s p e r d e t i l l u m d e u s. Si autem corruptionem, quam non inchoaverat, gravavit augmento, quid excogitari turpius, quid horribilius potest, quam ut illum nec hoc prohiberet a meretrice, propter quod solum deus separari virum permittit a coniuge? Nec solus, si respicitis, ex hac parte commoveor. Gemunt religiosi parentes scelus admissum et quasi perditam prolem lugentes orbitatem planctibus profitentur. Quid de matris maestitia loquar, quam perditi iam dudum mariti omni morte deterius turpis vita viduavit? Et quamquam cito moveri solitus tamen patienter haec tulerat filius sine pietate, maritus sine subole, pater sine herede. Et nutritur insuper eius studio quamlibet ortum ex generosis adulteris nobile malum: sic tamen, quod in desperati nativitate portenti non est augmentum prosapiae, sed infamiae documentum. Et quidem salva, quam mihi deus in vobis praestitit, defensione plus culpam praefati quam inpotentiam pertimesco. Sed, rogo, ne irascatur ista dicenti. S p e c u l a t o r s u m, t u r b a m t e n e o, t a c e r e m i h i n o n l i c e t. Atque utinam peccans humanos animos sumat, cui solitum est labi per facilitatem et ad satisfactionem reverti: ceterum iracundia culpae, tumere superbi, lascivia fetere taurinum est. Quo circa licet diversas in me terrorum flammas evomuerit, ad Romanae forsitan ecclesiae audientiam vocet et, si adhuc placet, etiam filios habere me dicat: nec minas suas adsentatione placabo

5 cf. Deuteron. 22, 22 sqq. Levit. 20, 10. 19 Corinth. I 3, 17. 22 Matth. 5, 32. 31 Incerti ut videtur poetae verba. Episcopi graece, latine speculatores Isidori Origg. VII 12, 12.

1 si *pr. ss.* *L* constat *S* 2 reatus ħ ordinem *L* 4 non prius *L*, nisi prius *S* scit *L*, sic *S* 7 secundo quo peiori qui furto *S* 8 thori *L* 11 aspexerit *L* Audeo *L* 12 multarum *L* 14 mirer hunc *L*, miserum sit *S* sui *L*, sua *S* 16 quid — quaerit? *L*, quis — quaerat *S* quid alios maculosos asserit *L*, quis in aliis maculis se inserat? *S* 19 expectet *L*, adhuc expectat *S* 20 quam non inchoauerat *S*, non *om.* *L* 22. 23 meretrice? gemunt (*verbis* propter quod — commoneor *omissis*) *L* 24 in planctibus *S* matre mesticia *L* 25 perditi *L*, praedicti *S* 26 cito *L*, coitu *S* 27 sobole *L* nutritor *L*, *correxi* nutritum *S* 28 sic *S*, si *L* in desperati *scripsi*, inde si rati *L*, in desiderati *S* 30 inpotentiam *scripsi*, potentiam *L*, poenitentiam *S* 31 turbam *L*, tubam *S* 32 humano animo *LS*, *correxi* 33 sumat *L*, fuerit *S* ad satis factionem *L*, per satisfactionem *S* 34 culpę *L*, calere *S* superbia *S* foetere *S*, fateri *L* 34. 35 diuersitas in me ĩrenorum flammas euomuerit. ad *L*, diuersas in me iterum flammas euomat et ad *S*, terrorum *scripsi* romanae /// forsitan (*rasura 4 litt. pr. m.*) *L* 36 assentatione *L*

nec fatigationem itinerum verebor, qui civicis criminibus in patria plus fatigor, nec multos me habere negabo, qui unum ex eis perisse iam doleo. Et quidem mihi haec paucula maeror extorsit. Sed vos, cui iuris summa potestatisque privilegio maior facultas suppetit castigandi, hominem violenter arguite; conciliationi meae meam iniuriam, quia ita praecipitis, vindicate: ne malum hoc vel mandatis aut nuntiis renovetur, curaturum esse praedicite: ut ei, si non corrigendo per voluntatem, certe vel per custodiam reprimendo facultas culpae possit eripi, si paenitentiae salubritas non potuit persuaderi.

LVI (50) Avitus episcopus viro illustrissimo Messiano.

Maximus desiderio nostro cumulus optata gaudiorum ubertate confertur, si magnificum vestrae pietatis statum florenti prosperitate pollentem avida sollicitudinis nostrae vota cognoverint: quia hoc proventibus nostris compendio indubitatae felicitatis adcrescit, quicquid clementiae vestrae caelestium beneficiorum pietas diffusa contulerit. Nam in eo metimur felicibus incrementis nostrum prosperari successum, in quo actionis vestrae crescit sine fine suffragium. Qua propter honorificum salve persolvens quaeso, ut cupimus, si felicia cuncta erga vos geruntur, magnitudo vestra percurrentis paginae eloquio pandendo perdoceat.

[LIBER TERTIVS].

LVII (51) Avitus episcopus Viventiolo rhetori.

Cum rumor ex vobis susurriat, quod in homilia, quam nuper ad populum Lugdunensem in dedicatione basilicae videor concionatus, barbarismum me incurrisse dicatis, palam scilicet castigantes, quod publica oratione peccaverim: fateor istud potuisse contingere, praesertim mihi, cui, si qua in annis viridioribus fuerunt studia litterarum, omnia fert aetas. Ambieram tamen a vobis hoc ipsum coram positus audire, quia etiam si sciendi in me facultas minuitur, discendi cupiditas non mutatur. Sed quia vos absentem dicere comperi, quamquam absens respondere curavi. Igitur culpasse vos ferunt, quod POTITVR mediam syllabam productam dixerim, Virgilium in hoc verbo scilicet non secutus, qui syllaba ipsa correpte usus est dicens

Vi potitur.

23 Verg. Ecl. VIIII 51. 28 Verg. Aen. III 56. cf. Probi Instit. art. Gramm. lat. IIII p. 182, 32 Keil.

---

1 fatigationes *S* nec multos filios habere me negabo *S* 2 perisse *L*, peperisse *S* 3 meror *L*, error *S* Sed nos quibus summae potestatis priuilegio *S* 4 conciliacioni meę meam iniuriam quia *L*, conciliationem illi meam, quia *S* 5 uindicate *scripsi*, indicate *L*, indicate *S* meque ne malum *S*, meque *om. L* 7 saltem facultas *S*, saltem *om. L* eripi *L*, erui *S* 8 potuit *L*, possit *S*

LVI: 48 Auitus eṗs ad uirum illustrem messianum *rubr. et marg. L*, *vid. Papyri Parisinae scedulam 5'* 9 illustri *S* 12 pronentibus *scripsi*, ꝑsentib; *L*, profectibus *S* indubiae *S* 13 clementiae *L*, eminentiae *S* 14 nr̄m ꝓspari successum *L*, nostrorum propagationem successuum *S* in quo — 15 suffragium *om. L*, *extitisse haec olim in papyro singulorum versuum longitudo probat* 15 queso ut cupimus si felicia *L*, rogo quod si, ut cupimus felicia *S* 16 erga nos cuncta *S* percurrentis *L*, occurrentis *S* 17 elocutione *S* pandendo *L*, *om. S*

LVII: 51 Epl'a bī auiti eṗi ad uiuentiolum rethorem *rubr. L* 19 Cum rumor ex nobis susu^r^riat quod *L*, Audiui quod *S* homelia *L* qua nuper *S* 23 hoc ipsum a uobis *S* quia etiam si *L*, etsi iam (quia *om.*) *S* 24 discendi — mutatur *om. S* sed quia nos *S*, quia *om. L* 25 absentem *L*, absentes *S* 26 mediam — dixerim] media longa syllaba dixerim *S* 27 correpta *S*

Sed istud remissibile est poematis necessitate, quod perinde saepe invenimus Virgilium praesumpsisse, ut scilicet metri legem, sicubi opus est, barbarismo contempto expediat et syllabarum naturam certis quibusque locis artem minime secutus invertat. Quale est illud:

Non erimus regno indecores,

vel:

Fervere Leucaten

vel illud:

Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti.

Cum utique haec tria verba, id est fervere, egerimus aut indecores, nullus litteratorum corripi adserat, sed productis naturaliter paenultimis syllabis adhortetur ponenda. Virgilius ergo usus licentia poetarum secundum ea, quae supra diximus, corripiens mediam syllabam praesumit POTITVR. Quod verbum sequestrata paulisper poetica libertate artis potius lege tractemus. Secundum quod longa media est POTIRIS, testat, ut persona tertia, id est POTITVR, similiter longa sit; sicut dicimus SORTIOR SORTIRIS SORTITVR. Sic tempore praeterito perfecto prima, secunda, tertia persona POTITVS SVM ES EST: sic imperativo modo tempore praesenti secunda persona POTIRE, sicut SORTIRE. Similiter optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto sub totis tribus personis aeque syllaba producta: VTINAM POTIRER POTIRERIS POTIRETVR. Ceterum si tertiam personam POTITVR brevem ponas, idem facere cogeris et in secunda, ut POTIRIS dicas, quod utique ab omni exemplo atque usu integritas Latinitatis excludit. Ecce verbum, quod a vobis reprensum fuerat, de quo audeo rationem mutuari. Nunc autem honorificum salve persolvens impensis precibus quaeso, ut, quia ego amicitiae iure, quid mihi videretur, stilo paginae liberioris expressi, vos quoque ad vicem sublato, ut supra dictum est, Virgilianae auctoritatis exemplo, quem vel ob hoc in barbarismorum usurpatione non debemus sequi, quia in carminum dignitate non possumus consequi, licet idem Virgilius POTITVS vel POTITI producte posuerit, sicut est illud

auroque potiti,

vos mihi magis rationem, quam sequi debeam, rescripto exponente tractetis. Aut si certe sciscitantem testimonii cuiuscumque eligitis docere compendio, spero, ut de priscis magis oratoribus, quos discipulis merito traditis, perquisitum diligentius repertumque pandatis. Quod si nec argumento artis nec oratorio invenitur, patere communes filios,

5 Verg. Aen. VII 231. 7 Verg. Aen. VIII 677. 9 sq. Verg. Aen. VI 513 sq. 29 Verg. Aen. VI 621 ausoque potiti, cf. III 55 sq. et auro Vi potitur.

1 quod perinde sepę *L*, quod in opere suo saepe *S* 2 contempto *L*, contentus *S* 7 leucatē *L*, Leucatem *S* 10 egerimus nosti] nosti *Vergilius*, nostin *Vergilii scedae Vaticanae*, nīm *L*, *om.* *S* 11 Cum — indecores *L* (idē *pro* id est *L*), *om.* *S* 12 corripi asserat. s; productis *L*, infitias ierit productas *S* penultimas syllabas *S* adortetur *L*, ab oratore *S* 13 ponendas *S* ergo] g (o) *L*, *om.* *S* 14 sillabam *L* praesumpsit, id est POTITVR *S* 15 Secundum — 16 longa sit *L* (16 longua *L*), Commune uerbum, tempore praesenti, numero singulari, personae primae potior, secundae personae longa media potiris: restat nunc personae tertiae, id est potitur, similiter longa sit necesse. *S* 16 sicut dicimus sortior, sortiris, sortitur *S*, *om.* *L* 17 primae secundae tertiae personae *S* 18 secunda persona *L*, ad secundam personam *S* 19 praesenti et praeterito *S*, et *om.* *L*, *fort.* id est praeterito *cf. Prisciani Instit. VIII 42 (Gramm. lat. II 407 sq. Keil.)* productis *L* 20 personis *S*, eque (ęquę *al. corr.*) *L* 21 cęterum (ę *ex* e *al. c.*) *L* si tertiae personae ut potitur *S* in secunda *L*, secundae *S* 23 uerbum quod *L*, uerbum pro quo *S* reprehensus fueram *S* de qua audeo ratione *S* 27 sequi — possumus *om.* *S* 28 posuerit: p *ex* p *ras. corr.* *L* 29 auroque *LS*, ausoque *Vergilius l. c.; sed videtur ipse auctor altero quem subscripsi loco deceptus* auro *scripsisse* 30 magis *om.* *S* tractetis *L*, tradatis *S* 32 quos *S*, quod *L* 33 quod sine argumento *S* inuenietur *S* pate (t) communes filios *L*, pater et communis filius *S*

quorum ingenia mallem praesenti tempore ut primus quam solus imbueres, hoc uno tantum vitio esse contentos. Qui tamen ex illo profluentis uberi fonte doctrinae iam nunc inter initia sua non minus quam litteras bibant, quod amicum attrahere magis studiis quam detractare et oratorem eloqui potius quam obloqui decet.

LVIII

Avitus episcopus Stephano episcopo.

Post sanctam festivitatem, quam licet avidi atque anxii, vestro tamen interventu divinaque tuitione transivimus, debito famulatus obsequio ac sedulae sollicitudinis devotione servimus, quicquid illud nobiscum meritae asperitatis est, solari vestrae, quam deus semper augeat, prosperitatis agnitione cupientes.

LVIIII (52)

Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Festivitati sanctae cumulus, quam prospere vestra intercessione transegimus, caritatis apicibus, quos direxistis, adcrevit: et ob id multipliciter reddidit laetiores, quod ecclesiam, quae ubique una est, unitas complectitur gaudiorum. Tribuat Christus, ut, sicut anno praesenti desideria nostra felicibus complestis indiciis, ita tempore secuturo visitationem semper optandam Viennensi ecclesiae conferatis.

LX (53)

Avitus episcopus Gemello episcopo. a. 516/517

Litteras beatitudinis vestrae, quas diuturnitas temporis fecerat desiderabiles, vicina festivitas reddidit gratiores, quam in dei nomine prospere celebravimus et a vobis commode transactam esse gaudemus. Orate illud semper ecclesiae catholicae sanctorum suffragio provenire, quod divinitatis regula novit pace salva in omnibus fraternitatis caritate congruere.

LXI (54)

Avitus episcopus Apollinari episcopo. c. a. 517/518

Post sancta dominicae nativitatis officia, quibus aegerrimus et vere plusquam fessus interfui, quod mihi post deum primum ac singulare est, nuntium vestrum expecto. Quem si meruero sumere, quaecumque illa, qua dignus sum, ut ego confido, temperabitur, ut vos meremini, detergetur asperitas.

1 imbueris *L* 2 contentus *S* profluentis *L*, quo profluitis *S* 4 detractare *L*, detrahere *S*

LVIII: 52 Epl'a bī auiti epi ad stephanum ep̄m *rubr. L* *hanc epistulam ex L ed. Ferrandus et Baluzius, deest S* 6 anxii *bis L*[1] (*alterius titterae* nxi *lineola deletae*) 7 diuinaq; ‖ tuicione (q; *pr. corr. ex* r *ut vid.*) *L* diuinaque bonitate laeti transegimus *Ferrand.* sedule *L* 8 uestra q. dominus s. augebat *Ferrand.*

LVIIII: 53 Auitus ep̄s ad uiuentiolum ep̄m *rubr. et marg. L* 11 Festiuitatis *L* 14 ita *L*, ita quoque *S*

LX: 54 Auitus uiennsis (uiēnēsis *marg.*) eps ad gemellum epm *rubr. et marg. L* 17 uicina festiuitas// (*pr. corr. ex* uicinę festiuitatis) *L* 20 diuinitas regulae *S* nouit pace *L*, nouit ac paci *S*

LXI: 55 Auitus eps ad apollinarem ep̄m *rubr. et marg. L* 25 queçumq; (*sic*) *L* sum *L*, sum fuit *S*

LXII (55) Avitus episcopus Victorio episcopo. c. a. 516

Prospera deo propitio festivitatis exordia quia obtinueratis suffragio, visitastis affectu. Nam dum et curam nostri solito geritis et de incolumitate vestra quae votis conveniant, nuntiatis, pariter quod gaudemus, offertis et quod debemus, exigitis. Tribuat Christus huius ipsius pietatis ac dignationis vestrae uberem commeatum, in quo a vobis munere magisterii geminati et per sollicitudinis beneficium confortentur senes vestri et per caritatis exemplum posteri doceantur.

LXIII (56) Avitus episcopus Claudio episcopo. c. a. 518

Pro consuetudine desideria nostra votivis indiciis pietatis studio cumulatis, quorum visitatione suscepta nativitatis dominicae nobis festa prosperitatis vestrae geminantur augmento. Pro qua gratia, quam erga nos beatitudo vestra adsidua dignatione multiplicat, praesentiam vestram succedentium annorum numerositate divinitas propitiata longaevet.

LXIIII Avitus episcopus Gregorio episcopo.

Meis potius adscribo peccatis, quod vos ad dispositionem piissimae voluntatis corporis inaequalitas impedivit, quamquam consueta dignatio oratione nos et oblatione comitata sit. Vnde salutationis officia pagina famulante persolvens supra quam sermone valeo, gratias ago, quod festivitatem nostram pleno vos desiderio sitientem, etiamsi non satiastis praesentia, refecistis expensa.

LXV Avitus episcopus ad Alexandrinum episcopum.

LXVI (57) Avitus episcopus Maximo episcopo.

Magnae quidem et nimis admirandae sunt deliciae, quas misistis, copia, tempore, dignitate; sed tamen affectui, pietati, sollicitudini non aequantur. Per quae probatur non tam dignatio vestra nobis quam praesentia defuisse. Expleta est suffragiorum vestrorum prosperitate festivitas: cui quantum accessit corporalium, tantum a consuetudine spiritalium defuit epularum. Quas mihi deus, si in futuro tribuit commeatum, sicut nunc per vos transmittere, ita tunc vobiscum exhibere dignetur.

LXII: 56 Epl'a bĩ auiti epi ad uictorium ep̃m *rubr. et marg. L* 3 nostri] uri *L*, patri *S* 4 ex/igitis *L* 5 ac dignationis] ad dignacionis *L*

LXIII: 57 Epl'a auiti epi ad claudium epm *rubr. L* 9 studijo *L* 11 gratia] gram *sed m pr. delevit lineola transversa L* assidua *L* 13 longeuet *L*, longaeuitet *S*

LXIIII: 58 Epl'a auiti epi ad gregorium ep̃m *rubr. et marg. L* *Epistulam ipsam om. S, ex L ed. Ferrandus et Baluzius, inscriptio* Auitus Viennensis episcopus Gregorio episcopo *translata est in ep. LXVI* (*57 Sirm. 59 cod. Lugd.*) *in S* 15 ascribo *L* 18 quod praesentiam uestram et festiuitatem nostram *Ferrand.* uos *om. Ferrand.*

LXV *et* LXVI: 59 Epl'a bĩ auiti epi ad elexandrinu epm *rubr. L*, ad maximu epm *margo L*, *sine dubio excidit epistolium unum cui numerum LXV dedi* 22 maximo episcopo *L*, Gregorio episcopo *S*, *cf. ep. LXIIII* 24 affectuu *L* 25 expleta *L*, expedita *S* 27 cõmeatũ *L*, commeatu *S*

LXVII (58) Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Nisi frequenter vota communia peccatorum impedirentur obiectu, iussioni consuetudinariae caritatis solito volueram parere servitio. Nam cum festivitati vobisque occurrere duplicis compendii res fuisset, videtis ad mei solius pertinere dispendium, quod nequeo implere praeceptum. Ita namque apud nos per momenta singula potestatum speratur adventus, ut, nisi illis venientibus praesens esse curavero, ab eis, qui solent in nobis etiam leviora culpare, quamlibet simplex abscessus meus non solum neglegentiae, sed etiam contumaciae deputetur. Quapropter communi necessitate perspecta impossibilitati meae clementer ignoscite et ut desideriis nostris si non iugiter, vel interdum satisfacere possimus, orate.

LXVIII (59) Viventiolus episcopus Avito episcopo.

Ad similitudinem divinae benignitatis deliberatio vestra cultorum suorum petitionibus temperetur, ut in sollemnitate sancti Iusti plebeculam suam apostolatus vestri visitatio benedicat.

LXVIIII (60) Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Ad firmitatem promissionis divinae sit, quod antea concessistis Est est! quod postea repetistis Non non! quia, si bene occupatione praesentium qualitas pertractatur, condicionem inter nos habitam, etiam si tunc non debuisset interseri, modo specialiter deceret impleri.

LXX (61) Avitus episcopus Constantio episcopo.

Litteras sanctitatis tuae in pascha quidem, sed non paschales accepi, nihil utique de caritate aut sollicitudine praeferentes: Iubebas, ut fratrem et consacerdotem nostrum Candidianum, quem ego quasi peculiarem commendaveram, non solum ad clericorum, verum etiam ad laicorum audientiam destinarem, a quibus constat diaconum eius pro civili causa servili custodiae mancipatum. Et ideo, si censetis omnia de clericis vestris laicorum testimonio credenda, rescribite. Consequens erit, ut tum saecularium notitiam ex omnibus, quae in rumorem veniunt, consulamus. Illud tamen quasi amator tuus suggerere ac monere praesumo, ne propter leves causas et non ad deum, sed ad saeculum pertinentes ne laici quidem, non dicam clerici, sancta communione priventur, quia nescit, cuius dignitatis ipsa communio sit, qui non eam omni animositate seposita et cum magno dolore suspendit et cum maxima festinatione restituit.

16 Matth. 5, 37.

LXVII: 60 Epl'a bī auiti epi ad uiuentiolum epm *rubr. et marg.* *L* 2 obiectu *S*, abiectu *L* 7 abscesus *L* 9 nostris *S*, uris *L*

LXVIII: 61 Epl'a uiuentioli epi ad auitum epm *rubr. et marg.* *L* 11 episcopus *om.* *S*

LXVIIII: 62 Item auitus ad uiuentiolum epm *rubr. et marg.* *L* 16 ·ē e· *L* 17 ·ū ū· *L* 18 nos *L*, uos *S* intcesseri *L*

LXX: 63 Epl'a bī auiti epi ad constantium epm *rubr. et marg.* *L* 22 iubebas *L*, sed quibus iubebas *S* 26 tum *L*, dum *S* 27 consulamus. illud *L*, consulamus, clericorum libertatem prodamus. Illud *S* amator *L*, amor *S* 30 sit ipsa communio *S*

LXXI (62) Apollinaris episcopus Avito episcopo.

Cogitans atque pertractans, inofficiositatem vestram qua ultione percellerem, nil dignius iudicavi, quam si declinatam iniuriam nihil segnius intentarem. Nequaquam igitur in posterum vereamini, qui cernitis praesentem noxam protinus expiari.

LXXII (63) Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Ne festivitati occurrerem, necessitas obstitit: ut mihi festivitas occurreret, humanitas procuravit. Scribitis ergo indevotionem meam marinis vos copiis ultum isse. Dignum scilicet genus supplicii, quod ne faciat cum desiderio gulae conflictum! Satis vobis praesentari cuperem, si non taliter puniretis absentes. Vtinam censurae vestrae in contumacem poena non desinat. Nihil magis timeo, quam quod me iubetis in posterum nil vereri: indulgentiam illi, qui rogaverit, date: cui avari esse volueritis, ignoscite; ceterum me qualitatem districtionis expertum offensam magis vestram constat desiderare quam veniam. De cetero orationibus vestris tribuat deus noster, ut, qui festivitatis huius praesenti anno officiis qua deliciis adfui, in tempore futuro vestris me orationibus effectu non simili praesentetis et, cum rediero, severitate simili absentasse credatis. Octo palustres quisquilias et duo paria solearum, quae dentibus maceretis, aliquatenus commotus, non tamen ex integro malum pro malo reddens direxi.

LXXIII (64) Avitus episcopus Viventiolo episcopo.

Servatis dulcitudinis morem, immo, ut verius dicatur, augetis. Refecistis sollicitudinem nostram de vobis prospera nuntiando: visitastis festivitatem de nobis, quae optabatis, agnoscere cupiendo. Inter has tamen multiplices epulas animorum etiam corporalibus quoque deliciis ornastis et mensam, qui spiritalibus paveratis ecclesiam. Quapropter impar ad gratias convertor ad preces divinam misericordiam rogans, ut caritas, cuius profectum tanto studio adseritis, vobis ad praemium, mihi ad gaudium, cunctis proficiat ad exemplum.

LXXI: 64 Apollinaris eps ad auitum epm *rubr. et marg. L* 2 nil *S*, id *L* 3 declinata iniuria *S* nequaquam *L*, ne quam *S* 4 cernetis *L*

LXXII. 65 Item auitus ad apollinarem epm *rubr. L* 6 occurret *L* 7 ultum isse] ultu/isse (*lineolis disiunxit ant. m.*) *L*, luisse *S* 8 ne *L*, me *S* (*ubi lacuna indicatur a Sirmondo sic:* quod me faciat + + + + cum desiderio *etc.*) 9 puniretis (i *ex* e *corr. pr. ut vid.*) *L* 10 incontumace *L*, in contumace *S* 12 *ignoscite*: i *ex* a *ras. pr. c. L* uestram *S*, uām̄ (m *ex* ru? *pr. c.*) *L* 13 ut qui *S*, qui *om. L* 14 festiuitati h. praesentis anni o. magis quam deliciis *S* adfui] affui *L*, abfui *S* 15 effectu *L*, affectu *S*. *fort.* affectu non dissimili 16 palustres: *aucas vel anates silvaticas intellexit Cangius* quisquias et duo *L*, quisquia se duo *S correxit M. Hauptius Hermae t. I (1866) p. 261* [*Opuscula III 351*] *coll. Apulei. Met. I 24 p. 113 Elm.:* at has quisquilias quanti parasti? [*cf.* quisquilla = coturnix *Cangius*] 17 aliquatinus *L* *post* direxi *expl. quat.* ·XXI·, *inc. quat.* ·XXII· *L*

LXXIII: 66 Ad uiuentiolum epm *rubr. et marg. L* 19 dulcedinis *S* 21 optabatis: p *ex* b *pr. c. L* 24 tanto *om. S* asseritis *L*

LXXIIII (65) Avitus episcopus Maximo episcopo. inter a. 513—516

Quantum ad infernum spectat et finem, aliquantulis corpusculi viribus vigeo, anxius tamen, quod de domno filio vestro vel absolutione colloquii nil agnosco, quia nec eo loco fuerim, ut cognoscere potuissem. Nam monasteriis Grinescensibus occupatus aliquamdiu iam habitaculo civitatis absento. Siquidem deliciae, quas dignatione solita direxistis, in itinere me et adhuc ab urbe remotius positum repererunt. Quasque, quod multipliciter miror, servus vester Leonianus multum gemens, minimum sumens, avido quidem, sed vacuo ventre transmisit: putasses eulogias vestras tenaci corvorum rostro ad Heliae pastum parvulis unguibus exhiberi; adeo ob insultationem meam in vos iustius excitandam misit esuriens, quod vorare non potuit concupiscens. Vellem nunc scire, quid prosit, gulae peculiaris famuli si studetis, cui ne datas a deo vobisque epulas de ore vel animus raperet, optabilis absentandi causa me rapit. Ceterum de recentibus quia praecipitis, et meas partes cedo et multiplico suas. Vtatur paterarum capacitate pro cupis; atterat labris fialas, quas circumdet pittaciorum densitate pro circulis. Nam curabo ego quoque, quod eum velle cognosco, quo, cum simile aliquid de vestra benedictione eruero, ad multiplicandas recentes gulae calenti si non excogitatur modus in calicibus, ponatur in piscibus.

LXXV (66) Avitus episcopus Victorio episcopo. \ post a. 516

Factum, quod litteris indicastis, levi ad me ante affatum vestrum rumore pervenit. Cuius per sanctum archidiaconum acerbitate comperta, si credere dignamini, non minus quam vos dolorem vestrae commotionis ingemui. Siquidem satis gravis exempli est, ut nunc sacerdotalis ordinatio a populis regenda dicatur: cum idcirco tantum in consecrandis episcopis plebibus servetur electio, ut ad succiduas constitutiones velut per quoddam mandatum electis liceat legere, quod videtur. Non autem vos pro novo debetis accipere, quod tribulandis nobis valeat comminisci clericalis nequitiae fulta subsidio insolentia saecularis. Puto sane districtioni ecclesiasticae filiorum vestrorum expeti debere consensum propter illos, quorum abusione consuetudinaria parum de excommunicationibus curare decretum est. Litteras quoque, quas ad presbyterum

9 Reg. III 17, 6.

LXXIIII: 67 Epl'a bī auiti epi ad maximum epm *rubr. et marg. L* 2 aliquantulis *S*, mali. ‖ quantulis *L* 3 quia *L*, quod *S* 4 loci *S* agnoscere *S* grinescensibus *L*, Grenencensibus *S*, Grinincensibus *Sirmondus ad Sidon. ep. VII, 17 ex.* 5 aliquandiu *L* absento *L*, abfueram *S*
ti
deliae *L* 7 miror *L*, mirum *S*
o
lenianus *L* 8 putasses *S*, putans si *L* 9 parnulis *L*, baiulis *S* exhiberi *S*, exhiberet. (et. *al. m. in ras. unius litt. quae videtur* i *fuisse*) *L* adeo *S*, ab eo *L* ob insultationē meam *L*, ab insultatione mea *S* 10 excitandam *L*, exercenda *S* 11 quid prosit gulae peculiares famuli si studetis *L*, quid p. quod g. peculiaris f. sic studetis *S* cui ne mihi datas *LS*, mihi *delevi* 12 anim' *L*, manibus *S* obtabilis *L* abs/entandi (c *ut vid. eras.*) *L*
p
13 multiplices *S* 14 pro cupis] ꝓcu,pis *L*, procapis *S* pitaciorum *LS* 15 pro circulis — 17 piscibus *om. L* 15 eum *scripsi*, deum *S* quo, cum *scripsi*, quocum *S*

LXXV: 49 Epl'a bī auiti epi. ad uictorium epm *rubr. et marg. L* 19 affectum *L* peruenerat *S* 20 archidiachonum *L*, Archidiam *S* 22 *ap*opulis *reg*enda: ap *et* reg *syllabae in ras. pr. ut vid. m. L*
i
23 ut ad succiduas *L*, ut assiduitas *S* constitutionis *S* 25 accepere *L* quod *L*, quid *S* tribulandis *S*, tribulantes *L* nequicię *L*, nequitia *S* 26 insolentiae *S* districtionis *L* filii uestri *S* 27 abusioni consuetudinariae *S* 28 *fort.* curari certum est

illicita praesumentem non minus pie quam regulariter direxistis, inspexi. In quibus vere plus, quam persona meruit, patientiae reservastis. Qua propter, licet satis diabolo in tam horribili rebellione licuerit, vos tamen sine aliqua animi perturbatione dei ac vestram iniuriam castigate et ne quid in posterum similis ausus arripiat, impensa districtione perspicite.

LXXVI (67) Avitus episcopus domno Sigismundo. ante a. 516

Dum alii sanctis ac serenis praesentiae vestrae deliciis epulantur, ego sterilitatem desiderii mei sustento magis pauperis officii tenuitate quam ratione. Vnde post festivitatem cunctis quidem semper amabilem, set Cabillonensibus singularem famulae sollicitudinis litteras destinavi. Quae si quantamcumque particulam laudum vestrarum niterentur attingere, nec hoc quidem sufficienter excolerent, quod eas vel humilitati meae licet porrigere, vel dignationi vestrae sumere libet. Conicieus ergo de tantorum laetitia multipliciter quaeso, ut deo propitio laetos paschales dies felici reditu faciatis. Quia, cum in absentia vestra quaedam nobis quadragesimae perduret austeritas, omnibus catholicis principem Christianum, peculiari servulo piissimum domnum etiam post sollemnitatem vidisse sollemne est.

LXXVII (68) Avitus episcopus domno Sigismundo. ante a. 516

Celebravimus vobiscum divinitate propitia, vobiscum, inquam, non loco sed animo, pauperculi Viennenses vestri paschale festivum. Si autem interrogetis et qualiter: quia divisi, aegre; prospere, quia vicini. Quamquam quod adesse facilius potuerat, plus taedeat defuisse. Nec tamen, cum ista deflemus, discrepare nos a vestra voluntate ducatis; iam dudum ab illo, sancte credimus, affectus illic cohibet, non hinc despectus excludit. Vnam in utraque civitate vestram ecclesiam perinde diligitis, sed pio patri, in quantum expedit, donec vos ad quamlibet sequi consentiat, adhaeretis. Vnde sicut iussum est, primum deo de sollemnitate, tum, quod debetur, solvimus Caesari. Vos de laetitia vestra et incolumitate sollicitis licet Caesares sitis, quod domnis exigimus, reddite pietati.

25 Matth. 22, 21.

LXXVI: 50 Epl'a bı auiti epi. ad dōnm sigismundum *rubr. et marg.* *L* 7 deliciis *om.* *S* 9 set *L*, sed nunc *S* Cabilonensibus *S* 10 quantulamcumque *S* 11 humilitat*i*: i *in ras. pr. m.* *L* 13 quaeso ut deo *scripsi*, uos deo *LS* laetos peto paschales nobis dies *S* 14 absçentia *L* 15 post *L*, per *S*

LXXVII: 68 Epl'a auiti epi ad dōnū sigismundum *rubr.* *L* 20 quia diuisi — uicini *sic* *L*, quia uicinum *mediis omissis* *S* quamquam quod *L*, quenquam, quia *S* poterat *S* 21 taedeat *scripsi*, deceat *L*, doleat *S* 22 dicatis *S* sancte *S*, sancto *L* affectus *S*, effectu *L* 23 nestra *S* 24 sequi *S*, consequi *sed syll.* con *del. ant. m.* *L* 25 sicut *bis scriptum* *L* tum *S*, cum *L* 26 quod domnis *S*, quod oms̄ *L* 27 exigimus *L*, exigitis *S*

LXXVIII (69) Sigismundus rex domno imperatori. post m. Mart a. 515 una cum ep. VIIII (7 S.)

Si devotionem nostram, qua vobis animo militamus, etiam corporaliter praesentari obex temporum regionumque non patitur, quid tamen haberemus in votis, exerere temptamus officiis. Credimus enim totiens coram sacris gloriae vestrae obtutibus intromitti, quotiens sollicitudinis debitum studio paginae famulantis offerimus. Nam licet mundum latere nequeat vestra prosperitas et orbem suum radiis perspicuae claritatis illustret, dulce tamen est, si hi, quos militiae fascibus et peculiaris gratiae pietate sustollitis, quos in extimis terrarum partibus aulae pollentis contubernio et veneranda Romani nominis participatione ditatis, specialiter gaudia vestrae perennitatis agnoscant, quae generaliter cunctis fama concelebrat. Ornat quippe imperii vestri amplitudinem longinquitas subiectorum et diffusionem reipublicae vestrae adserit, quod remotius possidemur. Vnde suscipite propitii cum obsequio portitorem. Et quamquam universis expetentibus ad honoris apicem sufficiat, si vos merentur adspicere, et nos tamen insinuent, quos praesumimus commendare. Quorum etiam carorum familiariumque personas hoc intercurrendi commercio nobis quoque profore indicantes, desiderii prosiliente compendio in his, quos destinamus, occurrimus illud super omnia deprecantes, ut, quia dignatio celsitudinis vestrae oblivisci non potest beneficia sua, pro gratiarum actione, qua fungimur, quamprimum serenissimi oris responsa mereamur.

LXXVIIII (70) Avitus episcopus domno Sigismundo.

Praesentia domni patris gloriae vestrae biduana occupatione detentus aliquatenus portitorem tardius ordinavi, per quem annuum de sancti Vincentii sollemnitate servitium consuetudinariae sollicitudinis cura dependeret: ut inter actiones, quibus vester pro salute nostra labor invigilat, debitor semper animus cultum merae devotionis offerat. Sufficit ergo ad consolationem desiderii mei, si omnium nostrum sanitas in vestra post deum prosperitate consistit. Ceterum non absque scrupulo potest accipi, quod de Sapaudia itineribus exquisitis videmur ad provinciam praeteriri.

LXXX (71) Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo.

Tantum servulos vestros domni nostri recens et adhuc, quantum sentio, nondum plene detersa inaequalitas adtentos reddidit et anxios, ut pro contemplatione pietatis illius, quam festis specialius optare consuevimus, sufficere nobis commoditatem vestram pro omni sollemnium iucunditate credamus. Vnde servans post †colum natalis domi-

---

LXXVIII: 69 epā (*marg.* epl'a) sigismundi regis ad dōnū imperatorem *rubr. et marg. L*, Epistola ab Auito Viennensi episcopo dictata sub nomine Sigismundi ad imperatorem *S* 1 Sigismundus — imperatori *L*, *om. S* 3 quid tam̄ haberemus *L*, quod tamen habemus *S* exserere *L* 8 quos *S*, quod *L* extimis *L*, extremis *S* 9 perhennitatis *L* 11 asserit *L* possidem⁹ *L* 13 aspicere *L* 14 praesumpsimus *S* familiariumque *S*, famul,ariumque (i supra) *L* 15 prosilente (i supra) *L* 18 fingimur *L*

LXXVIIII: 72 Item epl'a ad eundem *rubr. et marg. L* 20 aliquatinus *L* 22 dependerem *S* ut *scripsi*, et *LS* 23 debitor *scripsi*, debetur *L*, debitus *S* merę *L*, meritae *S* offerat *L*, offerret *S* 26 uidemur *S*, uidemus *L*

LXXX: 73 Epl'a ad uirum illustrem sigismundum *rubr. et marg. L* 27 illustri *S* Ansemundo *S*, sigismundo *L* 28 seruulus uester *S* recens et *L*, recenset *S* adhuc *L*, *om. S* 29 inequalitas *L*, inaequalitate *S* reddit *S* 31 iocunditate *L* colum *L*, cultum *S*

nici solitae sollicitudinis servitutem tota nosse voti ambitione desidero, si decus commune, quod Viennensis ecclesiola praesenti vice non meruit. vel Lugdunensium populorum gaudia duplicavit. Nam si vos Christo favente aut ad ecclesiam potuisse procordare aut devotionem consuetudinariam rescripseritis implesse, participes redditi laetitiae vicinorum epulaturos nos profitemur auditu, si illos, quibus praesentia vestra donata est, refectos cognoverimus intuitu.

LXXXI (72) Avitus episcopus viro illustrissimo Ansemundo. post ep. LX (71 S.)

Cum peculiarium vernularum absentando suspenditis vota, facitis nos non ad plenum consequi vel nuntiare votiva. Festis ergo natalis domini, in quantum sine vobis potuit, sollemniter celebratis prosperitatem piissimi domni nostri, quam iusto desiderio optaveramus videre, tam dignabili alloquio praestolamur agnoscere. Illam plebem refecistis gaudio. istam ditate rescripto. Quam per me vester illustret affectus, donec vobis eius servitium meus praesentet occursus.

LXXXII (73) Avitus episcopus viro illustrissimo Valeriano.

Consuetudinem sollicitudinis suae pietas vestra custodit nos dignatione pariter ac litteris visitando. Addidistis sollemnitati, quam gaudenter deo praestante suscepimus et quod expectabatis, in votiva cultuum consummatione supplestis. Mihi autem de laetitia vestra, in quantum eam cognovero, gratulanti non minus dulce est post longum tempus absentiae prospere vos redisse, quam festa paschalia cum exultatione transigere.

LXXXIII (74) Avitus episcopus viro illustrissimo Ceretio. una cum LX (ep. 67 S.)

Ad domnum communem litterarum servitio destinato etiam dilectae mihi sublimitati vestrae officia semper debenda persolvo: suadens, immo, quia tantum obduruistis, supplicans, ut stomachos multis Sauconnae deliciis nauseantes tandem parcioribus Iaeriae vestrae ieiuniis atteratis. Quodsi adeo nescitis desiderio vicissitudinem repensare, ut nondum vobis videatur absentia vestra sufficere, iniuria coactus hoc opto meque baiulo huius imprecationis ulciscor: ut mutentur praesentiae vices, quod Vienna abundat, Cabillonus obtineat. Hic non habemus, quod debeat expeti: illuc mittamus, quod libeat declinari. Et quia, quod dico, in via est, iam, si adhuc in loco retardatis, excipite, si iam redire disponitis, praeterite.

1 nosse uos uoti *S* ambitionē *L* 3 ꝓcordare *L*, procedere *S* 6 intuitu *S*, *om. L*

LXXXI: 74 Epl'a auiti epi. ad ansemundum (a *ex* e *statim corr.*) *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 7 uiro illustrissimo *ex ep. superioris titulo reposui*, uiro illustri *S*, *om. L* 8 uer,nularum *L* 12 uester *S*, urt *litt.* t *inferior pars rasura temptata L* affectus] a *ex* e *pr. corr. L*

LXXXII: 75 Epl'a ad uirum illustrem ualerianum *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 14 illustri *S* 16 sollennitati *S*, sollemnitatem *L* 17 expectabitis (a *supra* i) *L*, spectabatur *S* cultuum *scripsi*, cultum *L*, cultus *S*

LXXXIII: 76 Epl'a ad uirum illustrem cerecium *rubr.* (*marg. absciso*) *L* 21 illustri *S* cerecio *L*, Caertio *S* 22 dilectę *L*, deuinctae *S* 24 et supplicans *S* sauconnę *L*, Saxoniae *S* nausiantes *S* 25 iaerię (ae *in ras.*) *L* (*an* Hieriae?), iatriae *S* atteratis *S*, afferatis *L*, *fort.* adseratis desiderii *S* 26 uestra *S*, nr̄a *L* 27 baiulo *scripsi*, baculo *LS* mutentur *S*, metentur *L* quod *L*, et quod *S* 28 Cabilonus *L*, Cabilonis *S* hic *L*, ut si hic *S* quod debeat *S*, quid debeat *L* illuc *scripsi*, illic *LS* 29 in uia est, si *S*, inuia ēē iam, si *L*

LXXXIIII (75) Avitus episcopus viro illustri Helladio.

Cum ad officium vestrae magnitudini deferendum perpetua semper causa suppetat caritatis et specialem devotionis observantiam iure debeam obnixae impensius pietati: nunc tamen desideratam mihi necessitatem ratio festivitatis indixit, ut affectui vestro litterarum praesentarer officio, qui cuperem et occursu. Idcirco reverentia suspectans debita quam et ex voto festam celebraveritis, inquiro redemptoris nostri inexhaustam deprecans largitatem, ut centenaria sua protectione vos provehat et ad ornatum nostrum, sicut hactenus fecit, bonis omnibus remuneratos attollat.

LXXXV (76) Avitus episcopus viro illustrissimo Rucloni. a. 507/510

Post festivitatem, in qua de praesentia vel incolumitate domni nostri vota nostra merito claruerunt, paginis ad ipsum officii destinatis iure vobis, peculiaribus pectoris mei, etiam praesentium litterarum famulatio offertur. Per quam nos inter tantos, ut fieri potuit, rerum rumores pascha prospere transegisse significo. sic mihi eius plenitudine divini muneris beneficiis proventura, si vestri quoque adloquii dignationem cum simili prosperitatis agnitione meruero.

LXXXVI (77) Leonianus archidiaconus v. s. Sapaudo.

Licet pompam convivii principalis marinis deliciis terrestribusque fulgentem luculento sermone descripseris, in cuncta declarari amorem consuetum est. Securus enim taliter recitas, postquam datam tibi materiam non versibus, sed dentibus expedisti, cum in uno prandio, quod vix duo burdonum terga detulerant, unus venter inclusit, cum inpexum neglegens crinem alvum nimietate concretam pectinibus pexuisti. Quod licet ad insultandum mihi exaggerasse te pateat, ego tamen constanter affirmo nullum similem nostri, sive esuriat ille seu comedat, beatum merito nuncupari. Nam ut de primo, quod exposuisti, ferculo colloquamur, parvum tibi poenae genus putabas afflictum, quod appetitum interioribus inhiantem devorabili tegmine pavus isicio conclusus excludit et repedans accensis faucibus gula aliquantula temporis mora sub docti incisoris pependit arbitrio. Sicque factum est, ut bibendo cibos, pocula ruminando, primam prandii partem esuriens querelis, medietatem comedens rapinis, ultimam satur

---

LXXXIIII: 77 Epl'a ad uirum illustrem hilladium *rubr.* (*marg. abscisso*) *L* 1 hilladio *L* 4 uestro *L*, uestro uel *S* 5 suspeṇtans (*sic ut in et corr.*) *L*, supplicans *S* 6 et ex *L*, ex (*om.* et *S* festa *S* 7 ut centenaria *L*, ut usque ad aetatem centenariam *S* prou^h^eat *L*

LXXXV: 78 Epl'a ad uirum illustrissimum ruclonem *rubr. et marg. L* 9 illustri *L* rucloni (o *ex* u *corr. pr.*) *L*, Riconi *S* 10 nostra merito *L*, uestra et merita *S* 11 officiis *S* 12 famulatus *S* per quem *S* 13 rerum mores *L* sic mihi iudicans eius plenitudinem d. m. b. prouenturam *S* 14 alloquii *L*, colloquii *S*

LXXXVI: 79 Epl'a ad usapaudum (ussapaudum *marg.*) dictata ab auito episcopo *rubr. et marg. L*, Epistola ab Auito Viennensi episcopo dictata, sub nomine Leoniani archidiaconi, ad uirum spectabilem Sapaudum *S* 16 Leonianus archidiaconus ussapaudo a *ex* u *corr. pr.* *L*, *om.* *S* 18 in cuneta *L*, incunctanter tamen *S* declarare tuum amorem *S* 19 expetisti *L* 20 duo] duorum *S* 21 inpexum *scripsi*, in pexu *L*, in pransu *S* crimen *LS*, *correxi* alnum *S*, aliud *L* nimietatē *L* 22 licet: c *ex* l *statim corr. pr.* *L* 23 seu esuriat *S* 25 ysicio *L* 26 exclusit *S* repedans *L*, trepidans *S* sub docti *S*, subducti *L* 27 cibos *S*, ocib; *L* pecularum inando *L* 28 primum *L* medi^e^tatem (e *pr. ss.*) *L*, mediam *S* satus *L*

lacrimis * * * occupatione nec tibi dixerim profuisse, quod defui: vel nobis, quantulumcumque tibi superfuit, omnibus satisfecit. Nam cum tu in tanta convivii beatitudine deliciatus maxime, tardissime satiatus vix te possis probare felicem: quid de me misero censeas, interrogare praesumo, qui ad regalis mensae abundantiam non permittor et in ecclesiasticae frugalitate non saturor: qui sub honoris nomine custodiae mancipatus, quasi ad primam vocatus et a meliore praeventus, ne possim fugere, iacere compellor: impleor oleribus et inflor napis, abundo leguminibus, sed quae tellus, non pontus emisit. Inter haec qualia fuerint bonae memoriae quondam ostrea, nec recordor. Si modicum quid vasculo uno minimo semipleno vini pallentis apponitur, et hic modus vel regula custoditur. Iam de cibis taceo: in accipiendis recentibus maior est poena; musta deposcens aut medicina patior aut aliquid rapuisse confingor. Summa inopportunitate perago, ut tres recentes aliis plus praesumam. Ipsae etiam paterae, quas confictis casibus frango, cotidiana reparatione decrescunt. Quapropter laboriosis tantum insultare desiste: quia, cum utrique nostrum cotidianum fatum sit, quod quisque sortitus est, tum familiaris miseriae oblivisci potero, si epulo suo domnus noster sic adesse me iubeat, ut adesse contingat.

LXXXVII (78) Avitus episcopus Apollinari episcopo. vere a. 509

Confido plane nec dubito divino munere communem laetitiam communi praesentiae nuntiatam. Nam quod et ad vos iam suspicor pervenisse, etiam illi, qui vastare limitem dicebantur, reversi sunt. Vnde causa sollicitudinis has direxi, ut, quae ad vos postea de cuiuscumque securitatis augmento pervenerint, indicetis: aut si iam ad civitatem liber recursus a consuetudine vos, immo potius ab amore obsidionis extraxit. Propterea magdaliola illa, quae promisistis, spero, ut cum observationis brevieulo dirigi iubeatis.

Hactenus familiariter; hinc quod restat, quia iam libet, paulo hilarius indicabo. Signatorium igitur, quod pietas vestra non tam promittere quam offerre dignata est, in hunc modum fieri volo: anulo ferreo et admodum tenui, velut concurrentibus in se delphinulis concludendo, sigilli duplicis forma gemino cardine volubilis inseratur, quae, ut libuerit, vicissim seu latitabunda seu publica obtutibus intuentum alterna vernantis lapilli vel electri pallentis fronte mutetur. Nec quidem talis electri, quale nuper, ut egomet hausi, in sancto ac sincerissimo impollutae manus nitore sordebat, cui corruptam potius quam confectam auri nondum fornace decocti crederes inesse mixturam: vel illam certe, quam nuperrime rex Getarum secuturae praesagam ruinae monetis

1 lacrimis. occupatione nectibus. *sic plene scriptum*) dixerint *L*, lacrymis exegeris. Nec tibi dixerim *S*, *ante* occupatione *lacunam statui* (*fort.* exegeris; qua in occ.) uel id nobis *S*, id *om.* *L* quantulumcumque *scripsi*, quantumque *L*, quantum *S* 2 in tantum *L* 3 maxima *L* 4 qui a regalis m. abundantia *S* 5 ęcclesiasticę *L*, ecclesiastica *S* frugualitate *L* 6 quasi *S*, quia si *L* praeuentus *scripsi*, p̄betur *L*, prohibitus *S* possim fugere *S*, posse infugere *L* 11 inusta depo[s]cens *L* medicina *L*, inediam *S* in oportunitate *L*, importunitate *S* 12 quas ficassibus frango *L* 13 laboriosus *L correxi*, laborioso in his *S* 14 factum *L* 16 ut adesse *L*, ut te deesse *S* contingnat *L*

LXXXVII: 80 Epl'a beati auiti ep̄i ad apollinarem ep̄m *rubr.* *L* 20 causa *S*, causas *L* 21 de cuiuscumque *S*, de quibuscumque *L* 23 praeterea *S* magdali olla *L* spero *L*, posco *S* 25 ilarius *L* 26 signatorium igitur *S*, signaturi iugiter *L* 27 in hunc mo||dum tenui uelut *quae media sunt*, fieri — admodum *omissa primo sed pr. m. in marg. adscripta* *L* 28 delfinulis *L* gemino cardine luselis inseratur *L*, uolubilis *scripsi*, geminis cardinulis inseratur *S* 29 intuendum *L* uernantes *L* 30 nel *S*, ut (*sic*) *L* pallentis *S*, falentis *L* 32 crederis *L correxi*, crediderim *S* 33 monitis *L*

publicis adulterium firmantem mandaverat. Sed sit eiusmodi color, quem aequaliter ac modeste ruborem ab auro, ab argento candorem, pretiositatem ab utroque, a ceteris rapientem fulgorem artificiosa, siquidem medioxima, viroris commendet amoenitas. Si quaeras, quid insculpendum sigillo: signum monogrammatis mei per gyrum scripti nominis legatur indicio. Medium porro anuli ab ea parte, qua volae clausae vicinabitur, delphinorum, quorum superius capita descripsimus, caudae tenebunt. Quibus lapisculus ob hoc ipsum quaesitus, oblongus scilicet et acutis capitibus formatus indetur. Ecce habes quoddam tantummodo speculum dogmatis exequendi. Nec tamen amplitudinem elegantiae tuae sic ad memoratum exemplar coarto, quasi liberum non sit addere, quod videtur. Licebit porro supercurrenti ingenio vestro terminos praescriptae demandationis excedere.

In fine autem epistulae luteo operi, sine quo tamen non transigetur, facculentus sermo deposcit, ut artificem figulum brevi tenendum e vestigio dirigatis, qui nobis qualibus strui mensuris cribrati cenaculum furni vel intra quod spatium fossilis glaebae scrobis, sordibus saeptae animalium pedibus, coctilis caeni glutinum lentari possit, instituat.

LXXXVIII (79)

Avitus episcopus Apollinari episcopo.

Innexus pariter adgravatusque dignatione sollicitudinis, magnitudine muneris, consuetudine pietatis, qua digna vel gratiarum actione, non dicam obsequii sedulitate respondeam? nisi forte multipliciter * atque invalidus eadem in hoc sustenter gratia vestra, qua oneror. Concedat vos ornatui ecclesiae, consolationi ac refectioni nostrae omnipotens deus: ut, quia revera non solum vobis vivitis, per aliorum solacia vestra merita cumuletis. Fecerunt quidem peccata mea non qualemcumque necessitatem, qua in die susceptae vestrae festivitatulae laetitiae nostrae, corporalis vestrae pietatis praesentia fraudaremur. Sed reddidistis ac repraesentastis nobis vicissitudinem vestri adspectus in lumine, oris in sermone, actus in opere. Credo in dei nostri misericordia, quod non meo tantum tempore, sed etiam secuturo donum vestrae oblationis ecclesiola nostra venerabitur. Quod sicut ego, dum vivo, in testimonium inexhaustae largitatis servare desidero, ita mihi deus praestet, ut etiam ei, quem post me, cum deus iusserit, electio vestra decreverit, peculiariter auctoritas vestra commendet.

LXXXVIIII (80)

Avitus episcopus Quintiano episcopo.

1 adulterium — 16 instituat *om. L* (*ubi subicitur epistulae LXXXXI* (*81 S.*) *posterior pars*) 14 crebrati *S*, *correxi*

LXXXVIII: 70 Epl'a bī auiti epi ad apollinarem epm *rubr. L* 18 adgrauatusque *L*, ac grauatus uestrae *S* 19 obsequii *om. et supra add. L* 20 atque *om. S*, *fort.* satque sustenter: st *ex* ct *corr. L* 21 qua honeror *L*, quae nos onerat *S* ac *L*, et *S* 23 qua *L*, qua nos *S* 24 festiuitatulae *scripsi*, festiuitatę *L*, festitatulae *S* leticię *L*, *vox om. S* corporalis *L*, corporali *S* 25 aspectus *L* 26 lumine///. (*3 litt. eras. pr. m.*) *L* actus *L*, tactus *S* credo *L*, spero *S* 29 desidio *L*

LXXXVIIII—LXXXX: 1 Incipiunt epl'e auiti uiennēsis archiepī ‖ epl'a ad amandum *rubr. L* epl'a bī auiti ad quintianū epm *marg. L* Auitus (Viennensis *add. S*) episcopus Quintiano episcopo *LS* *ipsam epistulam ad Quintianum datam deesse una cum nostrae epistolae inscriptione Sirmondus vidit, cui accedit Binding. p. 131 not. 458, p. 227 not. 787. neque veram inscriptionem crediderim, quam rubrica libri L*

LXXXX (80) [Avitus episcopus Amando]. a. 517

Diu est, quod rem valde necessariam et non sine divina inspiratione a patribus institutam aut oblivione aut occupatione differimus. Sed rumpenda sunt interdum vincula necessitatum, ut aliquando impleri possint debita praeceptorum. Conventus ergo, quos bis per annum a sacerdotibus fieri cura seniorum decreverat, si bene perpenditis, adsiduitate vel singulos post biennia faceremus. Nam et venerabilis papae urbis nobis ob hanc neglegentiam succensentis mordacia mihi nonnumquam scripta perlata sunt. Vnde supplicat per me, si dignamini, ecclesia Viennensis, poscit intermissae consuetudinis rediviva salubritas, quod hactenus infrequentatum torpuit, excitari. Iustum est, quantum reor, ut constitutis prioribus sub communis praesentiae opportunitate tractatis nostris simul nobisque, prout ordo collocutionis invenerit, vel insinuemus vetera vel, si necesse est, etiam nostra iungamus. Idcirco cuncti simul poscimus fratres, ut deo favente octavo iduum Septembrium die in parochia Epaonensi adesse dignemini, ubi medius atque omnium fatigatione perpensa conventui satis opportunus locus electus est, sicut et tempus, in quantum fieri potest ab instantia ruralis operis vacuum liberiorem cunctis permittit excursum. Quamquam ecclesiae potior causa intermitti quaslibet terrarum posceret actiones. Supplicamus ergo et quaesumus, testamur obtestamurque, ne quem a dispositione tam sancta obex ullius excusationis abducat; ne quem a tali caritatis vinculo nexus temporaneae necessitatis impediat. Sed si forte, quod deus avertat, tanta acerbitas corporeae infirmitatis ingruerit, ut spiritale desiderium carnali vincatur incommodo, duos presbyteros magnae ac probabilis vitae mandati instructione firmatos fratribus pro se praesentare procuret. Et tales dignetur eligere, quos episcoporum concilio non minus scientia quam reverentia iure faciat interesse; cum quibus delectet summos pontifices conferre sermonem; quos ad definitiones pro episcopo suo continendas subscribendasque cum fuerit sollertia eligi, sit auctoritas legi. Set istud non extorqueat nisi summa necessitas. Ceterum dilectionis fraternae ac pastoralis diligentiae magnitudo nisi laboris magnitudine non probatur. Conicit enim sanctitas vestra, post hoc longum abusionis nostrae silentium qualiter aut definiri, quae praestante deo tractanda sunt, aut, quae definita fuerint, universis ecclesiarum provinciae nostrae ministris debeant intimari.

---

praefert; nam inter eos, qui Actis Epaonensibus nomen subscripserunt, Amandus non est. quare translatum errore hoc nomen ex Paulini operibus suspicor 3 differimus *L*, deserimus *S* 4 possint debita praeceptorum *L*, possint a praeceptore. (debita *om.*) *S*, possint a praeceptore conuentus. Ergo *Sirmondus Concil. Gall. I p. 603* 5 seniorum cura *S* 6 assiduitate uel singulos *L*, utinam uel singula *S* faceremus *S*, facerem *L* uenerabl' *L* 7 ob hanc *L*, hanc (ob *om.*) *S* 10 oportunitate *L* 11 collucutionis *L* 12 cunctos *S* 13 die *om.* *S* inpa,rochia epat'. u medius atque oportunus locus electus est *L* (nestri *pro* ubi *falso scribit Lagrevol.*), in parochia Eponensi (Epaonensi *Sirmondus l. l.*) adesse dignemini. qui locus, omnium fatigatione perpensa, conuentui satis opportunus electus est *S* 15 fieri *om.* *S* 18 quaesumus] q̄s. *L* que *om.* *S* a dispositione] adisposicionem *L*[1] 19 excusationis *om.* *L* 20 tanta cuicumque acerbitas *S* 21 presbiteros *L* 23 et] sed *S* 24 delectæt *L*[1] 25 continendas] sanciendas *S* sollertia elegisset auctoritas legis. et *L*, sollertia eligi, sit auctoritas legi. Sed *S* 27 postoralis *L* 29 definiri debeant quae deo praestante *S* 30 uniuersis *scripsi*, uniuersa *L*, uniuersi *S* ministri *S* intimari *L*, imitari *S*

LXXXXI (81) Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 507

Scio quidem curis atque occupationibus, quibus sub ope caelesti pro salute patriae fideliter excubatis, importune suggeri servitium litterarum. Sed cum praecelsa pietatis vestrae dignatio adeo peculiaris famuli non sit oblita, ut in ipso susceptae expeditionis procinctu sensibus meis desiderium sui suavi duplicaret alloquio, quis non intellegat, quod patienter ineptiam tolerabitis, quam clementia provocatis? Vnde qualiter sani confortante deo sitis, sollicitus esse praesumo, aut quomodo coeptis spes voti communis arrideat. Illud autem non solum rogo, sed per illam, quam a deo accepistis et mihi praestatis gratiam precor, ut, quamquam merito de indictae fidei firmitate securi nobis magis impenso cautelae vestrae munere simus, trepidationi nostrae et ignaviae consulatis neque plus cogitetis, quod universitas pro vobis devota supplicat, quam quod suspensa formidat. Sed licet pavidi ex conscientia peccatores, incunctabili tamen fide praesumimus, quod, etiamsi vobis protegente Christo hic metus noster risum submoverit, vel divinas aures ad donandam nobis felicitatis vestrae laetitiam permovebit.

LXXXXII (82) Avitus episcopus domno Sigismundo. a. 507

Videtur quidem de divina promissione diffidere, quicumque minus de vestra prosperitate securus est. Sed si animum meum solita dignatione perpenditis, facile intellegitis veniam ignaviae meae pro nimia trepidatione deberi. Quippe cum, quicumque veraciter catholicorum nomen usurpant, pervigili prece deo supplicare nunc debeant, ut vobis vota nostra illibata atque integra relaturis et fideliter vicina coniungat et feliciter adversa subiciat sicque in rerum necessitate multiplici ambifariam vobis Christo propugnante contingat et pax, quae cupitur et victoria, quae debetur. Quapropter si memoriae meae gratiam de animo vestro nec tantae anxietatis tempus imminuit, famulus specialis salutationem quidem deferre non ausus, sed salutem vestram a domino praestolaturus satis suspenso attentoque animo servitium praesentis paginae destinavi primum de vestra, tum de exercitus sanitate sollicitus. Vnde licet in dei nomine per quoscumque transeuntes prospera cognoscamus, potestis tamen piissimi domni conicere, quantum mihi dulcius erit, si, sicut me quibuscumque referentibus pascit illa sancti affectus recognitio, sic me rescriptio laetificet, in qua ad quandam praesentiae vicem verba vestra pro conspectibus adipisci et subscriptionem pro manu merear osculari.

LXXXXI: 71 Epl'a auiti ep̄i ad domnū sigismundum *rubr. L* 2 pro salute patriae *S*, patriae *om. L* 5 suaui *L*, sancto *S* 6 quod *L*, quam *S* unde — 11 permouebit *hoc loco desunt in L, et addita sunt ep. LXXXVII (78 S. = 80 L.) cuius altera pars in L intercepta est* 8 et mihi (e *ras. ex* a?) *L*, mihique *S* 9 securis *S* 10 cauthelę *L* simus *om. S* 13 noster risum *S*, noste,ris (r *sup.*) *sic pr. ut vid. corr. L* submoueris *L*, monerit *S* 14 uel *S*, ut (*sic*) *L*

LXXXXII: 81 Epl'a ad domnum sigismundum *rubr. L* 17 solida *S* facilem *S* 20 illabata *L* 21 feliciter *S*, fideliter *etiam hic L* 22 continguat *L* pax *L*, pars *S* 23 nec tantę *L*, nutantem *S* 26 tum *scripsi*, tunc *L*, post *S* de exercitus *S*, de *om. L* 27 nomine *S*, nom̄ *L* 28 si sicut *scripsi*, sicut *LS* refentibus *L* 29 recognitione lętificet (*verba* sic me rescriptio *om.*) *L* in quo *L* 30 subscriptione *L*

LXXXXIII (83) Sigismundus rex domno imperatori. a. 516/518

Notum est omnibus celsitudinem vestram non impedimenta temporum, sed subiectorum vota metiri. Sub cuius fiduciae securitate atque laetitia gloriosissimo principi nostro qui corpore absumus, animo praesentamur. Et quamquam istud famula vestra, prosapia mea, ex devotione persolverit, me tamen gratiae debitorem non magis parentalia debita quam beneficia mihi impensa fecerunt. Vester quidem est populus meus, et plus me servire vobis quam illi praeesse delectat. Traxit illud a proavis generis mei apud vos decessoresque vestros semper animo Romana devotio, ut illa nobis magis claritas putaretur, quam vestra per militiae titulos porrigeret celsitudo, cunctisque auctoribus meis semper magis habitum est, quod a principibus sumerent, quam quod a patribus attulissent. Cumque gentem nostram videamur regere, non aliud nos quam milites vestros credimus. Implet nos gaudiorum munere vestra prosperitas: quidquid illic pro salute omnium curatis, et nostrum est. Per nos administratis remotarum spatia regionum, patria nostra vester orbis est, tangit Galliam, Scythiam lumen Orientis et radius, qui illis partibus oriri creditur, hic refulget. Iubar quidem conspectus vestri contemplatione non capimus, sed lucem serenitatis, quam ubique diffunditis, desiderio possidemus. Dominationem vobis divinitus praestitam obex nulla concludit nec ullis provinciarum terminis felicium sceptrorum diffusio limitatur. Salvo divinitatis honore sit dictum: non minuit maiestatem vestram, quod adcurrere non omnes valent; satis ad reverentiam vobis debitam sufficit, quod omnes e propriis sedibus vos adorant. Virtute orbi eoo, felicitate regnatis occiduo: licet vos ubique diligi, etiamsi non datur omnibus intueri. Sed cum iure istud de universitate dictatur, conicite nunc, quantum debeant, quos honoribus fastigiatis, quos socios triumphorum omnium successuumque vestrorum dignitatum titulis applicatis: ut sic virtutis vestrae decora nostra sint et ad honoratorum ornamenta pertineat, quidquid gesserit fons honorum. Affecto igitur, principum inclite, litterarum obsequia, vota gratiarum: praestolor oraculum sermonis augusti; ambio, si quid sit, quod iubere dignemini. Quia etiam si indigere famulatu nostro dignitas vestra non creditur, quisquis tamen felici meruerit servire, sibi militat. Me exposcat, supplico, Orientalium quoque gentium distantia, crudelitate exposcat principari sibi praesulem nostrum Parthicus ductor: propter quae si pacis commodo in Romani imperii gaudeat iura transire, Indus ipse post experimenta mansuetus oris striduli voce compressa leges, quibus servire iubeatur, gratia cognoscat interprete. Si quis feruor est, quo axis meridianus exaestuat, refrigerio temperate et edomate per reverentiam, quidquid ante vos indomitum fuerat per naturam. Incumbentia sibi sceptra religionis invictae quisquis non optat, excipiat. Prorogetur per vos non minus

LXXXXIII: 82 Epl'a sigismundi regis ad dōnū imperatorem *rubr. L*, Ab Auito episcopo dictata sub nomine domni Sigismundi regis, ad imperatorem *S* 1 sigismundus — imperatori *L*, *om. S* 7 et *scripsi*, sed *LS* me plus *S* illud *L*, istud *S* 8 romana *LS*, germana *putaverim* 10 habitum *L*, ambitum *S* 12 credimus ordinari *S*, ordinari *om. L* implet *L*, impartit *S* quicquid *L* 14 galliam scithiam. lun̄ (lun̄ *ex* lum̄ *corr. pr.*, *sine dubio ut* lim̄ *existeret*) *L*, Galliam suam lumen *S* 17 uobis *S*, ub' *L* 18 saluo *S*, alio *L* 21 Eoo *S*, eo *L* ubique *L*, ubicumque *S* 22 dictatur *L*, dicatur *S* 23 fastigatis *S* 25 quicquid *L* offecta *L correxi*, offero *S* 26 praestolor — 27 iubere *om. L* 27 indigere *L*, indigere se *S* 28 dignitas *L*, perennitas *S* creditur *L*, credat *S* 29 me exposcat supplicio *L*, supplico *scripsi*, offerat ergo supplex *S* crudelitate *L*, cruditatem *S* 30 principali sibi *L*, principari (*om.* sibi) *S* Parthicus ductor] parti. quos doctor *L* propter quę si pacis commodo *L*, propter pacis commodum *S* 31 in romani imperii gaudeat uir transire *L*, in Romanum imperium gaudeat transire *S*, iura *restitui* mansuetus horis striduli uoce *L*, mansueti oris stridula uoce *S* 32 gratia] grā *L*, Graeco *S* 33 exestuat *L*, exaestuet *S* 34 quicquid *L* 35 prorogetur *S*, pręrogetur *L*

potestate religio, quae famulantibus populis ad caelestia pariter terrenaque veneranda et veritatem adstruat et porrigat libertatem: qua mediante vobis cultui aeternae salutis innisis non humano tantum ordine, verum etiam divino amore longum servire nos deceat.

LXXXXIIII
(84)

[Sigismundus rex domno imperatori]. ante a. 518

Quam piae maiestatis iudicio serenitas vestra vel parvi pendat impedimenta temporum vel censeat corda famulorum, nullo indicio meliore cognoscitur, quam quod in sacris apicibus longinquius porrigendis implet desiderantum vota et supplicum non expectat officia. Appetunt occursum vestri omnium mentes: nec tam gloriosum est, quod pauci possunt, quam quod cuncti videre vos cupiunt. Quod autem nunc augustae compellationis affatus debitae vobis paginae praevenit obsequium, nihil indevotioni pius arbiter, nihil imputet tarditati. Nisi aditum conatibus nostris obex interiecta suspenderet, iam nunc profecto verbum mundo venerabile responsa potius quam oracula destinasset. Nec tamen remorando mihi tantum nocuit, quantum invidit aemulus livor. Non me quidem legistis officii mei compotem, sed reddidistis pii oris compellatione felicem. Nec interest, excipiat nos sermo augustus, an expectet: a celsissima dignatione tantum est nostra non despici, quantum vestra concedi. Igitur post obitum devotissimi fidelissimique vobis patris mei, proceris vestri, cui ad felicissimos integra prosperitate successus id quoque contigit divino favore votivum, ut laetam florentemque rempublicam vobis orbem regentibus sciret vosque dominos nationum placido receptus fine derelinqueret: ad haec intimanda vobisque commendanda quin etiam meae militiae rudimenta, quae genitore quidem meo superstite nutristis, sed magis magisque post eum cumulo sacrae dignationis augebitis, sicut debebam vel optare par fuerat, unum de consiliariis meis, qui, quantum ad ignorantiam Gallicanam, ceteros praeire litteris aestimatur, venerandi comitatus vestri auribus offerebam, specialius securitate concepta, quod rector Italiae de pace vestra publice plauderet et rumore disperso redditam sibi Orientis gratiam coloraret. Interclusum est ergo atque prohibitum relationibus destinatis iter arreptum. Certe ipse viderit, quid hinc apud augustam laetitiam spectet series veritatis. Parvum tamen amicitiae videtur indicium eum, quem te colere adseras, nolle a ceteris honorari: cum omnes, qui vos digno cultu suspicimus, id ipsum a cunctis fieri velle debeamus. Parum enim propriae devotionis ostendit, si quis occurrendi libertate damnata alios quoque facere studeat indevotos: cum tamen sanctitas caelestis ingenii nequeat censere culpabilem, quem vel sola voluntas reddiderit innocentem. Vnde evidenter ipsum videtis allegare, quid cuperem, qui tam sollicite conatus est impedire, ne possem. Itaque quoniam divino vestroque munere et sacri apices et opportuni proveniunt, quamquam discrepat, orant augmentum regni

---

13 *De dubiis nominibus p. 584, 31 K.:* Avitus episcopus: responsa potius quam oracula destinavit.

---

1 pariter terrenaque *L*, pariterque (*om.* terrena) *S* 2 astruat *L* qua *scripsi*, quo *L*, quaque *S* cultui *L*, culmine *S*

LXXXXIIII *descripsi ex S, non enim extat in cod. Lugdunensi, sed extitisse in antiquiore collectione epistularum Lugduni ut suspicor olim servata probant loci ab auctore de dubiis nominibus excepti* Epistola ab Auito episcopo dictata sub nomine domni regis C. S. ad imperatorem Anastasium *S* (*de siglis C. S. vid. supra ad ep. XXXXIII*) 5 Sigismundus — imperatori *om. S*, *repetivi ex titulo ep. superioris* 28 ipse *scripsi*, ipsa *S* 30 asseras *S* 36 quamquam *scripsi*, quam *S*, *corruptum locum asterisco in margine addito significavit Sirmondus*

vestri, quibus nova profertis: optant custodiam, quibus consueta servatis. Sic pii moderamine gubernaculi remedia quidem altera conquisivit, etsi repulsam neutra pars pertulit. Inter hos tamen peculiarius illud ego debeo, quod huius petitionis effectum respectui meo praestitum duplicantes quantum peculiari servo impenderitis gratiae, gratis praestando monstrastis: solumque ob hoc commodum in thesauris vestris mercede reposita quod pauperibus donabatis, non pretio voluistis constare, sed praemio. Et hoc ipsum qua elegantia digne memoretur: reddere, quod a famulis oblatum fuerat, quam spernere maluistis et quo laetius fieret donum, contristare noluistis obsequium. Et licet, quidquid ad manus vestras pervenit, vergatur in pauperes atque idcirco ille vos forsitan dehortetur accipere, qui invidet erogare: subministrate tamen retributioni divinae, unde et dispensetis, cum egent inopes, et concedatis, cum supplicant debitores. Currite quapropter piissimi via genuina vestri operis unitate. Numquam, si creditis, sufficientia deerit animo tali. Ipso possibilitatem largiente unde praestetur, habetis, a quo voluntati infusum est, ne aliquid negare possitis.

LXXXXV (85) c. a. 5

Avitus episcopus viro illustrissimo Heraclio.

Nisi dolendum amici casum animo concussus gemerem, multa profecto exaggerarem, quod vos in lectulo mendacis podagrae metu, medici vegetos de arte consueta, plus quam poeticae pedibus innitentes montium scandendorum magis moveat cura, quam versuum. Maestus vero has et cum festinatione dictavi, evocatus videlicet ad sepulturam communis filii quondam Protadi: sic tamen vel in hoc ipso patri aliquid consolationis impendat. Vobis porro si cordi est, facta de nobis ex asse iactura, ab incursibus formidandis Rodano limitante muniri, tenete adhuc, dum redeo, et Ceratium nostrum de meo habentem aliqua, de vestro nonnulla, quia me scholasticum vobis adserit bellicosum sumens de matris sapientia, quod libenter barbaros fugit, de virtute paterna, quod litteris terga non praebuit.

LXXXXVI (86) post ep. LXXXXV (85 S.)

Heraclius Avito Viennensi episcopo.

Indicastis quidem tantam doloris causam, quae epistularis officii responso clauderetur, ut durissimo nuntio vulnus inflictum plus me lacrimis cogeret servire quam litteris. Tamen metuens silentii culpam vel suspiriis pauca meis, ut potui, verba furatus sum. Probant igitur tempora, cui rectius adscribatur nota formidinis, quem

5 *De dubiis nominibus p. 584, 16 K.:* Avitus: mercede reposita.

4 duplicantes *scripsi*, supplicantes *S* 5 solum *scripsi*, sola *S* 7 memoretur *scripsi*, meretur (*asterisco in marg. add.*) *S* 8 noluistis *scripsi*, uoluistis *S* 10 retributionis *S*, *correxi* 12 genuina *scripsi*, gemina *S*

LXXXXV: 83 Epl'a bi auiti epi ad illustm uirum eraclium *rubr. L* 15 illustri *S* eraclio *L* 17 medico *LS*, *correxi* uegetos *scripsi*, uegetus *L*, uegetante *S* 19 maestus uero *S*, metus uiro *L* cum festinatione *S*, confinatione *L* reuocatus *S* 20 protadisa tam̄ *L* (*correxi* sic), Protendi: si tamen *S* uel hoc ipsum *S* 22 Rodano] *sic L* muniri *scripsi*, muneri *S*, uenire *L* 23 ceratium *LS*, *fort.* Ceretium (*vid. ep. LXXXIII (74 S.), XXXVIIII (36 S.)*) quia me *L*, qui a me *S* 24 uobis] a nobis *S* asserit *L* *in marg. sinistra* r *add. pr. m. L* liberter *L*

LXXXXVI: 84 Rescriptum heraclii ad anitum epm *rubr. L*, Rescriptum uiri illustris Heraclii *S* 26 Heraclius — epo *L*, *om. S* 27 quę — responso *L*, qua — responsio *S* 28 ut *L*, et *S* 29 pauca suspiriis *S* 30 ascribatur *L*

magis trepidum provisio claustris commissa designet. Ego urbis caveas dedignatus inter vicina discrimini constantiam pectoris planis exposui, ut tamdiu ad patentium locorum aequora pervenirem, ut virtutis audaciam libertate habitationis ostenderem. Vos autem rumore comperto ad saepta urbis tamquam ventorum famuli convolastis et quem pacis diebus iugiter rura tenuerant, nunc de murorum latebris non educunt. Enim vero quam vos ante civitas flagitabat, tam nunc intra moenia collocatum quaerit relicta possessio.

LXXXXVII DE DVBIIS NOMINIBVS P. 591, 3 K.

Squalor generis masculini, ut Avitus:

squalore vicino

LXXXXVIII FLODOARDVS HISTORIARVM ECCLESIAE REMENSIS LIB. III CAP. 21.

[Hincmarus Remensis archiepiscopus] Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter cetera pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rotfridus monachus ei dixerat se apud eundem Adonem legisse.

ALCIMI ECDICII AVITI VIENNENSIS EPISCOPI

EX HOMILIARVM LIBRO

QVAE RESTANT.

I.

EX SERMONE DIE NATALI CALICIS.

1.

In effectu quarumcumque rerum non facta, sed vota cogitanda sunt: et abominabili eo, qui invitus profuerit bonis, deo magis gratia referenda est, qua promptissime

I. 1. *Florus ad Rom. 9, 3.*

1 magistri pedum *L* 2 discrimina: a *ex* i *statim pr. corr. L*, discrimini *S* ut tamdiu *L*, et iam diu *S* 3 locorum *S*, loqcorum (q *expunctum*, c *ex* r *litt. modo incohata statim corr.* *L* perueni, rem *S* libertatem *L* 4 tanquam *L* uentorum famuli *L*, uentnro aemulo *S* 5 pacis *S*, paucis *L* tenuerunt *S* 6 ante *L*, tunc *S* collocatos *S*

LXXXXVII *potest videri fragmentum carminis iambici, sed nil obstat, quominus ex epistula vel homilia transcriptum putemus. de Alfio Avito vel etiam de Alcimo rhetore cogitare vetamur*

LXXXXVIII *vid. Bibl. Patrum Lugdun. 1677 t. XVII p. 571, 2. Mignii t. CXXXV p. 202*

EX HOMILIARVM LIBRO: *Ipse Avitus in prologo carminum ad Apollinarem fratrem:* Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum discrimen editionis intravi. *Gregorius Turonensis episcopus Histor. Franc. II 34:* . . . scripsit enim homiliarum librum unum. *Vita b. Aviti c. 1:* . . . item homilias de diversis temporibus anni. *Hom. VI et VII ex codicibus iam deperditis editae, homiliarum I—V, VIII—XVII reliquiae ex Flori commentariis, XVIII—XXXII ex papyris Thuaneis transcriptae*

I. die natali *scripsi*, de natali *ubique F* (*Flori codex*) 13 effectu *scripsi*, affectu *F* rerum *post lin. add. F* et abominabili] *leg. videtur* etsi de abominabili 14 qua] *puto* quia

pius bene utitur malis. Nam licet Ioseph nostrum sola peregrinatio fecerit principem. non tamen laudat pietas venditorem. Sanctus autem Paulus apostolus simpliciter contentus a Christo anathema esse pro fratribus, praeter labores proprios etiam pro fratribus, quos lucratus fuerat, coronatur: Iudas e contra, quia non fratrum dilectione persequens Christum, anathema est factus a Christo.

2.

Eo superstitionis ritu plectitur impietas rebellantium Iudaeorum, ut animal corruptibile, id est agnum, cum veneratione comedant, qui veri et immaculati agni esum periculosissima fame contemnunt. Vnde sibi videntur paschalis festi agere sacramentum, cuius hodie omnis ecclesia initium sumit, mysterium intellegit, praemium concupiscit: quod sermo domini discipulis suis evidenter insinuat dicens: Scitis, quia post biduum pascha fiet? Aliud sonat erit aut celebrabitur, aliud autem pascha fiet. Numeret mihi ergo Iudaeus usque nunc ab exitu Israel quantos vult annos: ceterum pascha primum adhuc post biduum fiet, cum praeteritas implens figuras, sicut apostolus ait, pascha nostrum immolatus est Christus.

3.

Videamus comparatam Moysi et multo praecellentem eam quae nostri est gratiam redemptoris. Nam ut nova paululum veteribus conferamus, ille ad hunc populum venit velata facie, iste aperta divinitate: ille sublimitate cornutus, iste humilitate mansuetus: illius vultus radiis et decore luminosus, istius sputis et caede foedandus: illius humanam faciem conservus videre non meruit, istius divinam leprosus aspexit.

4.

Impleturus redemptor noster sacramentum carnis adsumptae sicut aeternus et piissimus pater creatis a se redemptisque filiis spem indultae adoptionis aperiens substantiamque nobis caelestem ante diem suae mortis adsignans testamentum fecit, quo nos heredes ab his, quae largiebatur, instituit humana quidem comparatione, sed non humana necessitate; non amissurus, quod filiis deputabat, sed habiturus magis filios cum hereditate, quam scripserat. Testamentum hoc appellamus testamentum novum. In quo exheredatis omnibus solus heres instituitur populus Christianus. Non autem iuxta terrenum morem hereditas ista dividitur nec corruptibili distributione in plures dispersa tenuatur. Omnes recipit, omnes invitat, nec de portione tenentum tollitur,

1 Genes. 38. 3 Rom. 9, 3. 10 Matth. 26, 2. 14 Corinth. I 5, 7. 17 Corinth. II 3, 7. 13. Exod. 34, 29. 30. 35. Matth. 21, 5, cf. Ephes. 4, 2. 18 Matth. 27, 30. 19 Matth. 8, 2 etc.

2. *Florus ad Corinth. I 5, 7.*
3. *Florus ad Corinth. II 3, 7. 13.*
4. *Florus ad Hebr. 9, 16.*

bi
11 celebratur *F* 12 ergo mihi *S* 17 aperta *scripsi*, operta *FS* 21 assumptae *F* 22 indultę *ex* indubitę *ras. corr. F* 23 assignans *F*

quod aliis nascentibus deputetur. Crescat quantum vult et multiplicetur renascendi cupida filiorum voluntas: omnibus se incontaminatam reservat hereditas. Sed istud testamentum novum vetere suppleto ordine suo agitur et totius firmitatis mysteriis celebratur. Quod ipse ineffabilis redemptor noster adhibitis valde idoneis testibus discipulis suis conscripsit traditus, signavit passus, aperuit suscitatus. Et quia cuncta rite peracta sunt, merito apostolus Paulus dicit: *Quod hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit aut superordinat*, id est mutat. Agnoscamus nunc fideliter summam hereditatis indeptae. Illud est videlicet, quod cenantibus apostolis aeterni libaminis ordinem consecravit. Itaque videmus, quod nihil nobis de substantiae plenitudine minuit, qui quod pro nobis adsumpsit, totum nobis reliquit. Alii heredibus suis sua tribuunt, ille semet ipsum, id est carnem vel sanguinem corporis sui.

II.

EX SERMONE DE PASSIONE DOMINI.

Apostolus somno Adae dominicam mortem coaptans in ipso mundi principio aedificationem mulieris de costa dormientis viri nascentis ecclesiae dicit signasse compagem. Namque cum formato de terra homini, si lecta recolimus, coniunx deesset et quamquam inexperti tamen solacii contubernium rudis animus flagitaret, ligatur Adam sensu, solvitur somno celebratoque huius similitudinis sacramento tam pressum novi soporis pondus incubuit, ut merito mortem significasse ex ipso immobili atque insensibili quiete videatur. Taliter autem iacenti detrahitur una costarum, atque inde formata muliere reviviscenti admodum viro pro dispendio membri repensantur lucra coniugii. Ecce et hic hodie Adam novum, culpas veteres sanaturum, obpressum somno inpactae crucis suscipit quies. Nunc videndum est quid sit, quod de solo eius latere ecclesia formari dicitur, cum totus ipse homo pro ecclesiae salute moriatur. Refert Iohannes evangelista, quomodo crucifixo domino cum duobus latronibus, scilicet sexta sabbati circa vesperam, uti ne pendentium corpora feriatae diei sollemnitas inveniret, fractis pro acceleranda morte latronum cruribus, cum iam expirasse dominum cognovissent, adverterunt a supplicii similitudine temperandum: quia etiamsi prematur veritas inimicorum coniuratione, non frangitur, maxime cum et de agni esset immolatione praedictum: *Os non confringetis ex eo*. Et tamen hic circa dominum sic quoque, quod non fuit necessarium fieri pro exitio, pro sacramento perfectum est. Vnus namque de militibus arrepto missili, ut sermonem ipsum ponam, *latus eius aperuit*. Ergo non rupit, non transfodit, non iugulavit ad ultimum, sed, inquit, *aperuit*: ut patentis plagae portam vitalem, non tam vestigium vulneris, quam salutis intellegamus ingressum. Nam et arcam illam, cuius claustro tutus Noe tumentes saeculi fluctus

6 Gal. 3, 15. 13 Ephes. 5, 31 sq. 15 Gen. 2, 18—24. 24 Ioh. 19, 31—33. 29 Exod. 12, 46. 31 Ioh. 19, 34. 34 Gen. 6, 16.

---

11. *Florus ad Ephes. 5, 31 sq.*

---

1 multiplicatur *S* 8 nunc *in marg. F* 10 assumpsit *F* 11. *fort.* die passionis 17 celebrantq; (to *supra*, l *infra*) *F* 23 salute] e *ex* ē *F* 25 feriate *F*, feriata *S* 26 exspirasse *F* 33 patentes *F* 34 archam *F*

mortemque bacchantem impune solus cunctis pereuntibus enatavit, ostium, quo vel ad salutem ingressus vel regressus ad lucem est, in latere legimus habuisse. Agnosco igitur et hodie in domino, qui surgit per crucem in requiem suam, ipse et arca, id est caro, sanctificationis suae: agnosco, inquam, in latere arcae istius aditum nostrum. Videamus primum, quid inde procedit: advertamus postea, quomodo ibi Christianus introiit. Patefacto ergo latere domini processit ubertim manantibus rivis aqua vel sanguis. Quid admirabilius tali facto? quid lucidius indicio? quid mysterio plenius? Certum est quidem, quod doluit Christus, quod interiit, certum: sed servat in eo dignitatem suam etiam veritas mortis. Quae condicio umquam humani corporis habuit aquae vel sanguinis fluxum? Esto, quod tamen vix consuetudinis ratione permittitur, ut continuerit cruorem suum caro defuncta, ubi latuit viventis aquae fonticulus in corpore morientis? Vnde procedit duplex rivus arentem mundum fecundaturus, purus laticis, pretiosus cruoris? Vnde sancti fluminis unda prorumpit, sola restinguendis gehennae satisfactura vaporibus? Ecce videtis de latere Adam nostri coniugem suam strui; ecce sponsam victuro, dum moritur, praeparari; ecce dormienti praeripi, quod laetificet vigilaturum. Omnis autem ecclesia duo sunt genera hominum. Vnum est, quod fideli morte, aliud, quod sublimi passione salvatur: unum, quod pro Christo occubuit, aliud, quod Christo vixit. Nos ergo excipiamus aquam de latere domini, martyres sanguinem. Illos pretiosa sanguinis purpura vestiat, nos nivea baptismatis unda respergat.

III.

EX SERMONE DIE PASCHAE.

Vniversis igitur ferte, quae sumitis. Quod mensae apposui, mundo transmisi, calix, quem vos gaudetis gustasse, cunctorum est. Novi et aeterni testamenti paucos testes adhibui, multos heredes. Nulla tamen sortis condicio admittit alienum. Certos quosque recipit caelestis cognitio, populus est quidem adoptione, sed unicus.

IIII.

EX SERMONE DIE PRIMO PASCHAE.

Fit Christus in hodierna festivitate non unigenitus, sed sicut apostolus dicit p r i m o g e n i t u s e x m o r t u i s. Video tamen posse aliquos hic moveri, cur Christus hic primogenitus ex morte nominetur, cum factum sit, sicut plerumque nos sacer caelestium lectionum cursus instruxit, ut aliquos mortuorum etiam sanctorum intercessione redivivos laxatis naturae vinculis lux secunda susciperet. Quod admirabiliter quoque ac triumphaliter ipse dominus fecerat, cum prohibitis prius duobus spiritibus de inferno, corporibus de sepulchro Lazarum novissime suscitans iussione tertia die

26 Coloss. 1, 18. 31 Matth. 9, 24. Luc. 7, 12. Ioh. 11, 43.

III. *Florus ad Hebr. 9, 16.*
IIII. *Florus ad Coloss. 1, 18.*

1 bacantem *F* 3 archa *F* 4 archae *F* 5 aduertimus (a *superscr.*) *F* 15 praecipi *S*
III. 22 nox (s *superscr.*) *F* 23 adhibuit *S*
IIII. 29 admirabiliter] *syll.* ad *ss.* *F* 30 ac *ex* hac *F* *in marg.* r *add.* *F*

quarta non de fauce, sed quodammodo de ventre mortis vinctas funere, putredine relaxatas, fetentes tempore, iussione viventes retraxit exequias. Sed quicumque sic temporaliter resurrexerunt, ut deinceps morerentur, hos mortuorum primitias, id est primogenitos ex mortuis, quod de solo Christo dictum est, appellare non possumus. Siquidem isti de morte cum mortis vinculis revertentes, nec sub remedio, sed adhuc sub cirographo, non sunt a condicione liberi, sed pro opportunitate laxati. Christus autem resurgens, ut apostolus ait, iam non moritur, mors ei ultra non dominabitur. Ergo hactenus ipse solus est, qui non moriturus resurrexerit hoc etiam suis postmodum largiturus, cum eos a morte perpetuo victuros resuscitabit. Quocirca illa iam secunda laetitia erit, qua fideles resurgent. Ceterum primum resurgendi gaudium primogenito ex mortuis iure debetur.

V.

EX SERMONE DIE SEXTO PASCHAE.

1.

Post lucidae nubis coruscationem sic patris aeterni super filium dulcis terribilisque vox intonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit: ipsum audite. Omnes quidem, sicut ait apostolus, filii dei sumus, et in oratione clamare praesumimus: Pater noster qui es in caelis. Sed aliter filius est, de quo clamatur: Hic est filius meus dilectus. Illum ut habeat pater filium, non praecessit voluntas generationem: nos autem per quam efficimur filii, in lavacro accipimus nativitatem. Et ideo quicumque homo potest filius dei esse, potest et non esse. Vnde dicit Iohannes evangelista, quod dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius: ut aut permaneat filius bene vivendo, aut certe per carnalem conversationem reiciat paternitatem. Christus autem, quem dei patris filium non fecit gratia, sed natura, nullo modo potest non hoc esse, quod genitus est: adeo ut substantiae illi, quae ex deo procedit, nec ipsa quae ex homine nata est praeiudicaret.

2.

Cum caro necdum mortis fornacibus defaecata adgravet sensum multa cogitantem et impediat visum pauca cernentem, interlucet tamen in aliquibus gestis dignitas futurorum, et secretorum immortalium splendor etiam mortalibus oculis rara revelatione subradiat. Sed hoc illis tantum, quos sola caro, non etiam carnalitas tenet et cordibus mundos mundana cohabitatione non polluit. Sicut praestabatur quondam vati legifero caeleste colloquium: et eo usque divinae gloriae quodam intuitu donabatur, donec quiddam in levi fronte cornutum non asperitas videretur produxisse, sed claritas.

3 primitias] cf. Corinth. I 15, 20 Christus . . . primitiae dormientium. 7 Rom. 6, 9. 13 et 16 Matth. 17, 5. 14 Gal. 3, 26. 15 Matth. 6, 9. 19 Ioh. 1, 12. 30 Exod. 34, 29.

V. 1. *Florus ad Rom. 8, 32.*
2. *Florus ad Corinth. II 3, 7.*

---

1 uinctus (a *supra*) *F* 6 chyrographo *F* oportunitate *F* 9 eos/a (p *ut vid. eraso*) *F*

V. 13 meus *add. in marg. F* 20 aut *ex* aut̄ *F* 25 aggrauat (o *supra*) *F* 26 dignitas *om. in contextu, in marg. add. pr. m. F* 27 et¦iā (*ut et iam prodiret*) *F* 28 non (n) *om. initio pr. m. ss. F* 29 quandā (o *supra*) *F*

3.

Insonuit Pauli apostoli auribus, quod non licet homini loqui quodque ille permitteretur dicere, si nos mereremur audire. Si enim in modico fideles non fuistis, quod maius est quis credet vobis?

VI.

HOMILIA IN ROGATIONIBVS.

Currit quidem tramite vitali non per Gallias tantummodo, sed paene per orbem totum rogationalis observantiae flumen irriguum et infectam vitiis terram uberi fluxu annuae satisfactionis expurgat. Peculiarior tamen nobis in hac ipsa institutione ser-

---

VI. *Sidonii Apollinaris ep. VII, 1* Sidonius domino papae Mamerto s. . . . solo tamen invectarum te auctore rogationum palpamur auxilio, quibus incohandis instituendisque populus Arvernus etsi non effectu pari, affectu certe non impari coepit initiari, et ob hoc circumfusis necdum dat terga terroribus. Non enim latet nostram sciscitationem, primis temporibus harumce supplicationum institutarum civitas caelitus tibi credita per cuius modi prodigiorum terriculamenta vacuabatur. Nam modo scaenae moenium publicorum crebris terrae motibus concutiebantur: nunc ignes saepe flammati caducas culminum cristas superiecto favillarum monte tumulabant: nunc stupenda foro cubilia collocabat audacium pavenda mansuetudo cervorum: cum tu inter ista discessu primorum populariumque statu urbis exinanito ad nova celer veterum Ninivitarum exempla decurristi, ne divinae admonitioni tua quoque desperatio conviciaretur. Et vere iam de deo tu minime poteras absque peccato post virtutum experimenta diffidere. Nam cum vice quadam civitas conflagrare coepisset, fides tua in illo ardore plus caluit: et cum in conspectu pavidae plebis obiectu solo tui corporis ignis recussus in tergum fugitivis flexibus sinuaretur, miraculo terribili, novo, inusitato, adfuit flammae cedere per reverentiam, cui sentire defuit per naturam. Primum igitur et iis paucis nostri ordinis viris indicis ieiunia, interdicis flagitia, supplicia praedicis, remedia promittis: exponis omnibus nec poenam longinquam esse nec veniam; doces denuntiatae solitudinis minas orationum frequentia esse amoliendas: mones adsiduitatem furentis incendii aqua potius oculorum quam fluminum posse restingui; mones minacem terrae motuum conflictationem fidei stabilitate firmandum. Cuius confestim sequax humilis turba consilii maioribus quoque suis fuit incitamento, quos cum non piguisset fugere, redire non puduit. Qua devotione placatus inspector pectorum deus fecit esse obsecrationem vestram vobis saluti, ceteris imitationi, utrisque praesidio. Denique illic deinceps non fuere vel damna calamitati vel ostenta formidini. Quae omnia sciens populus iste Viennensibus tuis et accidisse prius et non accessisse posterius, vestigia tam sacrosanctae informationis amplectitur sedulo petens, ut conscientiae tuae beatitudo mittat orationum suarum suffragia, quibus exempla transmisit. *Idem ep. V, 14* Sidonius Apro suo s. . . . Quidquid illud est, quod vel otio vel negotio vacas, in urbem tamen, ni fallimur, rogationum contemplatione revocabere. Quarum nobis sollemnitatem primus Mamertus pater et pontifex reverentissimo exemplo, utilissimo experimento invenit, instituit, invexit. Erant quidem prius, quod salva fidei pace sit dictum, vagae, tepentes, infrequentesque ut que sic dixerim, oscitabundae supplicationes, quae saepe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut serenitatem deprecaturae, ad quas, ut nil amplius dicam, figulo pariter atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas suprafatus summus sacerdos et protulit pariter et contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur. *Praeterea conf. de hac rogationum institutione Caesarii Arelatensis homilia XXXIII.*

1 Corinth. II 12, 4. 2 Luc. 16, 10—12.

---

3. *Florus ad Corinth. II 12, 4.*

VI. Homilia beati Alchimi Auiti Viennensis Archiepiscopi de prima festi Rogationum institutione, habita ad populum Viennensem *G* (= *Gagnei exemplar*), Homilia de rogationibus. Vnde consuetudo rogationum processerit *S* (= *Sirmondus*), ALCVINI AVITI HOMELIA IN ROGATIONIBVS *B* (*Bernensis codex 394 f. 225v s. VIIII ubi extant homiliae v. 4 — p. 109 v. 5* Currit — aegritudinis suae), *H* = *Henschenii exemplar* (*Acta SS. Bolland. Maii t. II p. 631 sq.*) 4 tantummodo] modo *G* 5 rogationis *G* ubero *B* 6 satisfactione *B* nobis tamen *B* seruitii] festiuitatis *GH*

vitii et gaudii causa est, quia quod hinc modo ad cunctorum utilitatem defluit, ex nostro primitus fonte manavit; et forte nunc pertineat ad cuiuscumque privilegii ornatum sumptae primitus institutionis exordium.

Ceterum cum ad huiusmodi humilitatem ineffabilis necessitas rigida Viennensium corda perdomuit, sentiens ecclesia nostra causam aegritudinis suae non sibi quasi maxime prae omnibus, sed quasi soli ex omnibus existimans opus esse instituenda observatione praesenti, sollicitius captavit remedium quam primatum. Et quidem terrorum temporis illius causas multos nostrum recolere scio. Siquidem incendia crebra, terrae motus adsidui, nocturni sonitus cuidam totius orbis funeri prodigiosum quoddam bustuale minitabantur. Nam populosis hominum concursibus domestica silvestrium ferarum species obversabatur, deus viderit an ludificans oculis an adducta portentis.

Quidquid tamen ex iis duobus foret, perinde monstruosum intellegebatur seu sic veraciter immania bestiarum corda mansuefieri seu tam horribiliter conspectibus territorum falsae visionis phantasmata posse confingi. Inter haec diversa vulgi sententia dispariumque ordinum variae opiniones. Alii quod sentiebant dissimulando, quae fletui nolebant dare, casui dabant; alii spiritu salubriore, abominabilia nova quoque congruis malorum proprietatis significationibus interpretabantur. Quis enim in crebris ignibus imbres Sodomiticos non timeret? quis trementibus elementis aut decidua culminum

---

VI. *Gregorius Turonensis Historia Francorum II c. 34:* Refert [Avitus in quadam homilia, quam de rogationibus scripsit, has ipsas rogationes, quas ante ascensionis dominicae triumphum celebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis episcopo, cui et hic eo tempore praeerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terrae motu frequenter quatiebatur: sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa per totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Cumque haec per anni circulum gererentur, advenientibus paschalis sollemnitatis diebus expectabat misericordiam dei plebs tota devote, ut vel hic magnae sollemnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosae noctis vigilia, dum missarum celebrarentur sollemnia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur, pavore omnibus perterritis et ecclesiam egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur aut certe disrupta tellure dehisceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare cum gemitu et lacrimis domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetravit excelsa poli oratio pontificis incliti restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrimarum. Cumque haec agerentur, adpropinquante ascensione, ut iam diximus maiestatis dominicae indixit populis ieiunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus per cunctas provincias dispersa facti fama cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit ex fide: quae usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. *Hinc fluxit explanatio illa quam ex cod. Casinensi 95 s. XI descripsit Reifferscheidius B. P. L. I. II 373 sq. — Ado chronicon ad a. 425 (Mign. CXXIII p. 102):* Hoc tempore beatissimus Mamertus Viennensis episcopus cladem imminentem lacrimis et precibus suis a Viennensium urbe removit. Siquidem incendia — mundus inclamat *(quae omisi, Aviti sunt verba paulum inmutata p. 108, 8—11 et 21, p. 109, 1—2, 7—14: pro solis cervis, quos Avitus posuit p. 108, 21, Adoni memorantur* lupi ursi ac cervi naturaliter pavidi).

---

1 hinc] huic *G*, hoc *H* utilitatem cunctorum *GH* 2 pertinet *H* 4 humilitatem] utilitatem *G* 6 esse opus *GH* 8 adhuc recolere *GH* 9 assidui *libri* quidam *Ado* urbis *G Ado* 10 quiddam *Ado* bustuale] *om. G*, ac ferale *Ado* miniabantur *S* concursibus] conuentibus *GH Ado* 13 quidquid] *GH* monstrosum *GH* 17 quoque *om. H*, queque *G* 19 imbres] ignes *G*

20—37 *per se leguntur in libro Sancti Galli 454 s. X f. 355 s. = G (ex quo descriptus est S. Gall. 620 s. XII f. 10) praefixo titulo hoc:* De institutione rogationum ante ascensionem domini celebrandarum *(rubr., litteris uncial.)* Sanctus Auitus Viennensis episcopus refert in quadam *etc. G* 20 omelia *G* 23 motu/ *(litt. erasa) G* frequenti *G* 25 solemnitatis *G* 26 hic] hi *(eadem m. post add.) G* solemnitates: es *in* is *al. corr. G* 27 darent *G* in *om. G* solemnia *G* 30 deprecatur *G* 31 inclyti *G* 32 perfluentium *G* appropinquante *G* 33 populus *G* edendi] legendi *coni. Freher* 35 Quę lętania usque *G* 36 Christi] dei *G* celebratur *G et sic vulgo*

aut disrupta terrarum imminere non crederet? quis videns, certe videre se putans pavidos naturaliter cervos per angusta portarum usque ad fori lata penetrantes non imminentem solitudinis sententiam formidaret?

Quid multis? tracta sunt haec inter timores publicos et rumores privatos usque ad imminentem sollemnium vigiliarum noctem, qua celebrari festum dominicae resurrectionis annua consuetudo poscebat. Siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem communibus animis opperiebantur. Adfuit ergo nox illa venerabilis, quae ad spem publicae absolutionis votivum sollemne patefecerat. Sed mox illic multo vehementior strepitus ictu flagelli gravius ferientis intonuit; utpote quem iam emensis gradibus superlativum nihil sequi aliud quam chaos intellegeretur. Aedes namque publica, quam praecelso civitatis vertice sublimitas immensiter fastigiata praetulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo coepit. Interpellatur itaque nuntio discriminis iucunditas sollemnitatis: pleno timoribus populo ecclesia vacuatur. Omnes namque similem facultatibus vel domibus propriis casum de quadam praeminentis incendii arce metuebant. Perstitit tamen coram festivis altaribus invictus antistes et calorem fidei suae accendens flumine lacrimarum permissam ignibus potestatem incendio abscedente compescuit.

Desperatione deposita reditur ad ecclesiam et restincta flammarum luce clarescit luminum pulchritudo. Nec sane ulterius trahitur de adripiendo compunctionis medicamine mora. Praedecessor namque meus et spiritalis mihi a baptismo pater Mamertus sacerdos, cui ante non paucos annos pater carnis meae accepto, sicut deo visum est, sacerdotii tempore successit, totas in ea quam supra diximus vigiliarum nocte sancto paschae concepit animo rogationes: atque ibi cum deo tacitus definivit, quidquid hodie psalmis ac precibus mundus inclamat. Revoluta ergo sollemnitate paschali non iam quid, sed quomodo aut quando fieri debeat, secreta primum collatione tractatur. Putabatur a quibusdam Viennensis senatus, cuius tunc numerosis illustribus curia florebat, inventis non posse adduci, cum vix adquiesceret legitimis inclinari. Sed pius ac sollicitus pastor sapientiae salibus largus mansuefaciendarum ovium prius orando animum, quam perorando mollivit auditum. Pandit igitur dispositionem, indicit ordinem, exponit salubritatem: et viro tam religiosi quam sollertis ingenii parum fuit, si oboedientibus propositum tantummodo institutionis promeret, nisi inter initia etiam vinculum consuetudinis adsignaret. Inspirante igitur compunctorum cordibus deo auditur a cunctis, confirmatur, attollitur. Eligitur tempori triduum praesens, quod inter ascensionis sacrae cultum diemque dominicum quasi quodam opportunitatis propriae limbo circum positis sollemnitatibus marginaretur.

Explorante autem episcopo fervorem inchoationis et maxime verente, ne ob tardam populi sequacitatem, paucioribus eductis observatio ipsa confestim in sui novitate revilesceret, ad basilicam, quae tunc moenibus vicinior erat civitatis, orationem primae processionis indicit. Itur celebri alacritate, copiosa multitudine, maxima compunctione: ut revera populi lacrimis laboribusque brevis atque angusta processio videretur. Vbi

---

5 uigiliarum solennium *GH* 7 animis communibus *H* operiebantur *libri* affuit igitur *GH* 8 *fort.* patefaceret 10 chaos] gladius *G* 11 ciuitatis Viennensium uertici *GH Ado* in immensum *GH Ado* 12 praetulerat *SG*, protulerat *H*, sustulerat *Ado* 13 nuntiis *Ado* sollemnitatis] sublimitatis *Ado* 15 praeimminentis *Ado* 16 inuictus antistes sanctus Mamertus *GH Ado* 18 igitur desperatione *GH* flamminarum *G* (*at corr. in Erratorum recognitione*) 19 de arripiendo *S*, arripiendo (de *om.*) *GH* medicamini *G in Err. rec.* 20 spiritalis *SG*, spiritualis *H* pater sanctus Mamertus sacerdos *GH* 21 non *ante* paucos *om. GH* 22 sacerdotio in tempore *GH* 23 sancto] sancti *HG in Err. rec. et sic Ado* quidquid] *GH Ado* 25 sed quando aut quomodo *GH* primum] prius *GH* 27 adduci *H*, addici *SG* acquiesceret *H* 29 indicit *SH*, iudicii *G* 30 salubritatem *om. G* et *om. H* 32 assignaret *GH* 39 et maxima *G* 40 ut — uideretur *SG*, et — uidebatur *H*

vero sanctus sacerdos de minorum effectu maiorum indicia collegit, sequenti die institutum est, quod nunc primo, id est crastino, si dominus aduuit, die laboraturi sumus. Sequutae sunt succiduo tempore quaedam ecclesiae Galliarum rem tam probabilis exempli, sic tamen, quod hoc ipsum non apud omnes iisdem diebus, quibus penes nos institutum fuerat, celebraretur. Nec porro magni intererat, quod triduum eligeretur, dummodo psalmorum officia lacrimarum functionibus annuis persolverentur. Tamen cum dilectione rogationum etiam sacerdotum crescente concordia ad unum tempus, id est ad praesentes dies, universalis observantiae cura concessit. Porro autem eo attinuit ista praefari, ut, seu recolentibus haec seu ignorantibus forte retulimus, omnes tamen attendant, quod ecclesia, quae misit aliis formam institutionis, multipliciter est debitrix ostendendae alacritatis; et prima debet esse compunctionis officio, quae in re tam necessaria omnibus facta est mater exemplo.

Vnde imminere nunc, si deus adnuit, rogationum nostrarum operosissimam festivitatem non quasi nescientibus indicimus, sed quasi expectantibus commendamus. Quia licet non absque labore constet servanda professionis ipsius consuetudo, delectat tamen asperitas medicaminis, in quo frequenter inveniri probata est spes salutis. *Si dixerimus*, inquit apostolus, *quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Et si confiteri debemus adsidue nos peccare, opus est confitendi officio, humilitate paenitendi. Praesertim cum plebis adunatae compunctio sic ad incitamentum boni operis possit aptari, ut rebellis magis convenientius erubescat, si cunctae multitudini propriae mentis solitudine contradicens peccata sua vel vitia cum populo flente non defleat. Necessaria est igitur boni operis conspiratio. Sumit alter ex altero aut de humilitate exemplum, aut in confessione solacium. Periculosius agitur singulare certamen, in quo vires altrinsecus experiri posse paucorum est. At vero cum contra hostem communem multitudinis pugnat adsensus, trahit etiam timidum militem virtus aliena. Robustis bellantibus infirmitas delitescit, et quodam unitatis suffragio laus fit invalidis in exercitu fortium computari. Denique cum victoria contigerit, totis adquiritur: et cum paucorum dextra pugnaverit, omnium gloria triumphavit.

Hoc dico de infirmitate communi, quae si se rogantibus non subtrahat, etiam cum ipsa per se minus fecerit, non tamen ad integrum fructu carebit. In illa gloriosa et admodum singulari historia Ninivitarum contra exertum commotae divinitatis gladium iuncta seniorum viribus etiam infantilis aetas pugnare compulsa est. Humani quoque mercedem et gratiam ieiunii pecorum fames adauxit. Quin et ipsa irrationabilis creatura, quae offensam timere non potuit, quodam modo veniam postulavit. Et quia homines in morem animalium vivendo peccaverant, rursus animalia sua quasi homines ieiunare coegerunt. Propter hanc ergo discretionem in evangelio dominus ait, *Petite et accipietis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.* Petere enim docti est, quaerere devoti; petit sciens, quaerit nesciens. Cum petis, vis accipere, quod intellegis: cum quaeris, adhuc conaris invenire, quod petas. Ideo qui iam superiores sunt, orando petant: qui infirmi, laborando quaerant. Porro autem pulsare commune est. Nullus quippe obstructum aditum vocibus pulsat: istud ad manus per-

16 Ioh. I 1, 8. 30 Ion. 3, 5. 36 Matth. 7, 7.

---

2 annuit *libri* 3 secutae *H* 5 intereat *G* 6 annuis *SH*, cernuis *G* 11 debitrix est *GH* 13 nunc imminere *GH* annuit *libri* 17 inquit] inquam sicut ait *G* 18 assidue *libri* 19 et humilitate *H*, et *om. SG* 20 rebelles conuenientius erubescant (magis *om.*) *GH* 21 contradicentes *GH* 22 defleant *GH* 25 assensus *libri* 27 totis] omnibus *GH* 28 acquiritur *H* dextrae pugnauerint *H* triumphauit *SG*, triumphat *H* 32 infantilis aetas *SG*, aetas infantilis *H* 33 irrationabilis *SG*, irrationalis *H* 36 coegerunt] cogebant *GH* 38 deuoti *S*, religiosi *GH* 41 ad manus istud *H*

tinet et corporis actus est. Petat ergo scientia, quaerat amor, pulset operatio, maxime in observatione praesenti. Festivitas siquidem est, cuius iucunditas tota sola sobrietas, cuius epulae lacrimae, cuius pastus esuries est: cuius principium ex necessitate, perseverantia in dilectione, actus in requie, requies in labore: cum tota ista observantia confessio paenitendi pro culpa sit et rogandi pro venia. Etiam vero evangelica praesens lectio utilitatem supplicationis exposuit, dum in navi dominum dormientem chorus discipulorum sub tempestatis strepitu trepidus suscitaret. Neque porro aliud fuit in tanto repugnantium sibi invicem ventorum fluctuumque conflictu sopitum profundius dominum nostrum interrita quiete iacuisse, nisi ut ad eum inter discrimina, quae patimur, timoris nostri causa confugeret. Adsiduo nos ictu tempestas ista fatigat, impulsu terribili contra nos tonitrus saeculi clamat, scintillantibus ad punctum radiis mundana commotio non illuminat, sed coruscat. Ecclesia est navis, quae nos per varios casus velut inter marinos gurgites ducit. Aures quidem nostras obtrectationibus et blasphemiarum stridore quasi laxata laterum compage reverberat: sed puppim veritatis soliditate constructam penetrare non potest, quod fatigat. Et quia promisit dominus noster ecclesiae: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, in navi quidem est, in qua sumus, sed metuere iam non potest, quod timemus. Post resurrectionem enim ascensionemque suam totus inter pericula nostra requiescit. Alienae magis formidini opus est, ut, qui securus iacebat, evigilet.

Clametur ergo vocibus supplicationis et, si ingravante periculo necdum audit, pulsetur manibus largitatis et dicatur ei: Exurge, quare obdormis, domine, oblitus inopiae et tribulationis nostrae? Dicturus est quidem expergefactus: Cur timidi estis, modicae fidei? Reddat salutem et increpet infirmitatem. Etsi parva fides est, quia timemus saecularia, est tamen aliquantula, si recurramus ad dominum. Non autem timeretur coram ipso, si ipse timeretur. Sed minima conscientia recti maxima causa trepidandi est in nostra praecipue vita, cui criminum continuatio fit discriminum multitudo. Quocirca si non diximus Christo: Vigila nobiscum, saltim dicamus: Evigila propter nos. Non rogavimus, ne discederet: obtineamus ut redeat nec deserat cursum navigationis infirmae, donec vento et mari silentium iubeat et furorem insanientis saeculi celerrimo fine compescat et fiat in retributione iudicii tranquillitas magna, quae in hoc mundo esse non potest. Quia si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Sed devicto mundo perveniatur ad supernam quietem: ubi quoniam possibilitas pereundi aberit, nec periculi causa nascetur: ubi semper nobiscum dominus, semper cum illo, si dederit, nos erimus et qui hic aliquotiens neglegentibus dormit, illic perpetuo fruentibus sine fine vigilabit.

6 Matth. 8, 25. 12 Verg. Aen. I 201. 14 Verg. Aen. I 122. 16 Matth. 28, 20. 22 Psalm. 43, 23. 24. 24 Matth. 8, 26. 25 (cf. Sap. 17, 11). 32 Matth. 8, 26. Ioh. 15, 19.

---

2 iocunditas *SG* tota sola sobrietas *S*, tota est seria grauitas *GH* 3 lacrymae sunt *H*, sunt *om. SG* 4 labore. Mecum enim tota *G*, labore: cum enim tota *H* 5 etiam uero *SG*, enimuero *H* praesens *om. GH* 8 fluctuum uentorumque *GH* 10 assiduo *libri* ictu *om. G* 11 tonitruum *GH* 13 aures *SH*, dum res *G* obtrectationum et blasphemiarum stridor *GH* 15 dominus noster *SG*, noster dominus *H* 17 iam ipse non potest quod nos timemus *H*, ipse *et* nos *om. SG* 22 exsurge *H* 24 quur *G* (*in G saepius etiam* quum *pro* cum) 25 et si *libri* saecularia *S*, seculum *GH* tamen est *GH* aliquantula fides si *G* 29 saltem *H* 31 celerrimo fine *SG*, fine celerrimo *H* 32 magna quae *SH*, magna quia *G* 35 nascetur *SG*, renascetur *H* 36 aliquoties *libri*

VII.

SERMO DIE I. ROGATIONVM.

Legimus in historia regum quendam celebrem prophetarum exiguo superni pastus alimento multis diebus iter longissimum sine ullo adminiculo cibi terrestris egisse: adeo divini beneficii virtus in corpore humano sequestrata infirmitate praevaluit. Comparatio autem modo haec in sermone, non causa est. Sic ergo etiam nobis annuum quoddam iter actionum, casuum, timorum diversitate currentibus quidam, qui nos inter ista confortet, rogationum veluti caelo porrectus sumitur panis: cuius fortitudo atque salubritas non solum inopiam praeteritae sterilitatis suppleat, verum etiam periculum famis ab spiritu nostro non in pane solo, sed in verbo dei vivente secludat. Quod si quisquam rogationes nostro saeculo institutas miretur, quas tantis ante temporibus ecclesiarum multitudo nescivit, constat hunc posse et muneribus redemptionis, quae mundi aevo iam paene consumpto in saeculorum fine adfuit, derogare. Viderit quis certe, quid sentiat: qualitatem medicaminis rideat furibundus, nesciat desperatus, ceterum frequenter expertus. Sed quis est iste sic ad integrum sanus, ut medicinae non egeat, ut nulli aegrotantis animae morbo succumbat, ut non aut cupiditate ardeat, aut avaritia palleat, aut invidia liveat, aut superbia tumeat, aut iracundia caleat, aut obloquio pruriat? Si quis ergo ex his alicuius taedii sibi conscius est, qui cuncto tempore paenitentiam debet, non renuat triduum. Quod etiam pleno ordine atque digesto prophetia, quae lecta est, si gradibus suis replicetur, insinuat sic a principio sermonis exorsa: Vos, inquit, cognovi ex omnibus cognationibus terrae. Hic statim se Iudaeorum populus in quandam rapinam non amore, sed ambitione praecipitat, ut ad divinae familiaritatis notitiam prae omnibus videatur adscitus: Sed desistat hinc opportunitas obstrependi, quia potius sub iudicio rationis de proprietate sermonum causarum certa metienda sunt. Vos cognovi, non dixit inter omnes, sed ex omnibus cognationibus terrae. Qui sunt autem, qui adquiruntur ex omnibus cognationibus terrae, nisi qui ab universitate gentium in unum redacti fiunt ex diversis mundi partibus unus populus et de multis membris sub Christo capite unum corpus? Cui postmodum vocationi agnoscendae atque praedicandae beatissimus Petrus per mentis stuporem defixus vidit linteum quoddam caelo descendere, quod quattuor angulis sinu turgente submissum omne genus animantium cum volatilibus atque reptilibus continebat, commonitusque, ut necessariae refectioni, quod vellet, ipse mactaret: appetitum quidem talem, cum talis ciborum modus praecipiebatur, per observantiam legalem exhorruit. Sed mox ad eum sermo divinus: Quae deus, inquit, mundavit, tu immunda ne dixeris. Atque ille: In veritate, inquit, comperi, quia non est personarum acceptio apud deum, sed in omni populo et gente qui timet deum et voluntatem eius facit, acceptus est illi. Tunc ergo qui cogniti sunt ex omnibus cognationibus terrae, vides, nempe prophetis atque apostolis

1 Reg. III 19, 5 sqq. 8 Matth. 4, 4. 19 Amos 3, 2. 32 Act. 10, 15. 33 Act. 10, 34.

VII. *Ex veteri codice Cartusiae Maioris ed. Martenius Thes. Nov. Anecd. V 50—56. M = Martenii textus. Ex certis quibusdam huius homiliae locis auctor Hist. litt. Franc. t. III p. 128 suspicatur ante saec. V ex. eam fuisse recitatam* Ex sermon. die primo, secundo, tertio rogationum] *quin et his plures numero fuisse crediderim, sed a Floro propterea neque hanc in qua versamur* [*Hom. VI*] *neque alias commemorari, quod in illis nulla Pauli epistularum fieret mentio. Sirmondus* Sermo beati Auiti Viennensis archiepiscopi feria tertia in rogationibus *M*, Ex sermone die ·I· rogationum *Florus infra p. 116, 13—24* 11 affuit *M* quis] *fort.* is *Martenius* 21 disistat *M* 22 de] *fort.* quam de 24 acquiruntur *M* 28 quatnor *M*

qua unitate conveniat. Hoc est profecto, quod etiam nunc lectio ait: Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? Convenit autem duobus, Christo et Moysi, quia de isto ille scripsit; convenit legi et gratiae, quia . . . . illa districtius imposuit, ut pretiosius ista laxaret; convenit veritati et prophetiae, quia ista peperit, quod illa concepit. Apud Iudaeos ista duo non pariter ambulant, ideo non concordant. Inter ipsa enim duo testamenta quasdam minutias ponunt. Ad unum verum deum nisi uno itinere non itur. Certe si propter quascumque alias causas potest diverso, adverso non potest. Apud nos vero ista duo pariter iunguntur atque conveniunt. Est tamen in hoc prophetae verbo etiam quod personaliter accipi queat, si dualitas ipsa, quam convenire necesse est, sit primum in homine uno, sit deinde in genere humano. Spiritus enim noster et corpus nostrum ex disparis substantiae qualitate compacta sunt. Quae duo viam huius saeculi currere nullatenus queunt, nisi inter se custodita divinae ordinationis lege consenserint. Si enim non subiaceat spiritus carni, sed ad refrenandam concupiscentiam cedat potius menti caro, ducit duos pariter concordia rationis per viam legis ad patriam aeternitatis. Si autem dum per huius saeculi iter curritur, spiritu retardante animam caro praevenerit et facultatem viae permissa sibi peccati libertate praecluserit, deserit ipsa currendi aequalitas, quae homini a creatore praecipitur, et incipit impedita lege mentis perire et superexaltari lege corporis, nec iam duo pariter pergunt, ubi unum iacet et aliud premit. Et haec, quod magis dolendum est, non tam ignaris subrepunt, quam dominantur allisis. Docet hoc sermo, qui sequitur: Leo, inquit, irrugiit, quis non timebit? Dominus locutus est, quis non prophetabit? Peccatum longe apparet, quare non fugimus? Scriptura prope clamat, quare non credimus? Quis est leo rugiens, nisi de quo apostolus dicit, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens devorare vos? Facit furoris incontinentia, ne tacens discubitet, qui rugitum longe praemittit; sed audit rugitum et non cavet, qui praecepti conscientiam secum fert ad exordia peccati, confestimque rabido invaditur morsu, nisi praemisso terretur auditu. Quod revera nec absurde conicimus; nam statim in consequentibus qualitas ipsius morsus ostenditur: Quomodo, inquit, si eruat pastor de ore leonis duo crura ovis aut extremam partem auriculae. Pastor nobis procul dubio ille est bonus, qui relictis nonaginta novem ovibus unam vagantem non despexit inquirere. Operae pretium autem est diligentius intueri, quod illas nonaginta novem, quas iste pastor in montibus reliquit manifestatus in carne, non deseruit permanens in nativitate. Angelorum enim in caelesti altitudine gloriantium, qui utique iam errare non possunt, evidenter gerunt figuram. Leo enim, de quo supra diximus, post illam proprii casus ruinam, qua consortium divinitatis affectans etiam homine miserior factus est, dum dedignatur esse inferior creatore, omnis archangelicae potestatis dignitate nudatus est. Sed huic tamen quantulamcumque potestatem caelestium ministrorum, ne solus periret, casui suae deiectionis innexuit. Et his hoc tamen de illo eminentis creaturae vigore nunc superest, ut damnationem futuram iam patientes, dum praesciunt, cum vivendi meritum perdiderunt, et ipsum saltem moriendi remedium habere non possint. Ab illo itaque, ut dixi, casu quisque in amore conditoris sui et angelicae beatitudinis honore permansit, ulterius seduci non potuit ac proinde nec periclitari et factum est in principio de angelis, quod de hominibus in fine

1 Amos 3, 3. 21 Amos 3, 8. 24 Petri ep. I 5, 8. 29 Amos 3, 12. 30 Matth. 18, 12.

---

3 *post* quia *spatium 11 litterarum M* 17 deserit *M, fort.* deficit 18 superexaltare *M, correxi coll. Psalm. 36, 35 sq.*

faciendum est, ut evolutus scilicet salutis et perditionis cursus exacto impletoque numero terminetur. Istas ergo supernae celsitudinis oves reliquit pastor bonus et venit ad illam unam ovem perditam, in cuius signatione iacebat genus humanum et illam, quae ab isto leone corrosa per se ascendere ad illas nonaginta novem non poterat, suis humeris vexit, quia in suo corpore sublevavit: Et quando cum homine carnis adsumptae ad superna caelorum rediit, eandem utique, quae de paradiso erraverat, angelis retulit. Quocirca iam patet, qui sit pastor, qui liberat duo crura et partem auriculae, et qui sit leo, qui reliquum devorat: hoc est iste Christus, ille diabolus. Omissa vero utrumque consideratione carnali videamus, quae sit minima pars corporis, quae devoranti legitur remansisse. Neque enim puto, quod ille pastor bonus rem tam dilaceratam et paene consumptam tanto studio vellet eruere, nisi particulae ipsi adhuc aliquid palpitantis vitae inesse cognosceret. Ovis ista, sicut iam prolocuti sumus, quicumque peccator est, utique, si de caulis se protegentibus evagatur, suopte vitio incursurus bestiam, cum a pastore declinavit. Dum enim ambulat per deserta, hoc est dum cogitat inania perituraque, occurrit illi diabolus et cogitationem eius morsu pestiferae persuasionis invadit. Qui cum iam concupiscentiam captivi hominis in potestate habere coepit, priorem quodammodo eius partem vorax laniator absorbuit. Et tamen si concupiscentiam et definitionem peccati non sequatur effectus, liberantur quasi duo crura, hoc est pars posterior, quae adhuc comesa non fuerat. Nam etsi quosdam priores suae cogitationis pedes per concupiscentiam in fauce leonis amisit, et residuos, quos ad effectum non deduxit, operis gressus misericordia pastoris eripuit. Animadvertendum est tamen, quod illius semesi corporis portionem extremae auriculae quod videtur superesse liberaverit. Postquam enim dixerat: Quomodo si eruat pastor duo crura, addidit: et extremam partem auriculae. Auris ergo nostra est oboedientia nostra; nam cum precamur et resipiscimus, primam istius auris partem leo devorat, novissimam pastor salvat. Prima pars auriculae est: Non concupiscas. Ista iam deglutita est, quia cogitatio concupivit. Sequens pars est: Post concupiscentias tuas non eas. Itaque si malum, quod concepimus cogitatione, opere non impleamus, priore parte oboedientiae vulnerata et illa, quae extrema est, ab ore leonis eruitur. Quomodo? Vtique per paenitentiam et correctionem. Quae multipliciter lectio ipsa per totum a domino revolvente, quae et qualia passi necdum resipiscamus: Misi in vos indigentiam panum, stuporem dentium, percussi vento urente. Indigentia panis est, ut sciamus, quod, cum a domino receditur, non est unde vivatur. Stupor autem dentium unde contrahitur? puto convenire illud, quod Salomon quodam loco ait, dum comparationem poneret dicens: Sicut uva acerba dentibus noxia est. Vva autem acerba est praemature occupata promissio et contempta, cum differtur, temporis plenitudo. Nam ut dulcedinem et suavitatem, quae nobis in aeternitate promittitur, in hoc mundo habere velimus, inmaturum satis atque acerbum est. Huius

26 e. g. Deuteron. 5, 21. 27 cf. Sirach 5, 2. 31 Amos 4, 6. 35 Proverb. 10, 26.

VII. 21 *Hic respexisse videtur Avitus ad illum canonem concilii Neocaesariensis:* Si quis concupita muliere etiam concubitus eius desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est eum per divinam gratiam fuisse liberatum. *Ita in vetusta canonum versione, quae Aviti aevo Latinarum ecclesiarum in usui fuit. Martenius.*

---

6 assumptae *M* 13 euagatus *M*, *correxi* 22. 23 animaduertendum est tamen, quod illius se miscuit corporis portionem extremi auriculae quae uidetur superesse liberauerit *M*, *'locus corruptus' Martenius; correxi, et* extremae *quidem Martenius coniecerat* 26 saluat *scripsi*, soluat *M*, seruat *coni. Martenius* 30 quae — 31 resipiscamus *M 'locus corruptus' Martenius; vitium vocibus* per totum *inest; fort.* pertractatur *vel* interpretatur 36 contenta *M*, *correxi*

uvae adhuc asperae viridisque non vinum, sed virus intra paradisum Adam in sui nostrique perniciem degustavit; et quia parentes comederant uvam acerbam, dentes filiorum obstupuerunt. Sed praevidens Ezechiel originale debitum Christo solvente vacuandum sic ait: Vivo ego, dicit dominus, si erit ultra proverbium illud in Ierusalem: Patres comederunt uvam acerbam, obstupescent dentes filiorum. Iam tibi non nocet, quidquid esset, Adam quod concupivit superbe, quod praesumpsit illicite, quod desideravit incaute; tu tibi de tuo esu stuporem dentium metue, tu tactum appetitus ab inutili aviditate restringe. Desideras uvam acerbam, sed sustine maturitatem promissionis. Non tuo saeculo delectatio ista debetur. Si dulcem quaeris, expecta caelestem; si humanam appetis, patieris immitem. Quae est autem mundi gloria, nisi ipse, quem infra dixit, ventus urens? cuius etiam si lenitas delectat homines, terror tamen percutit amatores: Et quia nec sic redistis ad me, dicit dominus, nunc praeparare in occursum dei tui Israel! Dicit quidem Paulus apostolus, ubi redemptoris describit adventum, qualiter rapiemur ad nubes obviam Christo in aera. Hic tamen puto occursum istum ad aliud pertinere. Nam et hic viventes quasi occurrimus deo, si praeceptum, quod porrigitur, amplectimur; et quia paratus est ille ad ignoscendum, occurrat ei correctio ad paenitendum. Sed et quicumque propter amorem aeternae vitae non solum ab illicitis abstinet, verum etiam a licitis se cohercet, sponte occurrisse iudicandus est. Nam, ut exempli gratia unum quodcumque dicamus, adulterio generaliter interdicto simplex coniugium lege permittitur, cui tamen virginitatis nitor sine comparatione praefertur, unde qui dat nuptum virginem suam, bene facit, et qui non dat, melius facit. Hoc ergo de omni debemus observatione sentire: qui male facit, fugit; qui bene, expectat; qui melius, occurrit. Iam vero post multas et piissimas admonitiones, quae profectui nostro etiam secundum litteram constant, convenienter rogationes nostras in ipsius lectionis fine describit dicens: In omnibus plateis et viis sit planctus. Viae istae et plateae actus nostros significant, per quos humanam conversationem mortalitate decurrimus. Viae minora delicta, plateae vero latiora peccata sunt, quae ad illam amplam et spatiosam mittunt, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui inveniunt eam. Per angustam vero semitam itur ad illum, de quo praedixit propheta, quod vocem eius in platea nemo audivit, cuius utique verbum in peccati libertate non sonuit. Ergo in ista platea quia est noster actus, sit noster et planctus: quem tamen planctum non confusum et tumultuarium esse debere testatur sermo subiectus: Vocabit, inquiens, agricolam ad luctum et ad planctum eos, qui sciunt plangere. Cernis nempe, quod istud plangere non omnes sciant, sed illi tantum vocandi sunt, qui noverunt. Agricola est, qui isto paenitentiae luctu et compunctionis affectu terram, id est substantiam suam, spinis purgat, praeceptis edomat, lacrimis rigat, humilitate fecundat, semine ditat, fruge multiplicat. Enimvero secundum statum calamitatis humanae nullus est, qui plangere nesciat, quippe est ita generatio, ut etiam ille, qui non noverit aliud, istud noscat, ut ipsa quoque intrans hunc mundum nova aetas infantium primam vocem fletu erumpens quasi quodam vaticinio calamitatum careat omni sensu, planctum, quem adhuc non habet in

2 Ierem. 31, 30. 3 Ezech. 18, 3. 5 Patres] Ezech. 18, 2. 11 Amos 4, 9—12. 15 Thessal. I 4, 16. 22 Corinth. I 7, 38. 26 Amos 5, 16. 29 Matth. 7, 13. 14. 31 Matth. 12, 19 ex Isai. 42, 2. 34 Amos 5, 16.

13—24 praeparare — occurrit *Florus ad Thessal. I 4, 16* 'Ex sermone die primo rogationum'.

4 uacandum *M*, *correxi* 15 aere *F* 16 aliud *F*, alium *M* 17 amplectimur *Florus*, amplectamur *M*

scientia, iam tamen afferat in natura et sine ullo doctrinae adminiculo ipsa inchoatio discriminum pariat magisteria lacrimarum. Quae cum ita sint, quaeramus secundum spiritum, quae distantia sit inter eos, qui sciunt et illos, qui nesciunt flere. Nam prout sunt genera et ordines hominum, istam scientiam flendi habere singuli debent. Alia regi, alia subiecto, alia peccatori, alia iusto causa lacrimarum. Quendam Parthicum regem saecularis historia refert inspecta post victoriam de eminentiore loco numerosissima sui exercitus multitudine lacrimasse: qui mox a satrapis, quae in tali beatitudine causa flendi esset, interrogatus: istam, inquit, multitudinem lugeo, quae quamlibet victrix intra non multos annos omnis omnino naturae lege finienda est. Si ad saecularem sapientiam . . . . ecce lacrimas dignas rege mundano; quamlibet etiam Christiano principi conveniret post triumphos de morte magis quam de culmine cogitantem non tumere, sed plangere: quid si causa praesente istum religiosi principis fletum testem sciamus, cum David ille virtute magnus, potestate praeditus, pietate praecelsus inter aurea serta gemmataque diademata caelestis magis regni coronam instantissimo aestu ferventis desiderii suspiraret: Quando veniam, dicens, et apparebo ante faciem dei mei? Numquid non lacrimas suas habuit panes die ac nocte, dum dicebant illi per singulos dies: Vbi est deus tuus? quod ei certe dicebat non negare compellens persecutor externus, sed videre concupiscens animus suus. Loquebatur enim sibi spiritus caelestibus intentus: Vbi est deus tuus? quando veniam et apparebo ante faciem eius? Si decuerunt igitur regem sanctum lacrimae tales, quid nunc de ipso sanctorum sancto dicamus, qui quatriduano funeri antequam resuscitandi virtutem ostenderet, flendi impendit infirmitatem? In summo itaque gradu conveniunt tales lacrimae redemptori. Multum namque illic ipse deflevit. Ibi Adae peccatum, ibi peccati stipendium mortem, ibi Lazarum, hoc est genus humanum, ibi defunctum lapide obtectum, id est duritiam qualitatis, ibi lacrimosos consolatores, id est incredulitatem resurrectionis, ibi quartam diem venisse defuncto: quae quattuor accidunt peccatoribus in animarum funere conclamatis: prima cogitandi malum, definiendi secunda, perpetrandi tertia, quarta in crimine permanendi. De quarto omnes nos per Lazarum recurrentes, ut resuscitemur, non solum miserendi dulcedo, sed etiam flendi opus est amaritudo. Post haec quia tali magisterio etiam nos docuit plangere, discernamus scientiam imperitiamque lacrimarum. Ecce hodie ad ecclesiam conveniunt multi: sic quicumque semet ipsum in oratione prosternens coepit quantolibet fletu aliquid, quod ad saeculum pertineat, orare, aut conversationis mundanae felicitatem, aut inimicorum mortem, aut divitiarum amplificationem, aut vitae huius longitudinem, aut honorem saecularium dignitatum, numquid non huiusce modi lacrimae docent hominem nescire, quid plangat? quas inutiles satis imperitasque procul dubio perdidit, quotiens sic profudit. Quod non tam miserum, si ea flendo ille sibi petat tribui, quae multi deum nescientes sine ullis precibus peccando videntur adipisci. E contra vides alium ingemiscentem et clamantem: Domine propitius esto mihi peccatori, plangere vitam malam, quaerere bonam, iisdem lacrimis, quibus irrigat stratum, lavare delictum, ostendere deo in gemitibus imbecillitatem carnis, ardorem mentis, horrorem mortis, amorem resurrectionis. Hic plangendi peritus, hic doctissimus flendi est. Non cadit in terram lacrima talis, quia commendata est deo, cui dicitur: Posuisti lacrimas meas in

5 cf. Valerius Maximus VIIII 13 Ext. 1. 15 Psalm. 41, 3. 4. 39 Luc. 18, 13. 41 Psalm. 6, 7. 44 Psalm. 55, 9.

---

10 '*deest hic aliquod verbum*, *forte* respiciamus *aut quid simile*' *Martenius*. 27 quatuor *M* 32 si quicumque *M*, *correxi* 38 si ea] quam si ea *M*, quam *delevi*

conspectu tuo. Postremo quoniam, si rogationes nostrae rite solvuntur, sine planctu nequeunt expediri, scientiam plangendi quam potero brevissime discernam. Maxima peritia est hic impendi fletum, ut sanari possit, quem supra diximus, dentium stupor, quam illic servari, ubi numquam finiendus est dentium stridor. Nam illis dicitur: Vae, qui nunc rident, quia lugebunt flebuntque: istis autem: Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis et gaudebitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

VIII.

EX SERMONE DIE II. ROGATIONVM.

1.

Age nunc, in quantum potest fieri, videamus quae nostra, quaeve aliena sint. Ait Paulus apostolus: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre possumus. Et quid nostrum dici potest, quod non intulimus quodque non relaturi sumus? Nudus, inquit, Iob, exivi de utero matris meae, nudus revertar in terram. Paret, quam infidelis sit usus divitiarum, qui nos nec in principio nostro nec in fine comitatur. Quid aurum et argentum avare multiplicas? quid tuum dicis, ad quod nudus venisti? Mundi est facultas, quam tuam, communis est, quam propriam putas. Via itineris cuiuscumque, quam gradimur, breviter dici nostra potest, dum a nobis ambulatur; nobis vero praetergressis illorum est, qui secuntur. Quomodo potest nostra esse facultas caduca atque terrena, si non pascat egenum, cum possit pascere vinolentum? Quomodo nostrum est, in quo nec capiendo innoxii, nec continendo iusti, nec possidendo certi, nec conservando securi sumus? Et quam pro certo tenemus nos nudos in terram venisse, tam certo sciamus de terrestribus nos auferre nihil posse. Apostolus se recolit nihil intulisse, nihil ablaturum esse. Iob fatetur nudum se natum nudumque moriturum. Salomon omnibus parem clamat introitum et similem exitum. Quantumlibet ambitione velit quisque discerni, principio et fine coniungitur. Nam quod dixit: unus introitus omnibus ad vitam et par egressus ad mortem, non meritorum aequalitatem, sed aequalem docuit condicionem. Vnde si apparet, ut opinor, nec infida fidelium, nec peritura esse salvorum, quae sint nostra paululum discernamus. Ecce ut supra dixi, cum in hunc mundum venientes nihil terrenae facultatis inferimus, animam tamen arbitrii compotem capacemque rationis ad eligendum bonum, si deus inspiraverit, exhibemus. Cumque processu temporis voluntatis nostrae qualitas confirmatur, dei voluntas est, ut bene faciamus, sed nostrum est, quod fecerimus. An forte dicet aliquis: 'at hanc ipsam boni actionem potest homo insidiante

5 Luc. 5, 25. Luc. 5, 21. 6 Ioh. 16, 22. 9 Timoth. I 6, 7. 11 Iob 1, 21. 22 Sap. 7, 6.

VIII. 1. *Florus ad Timoth. I 6, 7.*

VIII. 1—3. *Duarum diversarum homiliarum fragmenta agnoscit Hist. litt. Franciae t. III auctor p. 133, quarum alteram egisse de huius saeculi bonorum resignatione (fr. 1), alteram de patientia vere Christiana (fr. 2 et 3). Haec tamen in unam homiliam potuisse coniungi crediderim* 18 uiolentum *FS, correxi* 22 interitum *FS, correxi* 29 nostrae *F*, nostra *S* 31 dicit aliquis et hanc *FS, correxi; cf. hom. XII 1, 8*

diabolo perdere': verum est, quod amittere homo bonum proprium furante adversario potest. Sed hinc magis nostrum conici debet, quia non violenter aufertur. Non enim taliter perdimus mercedem, qualiter facultatem. Quod enim extra nos est, carnalis inimicus rapiendo auferre potest: quod vero intra nos, non potest spiritalis nisi insidiando furari. Et ideo, si sciret paterfamilias, qua hora fur venit, vigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam. Illa ergo est domus nostra, quae, si vigilamus, non potest dirui: illa vero prorsus aliena est, quae potest vigilantibus nobis occupari.

2.

Dicit beatissimus Paulus, quod per patientiam et consolationem scripturarum firmam spem habere debeamus, cum omnes Christiani, tum specialius illi, quibus datur in hoc mundo aut pro deo persecutionem pati, aut pro veritatis amore tribulari, aut pro vitae huius peregrinatione compungi.

3.

Nos magis instruunt isti prophetae et infirmitatem nostram quasi sub suae inpatientiae sermonibus consolantur. Illorum porro patientiam testantur multiplices in infirmitate virtutes. Quorum ut vel paucissimos propter istum, qui dolet iustum ab impio devorari, exempli gratia proferamus: probat hoc de Ieremia gloriosior in captivitate libertas neque per ligamen corporis licentia vincta sermonis; probat Isaias, quem ob praeconium veritatis divaricante serra obtusis dentibus, doloribus acutis saeviens civicus furor quantum ad poenam mortaliter torsit, tantum ad gloriam vitaliter occidit. Cumque victore defuncto victus superstes doleret per laniatam carnem mentem nequivisse lacerari, cum multas membrorum partes, quas disiunxerat, numeraret, plus quam unam fidem invenire non potuit.

4.

Praesentis saeculi actio dilatis causarum eventibus omnium operum perversitate confusa non est tempus, sed causa iudicii. Da porro in praesentibus evidentem bonorum malorumque distantiam, et examini quid remansit? Da, ut hic malum nulli liceat facere, quid aeternitas plus habebit? Da, ut hic a fide nullus exorbitet, et

5 Luc. 12, 39. 16 Ierem. 37. 17 Aviti locus addendus testimoniis patrum de Isaiae martyrio congestis post alios ab Augusto Dillmanno (Ascensio Isaiae aethiopice et latine ed. ab A. Dillmann. Lips. 1877 p. XVI, cf. Gesenius, Der Prophet Iesaia, Leipz. 1821 sqq. II 1 p. 12 not.).

2. *Florus ad Rom. 15, 4.*
3. *Florus ad Hebr. 11, 37.*
4. *Florus ad Corinth. I 11, 19.*

1 quod] *litt.* od *minio scriptae F* 4 spiritualis *S* 6 perfodiri F^1 (*cf. Roensch. p. 285*), perfodi F^2S 12 peregrinationē F^1 16 iheremia *F* 17 esaias *FS* 18 acutis *post lin. add.*

4. Ex sermone ·ii· (die) rogationum *F*, *tertio rogationum diei adscripsit S*

haeres es esse qualiter oportet? Neque enim possumus dissimulare, quin oporteat, quod oportere veritas clamat. Oportet vero esse haeresem, non quia eius commentis Christus minuitur, sed quia eius insidiis Christianus augetur. Sic sunt etiam, praeter fornicationem, quae sola in corpus proprium peccat, cetera mala, si non vestias nudum, si punias innocentem, si rapias proximo, si parato etiam pallium cedere tunicam tollas, si malam dexteram verberes etiam laevam offerenti, si per mille passus onustum dirigas et per alia duo servire meditantem. Aut quid diutius violentiae genera persequar? In omni imperio fortioris superbia temporalem habet iubendi fructum, aeternum vero innocentia patiendi.

VIIII.
EX SERMONE DIE III. ROGATIONVM.

1.

Sicut enim Iudaeorum lex, ita gentium gloria gratia est. Et ideo apostolus Paulus ad unam partem dicit: non bona gloriatio vestra: ad aliam vero: mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.

2.

Quomodo si, inquit, inferant filii Israel manus in vase mundo in domum domini. Legimus in apostolo in domo magna non solum argentea vel aurea, sed etiam lignea vasa et fictilia reperiri. Quae in ipsa graduum diversitate omnia possunt esse usui, etiamsi non sunt aequalia dignitate. Cuilibet distantiae nitor opus est. Potest in fictilibus vasculis, dummodo munditia non desit, divinae domui munus offerri, si vas ex eadem massa fictum, quia peccando ceciderat in contumeliam, paenitendo redeat ad honorem. Habemus enim thesaurum istum in vasis fictilibus. Haec ergo vascula, ut dixi, paenitentum teneant compunctionem. Porro lignea legitimam coniugatorum praeferant simplicitatem, cruore martyrii aurea rubeant, virginitatis radio argentea perlucescant. Vasorum talium capacitas est, quod rationabilis naturae conditi sumus. In hac modo provideat, deo suo quisque quod offerat; pro qualitate munerum sit pretiositas vasculorum. Istis credo vasculis Helisaeus quondam liquorem olei vivacis infudit, quod cum flueret irriguum, non effluxit impletum.

1 Corinth. I 11, 19. 5 Matth. 5, 39—42. 11 Corinth. I 5, 6. Gal. 6, 14. 13 Isai. 66, 20. 14 Timoth. II 2, 20. 21 cf. carminis de Roma (O Roma nobilis) v. 3 sq. roseo martyrum sanguine rubea, albis et virginum liliis candida. 25 Reg. IIII 4, 2—7.

VIIII. 1. *Florus ad Gal. 6, 14.*
2. *Florus ad Timoth. II 2, 20.*

---

1 quin oporte,re (,at) *pr. corr. F* 5 palliọũ *pr. corr. F* 6 laenam] leua (*in mg.* r *ut saepe add.*) *F*
VIIII. 16 dignitati *FS*, *correxi* 20 poenitentium *S* 21 martyrii *F*, martyris *S* 23 in hac *F*, in haec *S* deo] dō *F*, de *S* 24 sit *scripsi*, fit *FS*

X.

EX SERMONE DE ASCENSIONE DOMINI.

Vas electionis, gentium doctor, in quo adhuc mortali homine angelicus sermo vivebat, cum resurrectionem mortuorum non mortuo sermone describeret dominumque nostrum in iussu, id est cum imperio, et in voce archangeli adfore quasi cum praeconis terrore monstraret, tum: Deinde, inquit, etiam nos rapiemur in nubes obviam Christo in aera. Tunc erit possibile, quod modo arduum: quod nunc in Christo veritas divinitatis, tunc in nobis poterit similitudo. Tunc etiam nostris aere pedibus subiugato levibus elementis defaecatorum corporum membra ponemus: si tamen veniente eodem rege nostro non in praeteritum timida differendi conscientia retrahat, sed fida securitas ad percipiendam citius dignitatem gloriae caelestis occurrat.

XI.

EX SERMONE DE PENTECOSTE.

1.

An nescitis, quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Ecce ergo et spiritus deus est, si habitat templum, quod praeter deum nullus inhabitat. Vnde inquit: Membra vestra templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis a deo. Ergo si habetis a deo deum et templum dei estis et corpus vestrum templum est spiritus sancti: quocumque non receptus fuerit spiritus, non capitur deus. Igitur cum talia dicimus, non nobis obirascantur, quibus sanctum spiritum persuadere conamur; qui nisi deus creditur, ignoro quid de praesenti festivitate dicatur aut quid in eius adventu honoris haereticus excolat, quem, quantum ad se est, etiam nomine servitutis inclamat: cum, licet si vos filius liberaverit, tunc vere liberi sitis, ubi tamen spiritus domini, ibi libertas sit.

2.

Crux illa, in qua vita pendente mors periit, sicut in passione evangelista Iohannes enarrat, quia multiplicem capere non potuit, triplicis linguae pagina fuit, ut a toto mundo incunctabiliter crederetur, quod Hebraicis litteris nec non Latinis Graecisque conscriptum quasi in ore trium testium firmaretur, ac deinceps omnis lingua

1 Act. 9, 15. Timoth. I 2, 7. 3 Thessal. I 4, 15. 16. 11 Corinth. I 3, 16. 13 Corinth. I 6, 19 et II 6, 16. 20 Corinth. II 3, 17. 22 Ioh. 19, 20. 25 Philipp. 2, 11.

X. *Florus ad Thessal. I 4, 15.*
XI. I. *Florus ad Corinth. I 3, 16.*
2. *Florus ad Philipp. 2, 11.*

bi
X. Ex libr (libr *minio del.*) sermone *F* 3 affore *F* 4 terrorem *FS*, *correxi* 5 possile *F*
XI. 17 qui *F*, quia *S* 19 inclamat *scripsi*, inclinat *FS* 20 libertas sit *F*, sit *om.* *S* 24 nec *ex* hec *corr.* *F*

confiteretur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris, id est in una cum patre. Quod quamlibet aliquorum intentio negare persistat, etsi non omnium sermo, certe omnis lingua proclamat.

XII.

EX SERMONE DE SYMBOLO.

1.

Audite, quid veritas dicat: Nemo novit filium, nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius. Et si nemo adsequitur hanc in saeculo isto notitiam, unde Arrianus adsumit in substantiae ipsius divisione mensuram? Si solus pater novit filium, solus filius patrem, unde dux caecus maiorem intellegit vel minorem? An forte respondet: at si sibi notitiae huius reservat divinitas sola secretum, unde tu aequalem patri filium cognovisti? At ego inquam: paternitatem filius loquitur, omnipotentiam creatura testatur: de substantiae autem intimo si nemo novit filium nisi pater neque patrem quis novit nisi filius, ubi aequalis est consilio alternante notitia, una est procul dubio in substantiae perfectione natura. Neque enim maior aut minor est, qui nec minus nec amplius notus est. Quid nunc de spiritu sancto dicemus, quem credere consequente symboli parte in trinitate praecipimur? Neque enim, si patrem et filium sibi invicem confert ista notitia, alienus ab ea erit spiritus sanctus, de quo scribitur, quod spiritus omnia scrutatur, etiam altitudines dei? Ergo non tantummodo se pater et filius, sed spiritum suum norunt: cui ideo nihil omnino celatur, quia nihil sine illo in veritate cognoscitur. Quocirca sic est cognitio, sicut cooperatio trinitatis. Nam post istud generationis divinae mysterium si in Christo cogitemus humana, quod celebramus virginem peperisse, pater misit, filius venit, spiritus sanctus infudit. Quapropter nec in humilitate minorationis absconditur claritas aequalitatis.

2.

Legimus quodam loco, quod dum sumus in corpore, peregrinamur a domino. Quidquid enim nobis de caelestibus mysteriis traditur, quamlibet indubitabili veritate subsistat, credere debemus, quia videre non possumus. Nam in isto saeculo nostrum nosse tantummodo credere est. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum non dixit vident, sed videbunt. Vnde qui in praesentibus habuerit fidem, ipse in futuris accipiet contemplationem.

1. 10 Matth. 11, 27. 16 Corinth. I 2, 10. 23 Corinth. II 5, 6. 26 Matth. 5, 8. 27 Iob 19, 25—27.

XII. 1. *Florus ad Corinth. I 2, 10.*
2. *Florus ad Corinth. II 5, 6.*

1 confiteatur *S*
XII. 5 assequitur *F* 6 assumit *F* 8 at si *scripsi, cf. hom. VIII 1. p. 118, 31,* et si *S* 10 *fort.* de substantia autem intimo: si *et q. s.* 17 norunt] *in marg.* r *add. F* 21 quicquid *F*

XIII.

EX SERMONE DE ASCENSV HELIAE.

Etsi multa sunt dona, omnia tamen haec operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult; non in paucioribus minor nec in maioribus amplior: per quem etiamsi alius alio minus accipit, intellegat donum potius posse minui quam donantem.

XIIII.

EX SERMONE DE EZECHIA REGE.

Ille quondam patriarcharum maximus pater, qui immolandum filium iussus offerre viriliter praesumpsit nec maiestati hominem posse resistere nec pietati praeceptum parricidii convenire. Et tamen, cum mysterii ignoraret eventum, altari filium quasi iugulaturus imposuit unum certissime tenens, si huius hostiae deo inrevocabilem libuisset tenere sententiam, non homicidium, sed sacrificium fore, quod oboedientia commisisset.

XV.

EX SERMONE DE IONA.

Pelagus, inquit, operuit caput meum. Nec istud frustra de solo capite dicebat, quem absque dubio pelagus omni ex parte contexerat: sed celavit contumelia mundi dominum caeli. Caput viri Christus, caput autem Christi deus. Velavit humilitas mea gloriam meam et deus, qui quasi caput inerat Christo, mundum reconcilians sibi ab eis, qui hominem patibulo confixerant, non potuit pervideri.

1 Corinth. I 12, 11. 5 Reg. IIII 20, 12 sqq. Isai. 39, cf. Aviti ep. XXVIII (26) p. 58, 21. Gen. 22, 1—18. 11 Ion. 2, 6. 13 Corinth. I 11, 3. 14 cf. Proverb. 15, 33 gloriam praecedit humilitas.

XIII. *Florus ad Corinth. I 12, 11.*
XIIII. *Florus ad Hebr. 11, 17.*
XV. *Florus ad Corinth. I 11, 3.*

XIIII. 10 commississet *F*

XVI.

EX SERMONE IN ORDINATIONE EPISCOPI.

1.

Ad magisterii testimonium nascendi causa non pertinet; neque ille caelorum ianitor Petrus, quem piscatorem hominum retia contempta fecerunt, origine placuit natalium, sed fine meritorum. Sicut Matthaeus, cum de teloneo adsumptus est, illic inchoavit lucrum, ubi iussus est terminare negotium. Quid de singulis loquar? Talis omnium adsumptio fuit, in quorum personis ignobilia et contemptibilia mundi eligens deus praeposuit pauperes spiritu divitibus censu illum iure locupletissimum probans, qui ad veram et integram nobilitatem non susceptis honorum, sed depositis criminum fascibus pervenisset.

2.

Superest nunc, ut lectionis huius semper meminerit, quae peculiariter ei nunc lecta est inclamante apostolo, acclamante populo, conclamante iudicio: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Solent autem plerique propriae ambitionis incendium dicti huius apostolici quasi refrigerio temperare, quod iam et libertate permissa res boni operis concupiscatur. Sed statim cessaret tale desiderium, si sequentia tractarentur. *Oportet*, inquit, *huiusmodi inreprehensibilem esse.* Hic secum, rogo, crescendi ambitus et animosa honorum vota decertent; hic permissam sibi desiderii securitatem merita semet ipsa scrutata considerent. Si ab omni interdictae reprehensionis naevo candida divinae imaginis integritas custoditur: si quandocumque mentis impetus moderationis limitem non excessit: si quibuscumque indigentibus superfluum quippiam manus avara non renuit: si numquam sermonis petulantia honestatem silentii salubrioris inrupit: si calentem diei ferventis iracundiam limes occidui solis absolvit: si numquam corde duplici diversum sonantis cogitantisque aliud verba quam vota moliuntur: si ad ultimum digna observantiae cura, ut de iuramentis taceam, vel periuria formidantur. Non quod ab his omnibus liberi esse omnes possimus: sed quod periculosum sit unum quemque merita sua non recolere et quod solis inreprehensibilibus debetur, ambire. Iam quid de illis dicatur, quos pretiositatem gratiae pretii vilitate mercantes usque ad iacturam pecuniae verecundiae iactura producit? quorum acclamationibus militant conducta mendacia, quorum prurientes scalpentibus praeconiis aures mercennarius clamor inflammat, quique non reminiscentes Simonem Magum divini muneris dispensationem pretio voluisse mercari cum pecunia sua non in sacerdotium, sed in interitum deputantur. Libere ergo haec coram ambitu electo compulsoque detester: placere deo penitus nequit, qui usque ad sui electionem sibi ipse placuerit. Quin potius de innocentum antistitum labore dica-

1 Matth. 4, 19. 3 Matth. 9, 9. 10 Timoth. I 3, 1. 20 Ephes. 4, 26. 29 Act. 8, 18

XVI. 1. *Florus ad Corinth. I 1, 28.*
2. *Florus ad Timoth. I 3, 1.*

XVI 3 matheus *F* theloneo assumptus *F* 4 loquar *F*, loquor *S* 5 assumptio *F* 7 honorum *F*, bonorum *S* 12 refrigerio] o *ex* um *corr. pr. F* 15 crescendi *F*, crescens *S* 18 excessit: si] si *ex* sic *corr. F* 19 renuit *scripsi*, tenuit *FS* 26 gratiae *om. in contextu, in marg. pr. add. F* 29 symonem *F* 31 ambito *F*

mus. Neque enim levis est administraturi causa pontificis, quem manet dupliciter sermo ut populi magistrum, actus ut Christi discipulum: qui plebem non minus pietate, quam severitate recturus est: quem timere convenit dispendiis suis, quem communicare non convenit criminibus alienis: qui alium onerat se contestante, qui damnum patitur alio pereunte. Quando audit non turpis lucri cupidum, temperaturus est, ut sit cupidus, et quidem lucri, nec tamen turpis; id est ut studeat commissa sibi talenta adsiduae praedicationis sermonibus expolire et adquisita multiplicataque gregis sui salute geminare. Iubetur esse ornatus: nec istud corporaliter accipiendum est. Episcopum, cui iniuncta merito ornamenta suppeditent, non comit pompa sed gratia. Sic itaque sacerdotalis locus artam illam et contribulatam evangelii semitam tenens perque angustias eius post se etiam populum trahens, sinistram fugiens, dexteram non praesumens periculosum ex utraque parte lubricum pertimescat et sermonis apostolici libram aequalitate considerationis appendens, si districtus esse voluerit, legat non percussorem: si humanus, non vinolentum: si sobrius, non avarum: si subditus. non abiectum: si servus: non elatum: si misericors. non remissum: si terribilis. non cruentum: si domum suam bene regentem. utique ordinantem omnia, neglegentem nulla, adquirentem multa, plurima dispensantem. Ergo et huic ex administratae domus probato rectoque iudicio super evangelici illius nummularii mensam pecunia multa committitur, quae multiplicato reddenda compendio vos eritis.

XVII.

EX SERMONE IN DEDICATIONE ECCLESIAE ARCHANGELI MICHAHELIS. ante a. 506

Iste sit ille quam dulcis tam terribilis locus, in quo Iacob cernens dominum scalis innixum perque eas ascendentes descendentesque angelos videns domum divinitatis intellegit. Vbi parato mysteriis lapide caput effultus futurorum causis aptavit unguentum; sicut cum passuri mediatoris pendulum crinem iustificatae peccatricis obsequio fragrantis alabastri unda perfudit, ut, quod lapidibus vivis in spiritalem fabricam congruenter necessarium flueret, ex inriguo angularis lapidis fonte manaret sicque Abrahae filii per lavacrum ex lapidibus suscitati, ut ariditatem contagii naturalis evadant, odoriferi chrismatis munere gratia fecundante pinguescerent. Istud Iacob sopitus vidit in spiritu, expergefactus gessit in signo. Cum nobis inde oratio consecrantis inclamat, nobis ibi somnium dormientis invigilat. Scalae vero, quas vidit, gradus sunt supplicationis humanae, quibus quisque pro viribus in divinas aures precum qualitate nitatur. Ascendunt autem per eas angeli, cum vota nostra in caelum porrigunt: descendunt, cum de caelis optenta transmittunt. Adsistunt hi precibus nostris, non pennarum flatu. sed donorum spiritu, quorum volasse voluisse est. Interque hos sibi vindicat Michahel princeps principem locum. Quem Danihel ille sublimis vir desideriorum, visionum potens, dissolutor aenigmatum, expositor figurarum, heb-

5 Timoth. I 3, 8. 8 Timoth. I 3, 2. 10 Matth. 7, 13. Luc. 13, 24. 14 Timoth. I 3, 3—7. 18 Matth. 25, 27. 20 Gen. 28, 17. 23 Matth. 26, 7. 25 Ephes. 2, 20. 26 Matth. 3, 9. 31 Gen. 28, 12. 34 Dan. 10, 13.

XVII. *Florus ad Philipp. 2, 11.*

7 assiduae *F* 10 arcam *F* 11 perq; *ex* perquę *corr. F*
XVII. 21 perq; *ex* perquę *corr. F* 23 sicut *scripsi,* siue *FS* 24 fraglantis alabaustri *F* spiritualem *S* 31 nitatur *scripsi,* mittatur *S* 32 assistunt *F* hi] hic *F* 34 uindicet (a *supra* e) *F* micahel *F* danihel] *F* 35 ebdomade *F*

domadae triplicis fervente ieiunio parum fuit, ut haberet visibilem, nisi acciperet adiutorem. Quocirca etiam hic Michahel noster, sinceritate voti, iucunditate loci, devotione populi provocatus adstat; conferendo magna, maxima obtinendo conspectum divinitatis, quo semper illustratur, huc attrahat. Ad quem quia multis scripturarum locis agnovimus subvehentibus angelis sive quod pium poscitur, sive quod rectum geritur, pervenire, acceptabilium operum salubriumque votorum prospiciamus in studio beatitudinem, qui providimus in archangelo portitorem.

XVIII.

[2ᵛ] IN RESTAVRATIONE BAPTISTERII IN CIVITATE SVA VIENNA. c. a. 515

*Terreno*rum perturbationes, quibus in praefinit*a* consti*tutione crea*turae solubilis currente discidio temporibus suis *natura uti*tur, nonnumquam nobis consolationum causae . . . . e succedunt. Conicio quippe ex ipso animi mei motu. . . . *desid*eraretur a vobis fons gratiae, flumen v*itae*, ara *salutis*. Cum ergo sic in hac aede fides vestra, quo inpatientius *ardebat*, *relig*ionis matrem et nutriculam salutis ambiret, ego ut *dolore* scilicet tantillae dilationis urebar! quamlibet ut . . . . adsumeret, non libertas adhibita dispositioni, sed . . . . ini nutabat: siquidem aedes antiqua et nullo sub . . . *paten*tibus rimis, pavimento absente, pendebat, ut inter*dum time*rem ruinam fabricae subiacentis pressura videre. *Itaque ubi* me adlegante caritas vestra cognovit causas *constructionis* praesentis templi, vacatione tolerata baptisterii . . . . um simplicitate contenti usus potius qui fuit, *quam* . . . . re quid fuit, probatur, inque operis tenuitatem . . . . sufficientiae vestrae satisfecerit, non pompam . . . . cum, si rite recolitis, praeterita sollemnitate pas*chali sa*crificia et baptismatis sacramenta completa sint . . . . consuetudine vacuus . . . der . . . .

. . . .

. . . . [2ʳ] sic quodam cenaculati operis duplo, quo exteriora, si putatur, aperta illic sine fundament*o* videantur . . . nec, ut mos ceteris aedibus, columnarum ancipi*tum series in* longum ducta contineet, cui a parietum radici*bus* prominentium obnitatur accessus, sed per terr*am* . . . . ad*ditae* structurae vicinantis adnisu propriis . . . . . . inpulsibus, ac si aequalitatis lege divisum la*ter* . . . . vinculis submittentibus pendula hoc sit *ta* . . . . *distri*butionis mensura quo iustior interea non a . . . . superba porrigitur in altitudinem non elatam . . . . suggestum ac huius mediantis vertice rationis . . . . . . vel a puncto curratur in circinum; invexisse er*go* . . . . usui, unum pompae genus minuisse, aliud inv*itasse*, quibus sacrum corpus offerimus, urbane hact*enus* . . ., quid iam in hoc voto sequacis artificium mand . . . . . . tectorum similitudinem radiantis auri lammi*nae furio*sis ventorum tumore fornacibus velut in renid*ent* . . . . ta respondeant aut linteata succrescant, q . . . . , si parvorum elegantia tenetur in maximis, si arti*ficum* . . . . tis metalla vincuntur, si quae servabatur . . . . factura conspectui, si minus levi adcuratione d . . . . argento, in summam certe si lic*et* mediae turri ipsu . . . . consecranda oblatio fer*i*abatur . . . .

---

2 micahel *F* iocunditate *F* 3 adstat] assistat *F*

XVIII. *cf. ep. L p. 78, 36 sqq.* apostolorum namque festivitas Viennensibus quidem vestris inter annuum martyrium dies peculiari studio subit. Habeo praesentiam tempori, quo diei passionis fabriculae, quam nostis, videtur iniuncta esse dedicatio *Supplementa et mea et aliorum obliquis litteris exaravi* 19 pompam] *cf. f. 3ʳ, 18* 20 *hom. VI p. 110, 24* sollemnitate paschali, *hom. I 2 p. 104, 8* paschalis festi 21 duplo] *cf. f. 3ʳ, 14* spatio sui duplex eductum

Exemplum Papyri Parisinae f. 2ᵛ (Bignon. f. 75).

IN R | E S T A V R A C I O N E B A P T I S T I R I I I N C I V I T A T E S V A V I E N N A
tem|porum perturbationes quibus in praefinitae consti
t|urae solubilis currente discidio temporibus suis
tur nonnumquam nobis consolationum causae
e s ue cedunt Conicio quippe ex ipso animi mei motu
er]aretur a uobis frons gratiae flumenu *i*| . . . ara
cu]m ergo sic in hac aede fedis uestra quo inpatientius
on is matrem et nutricolam salutis ambirit ego ut
sci|licet tantellae dilationis [u]ribar quamlibet ut
adsumerit non libertas adhebita dispositionis ed
in|inutabat si quidem aedis antiqua et nullo sub
ti bus rimis pauimento absente pendebat ut inter
re m ruinam fabricae subiacentis praessura uidere
me allegante caritas u es]tra cognouit causas con
praesentis templi uaca ti one tolerata baptistirii
qum simplicitate conte*nt*i usus potius qui fuit
r e quid fuit probat*ur* *in*que operis tenuetatem
.sufficientiae uestrae sa ti sfecerit non pompam
cum si rite recoletis p *ra* etereta sollemnitate pas
er ificia et baptismati s s acramenta completa sint
consuetudine uacuus . . . der

f. 2ʳ (Bignon. f. 75).

sic quodam cenacolati o peris duplo quo exteriora si
potatur aperta illic sixe fundamentum uideantur .
nec ut mos ceteris aedibus columnarum ancipi . . . .
longum ducta continuet cui a parietum radic e . . . .
prominentium obnitatur accessus sed perterr . . . . .
ad l . te structurae uicinantis adnisu propriis . . . . .
inpulsibus ac se aequalitatis lege diuisum la . . . . . .
uincolis submittentebus pendola hoc sit *ta* . . . . . .
bucionis minsura quo iustior interea non a . . . . . .
superba porregetur in altetudinem non elatam . . . . . .
suggestum hac huius mediantis uertece rationis . . . . . .
uel a puncto curratur in circinum inuexisse er . . . . . .
usui unum pompae genus meruisse aliud inu . . . .
quibus sacrum corpus offeremus urbane hact*i* . . . .
quid iam in hoc uoto sequacis artificium mand . . . . . .
tictorum similitudinem radiantis auri lammi . . . .
sis uentorum tomore fornacibus uelut in renid . . . .
ta respondeant aut lenteata suceriscant q . . . .
si paruorum eligantia tenetur in maximis si arti c . . . .
tis metalla uinc*a*ntur si quae seruabatu r . . . .
factura conspectui si minus leui adcuratione d . . . .
argento in summam certe si/ici mediae turri ipsu ı . . . .
cil . . . . consecranda oblatio ferabat ur . . . .

f. 2ᵛ. 2 temporum *etiam Sirmondus qui inscriptionem cum tribus verbis titulo III dedit* perturbationes] nes *ex* nis *ni f.*; -nis *descripsit Bignon.* 4 tur] mittuntur *coni. Bignon.* 6 consecraretur a nobis fons *coni. Bignon.* flumen ui..ara *Bignon.*, *qui* salutis *supplerit* 8 onis] saluationis *coni. Bignon.* 10 ed] ad *falso Bignon.* 11 subfulta columine *coni. Bignon.* 12 patentibus *coni. Bignon.* 14 constructionis *coni. Bignon.* 16 contenti] contrariu *falso Bignon.* fuit] fint *idem* 17 proba mq. *Bignon.*, mq: *vel* inq; *papyrus* 18 faceret *falso Bignon.* 19 p.....acta *Bignon.* paschatis sacrificia *coni. Bignon.* 21 *paucissima versus vestigia nunc adparent*

f. 2ʳ. 8 ta] a *litt. incerta* 13 meruisse *Bignon.* 15 mund *Bignon.* 16 radiantis] adiunctis *Bignon.* lumin *Bignon.* 17 temere *Bignon.* 18 q] to *Bignon.* 20 *vel* uincantur 22 argenti *Bignon.* si sic *Bignon.*

Exemplum Papyri Parisinae f. 11^r (Bignon. 75^v).

Ante locus quam annus impletus est et potestis quidem exi . .
fectione metiri nonnulla interem restare quae fiant abunde . . .
fecit perficiendae saluti si quisic in opificio duplecis bo*n*
χpm offerat aut frontebus χpianum quilibet gemm*a*
fulgor sinceritati aequenitentis adsurgit suffecit
sua cuius lauacro tinctus redimptor omnem quod
rior*e* *g*enerationis infurmans non tam baptistirium
baptismum. naaman. ille prisci temporis syru
libre horrore purgandus incassum ut poto cum ma
ponderebus in samariam uenerit nisi relictis om
nudus intrasset! euangelicus ex utero caecus am
rum seruans tenebras naturalis ergastuli de nocte g
ab aluo furaci natiuitas fraudolenta damnauer
longeuitas sine ullis sumptibus simpliei lauacione *s*
non paulatim dedeceret habitatur diutiuus nouus con
turiam Euangelicae lictionis quam ueluti quinque
dem porticuum saepta cingebant unus quodam 1
dinis lectus inpleuerat uideris illic spectamin*e*
cassus lumine alius gressibus inpeditus non null
res paralisi dissolutos quid multis non aegritud
nummerum languentum nummerositatem lang
omnebus nihil aliud quam lymfa subuenit.

f. 11^v (Bignon. f. 75^v).

q uidem auri argentique linocinio medentes lauacri salutif
tudo spectantium aquae motum porticebus infusa dif
catoredibat sanareremedio nihil aliud inpraesentibus
internum hominem tetris criminebus diuersitas
ebilitatibus auferendis lex praecepto angusto non
iasdam litterae porticus tendens ad aqu*a* . . . . atiae
et hoc quoque fonte lauandi tempus quisquis [
(que necessarius aestimatur modo fides in langu
uetur unda si credetur quid nunc apostolorum
Cum sine discricione honorum sexuum personarum
1 perteuit paulum uocatione mirabili eunuchum
. non fidem muliebri multitudini tamen non in urbe
be saluandae. Consecrauit credolitas lymfa ~~
uerat causa personas quapropter unum est quod loco
p opulo consonat quod redimptis perinde redemendis
p|tamus uelut ab hoc templo ueternosis infecta origena
ea formido laceram primi hominis uetustatem intro
u dor expurgit squalentem *cu*ltum pollucionis antiq*u*
ut longeuitas successura iam nesciat quid multis ut
n em fabricam uestram constare cupetis talis renoua
p erni conspectibus parca tis

f. 11^r. 1 Antea l. q. a. expletus est *Vita Aviti c.* V exi] ex ipsa *coni. Bignon.* 7 mysterium generationis *coni. Bignon.* 10 omnibus *coni. Bignon.* 22 *verborum* nihil aliud *et* subuenit *pars inferior nunc abrepta*

f. 11^v. 5 lex] ex *Bignon.* 8 aque? aeque? 11 Paulum *Bignon.* 13 lymfa *ultima versus littera* a *ad explendum versiculum extensa* 16 ptam^{v}s *papyrus*, ptaris *Bignon.* 18 ndor] udos *Bignon.*

* * *

[11r] Ante locus quam annus inpletus est, et potestis quidem ex *inopinata perfectione* metiri nonnulla interim restare, quae fiant abunde *posthaec*: *pro*ficit perficiendae saluti, si qui sic in opificio duplicis bon*i aut* Christum offerat aut frontibus Christianum: quilibet gemma*rum* . . . . . *nullus* fulgor sinceritati *aquae* nitentis adsurgit; sufficit *cuique fides* sua, cuius lavacro tinctus redemptor omnem, quod *legitis*, *mundum mysterio* regenerationis informans non tam baptisterium *esse voluit quam* baptismum. Naaman ille prisci temporis Syrus . . . . *leprae* horrore purgandus incassum, ut puto, cum ma*gnis auri* ponderibus in Samariam venerit, nisi relictis om*nibus* nudus intrasset. Evangelicus ex utero caecus ani*mum pu*rum servans tenebras naturalis ergastuli de nocte *gehennae*, *cui* ab alvo furaci nativitas fraudulenta damnaver*at*, *posuit*: longaevitas sine ullis sumptibus simplici lavation*i successit*. *Si* non paulatim dece*d*eret habitator diutinus, novus com*mearet*, *nata*toriam evangelic*ae* lectionis, quam veluti quinque*pertitam toti*dem porticuum saepta cingebant, unus quodam*modo multitu*dinis lectus impleverat: videres illic spectame*n egregium* cassos lumine, alios gressibus inpeditos, non null*os infirmio*res paralysi dissolutos. Quid multis? non aegritud*inum vides* numerum, languentum numerositatem? lang*uentibus* omnibus nihil aliud quam lympha subvenit *nullo* [11v] quidem auri argentique lenocinio medentis lavacri salutif*eri*; *multi*tudo *ex*pectantium aquae motum porticibus infusa, dif*fusa per undas multipli*cato redibat sana remedio. Nihil aliud in praesentibus . . . . internum hominem: taetris criminibus diversitas . . . . *d*ebilitatibus auferendis lex; praecepto angusto non . . . . asdam litterae; porticus tendens ad aqua*m g*ratiae . . . . et hoc quoque fonte lavandi tempus quisquis *occupaverit* . . . . . . *at*que necessarius aestimatur, modo fides in langu*ente non desit*; . . . *ab*luetur unda, si credetur. Quid nunc apostolorum *principem* . . . . cum sine discretione honorum, sexuum, personarum . . . . pertinet Paulum vocatione mirabili, eunuchum . . . . non fidem muliebri multitudini, tamen non in urbe . . . . *or*be salvandae. Consecravit credulitas lympham; *consecra*verat causa personas. Qua propter unum est, quod loco *non minus quam* populo consonat, quod redemptis perinde redimendis*que* . . . . *tem*ptamus velut ab hoc templo veternosis infecta origina*lis* . . . . ca formido laceram primi hominis vetustatem intro . . . . *c*andor expurget squalentem cultum pollutionis antiqu*ae* . . . . ut longaevitas successura iam nesciat. Quid multis? ut . . . . nem fabricam vestram constare cupitis, talis renova*tio* . . . . *su*perni conspectibus pareatis . . . .

* * *

1 frontibus] cf. Apocal. 7, 3. 9, 4 etc. 6 regenerationis] Tit. 3, 5. 7 Naaman] Reg. IIII 5, 1—27. 9 Evangelicus] Ioh. 9, 1 sqq. 13 natatoriam] Ioh. 5, 2. 9, 7. 11. 16 paralysi] cf. Maccab. I 9, 55. 18 expectantium] Ioh. 5, 4. 26 personarum] Act. 10, 34. 35. Petri ep. I 1, 17. (Rom. 2, 11. Gal. 2, 6). Paulum] Act. 9, 3 sqq. eunuchum] Act. 8, 27 sqq.

1 *Aviti vita c. V:* Hic imperatoribus et regibus, etiam populo per epistolas, per homilias, insuper et viva voce declamando quasi tonitruum extitit. Huius labore et industria baptisterii ecclesia musivo et marmore mirabiliter ornata et pavimento venusti operis constructa ipsumque baptisterium cum aquaeductu et ornatu suo ad honorem patriarcharum et prophetarum sanctique Iohannis baptistae quanta celeritate a fundamentis reaedificata sit, in homilia, quam populo in dedicatione eius composuit, ita scribit: Antea locus quam annus expletus est 3 *cf. f. 3r, 2* non tam construxit perfectio repentina 8 lebra *pro* lepra *Eugenii Toletani carm. VIIII, 10 cod. Matritensis* 32 *cf. f. 14v, 10* Petrus apostolorum caput, id est principum princeps 36 *excidit folium quod continebat finem homiliae cum laudatione S. Iohannis Baptistae, item patriarcharum et prophetarum*

XVIIII.

[4r] DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE GENEVA*E* QVAM HOSTIS INCENDERAT. inter a. 513—51

Novimus et miramur ex evangelica lectione divitem *censu* Zacchaeum. quo*d* repentina salus domui suae fier*et*, nihil *addi posse* beatitudinis titulis opinant*em*, in sanctam Christian*am societatem* revocation*e* adscitum, cum videre cupiens *Iesum quis esset, non posset*, *quia erat statura* corporis exiguus, sed arboris edito sublima*tus transitu*rum tuentibus, humilis cels*is*, imitan*do monstraret exemplo* ab eo melius redemptorem posse cognosci, q*uem humo* levasset adscensus. Huic scilicet dicitur, quod in*quit apostolus*, ut ex divite mundi spiritu pauper adcurrat et p*romissionem vitae* pauperum sensu ditatus excipiat. Non ergo sp*ernatur sanctus* pontifex vester nec pro similitudine despicia*tur*. *qui* . . . . . imitatur in dispensatione substantiam, qui n*ostri Zacchaei* gavisurus exemplo non diffiteatur sequi eum p*opulo*, si quidem nesciens adsumptus est iste, non amb*itione* . . . ., electus est iste, quia meruit; ille probanda*m oboedientiam* obtulit, hic integram voluntatem; magn*um* . . . . *obla*tio, maximum nostra; ibi tunc quadruplum p*endere* . . . *spondebat*, hic hodie centiplicatum redditur; quod . . . . . singul*atim* facta percurram, laudari breviter . . . .

[4v] Hic culminibus diversa virtutis mole surgentibus . . . . veterum, institutio novitatum. Sileantur loca *erepta* errori, adiecta veritati, viduata idolis, desponsata *domino*. *Quod* ad diem pertinet, praesenti gaudio materia . . . . satisfieri per semet ipse se satians non . . . . men. Hic mihi, quantum reor, t . . . . i . . . . *n*tior in *ae*stimando inmani opere par . . . . . imperfectionem sollicitudo antistitis . . . . . diri per unum res caelo tam digna non . . . . . . distributo et transmissor refulget et . . . . *pra*esul inclite, religionis columen, caput *regionis* . . sacrificia instruis et sacerdotia nutris . . . . . oblationum praemia, crescunt merita . . . . fecundum mercedis tuae germen . . . . . as pridem cum consensu fidelium populo . . . . . *dare*, festis antistitem poscereris, nutabat . . . . . . solaciique iacturam conscientiam . . . impediret

1 Luc. 19, 1 sqq. 6 Iacob. 2, 5

XVIIII. 1 *Luc. 19, 9* quia hodie salus domui huic facta est 3 *Corinth. I 1, 9* fidelis deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Christi domini nostri 3 Iesum — 4 statura] *ex Luc. 19, 3* 9 gavisurus] *Luc. 19, 6* et festinans descendit et excepit illum gaudens 12 quadruplum] *Luc. 19, 8* 21 *cf. f. 7v, 18:* catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis *post* 24 *videntur excidisse duae paginae*

Exemplum Papyri Parisinae f. 4r (Bignon. f. 76r).

÷ DICTA IN DEDICATIONE BASIL' GENOVA QVAM HOSTI^s^
INC[ENDERAT]
nouimus et miramur ex euangelica lictione diuitem e
zaccheum quo repentina salus domui suae fieri ni*h*[i /
beatitudinis titulis opinanti in scam χpian . . . . .
reuocationis adscitum eum uidere cupiens
corpo*ris* exiguus sed arboris edito sublima
torum tuentibus humilis celsus imitan
habeo melius redimptorem posse cognusci qu
leuassit ascensus huic scilecit dicetur quod in o
ut ex diuite mundi spu pauper adcurrat et p
pauperum sensu ditatus excipiat non ergo sp
pontefex nester nec pro similitudine dispicia
emitatur in dispinsatione substantiam quin
gauisurus exemplo non deffiteatur sequi eum *p*
si quidem nesciens adsumptus est iste non amb
elictus est iste quia meruit ille prouandar
am obtulit hic integram uoluntatem magn
tio maximum nostra ibi tunc quadroplum p
bat hic hodiae centeplicatum reddetur quod
singole . . . . *f*acta percurram laudari breuite*r*

f. 4v (Bignon. f. 76r).

Hic culminebus diuersa uirtutis mole surgentebus
ue[terum institutio nouitatum sileantur loca
errori adiecta ueritati uiduata idulis disponsata
ad diem pertinet presenti gaudio materia
satisfieri per semet ipse se satians non
men hic mihi quantum reort i
*n*tior instemando inmani opere par
inperfectionem sollicitudo antestitis
di[ri per unum res caelo tam digna non
di[stributo et transmissor refulgit et
e[sul inclete religionis columen capud
sa[crificia instruis et sacerdotia nutris
oblationum premia criscunt merita
f[accundum mercedis tuae germen
a]s pridem eum consinsu' fidilium populo
elistis antestetem poscereris nutabat
so]latii que iacturam conscientiam
impediret ——·——

f. 4r. versuum 1—10 imaginem dedit Delislius tab. II, 1. quinque verba priora tituli cum tertio versu (novimus — divitem) *dedit Sirmondus tit. IIII* 1 Geneva *Sirmondus ed. a. 1643* Genevae quam hostes incenderant *Sirmondus ad Ennodium de vita B. Epiphanii* 21 singol . . . . . factum *Bignon.*

f. 4v. 1 *primum paginae versum produnt* I *et* d *litterae altiores* 2 loca crepta errori *coni. Rillict p. 79* 7 ntior] mitior *Bignon. in contextu, ego* n *vel* m *ante* t *agnosco* 11 praesul *coni. Bignon.*

Exemplum Papyri Parisinae f. 15^r^.

praemium aededitat s recepisti χpm in possessionem consort . . habeat hic caelestis cultus reditus suos legat hic de lacrimarum *riu* . manepolos gaudiorum exeguctas praesentes te . l . . rnaculi reponendi satis est ampla mercidi quamuis malum orreis sullercia ruralis apponet spiri talis tamen fecundetas fructus hic congregat *ex*qua hodiae zaccheus noster abrahae sui filius declaratur hic χps cum gaudio mansur per mansurus excipetur hic iuxta euangelii regol . . *p*auperebus thesaurus aperi tur salus quae facta est hodie domicilio crescat et domino sic refectione du plecata germine benedicatur prouentibus ubertatis terra temporaneis uilla perpetuis illa pauperis nutriat haec fidelis ibi corporum suppetat pastus hic mentium quicquid illic largitio sparserit hic adunet oratio et quia bene recognuscit hodie condetur meritum suum hospis eram et collegistis me et quicquid fecistis uni ex minimis meis mihi fecistis succedat χps hospicio introeat quod adtrahetur suscipiat quod offertur benedicat quod instetuit restetuat quod promisit innitetur uotis teneatur factis caedatur in sacrificiis pascatur in paruolis. Finit —

DICTA IN DEDICATIONE BASIL' QVAM MAXIMVS EPS IN IANAVIN SIS VRBIS OPPIDO CONDEDIT I N AG . . AD S ENESTRVM DISTRVC TO INIBI FANO . DICTA OMILIA CVM DE INSTITVTIONE ACAVN EN SIVM REVERTENTIS NAMASCE DEDECATIO CAELEBRATA EST .

f. 15^v^.

a gentebus nobis uiarum cursu gratulationis procursum fit continu atione sollemni quodam modo una fistiuitas et dum ambolatur de uirtu tebus in uirtutis quod fatigat deffecultas itenerum consolatur alacritas gaudiorum princepis studio sacerdotis anni sueriscunt animae deo orationebus loca premia construentebus templa martyrebus heretico raris cente profectus religionis adicetur dispendiis perfidiae fidis ricta ditatur paene est ut in praesentebus iam subradiit quod promittetur in futuris insertum tritico lolium dogmatis arriani prouentu adseduae separatio nis ariscit seruantur manipoli uincolis allegati quos poena in pereuni saeculo in praesenti couburat inuidia. addit hanc etiam aedis huius commu tatione felici de sacrilegio sanctitas de uetustate nouitas de confusione nobilitas fructificat locus martyrum quo fluruit cultus idolorum semen te mortefera reditus uitalis exercuit magnum erat si perissent uenena quanto maius est successisse medicamina regnauit actinus uelut in campo maledictionis incultae spinarum dinsa concritio de qua ecce terrinis pariter satisfaciens a supernis dilictabelis tam odore quam speciae florum decor efflagrat nec refert actinus horrentem rubum tactu aspero uicina punexisse de quo tandem rosae blandeter mollis centis sero pudore uultus inrubuit sic quondam dum priscus hisrahili ta terram repromissionis expeterit aredam squalentemque herimi

---

f. 15^r^. 5 *ante v.* qua *excidit* a *vel* ex   15 restetuet *Genevensis editor*   17—20 *imaginem dedit Delislius tab. II, 2*   18 in ag.] in agro *interpretatur Rilliet*   20 namasci *corr. Rilliet* (*cf. Rilliet p. 19 sqq.*)

f. 15^v^. totius paginae imaginem dedit Delislius tab. IIII   1 agentebus *restituit Delislius*   4 annis sueriscunt *coni. Rilliet et Binding. p. 250*   7 subradiat *coni. Rilliet*   16 a sup.] a *om. Delislius*; *lego* ac *quod etiam Rilliet. in interpretatione supplevit*

[15r] praemium aede ditat*us*, recepisti Christum in possessionem consort*ii*. habeat hic caelestis cultus reditus suos, legat hic de lacrimarum rivi*s* manipulos gaudiorum. Exiguitas praesentis tabernaculi reponendi satis est ampla mercedi; quamvis m*ul*tum horreis sollertia ruralis apponet, spiritalis tamen fecunditas fructus hic congregat, *ex* qua hodie Zacchaeus noster Abrahae sui filius declaratur. Hic Christus cum gaudio mansor permansurus excipitur: hic iuxta evangelii regul*am* pauperibus thesaurus aperitur; salus, quae facta est hodie domicilio, crescat et domino; sic, refectione duplicata germin*i*, benedicatur proventibus ubertatis terra temporaneis, villa perpetuis. illa pauperes nutriat, haec fideles: ibi corporum suppetat pastus, hic mentium: quidquid illic largitio sparserit, hic adunet oratio. Et quia bene recognoscit hodie conditor meritum suum: hospes eram et collegistis me et quidquid fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis — succedat Christus hospitio, introeat quod attrahitur, suscipiat quod offertur, benedicat quod instituit, restituat quod promisit: invitetur votis, teneatur factis; caedatur in sacrificiis, pascatur in parvulis. FINIT.

XX.

DICTA IN DEDICATIONE BASILICAE, QVAM MAXIMVS EPISCOPVS IN IANAVENSIS VRBIS OPPIDO CONDIDIT, IN AG*RO* AD SINISTRVM, DESTRVCTO INIBI FANO. DICTA HOMILIA, CVM DE INSTITVTIONE ACAVNENSIVM REVERTENT*E*S NAMASC*I* DEDICATIO CELEBRATA EST.

a. 515 post 22 d. Sept.

[15v] Agentibus nobis viarum cursu gratulationis procursum fit continuatione sollemni quodammodo una festivitas, et dum ambulatur de virtutibus in virtutes, quod fatigat difficultas itinerum, consolatur alacritas gaudiorum. Principis studio, sacerdotis adnisu crescunt animae deo, orationibus loca, praemia construentibus, templa martyribus: haeretico rarescente profectus religionis adicitur, dispendiis perfidiae fides recta ditatur. Paene est, ut in praesentibus iam subradiet, quod promittitur in futuris: insertum tritico lolium dogmatis Arriani proventu adsiduae separationis arescit; servantur manipuli vinculis adligati, quos poena in perenni saeculo, in praesenti conburat invidia. Addit hanc etiam aedis huius commutation*i* felici de sacrilegio sanctitas, de vetustate novitas, de confusione nobilitas: fructificat locus martyrum, quo floruit cultus idolorum; semente mortifera reditus vitalis excrevit. Magnum erat, si perissent venena: quanto maius est successisse medicamina. Regnavit hactenus velut in campo maledictionis inculto spinarum densa concretio, de qua ecce terrenis pariter satisfaciens ac supernis, delectabilis tam odore quam specie, florum decor efflagrat. Nec refert hactenus horrentem rubum tactu aspero vicina punxisse, de quo tandem rosae blanditer mollescentis sero pudore vultus inrubuit. Sic quondam, dum priscus Israhelita terram repromissionis expeteret, aridam squalentemque heremi

4. 6 Luc. 19, 9 eo quod et ipse filius sit Abrahae. 6 Iacob. 2, 5? 11 Matth. 25, 35. 40. 21 insertum] Matth. 13, 24—30. 36—43. 27 campo maledictionis] Gen. 3, 17 sq. maledicta terra — spinas et tribulos germinabit tibi. 31 terram repromissionis] Hebr. 11, 9.

XX. REVERTENTES] *accus. abs. pro abl. abs. positum agnovit Rilliet* 29 *Verg. G. III 315* horrentisque rubos *E. III 89* ferat et rubus asper amomum 30 *cf. Pervigilium Veneris v. 19*

6v faciem caelestis cibi candor adspersit. Sic rupes catenus cunctis vi*a*toribus inexperta largum sitientibus potum, mollit*o* duritia*e* naturalis rigore, profudit. Quid mihi laudet antiquus Moysen suum aquas ab aevo asperas ligno castigante dulcasse? quid Helisaeum vir*tu*te non inparem agrestis cibi amaritudine plenum lebetem medici farris infusione condisse? Haec quidem gesta exempli admirabilis fuisse quis nesciat? sed non minus hodie vestro datum est sacerdoti, quem par diversitas felicis eventus, par in paribus, adproba*v*it, cum minoris paene virtutis sit creaturas orando convertere, quam hoste depulso creatorem *a*edibus invitasse. Inplet hic porro gentilium vices vicinantium Arrianorum tabidus livor et, si paganus hic forte iam deest, qui plures deos ve*l*it excoli, gemit haereticus, qui unum conspicit exorari. Diligit quippe trinitatis diviso*r* numerositatem deorum et consanguineo separationis adfectu pariter soliditate perrupta multos deos fieri a consentaneis adquiescit, sub quorum favore quasi excusabiliter ipse tres numeret. Quid ingemiscat Christi vacuus nominator locum n*u*minibus interclusum patuisse virtutibus? nullus a salutis consortio prohibetur: sit eis pariter commune cum salvis, quod hactenus nostrum noluimus esse cum perditis. Profanis cultibus claustra damnamus, conversuris cultoribus templa patefacimus. Expetat ergo hic solidum, quisquis amaverat ante divisum; recognoscat nunc Christum petram, quisquis hic dudum saxa veneratus est. 6r Sacrilegiis ara perit, venit ara sacrificiis. Nomen unum, causa diversa est. Medetur serpens aereus, quo momordit ignitus: cessit constrictioni locum *voluntas*. *Adi*re cogitur ingratus et indicta sibi necessitate beneficii, quod offerre non meruit, *gratiam* ferre coactus est. Putes corvos Hel*i*ae nostri depulsos frenato gutture, *pasti*onum portitores, cibo, quem concupierant, aliena magis pavisse ieiunia. *Laet*emur ergo exultatione concordi · effectu conditor, concursor adsensu, *populus* lucro, tellus ob*sequio*, fidelis ut permaneat, ne remaneat infidelis, *ipse sibi* utilior conversione, dum cedit, quam intentione, si vinceret, agens *ve*ritatis caput salutis vinctum, beatitudinis subiugatum; quaestuosa *de*lubri sui amissione multatus tum se antiqua sede gaudeat potuisse de*pel*li, cum intellexerit melioribus nisi pulsum non posse restitui. FINIT.

XXI.

DICTA IN BASILICA SANCTI PETRI QVAM SANCTVS EPISCOPVS TARANTASIAE CONDIDIT. c. a. 517

Par est decrescat facultas virium crescente materia gaudiorum; . . . igentis aevi pretiosum laborem adstructio condigna non sequitur. Plus tamen car*itat*em quam declamationem inplere conanti, etiam*si* non aequantur verba, vel vota monstranda sunt, nec decolorat operis amplitudinem sermonis angustia: per se sibi sufficit, quidquid potest digne laudari: quod auditui maius est, abunda*bit* . . . .

. . . .

. . . .

1 caelestis cibi] Exod. 16, 14 sqq. Psalm. 77, 24 = Ioh. 6, 31—33. 2 Exod. 17, 6. Deut. 8, 25. 3 Exod. 15, 25. Reg. IIII 4, 40. 41. 17 petram] Rom. 9, 33. 18 Num. 21, 6. 9. 21 Reg. III 17, 6 Corvi deferebant ei carnes mane et carnes vesperi.

20 offerre — ferre] *cf. f. 12v, 13* illa referens, offerens ista 21 *cf. Aviti ep. XXXVIII (35) p. 67, 9* non minuit gratiam qualitas portitorum, sicut nec Heliae nostro transmissi caelitus cibi inter arida volatilium baiulorum rostra viluerunt *idem ep. LXXIIII (65) p. 91, 8* putasses eulogias vestras tenaci corvorum rostro ad Heliae pastum exhiberi

XXI. 28 *cf. f. 7v, 2* in gloria praesentis aevi parum uidetur esse, si permitti ad haec fabricanda uideamur

Exemplum Papyri Parisinae f. 6v (Bignon. f. 76v).

faciem caelestis cibi candor aspersit sic rupis catinus cunctis uitat[*uribus* inexperta largum sicientebus putum mullitum duricia naturalis regore profudit quid mihi laudet antiquus moysen suum aquas ab aeuo aspe ras ligno castigante dulcasse quid aelyseum uirte non inparem agrestis cibi amaritudine plenum libetem medici farris infusione condisse haec quidem gesta exempli admirabilis fuisse quis nesciat sed non menus hodiae nestro datum est sacerdoti quem par diuersitas felices euentus parin p|ar *ib* us adprobabit cum menoris paene uirtutis sit creaturas orando conuertere quam hoste depulso creatorem hedebus inuitasse inplet hic porro gentilium uices uicinantium arrianorum tabedus libor et si paganus hic forte iam deest qui plures ds̄ uellit excoli gemet hereticus qui unum conspecit exorari dil i git quippe trinitatis diuiso nummerositatem deorum et consanguene|o se parationis affectu pariter soliditate pe^r^rupta multos deos fieri a consenta neis adquiescit sub quorum fabore quasi excusabileter ipse tris nume ri[t]. *Qu*id ingemiscat χp̄i uacuus nominatur locum nominebus interclus um patuisse uirtutebus nullus a salutis consortio prohebetur sit eis paret[er commune cum saluis quod actinus nostrum noluemus esse cum perd|itis profanis cultibus claustra damnamus conuersuris cultorebus templ a pate facimus expetat ergo hic solidum quisquis amauerat ante diuisum recog nus[cat nun]c χp̄m petram quisquis hic dudum saxa ueneratus est ——

f. 6r (Bignon. f. 77r).

sa|crilegiis ara perit uenit ara sacrificiis nomen unum causa diuersa est medetur serpens hereus quo momordit ignitus cessit constrictioni locum Re cogi tur ingratus et indicta sibi necessitate beneficii quod offerre non meruit . . . . . ferre quoactus est potes coruos helsae nostri depulsus frenato guttore . . . *u*um portitoris cebo quem concupierant aliena magis pauisse ieiunia . . . imur ergo exultatione concordi effectu conditur concursor adsensu po . . . . . . uero tellus obs . . . . *o* fedelis ut permaneat ne remaneat infedelis . . . . . . ı utilior conuersi[on]e dum caedit quam intentione si uincerit agens . . . itatis capud salutis uinctum beatitudinis subiogatum quaestuosa . . . ubri sui amissione multatus tum se antiqua sede gaudeat potuisse de . . . li cum intellexerit meliorebus nisi pulsum non posse restetui. Finit.

DI CTA IN BASIL' SCI PETRI Q̄M SCS EPS TARANTASIA CONDEDIT

par est de cri|scat| facultas uirium cri[s]centi materia gaudiorum igentis aeui pr|et]iosum laborem adstr[u]ctio condigna non sequitur Pl|us tamen car . . . . em quam declamati[o]nem inplere conanti etiam n on aequantur uerba uel uota mun str|anda sunt nec decolorat peris ampletudinem sermonis angustia per se sibi suffecit quicquid potest digne laudari quod auditui m[aiu]s est ab[unda . . .

---

f. 6v. huius paginae totius imaginem dedit Delislius tab. I 1 *post* uitat *litteras* a et *dubitanter legit Delislius, litterae* urib, *mihi apparuerunt, recteque coni. Rilliet* uiatoribus 2 putum] puteum *coni. Rilliet* mollito duriciei *coni. Rilliet* 3 — 6r, 2 quid mihi — ignitus *Sirmondi fr. II* 4 uirte *papyrus.* uirtute *Sirmond. Rilliet* 7 parinp..b *Bignon.*, parem paribus *Sirmond. Rilliet* 10 tabedus] turbidus *Sirmond.* 11 ds̄ *papyrus per compendium, non* deos 12 diuisor *Sirmond. Rilliet* 13 *litterarum* a consenta *superior pars satis manifesta est* 14 nume *dedit Bignon., sed duplici* m *ubique in papyro scripta* nummerus *vox* 15 interclusum *et* 17 perditis] *syllabas* sum *et* itis *punctis infra ornatas dedit Bignon.* 16 pareter] *litteras* er *ex coniectura invenisse videtur Bignon.*

f. 6r. imaginem versuum 1—12 dedit Delislius tab. II 3 Re cogitur *ex coniectura ni f. suppl. Bignon.* 4 sed sufferre *coni. Del.* Heliae *Rill.* depulsos *Rill.* 5 u *ante* um *etiam Bigotius vidit,* carnium portitores *Rill.* 6 laetimur *Del.* exultatione, *sed* u *litterae* a (*qualis est v. 7* remaneat) *simillima* 7 populus lucro *Del.* obsequio *Del.* 8 hostis utilior *Rill.* cedit *Rill.* 9 ueritatis *Del.* 10 salubri *in marg. coni. Bignon.*, delubri *Del.* *ultima littera* o *in imagine Genevensi, non in ipsa papyro apparet* 11 -pelli *Del.* 12 tarantasiae *Bignon. Sirmondus, qui vv. 12 et 13 titulo VI exhibet* 14 et rigentis auri *suppl. et coni. corr. Bignon.* pr..iosum *Bignon.*, et *litterarum vestigia apparent* 15 plura *falso Bignon.* ca....em *Bignon., qui in marg. coni.* concionem etiam si non *coni. Bignon.* 17 peris *dedit Bignon., in marg. coni.* operis quicquid re non potest *marg. coni. Bignon., sed nullum amplius vestigium inter* quicquid *et* potest

Exemplum Papyri Parisinae f. 14r (Bignon. f. 74r).

magnitudinem locis quam superio
gas sollicitatum arte fulgorem sursum
nescierat expetisse sic alterno temporum
gua mundo etiam certa domicilio iocund
patiens non expectatur aurora sed sapitur
su p ernorum dispendio mittetur dies ut non m .
tit quam hic origenalia plenus inlustrit no[n
reproductum de se lumen tenebris flamma e
aedeficantis inuentio arte caelesti nec me . . c
contra naturam loca refulsisse quam tempo . . . . ut in cunctis
fabra lignorum lapis saxis unitus adminicolum . . . . ptibile non 1 . .
nos porro coniecte quantum debeat ad pastus *p* . . . .
etiam ex his quae desunt causam uenire praecu[ni . . . . . absistente aedif . . . . .
materiae materiam creuisse dicendi soliditas [quae faciendis fabricis in
principiis quaeretur hic et culmen obtenuit fir missimo aliarum aedium
fundamene cacumina nostra tutiora sunt sinu[atis e regione fornacibus
dum se per totum scripturae arquatilis nisus ob iectu mutuo propellit
ac sustenit absque abitantum terrore pend olae libramine . . . . .
iacens conpage ponderis proprii quo magis pr[emitur plus . . . .
taceo hic urbanam dispositionem part . . . .

f. 14v (Bignon. f. 74r).

ribus margaritis facies uenustissime
*b*us facta solacio uiantem diligenssimo
*r*nihil praecor inuidias saeculo meo
q uens aetas quod ueteriscere non potest tu
t as ad commendandum perennitati aedis huius
o[*b*tutebus totum suffecit tam casibus nihil lice
q uoque tempora quod geratio successura mire
conatibus rudia operum sed e diuerso uincemus
mi nus est nos laborante mundo aliquanta conce
ma xema peperisse sic quondam petrus apostolorum ca
put id est princep . . . princ]eps quamlibet commotum uentis pelagus formidaret
adreptum tamen fluuidi teneris callem uictur expleuit adque undis ponti furen
tis uelut hostilium turbinum mollibus eluctatis flatum timptationis aduersae
priusquam sede continge rit fede contriuit secuta est illic serenitas iter per
actum hic quoque non min us ad habitationem quam ad imagene petri aedem fide
fundatum securitas qua e non praecesserat insequetur innouet autem idem nunc
apostolus dignam sui nomi]nis sedem hisdem clauibus pandat hic locum quibus
aperit regnum. Soluat nunc quae sibi ostensae fuerent conpedes criminum cum
. . . . prius erga stolarium reliquias uincolorum quorum ferro tac
. . . . . . loci congesta[sunt regalis auri talenta uiluerunt cum inposita
. . . . crarentur] instrumenta supplicii cum exclusum ab hominibus
. . . . rebus manc[ipat

f. 14r. 1 superie *Bignon.* 7 non *Bignon.* 9 me] *incerta sunt quae secuntur* (rto?) 11 *post* non *Bignon. dedit initium* r *vel* n *litterae* 12 ad pastus] adparatus *Bignon.* *litterae* p *prior pars manifesta* 14—16 soliditas — tutiora sunt: *Sirmondi fr. IB*

f. 14v. 5 t'as] tus *falso Bignon.* 10—18 sic — criminum: *Sirmondi fr. IA* 11 princepum princeps] um *Bignon. non habet* 12 fluui dil tenens *Bignon.*, fluuidi tenens *Sirmond.* 16 fundatum] 'sic' *Bignon. adfirmat. corr. Sirmondus*

[14r] magnitudinem locis quam superi*o* . . . . gas, sollicitatum arte fulgorem sursum . . . . nescierat expetisse; sic alterno temporum . . . . gna mundo etiam certa domicilio iocund*itas* . . . . patiens, non expectatur aurora, sed sapitur . . . . supernorum dispendio mittitur dies, ut non m*inus* . . . . tet, quam hic originalia plenus inlustret, non . . . . reproductum de se lumen tenebris flamma c . . . . aedificantis inventio arte caelesti nec m*inus* . . . . contra naturam loca refulsisse quam tempor*a* . . . . . . , ut in cunctis . . . . . fabra lignorum lapis saxis unitus adminiculum . . . . ptibile non . . . . Vos porro conicite, quantum debeat ad pastus p . . . . etiam ex his, quae desunt, causam venire praeconi*i* . . . . absistente aedif*icandi* materi*a* materiam crevisse dicendi; soliditas, quae faciendis fabricis in principiis quaeritur, hic et culmen obtinuit: firmissimo aliarum aedium fundamine cacumina nostra tutiora sunt, sinuatis e regione forn*i*cibus, dum se per totum scripturae arquatilis nisus obiectu mutuo propellit ac sustinet absque habitantum terrore pendulae libramine . . . . . iacens conpage ponderis proprii, quo magis premitur, plus . . . . Taceo hic urbanam dispositionem part*ium* . . . .

[14v] . . . . ribus margaritis facies venustissime . . . . *b*us facta solacio viantem diligen*t*issimo . . . . *r* nihil precor invidias saeculo meo . . . . *se*quens aetas quod veter*a*scere non potest tu . . . . *t*as ad commendandum perennitati aedis huius . . . . obtutibus totum sufficit, tam casibus nihil lice*re* . . . . quoque tempora, quod ge*ne*ratio successura mire*tur* . . . . conatibus rudia operum, sed e diverso vincemus . . . . minus est, nos laborante mundo aliquanta conce*pisse* . . . . maxima peperisse. Sic quondam Petrus apostolorum caput, id est princip*um* princeps, quamlibet commotum ventis pelagus formidaret, adreptum tamen fluvidi *i*tineris callem victor explicuit atque, undis ponti furentis velut hostilium turbinum molibus eluctatis, flatum temptationis adversae priusquam *p*ede contingeret, fide contrivit. Secuta est illic serenitas, iter peractum; hic quoque non minus ad habitationem, quam ad imaginem Petri aedem fide fundat*am* securitas, quae non praecesserat, insequetur: innovet autem idem nunc apostolus dignam sui nominis sedem; isdem clavibus pandat hic locum, quibus aperit regnum. Solvat nunc, quae sibi ostensae fuerint compedes criminum, cum . . . . prius ergastulariam reliquias vinculorum, quorum ferro tact*o* . . . . . . loci congesta sunt: regalis auri talenta viluerunt, cum imposita . . consecrarentur instrumenta supplicii, cum exclusum ab hominibus . . . . ribus mancipat . . . .

30 Matth. 14, 27—32. 36 Matth. 16, 19. 39 Acta 12, 5 sqq.

37 *cf. hom. XVI, 1, 1* Petrus caelorum ianitor 38 *de Petri catenis etiam f. 12r, 17 sqq. agitur, ibid. 19:* ferrum . . . metallis pretiosioribus plus luceret. *vid. de Petri catenis repertis legendarum auctores*

3v | usu famulante poenarum sedentem catenis. Errat fug . . . que omnia idem Petrus, ad mysterium immortalis triumphi *salu*berrimus verbo, stabilitus praemio, pendulus ligno v*itae*, tam hic supplicatur*os* fideles ex subiacentis templ*i sinu* . . . . . . ad praemium, quam ipse demerso in terram capite *r* . . . .

XXII. XXIII.

DICTA IN BASILICA SANCTAE MARIAE . . . .

post a. 513?

Statueram dilectissimi et quantum arbitror . . . . *ta*-centibus dico silentium, quod nuper egressus . . . . festi sermone percellere, quamquam scirem . . . . mihi de peritis auribus vindicta contingeret . . . . *Statuerat* sanctus pontifex vester sollemnitati huic intere*sse* . . . . sed postquam per ducentenos Christo votivis don . . . . sunt vel itineris intervalla vel temporis, aed*is* . . . . ingressu, quo fundamenta non inspexeram . . . . *dis*-positione perrupta non in laudem nullam edi*tam* . . . . admiratione nimiam, novitate stupidam, vox e . . . . tisu luitura compendia, ut intellegat factor ex . . . . sui nec perorare nec fallere disponentem *p* . . . r . . . . ita et disputandi modum retinacula conlationi . . . . diutius singula disseri, quam omnia potu*erint* . . . . 3r | *ho*die quam delectabilia tam inopinata cernenti de con . . . . o fabricam suam non tam construxit perfectio repentina . . . . Hierusalem illam, ut revelatio perhibet, cum muris do*mibusque in caelo* conditam hucque translatam in locum perfectionis . . . . quam crescere, cui non ego expensas vanitate am . . . . adsentationem confingam in necessitatum mul*titudine*, . . abundantia, gemitum penuria, gaudiorum . . . . . . temporis brevitate sacerdotibus sanctis, fratribus piis . . . . quod sacrorum non tam pompa cupio constare, quam*quam* usitata sit causa dicendi in dedicationibus aedium, *quanta fue*rint ingenia fabricantum: sicque in venerabilibus . . . . unus sermo debetur, in consecratione diversus . . . . subterraneo cryptici sinus recessu turgens aula . . . . spatio sui duplex eductum celsis amplitudinem . . . . te transgreditur; edita stringuntur in conum . . . . spatium, pars inferior fundamentis nititur superiec*t* . . . . que satisfactura dispositis illa populositatis fa . . . . tamen isdem columnis pondus impositum . . . . eminentis opificii quam columnarum remotiora . . . . ior *in* accuratione nobilitas

21 Apocal. 3, 12. 21, 2. 10.

3 sinu] *cf. f. 3r*, *13* subterraneo cryptici sinus recessu

XXII. XXIII 15 *fort.* -ti solutura 24 *Corinth. II 8,* 2 abundantia gaudii 37 *unum folium videtur interisse. ceterum dubitanter subieci f. 1r*

Exemplum Papyri Parisinae f. 3^{v} (Bignon. f. 74^{v}).

Vsu famolante poenarum sedentem catenes errat fug
que omnia idem petrus ad mistirium inmortalis trium[phi
berrimus uerbo stabelitus praemio pendolus ligno u
tam hic suppleeaturus fedelis ex subiacentis templ
ad praeminm quam ipse dimerso in terram capeter
† Dicta in basilica s̄cae mar[iae
Statneram dilictissimi et quantum arbi[tror
centibus dico silentium quod nuper egressus
tisti sermone percellere quamquam scirem ı
mihi de peritis aurebus uindicta contingerit
ses pontifex uester sollemnitati huic interes
sed postquam per ducentenos χ̄po uotiuis do[n
sunt uel iteneris interualla uel temporis aed s
ingressu quo fundamenta non inspexeram
positione perrupta non in laudem nulla med[i
admiratione nimiam uouitate stupedam uox e
tisuluitura conpendia ut intellegat factor e x
sui nec perorare nec fallere disponentem p r
ita et disputandi modum retinacola conlationi . . .
diutius singola disseri quam omnia potu

f. 3^{r} (Bignon. f. 74^{v}).

diae quam delectabilia tam inopinata cernenti decou
o fabricam suam non tam construxit perfectio repentina
hier usalem illam ut reuelatio perhebit Cum muris do
con]ditam hucque trans[l]atam in locum perfectionis
qua[m criseere cui non ego expensas uanitate am
ad[sentationem conti u gam in necessitatum mul
abundantia gemitum penoria gaudiorum
temporis breuitate sacerdotibus scis fratribus piis
q uod sacrar non tam pompa cupio constare quam
u[sitata sit causa dicendi in dedicationibus aedium
cu t ingenia fabricantum sicque in uenerabilibus
unus sermo debetur in consecratione diuersus
su[bterraneo cryptici sinus recessu turgens aula
s[patio sui duplex eductum celsis amplitudinem
t[e transgreditur edita stringuntur in conum
sp atium pars inferio[r] fundamentis nititur superiec
qu[e satis factura dispositis illa populositatis fa
tamen hisdem columnis pondus inpositum
emin[entes opeticii quam columnarum remotiora
ior] l ı accuratione nubili[tas] —

f. 3^{v}. 1 Visu *Bignon.* 6. 7 Dicta — arbitror: *Sirmondi titulus II* 6 *haud scio an huc pertineat scedula 32^{r}* 18 disponentem: *sequitur aut* p *aut* si

f. 3^{r}. ad hoc fol. pertinere uidentur initia scedulae 32^{v} 17 satis] saxis *falso Bignon.*

2

Exemplum Papyri Parisinae f. 1r (Bignon. f. 73r).

Et dimerso in quoddam h[erbidum claue humano
quia fallit profundetatem conspectum non fallit pr
Innummera quidem suppe[tunt quae possint iure con
munium quod ad causam p[ertinet expl zacch
nequam corpore in q[uo] amp[litudini sensuum non ob
membrorum erogatur diuicia[rum uerus seuerus fraud
pulis constipatum uicini arb[oris edito adminiculante pr
ciae uiuacis exponens hum[anum genus clauda pecc
ad uidendum redimptorem s[uum non posse sufficere n
quo a terra exaltari possim[us ascenderet denique hodie
facta est quae suscep[it nu]nc [in quendam sinum profundi
fructus exaltet tritici gran[um ut suscitans a terra Inop
pletura misterium frequen[tatores suos descenso adsiduo mitta
† Dicta in dedic[atione svperioris basilicae
Disposueram patientia [taciturnitatis hodiernae neq;
obsequio rem pietatis im[plere ut scilicet sc̄ts pontifex
compos uoti tam et s[it redditur uerbi et tempor
dispotationis adserua[ns super

f. 1v (Bignon. f. 73r).

colere suppremere non student] sed ne seruata sibi
is optionem dicendi ad humilitatem p[otius abusurus ad
iuste mercedes iuste accusatur ini[ustus incurrat sem sine
cium quicquid ille fors it[an fallere uoluissit uerbo
silentium unde si[umquam apud ad tentas aures
indigenas obortum est i[d p[rofecto mihi hodiae
protestor imponi. anceps quippe locutio et apud diuersus
omicienda successu i[llinc [dile ctione accendetur
atur pugnat cum integrita te uerecundia impeditur fronte
operis quantita tem d[ig num aliquid quoram
conscientia dixisse iactantia est cu[m e[nim parum sit si dicam
nostrum quod facimus immo potiu s un u m esse quod sumus opus ger
hodie consecratis si meum adseruam de[b]eo silentio si laude pro se
alienum sed christianae integritatis auditu i[dem iure cinsetur sup″
quod expressisse mendacium p[etit a] primitus uenia dico
tellum gaudii spiritalis augmentu m quod delectat aspiei lice
etam pono suscepti thematis dignit]atem ne aut derogare
rogare uanum potetis tam nolo im plere quam nequeo
quantum conuenit animi etate p[raecunii multum faciet in

---

f. 1r. 4 Zacchaeus *et* 6 fraudis *explevit Bignon.* 12 exultet in tritici *falso Bignon.* 13 ple-tur *ac Bignon.* 14. 15 Dicta — hodiernae: *Sirmondi titulus I* 15 neq; *Bignon ut vid., sed n an a vix potest dignosci*

[1r] et demerso in quoddam herbidum clav*o* humano*rum oculorum* quia fallit profunditatem, conspectum non fallit *pr*in*cipis* . . . . Innumera quidem suppetunt, quae possint iure con*memorari*: *com*munium quod ad causam pertinet, explic*abit* Zacchaeus *ille* nequam corpore. in quo amplitudini sensuum non ob*stabat pusillitas* membrorum: erogator divitiarum verus, severus fraudis *vindex*: *po*pulis constipat*is*, vicini arboris edito adminiculante, pr*aeco fid*uciae vivacis, exponens humanum genus clauda *fide* ad videndum redemptorem suum non posse sufficere, n*isi* . . . *eo*, quo a terra exaltari possimus adscenderet. Denique hodie *nobis salus* facta est, quae suscepit nunc in quendam sinum profundi*tatis*; fructus exaltet tritici granum, ut suscitans a terra. inop*iam* . . . . *sup*pletura mysterio. frequentatores suos descensu adsiduo mitta*t* . . . FINIT.

XXIIII.

DICTA IN DEDICATIONE SVPERIORIS BASILICAE.

inter a. 515 516

Disposueram patientia taciturnitatis hodiernae neque *solito* obsequio rem pietatis inplere, ut scilicet sanctus pontifex *vester* . . compos voti, tamets*i* sit redditor verbi, et tempor . . . . . disputationis adservans super . . . .

. . . .

[1v] . . . colere supprimere non student. sed ne servata sibi . . . . . . is option*e* dicendi ad humilitatem, potius abusurus ad . . . . . . iuste mercedis inst*ae* accusat*or* iniustus incurrat, sanctum si ne*glegerem off*icium, quidquid ille forsitan fallere voluisset verbo, *committeret* silentium. Vnde, si umquam apud adtentas aures . . . . . . indigenas obortum est, id profecto mihi hodie . . . . . . protestor inponi. Anceps quippe locutio et apud diversos *diverso* commi*tt*enda successu: illinc dilectione accenditur *habit*ator, pugnat cum integritate verecundia, inpeditur fronte . . . . operis quantitatem; dignum aliquid coram . . . . conscientia dixisse iactantia est. Cum enim parum sit, si dicam . . . nostrum, quod facimus, immo potius unum esse, quod sumus, opus ger . . . . *quod* hodie consecratis, si meum adser*am*, debeo silentio: si laude prose*quor*, . . . alienum. Sed Christianae integritatis auditu idem iure censetur sup*pressisse verum*, quod expressisse mendacium. Petita primitus venia dico . . . *tanti*llum gaudii spiritalis augmentum, quod delectat adspici lice . . . . . *t*am pono suscepti thematis dignitatem ne aut derogare *superbum*, *aut ad*rogare vanum putetis, tam nolo implere, quam nequeo . . . . . quantum convenit, a nimietate praeconii multum faciet in . . . .

. . . .

3 Luc. 19, 1—20. 9 cf. Marc. 4, 8 dabit fructum ascendentem.

---

1 demerso — clauo: *intellegendum hoc ni fallor de tertio ex quattuor dominicae crucis clavis ab Helena imperatrice repertis, quem in pelagus demersum narrat Gregorius de gloria martyrum c. 6 (p. 327 Ruinart.)* 6 *Petr. II 2, 5* praeco iustitiae fide] pece *falso pro* fed *legisse suspicor Bignonium* 9 suppletura] *cf. Corinth. II 8, 14* uestra abundantia illorum inopiam suppleat

(13ʳ) invenias in sermone. quam factor in culmine quidquam sup*ervacui* . . recondat. in cassum cunctis persuadere nitatur . . am deprecatio . . . . tibus inperfecta proferri. Solus tamen, quid defuerit. potest nosse ad . . . . . . *co*gitaturus est, quid plenitudini possit adcrescere. Servet igitur h . . . . . . iudicio conditor sui, cui *vero* propriorum operum taxatori in qualibet p*roportio*ne parvipenditur omne, quod summum est. Ceterum favorem *operis* um . . . meo metiens. quae mihi gratulor sufficere, vobis arbitror abund*are* . . . loci gloriam ipsa, quae primum provisa est. exiguitas localis inmen*sitate ac*cendit praestitus: limitis elegantia condito cernitur. quod molitionem . . . aliorum conatur ambitu diffusiore consurgens. Apud pauperem, s*i non censu at* sensu, minus spatii pretiosa est quam ingenii latitudo: lauda*mus* . . *ba*cam atri fructus liquore mellificam; in tenui statu magnus labor; in . . . ditatur viduae munus, parvu*lum* quidem sed aere pretios*um*; probata pro . . . gazarum totius victus, amore potius taxata est iactura quam *ponderatione* . . Parvis gemmarum vultibus minutiora sigillorum lineamenta . . . . . tantoque effigies pretiosius cernenda porrigitur. quanto difficilius *exigui*tas paginae stilo acutiore sulcatur. Sed ecce quasi brevis opificii iam *amplior praedi*catio: paene iusto plusculum partes fraternae sanitatis exequimur. In*novatio* aedis, quam loquimur, populis satisfactura, fidelium sol . . . . *pro*prii angustata congestu. non nostrae habitationis. sed suo . . . .

. . . .

(13ᵛ) aquam exiguam censes: una est si cernas, trina si subeas: dispensatur t*aberna*culis capacitas. divisa non distringitur, experienda ea frequentatoribus. Quod saepto demitur, numero reformatur: putes priscum No*e*, vitalis *arcae* claustra texentem multitudin*e* mansionum. cenaculata recessuum loca . . . . et inter angustias amplitudine constipat*as* plus spatii. quam con*venit*, *circum*foraneis infercisse conclusis. Ita et hic fruticat ex fecunda ru*di*menti radice multiplex templum, et ab uno divisum principio, *nume*rositat*e* mediis dilata. in culminis redditur unitatem: altaris sublimiora suggest*u* modico *ab* inferiore discreta duct*us* set*i*nus longitudine conspicua *in latitu*dinem obliquae prolixitatis opponit. Non huc clivosi lateris tractus altandis gradibus porrexit auxilia, *ut* plana fundantis arbitrio descensu as*censu*que terra serviret: non reperta loco natura. sed facta est intercurrentibus *pro*tenus ista fulmentis. quae, quantum ad dignitatem pertinet, sola gemma*rum* prohibet magnitudo: certa inter saeculorum diversa iucunditas sibi qu*aerit*: at malus nitor de genitali nobilitate rupium propriarum taberna*culo* indicante confligit . his igitur mediis surgentia de profundo nec ullo *tra*bium claudenda processu in fastigium caementa prosiliunt: cernas quasi contra familiarem *u*sum vice mutata super terra scriptam basilicam fulgere sub terris, quae eminentiori suae ita subiacens, quod aequalis super*iori altitu*din*e*, situ potius cessura quam merito. per profund*um* facta, subli*m* . . . *dig*nitate paviment . . . . tegitur excelsa est . . . .

11 viduae Marc. 12, 41—44. 22 Noe Genesis 6, 14 sqq. (cf. 19 induces in arcam, ut vivant tecum).

XXIIII. 9 aliorum] *f.* maiorum *hom. XVI, 1 (p. 124, 6)*: deus praeposuit pauperes spiritu divitibus censu 10 bacam] *an* uvam? 11 ditatur] *an* praedicatur? 27 ductus setinus] *significari videtur aulaeum sericum:* setinus *vel* satinus *pro panno serico ex recentissimis quidem scriptis habet Cangius* 33 *scripsi* trabium *a* trabes *nom. ut* plebium *est apud Prudentium*

Exemplum Papyri Parisinae f. 13r (Bignon. f. 73v).

innenias in sermone quam factor in culmene quicqua[m || sup . . . . . .
recundat in cassum cunctis persuadere [ni]tatur || *am deprecatio*
tibus inperfecta proferri solus tamen quid defuerit p ot||est nuss e| ad
getaturus est quid plenitudeni posset aderiscere seruit || i]getur h . . . .
indicio condetur sui cui aur[o] propriorum operum taxat[uri || in qual[i]b[et] p .
ne paruipendetur omne quod summum est ceterum fa[o]rem . . s um
meo me]ciens quae mihi gratolor suffee[e]re nobis arbitror || [a]bund .
loci gloriam ipsa quae primum pro u]isa est exigueta s localis immen
cendit praestitus limitis eligantia condito cernitur quod molitionem
aliorum conatur ambitu deffusiore consurgent apud [pauperem sen
sinsu menus spatii pretiosa est quam ingenii latitu do lauda
quam atri fructus liquore mellif[i cam in tenui statu magnus labor in
ditatur uiduae munus paruolo quidem sed aere pretios[o probata pro
gazarum tutius uictus amore potius taxata est ia[ctura quam pop
paruis gemmarum uultibus menutiora segillorum lineamenta . . . . .
tantoque effigies pretiosius ce[rn]enda porregitur quanto difficilius
tas pagene stelo acutiore sulcatur. Sed ecce quasi br[euis opificii iam .
catio paene iusto pluseulum part[es] fraternae san[ctati s exequimur inn
aedes quam loquemur populis [sa tisfactura f[i]dili[um sol . . . . .
prii angustata congestu non [no strae habitatio[nis sed suo

f. 13v (Bignon. f. 73v).

. aquam exig na [m cinsis una est si cernas trina si subeas dispensatur
*taberna*colis capacita[sd||]uisa non distringetur experiendae a frequentatorebus
quod saept o d [emitor nummero refurmatur potes priscum note uitalis
. . . *u* claustra tex en||tem multitudini mansionum cenaculata recessuum loca
. *a* . . et inter an g ||ustias amplitudine constipatus plus spatii quam con
. . . . foranei[s || infereesseco nclusis. ita et hic fruticat ex fecundarna ~
[m]enti *ra* di ||ce multiplex templum et ab uno diuisum principio
ositata medii s dilata in culminis reddetur unitatem alteris sublimiora
gestum modico ubi inferiore discreta ducte; setenus longetudini conspicua
dinem obliquae pro]lexitatis opponit. non hic clinosi lateris tractu saltandis
gradibus porre]xit auxilia at plana fundantes arbitrio discensu as
que terra seruire t non reperta loco natura sed facta est intercurrentibus
inus ista fulmentis] quae quantum ad dignitatem pertenit sola gemma
prohibet. magnitu do certa inter saecolorum diuersa iocunditas sibi que
at malus nitor] degeni[tali nubilitate rupium propriarum taberna
indicante confligi t. his igetur mediis surgentia de profundo nec ullo
bium claudenda pro[cessu in fastigium cymenta prosiliunt cernas quasi
contra familiarem istum uiee mutata super terra scriptam basilicam
fulgere subterris quae] emenentiori suae ita subiacens quod aequalis super
dini situ potiu s censura quam merito per profundo facta subli
[nitate pauimen tegitur excelsa est.]

f. 13r. versuum 1—7 exitus abrepti nunc efficiunt scedulam 29r 2 *ultima verba dubia. om. Bignon.* 3 ad *om. Bignon.* 6 *quae post* rem *apparent, om. Bignon.* 10 *aut* sen *aut* sen 17 stelo] e *ex* i *ni f. corr.* 18 san tatis *Bignon.*

f. 13v. initia abrepta a folio v. 1—7 leguntur in scedula 29r 1 ...quam *Bignon.*; *ante* aquam e *vel* l *fuisse videtur* subeas] uel habeas *in suo exemplari ss. Bignon. (an Bigotius?)* 2 ...aculis *Bignon.* distinguitur *falso Bignon.* 4 *ante* claustra *nihil habet Bignon.*; *quae litterae* u *praecedunt vestigia similia sunt litteris* sto 5 *ante* et *nihil Bignon.* 6 *ante* for. *lacunam non indicat Bignon.* conclusis] u *ex* m, *ut videtur, rasura* fecunda ra *Bignon.* 8 dilatata *falso Bignon.* altaris *falso Bignon. legit* 9 setenus] seruas *Bignon.* 10 laxitatis *falso Bignon.* 14 que *om. Bignon.* 15 at] ex *ni f. dedit Bignon.* 18 *ser fere litterae sub charta super adglutinata latent* 20 cessura *Bignon.* 21 *hic versus partim abreptus partim charta obtectus*

Exemplum Papyri Parisinae f. 7^{v} (Bignon. f. 71^{v}).

Tunc nobis patronos quos colemus! euento dispari! nollentia regna fec[erunt
Nunc nobis cum communes seu suspiciunt: in gloria praesentes aeui! parum ..
es se si permitti ad haec fabricanda dicamur: illud supra est! quod ad talis conatus
si otiari uellemus inpellemur: nouerunt si quidem sciptra saecoli nostri! in
quo sit uirtus temporis sui; quorum inexpugnabeliter! recte ut confidemus .
. . . plus haec basilicis quam propugnacolis urbs monitur: cingetur undique
. . tutamene sacrarum aedium! diues accessus; et ad portarum quamuis patenti um
. l i mina tutiora! nisi scis ianitoribus non uenitur: desistat hinc plane! nutu
superno! usus armorum: ne hostilis conatus hic ualeat! hos suffecit pr ou idisse
cu stodes: sic iste meritorum uegore discretas! aut indegenas deducat
adi tus! aut insidias repellat obiectus! as sibi per circuitum uelut
hie rusalem quae aedeficatur ut ciuitas! turris adtollat; ubi laetaturis quoties
in domum dni ibimus! haec scorum cultibus turris! haec populorum abundan
t ia contingat in turribus; sic que ei fiat pax in uirtute! uirtus in pace; uirt[us
id
scilic et rectorebus: pax regendis; praesentebus illa! ista famolantebus quarum
t a m en princepebus nostris! utramlibet optantebus! utramque merituris co u
u e n tus subiectionis deuotae! pax confoueat! uirtus adiciat; ad te nunc sermo
l iberior! o praesens si que sunt ospiam catholicarum gentium pater; relig io
n is lume u *et* columen regionis: exemplorum uirtus! eclesiarum pignus!
tempo[rum] decus: ci*ui*litate sublimis! communione terreb ilis . . . . . .
reuerentia . . . *as*! qu*am* cum ad orari s a po pulo l . l . . . .

f. 7^{r} (Bignon. f. 71^{v}).

qui in tribunali unus prae omnebus! in altari unus ex omnebus! stipatus
co etibus subiectorum! Non fulgore diadematis sed mentis luce discerneris ;'
sed re cognuscas tempus est! in manibus nostris munera tua; paremus quidem iobenti
tibi! ut secreta sint cum donantur; sed tu clamas! talia conferendo; quae nisi prin
ceps habere non poterat; gloriosissimum quippe! in his quoque aedibus quod
fecisti; sed in quiddam sublimius! tuorum gaudia se reseruant; commu
nem hiic quidem hodie laetitiam! oblatio nestra peperit; sed adhuc maior est! quam
p[raestolatio nostra concepit; porregetur hic! preludens per coniecturam prae
sen tium! contemplatio subsequentum: inste aestim*a*tur tantum
in nobis! quantum per te potior eris in summam certe! sicut inte rationem
illi e operum perpendemus hic donorum! non quidem solus in praesentibu s
ad specis quod delectet! sed solus in futuris poteris proferre quod superet: Fi*nit*.

DIC TA IN BASILICA SCORVM ACAVNENSIVM IN INNOVATIONE MONASTIRI I
I PSIVS VEL PASSIONE MARTYRVM.

Praecunium felicis exercitus in cuius congregatione beatissima ne mo
per it dum nullus euasit cum iniustam sanctorum martyrum mortem quasi
sort is iustitia indecarit qua his super aciem dispersa mansuetam cen
tuple x decimatis fructus adcriscerit et hodio in prosperum subfragante
eaten us e l iger entur singoli donec simul collegerentur elicti ex consu etu
. . . . s eries licte passionis exple e . . . descripta . . . . est uetalis
telorum instrumenta mode ratio con tineo . . . .

folium 7^{v}. 7^{r} *distinxit et emendavit corrector s. X ut videtur; signa, quae ille posuit, retinui.* 7^{v}, 2 in gloria — 7^{r}, 12 superet: *Sirmondi fragmentum V.* 7^{v}, 2. 3 parum est si *Sirmond.* 10 discreta[St] *papyrus*, discretus *Bignon.* 11 as] ^{h}as h *al. ss. ut vid., papyrus* 13 haec scorum] hae *Sirmond. et Bignon., atque e al. m. deletum in papyro* 15 praesentebus] id *al. ss. ni f.* 16 utramlibet] a *ex* u *al. m.* 19 et *an* o *dubitari potest* eclesiarum] *alterum e ss. al.* 21 *Bignon. sic dedit:* reueren—tia (*lacuna*) populo a (*lacuna*) quam cum adoraris a populo — —

f. 7^{r}. 3 sed] iam *Sirmond.* 7 hiic *pr. m., unde* hic *rasura effectum* 9 *inter* iuste *et* atur *vix quidquam nunc dignosci potest*, aestimatur *corrector quidam s. X ni f. superscripsit* 10 in summa *Sirmond.* in te *om. Bignon. et Sirmondus* 12 proferre] proficere *coni. Bignon.* 13—20 DICTA — explicuit: *Sirmondi titulus VII et fragmentum VI* 16 periit *coni. Bignon.* 19 *ante* eatenus *spatium vacuum reliquit Bignon.* consuetudine *suppl. Rilliet* 20 *post* exple *nunc vix ullum vestigium apparet praeter* co *in ultimo versu* e...descripta *Bignon.*, cuit *suppl. Rilliet.* *inter* uetalis *et* telorum *magnum interstitium fecit Bignon.: unde versus paenultimi exitum fuisse ibi conicias;* est uitalis . . telorum *Rilliet* 21 contineo *Bignon.*, continua *Rilliet*

[7^v] Tunc nobis patronos, quos colimus, eventu dispari nolentia regna fecerunt; nunc nobis, cum communes sancti suspiciunt, in gloria praesentis aevi parum *videtur* esse, si permitti ad haec fabricanda dicamur. Illud supra est, quod ad tales conatus, si otiari vellemus, inpellimur; noverunt siquidem sceptra saeculi nostri, in quo sit virtus temporis sui: quorum inexpugnabiliter, recte ut confidimus, . . plus haec basilicis quam propugnaculis urbs munitur; cingitur undique . . tutamine sacrarum aedium dives accessus, et ad portarum quamvis patentium . . limina tutiora nisi sanctis ianitoribus non venitur. Desistat hinc plane nutu superno usus armorum: ne hostilis conatus hic valeat, hos sufficit providisse custodes. Sic iste meritorum vigore discre*tus* aut indigenas deducat aditus aut insidias repellat obiectus. Has sibi per circuitum, velut Hierusalem, quae aedificatur ut civitas, turris adtollat, ubi laetaturis, quotiens in domum domini ibimus, haec sanctorum cultibus turris, haec populorum abundantia contingat in turribus, sicque ei fiat pax in virtute, virtus in pace: virtus scilicet rectoribus, pax regendis; praes*id*entibus illa, ista famulantibus; quarum tamen principibus nostris utramlibet optantibus, utramque merituris concentus subiectionis devotae pax confoveat, virtus adiciat. Ad te nunc sermo liberior, o praesens, si quae sunt uspiam, catholicarum gentium pater, religionis lumen et columen regionis, exemplorum virtus, ecclesiarum pignus, *horum* temporum decus; civilitate sublimis, communione terribilis, ..., reverentia . . . . *us* quam cum adoraris a populo . . . .
[7^r] qui in tribunali unus prae omnibus, in altari unus ex omnibus, stipatus coetibus subiectorum, non fulgore diadematis, sed mentis luce discerneris. Sed recognoscas, tempus est, in manibus nostris munera tua: paremus quidem iubenti tibi, ut secreta sint, cum donantur; sed tu clamas talia conferendo, quae nisi princeps habere non poterat. Gloriosissimum quippe in his quoque aedibus quod fecisti, sed in quiddam sublimius tuorum gaudia se reservant. Communem hic quidem hodie laetitiam oblatio vestra peperit; sed adhuc maior est, quam praestolatio nostra concipit. porrigitur hic, praeludens per coniecturam praesentium, contemplatio subsequentum: iuste aestimatur tantum . . . . . in nobis, quantum per te potior eris. In summam (certe sicut in te rationem illic operum perpendimus, hic donorum) non quidem solus in praesentibus adspicis, quod delectet, sed solus in futuris poteris proferre, quod superet. FINIT.

XXV.

DICTA IN BASILICA SANCTORVM ACAVNENSIVM IN INNOVATIONE MONASTERII IPSIVS VEL PASSIONE MARTYRVM.

a. 515. 22 Sept.

Praeconium felicis exercitus, in cuius congregatione beatissima nemo perit, dum nullus evasit, cum iniustam sanctorum martyrum mortem quasi sortis iustitia iudicarit, qua bis super aciem dispersa mansuetam centuplex decimatis fructus adcresceret et odio in prosperum subfragante eatenus eligerentur singuli, donec simul conligerentur electi, ex consuetudine *sollemni* series lectae passionis explicuit. Descripta . . . . est v*it*alis . . telorum instrumenta moderatio contin . . . .

11 Psalm. 121, 3. 12 ibid. 1. 13 ibid. 7. 36 lectae passionis] eiusdem, ni fallor, quam scripsit Eucherius editae in Actis Sanctorum Bolland. 22 Sept. VI 342—345. cf. Commentarii praevii § 22 et 24, p. 312.

9 *an* discreto? 13 abundantia — pax] *adludit auctor ad nummorum Burgundici regni inscriptionem quae erat* PAX ET ABVNDANTIA *cf. Collatio episcoporum (infra p. 162, 27)*: et caelestis gloria vobis non deesset et PAX ET ABVNDANTIA in turribus vestris. *Binding. I 149 n. 514 Soetbeer in FzdG I 288* 17 *cf. f. 4^v, 11* praesul inclite, religionis columen, caput regionis

XXV. VEL *pro* ET *positum vidit Rilliet* 32 felicis exercitus] Sigismundus . . coram sepulcris beatissimorum martyrum legionis felicis paenitentiam egit *Gregorius Tur. de gloria martyrum I 75* 37 *cf. hom. VIII (die II Rog.) 3 (p. 119, 19)* Isaiam . . . civicus furor . . . ad gloriam vitaliter occidit *unum vel etiam duo folia interierunt*

[8v] cuius aditus nocte non clauditur, quia non habet noctem: cuius fores semper paratas, iustis patulas, inpiis inaccessas non alternant claustra, sed merita: cuius fundamentum Christus est, fides machina, murus corona, margaritum porta, aurum platea, agnus lucerna, chorus ecclesia; cui inter divinas laudes, omnis operis necessitate seclusa, sola erit requies sinceritas actionis. Multa sunt, piissime praesul, in tribunali aliquibus iunior, in altario omnium prior, multa sunt inquam *in* operibus tuis, quibus nos hactenus gratias debuisse dicamus: Ditati donis, pauperes verbis, percepimus magna, pauca persolvimus; ornasti ecclesias tuas gazarum cumulo, numero populorum: struxisti sumptibus, quae muneribus cumulares altaria: numquam quidem contulimus verba virtuti, sed cum ad praesens psalmison*um* sollemne perventum est, parum puto, si dicam verba nostra: vicisti hodie insuper et opera tua. Quis enim negarit interdum tabernaculis officiorum mutatione vacantibus illud gloriosum innovari, quo semper Christianus sonet, semper Christus *h*abi*t*et, semper audiatur cer*n*e*n*s, semper videatur exaudiens. Vos nunc habitaturos hic . . . . saecoli labor ad spem perpetuae quietis invitat, quibus occupatis actione felici omne peccandi tempus excluditur: a quibus quidqu*id* sinistrum *c*essisse laudabile est, quod non delectat, caelestes si nequeat. Mundum quidem fugitis, sed orate pro mundo, excluso a vobis saeculo, cuius actum . . . .: *san*ctum vigilare vestrum cunctis invigilet, quo . . . . *iug*iter nobis institutione tali . . . . [8r] Gallia nostra florescat: orbis desideret, quod locus invexit: incipiatur hodie et devotioni aeternitas *et* dignitas regioni, laudantibus in praesenti saeculo de*um*, laudaturis pariter in futuro: renovet magis obitus quam terminet actionem: recognoscatis in caelo, quam de hac tellure portabitis consuetudinem praemiorum, tantusque perseverantiam vestram honor sequatur, ut, quod vobis in exercitio erit operis, hoc solvatur in praemio pro retributione mercedis. Finit.

XXVI.

a. 516

HOMILIA DICTA IN CONVERSIONE DOMNI SIGISTRICI LVGDVNI TEMPORE POSTRIDIE QVAM SOROR IPSIVS EX ARRIANA HAERESI EST RECEPTA.

Saepenumero divinitati, quod dilecto suo principi nostro *i*ncessanter alternat muneribus, loquens forsitan adsentatorie, putabar adserere: non tantum posse m*e* [tantum] dicere, quantum valeret gratia superna conferre. Vnde sinat gloriosissimus praesul vel a modo me hinc culpar*i mend*aci*i*: ad unius diei festivitatem vocato triplicata est votiva transactione sollemnitas natalis tui; prosperrimus dies triduum felix, secuturam festivitatem, mihi peperit. Sic quod*am* modo caelestis imitatione mysterii unum quidem, sed trinum religio nostra ce*le*brat deum. Actum est ergo in hac quadr*id*ui brevitate per chrisma, quod vix *ul*la hominum diuturnas dicatur dedisse per tempora. Nam postquam templum intra quinquaginta proximos dies caelesti operatione constructum ad sacrum annui natalis diem fore promiserat, quo tali antistite altari . . . . novitas admixta benediceret, ce . . . . quid multis? alia desiderio . . . .

XXVI. 28 tantum *delevi*

Exemplum Papyri Parisinae f. 8^{v} (Bignon. f. 71^{v}).

cu[iu]s aditus nocte non claudetur quia non habit nocte cuius fores sem[per p[a]ratas iustis patulas impiis inaccessas non alternant claustra sed merita cu[iu]s fundamentum Christus est fides machina muros corona margaritum porta a[u]rum platea agnus lucerna choros eclesia cui inter diuinas laudes omnes operis ne ce[ssi]tate seclusa sola erit requies sinceritas actionis multa sunt piissime praeso[l in [tri]bunali aliquibus iunior in altario omnium prior multa sunt inquam operebus tu[is] quibus nos actinus gratias debuisse dicamus ditati donis pauperis uerbis per[cipimus magna pauca persoluimus ornasti eclesias tuas. gazarum cum u[lo [nu mmero populorum struxisti sumtibus quae munerebus cumolaris altari a] nu[n]quam quidem contulemus uerba uirtuti sed cum ad praesens psalmison o[sol[e]mne peruentum est parum puto si dicam uerba nostra uicisti hodie insu p[er [et op[era tua quis enim *negar*it interdum tabernacolis officiorum mutacione uac a[n]tebus illud gl[o]rios[um] innouari quo semper christianus sonit semper Christus a]*b*[exit] semper au*d*[ia]tur caeteris semper uideatur exaudiens uos nunc hab i[t[atu]rus hic . . . . s[ae]coli labor ad spem perpetuae quietis inuitat quibus occupatis actione fe[li]ci omne peccandi tempus excludetur a quibus quicquam senistrum g[es]sisse laudabile est quod non delectat caeleste si nequeat mundum q[ui]dem fugetis sed orate pro mundo excluso a uobis saecolo cuius actum . . . . ctum uigelare uestrum cunctis inuegelet quo . . . . ter no[bis institutione tali . . . .

f. 8^{r} (Bignon. f. 72).

Gallia nostra floriscat orbis disiderit quod locus inuexit incipiatur hodie et diuotioni aeternitas dignitas regioni laudantibus in praesenti [saeco lo deo laudaturis pariter in futuro renouet magis obitus quam terminet ac[ti onem recognuscatis in caelo quam de hac tellore portabitis consuetudine[m praemiorum tantusque perseuerantiam uestram honor sequatur ut quo[*d* nobis in exercitio erit operis hoc soluatur in praemio pro retribucione mer[cedis Fi[ni]t

Omilia dicta in conversione dōm Segistrici L[vgd. a] tempore posttridiae qvam soror ipsivs ex arriana herese est recepta

Saepenummero diuinitate quod dilicto su*o* *p*rincipi nostroncessante*r* al t ernat muneribus loquens forsitan [a]dsentaturiae! put]abar adserere non tantum [po]sse [n]ot]antum dicere quantum ualerit gratia s[up]er[na] conferre unde sinat glo[ri]o s[issimus praesol uel a modo me hinc culpare . . e*t* dacis ad unius diei fistiu it[a t[em uocato treplecata est uotiua transactio[ne] sollemnitas natalis tui pros[per remus dies triduum felix secuturam fistiuitatem mihi peperit sic quod . . . *m*odo caelestis imitatione misterii unum quidem sed trinu[m r[eligio nostra caebrat du actum est ergo in hac quadrui bre ui tate per crisma quod uix u[l . . . *h*ominum diuturnitas dicatur dedisse per tempora nam postquam tem p]lum intra quinquaginta proxemus dies caelesti operation[e co]nstructum ad] sacr[um] annui natalis diem fore promiserat quo tali an[ti stete altare nouitas admixta *b*enedicerit c*e* . . . . qu]id multis al[ia] disiderio . . . .

f. 8^{v}. sinistra pars paucas litteras continens nunc abrepta est schedula 28^{r} 1—12 cuius aditus — opera tua: *Sirmondi fragm. VII A* 1 noctem *Sirmond.* 6 in operebus *Sirmond.* 10 psalmisonum *Sirmond.* 12 negarit *om. Bignon., dedit Rilliet* 13 gloriosum] sum *om. Bignon.*, s *vidit Bordier, suppl. Rilliet* 14 abexit] *sine dubio* abetit *in papyro fuit* abexit — caeteris *om. Bignon.* abexit *om. Rilliet* audiatur *suppl. Rilliet* 15 *post* hic *pauca adsunt vestigia litterarum in exitu versus* uos *ante* 16 saecoli *suppl. Rilliet* 17. 18 a quibus — nequeat *omisit Rilliet* 19. 20 *a voce* cuius *ad vocem quae extabat ante litteras* ctum *omisit Rilliet* 20 etum] sanctum *suppl. Rilliet* 21 *nunc versus propter chartam superpositam non satis apparet*

f. 8^{r}. abreptos versuum exitus continet schedula 28^{v} 1—6 Gallia — mercedis: *Sirmondi fragm. VII B* 1 floriscat] *supra versum legitur m. s. XVII* 'Choisnyn' incipiatur . . . . . . hodie *Bignon.* 2 saeco *in exitu primi versus habet Bignon., sed ibi spatium non sufficit quinque litteris: quare* saeculo *per conpendium initio versus tertii positum fuisse suspicor* 3 deum *corr. Sirmond.* renouat *et* terminat *Rilliet* 8—10 Homilia — nostro: *Sirmondi titulus VIII* 8 Segisrici *Sirmond.* 9 postridie *Sirmond.* 10 necessanter, i *ni f. excidit* 12. 13 *vocem* gloriosissimus *totam Bignon. versui 12 praefixit* 17 quatridui *coni. Bignon.* 18 nominum *Bignon.* 21 benedicerit *an* benedicent? *illud habet Bignon. post* ce *litterae* sp *mihi apparuerunt*

Exemplum Papyri Parisinae f. 5^{v} (Bignon. f. 76^{v}).

tenente conemur crede
gnus si uel mediocrebus accedit
ta . . . mom quo[d] uidetur ex
*d*iceras . . . adum albi exercitus
. . hic agetur uno eodemque
*l*i eas strepit in animis tuis
. satiat plenitudo studium
*e*regis maiora disponis ad
templa tibi pauca sunt
. . gemina utelitate pro
ua a*d*habendum diui
sane ı m tota transeen
pri ı upotatur abscon
nt . *u*i depraecor quante
di i*n*uenisti ultra natura
usr*u*ra fructificent
cia . . ititexercere
ere uidetur tamen
ci*n* m sed melius
[*te*mplo addi]tur

f. 5^{r} (Bignon. 76^{v}).

si ab impedimentis mundi *au*
tiis perennibus elegendis . . . ssi tuo
superest conlatis praecibus iactuque
mus secutoris quos illic in heresi quas
te cognuscat interque famol ı s
ƒ uu. turus dum altaribus inponit .
† DICTA IN DEDECATIO[NE
Pertenit ad locum *cu*
ut audistis ueniens
pullo asine signeficantes
animal diuinis usebus ı
telibus stratis uiarum ne
iteneris dura mollirent at(
norum inseparabi[liter
uersitas cuius mi[sterii
pretium quod premium *min*
loco χpi introeuntes ad .
rego tamen uerba . .
in . | . | .

---

f. 5^{v}. 2 medios] o *ex* u *corr.* 3 mom *al. corr.*
f. 5^{r}. 7. 8 *Sirmondi titulus* V 12 talibus *falso Bignon* 17 introeuntis *Bignon.*

XXVII.

[5ᵛ] . . . . tenente conemur crede . . . . gnus
si vel mediocribus accedit . . . .
ta . . . *un*um quod videtur ex . . . . *die*
cras*tin*a dum albi exercitus . . . . hic
agitur uno eodemque . . . . *angel*icus
strepit in animis tuis . . . . satiat
plenitudo studium . . . . *di*rigis,
maiora disponis ad . . . . templa
tibi pauca sunt . . . . gemina
utilitate pro . . . . *u*a adhabendum
divi . . . . sanc*t* . m tota transeen
*pro*pri*um* putatur abscon . . . . ut*u*i
deprecor quant. . . . . di invenisti
ultr*o* natura . . . . us rura fructi-
ficent . . . . cia . . itit exercere . . . . ere
videtur tamen . . . . ci*u* m sed melius . . . .
templo additur [5ʳ] si ab impedimentis mundi au . . . . tiis
perennibus eligendis. . . ssi tuo . . . . *Quod*
superest conlatis precibus iactuque . . . . mus
secuturis, quos illic in haeresi, quas . . . . te
cognoscat interque famul*os* . . . . turus,
dum altaribus inponit . . . .

XXVIII. XXVIIII.

DICTA IN DEDICATIONE . . . . . . post 516

Pertinet ad locum eu . . . . ut
audistis veniens . . . . pullo asine significantis
. . . . animal divinis usibus . . . .
*sub*tilibus stratis viarum n . . . . itineris
dura mollirent at*que* . . . . norum
inseparabiliter . . . . versitas.
Cuius mysterii . . . . pretium,
quod praemium m*in* . . . . loco
Christi introeuntis ad . . . . r*ig*o
tamen verba . . . . in . . . .
. . . .

4 albi] Apocal. 19, 14. 14 Marc. 4, 28 ultro enim terra fructificat 24 Matth. 21, 1—9 = Marc. 11, 1—10 = Luc. 19, 29—38.

[12r] Co . . . . cum quod verba non explicant . . . . con . . . . generali exultatione gaudendum est, quod . . . . . florentibus sceptris catholicae potestatis orationum loca, martyrum templa, liminum sacra: orna*n*tur oppida non minus aedibus quam patronis, immo potius inlustratae patrociniis fiunt urbes ex oppidiis. Quod si et specialis festi gaudium praeconio currente tangamus, est quidem fabrica praesens iucunda loco: *e*minens fluvio et confragos*a* vicin*i* torrentis tumultu velut inpendentis reverentiae terrore castigat. Cohibetur venerabilibus ripis amnis artatus, et pendulam interiecti pontis semitam ad altrinsecus expetenda sacrorum culminum loca substernit. Aedes sufficiens diffusioni facta est angusta conventui, quaequ*e* sic, iucunditate habitaculi tam terrestria quam superna sollicitans, cum populo suo vix sufficiat, sufficit de*o*. Fabrica multiformi opificum ingenio nitens expulit noctem, adpulit lucem. Quid diu? tristibus tenebris artificio proturbatis, laetior intra quo*d*dam claritatis ergastulum felici custodia clausus est dies! Sic quondam carcer retificis Petri pretios*or*um ligaminum radio inlustrante resplenduit, cum ferr*um* suppliciis coaptat*um* metallis pretiosioribus plus luceret, serrae fugerent patente aditu, catenae caderent perstrepente tinnitu. Sic cum vas electionis lectione fidelium sensus instrueret

. . . .

[12v] . . . . sunt, quorum hic patrocinia conlocamus. *Iste regni dis*pensator accepit claves, adponat hic potestatem liga*ndi*, commissam soluturus exerceat. Hic Paulus Arrianam haeresim torpidam frigore, periculosam veneno velut viperam mordicus dependentem ignibus praedicationis amburat atque quantorum libet reliquias constructor eximiae . .

. . . . geminis principibus cunctus sanctorum numerus continetur. Gaude igitur, invicte mercator, dispensatione commissa; profer de thesauro tuo nova et vetera, institutor rudium, labentium restitutor; sit una in multiplici consecratione sollemnitas. Erexisti lacrimarum machinis, quod hostis adliserat; rediit quae perierat forma templorum: recurrat et sanctitas. Non tu traditam tibi minam damnante sudario terrenis scrobibus suffodisti, nec hoc tantum contentus reddere, quod dudum fuerat consignatum, illa referens, offerens ista, ut frugem primitiarum melius porrigas, prius studuisti solvere, quod debebas. Quocirca, dilectissimi, orate, quod superest, ut, si quid sacrum furatur adversitas, deo ulciscente sic redeat, in multiplicis fructus granum tritici, quod mortuum putabatur, excrescat, velut Iob nostri opes inter proelia temptationis amissas victoriae meritum patientia duplicante restituat: et ut breviter cuncta concludam, agnoscat praesentibus praeteritisque successibus tam perpetrans mul*ta* quam tolerans, quam in aeternis salubres lacrimae nostrae erunt tribuere, quas videmus fidelibus etiam in temporaneis non perire. FINIT.

13 Act. 12, 7. 10. 16 vas electionis] Act. 9, 15. lectione] videntur haec pertinere ad Act. 16, 14. 26. 20 Matth. 16, 19. 26 Matth. 13, 52. 29 Luc. 19, 20. 34 Iob 42, 10.

XXVIIII. 2 *cf. f. 6r, 6* exultatione concordi 3 orationum loca] *cf. f. 15v, 5* crescunt . . . orationibus loca 11 *cf. Ephes. 3, 10* multiformis sapientia dei 13 *cf. f. 14v, 18* 20 *cf. Pauli ep. ad Titum 1, 7* dei dispensatorem 24 *unum versum in papyro excidisse patet* 32 *cf. Matth. 18, 28* redde quod debes, *Ausonii Gratiarum actio p. 288 ed. Bip.* solvere te, quod debebas 33 granum tritici] *cf. f. 1r, 12* fructus exaltet tritici granum

Exemplum Papyri Parisinae f. 12^{r} (Bignon. f. 77^{r}).

co . . . . cum quod uerba non expl[icant] . . . . co[n] . . . . generali exultatione gaudendum est quod . . florentibus scyptris catholicae potestatis orationum loca martyrum tem pla liminum sacra ornatur oppida non menus aedibus quam patronis immo potius inlustratae patrociniis fiunt urbis ex oppidiis quod si et speciales fisti gaudium praecunio currente tangamus est quidem fa brica praesens iocunda loco iminens fluuio et confragosum uicino tor rentis tumultu uelut inpendentis reuerentiae terrore castigat Cohibetur uenerabilebus ripis amnis artatus et pendolam interiecti pontis semi[tam ad altrinsecus expetenda sacrorum culmenum loca substernit aedis s[uf ficiens diffusioni facta est angusta conuentui quaequae sic iocundetate h[a bitacoli tam terrestria quam superna sollicetans cum populo suo uix sufficiat suffecit de fabrica multifurmi opeficium ingenio nitens expoli[t noctem adpolit lucem quid diu tristibus tenebris artefieio proturbatis lae tior intra quondam claretatis ergastolum felici custudia clausus e[st dies sic quondam carcer retificis petri pretiosum legamenum radio inlu[s trante resplenduit cum ferro suppliciis coaptatu metallis pretiosiorebus plus lucerit serrae fugerent patente adetu catene caderent perstrepent[e tennetu sic cum uas elictionis lictione fidilium sensus instruer[et

f. 12^{v} (Bignon. f. 77^{v}).

. . . . sunt quorum hic patrocinia conlocam[u . . . . . . *pin* sat[ur accepit clauis adponat hic potestatem lega . . . . commis sam soluturus exerceat hic paulus arrianam heresem torpidam frigore pericolosam ueneno uelut uiperam mordeens dependentem ignebus prae d[ecationes amburat adque quantorum libet reliquias Constructor eximiae germinis princepebus cunctos sanctorum nummerus contenetur gaude igetur inuicte mercatur dispensatione commissa profer de thesauro tuo noua et uetera institutor rudium labentium restitutor sit una in multiplici con[secratione sollemnitas erexisti lacrimarum machinis quod hostis alli serat] Rediit quae perierat furma templorum recurrat et sanctitas non tu traditam tib[i minam damnante sudario terrinis scrobibus suffodisti nec hoc tantum co[ntentus reddere quod dudum fuerat consignatum illa referens offerens ista u[t frugem primitiarum melius porregas prius studuisti soluere quod debebas quocirca dilictissimi orate quod superest ut si quid sacrum furatur aduersitas deo] ulciscente sic redeat in multiplecis fructus granum tritici quod mortuum pu[tabatur exeriscat uelut iob nostri opes inter prilia temptacionis amissas u[icturiae meritum patientia dupleeante restituat et ut breuiter cuncta co[ncludam agnuscat praesentibus preteretisque successibus tam perpetrans *mul* qua[m tolerans quam in aeternis salubris lacrimae [nostrae] erunt tribuere quas uidemus fide lebus etiam in temporaneis non perire [Finit

f. 12^{r}. 2—19 generali — tinnitu: *Sirmondi fragm. III* 4 ornantur *Sirmond.* 6 est equidem *Sirmond.* 7 iminens] *litterae* im *non satis clarae in papyro*; imminens *Sirmond.*, eminens *coni. Delislius* uicini t. tumultum *Sirmond.* 13 de fabrica. Multiformi opificum *Sirmond.*, de f. multifurmi. Opeficium *Delislius* 14 qui diu *Sirmond.* 15 quoddam *Sirmond.* 16 pretiosorum *Sirmond.* 17 ferrum s. coaptatum *Sirmond.*

f. 12^{v}. primi versus vestigia nunc nulla adsunt 7—21 gaude — perire: *Sirmondi fragm. IIII* 16 mortuum] maturum *Sirmond.* 19 mul] *om. Bignon.*

XXX.

a. 516

Scedulae Parisinae 33r (1) — 31r (24)*)		Scedulae Parisinae 31v — 33v *)	
media pars paginae	*exitus*	*initia*	*media pars paginae*
t addita nec q—	orege	I[J]—	legend . .
p[rincepis obitu—	*a*nte	sig—	[na]nte quodo
p[eruaserat formid—	auit	sur(sus?)—	cernas quoda[mmodo
percussus umbr*a*—	rum	Cae—	[i]etibus ad terr[am
Israel[itae legefero luc—	emeate	ex—	[un]iuersis gen[tibu]s
sic etiam utr . . .—	[pr]omissio	ru—	iam qua tutior p
cissi iordanis un[da]—	. . . .is	. . . .—	icta solo per*i*
alio lymfas u[i]ge—	l[a]nte	ru—	et expinsarum
quid diutius hic l—	oqua	to—	s[. . . *e*ta pon
o . . . lumin*us* ude—	.um	P*a*—	aesii molis u
mittas ille cur . . r—	. .capaci	ex—	*usurae*ti s q
.pandus fasti—	*g*iorum	tat—	(micasil aem
o . . . . . ingen[era]—	tio	ta—	et perpolitiss[im
erit facta *e*st in h—	*u*milib*s*	In—	[mo rem specul
que magnetudini—	r . . ere	ip—	cernentebus
. . . ersa gemma*r*—	um	aer—	bus potest ha
rit inpraessa o—	mnes	Ce(A?)—	etur hum.*e*
: margar *o* qu*a*—	m	ti—	florea u*a*
oradsurgit li—	et me	s*e*—	. . . .
ornam[entorum ac u(a?)—	. . . . r	n—	. . . .

*) *lineolis distinxi scedularum 33 et 31 litteras.* 7 *Iordanis*] *cf. Ioh.* 5. 15.

XXXI.

HOMILIA DE CONVERSIONE LENTEILDIS CHLODOVAEI SORORIS.

a. 496

* * *

XXX. *Haec homilia post mortem Gundobadi recitata videtur.*

XXXI. *Lugduni in papyro vidit Guill. Paradinus Mémoires de l' hist. de Lyon p. 103 (cf. Delisle l. l. p. 268)* 'Il y a une homélie de la conversion de Lenteildis, soeur germaine du roy Clovis, laquelle fut lors convertie de l' hérésie arrienne à la vraye et catholique chrétienne'. *cf. Gregorius Tur. H. Fr. II 31* Conversa est enim et alia soror eius (Chlodovaei regis) Lanthechildis nomine, quae in haeresim Arrianorum dilapsa fuerat, quae confessa aequalem filium patri et spiritum sanctum chrismata est.

XXXII.

HOMILIA IN SIGISMVNDI REGIS CONVERSIONE HABITA.

inter a. 496/499

* * *

XXXIII.

HOMILIA IN DEDICATIONE BASILICAE AD POPVLVM LVGDVNENSEM HABITA.

Avitvs viventiolo rhetori. Cum rumor ex vobis susurriat, quod in homilia quam nuper ad populum Lugdunensem in dedicatione basilicae videor concionatus, barbarismum me incurrisse dicatis, palam scilicet castigantes, quod publica oratione peccaverim, fateor istud potuisse contingere praesertim mihi, cui, si qua in annis viridioribus fuerunt studia litterarum, omnia fert aetas. Ambieram tamen a vobis hoc ipsum coram positus audire, quia, etiam si sciendi in me facultas minuitur, discendi cupiditas non mutatur. . . Igitur culpasse vos ferunt quod potitvr mediam syllabam productam dixerim.

XXXIIII.

IN NATALI VNIVS CONFESSORIS.

* * *

XXXII. Ipso Gundobado in sua perfidia perdito successorem eius Sigismundum regem ad fidem catholicam convertit. In cuius conversione recitavit homiliam in populo sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. *S. Agobardus adversus legem Gundobadi c. VIII (Mign. CIIII p. 124). Hanc homiliam Avitum tangere ep. XXXXV (40 S.) scripta a. 507 Sirmondus et Baluzius putant.*

XXXIII. *Ex Aviti ep. LVII (51 S.) supra p. 85, 18.*

XXXIIII. *Fuit in codice S. Theodorici Remensis nunc deperdito una cum sermonibus in Rogationibus (Montfaucon p. 1234c).*

SCEDVLAE PARISINAE.

Scedulae 4, 9, 12, 20, 21 membranulae sunt conplicatae.

1

vacuum

2r (1)

exitus

in superiore parte:
Co
qu:
τ
g
olu
on

in inferiore parte nihil legitur.

2v (4)

initia

in superiore parte nihil legitur

in parte infima:
†

3 (2)

t (Finit?)

pertinet ni f. ad fol. 12v.

3v (3)

vacuum.

5r (5)

in parte sinistra:

exitus — *dextra pars vacua*

. s
m|an|datis
s|u|on
n
am
or
s
ubert|ate
prosperit|ate
ho|C
d? (ti?)
contuler|it
n
hono|refi|cum
mag|nitudo
ex|pŧ
:

plicatura

v. 1 et 2 vacui. Fragmentum est ep. LV (49 S.) et LVI (50 S.) ad Messianum supra p. 85, 5—17.

5v (12)

in parte sinistra: — *pars dextra vacua*

exitus

benign|ita|tem
circa|que
quan|quam
person|arum
nolunt|enim
Cum |cernunt
acced|it
teste| loquor
?anim|um
ret|raeta|ui
quan|dam
p|er|duci
suppeti|t
c|ir|cum
~

plicatura

Fragmentum est ep. LI (45 S.) ad Apollinarem supra p. 79, 35 — 80, 10.

6r

sinistrorsum exitus: — *dextrorsum vacat*

gna
N
is
au
t
li
to
~
~
nsei
lan
sse
Cum
Cinon
fetiri
: ta
car|nalis
nel
ert

plicatura

6v

sinistrorsum exitus: — *dextrorsum initia*

p p
s s inne
m
ollena
ri
adi
: e
~
t
: n
~
e
:
e
L?
ɔ : †

plicatura

7r (10 *at stilo plumbeo* 8 *sign.*)

exitus — *vacat*

in summa pag.
omi
ad

in media
as
~
:
s
~

plicatura

aversas paginas charta tegit.

8^{r} (8, *at plumbeo stilo* 9 *sign.*)

exitus		
~		
m		
~		
s cru		
en		
n		
ita	*plica*	*vacat*
par		
e		
ad		
)		
~		
~		

8^{v} *charta tegitur.*

10^{r} (13) *duo fragmina: initia*	10^{v}
a) me	e
hic	:
est	
a	
b) l (p?)	
pro	
nia	
est	
de	
pr	
ex	a
ut l	*ma:*
dit	L
N? (r?)	
lae	

ordo scedularum a b *genuinus non constat.*

14^{r} (17)

exitus		*initia*
media in pagina e	*plica*	Cass
ima:		*se*

sced. 14^{v} (16) *vacua.*

11^{r} (14)

duo fragmenta

a)	Ve
	la
	ua
	to
b)	~
	:
	is
	~
	~

infra (post spatium quinque versuum):
~
a
~

11^{v}

charta tecta nihil videtur continere

coniuncta olim fuisse videntur scedulae 10 *et* 11 *ita ut fol. rectum* 11^{r} + 10^{r}, *fol. versum* 10^{v} + 11^{v} *fuerit.*

13^{r} (15)

exitus		
eadem		
*o*lu		
e		
m		
rum		
m	*plica*	*vacat*
et		
*a*ti (eti?)		
)		
et		
ris		

13^{v} (18)

exitus:		*initia*
		timu
		terpri
		u*o*
		qu
		nio
		qu
ionis		su
::s	*plica*	mp
:en		eti
		ta:
		te
		sa*t*
		p
		q

15^{r} (a = 19 b = 22)

scedulae duo diversae

a)	b)
supra N	
in medio	*in medio*
~	~
†	†
	~

aversas paginas charta tegit.

16ʳ

exitus		*initia*
opin (*ui f. litterae* pin *non vetustissima manu*)		
:		
nto		
olit*o*		
isl*a*		
se		
ado		
s		
:	*plica*	ʃ ᶦᵘˢ α ✝ ω
:		
cenda		
tex		
dam		
on		
us		
rt		

16ᵛ (21) *vacua.*

17ʳ (29)

exitus		*initia*
m		
tipsam		
lebeta		
nina		
ir		*abrepta*
ousts (= us)		
sus		
ico		
it		
ampate		
nem		fi :
terrestri		sich
coli	*plica*	Inde
annus		Inter
mcunif		Inco
conte		m:o
tus in		Caeles
ate		quo
us		singo
bs̀		Vs (Vo?)
*q*uam		a

17ᵛ (26)

exitus		*vacat*
		abrepti
aemim	*plica*	
nomma		
st digna		
uosimo		
prore		
amen		
bis		
iani		
ba		
e		
::e		

18ʳ (28)

exitus		*initia*
rae		Der
~		
ie		. .
~		eal
m		
~		
)		
~		
o		
e		h
~		: :
eun	*plica*	r
e		l
.		
9		r
~		
:e		Corpori
sus		bis ista dicam
se		felicem
si		sibi
~		
~		m :

18ᵛ

exitus	*initia*
	ʃ ᶦᵘˢ ✝
Fi[nit]	*plica*

19ʳ

exitus		
to		
e :		
iC'		
cio		
~		
.		
.	*plicatura*	*vacat*
.		
~		
laemis		
edise		
on		
l		
v		

19ᵛ (27) *vacat.*

22r

duo exiguae scedulae quarum in altera nihil legitur, aversae paginae charta sunt tecta.

ern(em?)
~
~
d
es

23r

in summa parte:

r

in ima:

dis
N I
:

aversam pagellam charta legit.

24

exitus:

e
sta
~
um
.
.
.
~
~
~

plicatura *vacat*

fol. versum charta tectum.

25

exitus:

m
.
.
us
ter
L
.
.
ariter
ete
tis
m^s^r (mur)
*a*dia

plicatura *vacat*

fol. versum charta tectum.

26 (*stilo plumbeo 3 sign.*)

†

27 (*stilo plumbeo 4 sign.*)

initia

Inp
do*r*
clus
tu
est|
ris t*u*
eternat
nost
sol
et
ea
eo
Q

28r 28v

vid. fol. 8 p. 147.

29r 29v

vid. fol. 15 v. 1—7 p. 145.

30r (23)

exitus *vacat*

plica *vacat*

Fi|nit

30v

exitus *vacat*

(*superior pars nulla ostendit vestigia*)

.
.
.
e
m
oca
t*i*s
l
com
. . . s
orum (oram?)
um
ef
e*r*i
ede
n

plica

)
e

32r

exitus

:
:
:e
:
F (Finit?)
:
:
:
:
eri
n?
ia*u* (ari?)
ple
:id
:
m

32v

initia

superior pars abrepta

I
ai
ex
p
U
C
: :
L

haud scio an pertineat haec scedula ad fol. 3r et 3r.

APPENDIX.

I. Conlatio episcoporum coram rege Gundobaldo adversus Arrianos.
II. Acta concilii Epaonensis.
III. Acta concilii Lugdunensis.
IIII. Vita beati Aviti episcopi Viennensis.
V. Veterum scriptorum de Avito testimonia.
VI Titulorum Gallicanorum maximam partem Lugdunensium et Viennensium liber.

I.

COLLATIO EPISCOPORVM PRAESERTIM AVITI VIENNENSIS EPISCOPI CORAM REGE GVNDEBALDO ADVERSVS ARRIANOS. a. 499

Providente domino ecclesiae suae et inspirante pro salute totius gentis cor domini Remigii, qui ubique altaria destruebat idolorum et veram fidem potenter cum multitudine signorum amplificabat, factum est, ut episcopi plures non contradicente rege congregarentur, si fieri posset, ut Arriani, qui religionem Christianam scindebant, ad unitatem possent reverti. Quod ut melius fieret videreturque id non consilio accidisse sed occasione, dominus Stephanus scripsit ad episcopos multos et invitavit illos ad festivitatem S. Iusti, quae instabat, in qua ob frequentiam miraculorum fiebat concursus plurimus populorum. Venerunt itaque de Vienna Avitus, de Arelate Aeonius, de Valentia . . . ., de Massilia . . . . . . ius, et plures alii omnes catholicae professionis et laudabilis vitae in domino. Qui omnes ad salutationem regis cum domno Stephano ad Sarbiniacum, ubi tunc erat, profecti sunt. Erant quidam inibi de potentioribus Arrianis cum eo, qui si potuissent, prohibuissent nostrorum accessum ad regem, sed domino cooperante nihil profecerunt.

Post salutationem factam domnus Avitus, cui, licet non esset senior nec dignitate nec aetate, tamen plurimum deferebatur, dixit ad regem: 'Si excellentia vestra vellet procurare pacem ecclesiae, parati sumus fidem nostram tam clare demonstrare esse secundum evangelium et apostolos, quod nulli dubium erit illam, quam retinetis, non esse secundum deum et ecclesiam. Habetis hic de vestris, qui sunt instructi in omni-

Collatio] Lugdunensis ecclesiae episcopi fere omnes hoc anno adversus Arianos Lugduni convenere. Mirum est rei tantae monimenta apud scriptores omnes antiquos nulla exstare, et pauca, quae habemus, apud unum de miraculis S. Iusti scriptorem ineditum conservari. Dolemus sane huius celeberrimi conventus acta intercidisse, sed gaudemus satis adhuc in eo auctore superare, quo pio lectori ὄρεξις moveatur nobisque gratuletur, qui thesaurum istum illi minime invidemus. *Hieronymus Vignier in schedis manuscriptis ordine chronologico Galliae episcoporum seriem et historiam complectentibus ad a. 499, ex quibus collationem edidit D'Achery Spicilegii vet. ed. t. V p. 583, nov. ed. III p. 305 sq. Neque huius neque epistularum Anastasii et Gelasii, quas ex eisdem Vignerii schedis D'Achery collationi praemisit, A. Thielio (Epistulae Romanorum pontificum I 624 et 359) innotuerunt codices.*

I 4 Ariani *ubique D'Acherius* 9 Valentia] Apollinaris *suppl. Labbeus, dubitat A. Iahn II 198* . . . . . . ius] Chartenius *ex Aviti ep. XXX (28) HL Fr. III 125*, S. Honoratus *Longueval II 247 alii*, Emeterius *nescio quis coni.* 11 Sarbiniacum] Sabiniacum *A. Iahn II 61, ubique* Sauigny; Arbiniacum (Arbigny *vel* Albigny) *coni. P. de Colonia Hist. litt. de Lyon II 279*; Oppidum civitatis Lugdunensium quod nuncupatur Sardinia (*Vita Apollinaris c. III = Vita Aviti c. II*) *idem esse vidit Binding. I 148 not. 510, cui frustra obloquitur A. Iahn II 47 not.*

bus scientiis: iubeatis, ut nobiscum colloquantur et videant, si possint respondere rationibus nostris, ut parati sumus respondere rationibus eorum'.

Ad quae rex respondit: 'Si vestra fides est vera, quare episcopi vestri non impediunt regem Francorum, qui mihi bellum indixit et se cum inimicis meis sociavit, ut me destruerent? nam non est fides, ubi est appetentia alieni et sitis sanguinis populorum: ostendat fidem per opera sua'.

Tunc humiliter respondit dominus Avitus faciem habens angelicam ut et sermonem: 'Ignoramus, o rex, quo consilio et qua de causa rex Francorum facit, quod dicitis; sed scriptura nos docet, quod propter derelictionem legis dei saepe subvertuntur regna et suscitantur inimici omni ex parte illis, qui se inimicos adversus deum constituunt. Sed redite cum populo vestro ad legem dei, et ipse dabit pacem in finibus vestris: nam si habetis pacem cum illo, habebitis et cum ceteris et non praevalebunt inimici vestri'.

Cui rex: 'Nonne legem dei profiteor? sed quia nolo tres deos, dicitis, quia non profiteor legem dei. In scriptura sancta non legi plures esse deos, sed unum'.

Ad quae dominus Avitus: 'Absit, o rex, ut plures deos colamus: *Vnus est deus tuus, o Israel.* Sed ille unus deus in essentia est trinus in personis: et filius et spiritus sanctus non sunt alii dei, sed unus deus, cuius prima persona est pater, secunda filius, tertia spiritus sanctus: sed patri non est alia substantia quam filio, et spiritui sancto non est alia quam patri et filio: et ille deus, qui olim locutus est per prophetas, novissime locutus est in filio et adhuc loquitur quotidie in spiritu sancto. Et quamvis olim per prophetas, mox per filium, nunc per spiritum, unus idemque deus loquitur; sed sic dicitur ad distinctionem personarum, cum revera sint coaeternae et consubstantiales. Hoc profitemur et parati sumus ostendere'.

Et cum videret regem pacifice audientem, protelavit sermonem et dixit: 'O si vellet sagacitas vestra cognoscere, quam bene fundata sit nostra fides, quantum boni vobis et populo vestro inde proveniret; nam et caelestis gloria vobis non deesset, et PAX ET ABVNDANTIA in turribus vestris. Sed vestri cum sint inimici Christi, super regnum vestrum et super populum iram desuper accendunt, quod, ut speramus, non esset, si velletis audire monita nostra et iubere, ut vestri sacerdotes de his nobiscum colloquantur coram sublimitate vestra et populo vestro, ut sciatis, quia dominus Iesus est aeterni patris aeternus filius et utrique coaeternus spiritus sanctus, unus deus benedictus in saecula simulque ante omnia tempora et absque ullo initio'.

Cum haec dixisset, procidit ad pedes regis et amplectens eos flebat amare: procubuerunt et omnes episcopi cum eo; unde rex valde commotus est et inclinans se usque ad eos erexit domnum Avitum cum ceteris, quibus amicabiliter dixit se responsum daturum illis super petitionibus illorum.

Quod et crastina die factum est. Nam rex per Sagonam rediens ad urbem misit ad domnos Stephanum et Avitum, ut venirent apud illum: qui cum venissent, rex dixit ad illos: 'Habetis quod postulatis, nam sacerdotes mei parati sunt vobis ostendere, quod nullus potest esse coaeternus et consubstantialis deo. Sed nolo, ut id fiat coram omni populo, ne turbae excitentur: sed tantum coram senatoribus meis et aliis, quos eligam, sicut vos eligetis ex vestris, quos volueritis, sed non in magno numero; et id fiet die crastina in hoc loco'. Quo dicto episcopi salutato rege discesserunt et reversi sunt, ut omnia intimarent aliis episcopis. Erat autem vigilia sollemnitatis sancti Iusti.

16 Deut. 6, 4. Marc. 12, 29.

3 *vid. regis querelam apud Gregorium Hist. Franc. II 32* 16 *vid. Fragmenta ex libris contra Arrianos XI sqq.* 27 *vid. ad homil. XXIIII p. 145, 13*

Et licet optavissent, quod hoc fieret die sollemnitatem sequenti, noluerunt tamen propter tantum bonum amplius procrastinare. Sed unanimiter decreverunt apud sancti Iusti sepulcrum pernoctare, ut illo intercedente obtinerent a domino petitiones cordis sui.

Evenit autem, ut ea nocte, cum lector secundum morem inciperet lectionem a Moyse, incidit in illa verba domini: Sed ego indurabo cor eius et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti et non audiet vos. Deinde cum post psalmos decantatos recitaret ex prophetis, occurrerunt verba domini ad Esaiam dicentis: Vade et dices populo huic: audite audientes et nolite intelligere: et videte visionem et nolite cognoscere. Exaeca cor populi eius et aures eius aggrava et oculos eius claude, ne forte videat oculis suis et auribus audiat et intellegat suo corde et convertatur et sanem eum. Cumque adhuc psalmi fuissent decantati et legeret ex evangelio, incidit in verba, quibus salvator exprobrat Iudaeis incredulitatem: Vae tibi Corrazaim, vae tibi Betzaida; quia si in Tyro et in Sidone virtutes factae essent, quae sunt factae in vobis, iamdudum in cilicio et cinere paenitentiam egissent. Denique cum lectio fieret ex apostolo, pronuntiata sunt verba illa: An divitias bonitatis eius et patientiae et longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam sustinentia dei ad paenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et impaenitens cor thesaurizas tibi iram in tempore irae. Quod cum ab omnibus episcopis observatum fuisset, cognoverunt lectiones illas sic occurrisse volente domino, ut scirent induratum esse cor regis deumque illum in sua impaenitentia relinquere ad ostendendum divitias iustitiae suae; unde valde tristes effecti noctem in lacrimis transegerunt. Non destiterunt tamen veritatem nostrae religionis contra Arrianos adserere.

Igitur tempore, quo rex iusserat, conveniunt omnes episcopi et simul ad regiam vadunt cum multis sacerdotibus et diaconibus et quibusdam de catholicis, inter quos erant Placidus et Lucanus, qui erant de praecipuis militiae regis. Venerunt etiam Arriani cum suis. Cum ergo sedissent coram rege, domnus Avitus pro catholicis, Bonifatius pro Arrianis sermonem habuerunt. Sed postquam domnus Avitus proposuit fidem nostram cum testimoniis sacrae scripturae, ut erat alter Tullius et dominus inspirabat gratiam omnibus, quae dicebat: tanta consternatio cecidit super Arrianos, ut qui satis amicabiliter audientiam praebuerat Bonifatius, nihil omnino respondere posset ad rationes domni Aviti, sed tantum quaestiones difficiles proponeret, quibus videbatur velle regem fatigare; sed cum ab Avito urgeretur, ut responderet ad antedicta, promittens se etiam responsurum ad ea, quae proposuerat, non potuit respondere ad unam de rationibus, quae fuerant a domno Avito propositae, neque ullam pro defensione suae partis allegare; sed tantum os suum in conviciis aperiebat et dicebat catholicos esse praestigiatores et colere multitudinem deorum. Quod solum cum diceret videretque rex confusionem suae sectae, surrexit de sua sede dicens, quod in crastinum responderet Bonifatius. Discesserunt ergo omnes episcopi, et quia adhuc dies non erat inclinata, iverunt simul cum ceteris catholicis ad basilicam domni Iusti confitentes dominum, quoniam bonus, et laudantes eum, qui dederat illis talem victoriam de inimicis suis.

Sequenti vero die iterum ad regiam profecti cum his, qui in praecedenti aderant: cumque ingrederentur, invenerunt Aredium, qui ei persuadere volebat, ut regrederentur;

5 Exod. 7, 3.   8 Isai. 6, 9. 10.   13 Matth. 11, 21.   16 Rom. 2, 4. 5.

---

27 Lucanus] Laconius *coni. Binding. I 150 not. 517; fort.* Lacanius vir consularis c. a. 534 *qui Domnini titulo subscriptus est vid. infra p. 186 VIII*   29 Bonifacius *ubique Dacherius*

dicebat enim, quod tales rixae exasperabant animos multitudinis et quod non poterat aliquid boni ex eis provenire. Sed domnus Stephanus, qui sciebat illum favere Arrianis, ut gratiam regis consequeretur, licet fidem nostram profiteretur, respondit ei, quod non timendum erat, ne rixae procederent ex inquisitione veritatis et amore salutis fratrum suorum, immo nihil esse utilius ad iungendos animos in sancta amicitia, quam cognoscere, apud quos esset veritas; quia ubicumque est, amabilis est et professores eius reddit amabiles.

Addidit insuper omnes hic venisse secundum iussionem regis, contra quod responsum non est ausus Aredius amplius resilire. Ingressi sunt ergo, et cum rex eos vidisset, surrexit in occursum eorum mediusque inter domnum Stephanum et domnum Avitum adhuc multa locutus est contra Francorum regem, quem dicebat sollicitare fratrem suum contra se. Sed cum responderent praefati episcopi, quod non esset melior via ineundi pacem, quam concordare in fide, et operam suam, si gratam haberet, pollicerentur pro tam sancto foedere conciliando, nihil amplius locutus est, sed unusquisque locum, quem praecedenti die tenuerat, occupavit.

Cum itaque sedissent, domnus Avitus tam lucide probavit, quod catholici non plures deos adorabant, ut sapientiam eius tam catholici quam adversarii cum stupore mirarentur. Id autem fecit, ut responderet conviciis, quae Bonifatius in nostram fidem iecerat. Postquam ergo conticuit, ut locum daret responsionibus Bonifatii, nihil aliud potuit ille dicere, quam quod praecedenti die fecerat, et conviciis addens convicia tanto impetu clamabat; ut prae raucitate non posset amplius loqui et quasi suffocaretur.

Quod cum rex vidisset et satis diu expectasset, tandem surrexit vultu indignationem praetendens contra Bonifatium. Tunc domnus Avitus dixit ad regem: 'Si sublimitas vestra vellet iubere, ut hi responderent propositionibus nostris, ut posset indicare, quaenam fides esset retinenda'. Sed nihil rex respondit neque ceteri Arriani, qui erant cum illo: adeo stupefacti erant de doctrina et sapientia domni Aviti. Qui cum videret eorum silentium, subiunxit: 'Si vestri non possunt respondere rationibus nostris, quid obstat, cur non omnes simul conveniamus in eadem fide'? Tunc murmurantibus illis, de sua fide securus in domino addidit: 'Si rationes nostrae non possunt illos convincere, non dubito, quin deus fidem nostram miraculo confirmet: iubeat sublimitas vestra, ut tam illi quam nos eamus ad sepulcrum hominis dei Iusti et interrogemus illum de nostra fide, similiter et Bonifatius de sua, et dominus pronuntiabit per os servi sui, in quibus complaceat'. Rex attonitus annuere videbatur: sed inclamare coeperunt Arriani et dicere se pro fide sua manifestanda facere nolle, ut fecerat Saul et ideo maledictus fuerat, aut recurrere ad incantationes et illicita; sufficere sibi se habere scripturam, quae sit fortior omnibus praestigiis, et haec semper repetentes et boantes potius quam vociferantes. Rex, qui iam surrexerat, accipiens per manus domnum Stephanum et domnum Avitum duxit eos usque ad cubiculum suum et, cum intraret, amplexus est eos dicens, ut orarent pro eo. Cognoverunt quidem illi perplexitatem et angustias cordis eius, sed quia pater eum non traxerat, non potuit venire ad filium, ut veritas impleretur: N o n e s t v o l e n t i s n e q u e f e s t i n a n t i s, s e d m i s e r e n t i s d e i. Et ex ea die plurimi Arriani ad paenitentiam venerunt et post aliquot dies baptizati fuerunt et magnificavit dominus fidem nostram per intercessionem domni Iusti in conspectu omnium.

35 Reg. I 28, 7—19. 42 Rom. 9, 16.

II.

ACTA CONCILII EPAONENSIS. a. 517

Dominis devotissimis fratribus et episcopis, universis clericis, honoratis ac possessoribus territorii nostri Viventiolus episcopus salutem.

Disciplinam fratrum filiorumque nostrorum aeque a cunctis sacerdotibus oportet optari: sed si quid ab honoratioribus clericis tale committitur, quod dignum increpatione publica censeatur, rectius castigationis arguatur quam silentio nutriatur. Sicut autem istud simplex atque rectum est, sic commentorum oblocutionibus et voto trepidae murmurationis offendimur. Itaque ne quis nos putet nostrae facilitati aut neglegentiae in aliquo praebere consensum, praesenti protestatione denuntio conventum episcoporum omnium sortis nostrae circa Septembris mensis initium in Eponensi paroecia mox futurum: ubi clericos, prout expedit, convenire compellimus, laicos permittimus interesse: ut quae a solis pontificibus ordinanda sunt, et populus possit agnoscere. Et quia iustum est, ut omnes catholici clericos bonae vitae habere desiderent, reprehendendi quod quisque noverit aditum omnibus aperimus. Pateat cunctis, contra quem voluerit, licentia proponendi; iurgandi potestate laxata desinat in votorum nequitia murmur occultum. Studebit tamen probare, quod detulerit, accusator: nec putet quisquis forsitan recte viventes tuto inanibus mendaciis infamandos. Nemo nisi quod docere possit, obiciat: verecundiam, quam virtus timere debebit, convictor excipiet: utrique status parti et audiendi patientia et iudicandi aequitate praemissa. Dominus vos custodire dignetur, in Christo suscipiendi fratres et filii. Proposita sunt die IIII. Idus mensis quarti, Agapeto consule.

Incip. capitula concilii Epauninsis tempore Sigismundi regis.

I. Epis metropolitano ad ordinationem vel (u) concilium veniant provocati.

II. Ne secundae uxoris aut renuptae maritus veniat ad honorem.

Epaonensis] *Agobardus de iudaicis superstitionibus c. IIII (Mign. p. 82).* Alchimus Avitus ecclesiae Viennensis episcopus quam eximius doctor orthodoxus et facundus exstiterit, pene tota novit ecclesia Christi. Sanctus Apollinaris episcopus ecclesiae Valentinae quantus fuerit et sit, non solum gesta de eo scripta, sed et crebra eius miracula usque hodie sublimiter testantur. Sanctus Gregorius Lingonicae ecclesiae episcopus quantae sanctitatis et veritatis fuerit, vita eius scripta et finis vitae atque honor ei ab ecclesia delatus usque hodie testes sunt. Viventiolus ecclesiae Lugdunensis episcopus cuius doctrinae fuerit, non solum ipse sed et aliorum de eo scripta testantur. Hi ergo cum aliis viginti reverentissimis episcopis in nomine domini congregati pro defensione et statu ecclesiae de re superius memorata inter caetera statuerunt: Si superioris loci — inquinatus [synodi can. XV]. Et in conclusione statutorum suorum confisi de praesentia domini, sicut ipse ait, [Matth. 18, 20] Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum, ita sanxerunt: Quocirca haec — cognoscat [synodi can. XXXVIIII (XXXX)].

II. 1—20 '*Ex ms. cod. bibliothecae P. P. Augustinianorum in civitate Tolosana ad nos inde transmisso exemplari per R. P. Petrum Rocques Soc. I.'. Harduinus in Actis Conciliorum, Paris 1714 tom. II p. 1046. Liber iste nunc bibliothecae civitatis Tolosanae B 63 f. s. VIII—VIIII scriptus. Hanc epistulam prorsus separatam habet a concilio. vid. Schultii Iter gallicanum (Relationum acad. Vindob. t. LVIIII p. 422) ubi alter codex commemoratur Albigensis 2 fol. s. VIIII, cuius archetypus exaratus fuit ante d. 25 m. Iulii a. DCLXXIII. Non satis firmis causis epistulam spuriam iudicavit A. Iahnius II p. 146 not.* 17 conuictor] '*forte conuiciator*' *ed. Paris. margo* 21 capitula] *hanc tabulam, quae in uno libro Phillippico 1743 (M) legitur, non mutatam transcripsi*

III. Paenitens ad clericatum non veniat.

IIII. Clereci qui canis accepetris studuerint.

V. Clereeus alienus quid debeat observare.

VI. Clereeum sine commendaticiam epistolam nusquam procedere.

VII. Si prb̄t parrocicon aliquid de ecclesiae iure distraxerint.

VIII. Prbt dum diocesem tenet sicut quolibet titulo fuerit adquesitum quid observetur.

VIIII. Vt abba unum monastyrio praesedeat.

X. Sine notitia epi nova congregatione monachus facire non liceat.

XI. Clereeus ad publicum non pulsit nec ad publicum pulsatus respondeat.

XII. Vt nullus eps sine notia metropolitani sui de res ecclesiae aliquid vindat.

XIII. Si clericus in falso testimonio convictus fuerit.

XIIII. Si clereeus in aliena civitate eps fuerit ordinatus ecclesia donum ipsi praestitum recipiat.

XV. De convivia hereticorum vel iudaeorum cavenda.

XVI. Si clereeus conversionem subitam petat.

XVII. Si eps per testamentum res ecclesiae aliquid distraxerit.

XVIII. Vt clerici per diuturnitate cel praeiudium non faciant.

XVIIII. Clericus in culpa inventus si se innocentem dixerit esse.

XX. In maiore gradum positi horis praeteritis non procedant.

XXI. De viduarum consortio vel (n̄ quas diaconas vocant.

XXII. Si prbt aut diaconus crimen capitalem commiserit.

XXIII. Si qui professa paenitentiam ad seeularia acta redierit.

XXIIII. Laicus cuiuslibet gradu clereeum crimen quod verum erit obiciet.

XXV. De oraturiis vel reliquiis ibidem positis.

XXVI. Altaria non nisi lapidea consecranda.

XXVII. Officium metropolitani conprovincialis observent.

XXVIII. Si ep̄s absque damnati recepcione sobito obierit quid successos suos debeat observare.

XXVIIII. Si catholicus in heresem transierit.

XXX. De incestis coniunctionibus de quibus personis dibeat observari.

XXXI. De paenitentia homicidarum.

XXXII. Si prb̄i relicta vel diaei nupserit.

XXXIII. De basilicas hereticorum.

XXXIIII. Si quis sine iudicem proprium servum occiderit.

XXXV. Vt dies festus nobilioris personae in civitate teneant.

XXXVI. Vt ab ecclesia eiecti si paenituerint recipiantur.

XXXVII. De laicis conversis.

XXXVIII. De monastiria puellarum.

XXXVIIII. Servi qui ad ecclīam confugerint.

XXXX. Qui statuta canonica non observaverint.

Expl capitula N XL.

INCIPIVNT CANONES EPAONENSES [TEMPORE SIGISMVNDI REGIS].

[PRAEFATIO.

Quod praecipientibus tantis domnis meis ministerium proferendi sermonis adsumo, facio hoc non tam praesumptionis ausu, quam subiectionis obsequio, dum exequi et implere contendit non audacia temeritatem, sed oboedientia iussionem, simulque tanto maior obtemperantis adparebit humilitas, quanto minor conprobatur facultas, maiorque profecto praecipientium reverentia prodetur, quando oboedientiae nulla possibilitatis fiducia suffragatur. Sic domnus meus mediocritatis meae eo amplius honoravit inperitiam, quo minus potest ornare doctrinam. Caritas quoque vestra, si nequaquam facundo oblectabitur aut instructur eloquio, aedificetur saltim humilitatis exemplo. Quoniam ergo, sicut volumus, facere non sinimur, aliquid, ut possumus, iam loquamur].

Deo propitio ad Epaonensem ecclesiam congregati quid vel de antiquis regulis vel de novis ambiguitatibus senserimus, expressis singillatimque discretis constitutionibus praesentibus titulis credidimus adnotandum.

I. Prima et inmutabili constitutione decretum est, ut cum metropolitanus fratres vel conprovinciales suos ad concilium aut ad ordinationem cuiuscumque consacerdotis crediderit evocandos, nisi causa taedii evidentis extiterit, nullus excuset. [Quod si fecerit, sex mensibus a communione privetur].

LIBRI CONLATI:

ω { α { *C* Coloniensis (Darmstad. 2326) f. 51ᵛ s. VII (Maassen p. 578)
L Laurishamensis = Palatinus 574 f. 51ᵛ s. VIIII (Maassen p. 585)
N Lugdunensis = Phillippicus 1745 (Meermann. 578) s. VIII (Maassen p. 775) }
G Corbeiensis = Parisinus lat. 12097 (Sangerman. 936, Corbei. 26) s. VI—VII (Maassen p. 556)
P Pithoeanus = Paris. lat. 1564 f. 26ᵛ s. VIIII (Maassen p. 604)
F Fossatensis vel S. Mauri = Paris. lat. 1451 s. VIIII vel s. X t. Schoenio (Maassen p. 617)
β { *M* S. Remigii Remensis = Phillippicus 1743 (Meermann. 576) s. VIII (Maassen p. 638)
γ { *V* Bellovacensis = Vaticanus 3827 f. 109 s. X/XI (Maassen p. 778)
A St. Amandinus = Parisinus lat. 3846 f. 164 s. VIIII (Maassen p. 780) }
D Diessensis = Monacensis lat. 5508 f. 44ᵛ s. VIIII (Maassen p. 624) } }

Orthographiam libri C diligentissime adnotavi; ex deterioribus libris omisi ubi permutantur *ci* et *ti*, *c* et *cc* (eclesia), *e* et *ae*, *e* et *i*, *o* et *u*; *quicquid*, *cotidianum*, *dampnati* et *dampnabili*, *prbt* positum in obliquis casibus; in adsimilatione neglecta *adn*, *adp*, *inl*, *inp* etc. secutus sum C, maiores litteras et interpungendi rationem, quae est in libris, non curavi.

INCIPIVNT CANONES EPAONENSES *CPFβ* (*sed praefixo numero* X:CII *in C*, INCIPIVNT *om. P*, INCI̅P *G*, INCIP̅T *F*, INCIP̅ *A*, INCIP̅NT *V*, INCIPIT *M* — CANONES *PA*², CANONIS *Cβ*, CAN̅N̅ *F* — EPAONINSIS *CA*¹, EPAVNINSIS *MV*, EPAVNINIS AECCLESIAE *P*, EPAVNENSES *A*², EPAVNENSIV̅ *F*). TEMPORE SIGISMVNDI REGIS *additur β, om. CPF* — TEPORE *V* — SEGISMVNDO *A*¹, SIGIMVNDI *A*², INCIPIT SYNODVS EPAONENSIS *GLN* (INCIPIT *om. et numero* XXIIII *praefixo L* — EPAVNENSIS *N*) — XXIIII CONSTITVTIONVM SACERDOTALIVM *D*

1—9 *haec praefatio non nisi in β legitur* — 2 exequi] exsequi *A*, obsequi *V* — 3 temeritate *V*, temeritatis *M* — iussionis *M* — tantum *M* — 4 obtemperantes *A*¹, obtemperant *V* — adparebit *A*², adparabit *β* — 5 oboedientia *MA* — nullam *β* — 6 subfragatur *M* — inperitia *M*, impericia *V* — 7 quo minus p. o. doctrinam *om. γ* — 8 exemplum *β, corr. A*² — 10—12 *desiderantur L* — 10 deo] cum deo *C*, domino *D* — epaoninsim *C*, epauninsim *PM*, epaunensem *Gγ*, epaunen̄s *F* — ecclesia *C*, ecl's *F* — quid] qui *PD* — regolis *C* — 11 nobis *NA*¹, nostris *A*² — ambitiaetatibus *F* — senserimus *om. C* — singillatim *om. M*, sigillatim *P*, singulatim *Dγ* — que] quae *C* — discretis] discriptis *γ*, decretis *D* — 12 credidemus *C*, credimus *F* — adnotandum sic *N*, adnotandum. sententia prima *D* — *can. I—III desunt L* — I] 13 primae *N* — metropolytanus *C*, metropolitano *A*¹, metropolitanis *D* — fratres] ep̄s *P*, fratres uel *om. D* — 14 cumproninciales *D* — suos *om. F* — consilium *A* — aut] uel *P* — ad *om. D* — cuiusque *Dγ* — consacerdotes *C*, cum sacerdotes *PA*¹ — 15 euocandus *C*, reuocandos *F*, queuocandos *V*, uocandos *A* — causa taedii] cante dii *A*¹ — euidentes *C*, euidens *β*, euetandi// *D* — exteterint *N* — excussit *P* — quod — priuetur *in uno P adicitur*

II. De ordinationibus clericorum. ne secundae uxoris aut renuptae maritus presbyter aut diaconus ordinaretur, abunde sufficeret ab apostolo constitutum. Sed quia praeceptum eiusmodi excedi quorundam fratrum simplicitate cognovimus, speciali observantia renovamus sciente eo, qui contra interdictum ordinaverit, reum fratribus se futurum: illo autem, qui contra fas honorem prohibitae benedictionis ambierit, nihil se clericalis ministerii praesumpturum.

III. Paenitentiam professi ad clericatum penitus non admittantur.

IIII. Episcopis, presbyteris atque diaconis canes ad venandum et accipitres habere non liceat. Quodsi quis talium personarum in hac fuerit voluptate detectus, si episcopus est, tribus mensibus se a communione suspendat; duobus presbyter abstineatur, unum diaconus ab omni officio et communione cessabit.

V. Ne presbyter territorii alieni sine conscientia sui episcopi in alterius civitatis territorio praesumat basilicis aut oratoriis observare, nisi forte episcopus suus illum cedat episcopo, in cuius territorio habitare disposuit. Quodsi excessum fuerit, episcopus, cuius presbyter fuerit, fratri suo noverit culpabilem se futurum, qui clericum iuris sui inlicita facientem sciens ab scandali admissione non revocat.

VI. Presbytero vel diacono sine antistitis sui epistulis ambulanti communionem nullus inpendat.

VII. Quidquid parrociarum presbyteri de ecclesiastici iuris possessione distraxerint, inane habeatur et vacuum in venditorem [vel heredes suos] conparantis actione vertenda.

VIII. Presbyter, dum dioecesim tenet, de his, quae emerit, aut ecclesiae nomine scripturam faciat aut ab eius, quam tenuit, ecclesiae ordinatione discedat. Similis quo-

1 Timoth. I 3, 12.

II] 1 de ordinationibus clericorum *om. FM* uxores *C* 2 ordenaretur *C*, ordinetur *PDβ* abunde] hab̄ *F*, abunde quae *P* suffecerit *CM*, sufficerit *GPFD* aposthola *C*, apostoli *F*, apostolum *Pγ* quia] qua *G* 3 eius *C*, huius *ceteri* excedi] excidii *C*, excidi *GM*, excidium *Dγ* symplicitate *C*, simplicitatem *A*, simplicitatam *V* speciali *G*, expectalia *D* 4 sciente eo] et sciente eum *Dγ* interdictum] dictum *γ* reum se fratribus esse futurum *D* se] *om. M*, re *F* 5 illum *A*² contra] con *N* honore *CN* abierit *V* 6 clericali *D* ministerio *M* praesumturus *D* III] *can. III mutato numero post can. IIII positus Dγ* 7 paenitentia *CN* professi — penitus non *om. F* paenitus *C* admittantur *C*, nocentur (nocetur *N*) *ceteri* IIII] 8 prb'r *A*, prb' *PD* adque *CGN*¹*P* diacis *C*, diač *PA*, diač *FD*, diaconibus *LNMV* ad] a *G* acepitris *G* 9 quis] q̄ *F* fuerit *om. P* noluptate *CLF*, noluntate (nolutate *M*) *ceteri* nolutate detectus fuerit *M* detectus] deditus *D* 10 se *om. F* a communicatione *N* absteneatur *C*, absteneat *M* 11 unum *C*, uno *ceteri* communione et officio *M* cessauit *NFM* V] *can. V deest L* 12 ne *om. N* territorii alieni *om. F*, terretorii *C*, territurio *GD* alieni] aneni *A* sene *C* cons^ci^entia *V* sui] sine *V* epīs *V* alterum *D* ciuitate *A*¹ 13 terretorio *C*, territorium *N* baselicis *C* aut] atque *Sirmondus* obseruare] inseruire *F* epus *D* suos *C* 14 epīco *N*, epi *D*, episcopo illi *A* terretorio *C*, terrio *G* quodsi] quod ex si *A*, in quo si *Sirmondus* epo *G* 15 fuit *F* fratri suo] fratris *P* nouerit] noue *C* se *om. P* cl'rici *F* 16 iuris] iuri *F*, in iuris *C* inlicite *MA* faciente *NDβ* ab] si ab *F* admissione] amissionē *C*, admescione *P* non reuocat *om. G*¹, auocat *V*, nocat *D* VI] 17 diač *LD*, diacon' *V* antistetis *C*, autestis *F* epistulis] epistolis *omnes praeter N* ambulantem *PDγ* communione *NA* VII] 19 parruciarum *N*, parrochiarum *Gγ*, barrochiarum *D*, parochiarum *F* de *pr. ss. L* ecclesiastae *P* possessionem *NM* distraxerit *Pγ*, subtraxerint *F* 20 habea^n^tur *pr. corr. F* uenditore *FD* uel heredes suos (duos *V*) *add. β* conparantis *om. M*, comparentis *D* actiore *γ* uertenda *om. A*, uertendam *D* *post* uertenda *antiquissima m. addit:* et quicquid in (*secuntur verba aliquot notis ut vid. tironianis scripta*) *G* VIII] 21 diocisim *C*, dyocesim *P*, diocensem *N*, dioecesim *VF* tenit *C* nom̄ *F* 22 scripturū *F*, scriptura *CM* eius quem *LF* tenet (tenit *M*) *Dβ* eclesiam *D*, ecl' *M* ordinationem *F* discendat *N*

que de venditionibus, quas abbates [vel abbatissae] facere praesumpserint, forma servabitur, ut quidquid sine episcoporum notitia venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur. Mancipia vero monachis donata ab abbate non liceat manumitti. Iniustum enim putamus, ut monachis cottidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

VIIII. Vnum abbatem duobus monasteriis interdicimus praesidere.

X. Cellas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia prohibemus institui.

XI. Clerici sine ordinatione episcopi sui adire vel interpellare publico non praesumant; sed si pulsati fuerint, sequi ad saeculare iudicium non morentur.

XII. Nullus episcopus de rebus ecclesiae suae sine conscientia metropolitani sui vendendi aliquid habeat potestatem, utili tamen omnibus commutatione permissa.

XIII. Si quis clericus in falso testimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis censeatur.

XIIII. Quisque clericus aliquid de munificentia ecclesiae, cui servierat, adeptus et ad summum sacerdotium alterius civitatis est aut fuerit ordinatus, quod dono accepit vel acceperit, reddat; quod usu vel proprietate secundum instrumenti seriem probabitur emisse, possideat.

XV. Si superioris loci clericus haeretici cuiuscumque clerici convivio interfuerit, anni spatio pacem ecclesiae non habebit. Quod iuniores clerici si praesumpserint, vapulabunt. A Iudaeorum vero conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit, nec cum ullo clerico nostro panem comedat, quisquis Iudaeorum convivio fuerit inquinatus.

---

1 uinditionibus *C*, uendiciones *P* abbatis *C* uel abbatissae (abbatissas *A*) *add. β* praesumserint *G*, praesumpserit *F* in forma *N* seruitur *A*¹, seruetur *D* 2 ut] aut *N* sene *C* ep̄s *V*, epsum *A* notitiam *Nγ* sine noticia episcoporum *M* uinditum *C*, uindendum *M* ad] a *M* epīs *V* 3 monachis] monasteriis *β* ab abbate] abb'ate *F*, ab abbatibus utriusque sexus *β* licet *F* manum mitti *A*¹*D*, manū mittere *V* 4 potamus *C* monachi *GV* urale *C*, usale *F* serui eorum] seruier. *F* 5 utio *M*, uti *A*, otium *PD* VIIII] 6 abbate *N* monastheriis *N*, monastyriis *M* praesedere *C* X] 7 congregationculas *C*, congatiunculas *P* absque] ab *P* noticiā *MA* notitia episcopi *D* prohybemus *P* 8 institutui *M*, instrui *G*, construi *D* XI] 9 clerecis *C*, clericis *N*, clerici (clereci) *ceteri* sine] sene *C*, in *N* ordinationē *F* sui *om. D* adire] uidere *F* publico *C*, publicum (puplicum *D*) *ceteri* praesumat *LV*¹ 10 sed et si *Remensis et Bellovacensis teste Sirmondo* sequi *om. F*, se quae *D* seculare *C*, saecularem *LNPMD* indicio *G*, iudicem *PD* morentur] permittantur *β* XII] 11 ecl' *M* suae *om. D* sene *C* conscientiā *CFγ* metropolitanis *D* 12 uindendi *C*, uindentia *D* aliquid *om. PM* utile *C*, uteri *D* omnibus] inter ecl'as *add. V* communione *NV* permisa *M*, permissum *F*, ꝑmissa *CD* XIII] *hic canon om. sed in marg. add. pr. G* 13 clericos *C* in *om. F* conuicatus *A*¹ capitalis *bis scriptum L*¹, capitolis *A*¹, capitali/ crimine *D* XIIII] 15 quisque] quisquis *LP*¹*Fγ* munificentiae *L*, munificenti *N*¹ cui] cuius *γ* seruierit *PFβ*, seruiebat *G* 16 et ad] et *om. MV*, ad *om. N* summum *M*, sum *A* alteri *D* est *om. F* donum *N* 17 uel] et *N* acceperit] accepit *P* usu] usum *F*, suum *β* uel] uel ex *β* propriaetates *F* instrumen *M*, strumenti *γ*, srumenti *N* seriem] seriae *C*, spem *F* 18 probatur *GDγ* emississe *F* possedeat *C* 17—18 quod — possideat] quia iniuum est ut dummodo colonicas aut res ecclesiae unde egreditur posside. ad alia ecclesia. ubi ordinatur transferre debeat. *P* XV] 19 superiores *C*, superius *M*, superioribus *A*, prioris *F* heretieus *D* cuiuscumque *om. D* clerici *om. Dγ Agobardus* interfuerint *D* 20 spatio] spacium *M* pacem *om. L* habeat *N Agobardus* quod] quodsi *γ* iuniori *D* si *om. M* praesumserint *G* 21 uabulabunt *LPDγ*, uuabulabunt *F* a] ad *DA* uero *om. γ* conuiis *A* aetiam *C* laicis *C*, laicus *LGPFDV*, laicos *NA Agobardus*, aliquos *M* prohibuit] prohibebit *D*, ꝑbuit *F* 22 nec] ne *GFA* illo *GNMAD* clreco *L* nostro] ūm *M*, ñ *V*, non *A* pane *A* cōmedat *F*, comedet *Agobardus* qui quis *V* in iudaeorum *Dγ* conuinio fuerit *CLGFM Agobardus*, fuerit conuinio *NDγ*, conuinio *om. P*

XVI. Presbyteros propter salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis et decumbentibus haereticis, si conversionem subitam petant, chrismate permittimus subvenire. Quod omnes conversuri, si sani sunt, ab episcopo noverint expetendum.

XVII. Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici iuris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi vel tantum de iuris proprii facultate suppleverit.

XVIII. Clerici quod etiam sine precatoriis qualibet diuturnitate temporis de ecclesiae remuneratione possederint, cum auctoritate domni gloriosissimi principis nostri in ius proprietarium praescriptione temporis non vocetur, dummodo pateat ecclesiae rem fuisse, ne videantur etiam episcopi administrationis prolixae aut precatorias, cum ordinati sint, facere debuisse aut diu tentas ecclesiae facultates proprietati suae posse transcribere.

XVIIII. Abbas si in culpa repperiatur aut fraude et innocentem se adserens ab episcopo suo accipere noluerit successorem, ad metropolitani iudicium deducatur.

XX. Episcopo, presbytero et diacono vel ceteris clericis horis praeteritis, id est meridianis aut vespertinis ad feminas prohibemus accessum; quae tamen, si causa fuerit, cum presbyterorum aut clericorum testimonio videantur.

XXI. Viduarum consecrationem, quas diaconas vocitant, ab omni regione nostra penitus abrogamus sola eis paenitentiae benedictione, si converti ambiunt, inponenda.

XXII. Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserit, ab officii honore depositus in monasterium retrudatur ibi tantum modo, quamdiu vixerit, communione sumenda.

XVI] 1 presbeteros *L*, presbiter *A*   obtamus *LFM*   disperati *D*   2 deconnentibus *CP*, discumbentibus *γ*   herediciis *A*   conuersione *F*   subita *CFD*, subditam *M*   petunt *F*   chrysmatae *CF*, crismate *LNP*   permittemus *C*   3 qûd *C*   omnis *C*   subuersuri *D*   ab *om.* *F*   nouerint] conuenerint *F*   expitendā *C*   XVII] 4 si *om.* *F*   testamento *om.* *M*   de *om.* *D*   iure *L*, iuri *A*   iuris — tantum de *om.* *D*   proprietatem *CP*   5 legauerint *F*   uel *om.* *NF*   iuris] iuris sui *Dγ*   proprię *L*, propria *VD*   facultatem *PM*   supplenerint *P*, supplerit (subplerit *M*) *β*, subplicanerit *F*   XVIII] 6 clereci *C*   aetiam *C*   sene *C*, sint *F*   praecatoriis *C*   qualibit *C*   diuturnitatem *C*   tempore *L*   de *om.* *F*   ecl'es *F*, ecclesia *NM*   7 se muneratione *M*   possederit *P*   dni *F*, domno *A*   gloriosisimi *A*   principes *C*   nostri] nī *L*   in ius] in *om.* *P*   8 proprietario *P*, proprietanum *D*, proprietatum *γ*   praescriptionem *C*, perscriptione *LF*, proscriptione *P*   nocentur *P*   eccl' *M*   ecclesiae rem] eclesiarum *D*   9 fuisse] habuisse *M*   ne uideatur *FM*, ne deantur *D*   *post* uideantur *repetitur* rem fuisse *F*   *cetera huius canonis verba atque canones XVIIII, XX, XXI desunt L*   aetiam *C*   administrationes *C*, admistrationis *P*   aut *ex* at *pr. corr.* *G*   praecatoriis (a *suprascr.*) *C*   10 facire *C*   diu tentas] diuturnitas *β*   ecclesiae *om.* *P*, ecl's *F*   proprietatis (proprietates *P*) *PFD*, proprietate *β*   possit *F*   11 transcribi *N*   XVIIII] 12 a(b)bas (b *eras.*) *V*   si *om.* *D*   culpam *N*   reper(i)tur (i *eras.*) *D*   aut] et *F*   fraudem *CFMD*^{1} et] *om.* *M*, aut *F*, si *pro* et *in ras.* *D*   innocente *PM*   se *om.* *CGPM*   adserere *D*   13 accipere *om.* *D*, acceperit *M*   noluerit *om.* *CM*   noluerit accipere *P*   successor ei' (i' *in ras. litt.* m) *D*   ad] a *M*   metropolytani *C*   indicio *PM*   XX] 14 epīs prb' *D*   et *om.* *F*, uel *P*   diac̄ *D*   ceteris] diuersis *γ*   clericis *om.* *V*   oris *CPD*   15 aut] ac *F*, uel *NDγ*   faeminas *C*   adcessum *P*, accessu *D*   quae] q: (que *A*) *γ*   16 cum] in *M*   prb'o *MD*, prb'm *PF*   aut] ad (at *A*) *γ*   clericorum] diaconorum *P*   testimonio *om.* *P*, testimonium *M*   uideatur *G*^{1}*Dβ*   XXI] 17 consecratione *F*, consacratione *P*, congregationem *D*, consortio *M*   quas] quos (*praefixo numero XXI*) *F*, uel quas *M*   dia͞s *C*, diāconas *F*   uocant *FDβ*   hanc ab omni *F*   regione] religione *N*^{2}*Fβ* *Tilianus*   nostra *om.* *F*   18 paenitus *C*   adrogamus *D*   sola eis] sub his *D*   paenitentia *M*   benedictionis *M*   si *om.* *M*   abiunt *N*, habeunt *D*   inponendam (inponendum *V*) *Pγ*, inpendenda *M*   XXII] 19 si presbyter aut diaconus *N*, si prbi aut diaconi *M*   capitale *corr. ex* capitulum *V*, *ex* capitali *A*   comisserit *V*, commisserint *F*, commiserint *M*   officio *NF*   honorem *D*, honere *A*   20 dispositus *G*, positus *F*   monastherium *V*, monasterio *GLMD*   retrudantur *N*, recludantur *M*   ibique *L*   tanto modo *D*   quandiu *C*, quamdiu *om.* *F*, *ex* qua *corr.* *D*^{2} uixerint *M*, aduixerit *Dγ*   communione *C*   21 sumendo *N*

XXIII. Si quis accepta professaque paenitentia boni inmemor ad saecularia relabatur, prorsus communicare non poterit nisi professione, quam inlicite praetermiserat, reformetur.

XXIIII. Laicis contra cuiuslibet gradus clericum, si quid criminale parant obicere, dummodo vera suggerant, proponendi permittimus potestatem.

XXV. Sanctorum reliquiae in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericos cuiuscumque parrociae vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Quodsi illi defuerint, non ante proprie ordinentur, quam eis conpetens victus et vestitus substantia deputetur.

XXVI. Altaria nisi lapidea chrismatis unguine non sacrentur.

XXVII. Ad celebranda divina officia ordinem, quem metropolitani tenent, provinciales ipsorum observare debebunt.

XXVIII. Si episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut paenitentem successori licebit absolvere.

(XXVIIII). Lapsis (id est qui in catholica baptizati praevaricatione damnabili post in haeresim transierint) grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas. Quibus nos annorum multitudine breviata paenitentiam bienni condicione infra scriptae observationis inponimus: ut praescripto biennio tertia die sine relaxatione ieiunent, ecclesiam studeant frequentare, in paenitentum loco standi et orandi humilitatem noverint observandam, etiam ipsi, cum catecumeni procedere commonentur, abscedant. Hoc si observare voluerint, constituto tempore admittendis ad altarium observatio relaxetur.

XXXIII] 1 si qui *N* acceptae profesque *L* paenitentiam *C*, paenetentiae *Lγ* secularia *C* relabitur *F*, relabuntur *M*, renoluatur *Dγ* 2 conmunicare *G* nisi pro confessione *V*, professionē *D* illicite *P*, inlicito *NGFD*$_1$*β* praetermisserat *γ*, praetermiserit *D*, ꝑmiserat *F* XXIIII] 4 laicus *N* gradus: s *in ras. pr. L*, graduus *D* clericorum *γ* crimanali *A* parat *GM* obiccere *M* 5 suggesserant *FM* proponendi: di *ex* do *pr. corr. L* potestate *G* XXV] 6 si sanctorum reliquiis *F* uilaribus *M* ponatur *L*^{1}, ponant' *V*, ponuntur *D*, permittantur *F* forsitam *D*^{1} clericus *omnes praeter NVD*^{2} (cl's *F*) 7 cuius *om. F* parrochiae *GFγ* (porrochiae *A*) uicinos *LNVD*, uicinus *ceteri* ceneribus *C*, caeneribus *L*, generibus *P* psallendis *G* 8 famolentur *C*, famule^{n}tur *L*, faunletur *P* quodsi — deputetur *habetur in α, deest GPFD*$_1$*β* (*appendix ista quamquam in uno tantum reperta est codice Lugdunensi* [*N*] *et in eius germano Anitiensi neque extat apud Burchardum et Ivonem, agnoscitur tamen citaturque ut membrum canonis huius in vetustissimis collectionibus canonum Andegavensi, Divionensi S. Benigni et aliis*). *Sirmondus* propriae *C*, proprii *β* quam] quiam *C* conpitens *C* 9 depotetur *C* XXVI] 10 chrysmatis *CF*, crismatis *LNGPγ* unguine (uncuine *N*) *α*, unguere *P*, unctione *GFM*, infusione (infusionem *D*) *Dγ*, *sed hoc ordine*: infusione crismatis *Dγ* sacremus *V* XXVII] 11 celebrandā *A* metropolani *L* prouincialis *C*, comprouincialis *M* 12 ipsorum *C*, ipsarum *M*, eorum *ceteri, om. Sirmondus* XXVIII] 13 absolutione *P*, obsolutione *M*, absolitionem *F* obitu] sobito *M* obitura patiatur *N*, obripiatur (itu *om.*) *D*^{1}*γ* correpto *P*, correptum *F* 14 lecit *G*, licebat *P* XXVIIII] *numerum om. C* 15 lapsi *CMV*, lapis *A*, lapsis *LNGPD*, lapides *F* catholicam *N*, catholica (a *ex* i *statim corr.*) *A* baptismati *F* si *ante* praeuaricatione *MV* praeuacicatione *C*, praeuaricationem *MD* 16 in *om. PM* berisem *C* transierint *CM*, transierunt *ceteri* grandem eis redeundi *β* sancxit *libri praeter NDγ* nos *om. M* 17 multitudinem *CNGPβ* breuiata] breuitate *F*, priuiatam *V*, priuatam *DA* biennio *D* conditionem *MD*, conditionibus *γ* scripta *F* 18 perscripto *LPMVD*, praescriptae *F* sene *C* relaxatione] relatione *L*, dilatione (dilectione *V*) *Dγ* ieiunet *GF*, ieiunit. et (*litt.* iunit *pr. in ras.*) *P* ecclesiae *Dγ* 19 studeat *P* paenitendum *D*, paenitetum *A* locum *PDγ* locus dandi *F* standio orandi *V*, standi orandi *D* humilitate *M* nouerit *P* 20 aetiam *C*, ac etiam *Sirmondus* cum] quomodo *D* cathecumenis *C*, cathecuminis *L*, caticuminis *NFM*, caticumeni *vel* caticumini *GPDγ* commouentur *D*, commoni^{c}nentur *G* 21 noluerint *N* constituta *C* tempore *bis scriptum A* admittendos *P*, admittentes *γ* altario *PD*$_1$*β* obseruasio *C*, obseruato *M*

Quam si arduam vel duram forte putaverint, statuta praeteritorum canonum conplere debebunt.

XXVIIII (XXX). Incestis coniunctionibus nihil prorsus veniae reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestus vero nec ullo coniugii nomine praevelandos, praeter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censuimus, si quis relictam fratris, quae paene prius soror extiterat, carnali coniunctione violaverit; si quis frater germanam uxoris accipiat; si quis novercam duxerit; si quis consubrinae subrinaeque se societ; quod ut a praesenti tempore prohibemus, ita ea, quae anterius sunt constituta, non solvimus; si quis relictae avunculi misceatur aut patrui vel privignae concubitu polluatur. Sane quibus coniunctio inlicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugii libertatem.

XXX (XXXI). De paenitentia homicidarum, qui saeculi leges evaserint, hoc summa reverentia de eis inter nos placuit observari, quod antiqui Nicaeni canones decreverunt.

XXXI (XXXII). Relicta presbyteri sive diaconi si cuicumque renupserit, eatenus ab ecclesia [pellatur], donec a coniunctione inlicita separetur, marito quoque eius simili usque ad correctionem severitate plectendo.

XXXII (XXXIII). Basilicas haereticorum, quas tanta execratione habemus exosas, ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus adplicare despicimus. Sane quas per violentiam nostris tulerant, possumus revocare.

XXXIII (XXXIIII). Si quis servum proprium sine conscientia iudicis occiderit, excommunicatione biennii effusionem sanguinis expiabit.

---

1 si ad arduam G arduum uel durum M cañ C 2 debent F, debunt V XXVIIII—XXXIII *numeri codicis* C = (XXX—XXXIIII) *ceterorum librorum* XXVIIII (XXX)] 3 incestis] incunctis C, de incestis M, incesti D^1 coniuntionibus G, iunctionibus A prursus C neniã F reseruamus] tribuamus F nisi *om.* P 4 adulterii M ullos N coniungii V nom̄ F praeuelandos CNP, praeualendos LD, praeualendus GFγ, praeliabandus M 5 uel *om.* PDγ numinare C, numerare F honestum F hos] hoc NGM censemus LGPD^1, censimus ND^2, consensimus F 6 fratres C, fratri P quae paene — si quis frater *om.* F paene] bene D existerat N, stiterat D, exteterant γ coniunctioni C, coniuncione V 7 fratris D si quis frater g. u. accipiat *om.* V uxores C, uxorem MD^1 suae *add.* GD consubrinae] ω 8 subrinae αGMD, sobrinae γ, *om.* PF que] ue LPD, *om.* M se *om.* LNFDA societ quod ut a] socie^{t}quoa^{d} *al. corr.* G ut a *om.* D a] a *pr. ss.* P, ad F appraesente V prohybemus A ea *om.* G^1 quae] q. F anterius sunt CM, sunt anterius *ceteri* (aniterius V) 9 constituta CM, instituta *ceteri* relicta PMV, relictã F abunculi C priuig/nae (i *eras.*) L 10 concupitu β coniuncti D interdicetur C, interducatur F 11 ineundē F XXX (XXXI)] 12 omicidarum A, homicidiarum NF, homidarum D^1 qui] quae P qui saeculi] quis dĩ F euaseri^{n}t V hoc] ac M 13 reuentia M de eis] deis PV^1, his (*om.* de) D obseruari] seruare D antiqui nicaeni (ti *in ras. pr.* L) α, anquiritani G, anceritani PFM, auciritani V, acritani A, anteritane D cañ C, chanonis N, cananes P 14 decreuerant L XXXI (XXXII)] *totum canonem om.* L 15 relicta — separetur *om.* G^1 (*coaeva m. adscripsit duobus versibus quos librarius vacuos reliquerat, omissis tamen verbis* renupserit — ecclesia) relicta tam G, relictam Dγ diač D si *om.* GFD nupserint γ eatinus C, atenus V 16 ad ecclesiam D pellatur *unus* N *addit*, arciatur P, *neutrum ceteri habent* a *om.* NGD iunctione GDγ (iuntione A) separitur C, separentur γ maritum β semelius quem M 17 ad correctione Cγ seueritatis M plectendo NGD, plectendum CPFβ XXXII (XXXIII)] 18 baselicas heriticorum C tanta] ante ante M exacratione CP, exsecratione βD, execrationem G habuemus M exorsas F, exortas D, exossas γ 19 pullutionem C eorum V porgabilem C, portabelem P potuimus F despicemus C 20 sane quas] si q̄ F quas] quam M nostras F, nostri P tulerant *om.* M, tulerunt P, tuleram A, tolerant LF, abstulerant *Sirmondus* possimus Dγ XXXIII (XXXIIII)] 21 seruo propriom C sine — iudicis *om.* D sine] sene C, in M conscientiam PM 22 excommunicationem G, excommunione F bienni γ effusione βD expiauit GFγ, emundauit P

(XXXV). Vt cives superiorum natalium nocte paschae ac nativitatis domini sollemnitate episcopos, nec interest in quibus civitatibus positos, accipiendae benedictionis desiderio noverint expetendos.

XXXIIII (XXXVI). Ne ullus sine remedio aut spe veniae ab ecclesia repellatur nevè ulli, si aut paenituerit aut se correxerit, ad veniam redeundi aditus obstruatur. Sed si cui forsitan discrimen mortis immineat, ut damnationis constituta tempora relaxentur. Quodsi aegrotum accepto viatico revalescere fortasse contingit, statuti temporis spatia observare conveniat.

XXXV (XXXVII). Ne laicus nisi religione praemissa clericus ordinetur.

XXXVI (XXXVIII). Monasteria puellarum non nisi probatae vitae et aetatis provectae ad quascumque earum necessitates vel ministrationes permittantur intrare.

XXXVII. Ad faciendas vero missas qui ingressi fuerint, statim exacto ministerio regredi festinabunt. Alias autem [nec clericus] nec monachus iuvenis ullum ad puellarum congregationem habebit accessum, nisi aut paterna aut germana necessitudo probetur admittere.

XXXVIII (XXXVIIII). Servus reatu atrociore culpabilis si ad ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excusetur; de capillis vero vel quocumque opere placuit dominis iuramenta non exigi.

XXXVIIII (XXXX). Quocirca haec, quae superna inspiratione communi consensui placuerunt, si quis sanctorum antistitum, qui statuta praesentia subscriptionibus propriis firmaverunt, nec non et quos eorum deus esse voluerit successores, relicta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis iudicio futurum esse cognoscat.

---

can. (XXXV) *om. L, numerus deest C* 1 ut *om. Dγ* superirum *M*, superior *F*, sup.hierū *P*, superiorem *γ* natalicium *D*, nalium *P*, *inverso ordine* natalicium superiorum *Dγ* nocte *om. N*, noctem *GDγ*, nati *C*, noti *F*, nute *M*, noticiae *P* ac] hac *P*, a *V* natiuitatis] natalis *M* sollemnitatem *CPFMD*, sollemnitatis *V* 2 ep̄s *CPD*, epīs *V* nec] cui *F* in quibus] in cuius *F* ciuitatibus] festiuitatibus *P* positus *C*, posita *F* accipiendi *F* benedictionem *P* 3 nonneneri[n]t *D*, nouenerint *A* expitendam *C* XXXIIII—XXXVIIII *libri C* = (XXXVI—XXXX) *ceterorum librorum* 4 nullus *G*, ne hullus *F* remedium *FD*[1] ecclesiam *P* reppellatur *γ* 5 neue] ne *PM*, ne uel *Sirmondus* ulli si] ullis *L*, ullus *M* si aut] sicut *V* paenituerit: rit *ex* rin *corr. V* se *om. libri praeter D ut videtur, add. Sirmondus* 6 si cui] sicut *NG*, si cuique *γ*, sicut quae *D* forsitam *LPMAD* descrimen *C*, descrimine *P*, crimen *AD* inmeneat *C*, inmaneat *P* ut *C*, *om. ceteri* constituta] *CNP*, constitutae *ceteri* tempore *FM* relaxarentur *D* 7 quodsi] si *om. D* reualiscere *CGFMA* contigit *M*, contingeret *F* statute *MV* tempore *VD* 8 spatio *F* conueniat *CPV*, conueniet *LNGAD*, conuenit *FM* XXXV (XXXVII)] 9 nisi] sine *γ* permissa *A* ordinet *D* XXXVI (XXXVIII)] 10 in monasteria *G*, monastheria *N*, monastyria *M*, *om. F* uitae *om. D* et aetatis prouectae *om. N* aetatis] itates *C*, etate *A* profectae *FA*, perfectae *Tilianus t. Sirm.*, prophete *D* 11 ad] id *F* necissitatis *C* ministrationes] omnes traditiones *M* XXXVII] *numerum hic habet unus C* 12 uero *om. D* ministerium *N* 13 fesnabunt *A* ad alias *M* nec clericus *om. C, habent ceteri* monachos *C* illum *N* ad] a *V* 14 congregatione *GPγ* babeat *M* nisi] nisi hoc *GPFDγ* paterne *F* germana] germana persona *Dγ* necessitudo] necesse sit ut *D* 15 probet *D* XXXVIII (XXXVIIII)] 16 atroci *M*, atrutioris *F* si *om. F* ecclesia *CPV*, ecl' *M* 17 a *om. F* supplitii *F* excussetur *V*, excuset *D* cappillis *N*, capitales *C* cocumque *M* opere *om. P* 18 a dominis *Sirmondus* exegi *C* XXXVIIII (XXXX)] *numerum om. C*[1]*D, marg.* XXXϘIII *add. C*[2] 19 qui circa *F*, quos circa *MV* quae *om. FVD* superna] uel superna uel *F* inspiratione] instituta sunt *G*[1], spiratione *G*[2]*D* consensu *FβD Agobardus* 20 si quis] *in marg. praefixus numerus XXXVIIII C*[1], *del. C*[2] sanctorum] sacrum *F* antistetum *C* qui *om. D* suscriptionibus *NG* 21 deus] dī *C* uoluerit esse *D* successore *N*, successorem *γ* 22 reum *om. F* se] sed *F* pariter et fraternitatis *om. M*[1], et fraternitatis *in ras. pr. L* indici *G* futuro *MD*, futurorum *F* esse *om. P*

Avitus ep̄s. constitutiones nostras id est sacerdotum provinciae Viennensis releḡ. et ss. d. XVII Kal. mensis octavi. Agapito conss̄. Epaone.

Viventiolus eps. ecclesiae Lugdunensis provincialibus meis constitutiones nostras rel. et ss̄.

Silvester ep̄s. civit. Cabalon. rel. et ss̄. d et conss. sup̄to.

Gemellus eps. civit. Vasensis. rel. et ss̄. d et conss̄. sup̄to.

Apollinaris eps. civit. Valentinae. rel. et ss.

Valerius ep̄s. civit. Segistericae. rel. et ss̄.

Victorius. IN χpi N. ep̄s. civit. Gratianop. rel. et ss̄.

Claudius. IN χpi N. eps. civit. Visontionensis. rel. et ss.

Gregorius. IN χpi N. ep̄s. civit. Lingonicae. rel. et ss̄.

Praumatius. IN χp̄i N. ep̄s. civit. Agustae. rel. et ss.

Constantius. IN χpi N. eps. civit. Octodorensis. rel. et ss̄.

Catulinus. IN χpi N. eps. civit. Ebredunensis. rel. et ss̄.

Sanctus. IN χpi N. eps. civit. Darantasiensis. rel. et ss̄.

Maximus. IN χpi N. ep̄s. civit. Genuensis. rel. et ss̄.

Bubulcus. IN χpi N. eps. civit. Vindonensis. rel. et ss̄.

Saeculatius. IN χpi N. eps. civit. Decensis. rel. et ss.

Iulianus. IN χp̄i N. eps. civit. Carpentoratensis. rel. et ss.

Constantius. IN χp̄i N̄. eps. civit. Vappincensis. rel. et ss̄.

Florentius. IN χpi N. eps. civit. Arausicae. rel. et ss̄.

Item Florentius. IN χpi N̄. eps. civit. Tricastinensis. rel. et ss̄.

Subscriptionibus prorsus caret D, ab v. 3 L sola; nomina episcoporum habet M et a v. 6—25 F; numerum XLI praefigit P 1 Anitus — 2 Epaone] auitus ep̄s constitutionus (aurelianen̄s *al. antiqua m. ss.* nāe sub'i *M* epīs *ubique A, aliquotiens V* ep̄s. uienninsis *P* constitutionis *C* id est] id est a *P* prouintiae *LFγ* uienninsis *C*, uienensis *G*, nieninsis *V*, uiensis *A* 2 die — epaone *om. γ* *numerus* XVII *om. L*, VII *P*, septimo decimo *N* kalendarum *LP*, calendarum *N*, KL *G* menses *C*, mens *N* octatii *F*[1], octauo *N*, VIII *P* acapito *N* v. c. *add. Sirmondus* consule] cons̄ *N*, ecle *G* epaone *om. L*, et paone *P*, epeune *F* 3 uiuenciolus *M*, nientiolus *N*, uincenciolus *G* lugduninsis *C*, lugđ *N*, lugdonensis *F*, lugdugnensis *γ*, leudunensis *G* prouincialibus — nostras *om. Gγ* con(com P) prouincialibus *NP*, cumprouincialis *F* 4 die et anno quo supra *add. P*, die et consule suprascripto *v. 4 et 5 habet C, tantum v. 5 P, ubique habet N, constanter om. GFγ* 5 siuelter *N*, seluester *G* ciuitatis] ecclesiae *NG* cabillonensis *N*, cabelloninsis *G*, cabiloninsis *P*, cauil'ns *F*, canallonensis (*ex* nessis *pr. corr. A*) *γ*, Cabilicensis *Binius* 6 gemelius *N*, genellus *G*, cemellus *A* in christi nomine *hic et* 8 — *p.* 175, 4 *interponit N, ab v. 9 demum C, semel tantum v. 15 V, ubique om. GPFA* ciuitatis] ecc̄ *G* uasinsis *GP*, uasionensis ciuitatis *γ* đ] N̄. đ *C* 7 apollenaris *CN*, apollonaris *GPF*[1]*A* ualentine *C*, ualentinae ciuitatis *γ* 8 segesterice *N*, egestericae *G*, segestrige *P*, segestirice *γ* 9 uicturius *GPβ*, uictorinus *F Tilianus* eps in χp̄i N̄ *C* gracianopolitanae *G*, gracinopolitanae *P*, gratinopoli *γ* 10 *Claudium omisit F*, glaudius *P*, cladius *V* uisensionensis *C*, uisonsionensis *G*, uisonsium *P*, uesuntionensis *γ* 11 graegorius *C*, grogorius *A* lingonica *C* 12 praumatius *om. M*, praomacius *P*, praugmatius (pracigmatius *V*) *Fγ*, Pragmatius *Sirmondus* agustae *C*, augusthodunensis *N*, agustodunensis *G*, agustoduninsis *P*, austudenensis *γ* *Praumatio subicitur Sanctus* (15), *Maximus relegatur post Saeculatium* (18) *in γ* 13 constantinus *F*, constantianus *marg. Labbei* octodorinsis *P* 14 *Catulinum post Bubulcum* (17) *habet F* catolinus *CF*, catholinus *M* ebreduninsis *C*, ebredonensis *N*, obredunensis *G*, abriduninsis *P*, ebrudnnensis *γ* *inter vv. 14 et 15*: salutaris ep̄s ciuit. auennicae rel. et sub'si *P*, salutaris ep̄s sub'i *M* 15 darandasiensis *CNG*, taransicus *P*, darantasionensis *γ* 16 maxemus *C*, maximus ep̄s *bis ut vid. scr. F* genauensis *NG*, genauinsis *P*, genuensis *C*, gennaensis *γ* 17 bobulcus *P*, bolinlfus *M*, bouleus *γ* uindoninsis *C*, uindoninsae *N*, uindonissae *G*, uidunensis *γ*, uedouencius *P* *Bubulcum Catulinus sequitur F* 18 seculatius *GFβ* deinsis *Pγ* 19 carpentoratin̄s. *C*, carpentorensis *γ*, capaentoractinsium *P* 20 constantinus *F*, item constantius *γ* uappinsis *G*, uappensis *γ*, uappincinsium *P* 21. 22 *unam ex duobus Florentiis fecerunt Fβ et alterum quidem Tricastinensem, ut apparet ex γ* 21 arṷnasicae *G* 22 item *om. Nβ* florentinus *F* trecastinin̄s. *C*, trecassinensis *A*, tricasunensis *V*, tricastinae *NGP*

Fylagrius. IN χpi N. eps. civit. Cavellicae. rel. et ss.
Venantius. IN χpi N. eps. civit. Vivarensis. rel. et ss.
Praetextatus. IN χpi N. eps. civit. Aptensis. rel. et ss.
Tauricianus. IN χpi N. eps. civit. Nivernensium. rel. et ss.
[Peladius presbyter iussu domini mei Salutaris epi [civitatis Avennicae] qui huic definitioni interfui et subscripsi].

III.

ACTA CONCILII LVGDVNENSIS.

a. 519 ut vid.

[Incipit epistula tempore Sigismundi regis ab episcopis in urbe Lugduno facta, in qua scriptum invenies de incesti facinore. Item si quis cupiditatis instinctu ecclesiam alterius vel parrociam absque eius ad quem pertinere noscitur cessione praesumpserit aut ordinationem fecerit, et ut nullus in locum viventis episcopalis sacerdotii gradum ascendat. Synodus vel constitutio sanctorum episcoporum contra Stephanum, qui oblitus divinas et humanas leges cognatae suae ausu nefario se sociavit].

(I) In nomine trinitatis congregati iterato in unum in causa Stephani incesti crimine polluti atque in Lugdunensi urbe degentes decrevimus, [ut] hoc factum nostrum, quod in damnationem eius vel illius, quam sibi inlicite sociavit, uno consensu subscripsimus, inviolabiliter servaremus, quod non solum de praefatis eisdemque personis placuit custodiri, sed in omnibus, qui quolibet loco vel tempore in hac fuerint perversitate detecti.

(II) Id quoque adicimus, ut si quicumque nostrum tribulationem [quamcumque] vel amaritudinem aut commotionem fortasse potestatis necesse habuerit tolerare, omnes uno cum eodem animo conpatiantur. Et quidquid aerumnarum vel dispendiorum optentu causae huius unus susceperit, consolatio fraternae anxietatis relevet tribulantes.

1 fylagrius *CN*, filagrius (filacrius *M*) *Gβ*, felagrius *PF*   eabellicae *G*   2 niuarensis] *sic C*, albensium *NG*, abbensium *γ*, niuatiensis sine albinsium *P*   3 pretextatus *Fβ*   aptinsis *C*   4 *Tauricianum om. G*, taurentianus *F*   niuerninsium *C*, neuerninsis *P*, neuernensis *γ*   5 peladius — subscripsi *add. γ, om. ceteri: de PM vid. supra ad p.* 174, 14   6 deflnitione *γ*   EXPL'. CAÑ. EPAONINSIS EPORVM. N. XXIIII. *C*   in hac synodo subscribserunt epi numero ·XXIII· *L* (*post p.* 174, 2) hi sunt nomina epōrum qui subscripserunt XXXIII ~ expl' canones epaunēs tempor sigismundi regis (*al. sed antiq. m. addit*: et filiorum uel nepotum clodouet reḡ franc̄) *M*   EXPLICIVNT (explicit *A*) CANONES EPAVNENSES (sis *A*) TEMPORE SIGISMVNDI REGIS *γ*   *subscriptio deest GNFP*

III. 7—12 *legitur hoc argumentum in uno codice M, deest in C* Synodus — sociauit (*v.* 11 *et* 12) tempore Sigismundi eiusdem Regis et Viuentioli Episcopi Lugdunensis, eodem ut uidetur anno Christi DXVII. Nunc primum edita ex codice S. Mariae Remensis. *Sirmondus*   7 lugdunum *M*   8 cupititatis instincto *M*   9 pertenere nuscitur cessionem *M*   10 ordinatione *M*   epīs *M*   11 sinodus *M*   episcoporum] patrum *Sirmondus*   12 diuinus *M*   et] uel *M*   legas cognotae *M*   se *om. M*   sociauit. in nomine *sic continuatur oratio eodem versu M*   13 *desunt tituli canonum, quos habent edita exemplaria. ipsos canones numeris non insignitos continua scriptura dant CM*   iteratio *M*   crimini *M*   14 adq. *C*   leudunensi *C*, lugdoninsi *M*   dicentes decrebimus *M*   ut *add. Sirmondus, om. CM*   15 in damnatione *C*   suscripsimus *C*, subscripsemus *M*   16 inuiolabileter *C*, inuiolabiter *M*   seruarimus *C*   eisdemque] que *om. M*   17 costodiri *C*   qui quolibit *C*, quilibet (qui *om.*) *M*, quolibet (qui *om.*) *Sirmondus*   hac] ac *M*   19 adecimus *C*, adicemus *M*, adiecimus *Sirmondus*   si quicumque uel amaritudinem nostrum tribulationem aut communionem fortasse *C*   quamcumque *M*, *om. C*   20 potestates *C*   omnis *C*   21 aerumnarum *C*, *om. M*   obtentu *M*   22 huius *C*, *om. M*   susciperit *C*   consolatio fraternae *C*, consulatur fraterna *M*   ancxietates *M*, ancxietate *C*   relenit *CM*   tribulantes *CM*, tribulatos *Sirmondus*

(III) Quodsi se rex praecellentissimus ab ecclesiae vel sacerdotum communione ultra suspenderit, locum ei dantes ad sanctae matris gremium veniendi sancti antistites se in monasteriis absque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem dominus integram ad caritatis plenitudinem conservandam sanctorum flexus precibus restituere pro sua potentia vel pietate dignetur. Ita ut non unus quicumque [prius] de monasterio, in quo elegerit habitare, discedat, quam cunctis generaliter fratribus fuerit pax promissa vel reddita.

(IIII) Illud etiam iuxta statuta antiquorum canonum specialiter renovamus, omnino ut nullus frater vanitatis vel cupiditatis stimulis incitatus ecclesiam alterius adgredi vel parrocias praesumere absque eius, ad quem pertinere noscuntur, cessione vel permissione praesumat. Nec quisquam, sub hac necessitate absentante episcopo, in eius, qui afuerit, loco aut sacrificiorum aut ordinationum audeat ministeria celebrare. Quodsi in hac temeritate vel audacia quisque proruperit, non solum se in concilio redarguendum, verum etiam communione fratrum noverit alienum.

(V) Id quoque, licet iam antiquissimum vel celeberrima observatione decretum sit, nihilominus iteramus, ut nullus in locum viventis ad ambiendum sacerdotii gradum audeat adspirare. Quodsi qualibet impia vel temeraria voluntate praesumpserit, simul et ipse, qui fuerit ordinatus, et hi fratres, quos ordinationi eius interfuisse constiterit, perpetuae excommunicationis sententia feriantur.

(VI) Haec vero, quae a nobis inspiratione divina tractata vel definita sunt, quisquis excesserit aut implere, quod absit, adversa persuasione neglexerit, quasi divinorum mandatorum transgressor reum fraternitati futurum se esse cognoscat.

Viventiolus. IN χp̄i N̄. conss̄.	
Iulianus. IN χp̄i N̄. conss̄.	Silvester. IN χp̄i N̄. conss̄.
Apollinaris. IN χp̄i N. conss̄.	Victorius. IN χpi N. conss̄.
Claudius. IN χp̄i N. conss̄.	Gregorius. IN χpi N. conss̄.
Maximus. IN χp̄i N̄. conss̄.	Sacculatius. IN χpi N̄. conss.
Florentius. IN χpi N̄. conss̄.	Fylagrius. IN χpi N̄. conss̄.

Domnique gloriosissimi regis sententiam secuti id temperamenti praestitimus, ut Stephano praedicto vel Palladiae usque ad orationem plebis, quae post evangelia legitur, orandi in locis sanctis spatium praestaremus.

---

1 ecl'a *M*, ecclesia *Sirmondus* communionem *M* 2 ultro *coni. Harduinus* sanctae *C*, sacrae *M* antistetes *C*, antestites *M* 3 se in monasteriis *C*, in monastriis se *M* oportunum *CM* 4 dn̄s *C*, *om. M* plenitudinis conseruanda *C* 5 praecibus *CM* potensia *C* 6 prius *M*, *om. C* 8 spicialiter *C* 9 frater uanitatis *M*, fraternitatis *C*, *fort.* frater temeritatis stimolis *CM* incetatus *M* ecclesiam *scripsi*, ecclesia *C*, ecclesiae *M* agredi *C* 10 parrocias] *CM* pertenere *M* nuscuntur *CM* 11 sub hac *C*, hac *om. M* necissitate *C* 12 afuerit *C*, abierit *M* loco *C*, locum *M* ordinacionem audeant *M* ministeria *C*, misteria *M* caelibrare *C* 13 hac] ac *M* timeritate *C* 14 communioni *C*, commonione *M* 15 licet iam] licentiam *C*, etiam quod *M* antiquissimum *scripsi*, antiquissimam *C*, antiquissima *M* sit *C*, est *M* 16 uiuentes *C* 17 qualibit *C*, quilibet *M* timeraria uolumtate *C* simol *C* 18 hii *M* consteterit *M* 19 excumunicationis *C* 20 diffinita *C*, finita *M* 21 persuatione neclexerit *C* 22 reum fraternitati futurum se esse *C*, reum fraternitate futurum esse (se *om.*) *M*, reum se concilio fraternitatis futurum esse *Sirmondus cum collectionibus antiquis Andegavensi, Divionensi, tertia Bonaevallis, quae hunc sextum canonem commemorant* cognuscat *M* *statim sequuntur in M verba* domini — praestaremus (29—31) 23—28 *nominum una columna M, ubique* episcopus in christi nom̄ consinse *vel* con̄si *vel* consissi *vel* consensi *subicitur M* *v.* 23 *minio scriptus C* uiuenciolus *M* 24 iulian̄s *M* 25 uicturius *M* 27 seculatius *M* 28 filagrius *M* 29—31 *vid. ad* 22 29 domnique *scripsi*, l//////nnque *minio C*, dom̄i quoque *M* sententia *C* praestitemus *C*, praestetimus *M* stafano *M* 30 legitur *C*, legeretur *M* 31 praestarimus *C* praestaremus] *statim sequitur:* Expl' epistl'a contra ‖ Stephanum tempr̄ Sigismundi regis ‖ Incp̄ nomina eporū ‖

Iulianus. $\overline{ss}$.
Silvester. ss.
Victorius. $\overline{ss}$.
Gregorius. $\overline{ss}$.
Saeculatius. ss.
Fylagrius. $\overline{ss}$.
Apollinaris. $\overline{ss}$.
Claudius. $\overline{ss}$.
Maximus. ss.

IIII.

VITA BEATI AVITI EPISCOPI VIENNENSIS.

Tempore Zenonis imperatoris beatus Avitus episcopus sapientia et doctrina mirabilis deo mortalibus favente Viennensem ecclesiam post patrem Isicium aeque episcopum suscepit regendam.

Hic Isicius vir primum fuit senatoriae dignitatis: cui fuerant duo filii, clarissima lumina, infula sacerdotali praediti, Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis et Avitus, qui, sicut iam dictum est, in Viennensi episcopatu patri successor extitit. Hic adversus haeresim Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur: scribit enim dialogum haeresim illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei (supra p. 1—15).

7 — *p.* 178, 10 *Adonis Chronicon aet. sexta* [*Mign. CXXIII p. 105*]: Avitus quoque Viennensis episcopus eloquentia et sanctitate praecipuus et eius frater Apollinaris Valentiae episcopus miraculis insignis, Isicii senatorii primum viri, postea Viennensis episcopi duo lumina, clarissimi filii. Hic beatus Avitus adversus haeresin Arrianam, quae tunc non solum Africam, sed et Galliam Italiamque magna ex parte occupaverat, magno sudore decertavit, quod clarissima eius opera testantur. Scribit enim dialogum haeresin illam oppugnans fidelissimo et doctissimo immortalique ingenio ad Gundebadum Burgundionum regem, filium Gundovei. Item alios libellos duos contra Nestorium et Eutychem auctores erroris luculentissimo et castigato satis sermone. Fuerunt et alia illius plura eximia opera in Christi ecclesia probatissima. Hic Sigismundum regem in fide pietatis erudivit. Qui agente illo postmodum monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauritii sociorumque eius construxit. Quem postmodum captum et a Francis occisum vehementissime doluit. Quantus autem in ecclesia Christi vixerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in divinis laboribus opera epitaphium ipsius legat: ibi quantus fuerit, videre poterit. Vbi inter alia sic metrice lusum est veritate pura subnixum (*sequuntur epitaphii vv. 22—25*). *Eiusdem Adonis Martyrologium Nonis Februarii* [*Mign. CXXIII p. 226*]: Viennae, beati Aviti episcopi, cuius fide et industria atque admirabili doctrina tempore Gundobaldi regis ab infestatione Arrianae haereseos Galliae defensae sunt.

10 *Ado Chron. aet. sexta* [*Mign. CXXIII p. 103*]: Isicius tunc temporis Viennensem regebat ecclesiam sextus a beato Paschasio, cuius diebus praefatus Severus gloriosus presbyter ab India Viennam venit. Qui episcopus floruit ad tempora Zenonis imperatoris.

qui subscripserunt (*sequuntur p.* 176. 23—28, *atque in fine*, *omissis p.* 177 *vv.* 1—6;) Expl' nomina eporū qui subscripserunt *M*

IIII. Aviti vitam primus *Henschenius* (*β*) edidit in Actis Sanctorum ed. Bolland. 5 Febr. I 667 ex cod. Viennensi, cuius apographum P. F. Chiffletius transmiserat, et Budecensi, paulo post *Labbeus* Bibl. nova I 693 ex veteri manuscripto (= *λ*). Ad capp. II—IIII, quae transcripsit auctor ex vita S. Apollinaris, cum vetustissimi inter Parisinos latinos libri 15436 s. XI = *P*, tum *Labbei* (Bibl. nova I 689) = *L*, *Martenii* (Ampl. Coll. VI 779) = *M*, *Ghesquinii* (Acta Sanct. ed. Bolland. 5 Octob. III 58) = *B* lectiones adnotavi. 12 patri *om. λ* 15 *fort.* dialogos

Item alios **libellos duos contra Nestorium et Eutychem** auctores erroris luculentissimo et castigato satis eloquio [Epp. II et III]. Item **de subitanea paenitentia** [Ep. IIII]. Item **consolatoriam de transitu filiae Gundebadi** [Ep. V]. Item **epistolam, ubi solvit illud, quod dominus in evangelio dicit: Omnis qui reliquerit domum aut fratrem aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet etc.** [Ep. VI]. Item **epistolarum ad diversos libros tres.** Item **homilias de diversis temporibus anni**: et multa alia tam prosaice quam metrice ad eruditionem omnis ecclesiae dei composuit et multotiens pro eruditione eius ab haereticis usque ad exilium et mortem periclitatus est. Hic venerabilem abbatem monachorum Veranum episcopum Lugdunensibus dedit. Hic etiam sanctum Viventiolum de grege presbyterorum dei electum eisdem episcopum designavit. Huius temporibus gravissima persecutio Wandalorum ceterarumque gentium in Africa excanduit et Symmachus pontifex per Africam et Sardiniam episcopis, qui in exilio erant, quingentis quinquaginta pecunias et vestes ministravit.

II.

Quanta autem ab haereticis et a sanctae dei ecclesiae inimicis passus sit, gesta fratris eius testantur, quae ita se habent: Itaque accidit ut quidam ex officio regis Sigismundi nomine Stephanus, qui super omnem dominationem fisci principatum gerebat, defuncta eius coniuge sororem uxoris suae sibi illicite coniugii consortio copularet. Qua de re sancti ac beatissimi apostolici viri Avitus et Apollinaris, qui secundum carnem germani, in Christi vero opere famosissimi fratres, omni semper in tempore operibus mancipati divinis, nobilitate eorum cognita, prudentia, doctrinis sacris, spiritu fervente eruditi, synodalem institutionem servantes, cum reliquis pontificibus simul in unum congregati ipsum Stephanum sacra communione privari sanxerunt: ut calcata scilicet humanae fragilitatis impudicitia incestum, quod iustitia superna dampnavit, inhonesta praesumptio non audeat vindicare. Tunc rex dirae insaniae furore permotus beatissimos pontifices acerrime insidias praetendendo iniuriare non desinebat. Sed apostolici atque venerabiles viri minas terreni regis minime formidantes, imperiis caelestibus armati ita se iustitiae vinculo nexuerunt, ut quaelibet supplicia eisdem inferrentur, ut socii passionum tormenta tolerarent. Visum enim illis est, ut in oppido

4 Matth. 19, 29.

14 *Anastasius de vitis pontificum c. LIII p. 81* (*Mign. CXXVIII p. 454*) *ex eoque Ado in Chronico:* Hic omni anno per Africam vel Sardiniam ad episcopos, qui in exilio erant retrusi, pecuniam et vestes ministrabat. *Ado Chronicon aet. VI ad a. 492* (*Mign. CXXIII p. 105 sq.*): Transemundus Wandalorum rex catholicas ecclesias clausit et ducentos viginti episcopos in Sardiniam exilio relegavit . . . (Symmachus papa) omni anno per Africam et Sardiniam episcopis, qui in exilio erant, pecunias et vestes ministravit.

1 anthores λ 4 epistolas *libri* 11 Veranum: *immo* Stephanum *cf. Henschenius in Actis Febr. II p. 672, A. Jahn II p. 134 not. 5* 18 fisci eius *B* 19 et defuncta *L* inlicite *B* cumularet *M* 22 nobilitatis *PM* sanctis *L* 24 sancxerunt *P* 25 superna iustitia β, superna institit adānanit λ dampnauit] *P* 26 praesumtio *M* permotus furore *M* 27 acerrime] eis *M* iniuriari βλ 28 uenerabiles] mirabiles *PM* terreni regis] terrenas res *M* caelestibus *om.* (*sed quattuor punctis lacunam indicavit*) *M* 30 socii] saeua *PML* tolerarunt *P* est enim illis *M*

civitatis Lugdunensium, quod nuncupatur Sardinia, pariter tamquam exilio deputati auxiliante deo comitarentur. Videns vero rex ille constantiam esse eorum incorruptibilem, ab ira non desinens praecepit, ut pontifices, qui ibidem pariter residebant, ad propria reverterentur, et singillatim per singulos menses regem opperiri deberent. Sed quia beatissimus Apollinaris in condemnatione Stephani perseverans videbatur, ipsum primum studuit observare.

III.

Tunc omnes lacrimis divinam potentiam obsecrantes, ne se derelinqueret, vale dicentes celebrata oratione profecti sunt. In quo loco dum vir dei morarum spatia necessitatis causa sustineret, ab ardenti aestu fluenta Rhodani tepefacta sunt, ut a sitientibus ex eo aqua potari non posset. Et quia nullus puteus neque fons, unde aqua hauriri deberet, ibidem reperiebatur, beatissimus vir dei, firmans se spiritu sancto et virtutibus non ignotae potentiae securus, confert se ad locum a deo designatum et secretius praecepit suis sarculum exhiberi. Quo exhibito, oratione completa, ait ad eos: In nomine patris et filii et spiritus sancti, hunc locum aperite. Hoc facto mox, annuente illo, qui aquas fervere iubet in corde terrae, fons exortus est; et, quam diu beatissimus pontifex ibidem moratus est, beneficio omnipotentis dei aquam sibi placitam semper habere promeruit. Post discessum vero eius fons siccatus est, ut omnes agnoscerent meritis servi dei fontem ipsum obsequium suum detulisse et ad pristinum cursum fuisse reversum. Cumque rex ille virum illum apostolicum nec videre vellet, sed magis insidias praetendere studeret, qui est meritorum rectissimorum iudex et immensae virtutis laudabilis, celerem ultionem demonstrans, illico contigit, ut ipse rex ita vim febrium incurreret, ut potius funebris quam vitalis esse crederetur.

IIII.

Tunc regina ipsius fide accensa alacri festinatione pervenit ad locum, ubi beatissimus pontifex residebat, et avida devotione petebat, ut intercessione ipsius dominus suus incolumitatis donum reciperet. Sed vir dei abdicata mundanae elationis efferentia eundi famulatus omnimodis denegavit: magisque regina illa lacrimis pedes eius rigans poscebat vel cucullam eius sibi praestari, quam super regem sternere deberet. Victus fletibus cessit. Quae cum tribuente deo supra virum suum fiduciali constantia fuisset expansa, statim effugata infestatione febrium vel si qua alia impugnatio videbatur, prosperitatis munus emeruit. His actis reminiscens rex ille facinus quod admiserat, licet grandi confusione repletus tamen exultans, quod suffragante pontifice

---

1 nominatur *M* 2 deo] domino *LB* eorum incorruptibilem esse] esse eorum incorruptibilem *P* 3 pariter residebant] habitarent *M* 4 singillatim] sigillatim *βλL* opperiri *Lβ*, operire (re *ex* ri *ras.*) *PM*, operiri *λB* regi adhaerere *mss. Vrsicampanum et Cisterciense* 5 condempnatione *P*, condamnatione *λ* stephani *om. P* 9 rodani *P* 11 uir dei] dei *om. M* et uirtutibus *λβB*, de nirtutibus *L*, de uirtutis *PM* 12 potentia *PM* 13 sacerculum *P* exhibere *PM* completa *βλ*, impleta *PML*, expleta *B* ait] dixit *B* 14 patris] dei patris *L* apperite *P* mox hoc facto *M* 15 quia quas *P*, qui aquam *L* exorsus *M* 16 moratus] demoratus *L* 19 ille *om. LB* 20 insidias] iniurias *M* qui est] quem *L et codd. Vrsicamp. et Cisterc.* index *post* laudabilis (21) *LB sic etiam codd. Vrsic. et Cisterc.* 21 illico *post* rex *M*, ilico *P* 24 praesidebat *M* dominus suus] domni eius *M* 25 suus *om. L* 26 eundi] eumdi *P*, eiusmodi *L* famulatus *PβB*, famulatum *λLM* 27 deberet *om. P* 28 uirum suum] suum *om. λβ* 29 si quae *L* 30 his factis *P* amiserat *P*

per vestimenti eius tegmina pristinam meruisset consequi sospitatem, praecurrens primum studuit, ut tanti miraculi tantaeque virtutis largitate latices, quos dominus servo suo benignitatis munere tribuit, oculis visibilibus cernere mereretur. Agnita virtutis gratia venit ad virum dei et amplectens pedes eius coram positus cum exultationis fletu veniam postulabat dicens: Peccavi, inique gessi, dum iustis indignas saepe intulerim tribulationes: nam quae expugnari nescit iustitia caelestis, hoc ipso, quo impugnatur, fortior est. O caelestis regis indulgentia, qui peccantium animas non vult perire, sed culpas! o virtutum gloria, quae per famulum suum Apollinarem refutatis mundialibus curis gemina gratia claruere virtutis! denique assistens pro iustitia insaniam regis tumidamque eius superbiam reprimit et orationis effectu a languore mortali, quo detinebatur, absolvit.

V.

Hunc Sigismundum regem beatus Avitus post exilium in fide pietatis erudivit, qui illo agente monasterium sanctorum martyrum Agaunensium Mauricii sociorumque eius construxit: quem postmodum captum a Francis et occisum vehementissime doluit. Hic imperatoribus et regibus, etiam populo, per epistolas, per homilias, insuper et viva voce declamando quasi tonitruum extitit. Huius labore et industria baptisterii ecclesia musivo et marmore mirabiliter ornata et pavimento venusti operis constructa, ipsumque baptisterium cum aquaeductu et ornatu suo ad honorem patriarcharum et prophe-

12 *Marii Chronicon:* Florentio et Anthimio. His consulibus monasterium Acauno a Sigismundo constructum est. *Sic codex, qui unus habetur, Londinensis teste W. Arndtio (Kleine Denkmäler aus der Merowingerzeit, Hannover 1874, p. 10). Gregorius Turon. Hist. Franc. III 5:* Igitur mortuo Gundobado regnum eius Sygismundus filius obtenuit monastiriumque Acaunensem sollerti cura cum domibus basilicisque aedificavit . . . . . (*sequitur Sigirici parricidium*). Nihilominus ille ad sanctus Acaunenses abiens, per multus dies in fletu et ieiuniis durans, veniam praecabatur. Psallentium ibi assiduum instituens Lugduno regressus est, ultione divina de vestigio prosequente. *Sic cod. Parisinus teste W. Arndtio (Kleine Denkmäler p. 11). Gregorius de Gl. Mart. I 75 de sancto Sigismundo rege:* Hic (Sigismundus) post interemptum per iniquae consilium coniugis filium compunctus corde Agaunum dirigit ibique prostratus coram sepulcris beatissimorum martyrum legionis felicis paenitentiam egit deprecans, ut quaecumque deliquerat, in hoc ei seculo ultio divina retribueret, ut scilicet habeatur in iudicio absolutus, si ei mala, quae gesserat, priusquam de mundo decedat, repensentur. Ibique et psallentium cotidianum instituit locumque tam in territoriis quam in reliquis rebus affluentissime ditavit. ('legionis . . . Felicis *coniecit A. Iahn Gesch. der Burgundionen II 535, sed vid. homil. XXV in.*). *Fredegarii Chronicon ad a. 584 (de Guntchramno rege)*: An. DLXXXIIII. Anno 24 regni sui divino amore ecclesiam beati Marcelli, ubi ipse pretiosus requiescit in corpore, suburbano Cabillonensi, sed quidem tamen Sequanum est territorium, mirifice et solerter aedificari iussit ibique monachis congregatis monasterium condidit ipsamque ecclesiam rebus plurimis ditavit. Synodum quadraginta episcoporum fieri praecepit, et ad instar institutionis monasterii sanctorum Agaunensium, quod temporibus Sigismundi regis ab Avito et ceteris episcopis ipso principe iubente fuerat confirmatum, huius synodi coniunctione monasterii sancti Marcelli Guntchramnus institutionem formandum curavit. *Historiae Francorum epit. c. 34 (ex Fredegarii cod. Bernensi 318 dedit A. Iahn II 535)*: Sygericum novercae insidias iussit interfici. Vnde fortem postea paenitentiam agens monasterium sanctorum Agaunensium miri operis construxit et alia plura monasteria aedificavit. *Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 106)*: 'Sigismundus cum ad sanctorum martyrum Agaunensium monasterium fugeret, comprehensus a Chlodomiro cum uxore et filiis suis necatur et in

1 percurrens *M* 2 studuit] statuit *L* ut *om. LM* '*abundat* largitate' *marg. Bolland.* 3 oculis] ut oculis *PML* cernere mereretur] cerneretur *P*, cernere iuberetur *L* 4 complectens *B* coram positus] compositus *λβ* 5 inique] neque *P*[1] 6 nam quae] namque *P* 7 inpugnatur *P*, impugnat *M* 9 claruit *LMB* adsistens *LB* 10 que] quae *P* langore *P* 11 absoluitur *L*, absoluit &c. *λ* 15 homiliam *λ*, homelias *β*

tarum sanctique Iohannis baptistae, quanta celeritate a fundamentis reaedificata sit, in homilia, quam populo in dedicatione eius composuit, ita scribit: Antea locus quam annus expletus est [Homil. XVIII p. 129]. Quantus autem in ecclesia, dum vixerit, fuerit, quisquis scire ad plenum vult, post eius innumera in diuinis laboribus opera epitaphium ipsius legat et quantus fuerit videre poterit.

VI.

Sepultus est autem in ecclesia apostolorum ad sinistram partem domus in capite longioris maceriae. Hic ad Elpidium Lugdunensem diaconum, virum doctum et sanctum, unam familiarissimam et sale sapientiae conditam scripsit epistolam [Ep. XXXVIII (35 S.)]. Moritur Anastasio adhuc principe.

V.

ALIORVM SCRIPTORVM QVAE RESTANT DE AVITO TESTIMONIA.

Gregorius Hist. Franc. II 34: Cum autem cognovisset [Gundobadus] adsertiones — voluit confiteri [vid. supra p. 1 Dialogorum contra Arrianos I]. Magnae enim facundiae erat tunc temporis beatus Avitus: namque insurgente haeresi apud urbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quam illa quam Sabellius docuit, id

puteum proiectus occultatur. Sed per revelationem postea ab abbate sanctorum martyrum levatus non longe ab ecclesia eorum in monasterio, quod ipse construxit, ubi eorum corpora, scilicet Mauritii sociorumque eius sex milium sexcentorum sexaginta sex posita sunt, honorifice sepultus est. Vbi virtutibus postmodum et ipse claruit. Tunc temporis et Avitus presbyter insignis apud Aurelianos habetur. *Gesta regum Francorum c. 20* (*Mign. LXXXXVI p. 1421*): Tunc temporis (a. 523) aedificabat Sigismundus rex monasterium SS. Martyrum Agaunensium in Burgundia S. Mauricii scilicet cum sociis sex milibus sexcentis. *Passio sancti Sigismundi regis* (*ex cod. Bernensi 24 s. XI, apud A. Iahn G. d. Burgundionen II 508*) *c. 6:* Dum multa loca sanctorum perlustrasset, venit in eum locum, qui Agauno vocatur, ubi sanctus Mauricius cum suis commilitonibus pro amore domini nostri Iesu Christi martyrii palmam accipere meruit. Et tam itinere quam ieiuniis fessus petiit, qualiter ipsis preciosis sanctis deservire deberet, per quod se eorum agminibus poterit sociare. Tunc non aliter nisi nutu dei credimus angelo nuntiante ipsi revelatum fuisse, ut ad instar caelestis militiae psallendi choros instituere deberet. Quo consilio divinitus accepto sanctos atque apostolicos viros episcopos consuluit, utrum salubriter an non cogitaret. Qua interrogatione sancti antistites inter se ventilata, licet inusitatum opus tamen domino annuente unanimiter conseserunt. *c. 7:* Quod sanctum opus perfecte institutum et firmatum. *Omitto Reginonis et Aimoini testimonia, qui Gregorium sequuntur, item Chronici S. Benigni Divionensis* (*D'Achery II 360^b sq.*) *quod fluxit ex Vita Sigismundi et Fredegario, Sigeberti Gemblacensis qui Marium, Hugonis Flaviniacensis Chron. Verdun. p. 86, qui utrumque et Marium et Gregorium ante oculos habuit. De horum testimoniorum pondere disseruit A. Iahn II 291 not. Graviora multo sunt et quae aegre omitto, quae narrantur in* Vita sanctorum abbatum Agaunensium c. 2 ex. — 7 *s. VI medio scripta* (*ed. W. Arndt, Kleine Denkmäler*) *et* Concilium *quod dicitur* Agaunense *ex vetustissima charta s. XI/XII vel XII/XIII primum descriptum ab I. Grémaud in Mémorial de Fribourg IVème année, Fribourg. 1857 p. 338—343* (*separatim ed. s. t.: Grémaud, Origines et Documents de l'abbaye de St. Maurice d'Agaune, Fribourg 1858*).

V. 10 *Gregorium exscripsit Hugo abbas Flaviniaci coenobii in Chronico Virdunensi* (*Labbei Nova Bibl. msta I 86*).

---

1 scire *om.* λ *post* 5 *in ms. Budecensi inserebatur epitaphium Aviti* (*ed. infra p. 185*) 9 Anastasio] *immo* Iustino

est nihil divinitatis habuisse dominum nostrum Iesum Christum, rogante Gundobado rege ipse contra eos scripsit. Extant exinde nunc apud nos epistolae admirabiles, quae sicut tunc haeresim oppresserunt, ita nunc ecclesiam dei aedificant. Scripsit enim Homiliarum librum unum, de mundi principio et de diversis aliis condicionibus libros sex versu compaginatos; epistolarum libros novem, inter quas supradictae continentur epistolae. Refert enim in quadam homilia — spiritus celebrantur (vid. supra praefixa Homiliae VI p. 109).

Ennodius in Vita Epiphanii episcopi Ticinensis: Dedit etiam [sc. pecuniam ad redimendos captivos, quos Burgundiones ex Liguria abduxerant incursionibus Italiam vexantes] praestantissimus inter Gallos Avitus Viennensis episcopus, in quo se peritia velut in diversorio lucidae domus inclusit (cf. Aviti ep. X (8) et XII (10) ad Eustorgium et Maximum episcopos et Acta Sanct. Bolland. 21 Ian. § 55).

Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 107): Faustus, ex abbate Lirinensis monasterii apud Regium Galliae episcopus factus, Pelagianum dogma destruere conatus in errorem labitur . . . . Contra hunc scribit lucidissima fide beatissimus Avitus Viennensis episcopus eius redarguens errorem.

Ado Chronicon aet. sexta (Mign. CXXIII p. 111): ad a. 575: Philippus Viennensis episcopus clarus floruit. Cuius tempore monasterium sancti Andreae subterioris Viennae conditum a Remila Eugenia Ansemundi ducis filia atque sub testamento matri ecclesiae traditum. Nam aliud monasterium superius sancti Andreae in colle civitatis situm iam erat. Fundaverat enim ipsum beatissimus Leonianus temporibus sancti Aviti eiusdem urbis episcopi, ubi eadem ipsa Remila sub regulari disciplina nutrita fuerat.

Agobardus lib. adversus Felicem Vrgellitanum c. XXXVIIII (Mign. CIIII p. 65): Legit etiam Felix in sanctorum patrum Hieronymi, Augustini, Ambrosii, Hilarii et Aviti libris, cum de incarnatione salvatoris tractaret, intromissum nomen adoptionis, sed iuxta modum adsumptionis vel susceptionis ab eis positum, quod ille alio et e contrario hausit sensu. c. XXXXI: Beatus quoque Avitus Photinianorum haereticorum validissimus expugnator scripsit dicens: 'Certe circumfrementibus — humilitas'. (Contra Eutychianam haeresim I supra p. 19, 22—29). Sed quia haec dicens nec credidit nec docuit dominum nostrum adoptivum esse filium iuxta humanitatem, apparet ex eo, quod ibidem praemisit dicens: 'Apostolus autem dicit: Postquam — de matre' [ep. XXX (28 S.) p. 61, 27—33]. Ecce catholicus doctor veridice contra Felicem testatur, quod dominus noster nec adoptione nec electione sit filius patris, sed genere et proprietate.

---

19 et 22 Remila] *sic charta Viennensis a. 534 (Pardessus n. 140)*, Remilla *et* Remilia *Adonis exemplaria* 32 praemisit] *'aut periit Aviti opus, in quo fragmenta istaec conexa erant, aut fatendum est Agobardum memoria lapsum esse'. Baluzius.* *Cetera Agobardi de Avito testimonia supra exhibui p. 2 sq. inter Dialogi relliquias fr II—III B et ad Concilium Epaonense p. 165. — Quae sunt de solis poematis testimonia, in prolegomenis invenies conlecta.*

VI.

TITVLORVM GALLICANORVM LIBER.

I. TITVLVS MEMORIAE SANCTI IVSTI.

Hic patris antiqui condigno nomine Ivsti
In spe perpetuae requiescunt pignora vitae,
Membra beata satis, quae semper dedita Christo
Per varios semet cruce confixere labores,
Vt melius celeri rapiantur in aera nube,
Cum caelo adveniens iudex effulserit ipse.
Hic fuit egregius primum Levita Viennae:
Inde gregem domini, doctrina insignis et actu
Conspicuus, praesul Lugduni pavit in urbe.
Post anachoriticae vitae flammatus amore
Longinqua Aegypti sitiens deserta petivit,
Quo senibus sacris pietatis foedere iunctus,
Cum miram extremo clausisset lumine vitam,
Plebis amore suae patriam revocatus ad urbem
Cum viatore pio Christi tumulatur ad aram.
Vt quos pervigili vivens pietate nutrivit,
Continuis precibus foveat per saecula natos.

II. TITVLVS ABSIDAE.

Christi sancta domus, praepollens aula piorum,
Hospita sanctorum, virtutum sedula mater
Haec est, quam cernis, semper ubi rite precanti
Gratia larga patet per tot cumulata patronos,
Quos propriis titulis distinguit gloria consors,
Convexo varia rutilant ceu sidera caelo.

III. TITVLVS MEMORIAE SANCTI WALDOMERIS.

Hic famulus Christi mira virtute refulgens
Waldomeris humo conditus astra tenet,
Conspicuus vita, pretiosa morte sacratus,
Credentum populis dona beata ferens:

VI. *Haec epitaphia ex codice Bigotiano vel Petaviano (Parisino lat. 2832 s. VIIII) quem nuper E. Duemmler accurate descripsit in Novi archivii t. IIII p. 297—299, olim Duchesnius Script. rer. Francic. I p. 513 sqq. edidit, ego iterum contuli = P.* Voto bonae memoriae Mannonis liber ad sepulcrum Sancti Augendi oblatus *in fronte inscriptum est. De Mannone, qui obiit s. VIIII ex., vid. Historiam litt. Franciae V 657 sq. Ruinartumque ad Gregorium p. 686. Eorum virorum, qui olim ipsos lapides viderunt sive vidisse putantur (I. Du Boys, Viennae antiquitates (in Bibliotheca Floriacensi; Le Lièvre, Histoire de l'antiquité de la cité de Vienne), lectiones Le Blantio debeo, ad eosdem referenda videntur, quae hic ex Charvetii et Chorierii libris protulit.*

I. *Le Blant Inscription chrétiennes des Gaules n. 27. — Agobardi esse vel Flori suspicatur P. de Colonia* 2 pognora *P*[1] 5 aere *Duchesnius*

II. *Martenius Ampl. Coll. V 618 inter Flori opuscula poetica edidit, omisit Duchesnius.* Titulus in abside memoriae sancti Iusti *Martenius* 4 putet *P*

III *Eiusdem eum primo aetatis esse putat Le Blant adn. ad n. 27: Waldomeris diaconus Lugdunensis obiit c. a. 660*

Huius enim precibus solvuntur vincla reatus
Et praesens Christus fert bona cuncta suis.
Languidus hinc hospes remeat, hic daemonis atri
Vis truculenta fugit, vita salusque redit.
Hic perdunt zabulus vires, incendia Maurus:
Cedunt hic meritis Tartara, sancte, tuis.
Te pietas, te clara fides provexit ad astra;
Nos tua prex tristi servet ab igne reos.
Soli insunt tumulo sacrati corporis artus:
Vidimus ipsi, oculis fit manifesta fides.

IIII. TITVLVS ABSIDAE.

Martyribus subter venerabilis emicat aula,
Martyribus supra Christus rex praesidet altus.
Circumstant miris animalia mystica formis
Nocte dieque hymnis trinum inclamantia numen.
Adstat apostolicus pariter chorus ore corusco,
Cum Christo adveniet certo qui tempore iudex.
Vivaque Hierusalem agno inlustrante refulgens
Quattuor uno agitat paradisi flumina fonte
Pignoribus sacris clarus baptista Iohannes:
Altare inlustrat, poscentia pectora purgat.

V. EPITAPHIVM SANCTORVM SEVERINI EXSVPERII ET FELICIANI.

Martyribus reverenda tribus haec fulgurat aula,
Quorum caelesti servantur nomina libro.
Hi domini ob nomen felici sorte perempti
Vrbe Viennensi aetherias sumpsere coronas.
Inde huc translati post longi temporis annos
Praesentem inlustrant meritis vivacibus aulam
Conspicuo in templo, praefatae quod pius urbis
Condidit antistes tantoque honore beavit.
Seque piis supplex tradens in saecla patronis
Hic vita excessit, hic sacris conditur arvis,
Quem sine fine tegens foveat miseratio Christi.
Nomina sanctorum cupiens cognoscere, lector,
Scito Severinvm, Exsvperivm ac Felicianvm.
Auctoris nomen commendant scripta sepulchri.

V. Constructa autem ibidem [Romanensium in civitate] ecclesia in honorem b. Petri et monachis cum abbate collocatis ibidem, in ipso loco sepeliri desiderans trium martyrum reliquias, quos fidei suae primitias Vienna habuerat, primum transtulit reverenter, scilicet Severini, Exuperii et Feliciani. *Vita b. Barnardi archiepiscopi Viennensis s. VIIII c. 7* (*Acta SS. ed. Bolland. 23 Ian. II p. 547*).

14 oculis, sit *P*

IIII. *Mabillonius in Veteribus Analectis ed. nov. p. 416 inter Flori carmina edidit, om. Duchesnius* 7 hiernsales *Mab.* 9 clerus *Mab.*

V. Epitafium *P* 4 aethereas *P* 10 conditor *P*[1]

VI. EPITAPHIVM CARETENES RELIGIOSAE REGINAE QVAE CONDITA EST LVGDVNI IN BASILICA SANCTI MICHAHELIS. a. 506

Sceptrorum columen, terrae decus et iubar orbis,
Hoc artus tumulo vult Caretene tegi.
Quo famulam tu, Christe, tuam rerumque potentem
De mundi regnis ad tua regna vocas
Thesaurum ditem felici fine secutam,
Fotis pauperibus quem dedit illa deo.
Iam dudum castum castigans aspera corpus
Delituit vestis murice sub rutilo.
Occuluit laeto ieiunia sobria vultu,
Secretaeque dedit regia membra cruci.
Principis excelsi curas partita mariti
Adiuncto rexit culmina consilio,
Praeclaram subolem dulcesque gavisa nepotes
Ad veram doctos sollicitare fidem.
Dotibus his pollens sublimi mente subire
Non sprevit sacrum post diadema iugum.
Cedat odoriferis quondam dominata Sabaeis,
Expetiit mirum quae Salomonis opus.
Condidit haec templum praesens, quod personat orbe,
Angelicisque dedit limina celsa choris.
Laxatura reos regi quas saepe ferebat,
Has offerre preces nunc tibi, Christe, potest.
Quam cum post decimum rapuit mors invida lustrum,
Accepit melior tum sine fine dies.
Iamque bis octona Septembrem luce movebat
Nomen Messalae consulis annus agens.

VII. EPITAPHIVM SANCTI AVITI [EPISCOPI].

Quisquis maestificum tumuli dum cernis honorem,
Caespite concludi totum deflebis Avitvm,
Exue sollicitas tristi de pectore curas.
Nam quem plena fides, celsae quem gloria mentis,
Quem pietas, quem promta manus, quem fama perennat,
Nil socium cum morte tenet. quin prospice sancti
Gesta viri, primum florescens indole quanta
Spreverit antiquo demissos stemmate fasces,

VI. 3 *Pietatis exemplum reginae narrat Gregorius de miraculis S. Iuliani II c. 8.*

VI. *Fortunato tribuit Le Blant n. 31* Epitafium *P* sci micahelis *P* 3 quo *scripsi, an* quam?, qua *P*, quin *Le Blant* 8 dilituit *P* 10 secrete *P* regi///a *P* 11 principes *P* 19 orbē *P*¹ 21 quae *Le Blant*

VII. *Le Blant n. 402* Epitafium *P* episcopi *om. P* 1 mestificum *PL* (*L = codex Leidensis Voss. 122 conlatus ab Luciano Muellero Mus. Rhen. XXI [1866] p. 271 sq.*) timuli *in* tumuli *minio corr. L* 2 cespite *P*, .espite *L* 4 nam] .a *L* celse *L*, celsa *P* quem] q; *L* 5 promta] *L*, prompta *P*, larga *vulg.* perhennat *L* 7 floresacens *L* 8 demissos *Le Blant*, dimissos *L*, di/missos *P* stemate *L* faces *L*

Maturum teneris animum dum praestat in annis
Et licitum mundi voti virtute relegat.
Nec mora, pontificis sic digna insignia sumsit,
Augeat ut soliti felicia coepta laboris.
Culmen dulcidini, non obstat pompa rigori;
Subicitur magnus, servat mediocria summus:
Distribuit parcus, pascit ieiunus, amando
Terret et austeris indulgentissima miscet.
Cunctantem suasu, iuvit solamine maestum;
Iurgia diremit, certantes foedere iunxit;
Dissona veridicam fingunt quae dogmata legem,
Hortatu, ingenio, monitis meritisque subegit.
Vnus in arce fuit quoquo libet ordine fandi:
Orator nullus similis nullusque poeta;
Clamant quod sparsi per crebra volumina libri,
Quis vixit, vivit perque omnia saecula vivet.

VIII. DOMNINVS PAPA IN NOMINE CHRISTI PAVPER EPISCOPVS.

D OMNINVS, rem spemque deo qui mente devota
O mnigenam Christo dignis virtutibus offert.
M ente catus, set lege pius, facundia dives,
N escius iniusti doctusque rescindere culpas,
I ntemerata fide divina in sede locandus;
N il proprium cupiens redemit, quos possidet hostis;
V estitum, pastum, potum tectumque ministrat.
S olus eris iussu domini data morte superstes.

Ex voto Flavius Lacanius vir consularis cum suis fecit
de proprio basilicam, secretaria atque porticum.

VIII. *Ado ad a. 527 (p. 108 Mign.)*: Viennensis episcopus Domninus floruit. Hic tam in divinis quam in saecularibus artibus claruit, amator pauperum, redemptor captivorum vitaque probatissimus.

9 prestat *PL* 10 *et* licitum *L* uoti *P*, uetum *L* 11 *nec L* insig... *L* sumsit] sumit *P*, sumpsit *L* 12 cepta *PL* 13 *culmen L* dulcidini *PL*. *fort.* dulcori *pro v.* 13 *vulgo duo leguntur:*

Nec tamen ob summi culmen tumefactus honoris
Erigitur seque ipse aliis plus aestimat, immo
Subicitur *et q. s.*

15 parcus *post* amando *habet L*, *unde* d. p. i. parcus amando *coni. L. Mueller* 17 cunctantes *vulgo* iuuit (u *post* i *in ras.*) *P* mestum *PL*, moestos *vulgo* 18 diremit *PL*. dissoluit *vulgo* certante *L* federe *L* 19 uiridicam *L* fingunt *P*, *tangunt L*, inficiunt *vulgo* quae *om. L unde* quae tangunt *coni. L. Mueller* docmata *L* 20 ortatu *L* meritis monitisque *Le Blant vv.* 21—24 *ab Adone laudantur (Mign. CXXIII p. 106)* 21 quoquo libet *PL* (*sic* quoquo libet ordine *Avitus in ep. VII supra p. 39, 10*), cui quolibet *vulgo et C. Barthius Adversariorum p. 699*, cui quilibet *Ado* 22 similis similisque poeta *Chorier vel Charvet* 23 parsi *L* libri *L* 24 quis *PL*, qui *Ado* uix uiuit *L* sel'a *P Ado*, tempora *L*

VIII. *Le Blant 405, deest in P, primus (ex chartulario ut videtur) protulit Iohannes Du Boys: qui in subscriptione* Flauius *pro* flaminis *quod habebat codex, reposuit.* Lucanius *Cangius s. v.* secretarium ('uetus inscriptio in ecclesia Viennensi') 1 rem spemque *scripsi*, res suas *codex* 3 catus set *scripsi*. castus et *codex*

VIIII. EPITAPHIVM SANCTI PANTAGATI [EPISCOPI].

Sanctorum vitam transactis cursibus aevi
Scriptis posteritas cernere magna cupit,
Vt valeat similis ceris consistere veris
Atque procul tendat vivere post obitum.
Hoc igitur sancti conduntur membra sepulchro
Pantagati patris pontificisque pii.
Cuius vita fuit gemino sublimis honore,
Fascibus insignis, religione potens.
Arbitrio regum quaesturae cingula sumpsit,
Stemmate praecipuus, plus probitate cluens.
Dans epulas primis et largo munere gazas
Pauperibusque dedit caelica regna petens.
Ingenio sollers ingenti dogmate fulsit,
Orator magnus vates et ipse fuit.
His igitur studiis primaevo flore iuventae
Inter summates esse prior studuit.
Hinc subolem felix diviso munere vidit:
Pars sacrata deo, pars genitura manet.
Post matura viro quam cessit tempore vita,
Culmen apostolicum contulit alma fides.
Sic linquens mundum caelestem possidet arcem,
Qui sit praesidium, celsa Vienna, tibi.
Bis senum vitae conplevit tramite lustrum,
Annis quinque super saecula nostra videns,
In quibus aeternae contemplans praemia vitae
Lucem perpetuam promeruitque quiem.

X. EPITAPHIVM SANCTI HESICII [EPISCOPI].

Praesulis iunctum tumuloque Aviti
Funus Hesici tegitur sepulchro,
Qui cluens olim micuit honore
Pontificali.

VIIII. *Ado Chronicon aetas sexta ad a. 564 (Mign. CXXIII p. 109).* Pantagathus Viennensis episcopus floruit. Hic consularibus fascibus primum sublimis, sed Christi humilitate primus, postmodum quinque annis episcopalem sedem fidelissime rexit: sub consulatu Paulini iunioris et Basilii vita functus est. Cui successit in episcopatu Isicius, qui et ipse sub Iustiniano floruit.

VIIII. *Le Blant n. 429. Lapidem neglegenter descripsit Le Lièvre in ecclesia S. Georgii; post c. X positum est carmen in P* Epitafium *P* episcopi *om. P* 3 ceris *scripsi*, certis *P*, ut uideat similis sanctis *Le Blant* 13 ingeu/ti (i *eras.*) *P*, integro *Le Blant* 15 iuuentae] uirente *Le Blant* 16 summatos *P* 17 hinc *scripsi*, in *P* sobolem *P*, sobole *Le Blant* diuiso] diuino *Duchesnius* 19 uiro *Le Blant*, uero *P* cessit] gessit *Le Blant* 26 quiem *scripsi*, suae *P*

X. *Le Blant n. 413* Epitafium *P* episcopi *om. P* 1 praesuli *Le Blant* 2 funes *P* hęsici *P*, Ysicii *Du Boys*, Isicius *Adoni dicitur*, *cf. ad epigr. VIIII*

Quique mundanis titulis peractis,
Quaestor et regum habilis, benignus
Ambiit demum habitare sacris
Incola tectis.

Cultibus Christi sapienter haerens
Fautor et pacis studuit furentes
Reddere cives speciali voto
Mentis amicae.

Temporum mensor numeros modosve
Calculo cernens strenuusque doctor,
Vnde fraterna docuit libenter
Agmina templis.

Septenum needum peragens bilustrum
Corpus huic sedi posuit beatae:
Mente cum iustis habitans refulget
Luce perenni.

Quem soror Marcella gemens obisse,
Vltimum praebens lacrimis levamen
Nomen hic scalpsit titulumque fixit
Carmine parvo.

XI. EPITAPHIVM NAMATII [EPISCOPI].

Humanos quicumque tremens sub pectore casus
Ingemis et lustras oculo manante sepulchra
Atque dolens nimio tecum maerore volutas,
Quod cunctos mors saeva voret, quod saepiat umbra
Perpetua leti nullum solutura per aevum:
Huc vultus converte tuos, huc lumina flecte
Et cape solamen posito maestissime fletu,
Aeternum quia vivit homo, si iusta sequatur,
Si teneat Christique libens praecepta facessat,
Vt tenuit tumulo positus NAMATIVS isto.
Qui cum iura daret commissis urbibus amplis,
Adiuncta pietate modis iustissima sanxit

XI. *Ado Chronicon aetas sexta* (*Mign. CXXIII p. 109*): Hoc tempore [Leovigildo regnante] Namatius Viennensis ecclesiae episcopus floruit nobilis stemmate, sed nobilior vita et eloquio (*cf. infra n. 25 sq.*).

9 Christi] sanctis *Du Boys* 13 numeros: o *ex* u *pr. corr. P* 15 sequi superna docuit *Du Boys* 16 templis *P*, templi *Duchesnius* 17 septimum *Le Blant* peragens bilustrum *P*, peragendo lustrum *Duchesnius* 19 iustis] sanctis *Le Blant* 20 perenni] per aeuum *Du Boys* 23 sculpsit *Du Boys*

XI. *Le Blant n. 425* *titulum om. P* 1 tremis *Du Boys* 5 perpetue lętis *P*

Patricius, praesul patriae rectorque vocatus.
Hinc spretis opibus titulis mundique reiectis
Aeterno sese placuit submittere regi
Et parere dei mandatis omnibus aptus.
Sic postquam meritis servata et lege superna
Maxima pontificis suscepit munera dignus,
Quin etiam sumpto mercedes addit honori
Pauper laetus abit, nudus discedit opertus,
Captivus plaudit liber sese esse redemptum;
Civis agit grates tantoque antistite gaudet.
Inter se adversos iulata pace repressit,
Perfugium miseris erat et tutela benignis;
Nobilis eloquiis et stemmate nobilis alto,
Nobilior meritis et vitae clarior actu,
Vivat ut aeternum et Christi gratetur amore.
Huius si quaeras aevum finemque salutis:
Septies hic denos et tres conpleverat annos.
Post fasces posuit vel cingula Symmacus alma
Iunior, et quintus decimus cum surgeret orbis,
Ad summos animam caelos emisit opimam;
Corpus humi mandans terrae terrena reliquit.

XII. EPITAPHIVM SILVIAE MATRIS CELSI PATRICII. a. 579

Quisquis lucifero sortitur munere saeclum,
Occasu potius proditur ille suo.
Cunctaque mundano currentia tempore gesta,
Vel bona vel probra, omnia morte cadunt.
Phoebus nempe nitens merito producitur ortu,
Si pronus claro clauserit orbe diem.
Consulibus atavis pollens hic SILVIA corpus
Terrenum liquit caelica regna petens.

XII. *Gregorius Hist. Franc. IIII 24:* Cum autem Guntchramnus rex regni partem sicut fratres sui obtinuisset, amoto Agroecula patricio C e l s u m patriciatus honore donavit, virum procerum statu, in scapulis validum, lacerto robustum, in verbis tumidum, in responsis opportunum, iuris lectione peritum: cui tanta deinceps habendi cupiditas extitit, ut saepius ecclesiarum res auferens suis ditionibus subiugarit. Nam cum audisset quadam vice Isaiae prophetae lectionem in ecclesia legi, in qua ait: V a e h i s q u i i u n g u n t d o m u m a d d o m u m e t a g r u m a d a g r u m c o p u l a n t u s q u e a d t e r m i n u m l o c i ! [Isai. 5, 8], exclamasse fertur: I n c o n g r u e h o c v a e m i h i e t f i l i i s m e i s. Sed reliquit filium, qui absque liberis functus maximam partem facultatis ecclesiis, quas pater expoliaverat, dereliquit *(obiit teste Mario in Chronico IIII cons. Iustini iunioris id est a. 570).*

13 patritius *P* 14 hic *Le Blant* relictis *Du Boys* 15 placuit sese *Charvet* 17 sic posthaec meritis seruatus et lege superna *Du Boys* *post v. 18 excidisse versiculum puto* 19 addet honore *P* 22 ciuis *Charvet*, cuius *P* 25 eloquio *Le Blant ex Adone* 27 aeterni *Charvet* 30 post posuit fasces *Charvet* uel] et *Le Blant* alma] ampla *Le Blant* 31 surgerit *P* 32 animum — opimum *Duchesnius* obmisit *Du Boys*
XII. *Le Blant n. 221* *titulus deest P* 4 canunt *P* 5 phebus *P*

Insignis gemino vitae quae sidere fulsit
Culminibus saeclo, religione deo.
Natorum splendore potens, subfulta vigore
Gaudebat partu se reparasse patres.
Vnde sacerdotii claro dotatus honore
Et Celsvm meruit cernere patricium.
Ter quinum rapida vergebant tempora lustrum
Et super adiectus tertius annus erat.
Martius aurati redimitus sidere veris
Nono sole micans praemia tanta tulit.
Haec suprema dies, caelesti in limite prima,
Quam rapuit saeclo, hanc dedit ipsa polo.
Pignora desistant lacrimis planctuque gravari:
Non placeat gemere, quod celebrare decet.

XIII. EPITAPHIVM SANCTI GREGORII [PAPAE].

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante deo.
Spiritus astra petit, leti nil iura nocebunt,
Cui vitae alterius mors magis ipsa via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.
Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatque actu, quidquid sermone docebat,
Esset ut exemplum mystica verba loquens.
Ad Christum Anglos convertit pietate magistri
Adquirens fidei agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, haec tibi cura, hoc pastor agebas,
Vt domino offerres plurima lucra gregis.
Hisque dei consul factus laetare triumphis;
Nam mercedem operum iam sine fine tenes.

---

22 *Fragmentum marmoris Viennae repertum in ecclesia S. Petri (Le Blant n. 438 A, planche n. 304) ultimos versus servavit:*

non] PLACEAT GEMIRE QVOD CELEBRARE [*decet*
cuius] DEPOSITIO EST VII IDVS MARSIAS
tricies] NOVIES $\overline{PC}$ BASILII $\overline{V}$ $\overline{CC}$ $\overline{IND}$ XII

---

9 insignes *P* niteq; *P* 19 supprema *P* limine *Le Blant*

XIII. *Gruteri inscriptt. n. 1175; alios libros recenset G. B. de Rossi ad Venanti Fortunati carmina rec. F. Leo p. XXVI n. 3* papae *om. P* 9 quicquid *P* 10 mistica *P* 11 olferes *P* grecis *P*

XIIII. EPITAPHIVM IVLII AVITI.

Christicolas inter populos animasque sacratas,
Quis patet angusti pervia porta poli,
Ivlivs unigenae divi venerator Avitvs
Siderea fruitur lege pari domibus;
Corpoream que solo faecem tabemque relinquens
Purpureum domini purus adit solium.
Accipe sublimem, gratantum turba piorum,
Consortemque tene, casta corona, virum.
Illi perfidiae perpes metus ac fuga fraudis,
Fucis et maculis mens inimica fuit.
Servator recti semperque probator honesti
Fecunda largi fruge boni viguit.
His laudum titulis ingentes addidit auctus
Consilium felix dives et eloquium.

XV. [EPITAPHIVM AVSTREGILDIS REGINAE]. a. 581

Conditur hic regum genetrix et regia coniunx,
Praecellens lumen patriae, lux orbis et aulae,
Avstregilde potens regis decus, gloria mundi,
Principis invicti quae magnum auferre furorem
Sueverat et pulsis absolvere corda periclis.
In qua magnorum praecessit culmen honorum
Omnipotentis amor, cuius dum sedula iussis
Paret et aeterni sequitur praecepta magistri,
Ad caelos praemisit opes dextrisque rogantum
Terrenum statuit transferre ad sidera regnum.

XV. *Gregorius Hist. Franc. IIII 25:* Guntchramnus rex bonus primo Venerandam . . . postea vero Marcatrudem . . . in matronium accepit . . ., postquam rex Austrechildem [*al.* Austrigildem] cognomento Bobilam accepit, de qua iterum duos filios habuit, quorum senior Chlotharius, iunior Chlodomeris dicebatur [*cf.* V 17. 21]. *Idem V 36:* His diebus Austrechildis Guntchramni principis regina ab hoc morbo [dysenterico, qui morbus paene Gallias totas praeoccupavit] consumpta est: sed priusquam nequam spiritum exhalaret, cernens quod evadere non posset, alta trahens suspiria voluit leti sui habere participes, agens ut in exequiis eius aliorum funera plangerentur. Fertur enim Herodiano more regem petiisse dicens: Adhuc spes vivendi fuerat, si non inter iniquorum medicorum manus interissem; nam potiones ab illis acceptae mihi vi abstulerunt vitam et fecerunt me hanc vitam velociter perdere; et ideo, ne inulta mors mea praetereat, quaeso et cum sacramenti interpositione coniuro, ut, cum ab hac luce discessero, statim ipsi gladio trucidentur, ut sicut ego amplius vivere non queo, ita nec illi post meum obitum glorientur, sed sit unus dolor nostris pariter ac eorum amicis. Haec effata infelicem animam tradidit. Rex vero peracto ex more exequio, oppressus iniquae coniugis iuramento implevit praeceptum iniquitatis; nam duos medicos, qui ei studium adhibuerant, gladio feriri praecepit quod non sine peccato factum fuisse multorum censet prudentia. [*Hos medicos Nicolaum et Donatum appellat Marius in chronico, ubi Austregildem obiisse ait a. 581 mense Septembri. Vixit annos duo et triginta*].

XIIII. *Le Blant n. 646* 1 sacratus *Duchesnius* 2 augusti *P* 13 actus *coni. Le Blant*
XV. *Le Blant n. 218, qui Fortunato adcenset* *titulum om. P* 8 parit *P*

Sed tantis provecta bonis sunt tempora vitae
In spatio breviata suo, cui pulchrior aetas
Ter denos tribuens geminos superaddidit annos,
Magna sed angusto deducens saecula cursu.

XVI. [EPITAPHIVM CHLODOMERIS FILII GVNTCHRAMNI REGIS].

Olim quae propriis laetata es, Gallia, regnis
  Inque novos luctus gaudia prisca rapis.
Conveniunt lamenta tibi, est et causa doloris,
  Gloria qui potuit nominis esse tui.
Chlodomeris enim excellens regia proles
  Migravit regnum raptus ad aetherium.
Qui teneris annis, animis dum vincitur aetas,
  Tempora praecurrens coeperat esse puer.
Cuius praecipuis crescens infantia rebus
  Ipsaque iam verbis murmura mixta dabat
Verbaque maiorem necdum monstrantia sensum
  Certabat magnis parvulus ingeniis.
Lactea mellifluis reserabat pectora dictis
  Erumpens tenero cordis ab ore vigor.
Hunc rapuit mox saeva dies, cum quarta tumescens
  Densaret gelidas horrida bruma nives.

XVII. [EPITAPHIVM CHLOTHARII FRATRIS CHLODOMERIS].

Iungitur hic tumulo fratris germanus et almo
  Dulcia consocians tradidit ossa loco,
Vt caelo reddens animam, sic membra sepulchro,
  Chlotharivs magni nomine dictus avi.
Abstulit hunc decimus mundanis cursibus annus
  Festinus celsis addere lucra polis.
Francica sic patrium senserunt regna dolorem,
  Qui quoque cum populis perculit et proceres.
Concussit et sceptra simul patrisque tribunal,
  Quamvis immotus principis esset honor.
Heu! nullae vires poterunt, non ulla potestas,
  Vitare morsum, mors inimica, tuum.
Nunc quia regis amor nescit deponere luctus,
  Vincit et invictum sors miseranda virum.

XVI. XVII. *Gregorius Hist. Franc. V 17:* Guntchramnus vero rex . . . ipse quoque duos filios suos subito morte oppressos perdidit, de quorum funere valde contristatus est eo quod orbatus absque liberis remansisset. (*Eosdem regios ac egregios adulescentes vocat Marius ad 577*).

XVI. 10 murmura] *cf. Ausonius Parent. X.*

XVII. 11 *sqq. cf. Vitalis mimi epitaphium* (*Anthol. lat. Ries. 683*).

XVI. *Le Blant n. 219* *titulum om. P* 1 est *P et* 2 rapit *P correxi* 5 chlodomeres *P* 6 ad&therum *P* 7 teneris annis *scripsi*, tendas annos *P* 13 referebat *L* 14 nigor] rigor *Duchesnius*

XVII. *Le Blant n. 220* *titulum om. P* 3 menbra *P* 4 flotharius *P* 6 festinus *Duchesnius*

XVIII. [EPITAPHIVM NICHOLAI].

N obilis et magno virtutum culmine cels **E**
I ngens cousiliis et dextro belliger act **V**
C are mihi genitor et vita carior ips **A**
H oc nati pietas offert post funera carme **N**
O fferre incolumi quod mors infanda vetavi **T**
L ux tibi summa dei nec non et gratia Christ **I**
A dsit perpetuo nec desit temporis us **V**
O mnipotensque tuis non reddat debita culpi **S**

XVIIII.

Catholica, sollers, cauta, moderata, venusta,
    Prompta peregrinis, parca, modesta sibi,
Moribus ornata, vultu speciosa decoro,
    Libera conloquio, casta, benigna, decens,
Morigera coniunx fido sociata iugali,
    Enutriens subolem severitate pia:
Moribus his vivens decessit tempore fixo,
    Vndecimam ducens vidit Olympiadem.

XX. EPITAPHIVM FORTVNATI EPISCOPI.

Ingenio clarus, sensu celer, ore suavis,
    Cuius dulce melos pagina multa canit,
FORTVNATVS apex vatum, venerabilis actu,
    Ausonia genitus hac tumulatur humo.
Cuius ab ore sacro sanctorum gesta priorum
    Discimus, haec monstrant carpere lucis iter.
Felix quae tantis decoraris Gallia gemmis,
    Lumine de quarum nox tibi taetra fugit.
Hos modicus prompsi plebeio carmine versus,
    Ne tuus in populis, sancte, lateret honor.
Redde vicem misero; ne iudice spernar ab aequo,
    Eximiis meritis posce, beate, precor.

XVIII. *titulum addidi, deest P* CARMEN DE MORTE EVANTII *Duchesnius*, DOMNI EVANTII *Sirmondus* (*B. Eugenii opuscula XVII*) Item *E* (= *codex Eugenii Toletanus*) 1 uirtute *E* 2 dextre uelliger *E* 3 mici *E* 4 offerr& post *P* 5 columi (in *om.*) *E* nefanda *Duchesnius* uetauit] notabi *E* 6 nec desit gratia *E* 8 deuita *E*

XVIIII. *omisit Duchesnius, cf. Le Blant II p. 182 ad n. 476* 6 *cf. Le Blant 462, 2:* instituet sobolem semplecetate pia

XX. 7 decorans *Duchesnius* 12 eximi^i^s *P*

XXI. EPITAPHIVM DINAMII PATRICII ET EVCHERIAE CONIVGIS.

Coniugii dulcis hoc est commune sepulchrum,
Quod nec post fatum liquit amicus amor.
Quos pietate pares etiam post funera iunctos
Vnus et affectus et locus unus habet.
Dinamivs hic nam, pariter Evcheria coniunx
Martyris Hippolyti limina sancta tenent.
Stemmate sublimes quamquam, sed moribus ortum
Vicerunt probi nobilitate sua.
Hos pietas, hos prisca fides, hos gloria perpes,
Pacifer hos sensus fecit ubique bonos.
Hos iunxit sic castus amor, ut mente sub una
Alter in alterius corde maneret homo.
Lustra decem felix tulerat post terga maritus,
Cum dedit hanc sedem morte suprema dies.
Cuius iam geminis privata lumine lustris
Vixisti, coniunx, vita abeunte minus.
Non lugete pios placide post facta parentes,
Vita brevis quorum praemia longa dedit.
Patricium te culmen habet, tu rector in orbe es,
Sit tibi perpetuo tempore laeta dies.
Dinamivs parva lacrimans haec carmina fudi,
Nomen avi referens, patre iubente, nepos.

XXII. VERSVS MARTINI DVMIENSIS EPISCOPI IN BASILICA.

Post evangelicum bis seni dogma senatus,
Quod regnum Christi toto iam personat orbe,
Postque stilum Pauli sacrum, quo curia mundi
Victa suos tandem stupuit siluisse sophistas,

XXI. *De Dynamio Massiliensi rectore provinciae vid. Gregorius Turonensis Hist. Franc. VI 7. 11., Fortunatus VI 9 et 10.*

XXII. *Gregorius Turonensis Hist. Franc. V 38:* Hoc tempore [c. a. 560] et beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit magnum populo illi faciente planctum. Nam hic Pannoniae ortus fuit et exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Galliciam venit, ubi, cum beati Martini reliquiae portarentur, episcopus ordinatur: in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis plenus virtutibus migravit ad dominum. Versiculos, qui super ostium sunt a parte meridiana in basilica sancti Martini, ipse composuit.

XXI. *Le Blant n. 641* *titulum om. P* 5 pariterque *Duchesnius* 6 martiris yppoliti *P* 11 mortē subprema *P* 15 iam g. priuata l. lustris *scripsi*, nam g. priuato l. lustri *P* 16 habeunte *P* 17 lugete *scripsi*, lugere *P* post fata *Duchesnius*

XXII—XXIII. *omisit Duchesnius, ed. Sirmondus post Eugenii Toletani Opuscula a. 1619 p. 57 sq.* Versvs — basilica *sic P*, Tutionum uersus Martini Gerundensis archiepiscopi in uaselica *E* (= *codex Eugenii Toletanus*) 1 euangelum *E* doma *E* 2 quo *E* oruem *E* 3 sacrum pauli stilum *E* 4 uita *E* stipuit silbis sero fetus *E* sofistas *P*

Arctous, MARTINE, tibi in extrema recessus
Panditur inque via fidei patet invia tellus.
Virtutum signis meritorum et laude tuorum
Excitat affectum Christi Germania frigens
Flagrat et accenso divini spiritus igne,
Solvit ab infenso obstrictas aquilone pruinas.
Immanes variasque pio sub foedere Christi
Adsciscis gentes: Alamannus, Saxo, Toringus,
Pannonius, Rugus, Sclavus, Nara, Sarmata, Datus,
Ostrogotus, Francus, Burgundio, Dacus, Alanus
Te duce nosse deum gaudent; tua signa Suevus
Admirans didicit, fidei quo tramite pergat.
Devotusque tuis meritis haec atria claro
Culmine sustollens Christi venerabile templum
Constituit, quo clara vigens, MARTINE, tuorum
Gratia signorum votis te adesse fatetur.
Electum proprimmque tenet te Gallia gaudens
Pastorem, teneat Gallecia tota patronum.

XXIII. EPITAPHIVM EIVSDEM.

Pannoniis genitus, transcendens aequora vasta,
Galleciae in gremium divinis nutibus actus,
Confessor MARTINE, tua hac dicatur in aula:
Antistes cultum institui ritumque sacrorum
Teque, patrone, sequens famulus MARTINVS eodem
Nomine, non merito, hic in Christi pace quiesco.

XXIIII. EIVSDEM IN REFECTORIO.

Non hic auratis ornantur prandia fulcris,
  Assyrius murex nec tibi simma dedit:
Nec per multiplices abaco splendente gavessas
  Ponentur nitidae codicis arte dapes;
Nec scyphus hic dabitur, rutilo cui forte metallo
  Crustatum stringat tortilis ansa latus:

5 artous *E* externa *E* 6 inque] in *om. E* uia fitet pater *E* 8 exitat in effectum *E* germani ueri gens *E* 9 *versus deest E* 10 solbit *E* obstrictus *E*, strictas *Sirmondus* pruinus *E* 11 uarius *E* federe *PE* 12 adsiscis *E* alamum nec saxo *E* 13 narra sarmatus dn̄u *E* 14 histrogotus *E* brugundio duas *E* 15 *versus deest E* 17 tui *E* 18 christo *E* 20 fatetur *PE*, precatur *Sirmondus* 22 tenead gallicia *E*

XXIII. Epitaflon (eiusdem *om.*) *E* 1 aequora uasta] hecorabus *E* 2 gallecie *E* 3 dicatus *P* 4 ante istius cultum instinctumque sacrorum *E* institui *scripsi*, instituit *P* 5 teque puerone *E* 6 nūm *E*

XXIIII. eiusdem *om. E* 1 ornatur *E* 2 assirius *PE* muri *E* simma] simum *vel* sitiam *E*, sigma *Sirmondus* dabit *E* 3 ab acho *E* gauessas *P*, gabessas *E* (*vid. Cangius s. v.* cabessa *et* cabestrus), cauernas *Sirmondus* 4 nitidae] ne tibiae *E* quodicis *E* 5 scifus *P*, sciebus *E* riticulo *E* foret *E* 6 crastatum *E*

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna
Quaeque Sarapteno palmite missa bibas:
Sed quidquid tenuis non conplet copia mensae,
Suppleat hoc, petimus, gratia plena tibi.

---

7 felerna *E*   8 saraptheno *E*   9 quicquid *P*   conplet] *E*   10 subpleat *E*

ALCIMI ECDICII AVITI

VIENNENSIS EPISCOPI

POEMATVM LIBRI VI.

I. DE INITIO MVNDI.
II. DE ORIGINALI PECCATO.
III. DE SENTENTIA DEI.
IIII. DE DILVVIO MVNDI.
V. DE TRANSITV MARIS RVBRI.
VI. DE VIRGINITATE.

CONSPECTVS LIBRORVM.

α Gallicani:

L Leidensis Voss. lat. Q 86 s. VIIII.
N Laudunensis 279 s. VIIII.
n Laudunensis 273 s. VIIII ex. ibi tantum laudatus ubi ab *N* discedit.
R Vaticanus Reginae 2078 s. VIIII—X.
F Laurentianus pl. XXXIII cod. 20 s. X, cuius ultimum folium a P. Crinito transcriptum exhibet Monacensis lat. 756.
P Parisinus lat. 11328 s. VIIII. } raro laudati.
p Parisinus lat. 14758 (S. Victoris) s. XIII. }

β Germanici:

G Sancti Galli 197 s. VIIII. a quo derivati sunt
 g liber S. Galli 198 s. X (cf. ad VI 96—401).
 D Augustanus nunc Dresdensis s. X. } raro laudati.
 V Vindobonensis 261/R 2132 (391 Endlicheri) s. XI.
M Monacensis lat. 330 s. XI, unde descriptus est
 Monacensis lat. 493 (Schedelianus) s. XII.
E Monacensis lat. 14420 (S. Emmerami) s. XII.
B Monacensis lat. 4652 (Benedictoburanus) s. XI vel XII.
T Monacensis lat. 19450 (Tegernseensis) s. X.
 Monacensis lat. 23480 s. XII. }

accedit in sexto libro ad Fuscinam scripto

K Gratianopolitanus c. 95 s. XII.

ω potiorum utriusque ordinis librorum consensum indicat,
ψ Germanicorum librorum non nullos (vel singulos) dissentientes ab S. Galli codice,
genuinam librariorum scripturam ab posteriorum correctorum manu numeris 1 et 2 adpositis (e. g. L^1 L^2) discrevi; lectionibus ab ipso librario correctis nudum codicis siglum subieci (velut: coniugi^s^t *L*).

PROLOGVS
ALCIMI AVITI EPISCOPI
AD APOLLINAREM EPISCOPVM.

Domino sancto in Christo piissimo et beatissimo Apollinari episcopo Alcimus Ecdicius Avitus frater.

Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis hortatu amicorum discrimen editionis intravi. Sed adhuc te maiora suadente in coturnum petulantioris audaciae durata fronte procedo. Iniungis namque, ut si quid a me de quibuscumque causis metri lege conscriptum est, sub professione opusculi vestro nomini dedicetur. Recolo equidem nonnulla me versu dixisse: adeo ut, si ordinarentur, non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo. Quod dum facere servato causarum vel temporum ordine meditarer, omnia paene in illa notissimae perturbationis necessitate dispersa sunt. Quae quoniam singillatim aut requiri difficile, aut inveniri inpossibile foret, abieci ea de animo meo, quorum mihi vel ordinatio salvorum, ne dicam dispersorum reparatio, dura videretur. Aliquos sane libellos apud quendam familiarem meum postea repperi: qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materiae opportunitate perstringunt. Hi ergo, quia iubes, etsi obscuri sunt opere meo, tuo saltem nomine inlustrabuntur. Quamquam quilibet acer ille doctusque sit, si religionis propositae stilum non minus

---

Prologum habet α, desideratur in β INCIPIT PROLOGVS ALCHIMI EPISCOPI AD APOLLINAREM EPISCOPVM *sic L*, INCIPIT PROLOGVS ALCIMI AVITI *sic N* (INDI NOMINE *praefixit n*), INCIPIT PROLOGVS AVITI EPISCOPI *sic p, inscriptio tota deest in RFP* 1 ///sc̄o *N* et in *F* et beatissimo] ac beat. *Np* appolinari *n*, appollinari *p*, APOLLINA/RIO *F* ep̄i *R*, *deest haec vox F* alchimus *LnFPp* ecdicius *L*^{1}*F*, ecditius *P*, egditius *Np*, adatius *R*, edicius *L*^{2} 3 omiliarum *Rn*, omeliarum *ceteri* redactus *R* ortatu *R* 4 quoturnum *LN* 5 petolantioris *P* audaciae durata *libri* (audatiae *RFP*) audatia ‖ edurata *p unde Sirmondus* audaciae edurata *scripsit* procido *p* si quid/a me *L*, si quit a me *nR*, si qua me *N*, si quicquam *p Sirmondus* 6 lege] legibus *L* sup *R* uestra *R* non inde dicetur *p* 7 recolo] seculo *R* uersus *P* ut si ordinarentur] tersior dinarentur *R* 8 epigrama. tum *Rp* (*pro puncto notam ? habet p*) quod dum] quo dum *L*, quoddam *R* 9 ordinem *N* paene *F*, poenae *R*, pene *ceteri* perturbationes *N* (*non n*) *p* 10 dificile *R* 11 inueniri] inuenire *Np* inpossibile] *LFP* feret *R* 12 salinorum *P* ne dicam] uel *F Sirmondus* repa^{ra}tio *L*, repparatio *R* uidetur *RF* 13 reppe^{ri} (reppe *al. in ras.*) *L* liceat *P*^{1} 14 opportunitate] *nF* perstringant *R* hi *Fn*^{2}, hii *ceteri* 15 qui^{a} *L* saltem *P*, saltim *ceteri* illustrabuntur *p* 16 quilibet: t *al. in ras. L*, qui *om. RF* -que] quae *L* *pro* si *rasura quattuor litt. L* religionis] relegionis *N*, relegiosi *R*, religiosi *Sirmondus* preposite *R*, propositi *Sirmondus* stylum *F* non minus] nōs *p*

fidei quam metri lege servaverit, vix aptus esse poemati queat; quippe cum licentia mentiendi, quae *pictoribus ac poetis aeque* conceditur, satis procul a causarum serietate pellenda sit. In saeculari namque versuum opere condendo tanto quis peritior appellatur, quanto elegantius, immo, ut vere dicamus, ineptius falsa texuerit. Taceo iam verba illa vel nomina, quae nobis nec in alienis quidem operibus frequentare, ne dicam in nostris conscribere licet: quae ad conpendia poetarum aliud ex alio significantia plurimum valent. Quocirca saecularium iudicio, qui aut inperitiae, aut ignaviae dabunt non uti nos licentia poetarum, plus arduum quam fructuosum opus adgressi divinam longe discrevimus ab humana existimatione censuram. Quoniam in adserendis quibuscumque rebus vel etiam, prout suppetit, explicandis si quacumque ex parte peccandum est, salubrius dicenti clerico non impletur pompa quam regula et tutius artis pede quam veritatis vestigio claudicatur. Non enim est excusata perpetratione peccati libertas eloquii. Nam si pro omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, rationem redhibere cogentur, agnosci in promptu est illud periculosius laedere, quod tractatum atque meditatum, anteposita vivendi legibus loquendi lege, praesumitur.

2 Horat. A. 9.

---

1 metri] styli *F Sirmondus* quaeat *L*, q; ad *N*. que aut *R* licentiam *N*, licentiā *p* 2 ac] et *R* aequae *n* procul *om. R* 3 pellendi *R*[1] seculari *LR*, saeculare *N* peritior] pirior *L* 4 apellatur *LP*, apellatus *R*, appellatòr *n* elegantius *p*, eligantius *L*[1]*NFP*, legantius *R* uere] uerēus (i *ss.*) *F* falsū *F* taxuerit: a *ex* e *vel* e *ex* a *N* 5 taceo] taeo *L* nomīa *F* qui *R* frequentarē *P* 6 ne *pr. ss. L* //in (an *eras.*) *F* conpendia] *LNRF* *post* poetarum *omissis quae restant legitur subscriptio prologi P* 7 *inter* significantia *et* plurimum *lacuna c. XXIIII litterarum R* ualet *R* seclarium *L* qui aut] quia ęt ut *R* inperitiae *LNnF*, imperite *p* 8 aut] ā *R* 9 adgressi *om. R* ab] ad *n*[1] exestimatione *R* 10 quibusque *Sirmondus* subpetit *n* 11 dicenti] dicente *Fp Sirmondus* pompa/ *L*, pomma *ut vid. n*[1] 12 tutius *p Sirmondus*, totius *ceteri* uestigia *p* claudicatus *L* enim est *p Sirmondus*, est *om. ceteri* excusat (a *ss.*) *F* 13 peccati *pr. ss. N* si *om. Rp* ocioso *nF* 14 loquuti *R* fuerunt *p* ra/tionem (ta *eras.*) *F* redibere *Fp* agnoscin *n*[1] prumpto *L*[1]*R* 15 ledere *RF* tractum *R* adque *n* et anteposita *p Sirmondus*, et *om. α* anteposita *RF*, antepotita *N*, antepositum *Lp* 16 EXPLICIT PROLOGVS AVITI *sic N*, AVITI *om. RP* EPISCOPI *add. p*, *totum om. LF* ORA PRO (PRA *F*) ME *subicitur nF*

HIC SVNT ALCHIMI LIBRI ·VI· | ·I· DE INITIO *et q. s. usque ad* RVBRI ET DE DECEM PLAGIS AEGYPTI | ·VI· DE VIRGINITATE | HOS QVOQVE PREDICTVS ALCHIMVS APPOLLONARIO EPO ROGANTE MIRO ET SAPIENTER EXAMETRO CONSTRINXIT ORNAVIT *L*, *haec tabula deest in NRFPp; paulo aliter legitur in G:* IN HOC CODICE | CONTINENTVR ALCIMI | AVITI VIENNENSIS EPI | LIBRI NVMERO ·VI· | DE INITIO MVNDI. LIB. I *et q. s.* (*ita ut ubique* LIB. I. *subiciatur*) *in quinti libri indice verba* ET DE DECEM PLAGIS AEGYPTI *non habet; sexti titulus est* DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITATIS. LIB ·I·, *quae secuntur in L* (HOS — ORNAVIT), *desiderantur in G a quo parum variant huius classis adseclae* (*omittunt tabulam ET*, VIENENSIS *DV*, RVBRI *om. V*, *numeri* I—VI *positi sunt D*, *alterius libri et posteriorum titulos om. M*, *in fine* FELICITER *add. V*)

ALCIMI AVITI EPI INCIPIT DE INITIO MVNDI LIBER PRIMVS *ω* (*sed omittunt inscriptionem NpM*), INCIPIT LIBER PRIMVS *RT*, INCIPIT PRIMVS LIBER *G*, LIB ·I· INCIPIT *D*, INCIPIT LIBER *E* *ante* ALCIMI *nomen illud habent FPGET* ALCHIMI *LFP* AVITI *om. T* VIENNENSIS EPI *GET* DE MVNDI INITIO *F*. De origine mundi *Isidorus de ill. eccl. scriptt. c. 23*, DE INITIO MVNDI *om. GT* PRAEFATIO *praefigitur M*

ALCIMI AVITI EPISCOPI

LIBER PRIMVS

DE MVNDI INITIO.

Quidquid agit varios humana in gente labores,
Vnde brevem carpunt mortalia tempora vitam,
Vel quod polluti vitiantur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum facta parentum.
Addatur quamquam nostra de parte reatus,
Quod tamen amisso dudum peccatur honore,
Adscribam tibi, prime pater, qui semine mortis
Tollis succiduae vitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persolverit in se,
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen auctoris vitio, qui debita leti
Instituit morbosque suis ac funera misit,
Vivit peccati moribunda in carne cicatrix.
Iam pater omnipotens librantis pondere verbi
Vndique collectis discreverat arida lymphis
Litoribus pontum constringens, flumina ripis:
Iam proprias pulchro monstrabat lumine formas
Obscuro cedente die varioque colore
Plurima distinctum pingebat gratia mundum.
Temporibus sortita vices tum lumina caelo
Fulsere alterno solis lunaeque meatu.
Quin et sidereus nocturno in tempore candor
Temperat horrentes astrorum luce tenebras.
Actutum suavi producens omnia fetu
Pulchra repentino vestita est gramine tellus.

I. 1 quidquid *N*, quicquit *L*, quicquid *ceteri* aget *N* 2 carpunt *α*, capiunt *β* 3 quo *R* pulluti R^1 4 praemunt *α* 6 peccator *NR* 8 tollis //occiduae (o *ex* u *al. corr.*) *L* 11 laeti *N* (*non n*) 14 librantes *N* 15 aryda *L* lymtis *LN* 17 flumine N^1 19 districtum R^1 mūndū *L* 20 nices^c^um *al. corr. L* 22 sydereus *G* in tempore *α*, tempore *β* 23 temporat L^1 24 actu^t^um *n* foetu *RFβ*

Accepere genus sine germine iussa creari
Et semen voluisse fuit. Sic ubere verbi
Frondescunt silvae: teneris radicibus arbor
Duravit vastos parvo sub tempore ramos.
    Protenus in taetras animalia multa figuras
Surgunt et vacuum discurrunt bruta per orbem:
Elatae in altum volucres motuque citato
Pendentes secuere vias et in aere sudo
Praepetibus librant membrorum pondera pinnis.
Post etiam clausi vasto sub gurgite pisces
Respirant lymphis flatusque sub aequore ducunt
Quaeque negant nobis, illis dant umida vitam.
Nec minus in pelago vivescunt grandia cete
Accipiuntque cavis habitacula digna latebris:
Et quae monstra solet rarus nunc prodere pontus,
Aptat ad informes condens sollertia formas.
Quodque hominum falso credit mens nescia foedum,
Per propriam speciem natura indice pulchrum est.
    Ergo ubi conpletis fulserunt omnia rebus,
Ornatuque suo perfectus constitit orbis:
Tum pater omnipotens aeterno lumine laetum
Contulit ad terras sublimi ex aethere vultum
Inlustrans, quodcumque videt: placet ipsa tuenti
Artifici factura suo laudatque creator
Dispositum pulchro, quem condidit, ordine mundum.
Tum demum tali sapientia voce locuta est:
En praeclara nitet mundano machina cultu.
Et tamen impletum perfectis omnibus orbem
Quid iuvat ulterius nullo cultore teneri?
Sed ne longa novam contristent otia terram,
Nunc homo formetur, summi quem tangat imago
Numinis, et nostram celso donatus honore
Induat interius formonsa in mente figuram.
Hunc libet erectum vultu praeponere pronis,
Qui regat aeterno subiectum foedere mundum,
Bruta domet, legem cunctis ac nomina ponat,
Astra notet caelique vias et sidera norit

---

26 acceperi *N* 28 frondiscunt *N* 29 uastus — ramus *RF* paruos obtempore *N* (optempore *n*) tempre (e *ex* i *ut vid.*) *L* 30 protinus *RFβ* taetras *α* (tetras *NF*, terras *R*), uarias *β* 32 in altum] *an* in celsum? 33 uias *bis G* uia se cinae re *R* ære *L* 34 praepitibus *N*, prepidibus *R*¹ pondere *L* pennis *Fβ* 35 pisces: i *ex* o *n* 36 lymphis *Fβ*, lymfis *α* (lymfys *L*) fatus *R* 37 humlda *RFβ* uidantā *n* 38 uiuescunt *LnR*¹, uiuiscunt *NFβ* cete *α* (cete// *R*), câete *F*, coete *β* 40 *verba* moustra solet rarus *in ras. pr. m. L* rarus nunc prodere pontus *α*, noster producere pontus *β* *vv.* 41—60 *transpositi post v.* 80 *L* 41 sollertia *Nβ*, solertia *LRF* formes *R*¹ 42 foedum *Fβ*, faedum *α* (fedum *NR*) 44 ubi] abi *L* conpletis] *α* 45 constetit *N* 48 inlustrans] *α* 51 talis *L* loquuta *NR* 53 impleta inperfectis *N* (imperfectis *n*) 55 contristant *N* 56 for^me^tur *N* 57 numinis *α*, nominis *β* 58 formonsa *LN*, formosa *ceteri* in mente *α* (monte *L*), mente *β* 59 hanc *R* erectum *α*, erecto *β* uultum *N* (*non n*) pronis *α* (p^r^onis *L*), nostris *β* 60 subiectòm *R* foedere *α*, pondere *β* 61 lege *N* hac ^N^omina (*litt.* ac *in ras., pr. corr.*) *L* 62 celi *L* norit (r *in ras. pr.*) *L*

Discat et inspectis discernere tempora signis:
Subiciat pelagus saevum ingenioque tenaci
Possideat, quaecumque videt: cui bestia frendens
Serviat et posito discant mansueta furore
Imperium iumenta pati iussique ligari
Festinent trepidi consueta in vincla iuvenci.
Quoque magis natura hominis sublimior extet,
Accipiat rectos in caelum tollere vultus:
Factorem quaerat proprium, cui mente fideli
Inpendat famulam longaevo in tempore vitam.
Haec ait et fragilem dignatus tangere terram
Temperat umentem consperso in pulvere limum
Orditurque novum dives sapientia corpus.
Non aliter quam nunc opifex, quibus artis in usu est
Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras
Et vultus implere manu seu corpora gypso
Fingere vel signi speciem conponere massae.
Sic pater omnipotens victurum protenus arvum
Tractat et in lento meditatur viscera caeno.
Hinc arcem capitis sublimi in vertice signat
Septiforem vultum rationis sensibus aptans
Olfactu, auditu, visu gustuque potentem.
Tactus erit solus, toto qui corpore iudex
Sentiat et proprium spargat per membra vigorem.
Flexilis artatur recavo sic lingua palato,
Pressus ut in cameram pulsantis verbere plectri
Percusso resonet modulatus in aere sermo.
Exim succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit ramosas post brachia fortia palmas.
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter utrumque latus foveat vitalia, venter.
Dividuam partem femur excipit, aptius ut se
Alternum moveat duplicato poplite gressus.
At parte ex alia, fingit quam conditor unus,
Occipiti submissa suo descendere cervix
Incipit et vastos compagibus addere nervos.
Spina rigens crebris inter commercia nodis

---

61 subiiciat G^1 65 possedeat *R* quecumque RG^1, q:cumque n^1 66 di^s^cant *n*, discat *RF* 67 inperium *R* iussitque *N*, iussuque *R* 69 homini^s^ *L* extet *NF*, exstet L^1G, ^ex^////tet *al. corr.* *R* 72 inpendat] *LNF* longeuo *LRn* 74 umentem *LN* (tempera tumtē *L*), humentem *RFβ* consparso *RF* in puluere *α*, puluere *β* 75 orditur *α*, molitur *β* diuis *N* 76 nunc] non *R* quibus *scripsi*, cui *α*, cui est *β* in usu est *α* (u/su *N*), in usu *β* 77 cuncta] puncta *LR* ceras *α*, cęras *β* 78 manus encorpora *N* corporẹa *R* 79 signi *α*, segni *Fβ* conponere] *NRF* massae *α* (masse LNn^2, massa *β* 80 protinus *LFβ* aruum] aurum L^1 *post v.* 81 *sequuntur vv.* 41—60 *L* 81 meditator N^1n 82 hic *NR* 84 olfatu *L* 85 sol' (l' *pr. in ras.*) *R* iudix *N* 86 menbra *n* 88 praessus *N* cameram *ω*, camera *ψ* *Sirmondus* pulsantes *N* 89 modolatus *NR* 90 exim *α* (etim n^1), exin *Fβ* 92 succidit *R* mollo N^1n 94 femor *N* 95 alternum *α*, alternus *β* 96 ad N^1nR pingit *L* 97 occipti *n* submissa] dimissa *R* discendere *NR* 99 commertia *RF*

Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna novos vitae formatur ad usus,
Naturale parant tegmen vitalia cordi
Massaque congestis pendens absconditur extis.
Additur et tenui pascendus ab aere pulmo,
Qui concepta trahens lenti spiramina flatus
Accipiat reddens, reddat, quas sumpserit, auras
Inque vicem crebro pellatur anhelitus haustu.
Dextra tenet iecoris vegetandum sanguine fontem,
Quo clausum venae spargant per viscera flumen.
Lienis laevam sortitur regula partem,
Qua crines perhibent unguesque recrescere sectos.
Quae vivunt sensuque carent in corporis usu
Nec abscisa dolent, hinc nunc augmenta resumunt.
Postquam perfectae iacuit novitatis imago
Formatumque lutum speciem pervenit in omnem,
Vertitur in carnem limus durataque molles
Visceribus mediis traxerunt ossa medullas.
Inseritur venis sanguis vivoque colore
Inficit ora rubor: toto tum corpore pallor
Pellitur et niveos depingit purpura vultus.
Inde ubi perfectis consuescit vivere membris
Totus homo et fumant calefacta ut viscera, solam
Expectant animam, puro quam fonte creator
Promat et erectos recturam mittat in artus:
Lenem perpetuo flatum profundit ab ore
Inspiratque homini, quem protenus ille receptum
Attrahit et crebri discit spiraminis auras.
Postquam nascentem sollers prudentia sensum
Inbuit et puro rationis lumine fulsit,
Surgit et erectis firmat vestigia plantis.
Tum varias mundi species caelumque refulgens
Mirantem tali conpellat voce creator:
'Haec quae mundanis cernis pulcherrima rebus
Incrementa novis ornatum tensa per orbem,

100 defundit *RF* 101 ^{no}uos *R* uite *n* 102 parent *N* 104 et tenui *ω* (& enim *N*, his tenui *Sirmondus* pascendos *n*[1] aere *L* 105 flati *R* 106 supserit *N* 107 anhellitus *LN* 108 negitandum *LFG*[1], uigitandum *N*, nagitandum *R* 109 qua *R* uene *LR* spargant *α*, spargunt *Fβ* 110 lienis laeuam] benis leuam *L*, lienis et in laeuam *N* leuam *LRβ* sortunt sortitur (*prior vox deleta postea*) *R*[1] 111 peibibent (b *ex* h *ut vid.*) *R* seetas (*in marg. dextro nota* r *addita*) *N* *v.* 112 *ante v.* 113 *positus in LNM, litteris* b *et* a *praefixis alia ut vid. manus eundem ordinem restituit in G, in ceteris* 112 *transpositus est post* 113 113 nec] *ω* abscisa *α* (absci^{s}sa *R*[2]), decisa *β*, coneisa *Sirmondus* dolere (l' dolent *pr. ss.*) *GD* hic *N* non agmenta *R* 114 iacuit *pr. ss. L* 115 latum *ut vid. R* 116 dìrata *L* 117 traxerunt *α*, texerunt *β* 119 ròbor *L* toto tum] totum *R*, tutum cui *N* 120 purpora *L*[1] nultum *R* 121 i^{n}de *L* consuescon *R* 122 fumant *Lβ*, sumant *NRF* (s, umant *F*) 121 //$^{et\ e}_{.i}$//rectos (&ae *vel* &ue *eras. videtur*) *al. corr. R* uittit *R* 125 profundit *α* (profundat *n*, profundit *al. corr. R*, profundat (*marg. al.* l' profundit) *F*), profudit *β* 126 protinus *Fβ* 129 inbuit] *LN* pura *N* 130 plantes *n* 131 caelumque refulgens *α* (celum *L*), caelique figuras *β* 132 conpellat] *NRF* 133 que *vel* q; *αG*[1] pulcherrema *n*[1] 134 nobis *L*

Solus habe totisque prior dominare fruendo.
Tu mihi, cuncta tibi famulentur: maximus ordo est,
Te parere pio, qui subdidit omnia, patri.
Non species ullae nec numina vana colantur,
Non si quid caelo sublime novumque coruscat,
Non quae vel terris vivunt formata vel undis
Nec quod forte premens prohibet natura videri.
Vsibus ista tuis, non cultibus, esse memento;
Praecellens factis factorem pronus adora'.
    Interea sextus noctis primordia vesper
Rettulit alterno depellens tempore lucem:
Dumque petunt dulcem spirantia cuncta quietem,
Solvitur et somno laxati corporis Adam.
Cui pater omnipotens pressum per corda soporem
Iecit et inmisso tardavit pondere sensus,
Vis ut nulla queat sopitam solvere mentem:
Non si forte fragor securas verberet aures,
Nec si commoto caelum tunc intonet axe,
Sed nec pressa manu rupissent membra quietem.
Tum vero cunctis costarum ex ossibus unam
Subducit laevo lateri carnemque reponit.
Erigitur pulchro genialis forma decore
Inque novum subito procedit femina vultum.
Quam deus aeterna coniungens lege marito
Coniugii fructu pensat dispendia membri.
    Istius indicium somni mors illa secuta est,
Sponte sua subiit sumpto quam corpore Christus.
Qui cum passurus ligno sublimis in alto
Penderet nexus, culpas dum penderet orbis,
In latus extensi defixit missile lictor.
Protenus exiliens manavit vulnere lympha,
Qua vivum populis iam tum spondente lavacrum
Fluxit martyrium signans et sanguinis unda.
Inde quiescenti, gemina dum nocte iaceret,
De lateris membro surgens ecclesia nupsit.
    Principio rector tanti sacrare figuram
Disponens vincli nectit conubia verbo:

---

135 totisque *om.* G^1 136 ordo est *α*, ordo *β* 137 parære *n* 138 nomina *R* 139 si quit *N* 140 que *LR* ui[u]unt *L* 141 nec *α*, non *β* praemens *NR* 142 ussibus istatus *R* 143 praecellens *α* (*at* precelles *L*), precellis *β* 144 uesper] ūr (*al. add.* uesp) *L* 145 retulit *RF* depellen[s] *R* 147 soluit *R* et] i *R*, in *in ras. ut vid. F* sō//no *L* 148 praessum *NR* (prae[s]sū *n*, u *ex* a *corr. R*) 149 inmisso *α* (inmenso *N*) 150 quaeat *L* sopitam — mentem *α* (sopitas — mentem *R*), sopitas — mentes *β* 151 forte *om.* G^1 auras *R* 152 commoto: t *in ras. pr. R* tunc *α*, nunc *β* axae *N* 153 praessa *α* (prae[s]sa *n*) 154 tum] tvum *R* uero *om. R* 155 su[b]ducit *L* leuo *RFβ* repouet *N* 156 eregitur *R* pulchroingen[i]alis (e *ex* i) *al. corr. L* decore] d eoore *R* 159 menbri *n* 160 inditium G^1 sequuta *RN* (*non n*) 161 sumpto (p *pr. expunxit*) *L* quam] quia *R* 163 dum penderet *α*, dum perderet *β* 164 defi/xit (n *eras. ut vid.*) *L* misile *R* 165 protinus $F^1β$ uulnerae *N* lymfa *NR*, limpha *F* 166 quam *N* populi *R* iam] nam *R* lau[a]crum *n* 167 martirium *NRF* 169 aecclesia *R*, eclesia *n* nubsit *L*

'Vivite concordi studio mundumque replete,
Crescat longaevum felici semine germen.
Non annis numerus vitae nec terminus esto.
Progeniem sine fine dedi, quam tempore toto
Adspicies, generi primus qui poneris auctor.
Pronepos eductos spargens per saecla nepotes
Viventes numeret proavos inque ora parentum
Ducant annosos natorum pignora natos'.
Tum lex coniugii toto venerabilis aevo
Intemerata suo servabitur ordine cunctis.
Femina persistat de viscere sumpta virili
Coniugio servare fidem: nec separet alter,
Quod iungit sociatque deus: cum patre relinquat
Et matrem iusto constrictus amore maritus.
Ista parentales non rumpant vincula curae,
Vita sed amborum carnem teneatur ad unam.
Taliter aeterno coniungens foedere vota,
Festivum dicebat hymen castoque pudori
Concinit angelicum iuncto modulamine carmen.
Pro thalamo paradisus erat mundusque dabatur
In dotem et laetis gaudebant sidera flammis.
Est locus eoo mundi servatus in axe
Secretis, natura, tuis, ubi solis ab ortu
Vicinos nascens aurora repercutit Indos.
Hic gens ardentem caeli subteriacet axem,
Quam candor fervens albenti ex aethere fuscat.
His semper lux pura venit caeloque propinquo
Nativam servant nigrantia corpora noctem.
Attamen in taetris splendentia lumina membris
Captivo fulgore micant visuque nitente
Certior adcrescit conlatis vultibus horror:
Caesaries incompta riget, quae crine supino
Stringitur, ut refugo careat frons nuda capillo.
Sed magnum nostros quidquid perfertur ad usus,
His totum natura dedit telluris opimae.
Quidquid odoratum pulchrumque adlabitur, inde est.
Concolor his ebeni piceo de fomite ramus

173 longeuum *LRF* 174 termi^n^us *n* æsto *LR* 176 aspices *L*, accipies *N*, aspicies *celeri* actor *R* 177 pronepos eductos *α* pronepus *R*, porro nepos ductus *β* per] ꝑ *Nn* secla *LG* 179 annosos — natos *ω* (annosus — natus *N*), annosi — nati *Sirmondus* 181 intemereta *R* ordini *N* 182 niscera *NR* sumta *LR* 184 cum patre *ω* (cū patrem *N*), patremque *Sirmondus* 185 contrictus n^1 186 parentalis *N* cure *L*, cusae *R* 189 hym̄ *L*, ymen *celeri* 190 angel/um (i *eras.*) *R* modòlamine *LR* 191 thalamo *β*, talamo *α* paradysus *Fβ* 192 letis *L*, le^t^gis *n* gaudeba^n^t *L* /lammis (f *eras.*) *R* 193 seruatur *n* axae *NR* 195 uicinus *N* percutit *L* 197 albenti] ardenti *R* aethera *N*, ae^th^dera *n* 198 his LNF^2, hic $RF^1\beta$ (hic *G*) celo *L* 199 seruuant *n* 200 adtamen *NR* in tetris *ω*, inte^t^gris *n* menbris *R* 202 accrescit *β* conlatis *α* c̄latis *L*, collatis *R*, pullatis *β* horrer *R* 203 cessaries *R* incomta *N* sopino *RF* (sop/ino: o *eras. ut vid.* *R*) 205 quid^c^quid *L*, quicquid *celeri* perfertur *α*, defertur *βR?* 206 telloris *N* 207 quicquid *ω* odoratum $NF\beta$, adoratum *LnR* inde est *α* unde est *L*), inde *β* 208 hebeni *R*

Surgit et hic, eboris munus quae porrigit orbi,
Informis pulchros deponit belua dentes.
Ergo ubi transmissis mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia iungere caelo,
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet aeterno conclusus limite, postquam
Decidit expulsus primaevi criminis auctor,
Atque reis digne felici ab sede revulsis
Caelestes haec sancta capit nunc terra ministros.
Non hic alterni succedit temporis umquam
Bruma nec aestivi redeunt post frigora soles,
Sic celsus calidum cum reddit circulus annum,
Vel densente gelu canescunt arva pruinis.
Hic ver adsiduum caeli clementia servat:
Turbidus auster abest semperque sub aere sudo
Nubila diffugiunt iugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci quos non habet imbres,
Sed contenta suo dotantur germina rore.
Perpetuo viret omne solum terraeque tepentis
Blanda nitet facies, stant semper collibus herbae
Arboribusque comae: quae cum se flore frequenti
Diffundunt, celeri confortant germina suco.
Nam quidquid nobis toto nunc nascitur anno,
Menstrua maturo dant illic tempora fructu.
Lilia perlucent nullo flaccentia sole
Nec tactus violat violas roseumque ruborem
Servans perpetuo suffundit gratia vultu.
Sic cum desit hiems nec torrida ferveat aestas,
Fructibus autumnus, ver floribus occupat annum.
Hic, quae donari mentitur fama Sabaeis,
Cinnama nascuntur, vivax quae colligit ales,
Natali cum fine perit nidoque perusta
Succedens sibimet quaesita morte resurgit:
Nec contenta suo tantum semel ordine nasci,
Longa veternosi renovatur corporis aetas
Incensamque levant exordia crebra senectam.
Illic desudans fragrantia balsama ramus

209 heboris *R* quae *α* (que *NR*, q; *n*), qđ *β* 210 deponis (s *ex* t *pr. corr.*) *L*, deponens *G* 211 caput] caprae *R* incidit *N*, indicit *ante corr. n* 213 lucus *α*, lucis *β* inaccessa *n* archae *N* 215 primeui *NR* 216 atque *n ex corr. Fβ*, adque *α* reus *G* filici *L* ab *ω*, a *Sirmondus* reuulsus *G* 217 nunc] unc *eras.*, *al.* ur, *ut vid.*, *in ras. scripsit L*, nec *R* terra *ω*, aula *Sirmondus* 218 hic *G* 219 nestiui *L* post] prae *R* solis *RF*², solus *F*¹ 220 sic celsus *α*, excelsus *β* 221 densente *α*, densante *β* 222 assiduum *Rβ* seruant *R* 223 aere *L*, ęre *n* 225 ymbres *β* 226 dotentur *L*¹ (*pr. corr.* e *in* a) 228 facies] facie et *R* 229 come *LN* que *L*, qui *R* frequenti] uirenti *R* 230 diffidunt *N*, diffudunt *n* celeri confortant *α*, celeri et confortant *Rβ* 231 quicquid *ω* nunc] nec (ec *in ras. al.*) *R* 233 flacentia *R* 234 roborem *R* 236 sic cum] sicium *R* hiemps *LR* ferreat *n* 237 autunnus *R* uer] uel *G* 238 quae *G*, que *α* (qui *F*¹) sabeis *ω* 239 cynnama *G* que *NR*, q: *n* collegit alis *R* 241 resurget *RF* 244 incensum *R*, incessam *n* 245 fragrantia *P Sirmondus*, flagrantia *α*, fraglantia *β*

Perpetuum pingui promit de stipite fluxum.
Tum si forte levis movit spiramina ventus,
Flatibus exiguis lenique inpulsa susurro
Dives silva tremit foliis ac flore salubri,
Qui sparsus terris suaves dispensat odores.
Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit:
Talis in argento non fulget gratia, tantam
Nec crystalla dabunt nitido de frigore lucem.
Margine riparum virides micuere lapilli
Et, quas miratur mundi iactantia gemmas,
Illic saxa iacent; varios dant arva colores
Et naturali campos diademate pingunt.
Eductum leni fontis de vertice flumen
Quattuor in largos confestim scinditur amnes.
Euphraten Tigrinque vocant, qui limite certo
Longa sagittiferis faciunt confinia Parthis.
Tertius inde Geon, Latio qui nomine Nilus
Dicitur, ignoto cunctis plus nobilis ortu.
Cuius in Aegyptum lenis perlabitur unda
Ditatura suam certo sub tempore terram;
Nam quotiens tumido perrumpit flumine ripas
Alveus et nigris campos perfundit harenis,
Vbertas taxatur aqua caeloque vacante
Terrestrem pluviam diffusus porrigit amnis.
Tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis
Et super absentes possessor navigat agros.
Terminus omnis abest; aequatur iudice fluctu
Annua suspendens contectus iurgia limes.
Gramina nota videt laetus subsidere pastor
Inque locum pecorum viridantis ingere campi
Succedunt nantes aliena per aequora pisces.
At postquam largo fecundans germina potu
Lympha maritavit sitientis viscera terrae,
Regreditur Nilus sparsasque recolligit undas,
Fit fluvius pereunte lacu: tum redditur alveo
Pristina riparum conclusis fluctibus obex,
Donec dividuum spargens per devia finem
Gurgite septeno patulum percurrat in aequor.

---

246 pingui promit *ω*, promit pingui *Sirmondus* 247 si forte] sis orte *R* 248 inpulsa] *α* 249 dines *Fβ*, diuis *α* tremet *RF* 250 sparsis n^2 terris (ss.) terris *α*, late *β*, late (*pr. ss.*) *G* 252 fulgit *N* tantum *RF* 253 cristalla *ω* dabunt *ω*, trahunt *Sirmondus* 259 quatuor *R* largos] r *pro* n *ut vid. al. corr. L* 260 eufraten *ω* tigrin *α* (trigrin *N*), tigrim *β* certu *R* 261 parthis *β*, partis *α* 264 aegyptum *α* (aegiptum *R*), aegypto *β* 265 certam (t r ss.) *n* 266 quoties *L* 267 alueos Nn^1 nigros *N* perfundit *α* (perfundat *R*, per(f)undat *al.* f *ss. et* a *in* i *corr. F*), perinundat *β* arenis LR^2n^1 268 nagante *N* 270 mēfis *L*, memfis *N*, memphys *R*, menfis *Fn* 272 omns *L* equatur *L* fluctu $αG^2$, fructu *β* 273 annu *R* contectis *G* *litterae* ctus iurgia lim *in ras. pr. R* limes *β*, limis $αG^1$ 275 uiridantes *NR* 277 at] ad *N*, ast *G* postquam] praequam *R* fęcundans (ę *ex* e?) *G* 278 lymfa *LN* maritauit *R* sitientis] silentis *L* 279 que *om. R* recollegit *R* 280 fit] sit *N* 281 obix LN^1n^1 282 per(de)nia *al. corr. R* 283 surgite L^1 septino *N*

Sed cur dicatur tantum mundana latere
Vertex, Nile, tuus? nam qui nesciris ab ortu,
Non solus, sed quartus eris diffusus ab illo,
Despicit excelso qui flumina cuncta meatu
Ipsius atque pater pelagi supereminet omnes,
Quas montes, quas plana vomunt, quas nubila lymphas.
Quartus Physon erit, quem possidet India Gangen,
Motus odorifero quotiens qui vertice crevit,
Deciduas pulchro quas spargunt flumina luco,
Praelabens furatur opes et gurgite nostrum
Ducit in exilium: nam ripa largus utraque,
Amnibus ut nostris enodes ferre papyros
Aut scirpos algasque leves deducere mos est,
Excrementa trahens magnus sic ditia Ganges
Hoc etiam donat mundo, quod proicit alveo.
Interea primi, summus quos iunxerat auctor,
In paradisiaca ponuntur sede beati.
Tum rector tali proponit praemia lege:
'O summum factoris opus, quos sola creavit
Nostra manus, nasci cum cetera voce iuberem,
Adspicitis, quanto pulcherrimus ubere lucus
Per multas famuletur opes? haec cuncta dabuntur
Ad vestros sine fine cibos, hinc esca petatur:
Sumite concessas fruges et carpite poma.
Hic operis dulci studio secura quiescat
Deliciisque fruens longaevo in tempore vita.
Est tamen in medio nemoris, quam cernitis, arbor
Notitiam recti pravique in germine portans:
Huius ab accessu vetitum restringite tactum.
Nec vos forte premat temeraria discere cura,
Quod doctor prohibet: melius nescire beatis,
Quod quaesisse nocet. testor quem fecimus orbem,
Quod si quis vetitum praesumpserit arbore pomum,
Audax commissum mortis discrimine pendet.
Non inmensa loquor; facilis custodia recti est.
Servator vitam, finem temerator habebit'.
Accipiunt iuvenes dictum laetique sequuntur
Spondentes cuncto servandam tempore legem.

284 cur *Fβ*, qnur *α* 285 uertix *LN* nesc/iris (i *eras. pr. m.*) *G* 286 eris *ω*, eras *Sirmondus* defusus *RF*² 287 dispicit *LR* ab illo excelso (ab illo *expunctum*) *L* cincta *Nn*² meatū *L* 288 ad͗que *n* 289 nubila ạlimphas (*al. exp.*) *L* lymfas *NR* 290 phison *β* (physon *G*), fison *α* (fyson *L*) erit] er^h& *L* possedit *R* 292 flamina *G* lucȯ (v *al. ss.*) *L* 293 praelabens *α*, prelambens *β* (m *eras. postea G*) 295 nr̄i senodes *L* papiros *RFβ* 296 scy^r pos *L*, scirpus *R* 297 ditia (a *in ras. pr.*) *R* ganges *Fβ*, gangis *α* 298 proicit *α* (prohic& : c& *al. in ras. L*), proiicit *β* 299 ăctor *n* 300 paradisi ^h ac aponuntur *L* beati *ω*, parentes *Sirmondus* 301 aspicitis *ω* (aspitis *R*) 305 cun^c ta *Ln* 307 ca^r pite *n* 309 dilicíis *R* longeuo *LF* 311 praui/que *G* 312 huius abscessu *R* restringe *L* 313 neç̣ (*al.* c *exp.*) *L* praemat *LN* 315 quesisse *LR* quem] quod *N* 316 arbore (b *ex* p *pr. corr.*) *L*, ad͗bore *n* 318 inmensa] *α* recti est *α*, recti *β* 319 seruatur *R* 320 sequantur *R*, secuntur *N* 321 cuncto: o *ex corr. pr. m. R*

Sic ignara mali novitas nec conscia fraudis
Incautas nulla tetigit formidine mentes.
At pater instructos sacrata in sede relinquens
Laetus in astrigeram caeli se sustulit aulam.

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER SECVNDVS
DE ORIGINALI PECCATO.

Vtitur interea venturi nescia casus
Libertas secura bonis fruiturque beata
Vbertate loci. largos hinc porrigit illis
Tellus prompta cibos · fruticis quin alter opimi
Sumitur adsiduus tenui de caespite fructus.
At si curvati fecundo pondere rami
Mitia submittunt sublimi ex arbore poma,
Protenus in florem vacuus turgescere palmes
Incipit inque novis fetum promittere gemmis.
Iam si praedulces delectat carpere somnos,
Mollibus in pratis pictaque recumbitur herba.
Cumque voluptati sacrum nemus offerat omnes
Delicias opibusque novis se praebeat amplum
Sic epulas tamen hi capiunt escamque requirunt,
Conpellit quod nulla fames nec lassa fovendo
Indigus hortatur conpleri viscera venter.
Et nisi concessum libuisset noscere pastum,
Esuries ignota cibos non posceret ullos
Nullaque constantem fulcirent pabula vitam.
Corpora nuda vident et mutua cernere membra

325 q////s lętus (quens *syllaba falso repetita eras.*) *N*   as(tri)geram (a *ex* e *al. corr.*) *N*   subtulit *R*
ALCIMI AVITI EPI EXPLICIT DE INITIO MVNDI LIBER ·I· INCIPIT DE ORIGINALI PECCATO LIBER SECVNDVS *ω*, ALCHIMI *L*, AL. *GD*   AVITI] A. *GD*   EXPLICIT *post* MVNDI *RGD post* ·I· *V*   PRIMVS *NP*   INCIPIT EIVSDEM *F*   ORIG(IN)ALI *G*   EXPLICIT ·I· *prioribus omissis B*, INCIPIT *usque ad* ·II· *deest V*, INCIP LIB ·II· DE ORIGINALI PECCATO *prioribus omissis E*, DE INITIO MVNDI EXPLICAT LIBER PRIM'. | INCIPIT LIBER SCDS DE ORIGINALI PECCA|TO. ALCIMI AVITI EPI *M*

II. 3 locis *N*   hi(n)c *al. corr. G*   porrig(i)& *n*   4 prumpta *R*   cibus *N*, cibos (o *in ras. pr.*) *R*   fructicis *nRF*¹   alterapomi *L*   5 adsiduus] *RN*   de (e *ex corr.*) *F*   caespite] *N*   6 fęcundo *G*²   7 summittunt *β*   8 protinus *Fβ*   uacuis *RF*¹   turgiscere *N*, turgis(c)gere *n*   palmis *α* (palmas *R*¹, palmos *F*²), palmes *β*   9 foetum *β*   10 dilectat *R*   12 noluptati *α*, noluntati *Rβ*   omnis *N*   13 dilicias *R*   14 tamen *α*, tunc *β*   hi *β*, hil *α*, hic *F*   aescam *L*   15 conpellit] *α*   fames *L*²*Fβ*, famis *α*   fauendo *Nn*²   16 indiguus *N*   hortatus *R*   conpleri] *α*   19 fulcire *R*, fulciri *F*¹   pabula (a *ex* u *pr. corr.*) *G*   20 uidet *R*, uidere *β*   motua *R*

Non pudet atque rudis foedum nil sentit honestas.
Non natura hominis vitio, sed causa pudori est.
Nam quaecumque bonus formavit membra creator.
Vt pudibunda forent, carnis post compulit usus.
Tunc mens intactos servabat candida visus,
Angelicae qualis narratur gloria vitae
Sidereas habitare domos qualemque redemptis
Spondet reddendam mortis post tempora Christus,
Quis neque coniugium curae nec foedere turpi
Miscebit calidos carnalis copula sexus.
Cessabit gemitus, luxus, metus, ira, voluptas.
Fraus, dolor atque dolus, maeror, discordia. livor
Nullus egens, nullus cupiens. sed pace sub una
Sufficiet cunctis sanctorum gloria Christus.
His protoplastorum sensum primordia sacra
Continuere bonis, donec certamine primo
Vinceret oppressos fallacem culpa per hostem.
Angelus hic dudum fuerat, sed crimine postquam
Succensus proprio tumidos exarsit in ausus,
Se semet fecisse putans, suus ipse creator
Vt fuerit, rabido concepit corde furorem
Auctoremque negans: 'Divinum consequar, inquit,
Nomen et aeternam ponam super aethera sedem
Excelso similis summis nec viribus inpar'.
Talia iactantem praecelsa potentia caelo
Iecit et eiectum prisco spoliavit honore.
Quique creaturae praefulsit in ordine primus.
Primas venturo pendet sub iudice poenas.
Quandoquidem gravior talem sententia punit,
Quem mirum cecidisse putes; nam crimen acerbat
Auctor, in ignoto minor est peccante reatus
Durius atque malum, quod maior fecit, habetur.
Sed quod vivaces pertendit in abdita sensus
Quodque futura videt rerumque arcana resignat,
Angelici fervens superest natura vigoris.
Horrendum dictu signisque notabile monstrum
Nam quidquid toto dirum committitur orbe,
Iste docet scelerumque manus ac tela gubernat
Pugnat et occultus per publica crimina latro.

---

21 foedum β, fedum α nihil *N* 22 uitio α, uiti *F*, uitii β, uitium *Sirmondus* 23 quecumque *LR*[2] 24 ut α, *idem praefixum a rubricatore in G, & n*, cur β forent (o *al. ex* or *ut vid. corr.*) *L* u^isvs *L* 26 angelice *LR*, angelica aequalis *N* 27 domus *RF* redemtis *LN* 28 post-^tempora *n* 29 fędere *L*, federe *R*, fődere *F* 30 sex/us (v *eras.?*) *R* 32 meror α 35 protoplastorum *N*, protoplaustorum *LF*[2], protoplaustrorum *RF*[1] 37 oppraessos *nR* 39 successus *R* exa^rsit *G* 40 se semet] semet *R*[1]*F* 41 ut α, quod β rapido *R* 42 diuinum (i *al. m.*) *L* inquid *LN* 43 ethera *LF*, aetera *R* 44 inpar] *LNF* 47 quique] qui *RF* 50 cocidisse *R* acerbat *LN*, *om. R*, aceruat *F*β 51 in *om. R* ignoto *RNF*β, ignaro *LG* (*al.* oto *ss. G*) 52 adque *n* 54 archana *NF* 56 dictĭ *N* (*non n*) dictus ignisque *L* monstrum *in ras. pr. R* 57 quidquid *L*, quicquid *ceteri* orbem *R* 58 ac] hac *N*[1]*n*

Et nunc saepe hominum, nunc ille in saeva ferarum
Vertitur ora novos varians fallentia vultus.
Alitis interdum subito mentita volantis
Fit species habitusque iterum confingit honestos.
Apparens nec non pulchro ceu corpore virgo
Protrahit ardentes obscena in gaudia visus.
Saepe etiam cupidis argentum inmane coruscat
Accenditque animos auri fallentis amore
Delusos fugiens vano phantasmate tactus.
Nulli certa fides constat vel gratia formae:
Sed quo quemque modo capiat teneatque nocendo,
Opportuna dolis clausaeque adcommoda fraudi
Sumitur exterior simulata fronte figura.
Maior adhuc etiam saevo permissa potestas,
Vt sanctum fingat: dudum conlata creato
Sic natura valet, rectam quam condidit auctor,
Sed post ad pravos subversor transtulit usus.
Vidit ut iste novos homines in sede quieta
Ducere felicem nullo discrimine vitam,
Lege sub accepta famulo dominarier orbi
Subiectisque frui placida inter gaudia rebus:
Commovit subitum zeli scintilla vaporem
Excrevitque calens in saeva incendia livor.
Vicinus tunc forte fuit, quo concidit alto,
Lapsus, et innexam traxit per prona catervam.
Hoc recolens casumque premens in corde recentem
Plus doluit periisse sibi, quod possidet alter.
Tum mixtus cum felle pudor sic pectore questus
Explicat et tali suspiria voce relaxat.
'Pro dolor hoc nobis subitum consurgere plasma
Invisumque genus nostra crevisse ruina!
Me celsum virtus habuit, nunc ecce reiectus
Pellor et angelico limus succedit honori.
Caelum terra tenet, vili conpage levata
Regnat humus nobisque perit translata potestas.
Non tamen in totum periit: pars magna retentat
Vim propriam summaque cluit virtute nocendi.

---

60 hominū/ (m *eras.*) *R* nunc] nec *R* 61 fallentia (a *al. ex* e?) *L*, falentia *R* 63 species *n* 64 pulchrae *N* 65 protrahit *ω*, pertrahit *Sirmondus* uisis *R* 66 inmane] *LNF* 67 acce^n^dit *Ln* 68 delusus *N* (*non n* fantasmate *α* (tantes/mate, t *eras.*, *R*) 69 gratiae *N* 70 quo] quod *N* 71 oportuna *NF* adcommoda *LN*, acomoda *R* fraude *L* 74 ut *α*, ter *β* fingat *α*, uincat *β* collata *β* 75 sa (ic *superscr.*) *L* 76 subuersos *N* 77 homines (que *om.*) *LNF*², hominemque *RF*¹, hominesque *β* 79 famulo dominarier urbi *α*, domino famularier orbis *β* 81 commouet *R* 84 nexam (in *om.*) *N* prona *cum rasura super* a *R* 85 recēNtē *L* 86 p/eris^s^/e (*ex* puer iste *corr. ni f.*) *L*, periise *R*, perisse *N* possedit *R* 87 tum *ω*, tunc *Sirmondus* pudor: *litt.* dor *in ras. G*, putor (d *superscr.*) *al. corr. D* quęstus *N* 89 bolor *R* palma *R*, psalma *F*¹ 90 in^ui^sum *L* 91 reatus (iec *superscr.*) *L* 92 angelico/ (o *ex* us *corr.*) *L* 93 celum *L* uigi *n* conpage] *α* leuatas *N* 95 non *α*, nec *β* pars] *litt.* ars *al. in ras.*, p *pro* N *ni f. rescriptum L* retenta *N*

Nec differre iuvat: iam nunc certamine blando
Congrediar, dum prima salus experta nec ullos
Simplicitas ignara dolos ad tela patebit.
Et melius soli capientur fraude, prinsquam
Fecundam mittant aeterna in saecula prolem.
Inmortale nihil terra prodire sinendum est.
Fons generis pereat, capitis deiectio victi
Semen mortis erit. pariat discrimina leti
Vitae principium. cuncti feriantur in uno:
Non faciet vivum radix occisa cacumen.
Haec mihi deiecto tantum solacia restant.
Si nequeo clausos iterum conscendere caelos,
His quoque claudantur. levius cecidisse putandum est,
Si nova perdatur simili substantia casu.
Sit comes excidii, subeat consortia poenae
Et, quos praevideo, nobiscum dividat ignes.
Sed nec difficilis fallendi causa petetur:
Haec monstranda via est, dudum quam sponte cucurri
In pronum lapsus: quae me iactantia regno
Depulit, haec hominem paradisi limine pellet'.
Sic ait et gemitus vocem clausere dolentis.
    Forte fuit cunctis animantibus altior astu,
Aemulus arguto callet qui pectore, serpens:
Huius transgressor de cunctis sumere formam
Eligit aerium circumdans tegmine corpus
Inque repentinum mutatus tenditur anguem
Fit longa cervice draco, splendentia colla
Depingit maculis teretisque volumina dorsi
Asperat et squamis per terga rigentibus armat.
Qualis vere novo, primis cum mensibus aestas
Praemittit laetos post frigora pigra tepores,
Evadens veterem reparatis motibus annum
Et siccum nitido discingens corpore tegmen
Procedit coluber terrarumque abdita linquens
Perfert terribilis metuendum forma decorem:
Dira micant oculi; tum lumine visus acuto
Laetior optatum discit consuescere solem;

---

97 deferre *R* innaut (uu *in ras. al.*) *L* 98 dum *ex* tam *ut vid. corr. L* 99 ignara *LG*², iguana *NRF* (ua *ex* no *corr. F*) *β* ad tela *α* (at *L*), ac tela *β* (*G?*) patebit *α*, panebit *β* (*litt.* anebit *in ras. al. G*) 100 molius *R* 101 aeterna in] aeternam *N* (*non n*) 102 inmortale] *α* terrā *R* 103 fon^s *R* uicti *LNF*², uicto *RF*¹, uicta *β* 104 pareat *N* leti (*litt.* o *subscripta*) *L*, laeti *N* 107 tantum *ω*, tandem *G*²*ψ Sirmondus* solacia] *α* (*at* solatia *n*) 108 clausus *L* celos *L* 109 claudantur *α*, claudentur *Fβ* laeuius caecidisse *L* putandut (est *om.*) *R* 110 prędatur *L* 111 sit *ω*, si *Sirmondus* comes *β*, comis *α* subæat *L* confortia *R* poene *L* 113 nec *RNF*¹, ne *L?β* petetur *α*, putetur *Fβ* 114 uia *om. L*¹ 115 quae] qui *R* iactia (tan *suprascr.*) *L*, iantantia *R* 116 paradysi *Fβ* pellet *α*, pellit *Rβ* 119 aemulàs *R*, aemulòs *N* (*non n*) 120 cun^c tis *n* 121 elegit *R* aerium *NF*²*β*, aereum *α* 122 motatus *R* 124 te/retis (r *eras.*) *R* 125 monera^t asperat (t *al. interpositum*) *L* 126 cōm *L* estas *L* 128 montib: *L* 129 sic cum *G* 131 perfert *RG*, pfert *F*¹, pfert *LF*², profert *N*, praefert *ψ Sirmondus* decorem] draconem *G* 133 discīt *R*

Nunc simulat blandum, crebro ceu carmine fauces
Ludunt et trifidam dispergunt guttura linguam.
Ergo ut vipeream malesuada fraude figuram
Induit et totum fallax processit in anguem.
Pervolat ad lucum: nam forte rubentia laeti
Carpebant iuvenes viridi de palmite mala.
Tum veritus serpens, firma ne mente virili
Non queat iniecto subvertere corda veneno,
Arboris erectae spiris reptantibus alto
Porrigitur tractumque suum sublimibus aequans
Auditum facilem leni sic voce momordit.
'O felix mundique decus pulcherrima virgo,
Ornat quam roseo praefulgens forma pudore,
Tu generi ventura parens, te maximus orbis
Expectat matrem: tu prima et certa voluptas
Solamenque viri, sine qua non viveret ipse
Vt maior, sic iure tuo subiectus amori
Praedulcis coniunx, reddes cui foedere prolem.
Vobis digna datur paradisi in vertice sedes,
Vos subiecta tremit famulans substantia mundi:
Quod caelum, quod terra creat, quod gurgite magno
Producit pelagus, vestros confertur in usus.
Nil natura negat, datur ecce in cuncta potestas.
Nec equidem invideo, miror magis. ut tamen una
Contineat liber dulci super arbore tactus,
Scire velim, quis dira iubet, quis talia dona
Invidet et rebus ieiunia miscet opimis?'
Haec male blanditam finxerunt sibila vocem.
Quis stupor, o mulier, mentem caligine clausit
Cum serpente loqui, verbum committere bruto?
Non pudet, ut vestram praesumat belua linguam?
Et monstrum pateris responsumque insuper addis?
Ergo ubi mortiferum seductilis Eva venenum
Auribus accipiens laudi consensit iniquae,
Tunc ad serpentem vano sic ore locuta est:
'Suavibus o pollens coluber dulcissime dictis,
Non, ut rere, deus nobis ieiunia suasit
Nec prohibet largo curari corpora pastu.
Ecce vides epulas, totus quas porrigit orbis·

134 nu^u^c *Ln* si/bulat (bu *in ras. al.*) *G*, sibilat *ψ* (blandum *R* 136 malesuad&^re^ *L*, malesuada *R* fra^u^de *L* 137 *in marg. nota* r *add. n* 138 forte (e *in* i^s^ *corr. al.*) *R* 139 in-u^e^nes *n* 142 aerectae *L* 143 porregitur *R* 145 felex *R*^1^ pulcerrima *L* 148 ex-spectat *N* (*non n*) uoluntas *RG* 149 uiuerit *R* 150 ut *α*, at *β* 151 coniux *α* foe-de^re^ *L* 152 paradysi *Fβ* sedis *L*^1^*N* 156 nihil *R* 157 nec *α*, non *Fβ* et quidem *RF*^1^ 158 dulcis *N* 159 dira *L Sirmondus*, dura *NRFβ* 161 haec *α* (ec *al. in ras. L*), hic *G*, sic *ψ* male] inale (i *in ras. al.*) *L* blanditam (bl *in ras. pr.*) *R* finxerunt *α*, fixerunt *β* 162 quis *α*, qui *Fβ* cla^u^sit *L* 163 serpente / (m *eras.*) *n* cumittere *n* 164 praesumet *R* 165 ^in^super (*al. ss.* in) *R* 166 euua *Ln*, aeua *NF*, eua *RG* uenenum (en *in ras. al.*) *R* 167 laudi *α*, cladi *β* inique *L* 168 loquuta *RN* 169 o *om. L* pollens (o *ex* u *pr.*) *R* 170 ut rere] utere *NR*

Omnibus his licito genitor promptissimus uti
Praestitit et totas vitae laxavit habenas.
Haec sola est nemoris medii, quam perspicis, arbor
Interdicta cibis, haec tantum tangere poma
Non licitum, dives praesumit cetera victus.
Nam si libertas temeraret noxia legem,
Iurans terribili praedixit voce creator
Quadam nos statim luituros morte reatum.
Quid vocitet mortem, tu nunc, doctissime serpens,
Pande libens, quoniam rudibus non cognita res est'.
    Callidus inde draco et leti tum sponte magister
Interitum docet et captas sic fatur ad aures:
'Terroris vacuum formidas femina nomen.
Non veniet vobis rapidae sententia mortis:
Sed pater invisus sortem non contulit aequam
Nec vos scire dedit, sibimet quae summa reservat.
Quid iuvat ornatum conprendi aut cernere mundum
Et caecas misero concludi carcere mentes?
Corporeos pariter sensus oculosque patentes
Sic brutis natura creat, sol omnibus unus
Servit et humano non distat belua visu.
Consilium mage sume meum mentemque supernis
Insere et erectos in caelum porrige sensus.
Namque hoc, quod vetitum formidas tangere, pomum
Scire dabit, quaecumque pater secreta reponit.
Tu modo suspensos tantum ne contine tactus,
Nec captiva diu frenetur lege voluptas.
Namque ubi divinum libaveris ore saporem,
Mox purgata tuo facient te lumina visu
Aequiperare deos, sic sancta ut noxia nosse.
Iniustum recto, falsum discernere vero'.
    Talia fallaci spondentem dona susurro
Credula submisso miratur femina vultu.
Et iam iamque magis cunctari ac flectere sensum
Incipit et dubiam leto plus addere mentem.
Ille ut vicino victam discrimine sensit,
Atque iterum nomen memorans arcemque deorum
Vnum de cunctis letali ex arbore malum

173 licito] licet o *L* promtissimus *RN* (*non n*) *F* 174 totus *N* (*non n*) 175 memoris *R* medi[i] *L* 176 hec *L* 177 diues *Fβ*, diuis *α* 178 si *al. ss. R* temeraret *ω*, temerarit *Sirmondus* 180 licituros more *R* ċreatum *L* 181 quod *R* uocitet *α*, (it *in* et *al. corr. L*), nocet et *Rβ* dotissime *R*, doctissimę *N* 182 redibus *R* non cognita] incognita *R* 183 laeti *N* (*non n*) 186 rapide *LG*[1] 189 conprendi] *RF*, conp̄hendi *N*, conprę-hendi *n* aut] ut *N* *v.* 191 *infra in marg. add. n* 194 mage[is] (*al.* is *ss.*) *L* [su]me *al. corr. R* 198 suspensos (o *ex* u *corr.*) *R* tantum/ne *L* continet actus *LF*, conten& tactus (& *in* e *postea corr.*) *N*, contene tactus *n* 199 nec *NF*, ne *ceteri* 201 tuo *α*, suo *β* facient te *α* (faciente *R*, faciunt te *n*), facient tua *β* 202 aequiparare *n* 204 fa[l]laci *n* 205 summisso *β* 206 cuncteri *R* ac *α* (*rasura pro* ac *R*), & *β* 207 laeto *L* 208 uicina uicta *R* 209 arcem *n* deorsum *F*[1]*G* 210 l[o]etali *L*, laetali *N* (*non n*)

Detrahit et suavi pulchrum perfundit odore.
Conciliat speciem nutantique insuper offert
Nec spernit miserum mulier male credula munus;
Sed capiens manibus pomum letale retractat.
Naribus interdum labiisque patentibus ultro
Iungit et ignorans ludit de morte futura.
O quotiens ori admotum conpuncta retraxit
Audacisque mali titubans sub pondere dextra
Cessit et effectum sceleris tremefacta refugit!
Dis tamen esse cupit similis serpitque venenum
Ambitione nocens. rapiunt contraria mentem
Hinc amor, inde metus: pulsat iactantia legem
Interdumque etiam lex subvenit. aestuat anceps
Dividui cordis dura inter proelia fluctus.
Nec tamen incentor desistit fallere serpens
Ostentatque cibum dubiae queriturque morari
Et iuvat in lapsum pendentis prona ruinae.
Vt tandem victae gravior sententia sedit
Aeternam temptare famem per criminis escam.
Serpentem satiare cibo, quem sumeret ipsa.
Adnuit insidiis pomumque vorata momordit.
Dulce subit virus, capitur mors horrida pastu.
Continet hic primum sua gaudia callidus anguis
Dissimulatque ferum victoria saeva triumphum.
Ignarus facti diversa parte revertens
Adam diffusi laetus per gramina campi
Coniugis amplexus atque oscula casta petebat.
Occurrit mulier, cui tunc audacia primum
Flabat femineos animosa in corda furores.
Et sic orsa loqui, semesum namque gerebat
Adservans misero pomum exitiale marito.
'Sume cibum dulcis vitali ex germine coniunx.
Quod similem summo faciet te forte tonanti
Numinibusque parem. non hoc tibi nescia donum,
Sed iam docta feram. primus mea viscera gustus
Attigit audaci dissolvens pacta periclo.
Crede libens, mentem scelus est dubitasse virilem.
Quod mulier potui. praecedere forte timebas,

211 suaui *α*, suaue *β* perfu^{n}dit *n* odore *α*, odorem *Rβ* 214 laetale *N* (*non n*) 215 petentibus *NRF* 216 lud& *N* futuraiii *R* 217 atmotum *n* conpuncta] *NRFβ* 218 mariti tu^{r}bans *ex* maliti tubans *al. corr. L* 220 dis *FG*, diis *α* que] q; *al. ss. L* 222 legem *α*, mentem *Rβ* 223 aestuat] statuat *L* 224 inte^{r} *n* p̄lia *LR* 225 desisti^{t} *L* 226 ostenta^{t} *L* quaeritur *LNF* 229 temptare *n cum ceteris*, temtare *NR* æscam *L* 230 saciare *nRF* 231 annuit *F*[1]*β* 232 orrida *LF* 233 continet *Fβ*, contenet *α* (e *in* i *al. corr. L*) hic] haec *N* (*non n*) 234 uicturia *n* seua *L* triumphum *Fβ*, triumfum *α* 235 ignauus *L* facta *R* parte *α*, e parte *β* 236 dif^{f}usi *n* 237 adque *n* 238 andatia *nR* 239 corde *LN* 240 sic ossa *N?n* semecum *R* 241 adseruans *α* (atseruans *L*), asseruans *β* exsitiale *LN* 242 ex] et *L* coniux *α* 243 simile *L* fatiet *L*[1] tona^{n}ti *L*, totanti *n*[1] 244 *s*// *ex* nec *n* 245 feram *ω*, fero *F? Sirmondus* 246 adtigit *R* pericli *R* 247 credo *L*, credi *R* liquens *n*

Saltim consequere atque animos attolle iacentes.
Lumina cur flectis? cur prospera vota moraris
Venturoque diu tempus furaris honori?
   Haec effata dabat victurae fercula mortis,
Intereunte anima letum dum crimina pascunt.
Accipit infelix malesuadi verba susurri
Inflexosque retro deiecit ad ultima sensus,
Non illum trepidi concussit cura pavoris
Nec quantum gustu cunctata est femina primo.
Sed sequitur velox miseraeque ex coniugis ore
Constanter rapit inconstans dotale venenum
Faucibus et patulis inimicas porrigit escas.
Vix uno pomum libaverat horrida morsu
Ingluvies summumque dabat vix esca saporem
Ecce repentinus fulgor circumstetit ora
Lugendoque novos respersit lumine visus.
Non caecos natura dedit nec luminis usu
Privatam faciem peperit perfectio formae.
Nunc mage caecus eris, cui iam non sufficit illud
Noscere, quod tantus voluit te nosse creator.
Ad vitam vobis cernendi facta facultas:
Vos etiam letum vestra sed sponte videtis.
Tum patuisse gemunt oculos; nam culpa rebellis
Fulsit et obscenos senserunt corpora motus.
Tum primum nudos (dubium, quid dicere possim)
Extinctus natusne pudor circumspicit artus.
Erubuit propriae iam mens sibi conscia culpae
Pugnavitque suis carnis lex indita membris.
   Namque hinc posteritas vitiato germine duxit
Artibus inlicitis cognoscere velle futura
Arcanisque sacris tardos inmittere sensus,
Edita vel caelo vel tactro mersa profundo
Rimari et cautas naturae inrumpere leges;
Quaerere nunc, astris quo quisquam sidere natus,
Prospera quam ducat restantis tempora vitae,
Dissimilem paribus proventum dicere signis;
Nec non et geminos uno sub tempore fusos,

---

249 saltim] ω   adtolle *RF*   250 quur *N*   quur *N*   251 ¯onori (- *al. ss.*) *L*   252 dabat *α*, manu *β*   253 intereunt *N*   laetum *LN* (*non n*)   254 malesuadi *L*¹*R*¹ (malesuade^ntia *L*², malesuadenti *R*²), malesuade *N*   256 cor^da *al. corr. R*   257 gusto *N*   258 misere *LR*   quae *N*   ex] et *L*, ęc *R*   hore *L*   260 i^ni micas *al. corr. R*   aescas *LF*   261 libauerat *α* (liberauerat *N*, *non n*), sic liberat *F*, libarat *β*   horrida *α*, sucida *β*   262 quae *N*   soporem *L*   263 circumstetit *α*, circumstitit *β*   264 lungendo *R*¹   respersit *α*, respexit *Rβ*   265 cecos *NF*, cecus *R*   266 faci& *L*   perfectro *L*¹   forme *L*   267 maie *L*   cecus *α*   eris: s *al. add.*, i *ex* e *L*   cui iam *al. ss. R*   269 cernendi^ē (ē *al. del.*) *L*, ē cernendi *F*   270 laetum *LN* (*non n*)   sponte (t *ex* d *al. ut vid.*) *L*   273 tum *ω*, tunc *Sirmondus*   dice^re *L*   275 propria etiam *L*, proprie iam *G*   consciā *L*   276 pugnauit *ω*, regnauit *Sirmondus*   menbris *N?n*   277 hinc: c *in ras. al. L*   uiciato *R*   germine (i *ex corr.*) *R*   278 inlicitis] *ω*   279 archanis *L*   inmittere *α*, immittere *G*   280 tetro *ω*, tecro *R*   281 inrumpere *α*, imuspere *ut vid. R*, irrumpere *β*   282 nat^vs *N*   284 dicere *α*, discere *Fβ*

Quos indiscretus luci produxerit ortus,
Motibus adversis varia sub sorte notare;
Indigetes quosdam stellis adscribere divos,
Iunior antiquis aetas quos protulit astris:
Atque infernali iam dudum nocte sepultis
Vana per inmensum disponere nomina caelum.
　　Iam magicam digne valeat quis dicere fraudem
Occultas tacito temptantem pectore vires,
Divinis iungi virtutibus et cupientem?
Legifer ut quondam vates sub rege superbo,
Dum nova monstraret iussi miracula signi,
Commovit livore magos, ut talia temptent
Adcumulentque suas zelo fervente ruinas:
Illis subpeteret recta si sorte potestas,
Demere, non etiam festinent addere monstra;
Aemula sed signis tantum, non viribus aequa,
Quod removere nequit, duplicavit iustius ira.
Hinc est, laudato possunt quod crimine Marsi,
Cum tacita saevos producunt arte dracones
Absentes et saepe iubent confligere secum.
Tunc ut quisque gravem bello persenserit hydrum
Aspidis aut durae clausas cognoverit aures,
Concutit interius secreti carminis arma:
Protenus et lassis verbo lactante venenis
Mox inpune manu coluber tractatur inermis
Et morsus tantum, non virus in angue timetur.
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahunt et origine prima,
Anguinae fraudis quod sic linguaeque periti,
Mutua per carmen reddunt commercia fandi.
Nec minus his pulsat contraria cura saluti,
Angit praescitus ducti quos terminus aevi:
Cum tamen eductas infernis sedibus umbras

286 produxerit *α*, subduxerit *β* hortus *L* 287 mortibus *L* notare] naturae V^1, notarae N^2 288 indigetes *Fβ*, indigites *α* (es *in* is *vel* as *corr. al. L*) stelis L^1N adscribere *α*, ascribere *G* 289 protulit *α*, praetulit *β* 290 adque *nR* 291 inmensum *α* 293 ^{ta}cito *R* temptantem *Rβ*, temtantem *α* (tæmtantem *N*, *non n*) 295 natis *LN*, natis F^1 subregere (re *in* ri *al. corr.*) *L* 297 cummouit *R* temptent *RFβ*, temtent *LN* (tē tent *n*) 298 accumulent *β* zęlo (ę *ex* e *al.*) *G* 299 illi *L*, illos *N* subpeteret] *LR* rectas si *N* sorte *α*, forte *β* 300 mo^{n}stra *L*, monstrā *N* *inter* 300 *et* 301 *unus versus vacuus L* 301 tantum *LNβ*, tanti RF^1, tantis F^2 302 nequit *β*, nequid *α* duplicauit iustius ira *α*, duplicata sustinet ira *β* 303 laudat opus su^t quod (ꝶ *al. pro* t *corr.*) *L* possunt quod] quod possunt *Sirmondus* crimine *ω*, carmine *Sirmondus* ^{m}arsi *L* 305 c̄fligere (c̄ *in ras. al. ut vid.*) *L* saecum *N* 307 dure *L* 309 protinus *Rβ* lactante *Lβ*, licet ante *R*, luctante NFG^2 *Sirmondus* 310 inpune] *α* (sinpune: s *pr. del. L*) inhermis *N* 311 non *om. R* 312 surdus (u *in* o *al. corr.*) *R* 313 adin^{ra}toris *RF* contemsit murmora *N* 315 anguine *α*, anguineae *Fβ* sic] si *N*, si^c *F* lingue LRF^1 316 motua *R* carmen *ω*, speciem *Sirmondus* conmercia *R*, c̄(*vel* com)mertia *β* fan(di (an *al. in ras. pro* rau *ni f.*) *L*, frandi N^1 317 saluti *ω*, salutis (a *ex* o *corr.*) *F*, salutis *Sirmondus* 318 ductis RF^1 cui *L* 319 infernis *α*, inferni *β*

Conloquium miscere putent et nota referre.
Spiritus erroris sed qui bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Et ne porrecto dicantur singula verbo,
Praesenti inlusus damnabitur ille perenni
Iudicio, quisquis vetitum cognoscere temptat.
 Nec iam sola fuit scrutatrix Eva malorum:
Dicam nunc aliam, tali quae peste laborans
Et coniuncta viro proprium non vicerit Adam.
Peccandi quasdam fervor succenderat urbes
Civica permittens laxatis crimina frenis.
Incestus pro lege fuit totumque libido
Ius habuit, regni sedem metata voluptas
Indigenas populos domina sub carne tenebat:
Et scelerum studio, fida quod plebe localis
Dudum parendi promptis res publica iussit,
Abstinuisse nefas et non peccasse pudendum
Credebant omnes, facinus quos iunxerat omne.
Talibus offensus iudex atque arbiter orbis
Cum fureret flammasque loco finemque pararet,
Quendam dissimilem cunctis tectoque latentem,
Qui tunc forte fuit propria peregrinus in urbe,
Atque inter multos solum sic adloquitur Loth:
'Oppida lascivo iam dudum plena furore
Respergunt caelum maculis nostrasque fatigant
Quamvis obstructas scelerum clamoribus aures.
Imminet exitium, tellus succensa reatu
Ignibus ardebit, restinguet fulminis imber,
Quae non extinxit ferventia crimina fletus.
Ipsa in perpetuas solvetur terra favillas,
Quae vivos cineres et post incendia servans
Sicque solum fingens, leviter si calce teretur,
Ad minimum fugiens discedet pallida tactum.
Tu nunc linque domum, perituras desere terras
Et rea cum dignis subsidant arva colonis.
Nec tete inpendens letum coniunxerit illis,

---

320 conloquium] *α* 321 bacchatur *LG*, bachatur *ceteri* 324 inlusus] *α* 325 temptat *n cum ceteris*, tētat *N* 326 scrutřatrix *L* euua *Ln*¹, ęuua *n*², aeua *NR* 327 dicam] diecet *L* nunc] nec *R* quae] qui *R* 328 et (t *in ras. pr.*) *R* uincerit *n* 330 ciuica *α*, unica *β* permitens *N* f^r^enis *L* 332 sede *R* 333 populas *L* 334 fida *α*, foeda *β* locab' *L* 335 prumptis *R* 336 abstenuisse *NR* putendum *n* 337 omne *α*, unum *β* 339 fureret *ex* fuerit *corr. n* 340 tecto *om. N* 342 adloquitur] *α* lodh *R* 343 lasciu/o (i *eras.*) *N* furore: *litt.* fur *in ras. al. L* 345 celerum *L* 346 inminet] *α* 347 restri^n^guet *L*, rest/ing^u^et (r *eras.*) *F*, restinget *R* ymber *β* 348 extincxit *L* ·^f^.lęt' *L* 349 ipsa^in^ (*al. ut vid.* in *ss.*) *N*, ipsam (in *om.*) *nR*¹ 351. 352 *recte habentur in α* (discedit *R*, palli^d^a *L*), *in F hunc in modum:*

·7 leuit si calce ter&tur ·7at minimv̄ fugiens ·:
Sic que solum fi^n^/g/ens :· disced& pallida tactum

(fingens *ex* fugiens *al. corr.*, tactum *ex* tattum *pr. corr.*, *hemistichia omissa pallidiore atramento supra addita*), *unum versiculum efficiunt libri β:* Sic solidum fingens discedet pallida tactum 353 disere *N* 355 inpendens] *α* lactum *N* coniuxerit *R*

Non iunxit quos vita. Tibi solacia coniunx
Praebeat, hac tantum socia contentus abito.
Adcelerate fugam, tendatur tramite recto.
Neu subvertendas quisquam respexerit urbes.
Vos nescite malum: poenas, quicumque subibit,
Adspiciat mortisque suae spectacula secum.
Qui meruere, ferant; salvandis terror abesto'.
Haec pater. ast illi properant abscedere terra
Inciduntque moras crudeliaque arva relinquunt.
    Coeperat obduci victum caligine densa
Atque ignota prius demittere murmura caelum.
Nec sic, ut tonitru crebro cum percitus aether
Ostentat pavidis innoxia fulmina terris;
Sed prorsus finale malum stridore minaci
Taetra per aerios mittebat signa tumultus.
Tendebant moniti simul et mandata tenentes
Concessam rectis ad sedem vultibus ibant.
Callidus alta petens sed qui subverterat Evam
Serpens femineam consuetus tangere mentem,
Hic quoque formidans animum temptare virilem
Coniugis inspirat votis, ut nosse ruinas
Vellet et evasas visu deprendere clades.
O demens animi! cur iam non sufficit unam
Subcubuisse dolo: caruit iam parte bonorum,
Qui mala cognovit. si non exempla priorum
Terrent, exemplum fies nostroque timori
Vel post te pereat secreti dira cupido.
Inlicitum quod scire fuit vetitumque tueri,
Respiciens tantum nec narratura videbis.
    Ergo ubi maiorem vicina ex urbe tumultum
Accepit mulier, vultum tunc flexa retortum
Vix primo in visu restrictis motibus haesit,
Cernere desistens, cum coeperat. inde gelato
Sanguine marmoreus perfudit viscera torpor:
Diriguere genae, pallor novus inficit ora.

---

356 qu^os^ *al. corr. L* solacia *α*, solatia *n* coniux *α* 357 hac] ac *N*, ae *R* sotia *n*, solacia *R* abitò *al. corr. L*, habito *N* 358 adcelerate *α*, accelerate *F*, accelerato *β* 359 neut *R* 361 aspiciat *αG*[1], aspiciet *F*[2]*β* quae *n* sue *R* spec^ta^cula *al. corr. N*, spectaculu (u *in* a *pr. corr.*) *G* 362 ferant *α*, ferent *β* abaesto *L*, abaestu *N* (*non n*) 363 pateras /ille (t *eras.*) *L* terrā *N* 364 relinquNT *L*, relinquit *R* 365 uittum *R* 366 p^r^ius *R* demittere *Lβ*, dimittere *NRF* murmora *N* 368 flumina *NF*[1] 369 strọdore *al. corr. L*, stridori *N* 370 taetra] *Ln* aerios *N*, ærios *L*, aereos *RFβ* mittebat *Lβ*, mittebant *NRF* 373 quis *L* subuerterat: *litt.* ubuerte *in ras. al. L*, subuerteret *R*, subuerterit *N* euuam *LN*, ẹuam *β* 375 hic *α*, nil *Fβ* temptare *n cum ceteris*, temtare *NR* 376 coniugiṭ^s^ *L* 377 uellet *β*, uellit *NRF*[1], uelit *LF*[2] euassas *R* dep^r^endere *L*, deprehendere *G* 378 animi: mi *al. in ras. L* cur *α*, cui *β* unam: un *ex* e *corr. pr. R* 379 subcubuisse] *αG* carniciam *R* 380 qui *α*, quae *β* p^r^iorum *al. corr. R* 381 timore *L* 382 post te] poste *L* 383 inlicitum] *NRFβ* 384 respicies *ψ Sirmondus* tantum] totū (tantum *al. corr.*) *L* *v.* 385 *inter lineas add. n* 385 uicinam *N* 386 accipit *R* tunc flexa *α*, deflexa *β* 387 p^r^imo *al. corr. R* moṇtibus *al. corr. L* ẹsit *L*, esit *R* 388 cum coeperat] conceperat *L*, cum ceperat *R* 389 torpor *om. R*[1] 390 gene *LR* pallor (r *in ras. al. L*) infecit *R*

Lumina non clausit, non saltim concidit illo
Pondere, quo pulsant demissa cadavera terram,
Sed stetit horrendo perlucens massa nitore
Servavitque suam species decepta figuram.
Nec facile ut nosses, vitrum, lapis anne metallum
Succedens homini, si non sal fauce notetur.
Ex tunc insipido mulier praeventa reatu
Plus salsum sine mente sapit, quae pungere sensus
Exemplique potest salibus condire videntes.
Hoc tamen hic magnum, quod non inflectitur iste
Nec sequitur sociam fortis nec vincitur Adam.
Credo ęquidem melius, quod non occurrerit uxor
Enarrare viro. nam si conperta referret,
Forsan et hunc visu suasisset temnere iussa.
Ceu proprium gustu fecit primaeva virago:
Quae postquam sese pariter comitemque fefellit,
Et nondum natam percussit vulnere prolem.
    Tum victor serpens certamine laetus ab ipso,
Puniceam crispans squamoso in vertice cristam,
Iam non dissimulans, quem presserat ante, triumphum
Acrior insultat victis et taliter infit:
'En divina manet promissae gloria laudis.
Quidquid scire meum potuit, iam credite vestrum est:
Omnia monstravi sensumque per abdita duxi
Et quodcumque malum sollers natura negabat,
Institui dextrisque dedi coniungere laevum.
Istinc perpetua vosmet mihi sorte dicavi.
Nec deus in vobis, quamquam formaverit ante,
Iam plus iuris habet: teneat, quod condidit ipse:
Quod docui, meum est; maior mihi portio restat.
Multa creatori debetis, plura magistro'.
Dixit et in media trepidos caligine linquens
Confictum periit fugiens per nubila corpus.

392 quo pulsant] copulsant *L* demissa *Fβ*, dimissa *α* (dimis[s]a *R*) 393 orrendo *L* masa *R* 394 que] quis *R* 395 nosse *N* 396 omini *L* 397 ex] ec *R* 398 quae] qui// (N *eras.*) *R*, q: *L* pingere *L* 399 conderens dentes *R* 402 crede *R* occurreret *R* 403 conperta] *RNF* refert& (t *in* r *corr.*) *L* 404 hunc] hinc *N* uisos nasisset *L*, su/asis.set (s *ante* u *add.*, *post* u *eras. pr.*) *R* 405 propium *R* primena *α* (primae, na *om. N*, na *eras. ut vid. n*) 407 natum R^1F^1 408 lat' (a *in* e *al. corr.*) *L* 409 squamosa *R* 410 dis// simulans (is *in ras. al.*) *L* preserat *R* triumfām *al. corr. L*, triumfum *N* 411 taliter *ω*, talibus *Sirmondus* 412 gloriae Nn^1 413 quicquid *ω* nestrum est $LNF^2β$, est *om.* RF^1 416 instituit L^1F^1 coniunge[re] (*al. corr.*) *R* leuum *α* (laeuum *N*), leuam *β* 417 istin *R*, isthinc *Sirmondus* sorde *L* 419 teneat] teneta *R* ipsę *n* 420 meum est *LN*, mecum est *RFβ* 422 trepido/s (o *ex* a *al. corr.*) *L* [in]quens *n* 423 fugiens *ω*, linquens *Sirmondus* ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE ORIGINALI PECCATO LIBER ·II· INCIPIT EIVSDEM DE SENTENTIA DEI LIBER ·III· *sic LNRFGDV* (ALCHIMI *L* AVITI] ·A· *G*, ·AV̄· *D* EPISCOPI *om. GD* EXPLICIT *post* II *V* DE ORIGINE PECCATI *F* II] I *G* DE SENT. DEI *om. D* EIVSDEM *post* INCIPIT *F*, *post* LIBER *L*, *om. NRGDV*) EXPLICAT LIB̄ SCD̄S DE ORIGINALI PECCATO. INCIPIT LIB̄ TERTIVS. ALCIMI AVITI EPĪ DE SENTENTIA DEI. *M*, INCIP̄ LIB̄ ·III· DE SENTENTIA DĪ *ceteris omissis E*, EXPICIT LIBER SCD̄S. INCIPIT LIBER ·III· DE SENTENTIA DEI *ceteris omissis B*

ALCIMI AVITI EPISCOPI

LIBER TERTIVS

DE SENTENTIA DEI.

Tempus erat, quo sol medium transcenderat axem
Pronus et excelsi linquens fastigia centri
Vicina iam nocte leves permiserat auras.
Illis sed maior curarum volvitur aestus
Ferventesque tenent male conscia corda dolores.
Vtque pudor capto detorsit lumina sensu
Reppulit et miseros alterno a corpore visus
Nec iam secura praestatur luce tueri
Signatam fixo peccati stigmate carnem,
Indumenta petunt, foliis ut mollibus ambo
Membra tegant nudumque malum de veste patescat.
Vmbrosis propter stabat ficulnea ramis
Frondentes diffusa comas, quas protenus Adam
Vmentem capiens raso de cortice librum
Adsuit et viridi solatur veste ruborem.
Induitur simili mulier lacrimabilis arte.
Quosque rapit misero fallax insania pomo,
Vestivit folio: saeva quos arbore nudos
Reddidit, hos gravius tenui super arbore texit.
Et tamen adveniet tempus, cum crimina ligni
Per lignum sanet purgetque novissimus Adam
Materiamque ipsam faciat medicamina vitae:
Qua mors invaluit, leto delebere letum.
Aereus excelso pendebit stipite serpens,
Cumque venenatum simulaverit, omne venenum
Purget et antiquum perimat sua forma draconem.
Interea genitor viridis per mollia luci
Rorantes sudo capiebat ab aere ventos.

III. 1 quo] quod *Rn*[1] transcenderet *N* 2 et *om.* *G*[1] fa^s^tigia *L* 3 uicinā *N* permiserat *α*, praemiserat *β* aur^a^es *L* 4 aestas *N*[1] (*al. corr.*) 5 teneri *n*[1] conscia] conscientia *N* 6 utque *α*, atque *Rβ* 7 alterna corpore *R* 9 peccat^i^o *N* (peccati *n*) 12 ꝓpter: p *et* t *rasura ut vid. temptatis L* feculnea *R* 13 defusa *F*, effusa *R* protinus *β* 14 umentem *α*, tumentem *N*, humentem *β* 15 assuit *β* solat *R* 16 arce *ut vid.* *L*[1] arte, et *Sirmondus*, et *om.* *ω* 17 quosque *ω*, que *om.* *Sirmondus* rapit *scripsi*, panit *α*, aluit *β* poma *Nn*[2] 18 folios aena *R* 22 materiem *RF* (materie/, s *eras.* *R*) faciat *LG*[2], faciet *NRFβ* 23 quo *L* (o *in* a *rec. corr.*), quam *F* laeto *LN* laetum *n*[2] 24 aereus *LNF*[2], aureus *RF*[1]*β* 26 dracon̄ *N* (*at* draconē *n*) 28 ere *R*

Proteuus adtonitis senserunt auribus ambo
Praesentem dominum. tristi tum luce perosa
Expavere diem detecto in crimine testem.
Illos nam, vastis specubus si forte baratrum
Panderet aut subitum tellus monstraret hiatum,
Non pigeat prono trepidos descendere saltu,
Et si subpeteret iam tum sententia leti,
Hanc etiam raperet solandi cura pudoris:
Se flammis lymphisve darent vel pectora ferro
Adpeteret vindex crudeli vulnere dextra.
Sic miseri mortem nondum discrimine notam,
Cum primum meruere, volunt. exordia finem
Signant et similes praedicunt adfore luctus,
Vltima cum mundi senium consumpserit aetas
Cumque repentinus percusserit omnia fulgor
Caelorum clangente tuba, qua nuntius ante
Iudicis adventu concussum terreat orbem;
Tunc, cum sinceros pastor discreverit agnos,
Haedis disparibus diversa in parte locatis,
Per medium dirimente chao, quod fluctibus inplet
Sulphureis volvens undosa incendia gurges,
Flammarum stagnante lacu, quo fervida quondam
Dicitur adtracto nubes Sodomitica nimbo
Guttatim sparsum fudisse in crimina fulmen,
Cum plueret nox taetra focos caeloque caducae
Aera per calidum stillarent undique mortes.
Taliter ignifero missi de fonte gehennae
Fluxerunt tristes aliena in saecula rivi.
At quem terribili iudex decreverit hora
Vivere post mortem poenaque ardere perenni,
Subtrahet optato gravior sententia leto:
Cumque foret melius dispersis corpora membris
Carpere perpetuum dura sub morte soporem,
Invitos tamen urna vomet, quis sola voluntas
Rursus posse mori sensuque carere dolendi.

29 protinus β attonitis *F*β 30 perosa α (porosa: o *in* e *rec. corr. L*), perosam β (per osā, *sed* ā *non videtur prima manu scr.*, *G*) 32 barathrum *RF* 33 iatū *L*, inatum *R* 34 tepidos (s *litt.* f *similis*) *L* descendere *L ex corr. al. m.*, *F*β, discendere α saltū *R* 35 subpeteret *L*, supeteret *RF*, suppeteret *N*β laeti *N* 37 se α, seu β lymfis *L*, limfis *RN* darent α (uaderent *pro* uedarent *L*), daret *RF*β 38 adpeteret α (adpenderet *ut vid.* N^1), appeteret β curdeli *R* 39 misseri *R* 41 praedicu^n^t *al. corr. L*, predicant *R* affore β 42 consumserit *NR* 45 aduentu *LNF?*, aduentum *R*β 47 haedis] ω paribus(dis *om.*) *N* locatos *L* 48 inplet] *L* 49 sulphureis β, sulfureis *NF*, sulforeis *L*, sulforis *R* uoluens *LN*β, uoluent *RF* gurges *F*β, gurgis α 50 lacu] rubolacu (*pr. corr.*) *L* condam *N* 51 attracto β nubes F^2β, nobis L^1RF^1, nubis NL^2 53 taetra *L*, terra R^1, tetra *ceteri* caducae α (caduce *NR*), caduco β 54 udique *R* 56 saecula *N*, secula *LR*, scl'a *F* 57 at quem α (ad *LN*, quen *R*), atqui β, at quos *Sirmondus* terribili *om. L* (*al. ss.*) decreuerit *LN*, decreuerat *RF*β 58 ardere] ardore *R? Sirmondi exemplar praelorum vitio* 59 obtato *R* laeto *N* 61 capere *R* ^m^orte *R* 62 inuitus R^1 uomet α, mouet *N*β quis] quos *L* 63 dolendi RF^1β, dolenti LNF^2

Sed sic accipiet ferventis flamma camini
Ambustura suas, ut numquam finiat. escas.
At primi interea iuvenes conamine casso
Per deserta ruunt tutoque abscondita furto
Facta putant, caecis optant latuisse tenebris.
Quid iuvat? infelix, oculos a iudice flectis?
Te iudex cernit: nolis cur ipse videre,
Cum videare palam? Solem non fuscat amoenum.
Si depressa gravem formidant lumina lucem
Debilis et sanum visus non sustinet orbem.
Tum sic terribili primum deus increpat ore
Atque, ubi sit, miserum noscens interrogat Adam.
Qui trepidam pavido producens pectore vocem
Vix haec pauca refert: 'Tuus, o celsissime. terror
Mentibus insidens latebram temptare coegit.
Nam quia nuda forent inopertis corpora membris,
Erubui. fateor, caelumque per abdita fugi'.
'Et quis, ait, subitum concussit corde pudorem?
Visus et unde novus? Nam te nec vellera dudum
Nec contexta prius velavit tegmine vestis.
Forma rudis proprio melius contenta decore
Iudice se placuit; sed postquam foedere rupto
Interdicta tuus perstrinxit germina gustus.
Naturale tibi tegmen non sufficit unum,
Hactenus et nudis nunc denudata patescunt.
Arguit obscenus quia turpia corpora motus'.
Ille ubi convictum claro se lumine vidit
Prodidit et totum discussio iusta reatum,
Non prece submissa veniam pro crimine poscit,
Non votis lacrimisve rogat nec vindice fletu
Praecurrit meritam supplex confessio poenam.
Iamque miser factus nondum miserabilis ille est:
Erigitur sensu tumidisque accensa querellis
Fertur in insanas laxata superbia voces:
'Heu male perdendo mulier coniuncta marito!
Quam sociam misero prima sub lege dedisti,
Haec me consiliis vicit devicta sinistris,
Haec sibi iam notum persuasit sumere pomum.

64 sic *om.* *N* feruentes flamua// (m *eras.*) *R* 65 anbustura *NRF* aescas *L* 66 ad *NR* comanine L^1, cunamine R^1 67 tuto] toto Nn^2 69 quid] qd̄ *L* ad iudice *R* flectis *α*, flecti *β* 70 nolis $L^2F^2β$, nollis *α* (nullis *N*) quur *R* 71 pulam R^1 72 depraessa *Ln* 73 sanum *ω*, clarum *Sirmondus* 74 p^r^imum *al. corr.* *R* 75 adq: *L* 76 qui// *G* 77 pa^u^ca (a *ex corr.*) *R* tuos *R* celsissime] dulcissime N^1 ter///ror *R* 78 tētare *N* (*non n*), tepretare *R* 79 nuda (n *ex corr.*) *R* 82 etunde: *litt.* t *superior pars et* u *al. m.* *L* nouus: us *in ras.* *R* te nec] tenet *R* uellere *R* 84 propio *R* 85 indices placuit *R* 87 naturala *R* su/ficit: f *pro* b *scriptum in ras.* *R* 89 quia] que *R*, quę *F* 90 conuictū/ (s *eras.*) *R* 91 insta *NFβ*, iussa *LR* 92 praece *N* (c *in ras.* *n*) summissa *β* c^r^imine *al. corr.* *L* 93 fletus *R* 94 supplix (i *in* e *al. corr.*) *L*, subplex *R* 96 eregitur *NR* querellis *α* (quaerillis *N*), querelis $F^1β$ 99 socia *N* (sotia *n*) primam *n* 101 haec *ω* hae^c^ *L*, et *Sirmondus*

Ista mali caput est, crimen surrexit ab ista.
Credulus ipse fui, sed credere tu docuisti
Conubium donans et dulcia vincula nectens.
Atque utinam felix quae quondam sola vigebat,
Caelebs vita foret talis nec coniugis umquam
Foedera sensisset comiti non subdita pravae'.
    Hac igitur rigidi commotus mente creator
Maerentem celsis conpellat vocibus Evam:
'Cur miserum labens traxisti in prona maritum
Nec contenta tuo deceptrix femina casu
Sublimi sensum iecisti ex arce virilem'?
Illa pudens tristique genas suffusa rubore
Auctorem sceleris clamat decepta draconem,
Qui pomum vetito persuasit tangere morsu.
    Post haec finalem promit sententia legem
Serpentemque reum prima sic voce notavit:
'Tu coluber, cuius peccavit femina fraude
Errorisque virum consortem reddidit ipsa,
Propter utrumque reus pendes, quod fecit uterque:
Nec tibi sublimi constabit corpore vertex,
Callida sed pronus per terram pectora volves:
Vtque fuga trepido sinuosa volumina currant,
Non gressus, sed lapsus erit teque ipse sequeris
Flexibus et spiras viventia vincula nectent.
Tum pro persuasa miserorum cordibus esca
Tellurem captans pastu vesceris inani:
Mensibus et certis supero depulsus ab orbe
Inclusus terris communi sole carebis.
Inter cuncta, replent quae nunc animantia mundum,
Auctor mortis eris, fies gravis omnibus horror.
Praecipue infelix mulier cum prole futura
Sic inimicitias odio currente reponat,
Semina seminibus mandent ut vota nocendi.
Insistens semper pavidae sectabere calcem:
Conterat illa caput victoremque ultima vincat'.
    Post haec adtonitam iudex commotus in Evam:
'At tu, quae primam violasti femina legem,
Accipe, succiduum vitae quod restat in aevum.

102 isti (a *superscr.*) *al. corr.* *R*   capud *L*   103 crede^re *al. corr.* *L*   105 atque] idque *N*, idquod *n*   condam *N*   106 caele^b s *L*, celeps *R*   107 praue *LR*   108 rigida (a *ex* i) *G*2   109 merenteui *ω praeter n*   conpellat] *NRF*   euuam *L*, aeuam *N*   112 sub^li mi *R*   113 gena *N*   suffosa ruborem *n*   116 finalem *α*, poenalem *β*   117 reum] euam *R*   118 colŏber *R*   121 corpore *ω*, pectore *R Sirmondus*   uertix *L*1*N*   122 pectora *α*, corpora *β*   uoluens *n*1   123 trepidos inuosa *L*   currunt *N*1   126 pro] propter *L*2*NF*2   persuasa] suasam *L?*, suasā *ex* suasa *al. corr.* *F*, suas amiserorū *N*, suas ///miserorū *n*   aescam *F*   propter suasam m. c. escam *Sirmondus*   128 orbe (b *ex corr.*) *R*   129 inclusis: i *in* u *al. corr.* *L*   130 animanda *N*   134 se^mi nibus *al. corr.* *R*   136 capud *L*   137 hec *L*   adtonitam *L*, attonitam *ceteri*   euuam *LN*, aeuuā *n*, ęuam *F*   138 ad *N*   quae] q: *L*1, que *R*   prima *RF*1   u^i olasti *L*   139 aeuum] euuam *L*, euum *n*1

Imperium patiere tori dominumque timebis,
Quem socium dederam: parebis subdita iussis
Et curvata caput libitus adsuesce viriles.
Moxque ubi concipiens fetum persenserit alvus,
Ventris onus gemitu testaberis ac tibi clausum
Anxia crescentem portabunt viscera fascem:
Donec transacto fastidia tempore conplens
Naturale malum partu sub vindice pendat
Producens vitam proles, sic poena parentis.
Quid diversa loquar post iam discrimina matris?
Nam cum praeduro mulier confecta labore
Optatam subolem tali produxeris ortu,
Lugebis vacuos nonnumquam orbata dolores'.
    Interea trepidus iam dudum sustinet Adam,
Quid sibi terribilis tandem sententia servet.
Cui pater: 'Adtentis, inquit, nunc auribus et tu
Accipe quid mereare, levis quem femina vicit.
Inpolluta prius pulchro sub germine tellus
Non iam fida satis nec puro semine simplex
Pristina monstrabit corruptum terga per orbem
Exemploque tuo semper tibi terra rebellans
Vepribus ac tribulis armata resistere discet.
Aut si frangenti cedens subcumbet aratro
Vomeris et fixo mordaci dente subacta est,
Pinguia decipient mentito germine culta.
Nam pro triticeo lolium consurgere fructu
Et fictas segetes vacuasque dolebis avenas.
Sic vix extortum producent iugera panem,
Sudore adsiduo nitens quem sumat egestas.
Inlecebramque cibi poenalis vindicet esca.
Aequalem brutis facient tibi pabula vitam
Et simul herbarum sucos pastumque requirens
Stercore consimili depressa gravabitur alvus.
Aerumnosa diu volvetur talibus aetas,

---

140 patie^re *al. corr. n* tori α (patier&^h ori *L*, patierisori *R*), thuri $L^2\beta$ 142 et] ec *R* capud *L* adsuesce α (adsuescere *al. corr. L*), assuesce $F^2\beta$ uirilis *N* 143 foetum β persenserit ω, praesenseril *Sirmondus* 144 honus *LN* tibi] cibi *R* 146 tē pore: tē *in ras. litt.* cor *al. L*, tempura *R* conplens α, coplens (*G*) *vel* complens *F*β 147 partu sub uindice LNF^2, partu^s ab uindice *R*β, partus a uindice F^1 (*postea inter* s *et* a *litt.* u *intrusa atque* b *ex* a *factum est*) pendat α, partus β (partu/ *GgD*) 148 producens uitam α, producas uita ut β proles *Sirmondus*, prolis ω sic α (sic *an* sit *incertum L*), sit β poone *R* 149 loquor *L* 151 aptatam (a *in* u *al. corr.*) *L* subolem $L^1\beta$, sobolem $\alpha(L^2)$ talē *L* 154 qui/d *R* 155 attentis β inquid *LR* nu^n c *L* 156 merear eleuis *LN* feminia *R* 157 inpolluta α (inpulluta *R* ge^r mino *R*, germine *F* 158 fida satis] stoa tatis *ut vid. R* simplix n^1 162 subcumbet LF^2, subcumbit F^1, succumbit *NR*, succumbet β 163 fixa *L* mordaci α, mordacis $F^2\beta$ 164 pingua *N*, pinguida *R* ^de cipiens *al. corr. R* 165 fructum *NR* 166 fletēs^a *R* segites *L* (i *in* e *al. corr.*) n^1 auenas β, hauenas α (as *ex* a *postea corr. R*) 167 extortum α (ex^t ortum *al. sorr. N*), exortum $N^1\beta$ pducent (p *in* p *corr. al.*) *L* 168 adsiduo *NF*, adsidue R^1, assiduo *ceteri* sumate gestas *R* egestas (e *in ras. pr.*) *G* 169 inlecebram α*G*, illecebram $F^2\beta$ çsca L^2F 171 sucus *N*, su/cos *R* 172 depraessa *LN* (*non n*) grauibitur *R* 173 crumnosa *N*β diu (i *al. m.*) *L* aestas n^1

Donec praescriptum ponant tibi saecula finem
Et conpacta luto solvantur tempore membra.
Limo formatus rursus redigeris in arvum.
Ante tamen proprium nati praecurrere letum
Conspicies poenasque tuas in prole videbis.
Vt metuenda magis cernatur mortis imago,
Peccasse agnoscas quid sit, quid mortua fleri
Quidve mori. ac ne quid desit tibi forte malorum,
Quae castigandis corruptus parturit orbis,
Acrior inmenso miscebitur ira dolori.
Nam cum prima tibi producent tempora natos,
Livor edax arto certabit limite mundi:
Nec iam sufficiet, vacuus qua tenditur, orbis
Totaque germanis stringetur terra duobus.
Alter in alterius consurget funera frater
Telluremque novam cognato sanguine tinguet.
Exim posteritas varios passura labores
Casibus in multis mortalia debita pendet.
Dum veterem ductus dissolvat terminus orbem,
Occidat omne vigens finisque redarguat orta'.
Audierat motumque dedit conterrita tellus.
Sic pater exactis haedorum pellibus ambos
Induit et sancta paradisi ab sede reiecit.
Tum terris cecidere simul mundumque vacantem
Intrant et celeri perlustrant omnia cursu.
Germinibus quamquam variis et gramine picta
Et virides campos fontesque ac flumina monstrans,
Illis foeda tamen species mundana putatur
Post paradise tuam; totum cernentibus horret
Vtque hominum mos est, plus, quod cessavit, amatur.
Angustatur humus strictumque gementibus orbem
Terrarum finis non cernitur et tamen instat.
Squalet et ipse dies, causantur sole sub ipso
Subductam lucem, caelo suspensa remoto
Astra gemunt tactusque prius vix cernitur axis.

174 pscriptum *L* secl'a *L* 175 conpacta] *α* soluantur *in ras. pr. G* tempre (temp$_o$re *al. corr.*) *L* 176 redegeris *R* 177 laetum *LN*, loetum *F* 178 conspicias *N* 179 ut *α*, et *F*[1]*β* (/t *erasa initiali quae* E, *non* V *fuisse videtur G*, Et *in marg. al. G*, l' v *g*) cernat' (' *al. add.*) *R* 180 quid mortua fleri *in ras. al. et v.* 181 *in marg. al. add. n* 181 de/sit *L* 182 castigantis *RF* 183 inmenso *α* (so *ex* se *pr. corr. R*), immenso *G*, immensa *ed. Sirmondianae error* 184 natus *NR* 185 certauit *N* 186 qua] quae *N* tendit *N* 187 stringet *R* 188 consurgit *N* 189 cognata *R* ting.ᵘ& *L* 190 exim *α*, exin *Fβ* uarios spasura: s *al. in ras. L* 192 duotus *R* 193 occidua *R* 194 metumque *ed. Sirmondianae error* 195 sic *α*, hic *F*[1], his *β* hedorum *Rβ* pallib; (pa *in* pe *rec. corr.*) *L* ambos: o *in ras. rec. L* 196 induet *N* scā *NF*, scam *n*[1] paradisi *α* (paradi *R*), paradysi *Fβ* refecit *L* 197 tum *ω*, tunc *Sirmondus* 198 cęleri (ę *ex* e *al.*) *n* 199 gramine] germine *L*, g^{e}r/mine *al. corr. F* 200 et *L*, ac *NRFβ* 201 feda *LN* (fedata mens species *N*, foedata mens species *n*) 202 paradise *α*, paradyse *Fβ* 203 atque *R* 204 angustat *R* gementibus *α* (gentibus *R*), tuentibus *β* 205 terra^{ru}m *al. corr. L* cernit *R* 206 ipse *α*, ipsa *β* causantur: r *ex* s *al. corr. R* 207 subducta in lucem *R* celo *al. ss. R* 208 taetis *al. rec. corr. L*

Tunc inter curas permixti felle doloris
Adfectus sensere novos et pectora pulsans
Nondum compertas prorumpit fletus in undas
Attentisque genis iniussus defluit umor.
Haud aliter vivax deceptus mole caduca
Spiritus, inpleto venit cum terminus aevo,
Post obitum peccata dolet: tum quidquid iniquum
Gesserit, in mentem revocat, tum paenitet omnis
Errorum lapsus, semet quos iudice damnat:
Et si praeteritae reddatur copia vitae,
Sponte ferat, quoscumque dabunt mandata labores.
Sanctus namque refert de quodam divite Lucas,
Quem nimio luxu dissolvens vita fovebat.
Ipse coturnatus gemmis et fulgidus auro
Serica bis coctis mutabat tegmina blattis:
Inde ut bacchantem suasissent tempora mensam,
Currebant epulae, totus quas porrigit orbis.
Cumque peregrinus frugem misisset acervus,
Fervebat priscum crystallo algente Falernum.
Vivida quin etiam miscebant cinnama turi
Et suffita domus pingui fragrabat amomo.
Quod pelagus, quod terra creat, quod flumina gignunt,
Certatim mensis cedentibus undique lassus
Portabat pallens auri cum fasce minister.
Languidus ante fores pauper tunc forte iacebat
Divitis obstrictis resoluto corpore membris
Et supplex poscebat opem, non munera captans,
Reliquias tantum sed si quas copia iecit,
Has tunc opperiens alvus ieiuna rogabat.
Sed proclamanti dives non addidit aurem
Nullaque languentem pietas respexit egenum,
Nec quae conpletis cecidere superflua mensis,
Pauperis ad victum quisquam dedit. insuper aegri
Despicitur facies et putria vulneris horrent.

209 curas] corax *R* 210 adtectus *α* (adfectos *LR*), affectus *Fβ* seu sere (t *eras.*) *R* 211 conpertas] *α* 212 deflu/it (x *eras.*) *R* umor *α* (ămor *L*, amor: a *in* u *pr. corr. R*), humor *Fβ* 213 haut *α* (aut *L*), haud *Fβ* deceptos *R* 214 inpleto] *α* uenit *α*, ueniet *β* termina seuo *R* 215 peccato *R* quicquid *ω* 216 in mentem *α*, mentem (in *om.*) *R*, ad mentem *Fβ* penitet *α*, poenitet *β* omnis] omīs *N*, omnes *RF* 217 dampnat *n* 218 praeterite *n* 219 modata *R* 221 nimio *LNF*[2], nimium *RF*[1]*β* 222 coturnat *R* iemmis: i *in* g *corr. al. L*, gemis///& *n* 223 sirico *R* motabat *R* bla[t]ti/s *al. corr. R* 224 bacchantem *Rn*, baccantem *L*, bachantem *NFβ* messem (n n supra) *L* 225 aepulae *N* porrigjt (j *ex* i) *L* 226 aceruis *N* 227 ferrebat *n* cristallo *ω* algente/ (s *vel* f *eras.*) *R* 228 uinida *α*, uuida *β* turi *α* (tari *RF*[1]), talli *β* 229 suffita *LNF*[2], suffecta *R*, soffista *F*[1], suffista *β* fragrabat *D*, flagrabat *ω*, fraglabat *FV* 230 quod terra] qđ *ex* qd *al. corr. L* 231 mensis: i *in ras. litt.* o *N* lassus *α*, lapsus *R*, lapsis *β* 233 forti *R* 234 obtrictis *R* 235 supplix *n* 236 reliquias *α*, relliquias *F*[2]*β* iac& (*rec.* iecit *corr.*) *L* 237 operiens *n*, aperiens *N* ieiuna: u *rec. ex* o *ut vid. L* 238 proclamanti/ *R* diuis *LN* (*in L* i *in* e *rec. corr.*) addit *R*[1] 239 piaetas *R*[1] 240 que *LR* conpletis *LR* (conpletus *R*[1]), completis *NF?β* 241 uictum (c *in ras. litt.* t *pr.*) *R* egri *nRF* 242 despicitur *F*[2]*β*, dispicitur *α* putria] patria *RF*[1]

Cumque canes miti perlambant ulcera lingua
Blandior et fesso feritas medicabilis adsit,
Sola hominum nescit mens semper dura moveri.
Haec sed diversa penitus dum sorte geruntur,
Inpendens obitus pariter pulsavit utrumque
Divite praevento, numquam qui credidit istud.
Optatam pauper longo vix tempore mortem
Pervenit et victor morbos artusque relinquit.
Ille quidem, celsa qui dudum floruit arce,
Fletibus ad tumulum stipato funere fertur
Auratoque datur conditus membra sepulchro
Et pretiosa tegunt elatum lintea marmor.
Spiritus abstruso sed mox demissus Averno
Incidit aeternas per saeva incendia poenas.
E quarum medio sublimi sede locatum
Haut procul (hoc certe censetur, nam procul inde,
Vt docet eventus) sinibus conspexit ovantem
Abrahae iusti mutatum in paupere vultum
Nec eius similem, quem dudum luce receptum
Quarto forte die vix quisquam largus humandi,
Ne per dispersum naturae lege cadaver
Dira frequentatae contagia mitteret urbi,
Obtectum laceris tenui velamine pannis
Naribus adstrictis nuda tellure locavit.
Angelicis manibus tunc in sublime levatus
Iam dives, iam sanus erat: contraque superbi,
Qui congesta tenens opibus diffluxerat amplis,
Arida sic flammis mendicant guttura guttas:
'O pater, electas animas qui sede beata
Colligis et meritis dispensas praemia iustis,
Haec ego non mereor: sed saltim deprecor unum,
Lazarus ut missus veniat digitoque levatum
Adferat huc labris ardentibus inde liquorem
Quique refrigerio, si non extinxerit omnes,
Ad tempus saltim tantos vel mitiget aestus,
Donec fessa brevi respirent membra quiete'.

243 mitti *R* perlumbant *R*, perlambunt *F*[1] 244 assit *β* 245 men[s]sem perdura moueri (s *al. add.*) *R* 246 haec: aec *al. add. R* poenitus *RG* 247 inpendens *α* (inpende[n]s *L*) 248 numquam qui *α*, qui numquam *β* 249 optatam pauper *ω* (obtatam *R*), pauper ad optatam *Sirmondus* 250 pernenit *α*, inuenit *β*, post uenit *Sirmondus* relinquid *LN* 251 illæ *G*[1] 253 dato[ur] *L* menbra *R* 254 praetiosa *LN*, praeciosa *R* 255 demissus *β*, dimissus *α* 257 sede] in sede *F*[2] *Sirmondus* 258 haut *α*, haud *Fβ* hoc *α*, ut *β* nam] N̄ *n*[1] 259 ouante: e *ex* e *al. ut vid. L* 260 abrahe *L*, abrœchae *N*, abrachae *R* mota//tum (n *eras.*) *R* 261 recaptū (a *in* e *rec. corr.*) *L* 262 humandi] amandi *R* 263 ne per dispersum *ω* (per *om. N*, nec per dispersum *n*, ne perdis persummatur e lege *R*), ne cito dispersum *Sirmondus* naturae] matur e *R* 264 frequentatae *α* (frequentate *N* (*non n*) *R*), frequentato *β* urbi *LNF*[2], orbi *RF*[1]*β* 266 adstrictis *α* (obstrictis *F*), astrictis *β* tellore *N*, tellère *R* 268 diuis *LN* 269 defluxerat *nRF*[1] 270 guttora *R* 272 collegis *R*, colligitis *ut vid. n*[1] 275 afferat *β* 276 extrinxerit *n*[1] omnis *N* 277 mitigit *R* 278 respirant *R*

Taliter inmixto lacrimis stridore rogantem
Magnanimus tandem conpellat sic patriarcha:
'Desine iam seras in cassum fundere voces
Et vacuas miscere preces. haut talia dudum
Dicta dabas, foribus cum te prandente iaceret
Ipse ignotus, egens, aeger, ieiunus, inanis:
Cum tua non caperet congestos mensa paratus
Pauperis atque tuas non iret clamor ad aures.
Quapropter tandem librato examine veri
Praeteritae vitae sortem deponis; uterque
Permutate vices: et te iam sufficit amplis
Exundasse bonis, laetetur fine malorum,
Qui doluit coeptis. Non est iam terminus ultra.
Insuper horrendo currit qui tramite limes
Et chaos obiectum lato distinguit hiatu.
Non sinit abiunctas misceri foedere partes
Accessumque negat, sic vobis semper ut istis'.
Ille gemens vanum repetita voce precatur:
'Si nil post obitum prodest commissa fateri
Nec tua mutatur fixis sententia verbis,
Hoc concede mihi, nulla quod lege vetatur.
Fratres quinque domo discedens luce reliqui:
His peto mittatur, qui vivos corrigat, ante
In tormenta cadant quam talia carne soluti.
Nam quamvis duro persistant corde rebelles,
Si tamen obstructa quisquam de morte rediret,
Credent experto poenasque intrare timebunt'.
Ille quidem poscens effectum non capit ullum,
Nos autem, dum vita manet, dum luce vigemus,
Olim defuncti perterret nuntius Adam,
Dum locus est flendi, dum non iniussa petuntur
Nec obduratis pulsatur ianua serris.
Novimus en cuncti, quid primus planxerit ille,
Qui pulsus prisca nescivit sede reverti.
Namque obitum quendam casu tum pertulit ipso,
Perdita ne precibus lacrimisve reduceret ullis.
Ex tunc paulatim retro sublapsa referri

279 inmixto] *α* 280 conpellat] *α* patriarca *LN* 281 disine *R* in cursum *R* 282 praeces *N* haut *α*, haud *Fβ* alia *R* 283 iacebat *N* 284 /eger R^2 285 congestus *R* paratos n^1 287 lilerato *R* uiri *N* 288 praeterit ac uitae *R* deponis *α*, dependit *β* 289 permutate *α* (permotate *R*), permutatque *β* sufficit (i *ex* n) *R* 290 letetur *L* 291 *post* doluit *distinxit β* c°eptis *L*, cöeptis *R* 292 currit *ω*, cingit *Sirmondus* limes *Fβ*, limis *α* 293 ubiectum RF^1 distingit *R* ^h iatu *rec. sic corr. L* 294 sin^i t *al. corr. R* miscere G^1 295 sic uobis *α* (uobis *R*), uobis sic *β* 296 praecatur *N* 297 nihil *N* 298 motatur *R*, mut^a etur *al. corr. n* fixi *N* 300 domo *LN*, modo $R^2Fβ$, quomodo R^1 discendens R^1, descendens F^1 301 corregat *R* 302 cadent L^1 quam] quem R^1 303 num N^1R persista^n t *R* rebellis *R* 306 poscens (c *ex* s) *R* 307 luce *α*, lege $RF^1β$ 308 ollim *R* 309 iniussa *α*, iniusta $RF^1β$ petantur (à *rec. corr.*) *L* 310 obduratis *α*, obturatis *β* iannua *R* serris $NRF^1β$, seris LF^2 311 encuncti: ne *al. m. L* quid] quod *N* illę *N* 313 cassu *R* 314 praecibus *n* 315 sullapsa *L*

Vita prior coepitque malis laxata potestas.
Tum tristes morbi et varii subiere dolores
Et corrupta satis dira pinguidine tellus
Letali quaedam suffudit germina suco.
Inde truces saevire ferae dudumque timentes
Excitat ad pugnam tum primum conscia virtus
Reddit et armatas unguis, dens, ungula, cornu.
Ipsa etiam leges ruperunt tunc elementa
Et violare fidem mortalibus omnia certant.
Inflatur ventis pelagus volvuntur et undae
Excitusque novum turgescit pontus in aestum.
Tunc primum tectis taetra caligine caelis
Ingratos hominum castigatura labores
Grandineos pavidis fuderunt nubila nimbos
Atque polus discors invidit germina terris.
Quin magis ipsa sibi tellus adversa negavit
Seminis excepti vertens mentita nitorem.
    Haec gemini primum senserunt tunc protoplasti.
Posteritas nam quanta ferat dispendia rerum,
Non cui vel centum linguae vel ferrea vox est,
Enumerare queat, nec si, quem Mantua misit,
Maeoniusve canant diversa voce poetae.
Quis tales referat motus? quis denique fando
Evolvat totos, qui volvunt saecula, fluctus?
Arma fremunt, crebra quatitur formidine mundus,
Funditur inriguus sanguis maiorque sititur.
Quid dicam celsas praeclaris coetibus urbes
In deserta dari? populos populante rapina
Dispergi et lacerum vacuari partibus orbem?
Servitio subdi dominos famulosque vicissim
Praeferri dominis et belli sorte perire,
Sors generis claro quondam quod sanguine misit?
At si forte brevi requiescant tempore bella,
Legibus armatas furere in certamina lites,
Ius anceps pugnare foro, quo iurgia fratrum
Non levius votis feriunt, quam proelia telis?
Sed quis vota notet, clament cum facta nocentum?

316 cepit *L*   317 tristis *L*   sub^i^gere *al. corr. L*, subi/ere *G*   318 correpta RF^1 pinguidine *α*, pinguedine βL^2 319 laetali *LN*, loetali *F*   320 seuire *LRG*   fere *LnR*   321 premum R^1 322 armato sanguis *R*   323 legis *L*   elementa $FL^2\beta$, elimenta *α*   324 niolarem *N*, n^i^olare *al. corr. n*   325 unde *LR*   326 exitus *L*   nouuntur gescit *R*   turgiscit L^1N aesto (o? u?) *L*   327 tetra *ω*, terra (c *ex* r) *R*   328 laboris L^1 329 pauidi RF^2, pauide F^1 nimbis n^2 330 adque *n*   populus L^1n inuidet *L*   333 tunc] nunc *R*   331 prosteritas (*al. corr.*) *L*   335 certum *L*   nox: n *ex* N *corr. R*   est] en n^1 336 quaeat *LG*, que ad *R*   337 maeonius *R*, meonius *G*   nae *R*   338 talis *N*   fando: o *ex* u *R*   339 totus n^1R noluunt: o *ex* u, l *ex* b *R*   secl'a *L*   340 quatitur *al. corr. n*   341 inriguus] *α*   s^i^titur *R*   342 praeclaris NRF^1, praeclaras LF^2G caetibus *Ln*   urbis L^1 343 rapina *α*, ruina $RF^1\beta$ 345 seruitio: *litt.* ui *rec. m. L*   347 generes L^1 quod *α*, quos *β*   349 legebus n^1 certamine *L*   351 quae *L*   352 clamant *R*

Quis fraudes et furta gemat gaudente rapina?
Quisve minora fleat? — stringi nec maxima possunt —
Inde minora tamen, si summis iuncta notentur:
Nam per se nullum facinus sub iudice parvum est.
Nec refert cunctas percurri carmine causas:
Hoc parvo sermone loquar post damna priorum
Nil superesse mali, quod non vel perpetret orbis
Vel toleret plenus scelerum pariterque laborum,
In casu discrimen habens et crimen in actu.
    Sed tu, Christe potens, cui semper parcere promptum est,
Tu figulus massam potis es reparare caducam
Et confracta diu resolutaque tingere vasa.
Qui dudum multo latitantem pulvere dragmam
Invenis accensis verbi virtute lucernis.
Linquentem caulas turpique errore vagantem
Pastor ovem celeri dignatus quaerere gressu
Subvehis, utque suo gaudens reddatur ovili,
Sarcina fit, quae cura fuit. Sic filius ille
Iunior, exhaustos postquam dispersit acervos
Vitaque consumpto mutata est prodiga censu,
Turpia porcorum digne convivia sectans
Optavit siliquis conpleri vilibus alvum,
Donec saeva fames longo discrimine victum
Cogeret offenso tandem se reddere patri
Confessumque reum laxato crimine solvi.
Denique prostratum mitis pater allevat ultro
Et trepidum blanda solatur voce pudorem.
Ornatus reduci vestis dat prima secundos
Laetaque sollemnis celebrat convivia coetus,
Quod rediviva suis quodam de funere proles
Surgat et orbato redeant nova lumina patri.
At tu, praepollens hominum rerumque creator,
Quamquam cuncta velis fidae constare saluti,
Nulla tamen pateris nostrae dispendia mortis
Nec quoquam pereunte tuis contingere damnum
Divitiis poterit. nescis decrescere, nescis
Augeri et pleno perstat tibi gloria regno.
Sed famulis tu redde tuis, quod perdidit Adam.

353 fraudens *L*[1] gem& (a *suprascr.*) *n* 354 ne[c] *al. corr. L* 355 tamens summis *R* 359 supeem aliqđ *LR* 360 tolleret *R* 361 gasu *L*[1] 362 promtum *LN*, prumtum *R* 363 potis es reparare *N*β, potes s rep. *L*, potes rep. *RF* 365 lat[i]tantem *R* dragmam] ω 366 inuenis *R* accensi *L*[1] 367 liquentem *n*[1] torpi *N* nagantes *L* 368 caeleri *N* (*non n*) 371 exaustos *N* 372 consumto *N* motata *R* prodica *N* 373 dignae *L* conuiua *n*[1] 374 conpleri] *NRF* uiribus *L* 375 fames *F*β, famis α uictum (// ∻ *eras.*) *R* 376 *et* 377 *in marg. infra additi al. m. praefixa nota* ∻ *R* 376 coger (et *om.*) *N* 377 que/ /reum (m *eras. ut vid.*) *R* rerum *n* 380 uesti[s] (*litt.* esti[s] *al. m.*) *L* prima (i *ex* e) *R* secundus (saec. *n*) *N* 381 solemnis *NF*, so[l]lennis *R* celebrant *L*[1] 382 sui[s] *L* proles *F*β, prolis α 384 ad *NR* 385 quanquam *L* fide *NR* 387 coquā *L* periunte *R* 388 nescits *R* 389 prestat *R*[1]*F*[1] *ut vid.*

Quodque tulit primum vitiatae stirpis origo,
Ortu restituat melior iam vita secundo.
Sorduerit nimium lacero circumdata peplo
Forma vetus: scissam ponens cum crimine vestem
Pallia prima pater redeunti porrige proli,
Semineceem quondam miserans qui forte repertum
Proiectumque via, quem saevi caede latrones
Inpositis cuncto spoliarant tegmine plagis.
Sed tu, sancte, viam sumpto dum corpore curris,
Invenis adlisum nec praeteris: insuper aegrum
Iumento carnis propriae sub tecta reportas.
Nos fuimus quondam rabido data praeda furori;
Sed si nunc medico percurrat vulnera fotu
Gratia producens oleum, sapientia vinum,
Commendet stabulo Samaritis dextera curam,
Pellctur validus medicato corpore languor.
Suscipe, qui non vis moriendi crescere causas,
Quos confessa tibi gemitus pia pectora fundunt.
Vt quondam tecum passae sub tempore carnis
Proximus inmani dependens stipite praedo.
Quem non culpa tibi similem, sed poena tenebat
Ille tamen nexus membris nec corde ligato,
Etsi confixas clavis extendere palmas
Non potuit, liber mentem cum voce tetendit.
Sicque reus scelerum. dum digna piacula pendit,
Martyrium de morte rapit. cui fine sagaci
Maxima cura fuit tales non perdere poenas.
Praeripuit scandens aditum caeloque levandus
Ardua sublimi tenuit conpendia saltu.
Porrige sic nobis celsam, pater inclite, dextram.
Nos quoque perpetuae conquirat vita saluti
Atque profanati deceptis fraude latronis
Ceu tibi conpasso miserans succurre latroni.
Livida quos hostis paradiso depulit ira.
Fortior antiquae reddat tua gratia sedi.

391 uitiate *L*, uitio tae *R* styrpis *R* 392 secto *L* 393 sordoerit *R* 394 scisam *N* uertē *L*¹ 395 prema *R*¹ ꝓrige *n*¹ 396 cdā *L*¹, quondom *R*¹ 397 seui *LR* cede *NRF* 398 inpositis] *α* spoliarent: e *in* a *pr. corr. G* 399 sanctae *NR* uia *R* sumto *N* 400 adlisum] *α* insuper] risuper *R* 401 teg^c^ta *L* 402 quandam *n* rapido *L* praeda *om. N* (*non n*) 403 sotu *R* 405 come^N^det *L*, commendat *N* samaritis *α*, samaritidis *Rβ* (stabulos amaritidis *R*) dextera *α* (dextero *L*), extera *β* curam *α*, cura *Fβ* 406 pellatur *R*¹ lang^u^or *R*, langur *n*¹ 407 causas] caueas *R* 408 pia *pr. ss. L* pictora *L*¹ 409 condam *L* passe *LR* 410 inmani] *LN* stipitæ *n* 412 le^i^gato *R* 413 confixas] conficti *ut vid. R*¹ /palmas (p *eras.*) *R* 415 dum *α*, cum *β* 416 martirii *R* cui *bis scr. R*¹ segaci *R* 417 non perdere] non per pen de re *L*, non pendere *N* 418 scandes *L* aditam *RF*¹ leuandos *R* 419 sub/limi (i *eras.*) *R* conpendia] *NRF* 420 porriges in nobis *R*, porriges (porrigisi *al. corr.*) e// nobis *F* inclyte *LNG* 422 adque *nR* 423 conpasso] *NRF* subcurrere *n* 424 ostis *L* paradyso *Fβ* depullit *n* 425 antique *L*, antiq: *NR* ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE SENTENTIA DEI LIBER TERTIVS INCIPIT DE DILVVIO MVNDI EIVSDEM LIBER QVARTVS *ω* (ALCHIMI *L* ALCIMI AVITI VENNENSIS EPI *post* QVARTVS *in fine M* EXPC *L*, EXPLI *R* EXPL *post* DEI *G*, EXPLICAT *M* TERTIVS] IIII *F* EIVSDEM *in uno F*, *deest in ceteris* EXPLICIT LIBER III INCIPIT LIBER IIII *ceteris omissis D*, LIBER ·IIII· DE DILVVIO MVNDI *E*, *subscriptione prorsus caret V*)

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER QVARTVS
DE DILVVIO MVNDI.

Infectum quondam vitiis concordibus orbem
Legitimumque nefas laxata morte piatum
Diluvio repetam: sed non quo fabula mendax
Victuros lapides mundum sparsisse per amplum
Deucaliona refert, durum genus unde resumpti
Descendant homines cunctisque laboribus apti
Saxea per duram monstrent primordia mentem:
Sed veri conpos fluctus nunc prosequar illos,
Per quos inmissus rebus vix paene creatis
Lactantem velox praevenit terminus orbem.
Extulerat mortale genus crudelibus ausis
Ingentes animos: licitum quod quisque liberet,
Credidit et propria valuit pro lege voluntas.
Ius adeo nullum, sic nil distare putatum
Fasque nefasque inter, recti custodia nusquam,
Non iudex, non testis erat, non denique rector,
Arbiter aut morum vel qui suaderet honestum,
Sed princeps sibi quisque fuit virtute nocendi
Nec meritis sed mole potens; qui fortior esset
Hic melior sibimet, sed se censore, placebat.
Sic hominum vitam brutorum more tenebat
Motibus addicens mens inclinata ferinis.
Sanguine potus erat, caesorum viscera passim
Indomitis laceras praebebant faucibus escas.
Insuper et quadrupes, propria qui morte necatus,
Saevior aut certe quem vincens bestia cepit,
Pastus erat, quem nulla fides, lex nulla vetabat.
Vt vero pecorum ritu permissa voluptas

IIII 1 quendam *R* uitias *R*[1] 2 laegitimum *L* laxata morte *α*, laxo de more *β* 4 uictoros *L*[1] amplo *in ras. al. N* 5 resumti *LN* 6 discendat *N*, discendant *R* 7 sexa *L*[1] monstrent *α*, monstrans *β* mentē (en *rec. rescriptum pro* on *vel* or) *L* 8 conpos] *NR* mu[n]c psequar *L* 9 inmissus] *α* poene *NFβ* 10 lactantem *ω* (lan[c]tantem *al. corr. L*), lactentem *Sirmondus* peruenit *R*[1] terminŏs *L* 12 quod] quos *L*[1] quisque *ω*, cuisque *L*[2], cuique *Sirmondus* 13 crededit *R* pro//////[pria], *al. corr. litt.* p////e *eras. R* 14 adeo *α*, hominum *β* ni///l *R* 15 nefas quae *L* reti *L*[1] (*rec. corr.*) 16 /testis (s *eras.*) *L* 17 aut *pr. ss. L* honŏstū (v *rec. ss.*) *L* 19 quis *RF* 20 hic *α*, is *β* sed se *α*, sese *β* placeb[n]it *L* 21 morte *N* (*non n*) 22 moṇtib; *L* fereuis *n* 24 praelibant *R* aescas *LF* 25 more *R* necatus *LFβ*, necatis *N*, necatur *R*? *Sirmondus* 26 seuior *Lβ*, sedor *R* seuiora ut *L* certę *L*, cerce *R* 28 uoluptas *LN*, uoluntas *RFβ*

Et diffusa palam ruptis lascivia frenis
Luxuriaeque forum atque obsceni nundina mundi
Fervuerit, casto fas non est dicere cantu.
    Talibus ac tantis hominum gens inproba gestis
Silvestres animos naturae foedere rupto
Induerat pulsaque simul ratione furebat
Et deserta iacens domini caelestis imago
Omne decus mentis turpi deiecerat actu.
Haut secus ac pulchri cum fertilis area campi,
Quam succisa dedit purgato robore silva,
Dum colitur, iusto paret fecunda labori,
Subicitur rastris, respondet frugibus ac se
Servat conposito ruralis gratia vultu:
Agricola oblitus si bracchia forte remisit
Laxavitque manus fessoque quievit aratro,
Pigrescit primum durato caespite tellus:
Mox rudibus ramis atque aspera palmite crebro
Disciplinatos dissuescit promere fructus,
Effundit frutices vacuos silvamque minatur:
Quam si nec sera succisor falce repurget,
Non iam virgultis, sed denso stipite lucus
Texitur et steriles diffundit in aera frondes,
Donec conclusa ramis currentibus umbra
Mox opportunae depulso sole tenebrae
Iam secura feras invitent credere lustra.
Taliter humani generis, non ordine recto,
Perdita mandatae iam post primordia legis
In pravum labens paulatim vita tetendit
Proficiens peiore via, constantior ipso
Iam paribus studiis nutriti criminis usu.
Et tamen auctorem vitii culpaeque magistrum
Doctior errorum lapsuque peritior omni
Succiduae prolis crescens audacia vicit.
    Vt fluvius parva primum diffusus ab urna
Perspicuum leni promittit gurgite fontem,
Tramite quem summo facili transmittere saltu
Quisque potest: mox inriguo deductus ab ortu
Viribus augetur subitis ripasque retrorsum

---

29 deffusa *R*   30 luxoriae *RF*   31 feruuerit *LN*, feruuer&: u *post* r *in ras.*, & *in* it *al. corr. F*, ferueret *Rβ*   casto *α*, in casto *β*   32 inproba] *NRF*   33 siluestres: est *rec. in ras. L*   34 indurat *L*[1]   ferebat *L*   37 haut] *α*   39 secd'a *L*, fęcunda *β*   40 sub[i]icitur *G*   respondit *LN*   ac se] axe *L*   41 conposito *α*, *sed* conposita *L*   42 bracchia *L*, brachia *NRFβ*   44 caespite] *LN*   46 desciplinatos *R*   dissuescit *L*, desuescit *ceteri*   fructos *L*   47 fru/tices (e *eras.*) *R*   uacuos *ω*, uarios *Sirmondus*   48 nec: c *ex* s *R*   49 densos *N*[1]*n*   deus ospiti *R*[1]   50 aera fundit [rondes] *al. corr. L*   51 cŏrrentibus *R*   52 oportunae *α*, importunae *β*   53 iam *α*, ac *β*   inu[i]tent *R*   credere *α*, credule *RF*[1], ludere *β*   56 labeus] legens *L*[1]   58 nutritiș *L*, nutrici *nF*[1]   59 auctor est *R*   culpe *LR*   60 dictior *L*[1]   61 succidu[e] *L*, succidue *R*   uicet *R*   62 parua primum *α* (premum *R*), primum parua *β*   difusus *RF*   63 perspicuum (m *ex* i) *R*, perspicium *L*   promittit *ω* (promitti *L*[1], promit ut *N*), promit cum *Sirmondus*   65 inriguo] *α*   66 augitur *N*   retrosum *R*

Pellens crescentes tendit per plana liquores
Occupat et spatium pereuntique imminet arvo:
Tum circumfusos vicinis vallibus amnes
Sorbet praeteriens externasque incipit undas
Augmento finire suo mixtasque sub uno
Nomine cum rasis diffuso gurgite terris,
Cum trabibus stabulisque boum lustrisque ferarum,
Saevior accessu longoque furore potitus,
Tandem desistens pelagi transportat in undas.
    Hos inter motus similisque ad turbinis instar
Humanum vitiis ibat genus: et tamen ipsa
Longior insanas mentes dissolverat aetas.
Centenos novies crebro cum duceret annos
Vita tenax, tanto suspensi tempore leti
Nullus terror erat. sors si quem sera tulisset,
Ceu qui nec natus fuerit numquamque levandus
Morte putabatur. sic cunctis nulla futuri
Spes inerat solusque sibi fundaverat omnem
Sensibus in caecis periturum mundus amorem.
    Tempore quin etiam peccatrix terra sub ipso
Nutribat saevos inmania monstra gigantes,
Nec tamen effari licitum, quo semine cretos.
Communem cunctis ortum de matre ferebant:
Qui genus, unde patres, prohibent arcana fateri.
Si speciem quaeras, humani corporis illis
Plus vultus quam forma fuit: sic linea membris
Conveniens hominem monstrabat, dissona molem.
Quam propter deinceps commentis Graecia fictis
Dedecus infandum massis informibus auxit
Et portentosis descripsit corpora membris:
Pube tenus quod forma viris, cum corporis ima
Supplerent vasti mixto pro crure dracones,
Artus semihominum patulis qui faucibus atri
Ferrent et verso praeberent vertice gressus:
Tunc etiam solitos iusso terrore tonanti
Blasphemis caelo convicia mittere plantis
Mordacesque pedes moto fremuisse veneno.
Hos similis mendax Phlegraei fabula belli

68 hoccupat *R* imminet] *α* 69 circumfusos *α*, circumfusus *RFβ* uicinus *N*, uitinis *R* 71 mixta *R* 72 cum rasis *α*, corrosis *β*, conrasis *Sirmondus* deffuso *R*, defuso *F* terris: i *in ras.* *G* 73 sabulis *R*[1] 74 acce^s^su *n* poti/tus (t *eras. ut vid.*) *R* 75 disistens *RF*[1] transport& *L*[1] in *ex* m *R* 76 inter *α*, inquam *β* turbines *N*, terbinis *R* 77 ui/tiis (r *eras.*) *R* 79 nouices *n* 80 su^s^pensi *L* leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 81 sera *LN*, saeua *Fβ*, seuo *R* tu/lisset *n* 82 lauandus *R* 83 potabatur *R* 85 periturum *ω*, periturus *Sirmondus* 87 inmania] *LNF* 89 commonem *R* mat^r^e *n* fereba^n^t *R* 90 patris *R* 91 Sspeciem (i *om.*) *L* queras *n* 92 qua *R* 93 hominum *F* disona *R* 94 quam *α*, qua *F*[1]*Rβ* propter] p̄p̄ *n* graecia *N*, grecia *ceteri* 96 po^r^tentos is *al.* r *ss.* *R* corpore *L*[1] (*rec. corr.*) 97 quod *α*, cum *RF*[1]*β* co^r^poris *L* 98 nasti *om.* *R*[1] draconis *R* 101 iusso] *fort.* casso 102 blasfemis *R* conuicia *LN*, conuitia *nRFβ* 103 moto *LN*, motu *F*[2]*Rβ*, mutu *F*[1] ueneno *α*, ueneni *β* (uenenis *G*) 104 hos *ω*, his *Sirmondus* similis *ω*, similes *F* *Sirmondus* flegraei *RG*, flaegraei *F*, flegrei *N*, flagre *L*

Excussas finxit iecisse per aera rupes,
Pro telis spatiosa manus quod turbine montes
Sparserit et missis caelum quassaverit arvis.
    Haec sunt priscorum quae de terrore gigantum
Carmine mentito Grai cecinere poetae.
Et tamen audaci voluit contendere pugna,
Quisque rebellis erat. qui eum confligere telis
Non potuit, saevis concepit proelia votis.
Montibus inpositos fas non est credere montes,
Hoc tamen et deinceps illos temptasse putabo,
Qui coctos lateres lentoque bitumine iunctos
In sublime rati manibus sic posse superbis
Sustolli et celsas in sidera surgere moles:
Cum fureret mortale genus cassoque labore
Inrita transcensis caementa inferret in altum
Nubibus et refugum sequeretur machina caelum.
Non prius absistens, subitas discordia linguas
Quam daret et varius confunderet omnia sermo.
    Hinc sparsum foedus, scissa sic lege loquendi
Consensum scelerum turbata superbia rupit,
Dum se quisque suis, possit quae noscere, verbis
Adgregat atque novas sequitur gens quaeque loquellas.
Sic interruptae perierunt culmina massae
Effectuque carens cessavit in aethere turris.
Haec post diluvium; nam quantas tempore prisco
Pressa giganteas tellus produxerit arces
Atque lacessitis contemptum miserit astris,
Abstergente deo sat nostra silentia damnent.
    Cernebat patiens iam dudum insana frementes
Terrarum populos hominum rerumque creator
Expectans, si quem vani consortia mundi
Linquentem melior moneat resipiscere cura.
Sed coniuratus postquam percurrere coeptum
Perditionis iter statuit sensumque per omnem
Obtinuit victor peccati insignia mundus
Nec revocare gradum quisquam gressumque referre
Praecipiti iam mente potest, exhorruit auctor
Paenituitque videns totum, quod fecerit, orbem.

105 excursus *R* finexit *L* era *R* 107 quasauerit *R* 109 grai *LN*, graii *β*, greci *F*, greciae *R* poe̜te *L* 112 concoepit *L* p̄lia *L* 113 motib: *L* inpositos] *α* 115 coetas *R* laento *R* 119 inrita] *α* caementa] *LRG*, cementa *NF* 120 refuginm *L*[1] sequaeretur *R* 121 *totus versus bis scriptus* *L*[1] 122 confunder& *al. corr.* *R* 123 fedus *RF* 125 quae *α* (que *L*, q; *R*), quem *β* 126 adgregat *NRF*[2], atgregat *F*[1], aggregat *Lβ* adq: *LR* q; q; *R* loquellas *α* (loquillas *L*[1]*N*), loquelas *β* 128 que] quae *N*[1]*n* ethere *L* t^{v}rris *N*, tur^{r}is *R* 130 praessa *LN* 131 adque *Ln* contemtum *N*, contentum *n* miserit *ω*, immiserit *Sirmondus* 132 deos ad *LNF*[2] (dō sat *F*[1]) damnent *ω*, damnant *Sirmondus* 133 cernabat *n* 137 coeptum *Nβ*, ceptum *LRF* 138 perdicionis *n* 139 optinuit *RFβ*, obtenuit *N* 141 precipiti *N* (*non n*) *R* 142 paenituit *L*, penituit *NF*, poenituit *Rβ*

Tum tales tonuisse minas commotus ab alto
Fertur et excitas laxasse his vocibus iras.
'O nullis adtracta bonis nullisque repressa
Legibus, antiquo tantum submissa draconi
Effera gens hominum, ducto corruptior aevo.
Non Evam cecidisse sat est. transcenditur omni
Inventor leti lapsu: nec sufficit illud,
Vicit inexpertum quod serpens pristinus Adam.
Non contenta suo foedari vita parente
Adfectat mortem propria virtute mereri.
Expectasse diu non profuit. insuper omne
Concessum veniae rapuerunt crimina tempus.
Iam nimium longas patientia presserit iras,
Vindictae iam tempus adest. non fulmina caelo
Flammeus ardor aget vasto nec cedet hiatu.
Quae premitur nimio subcumbens terra tumultu:
Sed sordens vitiis fluctu delebitur orbis.
Ad chaos antiquum species mundana recurrat
Inque suas redeant undarum pondera sedes.
Arida decedat lymphis rursusque sepultas
Terrarum facies informis contegat umor.
Haec clades vivis carnique hic terminus esto'.
Sic pater aeternus disponens funera rerum
Diluvium dextra terras vibrabat in omnes.
Interea pleno vivebat iustus in orbe
Vnus homo et mentem solus servabat honestam.
Nullus vota deo donis precibusque ferebat
Hunc praeter, dignum quem summus laude creator
Nosset et exceptum vitae servare pararet.
Stemmatis hic sancti: nam claro nobilis ibat
A proavo, quem prisca fides et conscia virtus
In caelum sine morte tulit; sic celsa petenti
Successit magno non inpar pronepos actu.
Nec plus est illum salvi cum corporis usu
Terrenas liquisse domus, intrasse supernas.
Denique quo priscus quondam conscenderat Enoch,

144 et *om.* *L* excitus *R* 145 adtracta] *α* repraessa N^1n 146 summissa *β* 147 co^r^ruptior *L* 148 e^u^uam *L*, euuam *n*, aeuam *NF* 149 leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* *inter* 150 *et* 151 *interpositi sunt in β duo versus* Optinuit — mundus *et* Vnum — uno, *qui suis quoque locis* 139 *et* 615 *leguntur* 151 contempta *L* fedari *nRF* 152 adfectat *α*, affectat *β* 155 ni^mi^um *R* patientia *n* praesserit *nF*, praeserit *R*, presserat *G* 156 flumina L^1 (*rec. corr.*) F^1 157 cedit *N* ^h^iatu (*al. corr.*) *L* 158 primitur *N*, praemitur *R* nimio *om.* *L* subcumbens *α*, succumbens *β* 159 debitur *R* 160 speties *n* 162 decebat *N* (*non n*) lymphis N^2nF, limphis *β*, lymfis *L*, limfis N^1R 163 facies *LN*, species *RFβ* umor *LR*, humor *NFβ* *inter* 164 *et* 165 *legitur libri tertii v.* 198 *in GgD:* Intrant et celeri perlustrant omnia cursu (*erasus in G, signo* ÷ *circumscriptus in g*), *inter* 164 *et* 166 *in M unus versus erasus est idemque iste versus* III 198 *et v.* III 165 *in rasura rescripti coaeva manu* 164 clades *β*, cladis *α* uiuis *LN*, uasis *R*, uas F^1, ^ui^uas F^2, uanis *β* aesto *L*, ē.o *N*, est.o *n* 165 funera] oṁa *N* 166 uibrat *L* 167 plen^a^ R^1 168 honesta *R* 169 praecibus *nR* 170 hu^n^c *L* 171 noscet *N* pareret L^1 172 stematis *R* 175 inpar] *α* pronepus NRF^1 176 illūd *n* 177 domus *α*, domos *Fβ* 178 quo] qđ *N* (*non n*) condam *R* conscenderet *NR*

Helias curru post tempora longa sequutus
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis,
Cum suspensa leves transmitteret orbita ventos
Vngula vel premeret calcatas pondere nubes
Vallatumque ferens sanctum non ureret ignis
Et motus servans nesciret flamma calorem.
Hos igitur satis est caelum potuisse mereri
Membrorum sub lege sitos: sed non tamen illud
Segnius admirer, sancti quod tempora Noe
Vnius ob meritum natis nuribusque tuendis
Orbis in exitio potuerunt ferre salutem.
    Est ille in caelis numero praestantior omni
Angelicus sine fine chorus, qui laude perenni
Conclamat celebratque deum famulantia suetus
Ferre ministeria et iussis parere supernis.
Hi nunc, quod rectum mortalia corda precantur,
Concipitur dignis sancto quod pectore votis,
Quidquid larga manus collectis sparsit egenis,
Excipiunt sanctoque ferunt super astra volatu.
Quin etiam iustos, fragilis dum vita fatigat,
Tutantur mundique inter discrimina servant.
Sed tamen in cunctis praecellit clarior ille,
Maxima quaeque dei quo dispensante ministro
Res geritur summisque parat mysteria causis.
Hic dominum caeli venturum corpore sumpto
Virginis intactam iussus praedixit in alvum
Sacraque dotali conplevit viscera verbo.
Hic et baptistae praecurrens nuntius ortum,
Desperata diu dum ferret germina patri,
Inter sacra virum conterruit et dubitantes
Protenus ingrato restrinxit in ore loquellas,
Donec praedicto fecundam redderet ortu
Prolis anum, multos sterilis quae tenta per annos
Fudit diffidens effeta puerpera fetum.
Hic rerum sollers summusque archangelus alto
Aera per liquidum levibus circumdatus auris
Vibratasque movens ignito in corpore pinnas

179 helias *ω* (haelias *L*) curru *α*, cursu *β* sequutus] *LN* 180 penitrasse *L*[1] 181 transmittere turbita *L*[1] (transmitteret urbita *L*[2]) 182 praemeret *n* calcatas *LNF*[2], calcasse *RF*[1] *ut vid.* (calca//tas, *al. add.* tas, *F*), cassato *β* 186 situs *R* 187 signius *LN* tempore *R* 188 nurubus *NR* tuentis *L* 189 patuerunt: a *ex* o *ut vid. pr. corr. G* 190 illae *R* 191 perhenni *L* 192 caelebrat *N* fammulantia *L* 194 hii *N* 195 concepitur *R* sancto *ω*, sacro *Sirmondus* uocis *R* 196 quidquid *LN*, quicquid *n cum ceteris* sparsit *α*, spargit *β* 197 te^runt^ *al. corr. L*, feru/nt (e *eras.?*) *R* 199 tutanter *R* 201 quo *RFβ*, quod *LN* 202 misteria *nF* e ausis *R* 204 altium *n* 205 conpleuit] *NR* 206 et *om. R*[1] baptistę: *litt.* tę *postea add. L* 207 disperata *RF* f^er^ret *L* germana *R*[1] 208 conter^u^it *L* 209 protinus *β* õin ore *L* loquellas *α* (loquillas *L*[1]*N*), loquelas *β* 210 foecundam *RF* hortu *L* 211 multis *R* sterelis *nR* q: *L*, que *R* 212 fudit/ *N* efferta *α*, effoeta *β* fetum *L*, foetum *NRFβ* 213 sollers *LR*[2]*β*, solers *NR*[1]*F* 214 laeuibus *L* 215 uibratis *N* pinnas *LN*, pennas *RFβ*

Nulli conspectis ad terram motibus ibat
Et tum forte gemens cunctorum crimina Noe
Inflexis stratus genibus cum supplice planctu
Mundanis veniam mundo nolente petebat:
Cum subito clausis foribus tunc aliger intrat
Conspicuus claro resplendens nuntius ore.
Horrescit visu tanto perterritus heros
Mortalisque oculus personam ferre supernam
Vix valet et pavidi detorquent lumina vultus.
Ille salutiferis primum mulcere timentem
Adgrediens verbis caeli mandata ferebat:
'Pax tibi, iuste virum, pacem tibi missus ab alto
Inprecor, ut pulso capias mea dicta pavore.
Haec mandat summus terrae pelagique creator:
Insperata quidem cunctis sententia leti
Imminet; hanc solus sed qui transire mereris,
Et praescire potes. Nam te calcata voluptas
Iam pridem rectum toto discrevit ab orbe.
Vnica sed quoniam saevum depellere letum
Vita tibi poterit, tantos evadere casus
Qualiter incipias, paucis ex ordine fabor.
Finis erit rerum permissis undique lymphis
Atque relaxata vastabitur orbis abysso.
Nunc age, congestis crescat fortissima lignis
Machina, quae surgens fluctus superenatet omnes.
Tercentum cubitos per longum ducta tenebit,
Bis quinis lato claudatur bisque vicenis:
In triginta illi constabit culminis altum:
Per medium pariter longo cenacula tractu
Edita suspensis domibus tabulata levabunt,
Vt generis proprii servans consortia mansor
Componat partis dispersa cubilia cellis.
Tum ne rimosi compagum forte meatus
Accipiant inimicum imbrem, linire memento
Iuncturas laterum pigrumque infunde bitumen.
Taliter effectam cum consummaveris aedem,

---

216 nulli p conspectis *L* terra *R* 218 inflexus *N* 219 nollente LN^1n 220 tunc *α*, tamen *β* 221 resplende^{n}s *R* 222 uiso *N* perterritur *n* haeros *N* 223 oculos RF^1 ferrere L^1 221 detorquent LNF^2, detorquet $RF^1β$ 225 premum R^1 226 agrediens *β* 227 misus *R* 228 inprecor] *α* 229 terre *LR* 230 inspera^{ta} *L*, inspirat *R* leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 231 imminet] *α* 232 et] sed *L* 233 predem R^1 231 letum *nG*, laetum *α*, loetum *F* 236 fabor] *L* 237 lymfis *NR*, limphis *F* 238 *totus versus deest n* adque *R* rela^{xa}ta *L* abisso *RF* 210 superenatet *α* (super *om.* L^1), supernatet *Fβ* omnis *N* 211 cubito^{s} *al. corr. L* tenebat N^1 212 lato *ω* (/lato: c *eras. L*), late *Sirmondus* claudatur] clauda$^{\bar{t}}$ *L*, claudetur *RF* 211 pariter *scripsi*, praeter *α* (p.te^{r} *sed* p̄ *ex* p *corr. L*), pter $L^1β$ cenacula *NR*, caenacula LF^1G, coenacula F^2 247 conponat] *α* partis *ω*, *cf.* 342, parcis *Sirmondus* dispersa *L*, discreta *NRFβ* 248 tū/ne *L* rimosi: mosi *in ras. F*, rinosi *R* conpagum *α*, compagum *β*, compagam *R* 249 ymbrem *Nβ* lenire NRF^1 250 laterèm *L* 251 infectam *N* cū *pr. ss. L* consummaueris: c *ex* s *corr. R*, consumaueris *nF*

Protenus ingredere ac mundum dimitte cadentem:
Exclusit quem culpa frequens, includere vita
Incipiat circumque fremant te sospite mortes.
Quin etiam lateris sociam succedere tecto
Et cum coniugibus natos intrare iubebo.
Tuque secundus eris deleti germinis auctor,
Vt te post primum repleatur terra parente.
Sed quia perfecto divinis viribus orbe,
Post operis finem, post leges postque sacrata
Sabbata formari quidquam non convenit ultra:
Ne penitus cessans intercidat omne creatum,
Spirantum e cunctis pecorum celerumque volucrum
Silvarumque feris et quae iumenta vocantur
Vel quae per tacitos reptant labentia motus,
Bina cape et tecum claustro victura reconde.
Sic tamen, ut proprios teneant sua vincula sexus,
Vnde genus rursum tellus inplenda resumat.
Nec timeas, ne forte feros animantia motus
Servent aut solitis praesumant rictibus iras.
Foedus erit totis, quae discordantia profert
Per varios natura modos, et pace fideli
Parebit iussis, quidquid concluseris illic.
Serpentis tantum semper figmenta caveto.
Vertice submisso blandum licet ille trisulcis
Finxerit abscondens per dulcia sibila linguis
Inmortale odium, numquam tu credulus illi,
Quem nimis expertus vitandum praemonet Adam.
Hostis namque semel voluit quicumque nocere,
Hic semper suspectus erit penitusque cavendum est,
Ne iam mentito coniungat foedera prudens.
Tu post exemplum iussis servire memento'.
Haec fatus vacuum levibus secat aera pinnis
Mortalem fugiens aciem caeloque relatus
Heroem trepidum mandata lege reliquit.
Ipse tamen tali manibus cum voce levatis:
'Quisquis, ait, nobis tantam spondere salutem
Seu missus seu sponte tua super aethere celso

252 protinus $R\beta$ demitte *R* 254 freman^t te *L* 255 *versus infra in marg. adscriptus G* 256 ^con iugibus *R* iubebo ω, l' iubeto *pr. ss. M et sic Sirmondus* 258 premum *R*, primūṣ *n* 261 quidquam] quinquam *L*[1], cuiquam *R*, quicquam *ceteri* 262 intercedat *RF*[1] 263 spirantum $N\beta$, spira^N tū *LF*, spiratum *R* cunctis α, e cunctis β (ex *ss. F*) pecodum *NR*, pecudum *F* 265 que *LR* per tacitos α, pertractos β 266 bina//cape (& *eras.*) *G* et] ac *N* claustro//uictura *L*, claustro: o *ex* a *pr. corr. R* recunde: u *in* o *pr. corr. R* 268 g^e n' *L* inplenda] *LR* 269 nec ω, ne *Sirmondus* 270 solitis ω (soli^ti s *L*), subitis *Sirmondus* 271 erat: a *in* i *pr. corr. n* quae] q: *L*, que *R* 272 modo et *L*, modo sed *R* 273 quicquid ω 274 ficmenta *R* 275 summisso β 276 finxerint *N*[1]*n* dultia *L* sibla: l *ex* i *R* 277 inmortale] α illè *R* 278 uitandum: d *ex* ti *pr. corr. R* 279 nocere (t *eras.*) *R* 280 pænitus *L*, poenitus *R* est *om. L* 281 foedere $G^2\psi$ 283 factus *R*[1]*n*[1] sẹcat *L* pinnis α, pennis $F\beta$ 284 caelo: o *ex* um *pr. corr. R* 285 heroem *Sirmondus*, heroam ω reliquid *LNF*, relinquid *n* 286 nocem *R*[1] leuatus *N* (*non n*) 287 tantum *R* 288 misus *R*

Venisti et placidum sacrasti foedere pactum,
Sis fautor firmentque tuas promissa loquellas
Auxiliumque tuum conatibus insere nostris,
Vt tenuis tantam valeat manus edere molem'.
His breviter dictis vitae spem corde reponit
Adgrediturque celer sacri praecepta laboris.
Quis tantus capiat sensus, quis denique sermo
Explicet, advectis fuerit quae copia lignis.
Nudati colles, spoliatae robore silvae:
Mons ut quisque fuit, famulo placuere paratu.
Pelion inmensas cum mittat vertice quercus,
Insuper exponit multa virtute recisum
Ossa nemus Pindoque abies subducitur alta.
Atlans ipse novas ictu resonante secures
Sensit et annosas dedit ad navalia pinus.
Invictum tunc surgit opus, contexta levatur
Porrectis trabibus praecelsi culminis aedes.
Haec inter discors varii sententia vulgi.
Nam multi lymphis obstacula tanta parantem
Inrisere virum, moles quod clausa moveri
Fluminibusque dari nequeat, quam forte vel ampli
Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis.
Humani generis quid mens incredula reris
Mortalem non posse manum coniungere ponto
Aedem longinquam? pontus namque obvius ultro
Curret et adductum tanget stans fabrica litus.
Ast alios celsam conpacto robore massam,
Ignaros quamquam cladis causaeque latentis,
Mirari novitas et formidare coegit.
Haut aliter studium iam tunc diviserat omnes,
Quam nunc mundus habet: sunt qui conpuncta fideli
Corda dicant operi rebusque instare supremum
Discrimen norunt, corpus quo concidat omne
Bacchatamque diu consumant saecula carnem.
Effugiet tunc ille malum quicumque paratus,
Construat ut validam praeduri tegminis arcam;

289 veNlisti (al. corr.) L sacrati R^1 290 promisa R loquellas α (loquillas L^1N), loquelas Rβ 291 quae R 292 tantu N 294 aggreditur β q: pr. ss. L caeler R 295 tantus ω, tantos F? Sirmondus capiat] aspiat R quae] q: L^1 297 nadati (à rec. corr.) L^1 roborę n 298 paratus R^1 299 inmensas] α cum mittat α (comittat RF^1), committit β 302 atlans α (athlans R), athlas Fβ nouans (pr. statim corr.) n retonan (te om.) L 305 aedes Fβ, aedis α 306 discor^s L 307 lymfis N (non n) R 308 inrisere] α moles Fβ, molis α (moris coaeva m. corr. L) mouerim L 309 amplis F^2 310 eufratis L^1N, eufrates ceteri que Lβ, ue NRF ripas R^1F^1 311 umani L 313 ɴadem L^1 (rec. ɴedem corr.) N^1, ɴdem Rn na// que (m eras.) R 315 ast] est& n conpacto] NRFG conpacto robore] conpactor obice RF^1 316 ignoros L^1 (rec. corr.), ignarum R^1, ignarus R^2, ignaris F^1 317 formidari N 318 haut α (aut L), haud β omnes F^2 Sirmondus, omnis ω 319 habet α (habeɴ N), agit β conpuncta] nRF 320 suppremum Nn^1 321 ɴnorunt n quo α, cum β cōdat L^1 322 bacchatam β, bachatam α quąe L saecula NGF?, secula LR 323 effugiat L^1 (rec. corr.)

Per lignum vitale crucis servatus ab undis
Tunc cernet quanto contempserit otia fructu.
Haut procul adtentum contemplans hunc operantem
Nonne piger quisquam lucri taedensque laboris
Insanire putet, cura quod solus inani
Aestuet et rebus nolit pereuntibus uti?
Sic epulans parcum, sic largum quisquis avarus,
Sic nudum raptor, sic castum ridet adulter,
Sic circumscribens inluso simplice gaudet.
Desipuisse dolet dives, cum congregat aurum,
Spargentem nummos ultroque in paupere censu
Consumptis opibus miserum re speque beatum.
Inde repentinum iudex cum cerneret orbi
Adventare diem: 'Finis sic protenus, inquit,
Imminet, ut iusti quondam sub tempore Noe,
Diluvium varios mundi cum repperit actus
Et carnem consumpsit aquis opifexque salutis
Evasit parto diffusa pericula claustro'.
Haec evangelicis sunt inclamata figuris.
Providus interea consummat conditor arcam.
Tum iussae adcurrunt volucres, tum bestia quaeque
Consuetum linquens silvoso tegmine lustrum
Deposita feritate venit seseque tenendam
Ingerit occurrens et libertate relicta
Includi gaudet. tantum secreta futuri
Vis valet. occultus brutis in sensibus ardet
Terror et expectans agitat formidine vita.
Ast homines, quos sors certi discriminis urget,
Vicina nec morte pavent. satis undique constat
Vitali indicio praecedere saepe timorem.
Securos laetosque reos tellure Gomorrae
Iam prope sub flammis sententia dicta videbat.
Ninivae contra populis terrore salubri
Praevaluit pro pace metus; nam venerat istic
Iussus multum ille et terris iactatus et alto.

325 habundis *R* 326 contenserit *L* oṣtia *L*, ocia *nR* 327 haut *α* (HAut *L*), haud *β* attentum *Fβ* hunc *α*, nunc $F^1β$ 328 tedens *ω* 329 insani reputet *N* (*non n*) solis *N* (*non n*) mani *R* 330 nolit $L^2N^2Fβ$, nollit *α* 331 aepulans *N* (*non n*) 332 adultor *R* 333 inluso] *α* symplice *RF* 334 desipuisse *α*, dissipuisse *Rβ*, sic sapuisse *Sirmondus* diuis L^1 (*rec. corr.*) *N* cum *R? Sirmondus*, dum *ω* 336 consumtis *L* re speq; *N*, res spebeq: (*litt.* be *pr. ut vid. del., alterum* s *al. add. altero non deleto*) *L*, resipisse *R*, res ipi que F^1 (*in marg.* RQ), res spe que F^2, ratus esse *β Sirmondus* beatum *in ras. pr. G* 337 iudix *n* 338 protinus $NRF^1β$ inquid *nF* 339 imminet] *α* condam *LR* 340 tum *an* cum *incertum L* reperit *nR* 341 opifix *N* 342 parto] parte *N*, parco R^1F^1 defusa *R*, difusa G^1 344 prouideus *N* (*non n*) intere^a *al. corr. L* condit' *R* 345 tum *ω*, tunc *ψ Sirmondus* iusse *LR* accurrunt *β* tum *ω*, tunc *ψ Sirmondus* 346 lustrō *R* 348 libertate: ta *in ras. R* 349 secreta *scripsi*, decreta *ω* 350 occultus: us *in ras. F*, occultos *R* 351 formidinae *n* uita *α*, uitam *β* 352 ast] est L^1 quos $NRFL^2$, quo $L^1β$ discrimine surget *LN* (s *ante* u *litt.* f *similis L*) 353 pau&(n) *L* 354 uitali indicio *α* (indicto *RF*), uitale indicium *β* precedere *n* sepe *Rn* 355 saecuros *L*, securus *R* laetus *R* tellu̧re gomorre *L* 356 sup *n* 357 niniue *LnFβ*, nineue *N*, ninnaeue *R* 358 metus *om.* R^1 nam *α*, iam *β* istic *α*, illuc *β* 359 illȩ *n*

Qui clamaturus tantae discrimina plebi
Diluvium timuit mundo constante propheta.
Hauserat hunc valido pervadens belua rictu
Inmersumque mari ventris concluserat arca.
Degluttire virum faucesque implere capaces
Ardenti monstro cum sit permissa potestas,
Non licuit mordere tamen; nil dentibus actum.
Intravit cupidum deludens praeda vorantem
Invasusque cibus ieiuna vixit in alvo,
Dum tres luce dies una sub nocte prophetae
Sol ageret litusque novum vacuanda viderent
Et castigatum vomerent ergastula pastum.
    Vt monstro exutus vates caelumque recepit
Contingens terras, magnam tunc perditus urbem
Terribili cum voce petens: 'Quid criminis, inquit,
Ardetis flammis? restinguent omnia poenae.
Iamque venit finis; lentum est hoc dicere, venit'.
Non plus fatus erat, totus coniurat in omne
Lamentum populus: procurrunt undique fletus,
Pectora tunduntur, caelum suspiria pulsant.
Mollibus abiectis Cilicum dant tegmina saetae
Inque cibos cinerem lacrimasque in pocula fundunt.
Ipse etiam, dignus tali qui tempore princeps
Ante aciem flentum portet vexilla salutis
Atque novum dictu metuens discrimina vincat,
Proicit hic sceptrum, linquit sublime tribunal,
Pallia blattarum spreto diffibulat auro
Serica despiciens atque aspera tegmina sumens.
    At pius ex alto contemplans talia rector
Exertas revocat sedatis motibus iras
Vibratumque tenens restinxit missile fulmen.
Temporibus propriis iustus sic conditor arcae
Securo solus timuisse pericula mundo
Gaudebit, finem cunctis, sibi ferre salutem

360 tante *n* discrimine (a *ss.*) *L* 361 proteta *L* 362 auserat *L* 363 inmersum] *α* uent^r^is *L* concluserit *N* arca *ex* ara, *ut vid.*, *al. corr.* *L* 364 deglutire *RF* facies L^1 que *α* (quae *N*), *om.* *β* inplere] *R* 365 permissa LNF^2, dimissa $RF^1\beta$ 366 mordere *ex* in ordine, *ut vid.*, *al. corr.* *L* nihil *n* 367 uoratem *R* 368 /ieiuna *L* dix (u *ss.*) *L* 370 agerat *n* litus] latus L^1 372 uatis *LN* 373 magnum RF^1 òrbem *n*, orbem RF^1 374 quid *α*, nim *β* 375 ardetis NF^2, adtetis *L*, ardentis $RF^1\beta$ restinguent *LN*, restingent *F*, restringent *Rβ* pene *N*, poene *R* 376 diceret *R* 377 factus *R* totos *R* 378 lumentum populos *R* 380 m/ollibus *L* cilicum *Nβ*, celicum *LR*, .i. cilicium *ss.* *G* saetae] L^1NG 381 cibus *R* 382 ipsa *n* 383 ęaciem fletum *L* uixilla L^1N 384 adque *Ln* dictū *L* 385 proicit *LN*, proiecit *RF*, proiicit *G* hic *ω*, hinc *Sirmondus* scept^r^um *L* linquit *NRβ*, liq̇d *L*, li^n^quid (*al.* n *ss.*) *F* 386 platarum *L* difibulat *RF* 387 sirica *R* despiciens *nβ*, dispiciens *α* adque *LnR* tecmi^s^a *L* sum^en^s (u *ex* u *corr.*) *L* 388 ad *L* 389 exar^t^das *L* mo^t^dib; iras (;iras *in ras. al.*) *L* 390 restinxit *N*, restinexit *L*, restrinxit *nRFβ* misile L^1R flum̄ *L* 391 tēp^o^rib; *L* conditur: u *in* o *pr. corr.* *G* arce *L* 392 securo *LN*, securus $RF^1\beta$, securos F^2

Diversam cernens meriti discrimine sortem.
Ergo ubi silvestres sexu collegit utroque
Inclusitque feras, pecudum tunc eligit illa
Sumere, quae pastu licitum vel munda vocantur.
Hinc tantum septena dedit viventia claustro,
Vt ternis paribus servato semine salvis
Septima quae fuerint, sacris quandoque litentur.
Et iam vitalis concluserat omnia carcer.
Tunc iustum cunctosque suos natosque nurusque
Accipit expectans claustrum vitaeque reponit.
Nam servos nondum dederat natura vocari
Nec dominos famulis discernere noverat ordo.
Primus enim maculam servili nomine sensit
Huius natorum medius, qui forte cachinno
Distectum petiit misero spectamine patrem
Materiamque sui risit deformior ortus
Et plus iam turpis nudato simplice nequam.
Quod postquam sanctus potuit cognoscere Noe,
Natum germanis famulum dedit. inde repertum
Tale iugum; cuncti nam semine nascimur uno.
Servitii certe causam fecisse reatus
Cernitur et liber peccans fit crimine servus:
Si rursum nexu famulus stringatur honestus,
Natales faciens sibimet iam nobilis hic est.
Nuntius interea, dudum qui missus ab alto
Detulerat iusto caelestis munera verbi,
Protenus ut clausum vidit rebusque paratis
Expectare diem, rursus descendere caelo
Festinans laxos firmavit cardine postes
Inclusitque viros atque ostia fortia traxit
Confestimque levans supero se rettulit axi.
Aevo sexcentos senior transcenderat annos
Lunaque bis plenos addebat menstrua cursus.
Septimus et decimus qui post inluxerit orbi,
Vltimus ille dies iam nunc dabit omnia leto.

394 cernes *N* (*non n*) 395 ego *n* colligit *N* 396 ferax (s *supra*) *L* pecodum *R* elegit L^2R illat (*al. corr.*) *L* 397 pastu licitum *α* (partu L^1), licitum est (*voce* pastu *omissa*) *β*; *in his glossa* mandi *supra vel in marg. adiecta prima m. GDME*, *vel* nesci *g*; *unde Sirmondus scripsit:* quae licitum est mandi; *expletur lacuna sic:* uel quae iam munda *V*, uel quae mundana *E* 398 hinc tantum *α*, hincce tamen *β* 399 ternis] tēnjs (ŋ *al. m.*) *L* seruatos semine *N* 400 q: *L*, que *R* 401 carc& L^1, cancer *N* (*non n*) 402 nòrus: n *pro* t *ut vid. rescriptum*, *al. corr. L* 403 accepit *N* claustru// (q: *ras.*) *L* uide L^1, uite L^2 405 dñs *R* 407 natorum: o *ex* u *corr. R* 408 distectum: s *ex* c *corr. L* 409 que *om. L* suis *L* 410 nutado L^1, nudado L^2 412 germinis *n* 413 semine: ine *in ras. R* nascimur: a *ex* o *corr. R* 416 nexum *R* honestus *α*, honesti *β* 417 natalis *N* iam *in* nam *corr.* L^2 hic *α*, hinc *β* 418 misus *n* 420 protinus *Rβ* 421 exspectare *G* descendere *Fβ*, discendere *α* celo *L*, //cẹlo *G* 422 potes *n* 423 adque *nR* hostia *LF* 424 rettulit: rett *in ras. pr. G* axi *RFβ* (axi/ *F*), axe *N*, aẋe *L* 425 sexcentos *α*, sescentos *β* transcenderet *N* 427 inluxerit *α* (*ex* inluserit *corr. L*), illuxerit *β*, illuxerat E^1 *Sirmondus* 428 nunc dabit *α*, tunc dedit *β* leto *RG*, lete *n*, laeto *N*, loeto *LF*

Ilicet obtegitur caelum nimiisque tenebris
Victa repelluntur fuscati lumina solis.
Insanas hominum mentes vix tangere terror
Coeperat, insuetus mox profluus aethere nimbus
Et valido primum similis demittitur imbri.
Arida terrarum pariter maduere per orbem.
Vna fuit toto facies et nubila caelo.
Aegyptus tunc ipsa novas expavit ad undas
Alsit et infusus Garamans dudumque calentes
Vmida Massylas tetigerunt frigora Syrtes.
Nec longum pluviae species, non denique guttae
Stillant, sed rupto funduntur flumina caelo.
Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur alvus,
Riphaeo de monte ruens inliditur amni
Praecipitatque simul, longo quod tramite ducat.
Vndarum tali quatitur certamine tellus,
Atque facit luctam conpressus fluctibus aer.
Nec tamen hic lymphas tantum fudere superna,
Terrestres etiam consurgit mundus in iras.
Rumpitur omne solum, crebros dant arva meatus.
Prosiliunt fontes ignotaque flumina manant.
Vergitur in sursum mutato pondere nimbus:
Inde cadens caelis, hinc terris undique surgens
Occurrit mox unda sibi iunctoque furore
Coniurant elementa neci. transcenditur omnis
Riparum limes fluviis atque obice rupta
Saevit laxatis discurrens umor habenis.
Sed cum diffusae spatium concludere terrae
Omnia certarent mundumque implere capacem,
Suspendi forsan potuit sententia leti
Atque mora maiore trahi, quo tardius omnem
Concedens spatium rapiat sors ultima carnem
Oceanus vertex rerum ni fervidus uno
Litore, quo tantum terras atque aequora cingit,
Exiret rumpensque fidem perfunderet arva.

429 ilicet *Rβ*, illicet *LF* optegitur *R* 430 reppelluntur *LN* 431 tanger& error *LN* 432 ceperat *RF* insuaetus *R*, insuetos *N* *non n* profluus *ω*, profluit *R Sirmondus* ethere *LR*, aethera *N* 433 primum i *in ras. R* demittitur *β*, dimittitur *α* ymbri *G* 437 garamans] garamas *solus G cum g* 438 umida *NRF*, humida *Lβ* massilas *β* sirtes *ex* sites L^2, sistes *F* 440 stillant: t *al. add. L* fundantur *N* 441 conpascitur *R* aluus *LN*, albus $RF^1\beta$, albis F^2 442 rifeo *ω* (rifeṛo *L*) inliditur *α* (inlyditur *L*), illiditur *β* 443 precipitat *n* ducat *ω*, ducit M^1 *Sirmondus* 445 atque facit luctam *scripsi* adque *n* luctam] locum *α*, laccum *β*, lacum *ψ* fitque lacus instar *Sirmondus* conpressus̀ *α* (compressus *L*, cumpraes^sus *R*), conpressis *Fβ* (compressis *β*) 446 limphas *R*, lymfas *N* 447 terrestris *N* mundus consurgit *Sirmondus* 448 crebro *N* dent R^1 arma *R* 450 motato *R* nymbus *N* 452 iuncta *R* 453 elrmenta L^1, elimenta *NR* nec^i *R* 454 limes *Fβ*, limis *α* fluuiis *N*, fluuis *L*, fluuius *RFβ* adque *LR* obicae *R* 455 seuit *NR* humor *ω* 456 diffu^sse *R* 458 leti *nG*, laeti *NR*, loeti *LF* 459 trachi *L* quo LNF^2 (*G*?) quod $RF^1\beta$ 461 uertex $L^2F\beta$, uertix *α* ni] in *ut vid.* R^1 462 quo *α*, qui *β* adque *n* tingit (c superscr.) *L*

Dissipat aeternas leges et sede relicta
Regna aliena petens naturae foedera turbat.
Vt diros primum pelagi sensere furores
Inlustres fluvii, magnos quos inclita cursu
Fama refert, motusque novos stupuere parumper:
Vt credas sapuisse fugam, sic versa retrorsum
Per terras spargunt sublata volumina ponto.
Insequitur tamen oceanus refugisque fluentis
Imminet et falsis inpellit molibus amnes.
Tum maior strepitu tanto mortalibus aegris
Fit metus, ascendunt turres et celsa domorum
Culmina praesentemque iuvat vel tempore parvo
Sic differre necem. multos, dum scandere temptant,
Crescens unda trahit, quosdam montana petentes
Consequitur letoque fugam deprendit inanem.
Ast alii longo iactantes membra natatu
Defessi expirant animas, aut pondere nimbi
Obruta flumineas conmixta per aequora lymphas
In quocumque bibunt morientia corpora monte.
Aedibus inpulsis alii periere ruina
Inque undas venere simul dominique domusque.
It fragor in caelum sonitu collectus ab omni
Quadrupedumque greges humana in morte cadentum
Augent confusos permixta voce tumultus.
Haec inter miseri ferventia funera mundi
Praegravis insanis pulsatur motibus area
Conpagesque tremunt, stridens iunctura laborat.
Non tamen obstructam penetrat vis inproba, quamquam
Verberet et solidam fluctu feriente fatiget.
Non aliter crebras ecclesia vera procellas
Sustinet et saevis sic nunc vexatur ab undis.
Hinc gentilis agit tumidos sine more furores,
Hinc Iudaea fremit rabidoque inliditur ore,
Provocat inde furens heresum vesana charybdis:
Turgida Graiorum sapientia philosophorum

465 poetens *R* foedora n^1, foedere *N* 467 inlustres] *α* fluu[ii] *al. corr. L* inclyta *LG* 468 fama *LN*, forma *RFβ* resert *R* nouus *NRF*[1] stup[v]ere (s *et* v *al. add. ut vid.*) *L* 471 que *om.* L^1 472 imminet] *LN* inpellit] *α* montib: L^1, moljtib: L^2 amnes *α*, omnes *Fβ* 473 tum *ω*, tunc *Sirmondus* egris *N* 474 ascenduntur res *R* et celsa *α*, excelsa *β* 475 presentem *n* quae N^1nR 476 differre *α*, defferre *R*, deferre *G* 477 cresca[n]s *N*, crescans *n* 478 leto *nG*, laeto *α*, loeto *F* dephendit *N* 479 alii: i *ex* o *R* 480 expirant *LN*, spirant *RFβ* podere *R* nimbi: ni *ex* im *R* 481 conmixta] *LN* lymfas *NL*, limphas *R* 482 quoqcumq: (cu *ex corr.*) *L* bibant *RF* 483 inpulsis] *α* 484 undees *L* 485 it *NRFβ* (it/ a *eras. G*), hic *L*, ut *n* collectis *N* (*non n*) 486 quae *R* in *pr. ss. R* cadentium R^1 487 confussos *RF* 489 montibus *N* 490 conpages] *α* 491 penitrat L^1nR inproba] *α* (inprobat *R*) 492 furiente *N* fatiget: e *ex* a *R* 493 crebras// (& *eras.*) *R* aecclesia *R*, eclesia *n* 494 si *N* nunc: u *ex* o *ut vid. al. corr. L* 496 indea *plerique*, indea *G* rapido *L* inliditur] *α* 497 uesana] uana *N* caribdis *ω*, carypdis *F* 498 turbida *N* graiorum *NFβ*, gratorum *L*, grauiorum *R* filosophorum *L*

Inter se tumidos gaudet committere fluctus.
Obloquiis vanos sufflant mendacia ventos,
Sed clausam vacuo pulsant inpune latratu.
    Iam medium crescens arcae contexerat unda
Commovitque cavam suspendens undique molem
Et melius tutam facili portante natatu
Quoque vocant undae, sequitur iam mobile pondus.
Cedamus mundo, dum ducimur: omne resistens,
Si flecti nescit, metuat vel pondere frangi.
Sed sic cedamus, fluxum ne sentiat intus
Peccatumve trahat mens inpenetrabilis ullum.
Navigat interea claustro commissus eunti
Fons vitae servatque furens super omnia pontus
Orbis depositum, fido quod tegmine promat,
Cum pax terrarum reddi sibi debita poscet.
    Ergo ibant undae, tellus subducitur omnis.
Collibus inpositae vicerunt edita lymphae.
Delituit tectus ponto tum piniger Othrys,
Parnasi vertex cautem non protulit altam.
Ipsa cupressiferi latuerunt saxa Lycaei,
Subductae rupes, aequatae fluctibus, Alpes,
Omnibus exclusis totus iam denique mundus
Axis et unda fuit; nam cunctis morte subactis
Regnabant pelagi silvoso in gurgite monstra.
Et iam vicinum pulsabant umida caelum
Iamque quater denis manabat noctibus imber
Conpleratque necem; nec iam quod tolleret, ultra
Mors habuit pressitque natantia funera pontus.
Frenantur tandem pluviae, resplenduit aether
Redditur et caelis vultus. sol ipse reductus,
Sed non inventis, quis reddat lumina, terris:
Tantum luxit aquis. tristis videt aequora fulgor
Quamque breves radios admotas frangit in undas.
Tam consumendis fervens ac proximus instat.
Nec minus et patuli terrae clauduntur hiatus
Quaeque prius vomuit letali ex ore fluenta,

499 timidos *L*, tuinidos *R* gaudet: t *in ras. G* conmittere] *LN* 500 obliquiis *R* mendatia *LR* 501 inpune] *α* latratus *L* 502 arce *L* 503 u^n^diq: *L* 505 quodque *RF* unde *LR* podus *n*, pontus *RF*[1] 506 caedamus *LN* dicimur *nRF*[1] 508 caedamus *F* 509 trah*a*t: a *ex* e *L*, trahit *N* (*non n*) inpenetrabilis] *α* 510 in terra *R* conmissus *n* eunti: i *ex* a *R* 511 fures *R* 513 t*u*rrarum: u *in ras. R* poscet *LN*, poscit *RFβ* 514 unde *LnR* 515 inpositae] *α* aedita *LR* lymphae *Fβ*, lymfae *α* 516 delituit *RF*[2], dilituit *LNF*[1]*G* piniger] pin^ni^gero *L*, pinifer *φ Sirmondus* hostris *L*, ostris *F*[2], otris *N*, othris *β*, ethris *R*, aetris *F*[1] 517 parnasi] *ω* uertix *N*, uer/tix (x *eras.*) *L*[1] caute *R* 518 ipsa: p *al. ut vid. m. L* cupressifieri *L* licei *LFβ*, lichei *R*, lycei *N* 519 aequate *LN* 523 etiam] a *ex* o *R*, etjam: j *al. m. L* ui//ci/nū: n *post* ui *eras. L*, uitinum *R* umida *α* (humida *L*), auida *Rβ* 524 ymber *Nβ* 525 conplerat *NF*, conpleuerat *R* neces *R*[1] 526 p̄sit *L* nat*a*ntia: a *ex* e *R* 527 resplenduit *α*, resplendet et *β* &er *L* 530 uidit *R* 531 brenes *β*, breuis *α* radios *Nβ*, radius *α* 532 consummendis *RF* 533 & *ss. pr. G* ^h^iat' *L* 534 letali *nG*, laetali *α*, loetali *F* ora *N*

Obicibus propriis constricta resorbet abyssus.
Nec tamen ut venit, breviter sic lympha recedit:
Siccant non pauci, longo sed tempore, menses,
Quod pauci fudere dies. iam ducta natatu
Armeniae celsis instabat montibus arca
Et nondum nudis fundo consedit in arvis.
  Vt stabilem sensit senior motuque carentem
Nec fluitare natans ventosa per aequora lignum,
Credidit abductis nituisse liquoribus orbem.
Tum reserat summam sublimi a fronte fenestram,
Emissa refluos exploret ut alite fluctus.
Illa volans longo diverberat aera plausu
Atque quatit vacuas pinnarum motibus auras.
Cumque diu fessis undas perstringeret alis
Nec locus optatam requiem concederet ullus,
Consuetum repetit prospecto ex aequore claustrum.
Exceptam senior manibus tum colligit intus
Advertens nullas patuisse per umida terras.
  Interea magna pontus se mole movendo
In chaos antiquum linquens mundana redibat.
Excelsi tandem proferre cacumina primum
Incipiunt, post quos tenues crebrescere montes.
At vero ut pelagus cinxerunt litora priscum
Oceanusque sacer notas collectus in oras
Contentus solito labentia flumina tractu
Sorbuit et cunctis distrinxit frena fluentis
Torrentesque suae clauserunt undique fossae,
Libera subductis nituerunt arida lymphis.
Tunc interposito producens tempore corvum
Scire cupit senior vacuumque interrogat orbem.
Ales ut extensis nitidum petit aera pinnis,
Adspiciens plenis stipata cadavera terris,
Carnibus incumbens et mox oblita reverti
Rectorem placidum communi in sede reliquit.
Sic nescis, Iudaee, fidem servare magistro,
Sic carnem dimissus amas, sic gratia numquam

---

535 abissus *LF*, abysus *R* 536 lympha *ω* (lymfa *NR*), unda *Sirmondus* 538 lědere *L* 539 armæniae *L* 540 nubis (d *supra*) *L* considit *R* 541 sænior *L* 542 fluuitare *R* natrans *L* equora: a *ex* um *R* 544 tum *ω*, tunc *Sirmondus* sublim^i^a fronte *L*, sublim^i^an fronte *n* finistram *N* 545 expor& tu talite (l r& *supra*) *L* 547 pinnarum *LN*, pennarum *RFβ* 548 fessis] fesfie(?) *R* perstringerit *N* 549 obtatam *G* 550 plaustrum (c *supra*) *L* 551 tum *ω*, tunc *Sirmondus* collegit *R* 552 patuis^se^ *L* umida *NF*, humida *ceteri* 554 INchaos: N *pro* u *rescriptum, ut vid., al. m.* *L* chaus antiquam *R* 555 proferrę (æ *al. ex* a) *L* 556 incipiant *R* tenues (e *ex* i?) *L* 557 ad *LN* 558 notus: u *ex corr. ut vid.* *L* in oras] moras *R* 559 contēpt' *L*, contentos *R* so/lito (*litt.* o *dimidia et* li *al. m.*) *L* 560 distrinexit *L*, distinxit *NRFβ* fluentes *R* 561 fossae: o *ex* u *R*, fosse *L* 562 liberas L^1 lymphis *nFβ*, lymfis *α* (limfis *L*) 563 coruum: o *ex* e *R* 564 seniorum *L* uacuum: u *ex corr. al. m.* *L* 565 ales $F^2β$, alis *α* extentis *N* pinnis *α*, pennis *Fβ* 566 aspiciens *ω* 567 incumbens: s *al. add.* *L* mox] inox *L* 568 commoni *R* relinquit *L*, reliquid *RF* 569 iudeae *LN*, iudee RF^1, iudae *n*, iudę G^1, iudea F^2

Custodi vitae dominoque rependitur ulla.
Mente vaga sic laxus abis, sic foedera legis
Rupisti et primum violasti perfide pactum.
Temporis ut spatio senior collegit inertem
Iam potuisse satis corvum se reddere claustris,
Ignarus tardi reditus causaeque morandi,
Ne fors innexis fessum consumpserit alis
Iunxerit et cunctis pereuntibus unda recurrens:
Protenus albentem mittit de sede columbam.
Illa memor iussi rapido petit arva volatu
Paciferaeque videns ramum viridantis olivae
Decerpit mitique refert ad condita rostro.
Tali legatus firmavit foedera simplex
Indicio purumque pius sic conperit orbem.
    Integer emensum vertebat circinus annum,
Quo felix claustrum spirantia cuncta tenebat.
Tum pater ablatis obducta repagula serris
Pandit et inclusis desuetum reddere solem
Incipit, effeto redeant ut semina mundo.
Ante tamen iustus iubeat quam sparsa vagari,
Singula de septem, quae dudum claudere munda
Curavit, natis pariter nuribusque vocatis,
Caespite constructa disponens immolat ara
Accendens sanctos his primum altaribus ignes.
Plurima dum magnis adolentur corpora flammis
Et numerosa levat praepinguem victima fumum:
Suavis odor laetum tetigit trans aethera caelum
Primaque purgati suscepta est hostia mundi.
Tunc igni permixta sacro vox intonat ista:
'Hactenus infectus contagia traxerit orbis;
Sufficiat regnasse nefas. mundata lavando
Perpetuo niteat tellus vultusque reductos
Contineant elementa suos: non amplius ullis
Perturbata malis moles mundana patescat.
Vos quoque, quos leti salvavit tempore vita
Intactosque tenens casu defendit ab omni,
Ducite securum servatis legibus aevum.
Vosque caput generis fecundo semine prolem

572 laxus *α*, lassus *β* 574 senior: ni *ex* m *R* colligit *n* 576 tarde *n*[1] reditus: s *al. add. L*, redditus *RF* cause *LnR* 577 fors *α*, foris *β* innexus *G*[1] consumpserit *β*, consūserit *LN*, consumerit *RF* 579 protinus *β* albentem: b *ex* li *R* 581 pacifere *LR* quae *N* uideridantis *n* 583 simplix *N*, symplex *R* 584 pius *post* orbem *R* conperit] *α* 586 quo/ (s *eras.*) *R* 587 serris *LNβ*, seris *RF* 588 inclussis *R* desuetum: tum *ex* cum *ut vid. L*, defuetum *R* 589 effecto *n* 591 quae] q: *L* cla/dere: u *eras. R* 592 nurubus *NR* 593 caespite *NF*, cespitę *R* 594 accedens *L* alteribus *L*[1] 596 numeros eleuat *L* numerosa leuat *ex* numero saluo *al. corr. R* 598 ostia *R* 600 actenus *N* infectas *N* 601 regnasse *α* (renasse *R*), tranasse *β* mundato *R* labando *RF*[1] 602 reductus *R* 603 elementa *Fβ*, elimenta *α* non *LN*, nec *F*, h̄ *R*, haud *β* 604 moles $L^2F^2β$, molis *α* patescat *α*, fatiscat *β* 605 leti *β*, laeti *α*, loeti *F* 606 intactus quae *R* 608 capud *L* faecundo *G*, secundo *RF*[1]

Spargite, diffusum late quae compleat orbem,
Deletum instauret numerum dominetur et orbi.
Fertile quin etiam reddant animantia germen,'
Quod tamen inflexum famulabitur ordine prisco.
Insuper et terris ex hoc iam non erit ultra
Diluvium regnans, carnem quod conterat omnem.
Vnum quod fuerit, signo monstrabitur uno
Nec similem repetita necem peccata videbunt
Et, si crimen erit, terror non deforet alter'.
Sic unum genitor iurans baptisma sacrabat,
Vt semel ablutum lymphis purgantibus orbem,
Sic sperare reos lavacrum non posse secundum.
Vix tribus exactis caeli iam partibus ibat
Pronus in occasum radius, cum forte remotam
Axe sub eoo iussus contingere nubem
Protulit excussum madefacto ex aethere signum
Arcus et emicuit, quem nunc Thaumantida Graio,
Irim Romuleo vocitant sermone poetae.
Pendulus obliquum solem cum senserit umor,
Ancipites vario mittit splendore colores:
Nec numerare queas, sic mixtos lumine visus
Inludunt dubii diversis vultibus orbes
Sapphirusque virens, maculosus, caerulus, albus.
Purpureum de nube trahit, de sole coruscum,
De caelo nitidum, de terra sumitur atrum,
Et tamen abiunctis quae constant haec elementis,
Sic diversa putas, ut concordantia cernas.
Hanc formam signo trepidis mortalibus arcus
Praestitit esse deus promittens nube serenum
Nullaque iam terris debere pericula caelum.
Nunc quicumque cupis veram servare salutem,
Illud suspicies signum, quod signa figurant.
Namque dator vitae praemisit talia Christus
Et geminata dedit substantia salvatorem.
In terris sumptae nitida de virgine carni
Naturalis inest patrio de germine fulgor:

609 late: ate *in ras.* *R* compleat] α (*praeter* *nF*) 610 delectum *n* 611 reddant α, reddent β 612 tamen] tam *N* infletū L^1 fabulabitur *L* pr^{i}sco *R* 614 dilumm *N* 616 repetata L^1R *ut vid.* necem] nec est *R* 618 uni L^1 619 lymphis $F\beta$, lymfis α (limfis *Ln*) purgentibus L^1 620 reos LNF^2, reus $RF^1\beta$, reu/ G^2 posse d'm *L* 622 remotā̦ *L* 623 subeo oiussus α (sub co oius sus *R*) *recte* β 624 aethere α aet^{h}ere *L*, aere β 625 que *R* taumantida ω (taumantida: a *in ras.* *F*, taumantido *R*, tauma^{n}tida *G* 626 romoleo *R* poete *L* 627 oblicum sole *R* umor F^1, amor *R*, humor *ceteri* 629 quæas *L* si *N* mixto^s *L* 630 inludunt αG, inludant RF^1 631 saffyrus *LN*, saffirus RG^1, saffiros G^2, saphirus *F* que $L\beta$, atque *NRF* cerulus ω (*litt.* ceru *in ras.* *R*) 632 porporeum *R* 633 nitidum *L*, rutilum $NRF\beta$ terra *LN*, terris $RF\beta$ sumitur α (sinitur *R*), sumit ut β, sumit et *Sirmondus* 634 tamen α, tunc β quae] q: L^1, que *R* elementis $L^2F\beta$, elimentis α 635 putas ω, putes *Sirmondus* concordan^{tia} (ai *in ras.* *al.*) *L* 636 crepidis *n* 637 ferenum *R* 639 quicumquae *R* 640 suspicies/ *G* quo *n* 641 premisit *n* 642 gemmata R^1 abstantia *R* saluatorem *LN*, salua salutem $RF\beta$ 643 sumptae] sumte *L*, sumpte *nR*.

Et medius quidam mediator in aethere celso
Munere multimodo varius, sed fulgidus omni,
Vitalem monstrat sacrati pigneris arcum.
Istum corde vide, quisquis baptismate lotus
Ad caelum liber culpis pereuntibus exis.
Namque legis: 'Forma vos, inquit apostolus, ista
Salvabit lavacrum, prisci cum tempore Noe
Conclusas lignis animas discriberet octo'.
Conparat ille datum, tu servans dilige donum,
Hoc votis precibusque gerens, hoc fletibus optans,
Ne redeant peccata tibi, ne mersa leventur,
Mortua ne surgant, ne debellata rebellent,
Ne post ablutum valeant discrimina crimen;
Et flammam timeas, quo iam non suppetit unda.

ALCIMI AVITI EPISCOPI

LIBER QVINTVS

DE TRANSITV MARIS RVBRI.

Hactenus in terris undas potuisse canenti
Terram inter fluctus aperit nunc carminis ordo.
Illic diluvium quos perderet, ante petivit,
Nunc ad diluvium pleno succensa furore
Sponte sua current periturae milia gentis.
Sed non, ut dignum tanti praeconia facti
Eloquium captent: divina in laude voluntas
Sufficit et famulo monstrari munere votum.
Quod si quis nequeat verbis persolvere grates,
Non minimum virtutis habet vel credere gestis.

646 munera *N* uario *N* omni: i *in ras. R* 647 uitale *R* monstrant *N* pigneris *LF*², pignoris *NRF*¹*β* arcum: c *ex* et? *R* 649 exhis *LR* 650 namque *ω*, nam *ψ Sirmondus* inquid *n* 652 discriberet *LN*, describeret *RFβ* 653 conparat *αG* (conpurat *R*) 654 praecibus *N* (*non n*) *R* flectibus *n* obtans *R* 656 nec *R* surgat *L* ne debelat ar/e bellent *R* 658 quo *α*, quia *β* non] mon *L* subpetit *R* ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE DILVVIO MVNDI LIBER QVARTVS INCIPIT DE TRANSITV MARIS RVBRI EIVSDEM LIBER QVINTVS *ω*: ALCHIMI *L*, AL' *V* AV̄ *V*, Alcimi Auiti ep̄i *om. hoc loco M* EXPLICIT *post numerum* IIII *habet V*, EXPLICAT *M* MVNDI *om. FG*, de diluuio mundi *om. RD*, INCIPIT LIBER ALCHIMI AVITI EP̄I DE — RVBRI *N*, ALCHIMI AVITI EP̄I LIB̄ INCIPIT DE — RVBRI *Vn* TRANSITV/// (M *eras.*) *R* EIVSDEM *in uno F, deest in ceteris* LIBER ·V· *om. N* (*non n*) *D* ALCIMI AVITI VIENNENSIS EPI *post* QVINTVS *in fine habet M totus titulus deest E*

V. 1 ter^ris *R* potuisse *ω*, patuisse *ψ Sirmondus* 2 nuc *R* *v.* 3 *omissus, sed supra in marg. pr. m. add. notis* hd̄ *et* hh̄ *adpositis G* 4 nunc *α*, hinc *β* succenso *N* furorae *R* 5 periture *L* 6 sed *ω*, si *Sirmondus* tanti/ (g *eras.?*) *n* 7 diuinum laude *R*, *nec non F ut vid., in quo* in *deest* 8 montrari *R*

Signa per electos quae porrexere priores.
In quibus excellit longe praestantius illud,
Quod pelago gestum rubro celeberrima perfert
Scriptorum series, in cuius pondere sacro
Causarum mage pignus erat pulchramque relatu
Pulchrior exuperat praemissae forma salutis,
Historiis quae magna satis maiorque figuris
Conceptam gravido peperit de tegmine vitam.
    Sustinuit duros externa in sede labores,
Cum Pelusiacae serviret subdita genti,
Plebs oppressa diu: densi quam pondere caeni
Et laterum numeris operis mensura diurni
Adflictam saevi vexabat fraude tyranni.
Invisam sibimet frendens qui crescere turbam,
Augeri doluit famulos; nam iusserat, ut lux
Vidisset quoscumque mares, mox docta necaret
Omnis anus natumque premat sollertia sexum.
Sed tamen aversae fugerunt talia matres
Atque interdictos detrectant perdere fetus,
Persistente deo plebem diffundere sanctam:
Quoque magis mens caeca trahit crudelia vota,
Hoc plus adcrescunt tenerae primordia gentis.
    Viderat interea genitor de sede superna
Adflictamque manum placido prospexerat ore.
Iam sacer innocuas dederat de fomite flammas
Et rubus in rubeo viridis permanserat aestu:
Quo signo spinas nostrae fervescere mentis
Et lucere, pium qui non consumeret, igne
Devotus nosset sanctis in cordibus ardor.
Ilicet electi vates mandata ferebant,
Depromit regi cum primus talia Moyses:
'Servitii longo lassatam pondere plebem,
Oppressos cophinis umeros attritaque colla
Quasque opus adsiduum fecit durescere palmas
Laxandi iam tempus adest: dimitte precantes
Tandem caelesti domino persolvere vota
Et conplere datos patrio moderamine ritus'.
    Ille fremens inquit: 'Quae tanti causa tumultus

---

11 que *LR* porrexere *ω*, perrexere *Sirmondus* 12 excellet *N* 13 pellago *n* ròbro *R* caeliberrima *n* 14 scripturum *R* 15 pulchram *α*, pulchrum *β* 16 exuperat *Lnβ*, exsuperat *NRF* praemisse *n*, pr(i)emisse *R* 17 hystoriis *G* 19 sustenuit *R* in *ex* m *R* 20 cum *ω*, dum *L? Sirmondus* 21 densi: i *ex* a *R* ponderę *N* (*non n*) caeni *α*, ceni *F*, coeni *β* 22 d(i)urni *L* 23 afflictam *β* tyra(N)ni *L* 26 negaret *N* 27 natūq: (u *al. m.*) *L* sollersia *Ln* 28 auerse *L* 29 detractant *R* predere *R* fetus *L*, foetus *NRFβ* 31 ceca *N* 32 acerescunt *β* tenere *LN* premordia *R* 34 afflictam *β* 36 estu *N* 37 feruiscere L^1n mentes *LN* 38 pium LNF^2, pio $RF^1β$ ignem *NRF* 41 cum] cui *NRF* pr(i)emus *R* moyses *ω*, moses *Sirmondus* 42 seruitu *RF* lasatam *R* 43 oppraessos *R* cophinis *β*, cofinis *α* (cofynis *L*) umeros *N*, umerus *R*, humeros *ceteri* atrita *L* 44 adsiduum *LN*, assiduum *RFβ* 45 adest] id est *n* 47 conplere] *α* 48 inquid *R*

Quisve novus populum deus exigit omine misso?
Scilicet haec vaeuae tangunt caelestia curae,
Vt dominus dominis famulos nunc tollere priscos
Vellet et ad tumidos mittat mandata rebelles.
Quis deus iste foret, cui me parere necesse est?
Aut sceptris celso quid formidabile regi?
Sed vestras nimium seducunt otia mentes:
Et nisi laxatos requies concessa foveret,
Nulla supervacuis tererentur tempora verbis.
Quae si castigans restringat sarcina maior,
Inlicitus vetitum conari desinet ausus.
At vos, signifero qui talia vota ducatu
Instruitis vanoque gregem subvertitis ore,
Conspectus vitate meos vultumque cavete.
Ditem namque Pharon vel pollentissime cursus
Testor Nile tuos et divae vocis Anubem,
Cum rabidus latrat, iam non inpune futurum,
Si nostrum rursus repetant haec dicta tribunal'.
    Virgam forte manu gestabat legifer heros,
Quo baculo nitens gressum tum dextra regebat:
Excutit hanc valido proiectam comminus ictu.
Tum, mirum dictu, commotum serpere lignum,
Non insensibiles ceu promit palmite ramos
Vita movens tantum, quos praestat crescere fructus:
Sed flexu reptans mutati et corporis usu
Sensum animamque gerens coepit decurrere virga.
Mox anguem formata refert. conterritus haesit
Aeternumque niger tunc palluit ore tyrannus.
Sed ne confusum tali subcumbere signo
Cerneret adsistens vultu nutante satelles,
Dissimulat summo rem gestam credere iussu.
Nec divina volens, hominum sed facta putari
Praecipit, ut quoscumque magos vel carmina doctos,
Inlicitam diris temptantes fraudibus artem,
Aegypti longinqua darent hostilia, cogens
Murmure funereo faciat monstrare minister.
Vndique tunc iussi concurrunt et medicatas

49 homine *LN*[1] (*non n*) *F*[2]   50 haec *α*, hae *F*[2]*β*   52 uellet *β*, uellit *α* (uellit *L*)   mittā *n*   54 caelso *nR*   qui[d] *L*   55 hostia *L*   57 tererentur *β*, terrerentur *α*   urbis *n*   58 restringat *ω*, restringet *Sirmondus*   59 inlicitus] *ω*   dessinet *R*   60 ad uos] *LN*   ducatum *N*   61 nanoque plebem *α*, nano et plebem *β*, gregem *scripsi*   63 namque *α*, nam *β*   faron *LN*, faraon *RFβ*   64 nilae tuus *R*   diuinae *L*   65 rapidus *F*   latrantia non *L*, latrant iam non *R*   inpune] *α* (pune, in *om. N*)   67 restabat *R*   aeros *L*, he/ros *R*   68 quo] qua *NRF* (quo *pr. add. in marg. F*)   ba/culo *G*   tum] dum *RF*   69 conminus *N*, cōminus *n*   70 dictū *n*   72 mo//uens *L*   prestat *LRF*   73 motati *R*   76 eternum *L*   tunc *ω*, tum *G? Sirmondus*   tirannus *LF*, tyrannorū *n*   77 succumbere *β*   78 assistens *β*   nutantes satellis *n*   satelles *F*[2]*β*, satellis *α*   79 regestam *R*   80 nec: c *ex* x *R*   81 praecipit ut *scripsi*, tum precepit *α* (praecipit *R*, precepit *F*), tum iussit *β*, tum mandat *Sirmondus*   carmina *LRF*, carmine *Nβ*   doctus *R*[1]   82 inlicitam *ω* (inllicitam, u *postea intruso pr. m. L*)   tetantes *L*, temtantes *R*   83 hostilia *NRF*, hostalia *Ln*, hastilia *β*   84 monstrare *α*, monstrata *β*   85 undeq: *L*

Armant quisque suas noto phantasmate virgas.
Dant iactae vanas species anguesque putati
Inlusos terrent oculos fallente figura.
Nec longum tumuere magi: consumitur omne,
Quod fecisse rati. fictos namque arte dracones
Primus adhuc mordax absorbuit ore cerasta.
Postquam virtutis clausit spectacula Moyses
Victorisque tenens caudam tellure levavit,
Decedit serpens ligno vultusque recedit,
Diriguere vagi durato corpore flexus.
Quid multis? fit virga prior, qua deinde sacerdos
Plurima succiduo monstravit tempore signa.
  Hinc dirum frendens Pharaonis conscius ardor,
Divinae incipiens per cuncta resistere dextrae
Et, quae cognoscens, nolens tamen ipse fateri,
Protenus expulsos iussit discedere vates.
Illi divinas pulsant cum fletibus aures,
Vt fremitus gentis tandem frenetur iniquae,
Quam gravius saevam monitus fecere superni,
Ipsis quin etiam caelestibus arma minantem.
Tum pater accipiens gemitus lacrimasque precantum
Taliter hortatu blando solatur amaros.
'Ne tantum vacuo submittite corda timori,
Plebs mea, quam toto mundi de corpore sumptam
Elegi et propria solam mihi sorte sacravi.
Iam nunc cernetis, quanto primordia vestra
Prosequar auxilio saevos ac persequar hostes.
Ducam sublimem portenta per omnia dextram.
Nec volet in paucis Pharius rex cedere signis,
Longius ut duram vincant miracula mentem.
Post haec laxatos quin et discedere coget
Expelletque solo: quod nunc negat, ingeret ultro.
Ibitis ad magnas post fortia proelia sedes,
Qua vocat expectans praefertilis ubere terra
Et claras victis condetis gentibus urbes.
Vos modo promissis tantum confidite donis

86 quisque *ω*, quique *ψ* *Sirmondus* phantasmate *G*, fantasmate *α* (te *ex* to *R*), medicamine *Sirmondus* 87 iacte *nR* 88 inlusos] *αG* figuraṣ *L* 89 cūsūmit *L* 90 fic^t^os *L* 91 taceras *R* 92 moyses] *ω* 93 tellụere *L*, tellurę *G* 95 corpore reflexus *R* 96 quid: i *ex* o *G* multi *n* pre^i^or *R* qua: q *ex corr.* *R* deinde *R* 98 faraonis *αG* 99 diuine *LK* dextre *Ln* 100 que *L*, que/// (m *eras.*) *R* cognofcens *n*, cognuscens *R*¹ nolens *β*, nollens *α* nollenst^a^m̄ipse *L* ipsa *N* (*non n*) 101 protinus *Nβ* expulso *R* discedere: d *ex* r *R*, discere *N* (*non n*) 102 pulsant *post* aures *pr. add.* *L* flectibus *n* 103 iniq: *Ln* 104 qua *R* seuam *Ln* mon^i^tus *R* 105 ipsi *RF* celestibus *L* minentem: nentem *in ras. al.* *n* 106 tum] ^t^u *L* 107 ortat^u^ *L*, ortatu *R*, hortatus *N*, horatus *n* soluatur *n* amaros: a *ex* o *L* 108 ne] nec *nRF* submittite *α* (submit^ti^te *R*), summittite *β* 110 solum *R* sacraui *ω*, dicaui *ψ* *Sirmondus* 112 ac *ex* aut *ut vid.* *R* prosequar *RF* 113 sublimem *α*, sublimen *G* 114 farius *αG* 116 qui nec *R* discedere *Fβ*, descendere: de *in* di *corr.* *L*, discere *R* 117 expellæt: æ *ex* a *R* 119 qua *ω*, quo *ψ* uacat *L* ex/pectans *G* terrā *N* (*non n*) 121 tantōm *R*

Et, quos deposcent ingentia facta labores,
Laeta ferat virtus seseque ad prospera servet'.
Talibus auditis melior spes accipit illos.
Adtollunt animos palmasque ad sidera tendunt
Concipiuntque fidem votis gratesque rependunt.
Postera lux dubios primum praemiserat ortus
Et successorem depulsa nocte ferebat
Insistens aurora diem: tum flumina sanguis
Inbuit et subito maduerunt arva cruore.
Sed non hoc minimis portentum contigit undis.
Fluviorum rex ipse rubet nec lumine prisco
Nilus agit proprium, quem sumpsit fonte, nitorem.
Quin magis averso, ne tangat pristina, Nilo
Sanguis in extremum certans manare canalem
Carnosus, non carnis erat nec corpore fusus,
Aut strages quam multa simul quo vulnere possit
Lympharum damnum proprio supplere cruore.
Naribus obstructis pressi vinctoque natatu
Interiere simul peregrini in gurgite crasso
Auxeruntque suo saniem de funere pisces.
Et fortasse rear cladis mortisque futurae
Sanguinis indicio iam praecessisse ruinam,
Hoc ipsum ni poena foret: nam scilicet omne
Aegypti spatium, vel quo patet ampla Canopus,
Mox inter pingues sitiens defecerat undas,
Si non omnipotens celerem super arva medellam
Spargeret et nitidos revocaret vallibus amnes.
Tum vero ut requiem pestis subducta reduxit,
Effertur rursus dilata morte tyrannus
Et vix evasum contemnens mente flagellum
Innocuam flagris persistit subdere gentem.
At quid per cunctam stilus aestuet ire superbi
Perfidiam caesi numerans periuria regni?
Sed tamen extorquent varium mendacia monstrum
Vndaque vicino vixdum purgata cruore
Ranarum foedis texit cantatibus urbes.
Conplentur cellae, strati, penetralia, mensae.

125 attollunt *β* 127 premum *R* produxerat p̃miserat (p̃miserat *al. del.*) *L* 129 flamina *N* (*non n*) 130 inbuit] *α* 131 hoc minimis] hominis *L* 133 ait *n*, ag^i^t *R* susit *L* 134 ne] nec *RF* tanga^t^ *al. corr. L* nilo *α*, limo *β* 135 extremum *auctor de dubiis nominibus* (*Grammat. latini V 574, 1 Keil.*), externum *ω* 137 stragis *NR*, fragis *n* quam *α*, quae *β* 138 lympharum *Fβ*, lymfarum *α* (limfarum *R*) 139 obstructis: c cc t *R*, obstr/ictis *F* uincto *α*, uicto *β* 140 inter^i^e *al. corr. L*, interire *RF* 141 saniest *nR* fune *R* 143 sanguis *N* inditio *nR* 146 pinguis *R* defecerat *α* (defeceens, rat *al. corr. L*), defecerit *β* 147 caelerem *R* medellam *α*, medelam *β* 150 rĕrsus *rec. corr. L* 151 euassum *R* contempnens *L* 153 at quid *Sirmondus*, aut quid *ω* ęstuet (ę *al. ss.*) *L* ire *L*¹, ira *L*², irae *N* 154 cesi *N* caes in umeraus (in *eras.*) *R* numerans *α*, enumerans *β* 155 naria *N* mendatia *nRF* 156 nitino *R* uixdum *α*, uixtum *β* 157 fedis *LN*, fedes *R* cantatibus *L*, cantantibus *F*¹*β*, contractibus *N*, cunctatibus *R*, l'concentibus *pr. in marg. add. F* 158 conplentur] *α* celle *n*, caellae *R* mense *nR*

Sustinet innumeros regalis purpura saltus
Atque premens homines frendet subcumbere ranis.
Quarum mox cumulis tonitru feriente subactis
Congestisque sonans muscarum nubis ad auras
Exiit infecto corrumpens aere flatus,
Illic quas scinifes vocitant, quantosque volatus
Pendula committunt levibus corpuscula ventis
Pinnarumque vices peragunt stridentibus alis:
Fundunt se pariter turbataque moenia conplent.
Et licet inmersis defigant vulnera rostris,
Plus horror quam poena movet. sed tollit et istam
Ventus agens, cessat laxata molestia paulum
Confestim cessante metu nec longius ira
Sentitur, quam plaga calet: sed peste remota
Succedunt aliae gravius. consumitur omne
Iumentum cunctosque greges nox abstulit una.
Nec tantum damnosa reos portenta fatigant:
Vertitur ad carnem, quae suscitet ira dolores.
Insidunt penitus turgentia vulnera membris
Et sacer incubuit percussis artubus ignis.
Creditur hic etiam casu contingere languor:
Sed morbus mentis discrimina corporis urget.
Praeterit ille dies: tum demum luce secuta
Concutitur caelum tonitru nubesque coactae
Terribili splendore micant: ferit omnia fulgor
Fulmen agens, totas uno sub tempore mortes
Aethere turbato terris elementa minantur.
Ignibus inseritur praegrandis pondere grando,
Non ut nube solet terris nimbosa venire:
Sed quemcumque cadens ut deprimat atque ruinam
Pondere vel solo faciat. coniungitur ergo
Grandineum flammis ferventibus aere frigus
Et natura neci servans adsignat utrumque.
Hic primus stragem sparsis dat mortibus imber:
Exim restantem surgit consumere fructum

159 sustenet *N* purpora *N*, porpora *R* 160 adque praemens *L* frendet *α*, frendit *β* succumbere *β* ianas *RF* 161 tonitru feriente *α* (tonit^r^u *L*, tonitro *N*), flamma tonitruque *β* subastis *n* 162 sonans: o *in ras.* *R* nubis *α*, nubes *Fβ* 163 infecto *α*, infectum *β* aere flatus *α*, aera flatu *β* 164 scnifes *R*, scynifes *F* quantus *R* 165 committunt] *L* laenibus (laeui *in ras.*) *R* 166 pinnarum *LN*, penuarum *Fβ*, pemiarum *R* nices (ui *in ras.*) *R* 167 couplent] *NR* 168 inmersis] *α* difigant *R* 169 orror *R* pęna *F* toll& (i *suprascr.*) *L*, tullit *R* 173 suncedunt et aliae *L* 176 suscitet *LRFβ*, suscitat *N* 177 paenitus *L* targentia *R* 178 ni cubuit *R* percussus *L* 179 hic *α* (hi^c^ *R*), hicce *β* continge,re *n* 180 sed *LN*. et *RFβ* urguet *R¹F* 181 preterit *NR* ille: e *ex* i *R* sequuta *L* 182 tonitrŏ *R* nubes *Fβ*, nubis *α* coacte *LnR* 183 fulgur *ψ* *Sirmondus* 184 fulmen agens *α*, fulmina gens *R*, fulmina agens *β* tempere *L* 185 aelim̄ta (i *in* e *al. corr.*) *L*, elimenta *N*, helimenta *R* 186 inserib̄ (*al. corr.*) *L* pondere *ω*, corpore *Sirmondus* 187 nubes *R* nimbosa: i *ex* u *L* 188 quemcumque *α*, quocumque *β* adque *LR* 191 assignat *β* 192 tragem *L¹* moribus *N* imber (m *ex* ni) *R*, ymber *N* (*non n*) *G* 193 exim *α*, exin *L²Fβ*

Brucus et excusso confidens crure lucusta.
Hoc sed docta malis et iam discrimine crebro
Tamquam lene satis callosa superbia duxit.
Insequitur velox, gravius quae vindicet, ira.
Caecas mane novo surgens sol sparserat umbras
Et laetus iubaris splendebat fronte sereni,
Cum surgens mediam nubes se porrigit atra
Nascentemque diem depulso lumine clausit.
In molem nox densa coit, perit obrutus aer
Palpantesque manus densas sensere tenebras
Atque repercussus vexatur anhelitus aeger:
Et si sopitos flando quis suscitet ignes
Aut flammas excire velit, conpressa necantur
Lumina nec vibrant restrictos pondere motus.
Quo quemcumque loco tenebrosus repperit horror,
Continuit, vidit nullum nec visus ab ullo est.
Squalentes pariter viventia milia credas
Infernas intrasse domos aut forte revulsa
Obice terrarum patriam sordentis abyssi
Migrasse in superos ac mundum luce fugata
Sub leges misisse suas. tres perdidit ista
Nocte dies dignis pendens periuria tellus.
Istaec damnati; nam cetera fulgidus orbis
Continet et solitos distinguunt tempora cursus.
Moyses interea lacrimas, ieiunia, vota
Continuat precibusque frequens ac pervigil instat,
Maioris natu fultus solamine fratris.
Instruit hos sacris simul informatque creator,
Mystica sollemnem quo pandat victima ritum.
'Cernitis, ut multa desudans clade reatum
Aegyptus contrita gemat satis undique tacta,
Sed tamen inmota perstans cervice rebellis?
Nec portanda diu praecedunt ista ruinam.
Aegrotat, quodcumque tumet, nec sana superbo
Causa subest, iunctum monstrat mens turgida letum.
Vnus adhuc restat, qui vindicet omnia, luctus
Postque novem decima percellat caede merentes.

194 brucus *ω*, bruchus *R?* excurso *L* cru/re (o *eras.*) *R* lucusta *N*, locusta *ceteri* 195 hoc] oc *al. add. R* mali^s *R* etiam *N* 196 collosa *N* (*non n*) *R* 197 quae] q: *L* 198 cecas *N* 199 laetas *ut vid. L* 200 nubes *Fβ*, nubis *α* astra *L* 201 diem *om. L* clausit *ω*, claudit *Sirmondus* 204 uexatus *N* anhellitus *nL* 205 sopitus *N* qui *L* ignis *NR*[1] 206 exciere *L* conpressa *α* (conpraessa *n*) necantur *α* (nęcantur *n*), nocentur *β* 207 restrictos *α*, restricto *β*, restricti *Sirmondus* 210 uiuenti *R*[1] 211 domos *LRF*[2], domus *NF*[1]*β* aut *L*, seu *NRFβ* reuulsa *α*, reuulso *β* 212 obiice *G* 215 dignis *NRF*, digne *L?β* 216 istaec *R*, ista hæc *Lβ*, ista et *F*, ista eo *N* damnati *ω*, damna tulit *Sirmondus* cętera *RG* 217 contenet *L*[1]*N* distinguunt *β*, distingunt *α* 218 moyses] *ω* 219 praecibus *LR* 220 moioris *L* 221 informat: o *al.*, *ex* i *ut vid. L* 222 mistica solemnem *LRF* quo *NRFβ*, qua *L*, quae *ψ Sirmondus* 224 egyptus *L* 225 inmota] *α* perstans: er *in ras. R* rebelli^{i}s *n*, rebelles *R* 227 egrotat *N* 228 turgida: u *in ras. R* letum *G*, laetum *α*, loetum *F* 230 decimam *N* (*non n*) precellat *N*, p̄cellat *n* caedere *L*

Vos modo perpetuos sacrorum discite mores
Cultibus et propriis mansura lege tenete.
Mensibus in cunctis, orbis quos circinat anni,
Iste caput princepsque foret, quem nomine belli
Gentiles vocitant. vos tantum dicite primum:
Lunaque bis septem cum fecerit addita noctes,
Vespere tum sero dabitis primordia sacris.
Sumite mansuetum perfecti temporis agnum,
Qui careat macula et purum det corpore vellus.
Hoc animal festis mactabitis, huius utrumque
Signabit sanguis nitido de corpore postem.
Hoc dabit indicium servandae cura salutis,
Cum percussor aget tacitam sine vulnere caedem:
Perspiciat sacro limen maduisse cruore
Hoc tantum transire volens. distantia talis
Custodiet vestras sparsis a mortibus aedes'.
Sic nos, Christe, tuum salvet super omnia signum
Frontibus inpositum: sic sanguis denique sanctus,
Tunc praemonstrati dudum qui funditur agni,
Oribus infusus postes lustrasse tuorum
Inter labentis ferventia funera mundi
Credatur casuque tuos discernat ab omni,
Dum non signatos percurrit funere mucro.
Tu cognosce tuam salvanda in plebe figuram,
Vt, quocumque loco mitis mactabitur agnus
Atque cibo sanctum porrexerit hostia corpus,
Rite sacrum celebrent vitae promissa sequentes.
Fermento nequam duplici de corde revulso
Sincerum nitidae conspergant azyma mentis.
Finierat rector leges et foedera festi
Paschalis mandare viris, quod protenus omnes
Arripuere simul. peragunt convivia laeti
Sollemnisque novo cultu disponitur esus,
Transeat ad seros quae condita forma nepotes.
Nox erat et mediam carpebant cuncta quietem
Vmbraque libratas iamiam diviserat horas:
Ecce venit tacito per dira silentia motu
Angelus, exerto missus qui saeviat ense
Nec confusa datur subiti sententia leti,
Omne malum sed sorte cadit longeque videtur,

234 capud *L* 235 gentiles// (les *in ras. litt.* bus, es *eras.*) *R* 236 quąe *L* 239 det] de *RF* 240 fistis *N*, sistis *R* 241 postem: o *ex* u *R* 242 seruande *nR* 243 percus[sor] *al. corr. L* cedem *n* 244 perspiciat *LRFβ*, perspiciet *N* 245 hoc tamen *G* 246 custodiet *ω*, custodit *ψ Sirmondus* 248 inpositum] *α* 249 premonstrati *NR* 250 lucrasse *n* 251 labentes *LR* feruæntia. æ *ex* a *al. R* 254 cognusce *R* 255 mitis *ω* (mites *R*), sanctus *Sirmondus* 256 adque *nL* ustia *L* 257 celebrent *NLF*², caelebret *RF*¹, celebret *β* sequentes *α*, sequentis *R*²*F*¹*β* 259 nitide *NR* c̄spargant *R* azyma *NF*, azima *ceteri* mentes *ω*, *correxi* 260 rector// *R* et] ut *n* federa *RF* fisti *N* 261 pascalis *R* protinus *RFβ* omnes] om *n* 262 conuiua *L* 263 aesus *RF* (aesur *F*¹) 265 queaetem *R* 266 iam *semel L* 268 ensae *N* (*non n*) 269 leti *nG*, laeti *α*, loeti *F* 270 forte *F*

Quem petat in tenebris praefixi funeris ordo
Maiores natu pereunt solique leguntur
Ad mortem, primos luci quos edidit ortus.
Cum dominis famuli pereunt natique potentum
Permixta cum plebe cadunt, sic vilis, ut ille
Quem celsi tenuit morientem purpura fulcri.
Haec nuda tellure iacent, haec serica velant,
Disparibus stratis sternuntur corpora leto.
Non quemquam mors aequa timet, non excipit ullos,
In vivis tantum qui discernuntur, honores.
Pauperis ad fletum nulla pietate movetur;
Ditibus ut parcat, nullo corrumpitur auro.
Aegrotum sanus, longaevum iunior ante
Migrat: huic soli debet confidere nemo.
Hoc tantum tamen est, sibimet quo mortua distent,
Vivant ut meritis, qui conplent tempora sorte.
Hic numquam penitus morti licet; auferat etsi
Iure potestatis lutea conpage creatum,
Semine mortali genitum terraeque reductum:
Iustorum in factis leto nil ceditur ulli.
    Ergo ut percussas suboles confusa repente
Aula videt, currunt flentes ad funera matres;
Mors patet et mortis non paret vulnere causa.
Pectora contundunt pugnis crinesque revellunt
Vnguibus et nigras festinant scindere malas.
Nec dominos planxere diu, mox occupat omnes
Luctus quamque suus, sonat unus in aethere clamor
Non uno ex fletu. coniungit voce tumultum
Nulla vacans a morte domus. tum lumine multo
Omni curatur populosum funus in urbe.
Iustitium iustum cogit maerere merentes.
Et dum quis proprio servat lamenta dolori,
Exequias tardant luctus inhumataque turba
Dilata iacuit tantisper sorte sepulchri:
Et nisi iam tandem vacuos et honore carentes
Vel nuda tellure locet vel concremet igni,
Vix collecta manus, quae tantos clauderet urna.
    Tum regem circum commoto murmure sistit

271 peccat *n* 273 lucis *R* 274 potentem *L* 276 fulchri *NLF²β*, pulchri *RF¹* 277 unda *sed pr. corr. R* tellura *LNR* syrica *L* 278 leto *Nβ*, laeto *R*, loeto *LF* 279 morse quatim et *L* excepit *N* 280 ^dis^cernuntur *L*, discernantur *N* 282 nulla *L* 283 longa euum *N*, longeuum *LRF* 285 tamen: t *ex* c *ut vid. L* 286 conplent] *α* (*praeter F*) 287 hic *α*, haec *β* 288 conpage] *α* creato *L* 289 mortale *F¹G¹* terre *LnR* 290 leto *Nβ*, laeto *LR*, loeto *F* ceditur *α*, creditur *β* 291 ut *αG?*, ubi *β* suboles *Nβ*, subulas *L*, soboles *RF* repetente *N* 293 *deest hic versus in β, omisit Sirmondus* uulnere *NF*, uulnera *LR* 295 nigres *L* 296 dium nox *n* 297 quamque *NRFβ*, quemque *L* 298 expletu *L* coniungit *α*, confundit *β* 299 multo *ex* mundo *R* 300 *deest G¹* populosum *α*, populorum *β* 301 institium *αG²* (instititum: *al.* t *ss. L*, institium *in ras. n*), iudicium *β* maerere *LN*, merere *RFβ* 303 exsequias *NR* 304 sepulcri *L* 307 tantus *R* claudeterna: u *ex* a, r *ex* τ, *al. corr. L* 308 commota murmore *N*

Maesta cohors humiles depromens voce querellas.
'Heu nimium nostris adversa potentia rebus
Hebraeum populi, totiens cui vindice dextra
Militat omne malum, totus cui denique mundus
Pugnat et irato succedunt prospera caelo.
Vis quaedam secreta dei maiorque potestas
Haec in sceptra furit gentemque ulciscitur ipsam
Orbis iactura: solos pereuntia salvant
Victores elementa suos redimuntque cadendo.
En iacet Aegyptus nec iam reparabilis ultra.
Atque utinam poenas vivis damnumque per arva
Ferret adhuc divina manus nec funere tanto
Deceptam subita vacuasset caede Canopum!
Tandem parce solo causasque expelle ruinae,
Dum levior strages, dum quisquam luce tenetur,
Dum superest, qui terga premat, qui limite trudat
Et, nequam si forte velint ex corde morari,
Non sinat eiecto depellens hospite cladem.
Permoveat noster natorum funere luctus,
Permoveat te forte tuus: vel pauca superstent
Pignora, quae tantos tergant servata dolores
Et detruncatae reparent dispendia gentis'.
His dictis lacrimas populus dedit. ipse superbus
Frangitur ad fletum princeps victumque fatetur.
  Haec perturbata sed dum tractantur in aula,
Hebraei vatum studio monitisque supernis
Optima quaeque sacris fingunt epulisque requiri:
Vasaque, sollemnis quae poscat plurima cultus,
Ornamenta etiam vestesque, monilia, gemmas
Vt reddenda petunt: nec tardus commodat hospes
Ditat et ignorans trepidam manus aemula plebem.
Quae iam digna tuis pandantur laudibus ora,
Summe pater, qui tam saevo sic uteris hoste?
Adnuit adversus, largitur munera nolens,
Quae tecum dimisse feras: nec solvere tantum
Sufficit oppressos, opibus ditantur euntes

309 maesta *N*, maaesta *L*, mesta *RFβ* cohrs *n* querellas *α* (quaerellas *L*, querillas *N*), querelas *Rβ* 310 heu *ω*, heus *Sirmondus* 311 hebraeum *ω* (haebreum *n*, hębraeum *F*, hebreum *LRβ*, hebraei *ψ Sirmondus*) dextra: e *ex* a *al.* *L* 312 cui *om.* *L*[1] (*al.* cu *ss.*) 315 fu^r^it *R* 316 orbis *LN*, urbis *RFβ* solas *R* soluant *L*[1]*R*[1] 317 elementa *L*[2]*Fβ*, elimenta *α* 318 ulta *n* 319 poetas *L* 321 uacuaesset *n* cede *LRF* canorū *L* 322 q: *pr. ss.* *L* expellere *R* 323 laeuior *L* strages *L*[2]*Fβ*, stragis *α* (a *ex* o *R*) 324 /dum *n* limit^e^ *al. corr.* *L* 325 nequam *α*, ne quem *β* 328 te *α*, uel *β* 330 detruncate *LNR* raeparent *R* 332 fra^n^gitur *n* princeps fa uictūq: *L* 333 perturbatas et *NR* 334 haebraei *NF*, hebrei *ceteri* que *om.* *R* 335 fingunt: i *ex ras.* *n* aepulis *L* requiri *α*, requirunt *β* 336 sollemnis *α* (solemnis *L*), sollemnes *Fβ* (solemnes *F*) poscat *LN*, poscunt *RFβ* 337 hornamenta *L*, mònilia *al. corr.* *L*, munilia *RF* 338 hospis *NR*, ospis (i *in* e *corr.*) *L* 339 trepida *RF*[1] emula *Rβ* 340 que/// (m *eras.*) *R* dignatus *RF*[1] spandantur *F*[1], spandatur *R* 341 seuo *L* utheris *L*[1], utere *R* 342 annuit *Fβ* nolens *Fβ*, nollens *α* 343 tecum *α*, secum *β* dimisse *α* (dimissae *N*, *non n*), dimissa *β* feras *α*, feraut *β*

Thensaurosque novos libertas reddita sumit.
Inter ferventes inimica in sede furores
Praedatur dominum fugiens fallitque videntem.
Praesentem vacuat; non tam discedere pulsos
Quam laetos migrare putes. portantur avari
Sic Pharaonis opes: quem tunc mercede soluta
Servitii longum credas taxasse laborem.
Nonnumquam rectis et, quae contraria, prosunt
Et, quae laeva malus voluit, mutata recurrunt
In dextrum vertente deo solosque nocentes
Vis odii perimens meditata in vulnera ducit
Et partos fratri laqueos incurrere cogit.
  Egressi interea trepido de rege ministri
Conpellunt celerare fugam coguntque volentes.
Praecipitant alacres et festinantibus instant
Pellendasque putant pulsa cum gente ruinas.
Iam prope centenum conpleverat advena lustrum
In regnis, Aegypte, tuis, ex tempore quondam
Quo priscus patriarcha Iacob perduxerat illic
Bis sena cum prole domum carosque nepotes.
Quo per fecundum creverunt milia patrem.
Procedit tandem populus moxque agmine iuncto
Diram linquit humum tenebrisque ac luctibus orbam.
Nam vicina dies nondum produxerat ortus.
Haec nox festa deo redeuntibus annua sacris.
Haec genti sollemnis erit, quae solvitur hoste.
  Primo conspicuus fulgebat in ordine ductor
Legifer adiuncto praecedens agmina fratre.
Post quos belliferae disponunt arma cohortes
Ducunt et validas instructo robore turmas.
Arma ferunt humeris, enses per cingula laevo
Dependent lateri, presso tum vertice cassis
Fulget et albenti certat lux ferrea lunae.
Nituntur iaculis alii clipeosque sinistris
Volvunt et rapido meditantur bella rotatu.
Gaudet pars etiam pharetris volucresque sagittas

345 tensauros *LN*, tesauros *F*, thesaurus *R*, thesauros *β* 347 predatur *N* (*non n*) *R* quae *n* 348 presentem *NR* non tam *α*, ne tam *β* 349 letos *L*, loetos *F*¹, loeto *R* migrare *ω*, migrasse *Sirmondus* putantur *R* 350 pharaonis *F*, faraonis *ceteri* 352 nonNumquam: N *super litt. incerta al. m. L* 353 lena *G* malus *α*, manus *β* motata *R* 354 dextrum *ω*, dextram *Sirmondus* solos *NFβ*, solus *LR* 356 pastos f^r atri *L* 357 trepido: p *in ras. R* de rege] dedere *RF*¹ 358 conpellunt] *α* celærare *N* (*non n*) cogun^t *al. corr. L* que nolentes] qui olentes *R*¹ 359 p̄cipitan^t *al. corr. L* 361 conpleuerat] *NR* 362 aegyptae *L* 363 patriarca *LN* (*non n*) illic *α*, illuc *F*²*β* 365 secundum *R* reuerunt *R*¹ 366 nicto *N* (*non n*) 367 humum *R* tenebrisque *LN*, que *om. RFβ* 368 nicena *R* hortus *L* 369 fista *n* 370 ^H egenti: H *et* e *al. add. L* genti *LN*, gentis *RFβ* solemnis *L* quae] q: *L*¹ 372 agmine *N* 373 belliferae *ω* (*sed* belliferre *L*, bellifere *n*), belligerae *F*? *Sirmondus* cohortus *L*¹, cohorte *R* 375 enseus *N* (*non n*) cingula *ω*, singula *error ed. Sirmondi* leuo *Fβ* 376 dependent *L*¹*N*, dependunt *RFL*²*β* 378 aculis *N* clypeos *R* 379 uuolunt *N* (*non n*) 380 faretris *NR*

Hostis in occursum mittendis mortibus aptat.
Aut si forte virum fugientia terga sequatur.
Vt pinnata leves transmittant spicula ventos.
Incedit pavidum postrema per agmina vulgus
Non inpar numero, caelum cum pingitur astris
Aestuat aut motus pelagi crispantibus undis,
Litore vel quantas converrit fluctus harenas
Vel quantis stillant umentia nubila guttis.
Mirantur Pharii satrapae nec credere tantum
Se potuisse vident: placet eiecisse tot hostes.
Sed non haec acies acie salvabere ferri.
Quamlibet innumeris peditum stipere catervis,
Vnus pugnabit cunctis pro milibus auctor.
At populus lento moderatus tramite gressum
Arreptum carpebat iter, praecedere tantum
Adgressis ducibus, quantum vel tarda senectus
Vel rudibus reptans infantia sustinet annis.
Ne praematurus fragilem contristet eundo
Aetatem sexumque labor. sic cuncta supernus
Dispensat nutus plebique adsistit ovanti.
Ergo ubi signatis sederunt milia castris
Armatusque pedes vulgus vallavit inerme,
Vespere tum primo stanti adsimulata columnae
Insistens puro resplenduit aethere flamma:
Non tamen ut moto dirum micat ignis in axe,
Prodita cum terris caeli portenta minantur
Seu morbis tristem bellisque aut cladibus annum:
Sed radiis fulgens et lumine candida laeto
Ostendit nitidum castris mirantibus ignem.
Diffugiunt tenebrae vicinaque sidera cedunt
Et latuit rutilis oppressus fulgor in astris.
Obstipuere viri primum, perterruit omnes
Incussitque metum novitas, tum luminis usus
Paulatim caeleste iubar commendat amori.
Maxima nocturnas iam pars exegerat horas
Et volvenda dies instabat sorte propinqua:
Cunctorum ante oculos per caelum visa moveri
Arripuitque viam populo spectante columna.

383 pinnata *α*, pennata *Fβ* 384 agmine *L* 385 inpar] *α* 386 cri^s^pantibus *L* 387 litorem *R* ^h^arenas *n*, arenas *F?* 388 umentia *R*, tumentia *N*, humentia *ceteri* 389 farii *ω* satrape *L* 390 se LG^2g^2, sed *NRFβ* ^h^ostes *L* 391 haec acies acie *α*, hac acie duri *β* 392 stipere $L^1nRF^1\beta$, stirpere *N*, stupuere L^2F^2 394 aụt *L* 396 aggressis *β* 397 sustenet *N* 398 praematurus *ω* (prematurus *NR*), praematuris *Sirmondus* 400 assistit *β* 403 tàm *al. corr. L* sta^N^ti *al. corr. L* adsimulata *NR*, adsimilata *LnF*, assimilata *β* columne *n* 404 aethera *N* 405 moto *α*, noto *β* 406 portanta L^1 407 gladibus *n* amnum *L* 408 luminæ *G* 409 *ante h. v. crux posita in G, ante* 409 *et* 410 *in g; cf. v.* 411 410 diffugiunt: i *in ras. R* tenebre *L* caedunt *RF* 411 *est in α, desideratur totus in β, omisit Sirmondus* rutilus *R* oppressis L^1 412 obstipuere *α*, obstupuere *β* 413 incursit L^1 nou^it^astrum *al. corr. L* *litt.* minis usus *in ras. R* 415 exerat *n*

Protenus hanc patres sancti sensere sequendam,
Esse ducemque ducum: laeti mox praesule tanta
Abrupere moras, castris excedere certant.
Tunc, ut quaeque tribus primum sortita laborem,
Ordine carpit iter, sequitur tum cetera pubes.
 Haec inter clarum rediens lux pandit olympum,
Flammea pallescit conspecto sole columna.
Vertitur in nubem totus, qui fulserat, ignis,
Sed species perstat tensae super aethera formae.
Tertia nocturnos deterserat hora liquores
Et matutinas scandens sol vicerat umbras:
Ecce novum dictu, caelo servata sereno
Frigida ferventi iussa est opponere nubes
Se radio densumque parat tenuissima tegmen.
Sic circumiectis, tellus quis ardet eoa,
Aestibus ignorat genuinum turba calorem,
Vesperis ut credas leni respergere flatu
Blanda vel umentes diffundere frigora ventos.
Nec tamen hanc nubem taetro suffusa colore
Forma dabat nec concreto sic horrida vultu,
Vt terrent, validos cum promunt nubila nimbos:
Sed qualis madidi, solem cum viderit, arcus,
Tanta fuit pulchrae species extenta columnae.
Noctibus ignis erat lumenque accensa ferebat,
Cum sol torreret, gelidi dabat umida roris.
Has alternantem ducens cum tempore sortem
Mutavit natura vices, substantia discors
Muneribus propriis concordem reddidit usum.
Si mansit, mansere viri: si mota, secuti.
Si multis etiam iussa est pendere diebus,
Subdita defixo tardabant agmina vallo.
 Ista quater denis pietas percrebruit annis,
Dum vastos heremi curris, Iudaee, recessus
Vincla pedum firmante via, dum tempore tanto
Non adtrita suum servarent tegmina pondus
Mollitieque nova prisci durantis amictus
Sic longaeva foret, quod non damnosa vetustas:

419 protinus $F^2\beta$ 420 ducūm *L* tanto G^1 421 castris *α*, castrisque *β* 422 q: q. *L*, quaequae *N* 423 cętera *G* pub̄ *L* 424 olimpum *LNβ* 427 praestat L^1, prestat *R* ethera *L* 428 ora *L*, ore *R* 430 caelos seruäta *L* sererene *n* 431 obponere *L* nub̄ *L*, nubis *N* 432 de^n^sū *L* teg^m^en *ex* tegē *corr. L* 433 circūtectis *L* aeoa *L* 435 respergere *α*, respergine *β* 436 uel *umentes α* (u *in ras. al. R*, humentes *F*), gelu mites *β* frigore *L* 437 taetro *Ln*, tetro *ceteri* 438 nec] ne *R* 439 com *R* 440 madidi] madidus *ψ Sirmondus* uideret *R* arc/us: c *ex* q *ut. vid. G*, artus R^1 441 speciaes *R* colūne *L*, columne *R* 443 torreret *NRβ*, terreret LFM^1 umida *R*, humida *ceteri* 446 u(sum i *eras.*) *R* 447 sequuti *NR* 448 iussa *ω* (sussa *R*), uisa *Sirmondus* 449 tardabat *L*, tardabunt *R* ualle *R* 450 quaterdinis *R* percrebuit *nF* (*litt.* crebuit *in ras. n*) 451 ^u^astos *al. corr. R* heremi] *ω* Iudaee *scripsi*, iudeae *α*, iudea *Fβ* 452 uincla *R* uia dum] uadum *N* (*non n*) 453 attrita *β* 454 mollitiae *N* durantis *α* (curantis *ni f.* L^1), durantur *β* 455 longeua *α* foret e quod *R*

Dum sacrum populo victum candentia manna
Ferrent et caeli frugem terrena viderent.
Per quam sublimis praediceret ante figura
Edendum ex utero purum sine semine corpus.
Quo caperet pascenda salus de sede superna
Inlabente deo sanctis altaribus escas.
Hoc signo summus percussa rupe sacerdos
Protulit inriguos populis sitientibus haustus.
Christum namque vides stabilem consistere petram,
Percussus iaculo largas qui praebuit undas
Porrexitque suis sacro de vulnere potum.
  Hebraei interea laeti ducente columna
Per terras gressu, per caelum visibus ibant.
Ecce iterum Phariis insedit mentibus ira
Et populus sine more ferox his vocibus armat
Tandem postremos vicina morte furores:
'O nimium stultis inludens mentibus error
Praestigiaeque satis nebulosa in fraude peractae.
Nonne pudet famulam nullo certamine gentem
Sic inpune rapi? quo numine praesule tanto
Deseruit vacuas discedens accola terras?
Rura vacant, coeptis desistunt oppida muris.
Non solitum consurgit opus, non cultor in agris
Exercet validos adtrito dente ligones.
Torpidus exactor siluit nulloque tumultu
Fervida consuetos repetunt suspendia census.
Quin potius sumptis exercitus inruat armis
Inbellemque manu profugosque reducat alumnos.
Quos si servilis tantum succenderit ausus,
Vt telis certare velint, mox occidat omnis
Confusa cum plebe manus: ferventibus armis
Permixtae pereant confosso pectore matres.
Vberibus iunctos configant spicula natos.
Prolem quisque suam cernens ante ora cadentem
Oblatis optet iugulis succurrere mortem.
Orbatum nostros faciat libare dolores
Vltima sors populum: sic vivens omnia perdat,

456 sacram *error Sirmond. ed.* 458 p̄dicerat *L* 460 carperet *L* 461 inlabente] *ω* dō: ō *in ras. 2 litt. R* 462 signo: o *ex* um *R* 463 irriguos *β* austus *LN* 464 pretram *n* 465 prebuit *NRF* (p̄buit *n*) 467 haebrei *L*, haebraei *N*, ..aebraei (H *ab rubricatore om.*) *F*. hebreā (ā *al. ex* a) *R*, hebrei *β* 468 tergas *n* 469 ecce rerum *R* fariis *ω* 470 mor/ referox *n* uocibis *R* 471 postremo *N*, post tremo *n* 472 oịnnium *L*, oni^mi^um *R* illudens *β* 473 nebulosa: l *ex* p *al. L* 474 nullo] millo *R* 475 inpune] *α* quo numine *α* (quo nomine *n*, quod nomine *R*), quod nemine *β* tanto *α*, tantus *β* 476 desseruit *N* descendens *R* accula *n* 477 cept' *L*, ceptis *R*, ęeptis *F* desistant *L*[1] muris *in ras. R* 479 attrito *ω*, atrito *R* degente *N* (*non n*) 480 torpidus *α* (turpidus *R*), turbidus *Fβ* 481 consuetus *R* 482 sumitis *L* irruat *β* 483 inbellem] *αG* profugus *R* que *om. L* ruducat *L*[1] alumnos: u *ex* o *L* 484 quos si] quosi *L* succenderet *R*. succederit *F*[1] 485 telys *R* nox *R*[1] omnes *RF*[1] 487 confuso *R* 488 configunt *N* (*non n*) 489 hora *L* 490 obtet *LR* 491 liberare *n*

Tum pereat. densa campi sub strage latentes
Tristi committant inhumata cadavera caelo.
Inde ubi iam totos satiaverit ense furores,
Thensauros revocet fugientes dextera victrix'.
    Talibus excitas acuebant flatibus iras
Inridente deo, solus qui dispicit omnem
Conatum rigido meditantem vana tumore
Consiliumque ducum cassato dissipat actu.
Ergo bella rogant, fervens rapit arma iuventus,
Spumantes ducuntur equi phalerisque potentes,
Suspendunt alacres splendentia frena iugales.
Pugnax pompa nitet, subiectos curribus axes
Aurato temone trahunt: tum cetera pubes
Induitur chalybe aut fulvo circumdatur aere.
Hi loricarum vasto sub tegmine gaudent,
Intexit creber sibimet quas circulus haerens,
Atque catenosi crepitant per corpora panni.
Ast aliis tenui concurrens lammina ferro,
Qua se succiduas iunctim scandente per oras
Flectitur, adsuti cratis compacta metalli,
Horrentes habitus diversa fecerat arte.
Et tamen ardentum cuncta inter tela virorum
Terribilis plus forma fuit; quis namque furentes
Spectet, quos laetos vix possit cernere vultus?
Inclusae galeis facies et ferrea vestis
Cinxerat iratas armorum luce tenebras.
Progreditur collecta manus: rex ipse frementes
Curru cogit equos, telis tamen undique saeptus
Delituit, densam reddunt hastilia silvam.
Concutitur pulsata rotis et pondere tellus,
Angustavit humum latam stipata iuventus
Conclusitque vias. quidquid virtutis habere
Aegyptus potuit, totum mors proxima ducit.
    Iunxerat interea, ponto qua Magdalus instat,
Hebraeus populus rubranti castra profundo
Evasos credens securis mentibus hostes.
Dum resident fixoque parant requiescere vallo,
Cernunt pulvereas in caelum surgere nubes.

---

493 tum] tunc *L* perat *n* de"sa *L* latentes *α*, iacentes *β* 495 saciauerit *nF* 496 tensauros *L*¹*N*, tesauros *L*²*F*, thesauros *ceteri* 497 flatibus] fratribus *L* 498 irridente *β* que *R* dispicit *α*, despicit *β* 499 tumore *ω*, timore *Sirmondus* 500 dissipa̤nt *n* 501 rogan^t *L* 502 aequi *L* faleris *ω* 504 pugnax: x *postea intrusum G* 505 auroto *n* trahun^ttum *L*, trahunt cum *R* cętera *G* pubis *L*¹*N* 506 calibe *ω* (colibe *R*) calibea ut *N* (*non n*) 507 hii *NR* luricarum *R* subtegmine *G* 508 herens *NRF* 509 adque *n* catinosi *R* 510 lamina *F* 511 unctim *n*, iuncti *L*¹*R* iuncti sunt candeote *R* horas *LR* 512 assuti *β* cratis *ω*, crates *F* 516 letos *LR*, loetos *F* 517 incluse *LR* 520 aequos *LG* talis *N* (*non n*) *R* saeptus *N*, septus *ceteri* 521 dilituit *ω* hastilia *N*, astilia *LG*, sic hostia *RF* (ostia *R*) 523 angustauit *α* (angustant *R*), angustabat *β* humumū *L*¹ 524 quicquid *ω* 525 mori *n* 527 haebreus *L*, haebraeus *F*, hebreus *Rβ*, haebraeum *N* robranti *R* casta *N* (*non n*) 528 hostes *Fβ*, ostes *R*, hostis *LN* 529 resedent *NR* 530 pulueres *R* celum *LR*

Cunctatis primum mox agmina saeva patescunt,
Non tamen infensas patitur conmittere partes
Sole sub occiduo vicinus proelia vesper.
Distulit in lucem vallatus bella tyrannus,
Et fors ardentes nondum conpesceret iras
Nec servare furor potuisset foedera nocti
Auroramque velit motis praecedere signis,
Flammea ni retro subsistens forte columna
Obiectu medio gentes discerneret ambas.
Contemplans rex ipse tamen mirabile lumen
Sic ignem metuit, quod sensu fervidus ardet.
Paulatimque mori non profuit: itur ad unam,
Quae claudat cunctas pelago pandente, ruinam.
Plebs trepidat conclusa loco finemque sequenti
Expectat pavefacta die, non tela nec ullas
Bellorum molita vices, sed voce levata
Vatibus insistens: 'O terque quaterque beati,
Aegyptus quos morte tulit tellure vel ampla
Vrnam defunctis suprema sorte paravit!
Digni qui tantos nequeant sentire dolores
Nec stragem prolis vel pignora capta videre.
Alitibus nos esca dati nec sede sepulchri
Condita deserto solvemur corpora vasto'.
Talia voce viri: respondit luctibus omne
Vulgus et accenso persultat turba tumultu.
Tum sancti coepere duces promissa referre
Solarique metum fletusque abstergere dictis.
'Quaesumus, ingratos deponite mente timores
Experti multum nec desperanda putetis,
Quae tantis spondent caelestia munera signis.
Infidisne potest elabi cordibus umquam
Aegyptus tot caesa malis interque flagella,
Subcumbens quae sensit humus, vos cunctaque vestra
Adflicti regno salvos vixisse sub hostis?
Quid de transactis dicatur? nempe videtis
Vt mediatricis curet tutella columnae,
Ne quid ab adversa liceat nos fraude vereri.
Quin magis erectas firma spe tollite mentes.

532 infessas L^1 conmittere] *L* 533 prolia R^1, praelia *n* 535 conpesceret *α* (concupisceret L^1) yras *R* 536 federa *R*, foedere *n* 537 uelyt *R* 538 flammae[a]: *al.* a *ss.* *R* ret[ro] *al. corr. R* columne R^1 539 abiectu *R* obiectum edio L^1, tedio *corr.* L^2 541 quod *α*, quam *β* 542 ad urnam *R* 543 cunctas] cunctos *ψ Sirmondus* padente *n* 545 exspectai *nG* expauet facta (*litt.* spectat *om.*) *N* (*non n*) pauifacta *R* 547 uastibus L^1 insistunt *N* o terque *Nβ*, u̅q: *L*, tot terque *RF* 548 mo[r]te *L* telluere L^1 amplā *N* (*non n*) 549 supprema *N* supraemas arte *R* 553 soluemur *α*, soluentur *β* 556 cepere *R* 558 ingrates *RF* tymores *R* 559 desperanda *β*, disperanda *α* putetis: u *pro male facta* u *vel pro* a *rescripsit al. m. L* 560 spondet *R* 561 infidesnepotes telabi *L* 562 aegyptŏs *L* tot caesa] toncessa *L*, tota cesa *R* cesa *NRF* 563 succumbens *β* quae] q: *L*, que *R* cun[c]ta *R* 564 adflicti *α*, afflicti *β*, afflicto *ψ Sirmondus* hostis] hostes *F*, hoste *ψ Sirmondus* 566 tutella *LN*, tutela *RFβ* 567 atuersa *R* 568 qui *R*

Vltima namque dies defixa est crastina genti.
Quae nunc bella crepans sumptis confidit in armis.
Non sic pugna foret nec telis tela feretis
Obvia nec vestro vobis sudore triumphus
Hac vice proveniet: caeli pugnabitur ira.
Qua vobis placido peragentur praelia nutu'.
Talibus intenti vates deiecta levabant
Corda virum, sancta sedantes voce timorem.
At pontum validus ferventi flamine ventus
Vrebat tota consumens nocte profundum.
Contra naturam genitor dum fulminat undas,
Ardet et adflatus percusso in gurgite fluctus.
Iam matutinum pervenerat horrida tempus
Vix acies primosque nitens aurora rubores
Spargebat mundo: taetris cum protenus omnes
Erumpunt castris, fremit undique mota iuventus.
At pavidae plebis postquam pervenit ad aures
Clangentisque tubae percussit pectora terror,
Arripiunt carpuntque viam, qua proxima ponti
Litora sollicitant rubro nudata liquore.
Vt summas pelagi populus pervenit ad oras,
Cessit confestim ducti reverentia fluctus
Expanditque viam, cui terram clauserat hostis.
Machina, pendentis struxit quam scaena liquoris,
Frenatas celso suspenderat aere lymphas.
Adgreditur medium fugiens vincensque sequentes
Gens electa dei, figens vestigia terris
In regione maris. calcantur saxa profundi,
Conterit et nudum percurrens orbita limum.
Torridus adspectum scissis sol inserit undis
Ignotamque novo contingit lumine terram:
Longior et radius spatium descendere tantum
Certavit fessumque iubar vix inpulit imis.
Credidit exclusos primum fluctuque repulsos
Inque fugam versos Pharius dare terga tyrannus.
Praecipitare moras tali iubet agmina verbo:
'Ecce iterum fugitiva cohors pendentia bella
Deserit auxilioque pedum confisa recedit:

569 castrin agenti *L* 570 sumtis *LN* 572 nec] netu *L*[1], ne *n* triumfus *ut vid.* *L*[1], tryumphus *R* 573 ac *L* 574 pręlia *n* 577 at *Fβ*, ad *α* potum *n* flāmine *L* 579 fluminat *n* 580 aflatus *R*, aflatos *F*, afflatus *ceteri* iurgite *L* 581 peruenerat *α*, praeuenerat *β* orrida *LR* 582 primus *R* 583 mundo *om.* *n* taetris *n*, tetris *ceteri* cum *L*, tum *NR*, dum *Fβ* protinus *Rβ* 585 ad *LN* plauide *L*, pauide *R* 587 uia *R* 588 nudata *α* (nodata *N*, nutata *R*), insignita *β* liquure *R* 589 uenit (per *om.*) *R* adaure *N* (*non n*) 592 pendentes *R* scaena *n*, scena *ceteri* 593 caelso *N* lymfas *LN* 594 adgreditur *α* (atgreditur *L*), aggreditur *β* 595 sens *n* fugens *n* 598 aspectum *ω* 599 terra *n* 600 longior et radius *α*, longius et radiis *β* descendere *L*[2]*NF*, discendere *L*[1]*R*, discindere *β* 601 inpulit] *α*, intulit *Sirmondus* 602 fluctus *N* (*non n*) 603 farius *ω*, uarius *L* terra *L*[1]*F*[1] 604 precipitare *NR*

Vos armis premite et clausis insistite tantum,
Cetera pontus aget'. vix haec perdixerat: illi
Prosiliunt cursuque ruunt adtingere litus.
Vt venere, vident arentis vasta profundi
Insolitam praebere viam pansoque recessu
Ceu trepidas fugisse piis calcantibus undas:
Hos quoque per siccum tutos descendere callem,
Securos pelagi atque sui, non arma nec ipsum
Formidare satis patientem vincula pontum.
Substitit ad modicum restrictis motibus agmen
Frenaque suspensos tenuerunt ducta iugales.
Atque aliquis, cui vel tenuem permota calorem
Tunc scintilla dabat cordi, sic forte locutus:
'Quis deus a prisco detorquet cardine mundum
Lege nova mutatque vices et condita turbat?
Nam si servatur rebus natura creatis,
Monstriferae quae causa viae? quid denique restat,
Si mare transitur gressu, nisi navibus arva
Sulcentur caelumque suo decurrat ab axe,
In superos inferna levent, plaga fervida caeli
Algeat, adflatam succendat scorpius ursam:
Haec nisi confusus rerum subverterit ordo.
Non duce me quisquam siccum descenderit aequor:
Sit suspecta mihi quae semita dirigit hostem.
Nam si bella velit librans aequalia numen,
Obice servata fugitivum clauserat agmen.
Nunc habeant tantumque vagos sua monstra sequantur.
Nec satis amplectar, scissum circumvenit alte
Quod pelagus nudo celans discrimina fundo'.
Excipit haec ardens cum seditione tumultus
Instantisque latens urget sententia leti.
  Vicerat aequoream pedibus plebs inclita vallem,
Gurgitis et vacui conexa volumina linquens
Post baratrum superas scandebat litore terras.
Effertur nigri dux agminis et Pharaonem

607 premitte *R* clausis *α*, clusis *β* insiste *n* 609 adtingere *α*, attingere *β* li/tus: i *ex* u *n* 610 uiderent *n* arentes *R* 611 insolitum *R* prebere *N* (*non n*) *R* 612 fugysse *R* piis *om. N* (*non n*) 613 p sic cum *al. corr. L* descendere $L^2F\beta$, discendere *α* 614 secures *L* adque *N* (*non n*) 615 pacientem *nF* uinculo *N* 616 sub//stitit *n* ad] & *L* retrictis *n* 617 iugalis *R* 618 adque *NR* permota *α*, mutata *β* 619 cordi sic *α*, cordis sic *β* loquutus *N* 620 mumdum *R* 621 ui^c^es *al. corr. R* 622 creatus *n* 623 monstrifere *LR* uie *LR* demque *R* 624 transitus R^1 nisi] si *R* 625 decur^rat^ *al. corr. L* 626 insuper hos *R* 627 afflatam *ω*, afflatum *R* succedat *R*, insuccendat *n* 628 subuerterit *α*, subuerteret *β* 629 siccum *ω*, saeuum *Sirmondus* discenderit *α* (discenderet: i *pr. ss.*, di *in* de *al. corr. L*), decenderit *F*, descenderet *β* 630 sit] sic *L* semida d^i^rigit *L* 632 /obice *n* 633 habeant *α*, abeant *Fβ* suagos *L* 634 amplectar *α*, amplector *β* scissum *LN* (scīs sum *n*), siccum *RFβ* 635 caelans *NG* discrimine *L* 637 instatis *N* (*non n*) que *om. L* latem surget *L*, laten surget *N* laeti *N* (*non n*), loeti *F* 638 equoream *LRF* (am *ex* um *pr. corr. L*) plesb *R* inclyta *Nβ* 639 conexa *α*, conuexa *β* 640 sancdebat *R* litorę *n*, a litore *R* 641 pharaonem *RF*, faraonem *LNβ*

Ira subit proprio vocitatum nomine Cencren.
Arripiunt pariter reserati concava ponti
Invaduntque viam. Quid non furor audeat amens?
Hinc equitum pars agmen agit, pars inde citatis
Ire iubet stimulis rapidas super arma quadrigas.
Vt medium venit frendens equitatus in aequor
Accusatque moras tam lati gurgitis ardens
Ira virum, tremit artato pars altera mundo:
Tum per sublimem splendenti nube columnam
De caelo vox missa tonat verbique superni
Interpres sanctum conpellans nomine Moysen:
'Venit, ait, tempus, mea quo mandata probentur:
Aegypto iam finis erit, iam clade suprema
Tot castigatam vicibus sententia gentem
Puniet expugnans: ensis succede flagellis.
Tu modo divisum virga iam percute fluctum
Atque reducta suos adsumant aequora vultus'.
    Ille genu fixo siccati marginis oras
Et litus, cui fluctus abest, mox iussus, ut adsit,
Percutit insigni credens mysteria ligno.
Hinc subitus crepitare fragor, tonat undique circum
Lympha ruens primumque illic conmittitur unda,
Qua monstrabat iter Phario sors ultima regi.
Postquam clausa via est fluctusque repellit euntem,
Paenitet intrati iam gurgitis et fuga serum
Molitur reditum: trepidae dant terga cohortes
Armaque proiciunt. pontus fugientibus instat
Occurritque sequens: perit undique circumiectus
Decurrentis aquae laxatis murus habenis.
Ille ferus semper, iam mitis morte sub ipsa:
'Non haec humanis cedit victoria bellis:
Expugnamur, ait, caeloque evertimur hoste.
Effuge quisque potes victusque evade satelles
Nec iam tela deo conatibus ingere cassis'.
O si conpunctas humana superbia mentes

642 uocitaNum *R* cencren *α*, cencrem *β*, Cenchrem *Sirmondus* 643 concaua: u *ex corr. R* 644 inuadūq; (N *al. ss.*) *L* qui[d] *al. corr. L*, quod *G*[1] umens *R* 645 hic *n* agmen] m̄ (*om. litt.* ag) *R* agyt *R* 646 stymulis radas *R* arma *α*, arua *β*, l'arua *pr. add. F* quadrigis (i *in ras.*) *R* 647 aequitatus *LN* (*non n*) 648 accussat *R* iurgitis *L* 649 uerum *R* tremet *RF*[1] orato *ut vid. R*[1] 650 sublimē (ē *ex* e) *G* 652 conpellans] *α* moysen *ceteri*, mosen *L* 654 supprema *N* 655 gentem *αG*[2], mentem *β* 656 puniet *α*, puniat *β* ensis *LNF*[2], enses *RF*[1]*β* succede *α* (suc[c]cede: *tertium* c *al. ss. L*), succido *G* 657 disum *N* (*non n*) uirga iam *R* 658 atque *Fβ*, adque *α* adsumant *α*, assumant *β* 659 g[eN]u *L* horas *L* 660 ut adsit *α*, ut assit *β*, iussus adesse *Sirmondus* 661 mysteria *NG*, misteria *ceteri* 663 limpha *RF*, limfa *L*, lymfa *N* primumque *α*, primum (*om.* que) *β* conmittitur] *LN* 664 fario *ω* (farao *L*[2]) ultima (ul *in ras. pr. R*) regy *R* 665 luctus *N* repellit euntem *α* (reppellit *R*), rebellat eunti *β* 666 penitet *LNF*, poenitet *ceteri* 667 mo(li)tur *G*, moliter *R* trepide *LR* terga] tergas *n*, tegmina *RF* 668 proiiciunt *G* 669 u[n]dique *R* circumi&us *n* 670 aquae] aq: *L*, aque *R* 671 mittis *L*[1]*R* 672 caedit *L* 673 celo *LR* oste *L* 674 potest *N* aeuade *R* satelles *Fβ*, satellis *α* 675 iam (tela (*1 litt. eras. pr. m.*) *n* 676 conpunctas] *α*

Ante obitum mutare velit! quid denique prodest
Tunc finem posuisse malis, cum terminus urget,
Praesentis vitae spatium dum ceditur aevo?
'Confitearis'! ait sanus scriptura valensque.
Si tunc peccatum quisquam dimittere vovit,
Cum peccare nequit, luxu dimittitur ipse.
Ergo exaltatis pendens sustollitur undis
Mox mergenda phalanx: lympharum monte levata
Pondere telorum premitur, fundoque tenaci
Indutum revehunt morientia corpora ferrum.
Pars exarmatis cum primum libera membris
Inplicuit nantes miseris conplexibus artus,
Auxilio decepta perit pariterque tenentes
Alterno sub fasce ruunt nexique necantur.
Ast alii, lassata diu dum brachia iactant,
Incurrunt enses iaculisque natantibus haerent,
Concolor et rubro miscetur sanguine pontus.
Quin et conspicuus princeps Memphitidis aulae,
Candentes ducens nigro rectore iugales,
Inspector cladis propriae gentisque superstes
Vltimus ingressis per currum naufragat undis.
Bella vacant pugnante salo vincitque quietus
Israhel solo peragens certamina visu.
Tum vallis conpleta perit fluctuque reverso
Ducitur extentum planati gurgitis aequor.
Litore iactantur tum taetra cadavera toto
Exposuitque suum pelagus super arva triumphum.
Inclitus egregium sollemni carmine ductor
Describit factum, toto quod psallitur orbe,
Cum purgata sacris deletur culpa fluentis
Emittitque novam parientis lympha lavacri
Prolem post veteres, quos edidit Eva, reatus.
De qua sermonem praemisso carmine sumpsit,
Luctificos replicat tenuis dum pagina lapsus.
Si quid triste fuit, dictum est quod paupere versu,
Terserit hic sacri memorabilis unda triumphi,

---

677 motare *R* 678 malis *om. R* surget *R* 679 dum *ω*, cum *F? Sirmondus* caeditur *N* (*non n*) *G* 680 confitearis (s *al. pro* t *L* agit *L* saNus: N *in ras. al. L* 681 quisq: *n* demittere *R* uouit *α* (uouet *R*, uellet, *sed pr. ad marg.*: l' uou& *F*), malit *β* 682 nequid *R* de///mittitur *R* 684 falanx *ω* (*sed* fallax *L*) lympharum *Fβ*, lymfarum *α* 685 ponde^{re} *L* telor (r *in ras.*) *R* tenacj (j *in ras. al.*) L^2, tenacem L^1 *ut vid. R* 686 reueunt *L* 688 inplicuit] *α* miserils (l *al. add.?*) *R* conplexibus] *α* (*R?*) actus *R* 689 auxilia *R* 690 alterno] aeterno *L* runt *R* 691 ast LNF^2, aut $RF^1β$ ali^s *R* lasata *n* 692 aerent L^1 693 rubor *L* miscet *R* 694 memfitidis *αG* 696 superstes *Fβ*, superstis *α* (supertis: i *in* e *al. corr. L*) 697 percurrunt *L* 698 balla L^1 699 israhel *NRFβ*, isrl' *n*, isdrahel: d *ex* t *al. L* 700 conpleta] *N* 702 tum] tam (a *vel* u *ex* ā *vel* ū) *L* tetra *ω* tetrat cadauera: c *al. add. R* 703 super atriumphum *n* tryumphum *R* 704 inclitus *α*, inclytus *NG* 705 sallitur L^1 706 pàrgat *R* del&ū: *rasura super* &, u *in ras. R* fluendis *R* 307 parientes *R* lympha *β*, lymfa *α* (limfa *L*) 708 euua *LN*, aeua *R* 709 sumsit *n* 710 pagyna *R* labsus *L* 712 hic *ω*, hoc *Sirmondus* tryumphi *R*

Gaudia quo resonant, crimen quo tollitur omne
Per lavacrum vivitque novus pereunte veterno;
Quo bona consurgunt, quo noxia facta necantur,
Israhel verus sacris quo tingitur undis;
Consona quo celebrat persultans turba tropaeum,
Quo praecurrentes conplentur dona figurae,
Quas pius explicuit per quinque volumina vates.
Nosque tubam stipula sequimur numerumque tenentes
Hoc tenui cumbae ponemus litore portum.

PROLOGVS
ALCIMI AVITI EPISCOPI
AD APOLLINAREM EPISCOPVM.

Domino sancto beatissimo et piissimo germano Apollinari episcopo Alcimus Avitus frater in Christo.

Post consummationem libellorum, quos non, sicut volueram, edidit dispositio mea, sed tua sodaliumque quorumpiam festinatio affectuosa quidem, sed inconsulta praeripuit, cogis insuper tibi specialius dari versus illos, quos ad venerabilem Fuscinam sororem nostram de consolatoria castitatis laude conscripsi. Quos tamen cum ego post denuntiatum poematis finem epigramma rectius dicerem, tu primum libri nomine vocitasti, hoc scilicet vocabulum prolixitati eius adserens convenire. Quapropter habe me etiam in hac parte famulantem iudicio, immo potius affectui tuo: quoniam profecto iniquum est, ut, cui parui in maioribus, in exiguis contradicam. Meminerit autem

713 quo] qd' *N* (*non n*), quod (*l* quo *marg. pr.*) *F* 714 uiuet *RF*¹ quae *N* ^{ue}terno *L* 715 quibona: i *an* o *incertum, insertumque ut vid. al. m. L* consurgant *R* 716 israhel *RFβ*, isrl' *Ln*, istrahel *N* tingitur *LRF*, tinguitur *Nβ* 717 celebrat *ω* (celebrant *R*), resonat *Sirmondus* trop^{h}aeum: p *al. ut vid. ex* f *L*, tropeum *R*, trophęum *N*, tropheum *Fβ* 718 praecurrentes *α*, praecurrentis *Fβ* conplerunt *N* figure *LnR* 719 quas *LN*, quos *RF*, quae *β* quinqua *N* (*non n*) uates *Fβ*, uatis *α* 720 stypula *R* nunerū *G* 721 cumbae *Ln*, cumbe *R*, cymbae *NFβ* ponemus *LNF*¹, ponimus *F*², ponimus nunc *Rβ* (nonc *R*, nunc *om. LNF*) (ponimus hoc tenui cumbae nunc *G*²*ME*) ALCIMI AVITI EPISCOPI EXPLICIT DE TRANSITV MARIS RVBRI LIBER QVINTVS *extat haec subscriptio in α* (*LNRFP*) *et G* ALCHIMI *α*, ALCIMI *FG* LIBER DE T. M. RVBRI (*omisso numero*) *N*, DE T. M. RVBRI LIBER V *prorsus om.* *n* FELICITER AMEN *add. RF*), *sequitur* INCIPIT PROLOGVS LIBRI EIVSDEM *LP*, *desunt haec in Nn, qui libri sextum librum non habent, atque in RFDVT*; INCIPIT PROLOGVS DE LIBRO ·VI· *G* EXPLICAT LIB. V. DE TRANSITV M. R. INCIP̄. LIB. VI. DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITATIS. PROLOGVS *M*, INCIPIT *ad* CASTITATIS *ceteris omissis E*

1 DOMINO — 2 XP̄O *LPF S* (= *Scorialensis*), *om. Rβ* 1 sancto ac beatissimo *F* APOLLONARI *L* ep̄sco *S* ALCHIMVS *L*, *om. PFS* 2 FRAT̄ IN XP̄O *LP*, *om. FS* 3 consumationem *R* aedidit *L* 4 quorumpiam *ω*, tuorum pia *S*, quorundam pia *Sirmondus* inconsolta *L*¹, inconsolata *R* 5 quogis *R* 6 consulatoria *LPR*, solatoria *F* lude *R* transcripsi *F* tamen *α*, tunc *β* ergo *R* 7 p^{o}ematis *R* epigrammam *R*, epigrammata *F*¹ libro: o *in* i *pr. L* 8 prolixitatitius eius *om. L* asserens *Sβ* conconnenire *L*¹ 9 effectui *R*

pietas tua hunc ipsum, quem sic vocas, libellum vel de religione parentum communium vel de virginibus nostrae familiae familiarius disputantem illis tantummodo legendum dare, quos revera nobis aut vinculum propinquitatis aut propositum religionis adnectit. Potes enim ex materiae qualitate metiri, quod germanae sanctimoniali secreta meditatione conpositum vix vel tibi crebra victus iussione confiteor, quando aut qualiter venire in extraneorum manus velim. Sane a faciendis versibus pedibusque iungendis pedem de cetero relaturus, nisi forte evidentis causae ratio extorserit alicuius epigrammatis necessitatem: cuius tamen tantam exiguitatem fore polliceor, ut ei aliud nomen adsumere nec ipse praesumas. Decet enim dudum professionem, nunc etiam aetatem nostram, si quid scriptitandum est, graviori potius stilo operam ac tempus insumere nec in eo inmorari, quod paucis intellegentibus mensuram syllabarum servando canat, sed quod legentibus multis mensurata fidei adstructione deserviat.

ALCIMI AVITI EPISCOPI
LIBER SEXTVS
DE VIRGINITATE.

Suscipe conplectens Christo dignissima virgo,
Alcimus ista tibi quae mittit munera frater
Inque levi calamo causarum respice pondus
Et tenuis fortem commendet cantus amorem.
Nam quotiens sanctum conpleveris ordine cursum
Alternos recinens dulci modulamine psalmos,
Quos vivens in corde chelys virtute canora
Interiore sono castis concentibus aptat:
Tunc licet excusso libeat tibi ludere versu
Atque fatigatam meditando absolvere mentem.
Non hic fallaci tinguetur barbitus unda,

1 quem *LFβ*, l' quem *ss. P*, qua *R*, quia *SP Sirmondus* relegione *R* commonium *R* 2 tantŏmodo (v *al. ss.*) *L* 4 potes *α* (potest *F*), dotes *β* materie *L* metiri quod *LSP*, meriti qua *R*, meritisq: *F*, meritiq: *β* quod de germanae sanctimonialis affectu secreta *etc. Sirmondus* germanae *L*, germane *S*, ger(m)ane *P*, germine *RFβ* sanctimoniali *SPRβ*, sanctimonialis *LF* 5 meditione *R*[1] conpositum *αS*, cōpositas *β* quando] quomodo *R*, quud' *F* 6 uelin *R* 7 alicuis *L* 8 tamen tantam *LPF*, tamen *om. Rβ*, tantum *RS* exiguitate *R* 9 nomen *om. F* assumere *Pβ* detet *R*, dicet *F* 10 scripsi tandum *R*, scripti tandum *G* 11 inmorari] *αS* intellectibus *P* sillabarum *R* 12 quo[d] *R* adstructione *SP*, adstrictione *RF*, atstructione *L*, astructione *β* deseruiat explīc *F* ALCHIMI AVITI EP̄I INCIP̄ | DE VIRGINIT̄ LIB̄ VI *LP*, ALCIMI AVITI EP̄I EXPL' LIBER ·V· | INCIP̄ LIBER VI DE VIRGINITATE *R*, EXPL' P̄F LIB̄ SEQ. | INCIP̄ DE VIRGINITATIS PERFECTIONE EIVSDĒ. LIB̄ ·V· *F*, FINIT PROLOGVS. | INCIPIT ALCIMI AVITI EP̄I. LIB̄ | ·VI· DE CONSOLATORIA LAVDE CASTITA|TIS *G*, de consolatoria castitatis laude ad Fuscinam sororem *Gagneus*, *om. DVT*, FIN̄ PROLOGVS. INCIP̄ LIB̄ AD FVSCINĀ *M*, *om. E*

VI. 1 conplectens] *α praeter F* 2 quae] q: *L*, qве *R* 5 conpleueris] *α praeter F* 6 modolamine *L*[1]*R* salmos *L*[1] 7 celis *LR*, celes *F*, scelis *P*, chelis *β* 8 son/o: o *in ras. al. L* castis] cafos *L* optat *R*[1] 9 tunc *ω* (*L*?), tum *Sirmondus* 10 adq: *L* 11 barbytos *Sirmondus*

Pegasus unde leves praevertens motibus auras
Fingitur adsumpto pendens hinnisse volatu,
Dum ferretur equi gravis ungula praepete pinna.
Sed nec Pierio ducent hic cantica ludo,
Quas sibi ter ternas mentitur fama sorores.
Dat tibi germanum sed verax musica plectrum
Et Christum resonans claudetur fistula Phoebo.
    Edidit ut quartam genetrix Audentia prolem
Teque dedit generi partu fecunda supremo,
Confestim parcam promittit ducere vitam
Ac deinceps paribus castum servare cubile
Constituit votis carorum cura parentum.
Et quia principium tam sancti foederis esses,
Tu simul offerris Christo, qui protenus ipsis
Accipit in cunis lactantia membra dicatis.
Sic quondam, cum prima novo splendesceret ortu
Terra nitens pulchrasque darent sua semina fruges,
Viventem ducens ad sancta altaria fetum
Innocuis sonuisse deo balatibus agnum
Insinuante fide iustus cognoverat Abel
Et capite oblato placuit grex totus ab uno.
Ergo ubi vitalis fovit te lympha lavacri
Iamque suum peperit caelestis gratia pignus,
Non tibi gemmato posuere monilia collo
Nec te contexit, neto quae fulgurat auro,
Vestis ductilibus concludens fila talentis,
Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum
Induit aut rutilo perlucens purpura fuco,
Mollia vel tactu quae mittunt vellera Seres.
Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,
Quo dependentes ornarent vulnera bacae,
Et pretiosa quidem malas, sed saxa, gravarent.
Latius haec vero sanctus describit Esaias
Ornatusque refert varios, qui membra venustant,
Quae mox pascendis praebebunt vermibus escas,
Et forsan dum vita manet: nam currere verbis
Morborum tot saeva potest discrimina nemo,

12 pega/sus (s *eras.*) *G* p̄uerte//s (n *ss.*) *L* montibus *L*[1] 13 assumto *P*, assumpto *β* hinnisse *α* (ymnis se *R*, innisse *F*[1]) innasse *Pβ* 14 ferreretur *R*[1] aequi *L* praepete *Fβ*, praepite *α* pinna *α*, penna *Fβ* 15 pierio *α* (p/i/erio: i *in ras. 2 vel 3 litt. R*), pierido *β* 16 ter ternas *Sirmondus*, ^ter^ternas *al. corr. L*, terrenas *ceteri omnes* 18 fistola *R* foebo *LP* 19 genetrix *PRF*, genitrix *Lβ* 20 fecundat *L*, fęcunda *F*, foecunda *G* supraemo *R* 25 offerris *Sirmondus*, offerres *LPβ*, offeris *R*, offereris *F* protinus *β* 26 lactantia *ω*, lactentia *Sirmondus* menbra *R* 27 condam *L* splendisceret *L*[1]*P* 29 ducent *L* foetum *Fβ* 31 habel *R* 32 oblata *R*[1] 33 uitatis *R* foui: oui *in ras. pr. R* lymfa *LP* 35 cēmato *L* postuere *R* mònilia: v *al. ss. L*, munilia *R*, m/unilia *F* 36 quae] q: *L*, que *R* fulgurat *β*, fulgorat *α* (fulgora tauro *L*) 37 fil/a *R* 40 tactu] tacito *RF* quae] q: *L*[1], que *R* 42 quod pendentes *RF* bacae *α* (bace *L*), baccae *β* 43 malis *RF* 44 hec *L* sa^n^ctus *R* eseias *L*, isaias *P* 45 uarias: a *ex* o *al. R* menbra *R* uenustiṛant *L* 46 aescas *L*, escam *F Sirmondus* 47 maneṇt *L* nam currere *α*, percurrere *β*

Ante obitum cuncti quae formidare docemur,
Singula vel totis obnoxia mortibus esse,
Omnia dum proprio solvantur corpora fine
Atque unus praestet reliquos desistere casus.
En quid quisque cupit perituro comere cultu,
Interior dum sordet homo ac se crimine turpat.
Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum,
Mox stola sincero velat te candida cultu,
Virginis os habitumque decens. et concipit omnem
Floribus in primis iam mens matura pudorem.
Haut secus exultans sterilis, post damna iuventae
Fecundata novum cum ferret femina fetum,
Vestem laeta suo parvam texebat alumno,
Disceret ut Samuhel iam tum puer esse sacerdos.
Sic te laeta domus sanctis altaribus aptans
Adsueto docuit dignam concrescere templo:
Scriberis in thalamos ac magni foedera regis
Et cupit electam speciem sibi iungere Christus,
Ornatu vario ditat quam gratia pollens.
Haec ubi respirans pervenit gaudia mater
Ac tibi conlatum parvo conspexit in aevo
Grande bonum, teneris dum virtus creditur annis,
Teque reparturiens melius quam corporis alvo
Spemque metumque inter, quamquam iam libera voti,
Fert tamen adtonitas sic laeta, quod anxia curas
Insinuans causam lacrimis, tum talia mandat:
'Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,
Dulcis nata mihi, caelo quam carne fideque
Bis genui Christoque rudem de ventre dicavi.
Hactenus hoc nostrum fuerat. sed tempore ducto
Iam decet esse tuum: nam quod servabere virgo,
A me principium, tibi pervenit. omnia posse
Incipies, cum velle subest. vestigia fervent,
Per quae sectato conscendas tramite caelum.
Nec desunt exempla domi: nam respice quantas
Virginibus florens iam nostrum stemma coronas
Miserit in caelum, sancto quas dogmate mater
Severiana levans et te coniungier optat.

---

49 quae] q: *L*, que *R* 51 saluantur R^1 52 desistere *LP*, resistere *RF* (resystere *R*), persistere β 53 en ω, et *Sirmondus* perituro comere cultu α (cultum *R*?), periturum comere uultum β 55 tetegerunt R^1 57 uirginis os] uirginosus *R*, uirginosusq: *F* os] hos *L* 59 aut α, haud β sterelis L^1R iuuente *R* 60 fecundata α, iam foecunda β fetum α (fetu *ut vid.* L^1, fecum *R*), foetum β 62 samuhel] αG sacerdus *R* 63 te] tae *L* leta *LR* optans *RF* 64 assueto β 65 scriberis α, scribens β thalamos β, talamos α federa *R* 66 aelectam *R* 68 peruenit α, praeuenit $P\beta$ 69 conlatum α (conlectam R^1), collatum β 70 uirtus] iust' *L* credit' *ex* credit *al. corr.* *R* 71 corporis aluo α, corpore saluo $R\beta$ 72 uoti *LP*, uoto *ceteri* 73 adtonitas *LP*, attonitas $F\beta$, atconitas *R* letanxia (a qd' *supra*) *al. corr.* *L*, leta anxia (quod *supra*) *R* curras L^1 77 genui χhristoq: (χ *in ras. al.*) *L* 78 actenus *L* hoc *LP*, et *ceteri* 79 tuam *R* uirgo: ir *in ras.* *R* 81 feruent α (seruent *R*), serues β 82 quae] q: *LR* conscendas *LP*, conscendens RFG^2, conscendes G^1 84 stema *R* 85 misserit *R* 86 coniugier *R*

Nec multum senior gaudens Aspidia. quondam
Sacratum velata caput, tua munia sumpsit
Bis senos iungens sanctis altaribus annos.
Quam licet hinc celeri tulerit fors ultima leto,
Nil tamen est subitum semper migrare paratis.
Adspice nunc columen, gemina quod virgine fulget.
Eximiumque decus, cuius tu iure propinqua
Fuscinam Fuscina refer: nec segnius illam,
Quae pietate potens. Graia si voce sonetur,
Significat propriam sumpto de nomine mentem.
Quis licet emeritum cedant sua saecula culmen
Vitaque sublimi cunctis praepolleat arce,
Has generosa tamen matres si corde sequaris,
Gaudebunt vinci, dum proficis. ac tibi summam
Sponte dabunt palmam superantes vota magistrae'.
Haec dicens teneros sancto hortamine sensus
Inpulit accendens ad virginitatis amorem.
Sic mater fecunda utero. fecundior actu
Machabaea potens et prolis funere felix,
Orbari gaudens animo vincente senectam.
Edocet hortanti subolem non cedere mundo
Inflammatque pios ad fortia facta furores.
Quid tua nunc repetam, tenero quae fortior aevo
Ante annos animumque gerens responsa dedisti?
Non haec parva tuam suscepit pagina laudem.
Exitus inpleto veniet cum tempore victor,
Laus melius canitur. cum iam clamante triumpho
Consummata tuis reddentur praemia factis.
Nunc decet adtonitos cauta te voce monere.
Sollicitas tecum partiri ac volvere curas
Atque iuvare tuos hortantia dicta labores,
Dum pugnat varius per crebra pericula casus,
Lubrica dum fragili currit sub tramite vita.
Dum tua calcatus captat vestigia serpens,
Ascendens dextro quem conterat aggere planta.
Nil non incertum praesentia saecula ducunt
Nec secura datur requies in carne caduca.

---

87 multum *ω*, multo *Sirmondus* aspidia *ω* aspidam *R*, aspida *ω*] nunc gaudens Aspida *Sirmondus* 88 capud *L* sumsit *L*, supresit *R* 90 loeto *LPF* 91 nihil *R*[1] sēp: ē *al. in ras. L* 92 aspice *ω* gemma *RF* 94 refer *α*, refers *Pβ* net *R* signius *L* 95 qua *P* .i. eusebia *ss. P*, Euphrosyne *adscripsit Sirmondus* 96 sumto *P* 97 meritum *R* saecula] *G* 99 as *L* matre *RF* sic corda *R* 100 ac tibi] actibus *RF* 101 superantes *LR*, superantis *FP*, superanti *β* 102 sancto ortamine *LP*, sancto exhortamine *Sirmondus*, tam sancto hortamine *RFβ* (ortamine *F*[1]) 103 inpulit] *α* accendens *Pβ*, accedens *α* 104 sic inater *R* foecunda *G* foecundior *G* 105 machabea *ω* filix *R* 107 hortanti *Pβ*, ortanti *L*, hortante *RF*, hortando *Sirmondus* subolem *G*. subulem *L*[1]*P*, sobolem *RF*, sobulem *L*[2] ᶜedere *R*, cędere *K* 109 aebo *L* 110 que *om. K* responso *R* 111 tua *R* suscipit *R*, suscępit *K* 112 inpleto] *L* ᵘfictor *L* 113 triumfo *LP* 114 consumata *R* 115 adtonitos *α* (adtonitus *R*), attonitos *Kβ* 116 cuịras *L* 117 ortantia *LR* 118 uarios *L* cassus *K* 120 captas *RF* 121 ascendens: s *in ras. R* 122 incertum *L*, .i. incertum *ss. P*, interdum *PRFK*, interitum *G* saecula] *LG*

Vertuntur nam saepe boni, perit obruta virtus
Partaque transactae decedunt praemia laudis:
At plerumque solet subito succensa calore,
Frigida quae nuper fuerat, mens linquere mundum
Atque repentino restringere crimina freno.
Sic alternantem commutant fata rotatum,
Impius ut speret veniam iustusque timendo
Proficiens cumulum magnis virtutibus addat.
Nam studium sancti laxet si forte laboris
Pigraque consuetas dissolvant otia curas,
Labitur in praeceps damnosae gloria vitae.
Stare nequit meritum: si non adquirit eundo,
Amittit rediens; nitendum est viribus amplis,
Vt satis angustum servent vestigia callem.
Nam qui diffusam spatio laxante plateam
Mundanis ludens facili nunc aggere currit,
Strictior hunc carcer crudeli sorte ligabit.
Tu modo da veniam, qui te exhortatur, amori
Currentemque monens. cum vix tamen ipse sequatur,
Suadet veloci tardus conpendia gressus.
Namque ad doctrinam, canimus quam paupere versu,
Tu melius iam docta venis, quae iunior ortu,
Religione prior vivendi iura dicasti
Annorumque sequens meritorum sorte superstas.
Et si consequimur, iam nostrum forte putetur:
Quod sequimur tamen, hoc tuum est: conversio fratrum
Exemplo debenda pio: te respicit auctor
Primitiasque in te sacris de fructibus offert:
Indicit sed sancta fides, ut corde propinquo
Participata levet fraternum sarcina pondus.
Tu germana, pium quem ducis ab ubere fascem,
Non carnis, sed legis habes cervice fideli
Subdita ferre iugum nec vincla in coniugis ire,
Mundanas odisse vias, percurrere mundas,
Illinc nolle toros, hinc sponsum quaerere Christum,
Sic taedas tempsisse, pio quod amore calere,

124 uertantur *RF* obrupta *L* 125 transacte *L* decendunt *L*, decędunt *K* 126 at *LPR*, at *FK*, ac *G?* *Sirmondus* 129 commutat *P*, commotat *R*, comutat *G* fata *ψ* *Sirmondus*, facta *ω* 130 uenia (*nescio an oblitterata virgula*) *G* quae *G* 132 lab°ris *L*, labores *RF* 133 disoluant *R* 134 dampnose *L* 135 adquirit *ω*, acquirit *K* 136 reddens *F* est *om.* *L*¹ 137 seruent *ω*, obsernent *Sirmondus* 138 luxante *R* 139 angere *L* 140 crudnli *R* 141 exortatur *R*, exõrtatur *G*, exobtatur *L* amanti *K* 142 mouens *ω*, monet *Sirmondus* 143 conpendia] *α* 145 quae] q: *L*¹ 146 religione *α* (relegione *R*), relligione *β* 147 supertes: *litt.* pertes *in ras. al.* *L* 148 *deest versus GT* et si] quod si *K* *Sirmondus* potetur *R* 149 quod sequimur tamen hoc (ecce *K*, hocce *Sirmondus*) tuum (totum *M*. l' totum *ss.* *P*) est conuersio (c̄uersi° *L*) fratrum *αKM*, quod si con(sicut *T*)sequimur tua fit (*sic GTM*²*E*; tamen hoc *V*) conuersio fratrum *β* 150 exempla *L* 151 fructibus: f *ex* st *R* 152 se^d *al. corr.* *L* 153 particip/ata (i *eras.*) *L* partitipa leuet *R*, participa releuet *F* 154 tu/ *G* quem] quae *K* *Sirmondus* ubepe *L*¹ 155 abes *L* 156 uincla in] uinclū *K* 157 mundas] tundas *R* 158 toros *α*, thoros *Kβ* 159 sictedas: t *al. m. intruso* *L* tedas *LRKG* temsisse *L* tempsis sepio *RF*

Pigra voluptati fervescere corda labori.
Ignorare virum, fetus tamen edere tales,
Quos numquam tristis possit tibi tollere casus.
Non orbata gemes fecundae pignora vitae
Nec viduam sponso metues superesse perenni.
Expers ipsa mali: nec te sententia tangit,
Qua prolis mortisque parens percellitur Eva,
Occisam pariens subolem vivente reatu.
Quae subiecta viro, dominum passura cubilis
Servit in obsceno tolerans conubia lecto.
Sic captiva tori, cum portet nomen inane
Coniugis et vana dicatur imagine consors,
Sola iugo premitur non aequam ducere sortem.
At cum longa decem conplent fastidia menses
Perfectoque gravis fetu distenditur alvus,
Semina quae patris fuerant, haec pondera matri
Infligunt duros utero turgente dolores.
Nam cum luctato solvuntur viscera partu,
Vna luit tanto carnis discrimine pendens,
Quod coiere duo. spes palpat forte dolentem,
Editus in lucem si vivat filius: atqui
Contingit plerumque, gemens ut mortua fundat.
Saepe etiam suboli nec mortis tempore natae
Dant geminum matris commortua membra sepulchrum.
Illud iam levius quotiens intervenit, ipsa
Vt pereat tum sola parens ac pondere fuso
Emittat cum prole animam? quid forte levatum
Nutritumque diu rapitur si funere pignus,
Vnica quod crebro spes respicit, et perit omne,
Quod sibi conceptis spondebant gaudia votis?
Omnibus his illud gravius, si forte carentem
Caelesti lavacro tenerum mors invida natum
Praeripiat dura pariendum sorte gehennae,
Quique, genetricis cesset cum filius esse,
Perditionis erit. tristes tunc edita nolint,
Quae flammis tantum genuerunt, membra parentes.

---

160 feruesce recorda: f *in ras.* *R* 161 foetus *Fβ*, fętus *K* talis *R* 162 tristis numquam *ψ Sirmondus* poss& *RG* 163 gemes: g *in ras. al.* *L* fęcundae *K*, foecundae *G* 164 ^{ui}duam *L*, uideam *R* perhenni *L* 165 expers: ers *in ras. al.* *L* sentintia *R*[1] tangit *LRβ*, tanget *FK* 166 quę *al. ss.* *L* percellitur *L*, conpellitur *RF*, compellitur *Kβ* aeuua *L*, aeua *RFβ* 167 occissam *R* subolem *β*, subulem *L*[1], sobulem *L*[2], sobolem *RFK* rectui *R* 168 subtecta *K* uirum *RF* 170 thori *β* conportet *R* 172 sorte *RF* 173 at *ω* (ad *R*), et *Sirmondus* decim *R* complent *ω* (conplent *R*), tulerint *Sirmondus* 174 fętu *K*, foetu *RFβ* 175 quae] q: *L*, que *R* haec] et *R*[1] 176 torgente *R* 177 soluuntur luctato *K* 179 cogere *L* 180 aedit' *L* ^{s}dat ^{s}atqui (*vid.* 181) *R* 181 fun (*vid.* 180) *R* 182 suboli *β*, subili *L*[1], sobili *L*[2], soboli *RFK* 183 gemitū *in ras. pr.* *K* commortua *LK*, cum mortua *RFβ* (cō *G*[2], mortu: a *om.* *R* 185 tum] tu *L* fusso *R* 188 respicet *R* peret *R* 190 is *L* 192 pariendum *ω*, generatum *Sirmondus* gehenne *LR* 193 genitricis *Kβ* cesset *LN*, cessit *RFKβ*, cessat *ψ Sirmondus* 194 tristis *RF* nolint *L*[2], nollint *L*[1]*RF*, nollent *K*, nolunt *β* 195 menbra *R*

Quis memorare queat tanti discrimina casus,
In quos pertrahitur dilectae gloria carnis?
At late longeque tuam discernere sortem
Libertas cum lege potest, qua necteris, ut te
Inpia fallentis non stringant vincula mundi.
Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
Virginis et matris gemina gaudere corona,
Conciperet cum carne deum caelique creator
Intraret clausum reserans mysteria ventrem.
A genetrice satus, sed quam formaverat ipse,
Elegit nitidam, de qua procederet, alvum,
Solus qui carnis propriae disponeret ortum
Praesciretque diem longe tempusque videret.
Quo pariendus erat: praecessit membra voluntas.
Ipse deus verbum vestitur viscere sumpto:
Qui cum patre iubet, materno in corpore servit
Suscipit et famulum, dominus quod iusserat, aevum:
Tempora per patrem, per matrem semina nescit.
Illa quidem fecunda fuit, quae pondere casto
Factorem portare suum dominumque perennem
Edere promeruit; sed nec tibi gloria tanti
Defuerit facti, si Christum credula corde
Concipiens operum parias pia germina caelo.
'Si quis, ait, nostram conpleverit ordine legem,
Hic mihi semper erit frater materque sororque'.
Adspicis, ut sexu careat caelestis imago,
Interior sortitus homo quam mente retentat?
Praebuit exemplum surgens a morte redemptor,
Femineum maribus cum sic praeponit honorem.
Gustabat sumptam nostro pro crimine mortem
In crucis excelso pendens sine crimine Christus
Atque animam, vivos quae mox remearet in artus,
Fixus adhuc sancto clavis efflaverat ore.
Deseruit populi spectacula talia coetus
Signaque ferre nequit, caelum quae triste minatur.
Nam sol obductus vultumque retortus ab orbe
Cesserat ininstas nocturnis luctibus horas
Atque peregrinis aditum dabat ipse tenebris.

---

197 in quos] in quas *L*, in quae *Sirmondus* 198 at *ex* ac *ut vid. L* que *ss. R* 199 potes *L* 200 inpia] *L* pallentis *RF* 201 sequiris *R* 203 conceperet *R* celi *LR* 204 misteria *LRF* 205 genetrice] *RF* 206 eligit *L*[1] 207 propriae *ω*, proprium *Sirmondus* 208 die *R* 209 que *R* menbra *R* 210 uestitur *ω*, uestitum *Sirmondus* sūto *L* 212 qđ *L*, qua *R*, quē *FK*, qui *β* 214 fęcunda *K*, foecunda *G* quae] q: *L*, que *R* 215 perhennem *L* 216 nec] ne *K* 217 defuet *R* si c^h^ristum *L*, christum si *β*, christum sed *RFK* 218 pareas *R* 219 nr̄m *K* conpleuerit] *R* legem] uelle *K* 220 hinc *R* 221 aspicis *ω* ut /sexu *L* 223 prebunt *R* exemplo *L*[1] redemtor *R* 224 feminem *R* sic *ex* sit *R* p̄ponit *G* 225 gustabat *ω*, gustauit *F*[2] *Sirmondus* sumptamtā *L* 226 exelso *R* 227 quae] q: *L*, que *R* ortus *R* 228 bore *L* 229 cętus *LK* 230 nequid *R* celum *LR* quae] q: *LG*[1], que *R* 231 urbe *R* 232 cesserat *LK*, cessarat *RF*, texerat *β* in iustis *K* 233 dabat *L*, dat *RFβ*, dedit *K Sirmondus*

Temporibus magno mutatis ordine rerum
Nox erat in superis lucemque inferna videbant.
Intremuit tellus et nisu moenia magno
Concussis celso nutabant vertice cristis.
Senserunt motum priscis discedere saxa
Iussa locis sonitusque novos conlisa dederunt.
Hos inter strepitus cunctis fugientibus illae
Decernunt quamquam trepidae persistere matres,
Pervigil ut sancto sic vivens cura sepulchro
Serviat et voto praesens persolvat honorem.
Pinguia fragranti conponunt inlita suco,
Quae salvans salvum servarent lintea corpus.
His amor expensis lugubria dona parabat
Supremum credens semet persolvere munus.
Et cum sic breviter praevenerit ista resurgens,
Quod credebatur servandum poscere funus,
Quo non indiguit, placatur munere Christus.
Pro quo respondens confestim gratia praestat.
Angelicos cernant humana ut lumina vultus.
Splendida candebat caelesti in corpore vestis
Et vultum rutilus resperserat undique fulgor,
Matribus ut dignis verbum caeleste sonaret,
Angelus adloquitur sancto quas taliter ore:
'Femineo sexu mentes transite viriles
Nec trepidate novo, fortissima corda, tumultu.
Adversos haec signa petunt; vos nulla timendi
Causa manet, quas cura pii confirmat amoris.
Quaeritis, agnosco, pretiosi in sede sepulchri
Sollemni nuper tumulatum funere Iesum;
Sed meminisse decet, quod praescius ore fideli
Dixerit ante obitum duplici non amplius ulla
Servandum se nocte neci: iam tertius hic est,
Qui conplet promissa, dies. patet ecce sepulchrum,
Deseruit vacuum victa quod morte resurgens'.
    Taliter excelsus iusso sermone minister
Sparsurus mundo vitalis dona triumphi

234 mutatis *α*, mutatus *β* ordine *L*, cardine *ceteri* 236 intremuit *ω*, contremuit *Sirmondus* et] ac *K* 237 celso *ω*, summo *Sirmondus* 238 discedere *L*, discędere *K*, discendere *R*, descendere *Fβ* 239 sonitos *RF* conlisa *RF*, c̄lisa *L*, collisa *Kβ* 240 hos] os *R* cìnctis *R* ille *LR* 241 trepide *LR* 242 ut sancto sic uiuens *α*, ut uiuo sic sc̄o *β* 243 noto *K* 244 fragranti *ω Sirmondus*, fraglanti *K*, flagranti *Lβ*, flagrantur *R* conponunt] *RF* illita *β* 245 quo saluum salua *K* seuarent *R* litea *L* 247 suppremum *RF* craedens *R* mànus *R* 249 quod *L*, quae *ceteri* funus *L*, munus *RFK* 250 quod *R* 251 prestat *LR* 253 candabat *R* corpora *R* 266 adloquitur *LF*, alloquitur *RKβ* 257 femine° *L* transite *Lβ*, transgresse *R*, transgressę *F*, transgressa *K* 258 nec *Lβ*, ne *RFK* trepida[te] *al. corr. L* tumulto *R* 259 aduersus *LR* 260 quos *F Sirmond. ed. error* pii] piṣ *R* 261 pretiosi *LKG*, pretioso *R*, pręciosum (*om. quod sequitur* in *F* 262 solemni *R* hiesum *R* 263 quod] quos L^1, quid *Sirmondus* p̄tius L^1, prescius L^2R 264 dixerat FG^1 265 neci iam *α*, et iam iam *β* hic *α*, hicce *β* 266 conplet] *R* promi,sa *R* pat̄ *L* 268 excęlsus *L* mynister *R*

Has primum gaudere dedit luctuque levavit.
Ibant inpavidae laeto iam pectore matres
Credula conceptae servantes corda saluti,
Cum medium Christus sese gradientibus offert
Agnoscique iubet blando et sermone salutat.
'Ite, ait, et nostris haec iam mandata referte
Discipulis, norint ut surrexisse magistrum'.
Illae conplexis defigunt oscula plantis
Atque ad discipulos alacri cum mente recurrunt
Doctoresque docent et, quae spargenda per orbem,
Primum femineis instructi discere verbis
Agnoscunt animum potius quam vincere sexum.
   Communis virtus igitur, commune periclum
Matribus atque viris, nulla est distantia cordis;
Rectum velle subest, si gratia constet, utrisque,
Cui tamen adtento desudet vita labore.
Aut quid dona iuvant hominem, si mente soluta
Torpida conlatum disperdant otia munus?
Auxilium conatus amat; quis namque vacantem
Adiuvet aut somno virtutem iungat inerti?
   Caelestis rex ille parans discedere terra
Argentum famulis, ut quis virtute valebat,
Quinque minas primo, duplicem dat sorte secundo
Atque inpar magnis suscepit tertius unam.
Tunc sic discedens famulos simul instruit omnes:
'Nunc ut, quis vestrum devota mente fidelis,
Experiar, fuerit quaestu noscendus ab ipso,
Qua quis sit virtute potens, qua praeditus arte:
Thensauros geminate meos usuque polite,
Livida ne facies pulla rubigine tinguat,
Accipitis nitidum pura quod fronte metallum.
Si redeam, meritis reddentur praemia iustis'.
Dixit et abscessu caelestia regna petivit.
Incubuere duo studii certamine vernae.

---

270 primo *K*   gaude^re *L*   271 inpauidae] *ω*   273 christus sese *ω*, sese Christus *Sirmondus*   275 et *om.* *RF*¹*K*   het iam *R*   refer te (e *eras.*) *R*   276 discipulit (s *supra*) *L*, discipuli *R*   norent *RF*   surexisse *R*   277 ille *LR*   conplexis] *α*   defigant *R*   278 ad] a   279 docent: o *ex* u *R*   280 foemineis *R*   instructis *L*   281 animum *ω*, animam *Sirmondus*   uincere *ω*, uiccere *L*, uiuere *Sirmondus*   sexu *R*   282 commonis *R*   comone *R*   283 adque *R*   est *om.* *K*¹   284 sectum *R*   constet *ω*, constat *Sirmondus*   285 adtento] *RF*   desuadet *L*¹   labori *RF*   286 quid] qui *R*   semente saluta *R*   287 torpida *LKβ*, turpida *RF*, turpia *Sirmondus*   conlatum] *α*   ostia *L*¹   manus *R*   288 uocantem *RF*   289 aut (n *supra*) *L*   290 discere *R*   terra *ω*, terris *Sirmondus*   291 familis *R*   292 duplici *K*   293 adque: d *in* t *corr.* *L*   inpar] *α*   suscipit *R*   294 descende^n s: e *ex* i *L*. discendens *R*   simul instruit *LK*, instruit (simul *om.*) *R*, sic instruit *F*, instruxerat *β*   295 ut quis *L*. qui (ut *om.*) *R*, qui sit *F*, si quis *Kβ*   296 questu *LR*   ipso *L*, isto *ceteri*   297 quis sit *Lβ*, quis (*om.* sit) *R*, quisquis *FK*   potens *β*, potes *L*, potest *RFK*   arte est *K*   298 thensauros *L*¹, tesauros *F*, thesauros *L*² *ceteri*   gemine *R*   299 pulla rubigine *α* (rubigne *R*), polluta erugine *β*   300 nutidum *R*   fonte *L*   301 reddentur *LK*, redduntur *RFβ*, addentur *Sirmondus*   pramia *L*¹   302 abcessu *R*   303 uerne *LR*

Faenerat ille citus partem splendentis acervi
Pauperibus largo dispensans plurima dono,
Crescit et in cumulos, quidquid confertur egenis.
Exponens alter sacri mysteria verbi
Vsuras sancto gaudet concrescere lucro
Et cupidus recti vitam, dum praedicat, addit.
At solus, minimo qui sumpsit pondere libram,
Defossis scrobibus marsuppia mersa locavit
Degenerique fluens elegit vivere luxu.
Sed iudex tandem finito tempore mundi
Regreditur, cuiusque moram despexerat, excors
Contemnit servus reditum. tunc omnibus ille,
Vt doceant ratione, iubet, quem tempore tanto
Poscenti reddant operata negotia fructum.
Argentum gemini geminata mole ministri
Promunt et laeto referunt commercia vultu.
Tertius ille piger dragmam tellure latentem
Promit, quae iuncti sorbens contagia caeni
Perdiderat proprios incluso lumine vultus.
Illum terribili dominus tunc increpat ore:
'Tantane te nostri tenuere oblivia segnem,
Serve piger, reditusque mei sic cura refugit?
Argentum, nitida quod purum luce tulisti,
En taetrum pressumque refers. nam cognita quondam
Delituit nec respondens, ut saepe solebat,
Forma mihi vultusque mei nunc paret imago
Adsignata tibi. sed si ferrentur ad usus
Altarisque mei tetigissent credita mensam,
Cresceret inscriptus nostro de nomine nummus.
Nunc igitur famuli vos totum ferte fideles,
Addat et utilibus sors ultima, tollat inerti.
Inprobus in paucis hic dignus non erit ullis:
Quisque voluntatem noscens contemnit erilem,
Caeditur hic multis: paucis, qui nescius errat'.
Ergo age, succinctis ad fortia praelia lumbis
Armata cum mente veni nec femina bellum

304 faenerat *K*, fenerat *LR*, foenerat *FG* scidus *R* acerui: u *in* b *al. corr. L* 305 dispens^{sans} *al. corr. L*, dispensus *RF* 307 misteria *α* 308 sacro *K* 309 uitam] mittam *vel* minam: *litt.* mit *al. in ras. K* 310 at] ad *L*, ut *R* qui sumpsit *ω* (sumsit *L*), sumpsit qui *Sirmondus* 311 scrolibus *R* marsuppia] marsuppiam *R*, marsuppia: *prius* p *ex corr.*, ia *in ras. F*, marsupia *K* 313 tand[ē]: d *ex corr. al.*, ē *ex* e *L* 314 cuique *R* despexerat *Kβ*, dispexerat *α* (dispex/rat *R*) excors: ex *ex corr. al. L* 315 contemnit *L*, contremuit *ceteri* redditum: m *ex* r *R* 318 gemini *α*, splendens *β* 319 et] ac *K* leto *LR* referant *R* conmercia] *R* cultu L^1 320 dragmam] *ω* latēntē *L* 321 promet *R* quae] q: *L*, que *R* caeni *LR*, coeni *Fβ* 323 illum] quem sic *K* 324 tenuere obliuia *α* (tenere K^1, obuia *R*), tenuerunt otia *β* 325 sic] si *R* 326 purum *Lβ*, pura *RFK* 327 en] an *RK* tetrum *ω* præssum *RF* nam *L*, non *ceteri* cognitu *R* quandam *L* 328 dilituit L^1F resplendens *K* 329 nunc *α*, non *β* 330 assignata *Kβ* ferentur *R* 331 abtaris *R* 333 noto tum *R* 334 et *ω* addate/: s *vel* f *eras. R*, ut *K Sirmondus* 335 inprobus] *α* dignis *R* [u]illis *L* 336 erilem *LR*, herilem *FKβ* 337 ceditur *L*, creditur *K* multis] mundus *K* qui] est qui *RK* erret *K* 338 succintis *R* praelia] *RK* 339 arm̄ta *L*

Formides. quod meus peragit. nam gloria dudum
Sexus ista tui nota est tibi saepe legendo.
Nec dubium te nosse reor. cum Debbora quondam
Duceret instructas post fortia classica turmas
Et mulier sumpto praecederet agmina signo
Mirantes hortata viros, quos ipsa ducatu
Exemplo verboque monens accendit in hostem.
Sed postquam ducens princeps animosa catervas
Inpulit accendens vegetata furoribus arma,
Barbaricae cecidere manus: dissolvitur omnis
Hostilis virtus et, qua se femina monstrat,
Palantes dant terga viri latebramque petentes,
Si vivant, vicisse putant. tunc maximus ipse,
Forma giganteae iunxit quem corpore moli
Inmensaque levans produxit verticis arce,
Rex Sisarra fugam telorum fasce reiecto
Incomitatus agit metuens sublime notari
Corpus et excelsa fugitivum prodere massa.
Sed postquam latuisse putans tectoque receptus
Mollia perpetuo demisit lumina somno.
Hunc etiam sternit mulier terraque iacenti
Malleus infixo transfodit tempora clavo.
Femineus sic ille fuit per cuncta triumphus.
At tu virgo dei, sanctis quam moribus ornant
Hinc pudor, inde fides, internis fortior armis
Bella geris, iustis saevus quae commovet hostis.
Spes tibi fida foret felix in vertice cassis,
Contineat lumbos pretiosi zona pudoris,
Iustitiae lorica tuos constringat amictus,
Pro gladio semper verbum teneatur acutum.
Has virtutis opes. haec sic solacia belli,
Discribens mentis varias cum corpore pugnas,
Prudenti quondam cecinit Prudentius arte.
Namque ibi bellatrix et pleno robore pollens
Virginitas armata venit: quam foeda libido

340 furmides *R* 341 ista tui sexus *K* ista tui] statui *R* sepe *LKG*, semper *R* 342 dubium *α*, dubiam *β* cum] q̊d *K* debbora *α* (debborra *R*, debora *Kβ* 343 tᵛnas *L*, termas *R* 344 sũto *L* sig/no (*litt.* g *superior pars ex corr.*) *L* 345 dicatu *L* 348 inpulit] *R*, impᵛlit: v *rec. m. ss. L* accendes *L* uigitata L^1*RG*, uegitata L^2*F* 350 qua si *R* 351 pallantes L^2*F*, pallentes *K* 353 furma *R* gigantae eiunxit *L* gigantaeae *K*, gigantea *F*, giganteo *G* quem iunxit *K* moli] molis *Kψ Sirmondus* 354 inmensa *α*, immensam *β* uerticẹs *R* arce *α* arte: te *in ras. ut vid. K*), arcem *β* 355 dux etiam sisara (fugam *om.*) *K* sisarra] sisara L^2*K* 356 incommitatus *R* agit *α*, abit *β* nutari *RF* 357 excussa *K* 358 putans: s *ex* t *R*, putat *K* recepit *R* 359 demisit *Lβ*, dimisit *RF* summo *R* 361 tempora] timpora LK^1 365 seuus *L* quae] q: *L*, que *RF* commonet *RF* 366 spes sit fida tibi *K* 367 cunteneat *R* praetiosi *L*, preciosam *R*, pretiosa *F* dona *R* 368 lurica *R* ami&' *R* 369 semper uerbum teneatur *ω*, uerbum semper tueatur *Sirmondus* 370 uirtutes *R* hec *L* solacia *L*, solicia *R*, solatia *FKβ* 371 discribens *α*, describens *Kβ* ΨΥΧΟΜΑΧΙΑΝ *in marg. add.* G^2 372 caecinit *L*, cicinit *R* arte *ω* (artae *L*), ore *Sirmondus* 373 namque ibi *LFK* (namque /ibi: s *vel* t *eras. K*), nam ibi *R*, nam tibi *β* pellens *R* 374 arma *R* quem *R* foeda *G*, feda *α*

Adpetit et casso vocat in certamina nisu.
Sic bellatricem te sentiat aemulus anguis
Cumque lacessitae concedent proelia palmam.
Laeta feras summum calcato ex hoste tropaeum.
Nam quidquid sacrum divina volumina verbis
Eloquio sensuque docent. quod praedicat ipse
Antiquus mundi replicans exordia vates.
Seu ille historias texat seu forte figuras.
Quod diversa retro multorum tempora regum
Post Ruth succiduo gesserunt ordine magnum:
Vel quos post reprobum Davitica regna Saulem
Ter quinquageno scripserunt carmine psalmos.
Pacificus quidquid lata inter sceptra Salomon
Obscurum sensu per clara proverbia duxit.
Quodque bis octoni post se videre prophetae.
Quod clausum Iob mitis ait cum vulnere aperto:
Hester quid memorem et castae mendacia Iudith,
Ornati cum fraude satraps accenditur oris.
Cum manet inludens obscenum femina lectum
Desectoque feros conpescit vertice visus?
Quod melius cernens caecato in corpore Tobit.
Quae secreta videns perscripsit conditor Esdras.
Quidquid post priscam succedens gratia legem
Intonat atque novi miracula testamenti
Hinc hominis clamat facies. ast inde leonis
Et pernix aquila et fortis certamine taurus.
Inde quater terni puris quod mentibus agni
Egerunt toto spargentes semina mundo:
Bis septena pii quod spargit epistula Pauli.
Quod Petrus Iacobusque docent, quod Iudas et ipse
Qui conspecta refert caeli secreta. Iohannes:
Quin et veridici quae plurima tractatores
Exposuere suis mysteria digna libellis

375 adpetit *L*. appetit *ceteri* craso *R* niso *R* 377 quę *R* concident *RF* 378 ferens *K* calcata *R* tropeum L^1R. tropheum $L^2F\beta$. trophaeum *K* *vv.* 379—414 *Wigbodus* (= *W*) *praefationi Quaestionum in octoteuchum inseruit v. 11—46 edidit ex cod. S. Maximini Treverensis Ed. Martenius Coll. ampl. tom. VIIII p. 295 eumque secutus E. Duemmler in Poetarum Latinorum aevi Carolini tom. I part. 1 p. 96 sq.* 379 quicquid *ω* sacrum *αW*. sacrae *β* lumina *R* uerbis *αW*. legis *β* 380 sensū *L* 381 antiquos *R* uatis *LR* 382 seu *LWRK*, siue *Fβ* illae *R* istorias *R*, hystorias *KG* 384 subciduo *W* 385 quos *L?RF*, quod *in ras. al. G*, qui *W* dauitica *RKβ*, dauidica *W*. diuitia *LF* *an* dauitia *F?* salutem *R* 386 quinquagenos *F* carmine *LW*, ordine *RFKβ* salmus *R*, psalmi *K* 387 pacificos *R* quicquid *ω* solomon *L*, salamon *R* 388 sensum *RF* praeclara *W* duxit *LWRG*, dixit *FK* 389 ꝓpfetę *L* 391 hester] ester (E *pr. postea add.* *L*. esther *W* caste *LR* iudith] iubet *R* 392 fraudes atraps atraps *in ras. pr.*, s *post* fraude *postea add. pr.* *R* 393 manet *αW*. meat *β* illudens *WKβ* 394 defecto *K* conpescit] *RF* uerticae *R* 395 cernit *K* cecato *LR* tobit *α*. tobi *WKβ* tobi *G* 396 *inter lineas add.* G^2 esdras *K*. aesdras *LF*. estras *R*, hesdras *β*, ezras *W* 397 quicquid *ω* 399 ast *L*. *om.* *RF*. ait *W*, uox *Kβ* 401 quaterni *L*, quaterterni (ter *superscr.*) *R* furis L^1 403 spargit (s *superscr.*) *R* aepistula L^1, aepistola L^2, epistola *ceteri* 404 iacob; (u *superscr.*) *al. corr.* *L* quod iudas iacobusque docent quod petrus et ipse *K* docent *om.* *W* 405 ioannes *L* 406 ueredici *R*, uereduci *F* tractatores (i *superscr.*) *L* 407 misteria *LRF*

Haec tu cuncta tenens animo sitiente bibisti.
Nec, si quid sacrum nostri cecinere poetae,
Te latet: agnoscis leges et commata servas
Atque aliena tuo commendas carmina cantu.
Quid totum replicem? tu sensibus utere doctis
Et quae nota tibi vel quae percursa legendo,
Ad virtutis opus studio converte virili.
Nam nisi doctrinae iungatur vita fidelis,
Agnosci gravius non observanda nocebit.
    Esuriit quondam dominus, cum forte vianti
Conspicitur diffusa levi ficulnea fronde,
Et iam maturum praedicta ex arbore fructum
Carpere tempus erat. quam mox ut repperit ille
Indutam tantum foliis, sed germine nudam:
Prorsus inane virens ornatus inutilis horret:
Percutitur subito radix adflata calore
Aruit et posito ramorum tegmine truncus.
Instruimur tali legem cognoscere signo,
Ne Christi famulum solo sermone fatenti
Nomine conficto vivens operatio desit.
Nam si Christicolas nosmet sanctosque putemus,
Adgravat hoc etiam, ni dictum facta sequantur.
Sic et virginitas sacro devota pudori
Indiget adiunctis virtutibus et, nisi mentem
Intactam servans casto cum corpore iungat,
Concumbit vitiis nec castam dicere carnem
Iure potest, animus quam sic corrumpit adulter.
Ira, furor, maeror, livor, discordia, luxus,
Lingua duplex, constricta manus, laxata voluntas
Moechantur cum corde hominis, tum semine turpi
Fetus mortis alunt. en quo perducitur omnis,
Nomine virgineo quae se dum iactitat, intus
Criminibus gravidam nescit turgescere mentem.
Ecce tibi e multis unum, quo cetera noscas

---

408 sitienti *W* 409 nostri *om.* W poetae] prophetae *W* 410 agnoscis] agnosti *ψ Sirmondus* agnoscisque *β*, que *om.* *αW* leges *LW*, legis *RFK*, legens *β* et] h& *K* commata *WF*, comminata *R*, cõmota *LK*, cognita *β*, condita *Sirmondus* 411 adque aliaenatio *R* 412 tutum *R* 413 uel que *LR* percursa *Kβ*, percussa *LR*, parcursa *F*, percepta *W* 414 at *L* cuertere *LR* uirili] regali *W* 416 obseruanda *αG*², obseruando *Rβ* 417 quondam *ω*, postquam *Sirmondus* forte tuianti *L* 418 ficulmea *L* 419 et *α*, nec *β* amaturum *R*¹ 421 nudam: a *ex* u *R* 422 inane *L*, inbanc *FK*, inhunc *R*, inbacce *β* uires *L* 423 afflata *Kβ* 424 arruit *L* 425 instruimar *L*¹ 426 ne] neč *L* famulum *α*, famulo *β* 427 nomine: mi *al. in ras. litt.* x *R* conficto *α* confictu *R*, confecto *K*), confesso *β* 428 putemus *ω*, putamus *Sirmondus* 429 aggrauat *K* ni] ne *RF* 431 et] ac *K* 433 concumbit] concubit *R*, concubuit *K*, succumbit *Sirmondus* 434 adultos *R* 435 meror *ω*, memor *L* loxus *L*¹ 436 duplix *L*¹ manu *R*¹ 437 mechantur *RK* homines *RG*¹ tum *α*, cum *Rβ* turpi] mortis *Sirmondus* 438 fetus] fletus *L*, fętus *K*, foetus *F* mortis: & *al. ss.* *L* alunt en quo perducitur] lumen quducitur lumen qud *rec. m. in ras.*) *L*, mortisalutem quo perd. *R* 439 quae] q *K*, quę *in ras. al.* *L* se dum] secum *in ras. al.* *L*, sedui (s *ex* c *pr. corr.*) *R* mactitat *R* 440 grauidam] uacuam *K* nesciturgescere *R* turgiscere *L*¹ 441 aemultis *R* caetera *RKG*

Exemplo: dominus plebem cum forte doceret
Pervigili cura supremum noscere tempus.
Expectare diem, quo iudex imminet orbi,
Virginibus sancto signatos chrismate confert
Hasque decem nobis documenti in vertice monstrat.
Quarum quinque tamen sapientia dives adornat,
Ast aliis stolidum lentavit inertia sensum.
Sopitas pariter requies conplectitur una
Atque obitum signans depressit lumina somnus.
Transierat medium vix forte quietis et illud
Tempus noctis erat, quo Christus carne recepta
Fregerat obstructas perrupto cardine leti
Iam portas, inferne, tuas spretoque sepulchro
Devictis laeta remeabat luce tenebris.
Perstrepuit subitus rumpitque silentia clamor:
'Tandem sponsus adest, nocturnus corpore torpor
Cedat et abiecto vegetentur membra cubili'!
Protenus exiliunt omnes stratisque relictis
Aptavere suas quaesito lumine flammas.
Tunc sed quinque, quibus cordi sollertia maior,
Quamvis festinent, oleum tamen addere sumptis
Sollicitudo fuit vasis pinguique liquore
Ignibus armatis squalentem rumpere noctem.
At quae neglectum liquit pars altera sucum,
Sumens flammigeras nequiquam sustulit hastas.
Emicat exiguus commoti luminis ignis,
Sed virtute carens languentem lampada fervor
Deserit et siccam percurrit flamma papyrum
Atque inter picei nebulosa volumina fumi
Canescunt pigra crescentes mole favillae.
Vt sese indignas tali videre paratu,
Occurrant sponso quae comminus advenienti,
Tarda movet lentis pudibundum cura dolorem.
Quae prece submissa stultis tum vocibus orant,

442 exemplo *ω*, exemplum *Sirmondus* 443 Aperuigili *L* suppremum *R* 444 exspectare *R* orbis *K* 445 uirgi[ni]bus *R* sancto signatos *K*, sanctos ignatos *L*, sanctos signatos *RF*, sanctis signato *β* crismate *L* conferit *R* 446 as *L*¹ decim *R* monstrant *RK* 447 quarum: a *ex* o *R* diuis *L*¹ 448 aliis: a *in ras. al. R* st(olidum (r *eras.* *R* in ere asensum *R* 449 sopitaspiritaliter *R*, pariter *om. spatio relicto K* conplectitur] *R* 450 adque *R* 451 transfierat *R* uix *ex* uis *R* 452 noctis tempus erat *K*, t. erat noctis *Sirmondus* quo *ex* qui *R* 453 obstruetas *R* laeti *LK*, loeti *F* 457 tiorpor *R* 458 Cedat — cubili *α* (cedat *FK* uigentur: e *al. ss. L*, uigitentur *R* membra: m *in ras. al. L*, menbra *R* Abscedat sapidae raptim properate puellae *β* 459 protinus *Kβ* exsiliunt *K* relictos *R* 460 abtauere *L* q:sito *L*¹, quessitos *R* 461 sed tunc *K* cordis *RK* 462 festinent *ω*, festinant *Sirmondus* sūtis *L* 463 uassis *R* 464 scalentem *K* 465 adq: (d *in* t *corr.* *L*, atque *R*, atqui *K* liquid *LR* 466 sumnens *R* flammigeras *α* (frammigeras *R*), fumigeras *G*, fumiferas *ceteri* 468 languentem *α* (languente *R*), languenti *β* (languenti[a] *G*²) lampade *L*² ferror *L*¹ *ut vid.* 469 flammi(/xa (x *in ras.*) *R* papirum *ω* 470 picei *α* (picei: *altero* i *eras. L*, pice inebulosa: s *ante* p *eras. R*) piceos *β* fumi *α*, fumos *β* 471 canescunt *ω* (caniscunt *R*), uanescunt *ψ* *Sirmondus* mole *ex* sole *R* 473 occurrunt *K* que (m *eras.* *R* 474 mouit *RFK*¹ dolorem *L*, laborem *ceteri* 475 praece *LF*, preces *R* summissa *β*

Vt porrecta manus torpentes suscitet ignes
Dividat et proprium sapientia pinguis olivum.
Respondent pariter tali sermone sorores:
'Est miseranda quidem vestrorum causa malorum.
Sed tamen hic oleum non plus, quam sufficit, adfert
Vnusquisque sibi: constat iam copia vasis
Et perfecta suum servat mensura liquorem.
Nec fas quaesitum partiri aut perdere sucum,
Ne dispersa cavis desint fomenta lucernis.
Cumque lucrum vobis dispendia nostra negabunt,
Tota simul fessis torpescant lumina flammis'.
Talibus abiectae dictis tristique repulsa
Perlustrant, quocumque loci commercia fervent
Venalesque manus: sed dum disceditur, ecce
Introiit sponsus thalamum duxitque paratas
Atque vagas linquens exclusit porta sorores.
Cernis, virginei pereat quod nomen honoris,
Ni fertur sanctus thalamis caelestibus ignis.
Felix illa manus, largis quae provida donis
Accensum pura fovit pinguedine lumen.
Tantum namque olei vasis diffunditur amplis,
Quantum poscenti miserans porrexit egeno.
Hinc dominus palmis ardentes ferre lucernas
Admonet: hoc opus est, haec clarae gloria vitae.
Suppetat ergo tibi pietas, patientia, virtus,
Sed virtus animi. fragiles nam carne puellas
Protulit interdum caelo constantia mentis.
    Eugeniae dudum toto celeberrima mundo
Fama fuit, dum dat Christi pro nomine vitam.
Ante tamen mulier fortes processit in actus,
Cum stipante choro sanctorum fieret abbas
Atque patrem conplens celaret tegmine matrem.
Sed postquam sancto cunctis perclaruit ore
Et meritis annisque graves longaque verendos
Religione senes iuvenali rexit in aevo:
Inpatiens recti toto qui tempore serpens
Mille nocendi artes stimulis inflammat amaris,
Quod famam violare cupit, dedit inde coronam.

---

476 torpentet *K* ignes: i *in ras. litt.* a *R* 477 diuidat: i *in ras. R* 480 hic] inc *R* suffecit *R* affert *β* 481 constat iam *α* (*prorsus sic F*, constantiam *LR*, constantia *K*), constat quia *β* 483 q:situm *L*, quessitum *R* 485 negabunt *α* (negabit *R*[1]), parabunt *β* 486 torpescat *L* 487 adiectae *R* repulsae *L*[2] 488 quoque *R* loco *K* [cō]mercia *G* ferent *L*[1] 489 descenditur *R*, descentur *F* 490 talamum *R* duxit *ω*, induxit *Sirmondus* 493 talamis *L*, talami *R* celestibus *L* 494 quae] q: *L*, que *R* 495 pinguidine *L*[1]*R* 496 defunditur *R* 497 ægeno *L* 498 hin[c] *L* palmis] manibus *K* 499 atmonet *L* hoc *α*, hocce *β* clare *LR* 500 piaetas *R* 501 fragilis *LR* 502 coelo *R*, in cęlum *K* 503 cereberrima *L* 506 sitpante *L* albas *L* 507 conplens] *L* cęlaret *G* 508 p:quam *L* 509 longaquerendos *R* 510 relegione *R*, relli[gi]one *al. corr. G* iuuenali *α* (iuuenalis *F*), iuuenili *Kβ* 511 inpatiens] *α* 512 nocendia arte *R* stimulis *α*, stimulos *β* que *statim subiciunt omnes praeter L* amaris *α*, amoris *β* 513 quod *α*, quo *Fβ* [cu]pit *al. corr. R*

Commovet, insano qui fingat amore puellae
Accendi Eugeniam motuque ardere virili.
Turba senum turbata coit, quod crimine tanto
Tam rigidam nuper potuisset solvere vitam
Mens deiecta viri, viduataque praesule summo
Nil non posse dolet titubans perfectio carnem.
Ducitur ista foro iuvenis saevumque tribunal
Intrat adhuc monachus. vincit concordia fraudis
Et iam iamque reum secreti ignara tenebat
Publica vis odio tantum flammata sinistro:
Conscia cum sexus proprii cordisque pudici
Vincitur, ut vincat iam prodens femina fraudem.
Quamvis exterius carnem conpulsa fateri,
Interiore tamen servato permanet heros.
Semper tuta fuit casti custodia voti;
Quamlibet inpugnet miseri fraus callida mundi
Extendatque dolis laqueos, mendacia nectat,
Non venit ad pronam mens culpae ignara ruinam
Quosque fremens hostis fallaci tribulat astu,
Purgandos sancto patientia discutit igni.
    Vendiderat quondam iuvenem manus aemula fratrum
Et famulum Ioseph tellus Memphitis habebat:
Pertulit ille quidem dominam, cum crimine falso
Confictus voluisse nefas, quod triste refugit;
Sustinuit tolerans ergastula, vincla, catenas,
Dum spatium replicans geminos sol iungeret annos.
Oblitus iam lucis erat, iam crine fluenti
Nutritus macie tangebat terga capillus;
Sed vegetante deo mens nullis clausa tenebris
Praevidet, arcanum quidquid post exitus implet.
Denique producto certatim gloria fertur,
Non tantum venia: et precibus tunc ipse rogatur,
Vt diadema libens captivo in vertice sumat,
Exilium regno commutet, principe servum.
Praemia servati cordis sic percipit iste.
    Susannam, post hunc dignis quis laudibus umquam
Excolat, infirmis quondam quae vicit in annis

514 qui *α*, quae (*vel* que) *β* amo//re (ue *eras.*) *R* puelle *LR* 516 senam *R* 518 presule *LR* summo *om.*, *eius loco al. m. add.* turba *K* 519 nil *ex* nihil *R* tituban/s (*eras.* a *ut vid.*) *R* 520 ista *ω*, iste *Sirmondus* forū *K* seuum *α* 523 puplica *R* inflammata *K* 524 consica *R* cum *ω*, tum *ψ Sirmondus* 525 uinditur (e *supra* d) *L* 526 conpulsa] *α* 527 heros (h *supra*) *L*, haeros *R* 529 qualibet *R* inpugnet] *α* 530 lacueos: a *ex* e *R* nettat *R* 534 uindiderat L^1R quondam *om.* *L* 535 memfitis *LR* abebat *L* 536 pertullit *R* dominam *ω*, dominum *Sirmondus* falsão *L* 537 quo L^1 538 sustenuit *R* tolerant (s *supra*) *L* ergastula: *al.* a *ex* u *ut vid.* *L* catenis (a *supra*) *L*, catenus *R* 539 iungeret *FK*, ingerat *Rβ*, cingeret *L*, iunxerat *ψ Sirmondus* 540 crimine LR^1 flūenti *al. corr.* *L* 541 capillus (i *supra*) *L*, cappillus *R* 542 uigitante L^1RG 543 archanum L^2 quidquid] *F* 544 certatin *R* 545 tun cipse L^1 rogatus *K Sirmondus* 546 deadema *R* 547 exilium regno *Lβ*, exilio regnum *RFK* commutet *L*, commutat *ceteri* (commotat *R*) 549 hanc *R* 550 excolat (c *supra*) *L* quae quondam *K*, condaque L^1, q̊dāquę L^2 uincit *L*

Inproba vota senum coniuratosque furores?
Primum disiuncto quos cepit causa viritim
Consilio solusque sibi promisit uterque
Spem culpae, sed turpe calens in cordibus ignis
Conflavit mentem sceleris fornace duorum.
Conveniunt, nam forte die sic contigit una,
Abscessu ficto diversa ut parte redirent,
Inque nemus venere simul: vulgata vicissim
Proditur alterno flagrans in corde voluptas.
Ilicet incautam fallentes fraude puellam
Adpetiere simul: poscunt, consentiat ante.
Dedecoris tantum moveat quam fama rebelli,
Moxque retorquendum facinus, ni cedat, in ipsam.
Confessi ardorem pariter mendacia produnt
Disposita et laqueos pandunt, quos nectere vellent.
Anceps illa diu secum luctatur et haerens
Fluctuat, incertae quo vergat pondera mentis:
Lex peccare vetat rursumque infamia terret.
Nunc iterum duros precibus mollire furores
Temptat et obscenas lacrimis restinguere flammas.
Sed postquam nullis precibus monitisve remotos
Obstrictosque senes vicit cognata libido:
Femina praeclaro mentem succensa pudore
Decrevit tum casta mori, ne crimine tanto
Ambirent miseram carnis commercia vitam.
Caelum teste vocat famamque recusat inanem
Iudicio contenta suo: cum conscia cordi
Commendat se pura fides servatque futuris.
Maluit ille tamen secreti inspector apertum
Examen praestare loco facinusque reclusum
Pandere et obtectas laqueis producere fraudes.
Spectabat vanis commotam fletibus urbem
Iunior ille puer, pueris tribus ipse futurus
Post comes, undanti quos iecit Parthica flammae
Contempto imperio flammis ferventior ira.
Arsit contrario pariter crescente calore
Hinc furor, inde fides, sanctis dum mollior ignis
Serviit et tepido conlusit pruna rubore:

551 inproba] *α* 552 caepit *FK* 555 mentes *K* 558 uenerem *R* uici^{s}sim *R* 559 proditur *ω*, panditur *Sirmondus* 560 illicet *L* 561 adpetiere] *LR* conscientia tantae *L*, consentia tantae *F*, conscia tanti *K* 562 decoris L^1 563 q; *om.* G^1 retroquemdum *L* ni cedat *α*, incedat *Rβ* 564 mendia R^1 565 *totus versus deest β* laqueus *R* uellent *K*, uellint L^1, uellunt *R*, uelint L^2F 566 lactatur *R* herens *LRK* 567 uergat *ω* (uerga^{t} *L*), uergant *Sirmondus* pondera *α*, pondere *β* 568 rursū L^1, rursus *ceteri* (ru^{r}s^{us} *al. corr. R*) 569 nunc *ω*, hinc *Sirmondus* iterum] irum *R* 570 temtat *L* restinguere *LF*, restringuere *R*, restringere *Kβ* 571 ue *α*, que *β* 572 uicit *α*, uincit *Rβ* 573 successa *R* 574 tum] tunc *ψ Sirmondus* nec *R* 575 c̄omertia *L*, commertia *R* 577 contēpta *ex* contesta *ut vid. R* cŏm *L* cordi *α*, corda *β* 578 se pura fides *α* (fide *L*), superae fidei *β* 579 malluit *LR* 581 obtectas *ω*, obiectas *ψ Sirmondus* 582 fletibus *L*, flatibus *ceteri* 584 comis L^1 partica *LRK* flāme *L* 586 *totus versus deest L* contrario *ω*, contracto *Sirmondus* 588 seruiit *β*, seruit *L*, seuiit *RF*, seuit *K* conlusit *L Sirmondus*, conclusit *RFβ*, c̄bussit *K* pruma *R*, prima *ut vid. F*, prina *K*

Donec miratus cessare incendia satraps
Sentiret totus, quantos succenderat ignes.
Hos meritis aequans Danihelis proxima virtus
Horrida frendentum compescuit ora leonum,
Dum prius accensi stimulis famis atque furoris
Frenatoque simul sternentes corpora rictu
Incolumem lambunt inter ieiunia pastum,
Cum sumat tamen iste cibos, quos vertice pendens,
Angelica librante manu per inane citatus,
Subiectas calcans inmotis gressibus auras,
Intulit inlatus fascis cum fasce propheta.
Excepit Danihel transmissas desuper escas,
Fercula longinquis mirans ferventia terris
Adservare suos peregrina in sede sapores.
Hic ergo inpubis Susannam forte videbat
In tormenta rapi, veri quam nescius ante
Vulgus inauditam damnaverat, et simul omnes
Insontis sontem certabant cernere mortem,
Cum subito in medium iuvenis se proripit agmen,
Accensum tenera castigans voce tumultum,
Cur tanto ex coetu nullus rem indicet, ac se
Liber ad iniustum clamat non currere letum.
Protenus ad verbum pueri permota repressit
Turba sequax animos: iudex decernitur ipse
Censetorque senum, per quem via vera patescat.
Consulit avulsos, quisnam sit criminis ordo:
Sed dum discordans responsum praebet uterque,
Coniunctum facinus disiuncta voce fatentur.
Tunc omnes pariter timor accipit; undique clamor
Tollitur, auctores sceleris plebs obruit omnis
Laudaturque deus, qui numquam vota bonorum
Deserit auxiliumque suum pro tempore monstrat.
   Et tamen his prior est, quae virginitate pudica
Intactum perfert vota ad caelestia corpus.
Nam si terrena nubentem lege puellam

590 Sentiret — ignes *α* (totus *L*, totos *RFK* — ignes *L*, ignis *RFK*), Iussit et astantes flammarum copia cinxit *β* 591 mer^{i}tis *R* danihelis *ω*, danielis *F*? 592 orrida *L* fre^{n}dentum conpiscuit *R* hora *L* 593 accensit mulis *R* 595 incolumem *RKβ*, in colum̄ *L*^{1}*F*, in colom̄ *L*^{2} ieiunia: i *in ras. al. L* 596 cum sumat *L*, consumat *R*, consumit *FKβ* iste *LK*, ipse *RFβ* cybos *L*, cibo *R* 597 per mane *R* 598 inmotis *LF*, immotas *G*^{2} 599 illatus *β* fascis] fasces *RFK* prophęta *L* 600 excipit *R* danihel *ω*, daniel *F* 601 longumquis *R* mirans *LK*, migrans *RF*, migrant *β* 602 adseruare *α* (asseruare *K*), asseruantque *β* perigrina *R* 603 inpubis *LF*, impubis *RKβ* fote *R* 604 nestius *R* 606 insontes *RF* somtem *L*, sontes *K* 607 in medio *RF* proripiet *R* aginex: i *et* x *al. ut vid. L* 609 caetu *FK* indicet *ω*, indicat *Sirmondus* axe *L* 610 liberat *L* nī iustum *R* laetum *LFK* 611 protenus *LR*, protinus *ceteri* rēpressit *R* 613 censetor *L*^{1}*GM*, censentor *R*, censetur *L*^{2}*K*, censor *F*, censator *ϑ*, consultor *Sirmondus* uera] uenera *L*^{1} 614 consolit *R* quisnam *α*, quinam *β* 615 dum] cum *K* 616 fatent̄ *L* 618 ple^{b}s *L* 620 quae *L* 621 *totus versus deest L* et] at *G* qui *R* pud'ca *R* 622 perfert *ω*, praefert *K Sirmondus* uota ad *Kβ*, ad uota *α* caelestia *ω*, perennia *Sirmondus*

Adservasse toros atque unum nosse cubile
Mortali tantum laudatur iudice coetu,
Conice, virgineis quantum disponitur illic,
Quo Christus vocat hinc. meritis, ubi sede superna
Humanum in partes dirimet genus arbiter orbis,
Agnis dextra levans, laevis condemnet ut haedos.
Stabunt angelici mirantes facta bonorum
Laudantesque chori, cunctis commune patebit
Decursae carnis meritum: fraus nulla tenebris
Abdere vel notas poterit subducere culpas.
Illic tota tibi substantia, vita petatur,
Quo iustus ditat dispensans praemia iudex.
Quondam succincte quod dictum est ore magistri,
Dum viget officio famulans sollertia Marthae
Adtentamque tenet verbi virtute sororem
Cura cibo melior, pastu quia digna perenni.
Tunc vacuas domino deponens Martha querellas:
'O doctor, non cernis, ait, quod sola paratu
Vexor et haec nullum confert germana levamen'?
Cui Christus sic forte refert: 'Sunt plurima, quae te
Obstrictam retinent. melior sed causa quietae
Lectaque nec poterit Mariae pars optima tolli'.
   Sic, germana, suis dum flagrant saecula curis,
Electam servare tibi non desine partem.
Te meruit primam cognatio tota patronam,
Iam te signiferam sequimur vexillaque Christi
Te portante libens sectatur stemma parentum:
Quos licet antiquo mundus donasset honore
Et titulis monstret generoso semper ab ortu:
Plus tamen ornavit divinum insigne gerentes,
Ordine quod proprio sanctas meruere cathedras.
Non et avos tibimet iam nunc proavosque retexam,
Vita sacerdotes quos reddidit inclita dignos:
Pontificem sacris adsumptum respice patrem.
Cumque tibi genitor vel avunculus undique magni

---

624 asseruasse *β*   thoros *LKβ*   625 tantum] tamen *R*, tam̄ *F*   caetu *FK*   626 coniice *G*   627 q/uo (l *eras.*) *L*, quod *R*   χhristus *L*   hic *K*   629 agnis *R*, ignis *L*, agnos *FKβ*   leuis *α*, leuos *Kβ*   condemnet *L*, contemnit *Rβ*, contepnit *F*, contemnet *K Sirmondus*   haedos *R*, hedos *ceteri*   631 commone *R*   patebat *L*   632 decurse *LR*   633 notas] noctas *L*[1], noctis *L*[2]   634 tota tibi *LF*, notati *R*, nota tibi *Kβ*   substantia *α* (subsantia *R*, sub̄a *ex F dedit Crinitus*), subsistens *β*   petatur *Kβ*, patetur *L*, petetur *RF?*   635 quo *α*, qua *β*   ditat *L*, iudicat *RF*, iuste *K*, sua dans *β*   dispensans *L*, dispensat *RFKβ*   636 condam succinctae *L*   637 offitio *R*   solertia /marte *R*   638 adtentam *RF*, attemtā *L*   639 quia *α* (q̸ *L*, qui *R*), quae *β*   640 uacuas] uas *R*   deponens *αG*[1], depromens *β*   marta *LF*   querellas *α* (querillas *R*), querelas *Kβ*   642 uerox *L*   haec *om. R*[1], li *ss. R*[2]   644 retenent *R*   quietae *Kβ*, quiete *LRF*, quietis *ψ Sirmondus*   645 marie *L*   646 si *R*, sic o *K*   saecula] *LFG*   còris *R*   647 seruire *K*   648 prèmam *R*   649 signeferam *R*   uėxilla *L*, uixilla *R*   que] qui *R*   650 libæns (*sc.* e *ex* a *corr.*) *R*   stema *K*   651 donarit mundus *K*   honorē *L*   652 titulus monstrat̊ generosos *K*   hortu *R*   655 et auos *α*, atauos *Kβ*   tibimet iam (ium *R*) nunc *ω*, iam nunc tibimet *ψ Sirmondus*   656 red^di^dit *L*   inclyta *G*   657 pontificae *R*   adsumptum *F*, adsumtum *LR*, assumptum *Kβ*   patrem *bis scr. L*[1]

Post fasces placeant populorum sumere fascem.
Suscipe, quos humiles patrum ad consortia fratres
Officio simili nectens ecclesia iunxit.
Pro quibus adsiduas Christo persolvere grates
Fundere vel fletus non taedeat: ut tibi nullus
Fratrum de numero desit, dum praemia sumes
Factis digna tuis materque effecta parentum
Virgineae victrix sociabere laeta catervae.

---

659 fa^s^ces *R* 660 at *L* 661 simili *α*, similes *β* aecclesia *RK* 662 adsiduas *L*. assiduas *ceteri* grates] uates *ut vid.* *L*[1] 664 dum *L*. cum *ceteri* 665 fastis *R* dignat suis *L* 666 uirgineae/ *L* sociauere *L* leta *LR* cateruae *ω*, coronae *Sirmondus* EXPLICIT LIBER ·VI· ALCHIMI AVITI EP̄I | DE VIRGINITATE *L*, *om.* *R*, ALCHIMI AVITI VIENNENSIS EP̄I DE LAVDE CASTITATIS AD SOROREM SVAM SCRIPTVS LIBER EXPLICIT *K*, explic̄ lib. VI. alchimi auiti ep̄i quē ad fuscinā sororē suā de consolatoria castitatis laude exametris uersibus edidit *Crinitus ex F**, ALCIMI AVITI VIENNENSIVM ARCHIEPISCOPI V. C. ET INL. LIBER VI. EXPLICIT. AD FVSCINAM VIRGINEM SOROREM SVAM DEO SACRATAM *Sirmondus* (*ex cod. Carolovillensi ut videtur*), EXPLIC̄ LIBER SEXTVS AVITI EP̄I DE LAVDE VIRGINITATIS *G***), ALCIMI AVITI EP̄I: LIBER SEXTVS EXPLICIT CV̄ PACE FELICITER *g*, FINIT LIB ·VI· DE C̄SOLATORIA LAVDE CASTITATIS *M*, EXPICIT. OPVS. DOCTI. ALCIMI. *V subscriptionem om. ET* Subiciuntur porro tres versiculi abecedarii in *Rβ* (*GgMTE*) [*desunt LFKV*, *exciderunt ultima folia in DN*]:

ALCIMVS HAEC LVBRICO TEXIT QVAE CARMINA VERSV.
BINIS IAM BREVIBVS, SED SENA VOLVMINA, PINNIS
CONSCRIPSI EX CELERIS DENO SVB LVMINE SOLIS.

ALTIMVS *R*, ALZIMVS *MT* HEC *RG* *puto* LVDICRO TEXIT *R*, TEXI *β* QVE *R* CARMINE *g* BREVEBVS *g*[1] PINNIS *R*, PENNIS *β* (PERNIS *M*) CLERICIS *cod. Berolinensis* DENOS VB *R*

---

*) quos ad venerabilem Fuscinam sororem nostram de consolatoria castitatis laude conscripsi. *Avitus in prologo.*

**) scripsit et ad Fuscinam sororem de laude virginitatis librum unum. *Isidorus de illustr. eccl. scriptt. c. 23.*

INDICES.

I. INDEX SCRIPTORVM

QVOS VEL CITAVIT VEL IMITATVS EST AVITVS CETERI IN EPISTVLIS HOMILIIS APPENDICE:

Scripturae sacrae locis ubi Avitus ab vulgata recedit, asteriscum addidi: cancellis inclusi, quorum res aut singula tantum verba ille exhibet.

Sidoniani sermonis quaesitam non raro industria similitudinem haec exemplorum congeries inlustrabit; atque primum eos locos epistularum recenseo, ubi manifesta est quam maxime imitatio:

addo pauca ex homiliis:

Sequuntur aliquot voces et phrases, quae utriusque et aetati et dicendi generi videntur communia.

82, 29 paucula haec saturitas meae gratulationis eructat] potor Mosellae Tiberim ructas *ep. 4, 17*

58, 4 post haec experimenta] post quae caelestis experimenta patrocinii *ep. 1, 5* per conplura recti experimenta *ep. 2, 7*

33, 16 centuplicato faenore] multiplicato me faenore remunerandum *ep. 2, 10*

64, 4 quod fatendum est (*in parenthesi*)] *Sidon. ep. 7, 4*

74, 36 incomparabiliter] *ep. 6, 4*

92, 1 ad presbyterum inlicita praesumentem] abstineat de cetero licitis, qui illicita praesumpsit *ep. 9, 6*

118, 8 in quantum potest fieri] in quantum fieri potest *ep. 8, 6*

22, 23 sicut insusurratum fuerat] relatu venenato quorumpiam sceleratorum fuisse secreto insusurratum *ep. 5, 6*

55, 27 plus iudicio satisfacere] quia iudicio satis feceras *ep. 9, 3*

59, 11 litterarii sermonis] litterarii consuetudo sermonis *ep. 7, 10*

13, 21 sub cuius lubrico quaestionis] lubricas quaestiones tu innodas *ep. 9, 9 ex.*

97, 3 medioxima] medioximum quiddam concionantem *ep. 9, 3*

91, 7 quod multipliciter miror] quodque mirere *ep. 1, 1 ex. 7, 13* quodque miremini *ep. 6, 2*

58, 25 plus mirum est] plus miror *ep. 1, 7*

100, 26 litterarum obsequia] litterarum obsequium *ep. 6, 9* quia tuorum apicum detulit munera, meorum reportat obsequia *ep. 8, 14* litterarum mearum obsequium reportat *ep. 6, 9* oblatio huius obsequii *ep. 4, 18*

113, 31 per observantiam legalem] legalis observantiae servitutem gratiae libertate mutavit *ep. 8, 13*

133, 20 paene est, ut] nam prope est, ut *ep. 8, 5*

19, 9 *etc.* parum est] hoc enim parum est *ep. 1, 1*

58, 4 Christo pauperum suorum] pauperes Christi *ep. 7, 9*

108, 2 quod ille permitteretur dicere] desiderio de vobis meo nequaquam satisfacere permittor *ep. 7, 11*

100, 31 post experimenta] iam securus post munera *ep. 8, 9*

80, 19 salutatione praefata] quocirca salutatione praefata *ep. 7, 11* officii sermone praefato *ep. 5, 15*

28, 1 per fallaces praestigias] quousque istae poterunt durare praestigiae? *ep. 7, 7*

55, 21 quaestionum nodos] doctus solvere vincla quaestionum *ep. 4, 11 v. 10* quaestiones tu innodas *ep. 9, 9 ex.*

78, 27 qualitercumque] *ep. 8, 5. 9, 2*

116, 37 quid multis?] *ep. 8, 9*

31, 36 quid plura commemorem] quid plura? *ep. 1, 6. 2, 2. 7, 13. 9, 7*

45, 21 *etc.* quocirca] *ep. 4, 4 ex. 4, 12 ex. 7, 11 etc.*

39, 18 *etc.* quod restat] quod restat, orate *ep. 5, 3 ex.* deumque, quod restat, in posterum quaeso *ep. 8, 16* ergo, quod restat, enitere — *ep. 4, 24 cf. 3, 1. 2. 4, 15. 9, 3*

55, 28 seriem totius altercationis exponam] si dignabitur seriem totius indagare violentiae *ep. 6, 4*

111, 4 *etc.* sic — quod] tota illa dictio sic succincta quod profluens *ep. 4, 3* sic benedictione laetor, quod iniunctione confundor *ep. 9, 2* sic gentis invictae, quod tamen alienae *ep. 8, 2* sic diserte in scriptis eloquium suscepimus quod libenter affectum *ep. 9, 3*

56, 14 fecit pietas vestra rem solitam. 88, 3 dum curam nostri solito geritis] facis rem tui pariter et amoris et moris, quod peregrini curas amici litteris mitigas consolatoriis *ep. 7, 16* servat consuetudinem suam tam facundia vestra quam pietas *ep. 9, 3*

26, 32 in succidua aetate] per succiduas aetates *ep. 8, 3*

56, 1 boni supercurrentis] supercurrentis inpendii *ep. 7, 17*

46, 8 *etc.* quod superest] quod superest, obsecramus *ep. 6, 9* quod superest deum posco ut *ep. 8, 7*

45, 14 eo temperamento hanc (medici curam requirit, ut] sub hoc scilicet temperamento, ut *ep. 9, 11* quodam salubris sententiae temperamento *ep. 6, 4*

145, 17 o praesens, si quae sunt uspiam, catholicarum gentium pater] si quae uspiam tamen sunt *ep. 9, 11* sermonis pompa Romani, si qua adhuc uspiam est *ep. 4, 17*

22, 30 episcopo neglegenti nec usquequaque sic docto] si non fueris usquequaque censendi continentissimus *ep. 9, 3*

61, 7 velint nolint] velis nolis *ep. 9, 11 etc.*

Earum proprietatum Sidoniani sermonis, de quibus Kretschmannus disseruit in priore commentatione Memel. 1870, nullam desiderabis in Avito: inprimis eo in artificio, quod in verborum concentu consistit, noster Sidonium sequitur; cuius rei exemplis supra allatis adde quae infra s. v. lusus verborum congessi. Nominum adverbiorum verborum series quas ille in altera commentatione Memel. 1872 recenset, si quis cum nostris indicibus contulerit, videbit quam multa inde ex Sidonii tempore posterior aetas amplexa sit.

CARMINVM LIBRI VI

cum priorum scriptorum inprimis Vergilii et Sidonii locis conferuntur.

Carminum liber primus.

Genesis c. 1 et 2

15 *Gen. 1, 7*

20 *Gen. 1, 14 sq.*

22 *Gen. 1, 16*

29 parvo sub tempore] tempore parvo *Sidonius c. 2, 541*

30 *Gen. 1, 20 sqq.*

32 in altum] crescit in altum conus *Sid. c. 7, 265*

34 praepetibus — pinnis] *Verg. A. 6, 15*

41 informes — formas] *similia multa habet Sidonius ut* segnis ad insegnem, ab rastris ad rostra *etc. cf. Kretschmann de latinitate Sidoni I (Memel 1870) p. 11*

69 *sq.* quoque magis natura homini sublimior extet, Accipiat rectos in caelum tollere vultus] os homini sublime dedit . . . iussit et erectos ad sidera tollere vultus *Ovidius Met. 1 85 sq.*

76 opifex] opifex aedificatorque mundi *Cicero n. d. 1, 8*, ille opifex rerum *Ovid. Met. 1, 79*, ipse opifex rerum *Auson. Ephem. Prudentius Hamart. 116*

83 septiforem vultum] septiforis fistula *Sidon. ep. 2, 2*

87 Flexilis artatur recavo sic lingua palato, Pressus ut in cameram pulsantis verbere plectri Percusso resonet modulatus in acre sermo] ne (lingua) per cameram palati volutata balbutiat *Sidon. ep. 9, 7 med.*, Visus adest oculis absentibus, acta cerebri In cameram vix ad refugos lux pervenit orbes *Sidon. c. 2, 248*, (*Fortunatus Vita Martini 4, 39:* mox resoluta movet faucis lyra tinnile plectrum Atque insueta canit camerati concha palati)

95 duplicato poplite] *Verg. A. XII 927*

111 perhibent] *apud Vergilium frequens*

130 firmat vestigia] pinus regit et vestigia firmat *Verg. A. III 659*, firmantque pedum vestigia pinnis *Sidon. c. 11, 46*

151 verberat aures] verberat . . . auras *Verg. A. V 377*, auras verberat *X 893*, nullas tuba verberet aures *Lucan. VII 25. Orestes trag. 396*

164 *Ioh. 19, 34*

172 *sqq.* Vivite concordi studio mundumque replete, Crescat et *etc.*] Feliciter aevum ducite concordes, sint nati sintque nepotes, Cernat et in proavo, sibimet quod pronepos optet *Sidon. c. 11, 131*

175 sine fine dedi] Imperium sine fine dedi *Verg. A. 1, 279*

176 primus qui poneris auctor] primusque Potitius auctor *Verg. A. 8, 269*

177 pronepos] *vid. ad v.* 172

184 *Gen. 2, 24*

189 festivum dicebat hymen] *cf. Ovid. her. 12, 137. 143*

193 *sqq.* Est locus *etc.*] Est locus — *Verg. A. III 163* Est locus oceani longinquis proximus Indis Axe sub eoo, Nabathaeum tensus in eurum: Ver ibi continuum est, interpellata nec ullis Frigoribus pallescit humus, sed flore perenni Picta peregrinos ignorant arva rigores *etc. Sidon. c. 2, 407 sqq.*

202 Certior adcrescit conlatis vultibus horror] Gens animis membrisque minax, ita vultibus ipsis Infantum suus horror inest *Sidon. c. 2, 245 sq.* conlatis viribus *Prudentius Psych. 28*

204 ut refugo careat frons nuda capillo] refugosque gerens a fronte capillos *Lucan. X 132.* (Theoderici regis) caesaries refuga crispatur *Sidon. ep. 1, 2*

207 Quidquid odoratum —] Quidquid turiferis spirat Panchaia silvis, Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes *Claudianus Rapt. Pros. 2, 81.* Quidquid Indorum seges Arabesque odoris quidquid arboribus legunt *Seneca Herc. 913*

209 eboris] India mittit ebur *Verg. G. 1, 57.* fert Indus ebur *Sidon. c. 5, 42*

212 *cf.* 111

213 Lucus inaccessa] inaccessos . . . lucos *Verg. A. 7, 11* (inaccessa arx *Plinius paneg. 49, 3*)

222 caeli clementia] Quidquid ad eoos tractus mundique teporem Labitur, emollit gentes clementia caeli *Lucan. 8, 366*

229 Arboribusque comae] *sic Horatius c. 4, 7, 2*

236 nec torrida ferveat aestas] iam venit aestas torrida *Verg. Ecl. 7, 47*

239 Cinnama nascuntur, vivax quae colligit ales] Hinc rediviva petit vicinus cinnama Phoenix *Sidon. c. 2, 417.* Hic Phoenix busti dat cinnama vivi *Sidon. c. 11, 125.* Adfuit hic etiam post perdita cinnama Phoenix *Sidon. c. 22, 50.* (Tunc rediviva serit quae portat germina Phoenix *Ennodius c. I 9, 151*) — vivax Phoenix *Ovid. Am. 2, 6, 54*

241 quaesita morte resurgit] quo Phoenix iuvenescit occidendo *Sidon. c. 9, 323*

245 desudans — balsama] balsama Niliacus pingui desudat vulnere cortex *Claudianus XXXI 121 cf. X 96*

249 Dives silva] divite silva *Lactantii Phoenix 79*

260 *Gen. 2, 10—14*

261 sagittiferis . . . Parthis] sagittiferosve Parthos *Catull. 11, 6*

262 Latio qui nomine Nilus dicitur] Hesperiam Graio cognomine dicunt *Verg. A. 3, 163*

263 Nilus — ignoto cunctis plus nobilis ortu] ignotum plus Nilus note per ortum *Sidon. c. 7, 44*

267 nigris campos perfundit harenis] Et viridem Aegyptum nigra fecundat harena *Verg. G. 4, 291*

274 Gramina nota videt . . . pastor] non illa feris incognita capris Gramina *Verg. A. 12, 415*

276 nantes aliena per aequora pisces] *cf. Horat. c. 1, 2, 9*

277 largo fecundans germina potu Lympha maritavit] (Zephyrus) glaebas fecundo rore maritat *Claudian. Raptus Pros. 2, 89*

279 sparsasque recolligit undas] sparsosque recolligit ignes (fulmen) *Lucan. 1, 157*

283 Gurgite septeno —] diversa ruens septem discurrit in ora *Verg. G. 4, 292.* gurgite septeno rapidus mare submovet amnis (Nilus) *Lucan. 8, 445*

288 supereminet omnes] *Verg. A. 6, 856*

293 nostrum Ducit in exilium] (Nilus) fluctibus ignotis nostrum procurrit in orbem *Claudianus 27 (47), 10*

295 *sq.* enodes ferre papyros Aut scirpos] in scirpis enodibus *Sidon. ep. 1, 5*

306 sine fine] *Sidonius frequenter Vergilium et Ovidium imitatus*

312 *Gen. 2, 17*

Carminum liber tertius.

Gen. 3, 7 sqq.

1 Tempus erat quo] *Verg. A. 2, 268*
sol medium transcenderat axem] sol medium caeli conscenderat igneus orbem *Verg. A. 8, 97*
15 solatur . . . ruborem] solatur amorem *Verg. A. 10, 191*
20 adveniet tempus cum] adveniet . . . tempus, cum *Verg. A. 10, 11*
24 *cf. Ioh. 3, 14*
30 luce perosa] lucemque perosi *Verg. A. 6, 435*
33 *vid.* IIII 157
46 *Matth. 25, 33*
51 *Gen. 19, 24 sqq.*
104 Conūbium] *sic* conūbia *Sidon. c. 14, 1, at idem* conūbia *c. 2, 501*
123 sinuosa volumina] *Verg. A. 11, 753*
144 Ventris onus] Solverat in partum generosa puerpera casti Ventris onus *Sidon. c. 7, 164*
161—166 Vepribus ac tribulis — triticeo fructu — lolium — avenas] lolia tribulique fatigant Triticeas messes *Ovid. Met. 5, 485.* interque nitentia culta Infelix lolium et steriles dominantur avenae *Verg. G. 1, 153*
185 Livor edax] *Ovid. Rem. am. 389, Lucan. 1, 288*
220 *Luc. 16, 19—31*
227—229 Fervebat priscum crystallo algente Falernum. Vivida quin etiam miscebant cinnama turi Et suffita domus pingui fragrabat amomo] spumarent Falerno gemmae capaces inque crystallis calerent unguenta glacialibus, hinc suffita cinnamomo ac ture cenatio spargeret peregrinis naribus odores *Sidon. ep. 2, 3*
231 Certatim mensis cedentibus undique lassus Portabat pallens auri cum fasce minister] Si in convivium venitur, non ibi inpolitam congeriem liventis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister inponit *Sidon. de Theodorico rege narrans ep. 1, 2 med.*
246 Haec sed diversa penitus dum sorte geruntur] Atque ea diversa penitus dum parte geruntur *Verg. A. 9, 1*
258 Haud procul] *Ovid. Met. 5, 385 etc.*
281 in cassum fundere voces] longosque ciebat in cassum fletus *Verg. A. 3, 345*
282 *sq.* talia . . . dicta dabas] talia dicta dabat *Verg. A. 5, 852. 9, 431*
287 librato examine] aequato examine *Verg. A. 12, 725*
305 Credent experto] experto credite *Verg. A. 11, 283*
307 dum — dum —] carpamus, dum mane novum, dum gramina canent *Verg. G. 3, 325*
317 Tum tristes morbi et varii subiere dolores] subeunt morbi tristisque senectus Et labor *Verg. G. 3, 67*
321 Excitat ad pugnam tum primum conscia virtus] Pudor incendit vires et conscia virtus *Verg. A. 5, 455*
335 Non cui vel centum linguae vel ferrea vox est, Enumerare queat] Non mihi si linguae centum sint oraque centum, Ferrea vox *Verg. G. 2, 43 sq. A. 6, 625 sq.* (*cf. Sedulius carmen pasch. de vet. test. 82 sq.*)
336 quem Mantua misit] Mantua quas acies pelagique pericula lusit Smyrnaeas imitata tubas *Sidon. c. 2, 184.* Non quod Mantua contumax Homero adiecit Latialibus loquellis *Sidon. c. 9, 214*
339 qui volvunt saecula fluctus] aesculus Multa virum volvens durando saecula vincit *Verg. G. 2, 295*
347 Sors generis claro quondam quod sanguine misit] Ausonii Troia gens missa coloni *Verg. G. 2, 385*
357 cunctas percurri carmine causas] Omnia poenarum percurrere nomina possim *Verg. A. 6, 627*
362 Sed tu, Christe, potens] Christe graves hominum semper miserate labores *Prudentius Psych. 1*
365 *sq. Luc. 15, 8*
367 *Luc. 15, 4*
370 *Luc. 15, 11—32*
379 *cf. supra v.* 15
380 *Luc. 15, 22:* cito proferte stolam primam
396 *Luc. 10, 10—35*
409 *Luc. 23, 40*
413 Etsi . . . extendere palmas Non potuit] lumina — nam geminas arcebant vulnera palmas *Sedulius 4, 219*

Carminum liber quartus.

Gen. 6—9

12 Ingentes animos] Ingentes tollent animos *Verg. G. 3, 207.* Ingentes animos angusto in pectore versant *Verg. G. 4, 83*
licitum quod quisque liberet Credidit] quidquid libet pro licito vindicans *Velleius*
30 *sq* forum . . . fervuerit] opere omnis semita fervet *Verg. A. 4, 407.* fora litibus omnia fervent *Martial. 2, 64, 7*
44 durato caespite] tum durare solum *Verg. Ecl. 6, 35*
62 fluvius parva primum diffusus ab urna] Caelataque amnem fundens pater Inachus urna *Verg. A. 7, 792*
87 *Gen. 6, 4*
inmania monstra] *Verg. A. 3, 583*
87 *sqq.* Non hic terrigenam loquar cohortem Admixto mage vividam veneno, Cui praeter speciem modo carentem Angues corporibus voluminosis Alte squamea crura porrigentes In vestigia fauce desinebant. Sic formae triplicis procax iuventus Tellurem pede proterens voraci Currebat capitum stupenda gressu. Et cum classica numinum sonabant, Mox contra tonitrus resibilante Audebat superos ciere planta *Sidon. c. 9, 73—84*
90 Qui genus, unde patres] Qui genus, unde domo *Sidon. ep. 1, 11 ex. ex Vergilio A. 8, 114*
97 Pube tenus] *Verg. A. 3, 427*
104 *sqq.* Nec Phlegrae legis ampliata rura, Missi dum volitant per astra montes, Pindus Pelion Ossa Olympus Othrys Cum silvis gregibus feris pruinis Saxis fontibus oppidis levati Vibrantum spatiosiore dextra *Sidon. c. 9, 85 sqq. cf. c. 6, 15*
Hic rotat excussum vibrans in sidera Pindum Enceladus *etc. Sidon. c. 15, 17 sqq.*
111 Quisque rebellis erat] *sic Sidon. c. 5, 509*
115 *Gen. 11, 3*
coctos lateres] non coctam Babylona resonabo *Sidon. c. 9, 20*
128 Effectuque carens] Stultum consilium effectu caret *Phaedrus 1, 20, 1*
132 Abstergente deo] *Apocalypsis 21, 4:* et absterget deus omnem lacrimam ab oculis eorum
133 *Gen. 6, 5*
142 *Gen. 6, 6. 7*
157 vasto nec cedet hiatu] spelunca alta vastoque inmanis hiatu *Verg. A. 6, 237*
162 Arida] *sing. primae decl., sic Gen. 1, 9. Exod. 4, 9. Tertullianus adv. Marc. 2, 12*
167 *Gen. 6, 9*
173 proavo *sc. Henoch: Gen. 5, 24*
178 *sq.* Enoch — Helias] *imitatur Aldhelmus de laudibus virginum p. 413 ed. Giles:* Heliam colit ut superis in sedibus Henoch, Quem rapuit

quondam divina potentia caeli, Lurida ne mundi pateretur damna nefandi
179 Helias] *Reg. IIII 2, 11*
180 ignitis — penetrasse quadrigis] Aurea flammigeris evectus in astra quadrigis Sidereum penetravit iter curruque corusco — *Sedulius c. pasch. de vet. test. v. 163. 165*
193 Ferre ministeria: *velut* Raphael *Tob. 3, 25. cf. Actus Apost. 10, 3 sq.*
203 Hic: Gabriel *Luc. 1, 26*
206 *Luc. 1, 11*
214 Aera per liquidum] liquidumque per aera *Verg. A. 6, 202*
220 *sq.* aliger — nuntius] summi Iovis aliger Arcas Nuntius *Statius S. 3, 3, 80*
222 Horrescit visu] *Verg. A. 6, 710*
241 *Gen. 6, 15*
244 *Gen. 6, 16:* deorsum, cenacula et tristega facies in ea
250 Iuncturas laterum] laterum iuncturas fibula mordet *Verg. A. 12, 274*
pigrum — bitumen] nigrum bitumen *Verg. G. 3, 451*
255 succedere tecto] succedunt tecto *Verg. A. 2, 478*
256 *Gen. 6, 18*
263 *Gen. 6, 19 sq.*
279 Hostis namque semel voluit quicumque nocere Hic semper suspectus erit] *cf. Seneca Oed. 714 sq.*
283 levibus secat aera pinnis] illa levem fugiens secat aethera pinnis *Verg. G. 1, 406*
338 *Luc. 7, 26 sq. Matth. 24, 38 sq.*)
355 *Luc. 7, 28*
359 multum ille et terris iactatus et alto] *Verg. A. 1, 3*
362 *Ion. 2, 1*
365 cum sit permissa potestas] cui tanta deo permissa potestas *Verg. A. 9, 96*
371 *Ion. 2, 11*
376 Iamque venit finis; lentum est hoc dicere, venit!] lentum est dabit; dat! hoc quoque est lentum, dedit! *Seneca Herc. 648*
382 *Ion. 3, 5*
406 *Gen. 9, 25*
415 liber peccans fit crimine servus] *Ioh. 8, 34*
425 *Gen. 7, 11*
429 Ilicet] *Sidonius multis locis e. g. c. 2, 234. 332*
439 Nec longum] Nec longum laetabere *Verg. A. 10, 740*
441 Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur, albus Riphaeo de monte cadit] Albus Hyperboreis Tanais qua vallibus actus Riphaea de caute cadit *Sidon. c. 2, 243*
447 consurgit . . . in iras] consurgit in ensem *Verg. A. 9, 746. 12, 729.* consurgere in arma *A. 10, 90*
454 obice rupta] obicibus ruptis *Verg. G. 2, 480*
467 inclita cursu Fama] incluta famā gloria *Verg. A. 2, 82*
473 mortalibus aegris] *Verg. A. 2, 268. 10, 274*
481 flumineas — lymphas] flumineis undis *Ovid. Met. 14, 599*
497 heresum vesana charybdis] obloquiorum scyllas *Sidon. ep. 7, 9.* post lividorum latratuum scyllas enavigatas *Sidon. ep. 1, 1*
498 philosophorum] innumerabilium primordia philosophorum *Sidon. c. 15, 43*
500 Obloquiis vanos sufflant mendacia ventos] nosse vos par est, in quas me obloquiorum scyllas et in quos linguarum, sed humanarum, latratus . . . turbo coniecerit *Sidon. ep. 7, 9. cf. ad v. 497*
506 Cedamus mundo, dum ducimur] Ducunt volentem fata, nolentem trahunt *Seneca ep. 107, 11*
509 mens inpenetrabilis] mens inpenetrabilis irae *Silius 7, 561*
510 *sqq.* Navigat interea claustro commissus eunti Fons vitae . . . servatque Orbis depositum] Sed sibi commissum tanto sub pignore cernens Mundi depositum — *Sidon. c. 7, 174* (*ex Statio Ach. 1 384 sqq. vid. R. Bitschofsky, de Sidonii studiis Statianis p. 39*)
516 piniger Otbrys] pinifer Maenalus *Verg. Ecl. 10, 14*
518 cupressiferi] *Ovid. Fast. 5, 87 et Her. 9, 87* saxa Lycaei] *Verg. Ecl. 10, 15*
519 rupes — Alpes] praeruptis porrectae in rupibus Alpes *Sidon. c. 16, 96*
523 iam vicinum pulsabant umida caelum] ipse arduus altaque pulsat sidera *Verg. A. 3, 619*
539 instabat montibus] instare iugis *Verg. A 11, 529*
542 ventosa per aequora] ventosa per aequora vectos *Verg. A. 6, 335*
546 volans . . . diverberat aera] volucris diverberat auras *Verg. A. 5, 503*
547 vacuas . . . auras] vacuas . . . ad auras *Verg. A. 12, 592*
565 petit aera pinnis] petierunt aethera pinnis *Verg. A. 11, 272*
570 Sic carnem dimissus amas] Quisquis in culpa fuit, dimissus odit *Seneca Oed. 715*
581 Paciferaeque videns ramum viridantis olivae] Paciferaeque manu ramum praetendit olivae *Verg. A. 8, 116* viridanti lauro *Verg. A. 5, 539.* amborum tum diva comas viridantis olivae pace ligat *Sidon. c. 15, 198*
588 desuetum — solem] desueta sidera cerno *Ovid. Met. 5, 503*
593 *Gen. 8, 20*
621 *Gen. 9, 13—17*
Vix tribus exactis caeli iam partibus ibat] At tribus exactis ubi quarta accesserit aetas *Verg. G. 3, 190*
625 Thaumantida] Thaumantias *Verg. A. 9, 5.* Thaumantis *Ovid. Met. 11, 647. Claudian. Raptus Pros. 3, 1*
631 Sapphirusque virens maculosus caerulus albus] Purpureus, viridis, maculosus, eburnus et albus *Sidon. c. 11, 19* (*Statium imitatus, cf. Bitschofsky p. 29 sq.*)
650—652 *Petri ep. I 3, 20. 21*
658 *cf. Petri ep. II 3, 6. 7*

Carminum liber quintus.
Exodus 3—14
7 voluntas sufficit] in magnis et voluisse sat est *Propert. 2, 10, 6*
9 Quod si quis nequeat verbis persolvere grates] Grates persolvere dignas non opis est nostrae *Verg. A. 1, 600 sq.*
35 *Exod. 3, 2*
40 *Exod. 3, 16*
41 *Exod. 5, 1 sqq.*
63 Pharon] Pharos *pro* Aegypto *Sidon. c. 7, 93 ex Statio Silv. 3, 2, 102*
68 *Exod. 7, 9. 10*
76 Aeternum] *Verg. A. 6, 401. G. 2, 400*
81 *Exod. 7, 11*
91 *Exod. 7, 12*
107 hortatu solatur amaros] musa solatur amorem *Verg. A. 10, 191*
108 submittite corda timori] cogitur . . . animos submittere amori *Verg. A. 4, 414*
118 Ibitis ad magnas . . . sedes] ibitis Italiam *Verg. A. 3, 254*
119 praefertilis ubere terra] fertilis ubere campus *Verg. G. 2, 185*

125 Adtollunt animos] attollitque animos *Verg. A. 12, 4*
palmasque ad sidera tendunt] palmas ad sidera tendunt *Verg. A. 5, 256*
128 successorem . . . diem] successor honoris Iunius *Ovid. Fast. 5, 77.* (Phoebe) fraternis successor equis *Cornelius Severus ap. Charis. p. 86, 7*
129 *Exod. 7, 15—25*
132 Fluviorum rex] Fluviorum rex Eridanus *Verg. G. 1, 482*
139 Naribus obstructis] deus obstruit auris *Verg. A. 4, 440*
145 quo patet ampla Canopus] qua terrae quaque patent maria *Verg. Catal. 11, 4*
153 per cunctam . . . ire . . . perfidiam] conanti per laudes ire tuorum *Ovdi. Fast. 1, 15.* ire per exempla *Ovidius saepius ut Met. 4, 431*
aestuet ire] comes ire patri stabulisque minari aestuat *Claudianus de III cons. Hon. 82*
162 ad auras Exiit] exiit ad caelum . . . arbos *Verg. G. 2, 81*
178 incubuit percussis artubus ignis] nova febrium terris incubuit cohors *Horat. c. 1, 3, 30*
198 mane novo] dum mane novum *Verg. G. 3, 325*
208 *Sap. 17, 16*
233 *Exod. 12, 2*
247 Christe, tuum . . . signum Frontibus inpositum] hoc signum mediis frontibus additum *Endeleichus* (*Riesii A. L. 893*) *109. vid. Savaro ad Sidon. ep. 3, 12 p. 206*
258 *Corinth. I 5, 7*
265 Nox erat et] *Verg. A. 3, 147. 8, 26*
mediam carpebant cuncta quietem] iam mediam nigra carpebant nocte quietem *Verg. A. 7. 414*
267 tacito per dira silentia motu] tacitae per amica silentia lunae *Verg. A. 2, 255*
268 Angelus] *Exod. 12, 29*
300 populosum funus] Briareus populoso corpore *Sidon. c. 15, 27*
301 Institium instum cogit maerere merentes] decessit non absque iustitio matrona Filimatia *Sidon. ep. 2, 8*
325 si forte velint] si forte velit *Sidon. c. 5, 93*
352 *cf. Rom 8, 28. Gen. 50, 20*
358 cogunt volentes] *cf.* VI 142 currentem mones
385 caelum cum pingitur astris] stellisque quibus pingitur aether *Seneca Med. 310*
394 lento . . . tramite] cito decurrit tramite virgo *Verg. A. 5, 610*
412 Obstipuere] *Verg. G. 1, 351. A. 2, 120. 8, 530 etc.*
416 volvenda dies] *Verg. A. 9, 7*
423 sequitur . . . cetera pubes] *Verg. A. 5, 74*
435 *cf. Daniel. 3, 50:* et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem
443 gelidi . . . roris] gelidus ros *Verg. G. 2, 202*
445 Mutavit natura vices] Mutat terra vices *Horat. c. 4, 7, 3.* Mutavit natura viam mediumque per aequor Incedens populus *etc. Sedulius carmen pasch. de vet. test. 175. cf. infra* 621
450 *Deuteron. 8, 4*
458 *Corinth. I 10, 3. 4*
461 Inlabente deo] pater . . . animis inlabere nostris *Verg. A. 3, 89*
470 sine more ferox] tempestas sine more furit *Verg. A. 5, 694.* raptas sine more Sabinas *A. 8, 635*
489 Prolem quisque suam cernens ante ora cadentem] Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis Contigit oppetere *Verg. A. 1, 95.* Gnatum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras *A. 2, 663.* Inpositique rogis iuvenes ante ora parentum *G. 4, 477*
498 *Psalm. 2, 4:* Qui habitat in caelis, irridebit eos
499 *Psalm. 2, 1:* Quare . . . populi meditati sunt inania
500 cassato . . . actu] obiecta si non inprobabiliter cassaverimus — *Sidon. ep. 1, 11*
505 cetera pubes] *Verg. A. 5, 74*
508 Intexit creber sibimet quas circulus haerens] nec sutilis illi Circulus inpactis loricam texuit hamis *Sidon. c. 2, 321*
509—513 *cf. Prudentius Psych. 673—680:* squalentia quamvis Texta catenato ferri subtemine corpus Ambirent sutis et acumen vulneris hamis Respuerent rigidis nec fila tenacia nodis Inpactum sinerent penetrare in viscera telum. Rara tamen chalybem tenui transmittere puncto Conmissura dedit, qua sese extrema politae Squama ligat tunicae sinus et sibi conserit oras
530 pulvereas . . . nubes] pulveream nubem *Verg. A. 8, 593*
547 O terque quaterque beati] *Verg. A. 1, 94*
552 Alitibus nos esca dati] iacet alitis esca *Culex 238.* canibus data praeda Latinis Alitibusque iaces *Verg. A. 9, 483*
556 *Exod. 14, 13*
570 Quae nunc bella crepans] Quis post vina gravem militiam . . . crepat *Horat. c. 1, 18, 5*
592 *sqq.* Machina, pendentis struxit quam scaena liquoris *etc.*] rapiens cum tympana siccus Israel a p p e n s i per concava g u r g i t i s iret Aggeribus vallatus aquae mediasque per undas Pulverulenta tuum clamaret turba triumphum *Sidon. c. 16, 7 sqq.* Non aliter cecinit respectans victor hiantem Israel rabiem ponti post terga minacis, cum iam progrediens calcaret litora sicco Vlteriora pede stridensque per extima calcis Mons rueret p e n d e n t i s a q u a e nigrosque relapso Gurgite Nilicolas fundo deprenderet imo Ac refluente sinu iam redderet unda natatum Piscibus et nudas praeceps operiret harenas. Pulsavit resono modulantia tympana plectro Turba dei celebrans mirum ac memorabile saeclis Omnipotentis opus, liquidas inter freta ripas Fluctibus incisis et subsistente procella Crescere suspensosque globos potuisse teneri *Prudent. Psych. 650—662*
604 Praecipitare moras] Praecipitatque moras *Verg. A. 12, 699.* Praecipitate moras *A. 8, 443*
621 mutatque vices] *vid. ad v.* 445
641 *sq.* Pharaonem . . . vocitatum nomine Cencren] *Syncellus ex Eusebio p. 62 C, 69 C, 71 C:* Κενχέρης ἔτη ις. Κατὰ τοῦτον Μουσῆς τῆς ἐξ Αἰγύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων ἡγήσατο. *Eusebius chron. p. 99:* Achencheres annis XVI. Huius aetate Moses ducem se praebuit Hebraeis ab Aegypto excedentibus. (*C. Mueller, Fragmenta historicorum Graecorum II 577 sq.*)
644 Invaduntque viam] Tuque invade viam *Verg. A. 6, 260*
Quid non furor audeat amens] Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames? *Verg. A. 3, 56*
646 Ire iubet stimulis rapidus super arma quadrigas] Fertur equis rapidoque volans obit omnia curru *Verg. A. 12, 478*
691 princeps Memphitidis aulae] saevum Memphitidis aulae Imperium *Prudent. Hamartig. 462*
697 naufragat] quisque quo plus frequentat, hoc minus naufragat *Sidon. ep. 4, 21*
704 *Exod. 15, 1—19*
710 Luctificos] luctificam Allecto *Verg. A. 7, 324*
717 Consona quo celebrat persultans turba tropaeum] Pulsavit resono modulantia tympana plectro Turba dei *Prudent. Psych. 658.* Sic expugnata vitiorum gente resultant Mystica dulci-

modis virtutum carmina psalmis *ibid. 683 sq.* Consona quem celebrant modulati carmina David *vel* Consona quem celebrat modulato carmine plebes *Ausonius Oratio 84*

721 Hoc tenui cumbae ponemus litore portum] At mea iam nimii propellunt carbasa flatus. Siste, camena, modos tenues portumque petenti Iam placido sedeat mihi carminis ancora fundo *Sidon. c. 2, 538—540*

Carminum liber sextus.

Praef. p. 274, 7 epigramma] *longiora poemata sic appellavit Sidonius Statium secutus cf. Bitschofsky p. 7*

p. 275, 9 Decet enim dudum professionem, nunc etiam aetatem nostram] Talibus studiis anterior aetas iuste vacabat *Sidon. ep. 8, 4 med.*

11 Non hic fallaci tinguetur barbitus unda] laticem simulatum fontis equini *Sidon. c. 16, 2.* latices simulatos fontis Averni *Verg. A. 4, 512*

12 leves praevertens motibus auras] cursuque pedum praevertere ventos *Verg. A. 8, 807*

12 *sq.* Pegasus — adsumpto volatu] non si Pegaseo ferar volatu *Catull. 55, 24*

13 hinnisse] alitis hinnientis ictu *Sidon. ep. 8, 9, v. 3*

13 *sq.* pendens — ungula] pendentis bibit ungulae liquorem *Stat. S. 2, 7, 4*

14 praepete pinna] praepetis pinnae *Verg. A. 3, 361.* praepetibus pinnis *A. 6, 15*

16 ter ternas . . . sorores] ter ternas . . . Musas *Sidon. c. 16, 1*

27 splendesceret] incipiat . . . splendescere vomer *Verg. G. 1, 46*

31 *Gen. 1, 1*

38 Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum] palla Iovis rutilat, cuius bis coctus aheno Serica Sidonius fucabat stamina murex *Sidon. c. 15, 127*

40 Mollia vel tactu quae mittunt vellera Seres] Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres *Verg. G. 2, 121*

41 *Isaias 3, 18—23*

59 *Reg. 1* (*Samuel I*) *2, 19*

sterilis — fecundata] ancilla sterilis per dei gratiam fecundata *Augustinus de civ. dei 17, 4, 5*

72 Spemque metumque inter] Spemque metumque inter dubii *Verg. A. 1, 218*

80 A me principium, tibi pervenit] A te principium, tibi desinet *Verg. Ecl. 8, 11*

100 matres . . . Gaudebunt vinci, si proficis] pater inde felicior coepit esse, quia vincitur *Sidon. ep. 7, 9 ex.* (*Claudian. de IIII Cons. Hon. 430:* Aspice, completur votum, iam natus adaequat Te meritis et, quod magis est optabile, vincit

102 sancto hortamine] quod pulchro hortamine mendax *Sidon. c. 2, 289*

105 *Machab. 2, 7, 20 sqq.*

112 inpleto — tempore] *Marc. 1, 15 etc.*

123 Nec secura datur requies] At secura quies *Verg. G. 2, 467*

134 Labitur in praeceps] illum in praeceps rapit alveus *Verg. G. 1, 203*

135 si non adquirit eundo] viresque adquirit eundo *Verg. A. 4, 175*

141 da veniam] *Sidon. c. 5, 85 etc.*

142 Currentemque monens] Solet dicere 'currentem mones', qui rogatur, ut faciat, quod facturus fuerat etiam non rogatus *Sidon. ep. 4, 7 in.* (*cf. Cicero ad fam. 15, 5, 3. Savaro ad Sidonii locum p. 240*)

194 filius — Perditionis] *Ioh. 17, 12. Thessal. II 2, 3*

200 stringant vincula] stringebant magnos vincula parva pedes *olim legebatur Ovid. Fast. 2, 324*

210 deus verbum] *Ioh. 1, 14*

219 *Matth. 12, 50*

231 *Matth. 27, 45*

235 *Matth. 27, 51*

257 *Matth. 28, 5* (*Marc. 16, 6*)

258 Nec trepidate] ne trepidate *Verg. A. 9, 113*

fortissima corda] *Verg. A. 5, 729*

259 Adversos haec signa petunt] Troianos haec monstra petunt *Verg. A. 9, 128.* non haec Labdacidas petunt fata *Seneca Oed. 724*

273 Cum medium Christus sese . . . offert] Dum paci medium se offert *Verg. A. 7, 536*

275 Ite, ait] *Verg. A. 11, 24*

nostris haec iam mandata referte] Vos contra regi mea nunc mandata referte *Verg. A. 7, 267*

277 *Matth. 28, 9*

281 *Gal. 3, 28:* non est masculus neque femina *etc.*

284 *cf. Rom. 8, 18—25*

290 *Matth. 25, 14—30*

302 Dixit et abscessu] Dixit et abscedens *Stat. Th. 2, 120. Orestes trag. 670.* Dixit et abscedunt omnes *Orestes trag. 514*

304 *Proverb. 19, 17:* faeneratur domino qui miseretur pauperis, *cf. Ecclesiastic.* (*Sirach.*) *29, 1, 2*

324 Tantane te nostri tenuere oblivia segnem?] Tantane te fallax cepere oblivia nostri? *Ovid. Trist. 1, 8, 11*

337 *sq.* Caeditur hic multis] *Luc. 12, 45—47* (vapulabit multis)

338 *Luc. 12, 35*

342 *Iudic. 4, 9—22*

366 *Ephes. 6, 14—17*

369 Pro gladio semper verbum] Et verbi gladio secare sectas *Sidon. ep. 4, 11 v. 11 add. Savaronis not. p. 254*

372 Prudentius] *Prudentii Psychomachiae v. 40 sqq. Pudicitiae et Libidinis certamen describit.* (*Sidonius quoque Prudentium se lectitasse testatur ep. 2, 9:* nam similis scientiae viri, hinc Augustinus, hinc Varro, hinc Horatius, hinc Prudentius lectitabantur)

375 casso vocat in certamina nisu] vocat in certamina divos *Verg. A. 6, 172*

410 commata] Ac si dicat epos metrumque rhythmis Flectat commaticis tonante plectro, Mordacem faciat silere Flaccum *Sidon. c. 23, 448 sqq.*

417 *Matth. 21, 19*

432 *Corinth. I 7, 34*

434 animus — adulter] adultera mens est *Ovid. Am. 3, 4, 5*

445 *Matth. 25, 1—13*

470 picei . . . volumina fumi] nigri volumina fumi Infecere diem *Ovid. Met. 13, 601*

471 Canescunt — favillae] in aede (Minervae) perpetui ignes numquam canescunt in favillas *Solinus 22, 18*

498 *Luc. 12, 35*

512 Mille nocendi artes] *Verg. A. 7, 338*

stimulis . . . amaris] *Verg. A. 11, 337*

518 viduataque praesule summo] viduatam praesule nostro . . . Romam *Sidon. c. 2, 341.* ecclesiae status quae nuper — summo viduata pontifice *Sidon. ep. 7, 5.* scholam Eugendi non minimo praesule viduatam *ipse Avitus ep. 19* (*p. 53, 12*)

534 *Gen. 39, 1*

536 *Gen. 39, 20*

542 *Gen. 41, 25 sqq.*

546 *Gen. 41, 41—43*

II. INDEX NOMINVM ET RERVM.

Nostris numeris significantur paginae epistularum homiliarum appendicis. romanis numeris aut carminum libri aut praefixo paginae numero epitaphia Gallicana; asteriscum addidi in indice II et III eis vocibus, quae desiderantur in lexicis Georgianis ed. septimae Lips. 1879—1880.

III. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

A

EX EPISTVLIS HOMILIIS APPENDICE

quae ad inferioris aetatis sermonem pertinent.

III. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

B

EX POEMATVM LIBRIS VI

ea potissimum quae ab usu Vergiliano recedunt.

mittere: lacessitis contemptum miserit astris IIII 131
moderamen: conplere datos patrio moderamine ritus V 47
moderari: lento moderatus tramite gressum V 394
Modi: coniunctivus praes. et futurum promiscue usurpantur: cum percussor aget caedem, perspiciat sacro limen maduisse cruore V 246 vindictae iam tempus adest. non fulmina caelo flammeus ardor aget vasto nec cedet hiatu terra: sed sordens vitiis fluctu delebitur orbis. ad chaos antiquum species mundana recurrat inque suas redeant undarum pondera sedes *etc.* IIII 156 *sqq.* aereus excelso pendebit stipite serpens, cumque venenatum simulaverit, omne venenum purget et antiquum perimat sua forma draconem III 26 exemplum fies nostroque timori pereat secreti dira cupido II 382 producent — vindicet III 169 eris — fies — mulier reponat III 133 sectabere — conterat (et) vincat III 136 quae si castigans restringat sarcina maior, inlicitus vetitum conari desinet ausus V 58. — *coniunctivus et imperativus promiscue:* sis — firment — insere IIII 290. — *conditionalis:* illis subpeteret recta si sorte potestas, demere, non etiam festinent addere monstra II 299 *sq.* si tamen obstructa quisquam de morte rediret, credent experto poenasque intrare timebunt III 304 *sq.* si bella velit numen, obice servata fugitivum clauserat agmen V 632 omne Aegypti spatium sitiens defecerat, si non omnipotens celerem medellam spargeret et revocaret amnes V 145 illos, si forte baratrum panderet tellus, non pigeat descendere, et, si subpeteret iam tum sententia leti, hanc etiam raperet solandi cura pudoris III 32 *sq.* fortasse rear — hoc ipsum ni poena foret V 142 servavit suam species decepta figuram, nec facile ut nosses, vitrum, lapis anne metallum succedens homini, si non sal fauce notetur II 396 et nisi iam tandem vacuos et honore carentes vel nuda tellure locet vel coneremet igni, vix collecta manus, quae tantos clauderet urna V 305. — *coni. causalis:* nullus vota deo ferebat hunc praeter (*Noe*), dignum quem summus laude creator nosset et exceptum vitae servare pararet IIII 171. — *coni. potentialis:* nec satis amplectar, quod — V 634 iam nimium longas patientia presserit iras, vindictae iam tempus adest IIII 155. — *indic. pro coni. orationis obliquae:* solus qui tempus videret, quo pariendus erat VI 209 dominus plebem cum forte doceret expectare diem, quo iudex imminet orbi VI 444 Esaias ornatus refert varios, qui membra venustant quae mox pascendis praebebunt vermibus escas VI 41 donec satraps sentiret, quantos succenderat ignes VI 590 conice, virgineis quantum disponitur illic meritis VI 626 laudatur deus, qui numquam vota bonorum deserit VI 620 reliquias si quas copia iecit, has alvus ieiuna rogabat III 236. — *indic. et coniunct. promiscue:* sunt qui conpuncta fideli corda dicant operi rebusque instare supremum discrimen norunt IIII 319. — *consecutio temporum:* iusserat, ut mares docta necaret omnis anus natumque premat sollertia sexum V 25 quos licet antiquo mundus donasset honore et titulis monstret generoso semper ab ortu, plus tamen ornavit . . . quod sanctas meruere cathedras VI 651 fors ardentes nondum conpesceret iras nec servare furor potuisset foedera nocti auroramque velit motis praecedere signis, flammea ni retro subsistens forte columna obiectu medio gentes discerneret ambas V 535 — serpens animum coniugis inspirat, ut nosse ruinas vellet II 376 quia principium tam sancti foederis esses, tu simul offerris Christo VI 24 cernebat iam dudum insana frementes populos creator expectans, si quem melior moneat resipiscere cura IIII 133 sors si quem sera tulisset, ceu qui nec natus fuerit numquamque levandus morte putabatur IIII 81 populus carpebat iter, praecedere tantum adgressis ducibus, quantum infantia sustinet, ne praematurus contristet fragilem aetatem V 391 multi inrisere virum, moles quod moveri nequeat, quam Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis IIII 307 cui pater per corda soporem iecit et tardavit sensus, vis ut nulla queat solvere mentem I 118 vates commovit magos, ut talia temptent adcumulentque suas ruinas II 297 credo equidem melius (fuisse), quod non occurrerit uxor II 402 Phlegraei fabula belli gigantes excussas finxit iecisse per aera rupes, pro telis spatiosa manus quod turbine montes sparserit et missis caelum quassaverit arvis IIII 101 cum omnia certarent, suspendi forsan potuit sententia leti, quo tardius rapiat sors ultima carnem, oceanus ni fervidus exiret et perfunderet arva IIII 156 cum foret melius corpora carpere perpetuum soporem, invitos tamen urna vomet III 60
modicus: substitit ad modicum agmen V 616
modo tantum: tu modo suspensos tantum ne contine tactus II 198 vos modo promissis tantum confidite donis V 121
modulamen: concinit angelicum iuncto modulamine carmen I 190 dulci modulamine VI 6
moechari: moechantur corde hominis VI 137
moles: nec meritis sed mole potens IIII 19 in molem nox densa coit V 202
mollis: viridis per mollia luci III 27
monachus VI 521
monstrifer: monstriferae viae V 623
mora: incidunt moras II 364
mordere: auditum facilem leni sic voce momordit II 144
motus: aestuat motus pelagi V 386 motu ardere virili VI 515
multimodus: mediator munere multimodo varius IIII 646
multum: multum senior VI 87
multus: caeditur hic multis; paucis, qui nescius errat VI 337
mundanus: species mundana III 201. IIII 160 moles mundana IIII 604 mundano cultu I 52 mundanis rebus I 133 mundanas vias VI 157 cur dicatur tantum mundana latere vertex, Nile, tuus? I 284 pontus in chaos antiquum linquens mundana redibat IIII 554 Noe mundanis veniam mundo nolente petebat IIII 219 qui diffusam plateam currit mundanis ludens VI 139
mundus: mundi discrimina IIII 199 miseri fraus callida mundi VI 529 fallentis mundi VI 200 solet mens linquere mundum VI 127
mutuus: mutua cernere membra non pudet II 20
mysteria V 661. VI 407 sacri mysteria verbi VI 307 reserans mysteria VI 204 summis parat mysteria causis IIII 202
mysticus: mystica victima V 222

nam *postpositum* III 32. 334. IIII 113
namque II 277. IIII 650 VI 141; *passim postpositum:* ultima namque dies V 569 sanctus namque . . . Lucas III 220 Christum namque vides V 464 tantum namque olei VI 196
natalis: si rursum nexu famulus stringatur honestus, natales faciens sibimet iam nobilis hic est IIII 417
natatus: facili portante natatu IIII 504 ducta natatu arca IIII 538 vincto natatu V 139
naufragare: naufragat undis V 697
ne: *Adam* obitum quendam casu tum pertulit ipso, perdita ne precibus lacrimisve reduceret ullis III 314 ignarus Noe causae morandi, ne corvum consumpserit unda — IIII 577
ne — nec II 199
nebulosus: nebulosa in fraude V 173
nec: transite nec trepidate VI 258 non species ullae nec numina vana colantur I 138 *sqq.* linque domum . . . nec tete letum coniunxerit illis II 355 saepe

EPISTVLARVM

numeri Sirmondiani cum Lugdunensi codice et nova editione comparantur.

Sirmondi		codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
1	Gundobado, dialogi fragm. XXX	85	1	post a. 500
2	Gundobado contra Entychianam haeresim l. II.	86	2	a. 512 vel 513
3	Gundobado contra Entychianam haeresim l. II.	87	3	a. 512
4	Gundobado de subita paenitentia	2	4	post a. 500
5	Domno regi consolatoria de transitu filiae regis	3	5	post a. 500, ante a. 516
+*)	Domno regi	4	6	post a. 500
	EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER I			
6	Victorio de basilicis haereticorum	6	7	ante m. Sept. a. 517
+	papae urbis	+	8 (ex Papyro accessit)	intra a. 513—516?
7	papae Constantinopolitano	7	9	post m. Mart. a. 515
8	Eustorgio	8	10	post a. 494
9	Caesario	9	11	
10	Maximo (Ticinensi)	10	12	
11	Apollinaris episcopus Avito	11	13	
12	Apollinari episcopo	12	14	
13	Contumelioso	13	15	
14	Victorius Avito	14	16	a. 516—517 (14–17)
15	Victorio	15	17	
16	Victorio	16	18	
17	Viventiolo presbytero	17	19	
18	Symmacho papae	+	20	ante ep. 25 (23 S.)
+	papae Hierosolymitano	+	20 A (ex coni. additus titulus)	
19	Gundobadus	18	21	post a. 509 (19–20)
20	Gundobado	+	22	
21	Sigismundo	19	23	a. 499
22	Apollinari Sidonii f.	20	24	a. 507
23	papae Hierosolymitano	21	25	post ep. 20 (18 S.)
24	Stephano	22	26	inter a. 499—517
25	Apollinari episcopo	23	27	
26	Stephano (Lugdunensi episcopo)	24	28	inter a. 499 et 517
27	Symmacho papae	25	29	ante d. 19. m. Iul. a. 511
28	Gundobado de divinitate filii	26	30	a. 499
29	Sigismundo	27	31	a. 514—516 (29–30)
30	Sigismundo	28	32	
	EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER II			
+	Symmachus papa Avito	+	33 (Dachery edidit)	a. 501, d. 13. m. Octob.
31	Fausto et Symmacho	5	34	a. 501 ex.
32	Liberio	29	35	non ante 510
33	Apollinari Sidonii f.	30	36	ante a. 516
34	Aureliano	31	37	a. 501—506
35	Helpidio	32	38	
36	Senario	33	39	a. 515/516
37	Petro	34	40	a. 516/517
87	Hormisdae	+	41	a. 516 ex.
88	Hormisda Avito	+	42	m. Febr. 517
38	Eufrasio	35	43	a. 507
39	Gundobado	36	44	cf. ep. 51 (45 S.)
40	Sigismundo	37	45	a. 507
41	Clodevecho	38	46	a. 496/497
41	imperatori	38	46 A	a. 515
42	Vitalino	39	47	post m. Mart. a. 515 (42–44)
43	Celero	40	48	
44	Sigismundo	41	49	

*) desideratur epistula, ubi talis crux posita est.

Sirmondi		codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
+	Arigio	42	50	a. 515? (cf. homil. XVIII)
45	Apollinari Sidonii f.	43	51	a. 507
46	Apollinari Sidonii f.	44	52	
47	Heraclio	45	53	a. 499 aut 500
48	Heraclius Avito	46	54	
49	Ansemundo	47	55	
50	Messiano	48	56	

EPISTVLARVM AD DIVERSOS LIBER III

Sirmondi		codicis Lugdunensis	novae editionis	tempora epistularum
51	Viventiolo rhetori	51	57	
+	Stephano	52	58	inter a. 499 et 517
52	Viventiolo episcopo	53	59	
53	Gemello	54	60	a. 516/517
54	Apollinari episcopo	55	61	a. 517/518
55	Victorio	56	62	c. a. 516
56	Claudio	57	63	c. a. 518
+	Gregorio	58	64	
+	Alexandrino episcopo	59	65	
57	Maximo		66	
58	Viventiolo episcopo	60	67	
59	Viventiolus episcopus Avito	61	68	
60	Viventiolo episcopo	62	69	
61	Constantio	63	70	
62	Apollinaris episcopus Avito	64	71	
63	Apollinari episcopo	65	72	
64	Viventiolo episcopo	66	73	
65	Maximo Genavensi	67	74	inter a. 513—516
66	Victorio	49	75	post a. 516
67	Sigismundo	50	76	ante a. 516 diversis annis
68	Sigismundo	68	77	
69	Sigismundus imperatori	69	78	post m. Mart. a. 515 una cum ep. 9 (7 S.)
70	Sigismundo	72	79	ante a. 516 cf. ep. 76 (67 S.)
71	Ansemundo (Sigismundo *L*)	73	80	
72	Ansemundo	74	81	post ep. 80 (71 S.)
73	Valeriano	75	82	
74	(Caertio *S*) Ceretio	76	83	ante a. 516 una cum ep. 76 (67 S.)
75	Helladio	77	84	
76	(Riconi *S*) Rucloni	78	85	a. 507—510
77	Sapaudo (Vssapaudo *L*)	79	86	
78 A	Apollinari episcopo	80 A	87	vere a. 509
78 B		+		
79	Apollinari episcopo	70	88	
80	Quintiano	1	89	
	Amando		90	a. 517
81	Sigismundo	71 et 80 B	91	a. 507
82	Sigismundo	81	92	
83	Sigismundus imperatori	82	93	a. 516—518
84	Sigismundus imperatori	+	94	ante a. 518
85	Heraclio	83	95	c. a. 500
86	Heraclius Avito	84	96	
+	(incertae ep. fragm.)	+	97	(accesserunt ex scriptoribus)
+	Remigio	+	98	

CORRIGENDA ATQVE ADDENDA.

2 adnot. 14] *leg.* 15
3 ad 13 Ioh. 4, 46] *leg.* 5, 46
5, 9 affigit] *leg.* affiget, *ut habet Vulgata et libri infra p. 23, 23*
5 ad 24 *leg.* Corinth. I 11, 9
5 ad XI: Florus ad Corinth. I 12, 3
6, 6 *verba* deus est *cum F delenda*
8, 9 Vnus deus] Vnus dominus *cum Vulg. leg. videtur, ut est infra v. 22*
8 ad 33 Sic *F*] *leg.* Sic *S*
9, 29 flectat] *leg.* flectatur *ex Vulg. et infra p. 12, 13*
12 ad XXX *ex codice L addatur epistulae numerus 85*
15, 21 praecipuae] *leg.* praecipua
19, 15 facta *in marg. ed. Gallandi deletur*
19, 21 in inferna descendere] in infernum descendisse *al. lectio in marg. ed. Gallandi*
19, 27 sine fide] *leg.* sine fine
21, 8 ex viribus] *an* ex veteribus?
21, 11 vetusti] veteris *margo Gallandianue*
24 ad 22 *leg.* Ioh. 10, 18
27, 30 transpunctu] *leg.* transpuncti *coll. p. 61, 5*
33, 23 Petrus, cum] *tolle distinctionis notam*
35, 13 crediderint] *leg.* crediderunt *ex LS*
38 ad 3 *leg.* Matth. 27, 60 Marc. 15, 46
38, 7 adspectus] *leg.* adspectui *cum P*
40 *ep. VIII non inter a. 496 et 499, sed inter a. 513—516 scripta videtur*
40, 1 docma *habet Orthographia Bernensis in Hageni Anecdotis Bernensibus p. 292, 22*
40, 8 ingeri] *leg.* suggeri
43, 13 *praetulerim nunc libri Lugdunensis lectionem:* quis enim vel catholicus dici potest, qui non de tantarum ac talium ecclesiarum pace gaudeat
43, 16 vitio errantis arbitri] *falsum est quod scripseram* arbitri, *sed quid lateat in lectione* arbitrio *PL, ne nunc quidem constat; ceterum cf. carminum l. III 367* Linquentem caulas t u r p i q u e e r r o r e vagantem Pastor ovem celeri dignatus quaerere gressu Subvehis, utque suo gaudens reddatur ovili, Sarcina fit, quae cura fuit; *atque homiliae VII verba p. 115, 12:* Ovis ista quicumque peccator est, utique si de caulis se protegentibus evagatur suopte vitio incursurus bestiam, cum a pastore declinavit
44, 10 affectus] *leg.* affatus *cum Sirmondo*
50, 16 perdit] *fort.* perdidit
53, 2 conservus] *bona videtur Lugdunensis lectio* conventus *sc. Lugdunensis episcopus, quem visitaverat Viventiolus infirmum*
53, 29 respondebit] *fort.* spondebit
55, 1 exurgent] *fort.* exurget *legendum cum Vulgata*
55, 14 domini] domni *ni fallor*
55, 23 necessarii] *fort.* necessarie
55, 27 placuisse] *fort.* potuisse (*sc.* satisfacere studio)
58, 5 quando] *sic Concil. Epaonense p. 167, 5*
60 ad 23 pag. 59, 14 Florus] *leg.* p. 61, 14
60, 26 deus fortis] *leg.* deus, fortis
62, 19 in antiquam sui dogmatis credulitatem] *legendum* crudelitatem *cum L*
62, 24 properatis] *nunc cum Sirmondo legerim* prosperitatis
65 ad 3 in sacerdotibus *Ls*] *leg. LPs*
66, 15 reditus] *leg.* reditu
67, 32 exultando] *fort.* exaltando
72, 4 separare] *fort.* separari
75, 26 vestris] *leg.* nostris *cum Sirmondo*
78 ad L] *numerus Lugdunensis libri* 42 *addendus. ceterum cf. Homil. XVIII p. 126 a. 515 ut videtur recitata*
78, 30 quo adprime floretis] *fort.* quo adpositissime floretis
78, 36. 79, 1 inter annuum martyrium dies] *crux praefigenda voci* martyrium
80 ad 6 animum *S*] *et sic ut videtur scedula 5*[v]
84, 19 expectet] *immo* spectet
84, 32 humanos animos] *fort. rectius* humanum animum
84, 34 iracundia culpae] *cf. Homil. VII p. 113, 15*
93, 31 post *colum natalis dominici] *fort.* post cumulum
96, 28 volubilis] *tenendum videtur quod libro L* lusselis) *indicatur:* lusilis
97, 14 cribrati *praepropere scripsi: legito* crebrati *cum Sirmondo, coll. Plinii loco n. h. XI 24 (28), 81*
97, 24 vestrae] *fort.* nostrae
festivitatulae *etiam Georgius in lexici ed. VII scripsit*
99, 13 risum submoverit] ris submoveris *L: quod nunc interpretor* risum moveris

101, 29 spectet] *an* exspectet?
102, 15 marg. *leg.* c. a. 500
105, 6 *leg.* Paulus dicit quod (quod *latioribus intervallis non distinguendum erat*)
111, 18 *post* officio *comma delendum*
113 ad 33 *leg.* Act. 10, 34 et 35
114, 3 quia . . .] *lacunam, quam Martenius posuit, ex rasura natam suspicor, nihil enim desideratur*
115 ad 31 *leg.* Amos 4, 6 et 9
116 ad 2 *leg.* Ierem. 31, 29
116 ad 11 *leg.* Amos 4, 10—12
116, 32 audivit] *at* audiet *vulgata, unde suspiceris* audibit, *cf. H. Roensch, Itala und Vulgata p. 291 sq.*
119 ad 5 Luc. 12, 39] *potius* Matth. 24, 43
119 ad 18 *leg.* acutis *post lin. add. F*
121 ad 13 *locus* Corinth. II 6, 16 *delendus*
123, 5 *nescio an* pater *delendum sit; post* offerre *distinguendum* (*nam* iussus *scripsit Avitus pro* iussus est)
130 *ad hanc et sequentem homiliam conparanda* Ennodii dictio II in dedicatione basilicae apostolorum, ubi templum fuit idolorum (*ed. Hartel. p. 430 sqq.*)
132 fol. 15ʳ photographicam imaginem dedit L. Delislius cum interpretatione in The palaeographical Society ed. Bond et Thompson 1873—1878 tab. LXVIII
1 aededitat s] et ededitat[e]s *non recte Delisl.* consort[ii].. *Delisl.*
2 cultus] cultur *Delisl. falso: superior enim lilterae* r *pars in ipsa linea esse solet, non uti hic supra lineam.* rin[ulis] *supplevit Delisl.*
4 malum] multum *quod conieci, in ipso folio legit recte Delislius*
5 ex qua] . . . quia *minus recte Delisl.*
16 *post* paruolis *punctum tollendum*
17 *sinistra pars crucis abrepta cum margine folii*
19 sq. *post* FANO *pro puncto spatium vacuum; altera tituli pars a voce* DICTA *minutioribus litteris scripta*
132, 6 χps] *leg.* χ̄ps
133 ad 4. 6] *pro* 4. 6 *leg.* 5
133, 7 *verba* salus quae facta est hodie domicilio *sumpta sunt ex ev. Lucae 19, 9*
133, 29 efflagrat] *sic ni f. ipse auctor pro* effragrat *scripsit*
135, 15 χpi] *leg.* χ̄pi
137, 23 invidias] *fort.* invideas
139 ad 6 *adde:* vv. 6—10: Delislius Planches XV, 1
141, 8 hodie nobis salus facta est] *cf. ad 133, 7*
142, 24 *distinguas:* plus spatii, quam convenit circumforaneis, infercisse conclusis. *de forma* infercisse *consule Georgium II p. 189*
146 XXVI tit. POSTRIDIE] *fort.* post triduo
146, 6 in altario] in altari *Avitus scripsit cf. p. 145, 21*
149, 10 *leg.* ad habendum
149, 11 *leg.* transcen . . . . .
150, 33 *leg.* multiplices
152 XXX ad 7] *leg.* Iosua 3, 15
154 sced. I et 3ᵛ *leg.* vacua
165, 17 utrique] *fort.* utriusque
165, 18 praemissa] *fort.* permissa
175 ad 5 civitatis Avennicae] Aventicae *A. Jahnius II 246, cf. 209 et 350*
182, 11 diversorio] *leg.* divorsorio (*sic Ennodius ed. Hartel. p. 376, 6*). *post* inclusit *addatur:* auro illorum a maxima parte actum est, ne Gallis diutius servitum pubes Ligurum duceretur
182, 16 *adde:* cf. ep. IIII (4 *S.*)
183 ad VI de codice *P* S. Augendi vel Eugendi (St. Oyan) vid. Delisle, Cabinet des manuscrits III p. 260, Planches 28, 2. 3. cf. II p. 409 sq. oblatus autem erat c. a. 880, quo anno Manno obiit
183 ad III: *de vita S. Waldomeris vid. Acta SS. Bolland. 27 Febr. III 683 sq.*
184 ad V in honorem b. Petri] *leg.* in honore
185 VI 1 sceptrorum columen] Salve sceptrorum columen, regina Orientis *Sidon. c. II 30*
186 VII 15 pascit ieiunus] pascendo ieiunet *Sidon. ep. VII 11 (p. 427 Savar.)*
186 ad VIII: continuantur versus apud priores editores, parastichidis artificium deprehendi
187 ad VIIII: Pantagatus subscripsit concilio Aurelianensi a. 538. Basilius consul erat a. 511, *cf. Rossi p. 611 sq.*
190 ad XIII. n. 1175] *leg.* p. MCLXXV n. 1 (ex cod. Vaticano Palatino 833 s. X); inscriptio *deest Grut.*
190 ad 11 magistri *P*, magistra *Grut., quod amplector*
191 XV 6 culmen honorum] culmen honoris *Sidon. c. II 89*
193 ad XVIII et 194 sqq. XXII—XXIIII: codicem Toletanum Eugenii accurate descripsit P. Ewaldus, Neues Archiv VI p. 316—318, cf. 581—589. Iohannis Helleri apographo usus sum, quod possidet bibliotheca Berolinensis
193 XX *cf. Pauli Hist. Langob. II c. 13:* Ad cuius ego tumulum [*Pictavis apud S. Hilarium*] cum illic orationis gratia adventassem [*intra a. 782—786*], hoc epitaphium rogatus ab Apro eiusdem loci abbate scribendum contexui. *Inter Pauli carmina dedit E. Duemmlerus, Poetae latini aevi Carolini I p. 56. ex eodem quo nos codice*
9 modicos *Duemmler ex Pauli cod. D*[1]
12 *Ovid. Amor. I 6, 23* redde vicem meritis
195 XXIIII *paene totum carmen sublatum ex Sidonii c. XVII 5—10 et 15 sq.:*

Non tibi gemmatis ponentur prandia mensis
Assyrius murex nec tibi sigma dabit;
Nec per multiplices abaco splendente cavernas
Argenti nigri pondera defodiam.
Nec scyphus hic dabitur, rutilo cui forte metallo
Crustatum stringat tortilis ansa latus;

15 Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna Quaeque Serapteno palmite missa bibas *v. 9 et 10 Sidonius non habet*

200 Conspectus librorum] *P* = Paris. 11328 non est s. VIIII, sed s. XI/XII

202, 12 tutius] *lege* totius

202 ad 13: libertas eloquii] et tulit eloquium insolitum facundia praeceps *Horat. A. 217*

202 ad 13: pro omni verbo otioso *etc.*] *Matth. 12, 36*

208 vv. 180—188 includenda sermonis notis '—'

213 v. 48 Primas] Primus *Aethicus c. 11 cf. p. LII*

216 v. 162 sqq. *rectius distingues sic:* Quis stupor, o mulier, mentem caligine clausit Cum serpente loqui? Verbum committere bruto Non pudet, ut vestram praesumat belua linguam? Et monstrum pateris responsumque insuper addis?

224 v. 22 sq. *sic distinguas:* Materiamque ipsam faciat medicamina vitae, Qua mors invaluit; leto delebere letum

225 v. 63 *nescio an optimorum codicum lectio* sensu dolenti *sana sit*

226 v. 95 *excidit colon post* ille est

226 v. 98 *post* marito *comma ponendum pro exclamandi nota*

230 v. 213 *leg.* Haut

238 v. 98 cum corporis ima Supplerent vasti mixto pro crure dracones] *fort.* vasto mixti pro crure dracones

248 v. 441 *ex Sidonio c. II 243 corrigendum:* Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur, albus Riphaeo de monte ruens

260 v. 222 quo] *non recusandum prorsus quod L habet* qua

261 v. 242 sq. *post* salutis *punctum, comma post* caedem *ponendum*

268 v. 502 *deleatur comma post* potentes

270 v. 571 *leg.* proelia

272 v. 660 *dele comma post* fluctus abest

274 Prol. 3 *leg.* quos non sic ut voluerat

276 v. 16 Quas sibi] *fort.* Quas ibi

277 v. 65 *leg.* talamos

277 v. 73: sic laetaque et anxia *coni. C. V. Vonck lectionum latinarum libri duo, Traiecti Vitorum 1745 p. 173*

278 v. 102 teneros sancto hortamine] *fort.* sancto teneros hortamine

278 v. 115 Nunc decet adtonitos] at monitos *aut* admonitos *Vonckius l. l.*

279 v. 139 Mundanis] Mundanus *Vonckius l. l.*

279 v. 155 Non carnis sed legis habes — ferre] *pro* habes *Vonckius l. l. coni.* aves

280 v. 160 Pigra — labori] Pigra voluptati, fervescere corde labori *Vonckius l. l.: eadem prorsus sententia, quam codicum lectio praebet*

280 v. 170 *distingue:* Sic captiva, tori cum portet nomen inane, Coniugis et vana *etc.*

290 v. 536 *tolle comma post* dominam

311 *s. v.* cenaculum *leg.* crebrati

318 *s. v.* civ. Nivernensium *adde: A. Iahn II 112*

324 *Ablativus*] *adde: Ablativi decl. III in* i: tempori 79, 1. *cf.* lateri V 375

341 *s. v. Numerus*] *adde:* Dardania et Hillyricus expetiit gaudentes 72, 3. 4

Praeterea aliquot loci ex prologis carminum per errorem translatos in indicem poeticum lector ignoscat. Eodem errore exciderunt ex priore prologo haec:

censura: censuram divinam 202, 9

corpus: paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis 201, 3

discernere: divinam longe discrevimus ab humana existimatione censuram 202, 9

dum *cum:* dum meditarer 201, 8

durare: durata fronte procedo 201, 5

Typis expresserunt Breitkopf et Haertel Lipsienses